

นิพนธ์ต่างเรื่อง

ของ

พระพิมลธรรม เจ้าคณะอุบลราชธานี

พิมพ์ที่สำนักพิมพ์มหาสารคาม ฉบับที่ ๑๕

294.304

พ351นพ

พิมพ์เป็นอนุสาวรีย์ในงานพระราชทานเพลิงศพขององค์ท่าน

๕ พฤษภาคม ๒๔๙๑

សិវិកម្មសមាគម

១៨០១

សម្រាប់ប្រើប្រាស់

សម្រាប់ប្រើប្រាស់

សម្រាប់ប្រើប្រាស់

សម្រាប់ប្រើប្រាស់

សម្រាប់ប្រើប្រាស់

#2419

นิพนธ์ต่างเรื่อง

ของ

พระพิมลธรรม เจ้าคณะยุคลฑาย
อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ องค์กรที่ ๑๕

พิมพ์เป็นอนุสาวรีย์ในงานพระราชทานเพลิงศพขององค์ท่าน

๕ พฤษภาคม ๒๔๙๑

หนังสือพิมพ์

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

และกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ

กระทรวงพาณิชย์

เลขที่ 291, 301 กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
พ 351 96 พ

เลขทะเบียน 004805

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

๑๖๖๖ ๒๒๓๒๒ ๖

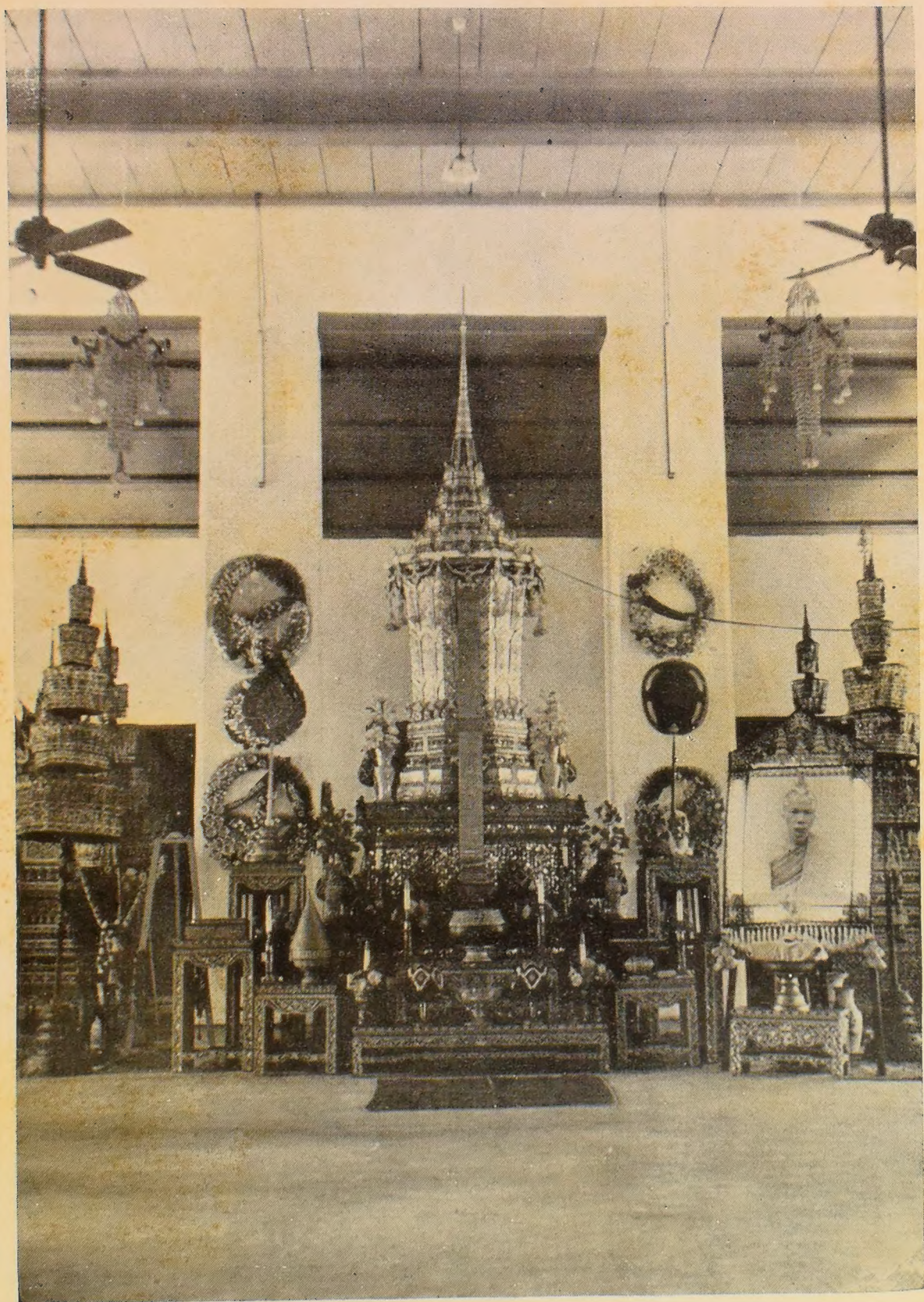
อนุสาวรีย์

พระพิมลธรรม เจ้าคณะต.ต.ต.
อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ สงฆ์ที่ ๑๕

๒๔๙๑

ที่ประดิษฐานโกศศพ
พระพิมลธรรม จานทตฺตเถร
ณ พระตำหนัก วัดมหาธาตุ

สารบัญเรื่อง

	หน้า
คำนำ	(ก)
คำแถลงการณ์	[๓]
รายการบำเพ็ญกุศล	[๕]
ประวัติ	(๓)

นิพนธ์ครั้งเป็น พระมหาช้อย ๒๔๕๐-๒๔๖๓

๑.	คำตโนวาท	เรื่องชนะ	๓
๒.	คำตโนวาท	เรื่องนิวรณ์	๔
๓.	คำตโนวาท	เรื่องการตงตนไวชอบ	๓๔
๔.	คำตโนวาท	เรื่องเหตุแห่งดุช	๒๖
๕.	คำตโนวาท	เรื่องความเป็นผู้วางายตอวางาย	๓๓
๖.	กตอนขบไม้บณเตาระว		๔๒
๗.	ตรุโนวาท		๔๗

นิพนธ์ครั้งเป็น พระศรีสมโพธิ ๒๔๖๓-๒๔๗๐

๘.	เรื่อง ภาวนา		๗๓
๙.	อจุนิททวุตติกกา	เรื่องความประพฤติไม่พรอง	๗๔
๑๐.	ธมมบตติกา	เรื่องความอิมใจในธรรม	๘๐

๓๑.	จุดพิชิตวรกถา	เรื่องพร & อย่าง	๓๐๗
๓๒.	มาตุปฏฐานกถา	เรื่องบำรุงมารดา	๓๓๕
๓๓.	อุปปมาทกถา	เรื่องความไม่เดินเต๋อ	๓๒๗

นิพนธ์ครั้งเป็น พระราชโมลี ๒๔๓๐ - ๒๔๓๔

๓๔.	บียกถา	เรื่องความรัก	๓๓๗
๓๕.	อาภาภกถา	เรื่องความดีว่าง	๓๕๒
๓๖.	ตัพพะของตน		๓๖๓
๓๗.	ดำชุนรธรรม	เรื่องธรรมของคนดี	๓๘๓
๓๘.	เรื่อง รากเง้าแห่งความประพฤติ		๓๘๘
๓๙.	เรื่อง ความประพฤติเที่ยงธรรมตามหนาท		๓๙๖
๔๐.	เรื่อง ความอดทน		๔๐๔
๔๑.	อดตารกชกถา	เรื่องรักชาติตน	๔๑๒

นิพนธ์ครั้งเป็น พระเทพโมลี ๒๔๓๔ - ๒๔๓๘

๔๒.	หนาท ๒ ประการของคน		๔๒๓
๔๓.	นิตุทรกถา	เรื่องบรรเทาความกะวนกะวาย	๔๓๘
๔๔.	เรื่องตมณะ		๔๔๘
๔๕.	ตั้งคหุปายกถา	เรื่องวิธีตั้งเคราะห์ให้อนุเคราะห์กัน	๔๕๔
๔๖.	อธิบาย พระอภิขมมปิฎก ขมมตั้งคน		๔๖๓

นิพนธ์ครั้งเป็น พระกรรมไตรโลกาจารย์ ๒๔๓๘-๒๔๘๘

๒๗.	เรื่อง นบถอพระพุทธรูปศักดิ์นา		๒๗.๓
๒๘.	ตั้งขโมยได้ภณกถา	เรื่องความงามของหมู่	๒๘.๗
๒๙.	ภาวนา โถสต์ถกถา	เรื่องภาวนาอบรมจิตต์	๓๐.๕
๓๐.	ฆราวาต์ธรรมกถา	เรื่องธรรมของผู้ครองเรือน	๓๑.๖
๓๑.	พุทธรูปทานคาถาเทศน์นา	เรื่องพุทธรูปทาน	๓๒.๘
๓๒.	จตุราริยต์จจกถา	เรื่องอริยต์จจ &	๓๓.๔

นิพนธ์ครั้งเป็น พระพิมพ์ลกรรม ๒๔๘๘-๒๔๙๑

๓๓.	เรื่องไม่รู้จักเก่าในปีใหม่		๓๔.๕
๓๔.	โลก		๓๕.๐
๓๕.	บุชากถา	เรื่องบุชานา	๓๕.๕
๓๖.	จตุราริยธรรม	เรื่องอริยธรรม &	๓๖.๒
๓๗.	ตั้งขโมยกถา	เรื่องอุนายเกิดตั้งข	๓๗.๐
๓๘.	เรื่อง อานฆ่าเวตาแต่มีคดี		๓๗.๘
๓๙.	วรรณนาพุทธรูปจักร		๓๘.๗

สารบัญภาพ

น่านีพนธ์

๑. รูปภาพที่ประดิษฐานโกศศพ
  ๒. รูปภาพครึ่งเป็นพระมหาช้อย
  ๓. รูปภาพครึ่งดาวงศ์มณศักดต พระศรีธัมโพธิ
  ๔. รูปภาพครึ่งดาวงศ์มณศักดต พระราชโมด
  ๕. รูปภาพครึ่งดาวงศ์มณศักดต พระเทพโมด
  ๖. รูปภาพครึ่งดาวงศ์มณศักดต พระธรรมไตรโลกาจารย์
  ๗. รูปภาพครึ่งดาวงศ์มณศักดต พระพิมพ์ธรรม
-

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าคุณพระพิมตธรรม ชำนทศตเถระ
เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ คณะศิษย์และวิดีสถักชนด้านกวดมหาธาตุ
ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ อันมีพระเทพสุโขเป็นหัวหน้า ร่วมกันเป็น
เจ้าภาพดำเนินการ ได้ขอให้ข้าพเจ้าเป็นประธานในงานนี้ ข้าพเจ้า
รู้สึกความยินดีเป็นอันมาก โดยเห็นเป็นหน้าที่ด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ
ประการที่ ๑ ด้านกวดมหาธาตุเป็นต้นเดิมแห่งด้านกวดเบญจมบพิตร
และประการที่ ๒ เจ้าคุณพระพิมตธรรมกับข้าพเจ้ามีความสัมพันธ์กัน
สนิท ทั้งโดยฐานสมานุชฌายกะ และโดยฐานกตยาณมิตร

ขอว่า ด้านกวดมหาธาตุเป็นต้นเดิมแห่งด้านกวดเบญจมบพิตร
นั้น ขอยกปฐมเหตุชนกถาวคือ เมื่อดมเด็จพระบรมพิตรพระราชดำริ
พระองค์สมเด็จพระปิยมหาราชเจ้า รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงสถาปนา
วัดเบญจมบพิตรขึ้น ได้ทรงพิจารณาเลือกตั้งพระเถระผู้จะไปดำรง
ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรด้วยพระองค์เอง ได้ทรงพระ
กรุณาโปรดอาราธนา เจ้าคุณดมเด็จพระวันรัต ปุณฺณทศตเถระ ซึ่ง
เวदानนยมสมณศักดิ์เป็นพระเทพมุนี มีตำแหน่งเป็นรองเจ้าอาวาส
วัดมหาธาตุ ไปเป็นเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร และได้ทรงพระ
กรุณาโปรดอาราธนาให้เจ้าประคุณดมเด็จพระวันรัต อุทยมหาเถระ
เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุในสมัยนั้น เป็นผู้พิจารณาเลือกตั้งพระภิกษุ
สามเณร วัดมหาธาตุ ถวญที่เขนนกคักขารวม ๓๒ รูป ติดตามไปอยู่
ณ วัดเบญจมบพิตร และได้ทรงมอบพระราชภาระให้คอยดูแลปกครอง

วัดเบญจมบพิตรด้วย โดยฐานที่ท่านเจ้าอาวาสผู้เป็นศิษย์ยังใหม่ใน
 ตำแหน่ง ในชั้นต้น ๆ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต อุทยมหาเถระ
 ยังต้องไป ๆ มา ๆ เพื่อช่วยตั้งเสริมพระภิกษุสามเณรวัดเบญจมบพิตร
 ให้ได้รบบการศึกษากันเป็นอย่างดี เป็นเหตุเจริญพระราชศรัทธา ที่
 เรียกว่า “กุฏิส้มแดง” ซึ่งติดต่อกับพระวิหารส้มแดงในวัดเบญจมบพิตร
 ตั้งปรากฏอยู่ทุกวันนี้ นั่นคือกุฏิที่พักสำหรับท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระ
 องค์นั้น เพราะทรงสร้างชนสำหรับส้มแดง จึงได้ชื่อว่า “กุฏิส้มแดง”
 มาตราบเท่าทุกวันนี้ และในขณะแรก ๆ นั้น การอุปสมบทในวัด
 เบญจมบพิตร ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต อุทยมหาเถระ เป็น
 พระอุปชฌายะทั้งสิ้น จึงนับว่าท่านปกครองพระภิกษุสามเณร ทั้ง
 ด้านภิกษุสงฆ์และด้านสามเณรด้วยกัน คณะศิษยานุศิษย์
 ทั้ง ๒ ด้านกนนั้นนับว่าสัมพันธ์กันมาตราบเท่าที่เป็นเหตุให้
 ชาวเขาเห็นเป็นหน้าที่ในประการที่ ๑

ข้อว่า เจ้าคุณพระพิมดธรรมกับชาวเขามความสัมพันธ์กันนี้
 ทั้งโดยฐานมนุษย์ชฌายะ และโดยฐานภิกษุสามเณรนั้น คือเรา
 ได้มีพระอุปชฌายะร่วมกัน คือ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต
 อุทยมหาเถระ เป็นพระอุปชฌายะแห่งเรา และสมัยเมื่อเราทาง ๒
 ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสกิตติ เมื่อดมยต่างฝ่ายต่างได้ดำรง
 ตำแหน่งเจ้าอาวาสแล้วกิตติ เราได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทั้งการ
 คณะสงฆ์และด้วยตัวอย่างนั้นภิกษุสามเณรตลอดมา นับเป็นเหตุให้
 ชาวเขาเห็นเป็นหน้าที่ในประการที่ ๒

(ค)

การจัดพิมพ์หนังสือในงานนี้ พระธรรมไตรโลกาจารย์ (อาจ อาสโภ) ในฐานะที่เขจะเป็นเจ้าหน้าทีแผนกนี้ ได้ปรารภกับข้าพเจ้าว่า การพิมพ์หนังสือในงานนี้ ใครจะจัดพิมพ์เป็น ๒ ประเภท เพราะหนังสือที่ท่านเจ้าคุณพระพิมพ์ธรรมจนาไว้แต่ละเล่มที่จะนำมาพิมพ์เป็นเล่มสมุดคนน้อมอยู่มากเรื่องด้วยกัน จึงควรรวบรวมพิมพ์เป็นเล่มสมุด เพื่อเป็นอนุสาวรีย์ของท่านประเภทหนึ่ง เดอกแต่เรื่องใดเรื่องหนึ่ง พิมพ์เป็นเล่มสมุดขนาดเล็กพออนุรูปแก่กำลัง สำหรับแจกแก่ผู้มาในงานประเภทหนึ่ง ส่วนประเภทแรกนั้น สำหรับมอบให้แก่สำนักงานหรือสถานที่ ไม่แจกเป็นรายบุคคล ข้าพเจ้าเห็นชอบตามข้อปรารภของพระธรรมไตรโลกาจารย์นี้ เขาปรารภต่อไปว่าหนังสือประเภทที่จะแจกทั่วไปนั้น เดอกได้ ๒ เรื่อง คือเรื่อง "ตรุโณวาท" ซึ่งท่านนพนธ์ไว้แต่ครั้งยังเป็นเปรียญ ๓ เรื่อง "อภิหารแห่งกาฬาวพัสตร์" ซึ่งท่านนพนธ์ไว้ครั้งหลังที่สุด ๓ ทง ๒ เรื่องนั้นขอเป็นเรื่องที่ท่านได้นพนธ์ไว้เป็นเรื่องแรกและหลังสุด เรื่องนี้ คณะศิษยานุศิษย์สำนักวัดมหาธาตุทงบรรพชิตและคฤหัสถ์ รมเป็นเจ้าการจัดพิมพ์จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม เรื่องหลัง ดัฎามหาจุฬาดงกรณราชวิทยาลัย รมเป็นเจ้าการจัดพิมพ์จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม ข้าพเจ้าเห็นชอบและขออนุโมทนาในปัจเจกการกิจ อันคณะศิษย์และดัฎามหาจุฬาดงกรณราชวิทยาลัยได้บำเพญนนี้ เมื่อเจ้าคุณพระพิมพ์ธรรมหยงทราบด้วยญาณวิถิตางใดทางหนึ่งแล้ว ท่านคงจะปลาบปลื้มเป็นอนมาก

ส่วนหนังสือที่จะพิมพ์เป็นอนุสาวรีย์นั้น พระธรรมไตรโลกาจารย์ปรารภว่าเป็นหนังสือขนาดใหญ่ถึง ๕๐ ยกเศษ โดยที่ขณะนั้นคากระดาษ

(๓)

และอุปกรณอื่น ๆ ยั่งตั้ง จะจัดพิมพ์เพียง ๓,๐๐๐ เล่ม ข้าพเจ้าเห็น
เป็นการสมควร

ที่จริงการจัดพิมพ์หนังสือเช่นนี้ นับว่ามประโยชน์อยู่หลาย
ประการ แม้หากจะเป็นความหมดเปลืองทุนทรัพย์อยู่ ก็จัดเป็น
ความหมดเปลืองที่ชอบ เพราะถ้อยคำด้านวนของพระมหาเถระผู้คง
แก่เรียนและดีมบูรณ์ด้วยคุณธรรมอย่างเช่นเจ้าคุณพระพิมดธรรมน
ยอมมีค่าควรแก่การเผยแพร่และรักษาไว้เป็นอย่างดี การที่ได้รวบรวม
พิมพ์หนังสือเช่นนี้ เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพของเจ้าคุณพระ
พิมดธรรม จึงจัดได้ว่าเป็นกุศลกรรมที่ชอบแท้ เพราะเป็นการทอด
บุญบูชาอมาตย์ดาวไว้ไม่ให้สิ้นคณีย์ ทงจกตำเร็วเป็นประโยชน์เกอคุณ
แก่นุชนสืบไปตลอดกาลนาน ข้าพเจ้าในฐานะประธานคณะเจ้าภาพ
ขออนุโมทนา พร้อมกับมีความหวังอยู่ว่า หนังสือเล่มนี้จักอำนวย
ผลความมุ่งหมายทุกประการ

เป็นที่น่ายกยติเป็นพิเศษอยู่ประการหนึ่ง คือ ในงานนี้ ท่าน
จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ได้กรุณารับอุปถัมภ์และ
ช่วยรับพิมพ์หนังสือจำนวน ๒ เรื่อง เป็นเงิน ๒,๕๐๐ บาท และ
กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งเงินสมทบทุนพิมพ์หนังสือรวมอีก ๓,๐๐๐
บาท การที่ท่านนายกรัฐมนตรีและกระทรวงศึกษาธิการ บูชาตั้งการ
พระมหาเถระผู้ได้ทำคุณประโยชน์แก่ชาติ ศาสนา มาแล้วเป็นอย่างดี
เช่นอย่างเจ้าคุณพระพิมดธรรมนี้ นับว่าเป็นกุศลวัตรอรรถจริยาอัน
ชอบแท้ ทงเป็นกรณีทำให้เกิดเกียรติและเป็นที่พอใจแก่คณะเจ้าภาพ

(ง)

เป็นอย่างยิ่ง ในนามคณะเจ้าภาพ อาคมภาพรขอนุโมทนา และ
เป็นที่แน่ใจว่า เมื่อเจ้าคุณพระพิมดธรรมได้หยั่งทราบด้วยญาณวิ
ทางใดทางหนึ่ง ท่านจักอนุโมทนาสาธุการเป็นที่ยง

อนึ่งในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าคุณพระพิมดธรรมครุงาน
คณะเจ้าภาพได้พร้อมกันจัดถวายเป็นการใหญ่ โดยอนุรูปแก่เกียรติคุณ
ความดีที่ท่านได้บำเพ็ญมา ฉะนั้นจึงปรากฏว่างานนี้ได้รับความร่วม
มือจากพระเถรานุเถระทางสนมตราชนคัมภีร์ ทงภายในจังหวัดพระนคร
ธนบุรี ทงจังหวัดในลุ่มภูมิภาคทวพระราชอาณาจักร การร่วมกำลัง
กันบำเพ็ญ กตยาณธรรมล้วนอุปถัมภ์ปัจจัยปการกิจ และ ส่วนญาติ
ธรรมมิตรธรรมเช่นนน เป็นอันเจริญรอยตามอย่างพุทธชาติบัณฑิต
ทงจักดำเรจ เป็นทิฏฐฐานุคติ แก่ศิษยานุศิษย์และอนุชนต่อไปภายหน้า
ข้าพเจ้าขอนุโมทนาขอขอบคุณแก่พระเถรานุเถระเหล่านั้นอีกได้ดหนึ่งไว้
ณทนด้วย

ขอบูชาสักการะอุปถัมภ์ธรรมและญาติธรรมมิตรธรรม อัน
ชาวเราพร้อมกันจัดทำเป็นส่วนปัจจัยปการกิจ ถวายแก่เจ้าคุณ
พระพิมดธรรม ฐานทศตเถระน จงสัมฤทธิผลดั่งประสงค์ทุกประการ
ดังปณิธานที่ตั้งไว้โดยควรแก่คติวิสัยในลุ่มปราชภพนน เทอญ

สมเด็จพรนิมิต

วัดเบญจมบพิตร พระนคร
วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๔๘๐

คำแถลงการณ์

การจัดงานเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพท่านเจ้าคุณพระ
อาจารย์ครุฑน คณะศิษย์และญาติมิตรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์รวมกัน
เป็นเจ้าภาพ โดยมีท่านเจ้าคุณอาจารย์ พระเทพสุธี เป็นหัวหน้า ท่าน
เจ้าคุณส้มเต๋จพระวรมงคล วัดเบญจมบพิตร เป็นประธาน ก่อนดำเนินการ
งานได้ประชุมวางระเบียบงานแล้วมอบให้เจ้าหน้าที่รับไปดำเนินการ
เป็นแผนกๆ ไป ซึ่งมีรายละเอียดอยู่แผนกหนึ่งแล้ว

สำหรับการพิมพ์หนังสือในงาน ตกเบเนหน้าทของข้าพเจ้า ส่วน
เรื่องที่จะพิมพ์ได้ตกลงกันไว้แล้วว่า ให้พิมพ์เรื่องของท่านเจ้าคุณ
อาจารย์ไฉนพนธ์ไว้ โดยแยกพิมพ์เป็น ๒ ประเภท คือ ประเภทหนึ่ง
เพื่อให้เป็นอนุสาวรีย์แทนองค์ท่านเจ้าคุณอาจารย์ อีกประเภทหนึ่ง
สำหรับแจกปฏิญาณแก่ท่านที่มาในงาน

ประเภทแรกนั้น รวบรวมนิพนธ์ของท่านทั้งหมดตั้งแต่ครั้งยัง
เป็นเปรียญตลอดจนครั้งสุดท้าย ตพิมพ์เขาเป็นเล่มเดียวกัน ประเภท
หลัง เดอกเขาแต่เพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งพอเหมาะแก่การณ ในที่
สุดประเภทหลังนั้นคงเดอกได้ ๒ เรื่อง และจัดพิมพ์เรื่องละเล่ม คือ
เรื่อง "อภินิหารแห่งกาฬาวพัสตร์" ตภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รับเป็นเจ้าการจัดพิมพ์ ๓ เรื่อง "ครุโณวาท" คณะศิษยานุศิษย์สำนัก
วัดมหาธาตุ รับเป็นเจ้าการจัดพิมพ์ ๓ ดังมีรายละเอียดแจ้งอยู่ใน
คาน่าแห่งเรื่องนั้นๆ แล้ว

ส่วนหนังสือประเภทแรก รวมตพิมพ์ในเรื่องนทั้งหมด ๓๘
เรื่องด้วยกัน แต่มีใช้เรื่องของท่านพนธ์ไว้มเพียงเท่านี้ หากถูกจากต

ด้วยเงาและหน้ากระดาษ จึงคิดเดอกเอาเพียงเท่านั้น เป็นที่น่าเสียดาย
มากอยู่ที่หนังสือเล่มนี้ไม่มีโอกาสได้บรรจุนิพนธ์ท่านไว้ทั้งหมด

การจัดเรื่อง ได้จัดเป็นตอน ๆ โดยถือตำแหน่งสมณศักดิ์ของท่าน
เป็นมาตรฐาน คือที่ท่านนิพนธ์ไว้สมัยดำรงสมณศักดิ์ตำแหน่งใด
ก็รวบรวมเฉพาะนิพนธ์สมัยนั้นเขาเป็นตอนหนึ่ง โดยจัดลำดับ
จากก่อนมาหาหลัง ฉะนั้นตอนหนึ่ง ๆ นั้น ให้มีรูปภาพของท่านสมัย
นั้น ๆ อยู่ต้นทุก ๆ ตอนไป

การรวบรวมเรื่องนั้นไม่ลำบากนัก ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ท่านเจ้าคุณ
อาจารย์เป็นผู้สังเกตเห็นกาลไกล ได้เก็บเรื่องทนิพนธ์แล้วไว้เป็นหลักฐาน
จึงเป็นแต่เพียงเสียดายเวลารวบรวมให้เขาเป็นชุดกัน กับต้อง
พิมพ์คดีใหม่ในบางเรื่องเพื่อความสะดวกแก่การเรียงพิมพ์เท่านั้น
การเก็บเรื่องและการพิมพ์คดีชนคน พระมหาชนินทร์ อภิปาโต ป. ๕
พระมหาเขื่อน อุดมเวที ป. ๔ และพระครูธรรมบาล ถอด เดชานุการ
ของท่านทั้ง ๓ รูป เป็นภาระ

หนังสือ "นิพนธ์ต่างเรื่อง" ของท่านเจ้าคุณอาจารย์นั้น มีหลาย
ลักษณะหลายระดับ คือ เป็นด้านวนเทศน์ที่ท่านเรียบเรียงไปแสดง
ในงานต่าง ๆ ตั้งแต่พระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีสามัญทั่วไปบ้าง
เป็นด้านวนความเรียงแบบร้อยแก้ว ซึ่งท่านรจนาขึ้นสำหรับสอนศิษย์
โดยเฉพาะก็มี สำหรับสอนประชาชนทั่วไปก็มีบ้าง เป็นด้านวน
กาพย์ โคลง กถอนบ้าง เป็นโอวาทคำสั่งสอนที่มธุจดบันทึกไว้บ้าง
เป็นคำคติภาษิตสั้น ๆ ที่ท่านผูกขึ้นเองก็มี ที่ท่านพอใจแต่รวบรวม
และเรียบเรียงไว้เป็นคติก็มีบ้าง แต่โดยมากเป็นเทศน์โอวาท เรื่อง

เทศนาโวหารที่แต่งในงานพิธีต่าง ๆ นั้น ตามธรรมเนียมต้องมีคำประ
 หนาแต่งถวายเพื่ออนุรูปแก่งานนั้น ๆ แก่บุคคลนั้น ๆ ทนมาตพิมพ์
 ครองนี้ คงไว้ตามต้นฉบับทั้งหมด เพื่อให้สำเร็จเป็นแบบอย่างแก่
 พระธรรมภักก์รุ่นหลัง ๆ เพราะท่านเจ้าคุณอาจารย์เคยได้รับเกียรติ
 พิเศษว่าเป็นผู้ฉลาดด่ามารดาในเชิงเทศนาโวหาร ถึงขั้นได้รับชมจาก
 พระมหาดั่งฆเถระแฉะด้อมาคมชนดั่ง ที่เคยได้รับพระราชทานรางวัล
 พิเศษกัม เช่นเรื่องทนมาตพิมพ์ในเล่มนี้ เรื่อง "บียกถา" หน้า ๓๓๗
 ได้รับชมจากสมเด็จพระสังฆราชเจ้า เรื่อง "อาภาภกถา" หน้า ๓๕๒ ได้
 รับชมและรับพระราชทานรางวัลพิเศษจากสมเด็จพระบรมพิตรพระราช
 สัมภารเจ้า รัชชกาลที่ ๗ ท่านเจ้าคุณอาจารย์ นอกจากมโนทัศน์การ
 พุดแต่ด้วยกรการเขียนด้วย ดั่งนั้น อมตตำมรดกที่ท่านมอบไว้แทน
 องค์กรท่าน โดยเป็นตายดกษณอกษรจึงมออยู่มาก มากจนเกินกำลัง
 ของคณะเจ้าภาพจะพวงนมาตพิมพ์ให้หมดในคราวเดียวกันได้ จึงเดออก
 คัดเอาเฉพาะเรื่องทีพอใจที่สุดเดี่ยก่อน แต่ให้ได้ทุกลักษณะทุกรด
 แต่บรรดาที่ท่านได้นพนธ์ไว้ ดังปรากฏอยู่ในเล่มด้อมุดนั้นนแฉะ เรื่อง
 ทรวมมาตพิมพ์ทั้งหมดในเล่มนี้ บางเรื่องก็เคยดพิมพ์เป็นเล่มด้อมุด
 มาแฉะ บางเรื่องก็ยง ที่เคยดพิมพ์แฉะเดออกเอามาตพิมพ์รวมใน
 เล่มนอกร ก็เพื่อให้นพนธ์ของท่านรวมกันอยู่เป็นหม่มหมวด เพื่อให้เป็น
 อนุสาวรีย์แทนองค์กรท่านสืบไปตลอดกาลนาน ดังปรารภมาแฉะใน
 เบื้องต้น

เมื่อข้าพเจ้าคัดเดออกเรื่องทีต้องการเท่าทจากดเขาชุดเป็นตอน ๆ
 เด็รจแฉะ ได้มอบให้พระมหาบุญเด็ค ทดตุดุทธิ ป. ๘ เดชานุกร

[๕]

แม่กองธรรมสนามหลวง เป็นผู้รับภาระแทนตัวข้าพเจ้า และติดต่อ
การพิมพ์ให้สำเร็จเรียบร้อยดั่งประสงค์ และได้พระมหาพร
กดยาณาโร ป. ๒ พระมหาสิน อดตทุชโน ป. ๖ พระมหาประชุม
อดตได้ภ ป. ๓ เป็นผู้ช่วย และพระมหาธีร อาจารย์ธีร ป. ๘ ช่วย
ค้นหาเอกสารสถานที่ของบาดานน ๆ

ด้วยการจัดพิมพ์หนังสือเรื่องนจากตเวธา ก็รวบรวมต้นฉบับ
ตั้งโรงพิมพ์วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๔๙๓ ต้องการให้หนังสือเสร็จทัน
วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๙๓ มีเวลาเพียง ๒๕ วัน แต่หนังสือเล่มนี้
ได้สำเร็จเป็นเล่มโดยเรียบร้อยออกมาให้ได้ใช้ทันความประสงค์ ก็
ด้วยความร่วมมือร่วมแรงของผู้ที่ระบุนามมาแต่ข้างต้นอย่างจริงใจ
ประกอบด้วยความมื่อรยาศัยไมตรีของโรงพิมพ์ จึงขออาราธนาทักพย
วิญญาณของท่านเจ้าคุณอาจารย์โปรดอนุโมทนา.

พระเทพวิสุทธิมงคล

รายการบำเพ็ญกุศล

ถวาย

เจ้าคุณพระพิมลธรรม จานทตฺตเถร

นับแต่วันถึงมรณภาพถึงวันพระราชทานเพลิง

๑๕ ม.ค. ๒๕๑๑ - ๕ พ.ค. ๒๕๑๑

๑. วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๑๑ เป็นส่วนของคณะเจ้าภาพ
กับพระปริยัติโสภณ เจ้าอาวาสวัดด้ามพระยา ร่วมบำเพ็ญกุศล
มังสกุฎปากโกศ

๒. วันที่ ๒๑ - ๒๒ มกราคม ๒๕๑๑

ก. คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ บำเพ็ญพระราช
กุศลทักษิณานุปัตต์

ข. สมเด็จพระวันรัต วัดเบญจมบพิตรกับคณะเจ้าภาพ
บำเพ็ญกุศลสัตตมวารที่ ๑

๓. วันที่ ๒๕ - ๒๖ มกราคม ๒๕๑๑

ก. พระอาจารย์สุข วัดระฆังโฆสิตาราม ชนบุรี กับ
คณะอุบาสกอุบาสิกาวัดนั้น บำเพ็ญกุศลถวาย
เป็นพิเศษ

ข. พระสุเมธีวรคุณ เจ้าคณะจังหวัดประจวบคีรีขันธ์
บำเพ็ญกุศลถวายเป็นพิเศษ

๔. วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๑๑ คณะด้ามเนรวัดมหาธาตุ
บำเพ็ญกุศลถวายเป็นพิเศษ

๕. วันที่ ๒๘ มกราคม ๒๔๕๑ พระยาวิฑูรกรรมพิเนต (โต๊ะ ยมรนนท์) กับคุณหญิง เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลตั้งตมวารที่ ๒

๖. วันที่ ๔ - ๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๑ คณะสังฆวิহারิก ของท่านรุ่นสุดท้าย พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลตั้งตมวารที่ ๓

๗. วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๑ พระครูประด้าทยติคุณ วัดพิชัยสงคราม จังหวัดสมุทรปราการ บำเพ็ญกุศลถวายพิเศษ

๘. วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๑ คุณนายถนอม ดำเนิน บ้านดำเนิน จังหวัดพระนคร เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลตั้งตมวารที่ ๔

๙. วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๑ ม.ด. หญิงฉวี เมตต์จตุลบดี บำเพ็ญกุศลถวายเป็นส่วนตัวพิเศษ

๑๐. วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๑ คณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี มีพระครูสุวรรณมุนี เจ้าคณะจังหวัดเป็นหัวหน้า บำเพ็ญกุศลถวาย เป็นส่วนตัวพิเศษ

๑๑. วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๑ ต่อมาคม ไทรแห่ง ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลตั้งตมวารที่ ๕

๑๒. วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๑ คณะสงฆ์อำเภอบาง คณิต จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลตั้งตมวารที่ ๖

๑๓. วันที่ ๒ มีนาคม ๒๔๕๑ คณะด้ามัคคือนุสัฎร์ณ บำเพ็ญกุศลเป็นส่วนตัวพิเศษ

๑๔. วันที่ ๓ - ๔ มีนาคม ๒๔๕๑ คณะญาติของท่าน บ้านใหม่ทางกระเบน อยุรยา ปาโมกข์ อ่างทอง แตะบ้านเบิ่ง ดิ่งหุบรี ร่วมกันเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลตั้งตมวาร (๕๐ วัน)

๑๕. วันที่ ๕ มีนาคม ๒๔๕๑ คณะสงฆ์จังหวัดปทุมธานี
มีพระปฐมวรนายก เจ้าคณะจังหวัดเป็นหัวหน้า บำเพ็ญกุศลถวาย
เป็นส่วนตัวพิเศษ

๑๖. วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๔๕๑ คณะสงฆ์จังหวัดอ่างทอง
มีพระโพธิวงศาจารย์ เจ้าคณะจังหวัดเป็นหัวหน้า เป็นเจ้าภาพ
บำเพ็ญกุศลสังคตมวารที่ ๘

๑๗. วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๔๕๑ พระอธิการกมด เจ้า
อาวาสวัดหุดกหก จังหวัดราชบุรี บำเพ็ญกุศลถวายเป็นส่วนตัวพิเศษ

๑๘. วันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๔๕๑ คณะสงฆ์จังหวัดอุตรดิตถ์
มีพระสุธรรมเมธี เจ้าคณะจังหวัดเป็นหัวหน้า เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญ
กุศลสังคตมวารที่ ๘

๑๙. วันที่ ๒๓-๒๔ มีนาคม ๒๔๕๑ คณะอุบาสก
อุบาสีกาวัดมหาธาตุ เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลสังคตมวารที่ ๓๐

๒๐. วันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๔๕๑ คณะสงฆ์อำเภอยานนาวา
จังหวัดพระนคร เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลสังคตมวารที่ ๓๓

๒๑. วันที่ ๖ เมษายน ๒๔๕๑ คณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี
มีพระศรีสุทนต์มุนี เจ้าคณะจังหวัดเป็นหัวหน้า บำเพ็ญกุศลถวาย
เป็นส่วนตัวพิเศษ

๒๒. วันที่ ๗ เมษายน ๒๔๕๑ คณะสงฆ์อำเภออัมพวา
จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลสังคตมวารที่ ๓๒

๒๓. วันที่ ๑๑ เมษายน ๒๔๕๑ คณะสงฆ์จังหวัดนครเขื่อนขันธ์
มีพระพุทธรังษมุนวงศ์ เจ้าคณะจังหวัดเป็นหัวหน้า บำเพ็ญกุศล
ถวายเป็นส่วนตัวพิเศษ

๒๔. วันที่ ๑๔ เมษายน ๒๔๕๑ คณะสงฆ์จังหวัดดงบริ
มพระธรรมารามมุน เจ้าคณะจังหวัดเบ็นหวงนา เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญ
กุศลตัดตมวารที่ ๓๓

๒๕. วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๔๕๑ คณะสงฆ์มณฑลกับ
ตมาชิกสงฆ์สภาเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลตัดตมวาร (ครบ ๓๐๐ วัน)

๒๖. วันที่ ๒๔ เมษายน ๒๔๕๑ คุณนายสิน ตุนนิชิ กับ
นายรัตน นางชดอ ปาณะพต บำเพ็ญกุศลถวายเป็นส่วนตัวพิเศษ

๒๗. วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๔๕๑ คณะสงฆ์จังหวัดชดบริ
ม พระชดชารมุน เจ้าคณะจังหวัดเบ็นหวงนา เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญ
กุศลตัดตมวารที่ ๓๕

๒๘. วันที่ ๓๐ เมษายน ๒๔๕๑ กระทรวงศึกษาธิการ เป็น
เจ้าภาพบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปัตต์สรณ

การบำเพ็ญกุศลก่อนวันพระราชทานเพลิง

๒๙. วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๔๕๑ คณะสงฆ์จังหวัดนครดงวรค
มพระเทพสิทธินายก เป็นหัวหน้า บำเพ็ญกุศลถวายเป็นส่วนตัวพิเศษ
ก่อนวันพระราชทานเพลิง

๓๐. วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๔๕๑

ก. เวลา ๓๓.๐๐ น. คุณนายพร เบญจางครตน์ บ้าน
ตาดนอย จังหวัดพระนคร บำเพ็ญกุศลถวายเป็น
ส่วนตัวพิเศษ

ข. เวลา ๓๖.๐๐ น. คณะสงฆ์จังหวัดพระนคร มี
พระปริยต ไคภน เจ้าคณะจังหวัดเบ็นหวงนา บำเพ็ญ
กุศลถวายเป็นส่วนตัวพิเศษก่อนวันพระราชทานเพลิง

๓๑. วันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๔๕๑

ก. เวลา ๓๐.๐๐ น. ต่อมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลถวาย

ข. เวลา ๓๕.๐๐ น. คณะสงฆ์จังหวัดนครนายก มี
พระญาณนายก เจ้าคณะจังหวัด เป็นหัวหน้า
บำเพ็ญกุศลถวาย

ค. เวลา ๓๖.๐๐ น. คณะสงฆ์จังหวัดชลบุรี มีท่าน
เจ้าคุณดมเด็จพระพุฒาจารย์ เจ้าคณะจังหวัด
เป็นหัวหน้า บำเพ็ญกุศลถวาย

ง. เวลา ๓๘.๐๐ น. ศิษย์คณะ ๓-๒ วัดมหาธาตุ
เป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลถวาย

๓๒. วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๔๕๑ เป็นส่วนของเจ้าภาพ

เวลา ๓๖.๐๐ น. พระราชาคณะ ๓๐ รูป ถววดพระพุทธมนต์
ดมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดอนงคาราม แด่ดวงพระธรรมเทคนาดำรททพรต
พระราชาคณะ ๓๐ รูป ถววดดำรททพรต พระสงฆ์ ๕๘ รูป บังตั้งกุศ แด่
ถววดพระอภิธรรม

การบำเพ็ญกุศลในวันพระราชทานเพลิง

๓๓. วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๕๑

เวลา ๓๓.๐๐ น. ถวายอาหารบิณฑบาตรแก่พระสงฆ์ถววด
พระพุทธมนต์

- เวลา ๑๔.๐๐ น. เชิญโกศศพออกจากวัดมหาธาตุ ไปยังสุสาน
 หาดวง วัดเทพศิรินทราวาส
 เวลา ๑๕.๐๐ น. มีพระธรรมเทศนา ๓ ถิ่นท์
 เวลา ๑๗.๐๐ น. ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
 ทรงทอดผ้าไตรของหาดวง พระสังฆมณฑล
 ถิ่นคักกับพระราชนัดดาบงสุกุล แล้ว
 พระราชนัดดาเพลิง

การบำเพ็ญกุศลหลังวันพระราชทานเพลิง

๓๔. วันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๔๕๑

- เวลา ๗.๓๐ น. เก็บอัฐิ ทำสามหาบ แล้วเชิญอัฐิมา
 ประดิษฐานที่ตำหนักวัดมหาธาตุ
 เวลา ๑๖.๐๐ น. พระสังฆมณฑลพระพุทธรูป มีพระธรรม
 เทศนา ๓ ถิ่นท์ แล้วบงสุกุล

๓๕. วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๔๕๑

- เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายอาหารบิณฑบาตร
 เวลา ๑๓.๐๐ น. เชิญสังฆกรรมไป บรรจุที่พระปรารักษ์ภายใน
 บริเวณพระอุโบสถองค์ตะวันออกด้านเหนือ
 ๓๖. คณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์

รับเป็นเจ้าภาพสร้างพัทธองถวายในงานพระราชทานเพลิงศพ

ประวัติ

พระพิมลธรรม จันทตฺตเถร

อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ องค์ที่ ๑๕

พระพิมลธรรม จันทตฺตเถร นามเดิม ช้อย ฝอยทอง เป็น บุตรคนแรกของนายบุญธรรม นางพวง ฝอยทอง เกิดที่บ้านใหม่ ทางกระเบน หมู่ที่ ๕ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอกรงเก่า จังหวัด พระนครศรีอยุธยา วันพุธ เดือน ๓๒ ขึ้น ๓๓ ค่ำ ปีมะเส็ง จุฬศักราช ๓๒๕๓ วันที่ ๓๓ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๓๔ เวลา ๐๗.๐๕ น. มพี่น้องร่วมกน ๓๓ คน ชาย ๒ หญิง ๗ น้องชายหนึ่งเป็นพระราชอาคันธน์ตามญัตพระพุทธิสารมุนี (อิม ภททสิ ป. ๖) เจ้าคณะจังหวัด ชัยนาท ถึงมรณภาพ วันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๖

พ.ศ. ๒๔๔๒ อายุ ๘ ขวบ ได้เริ่มเข้าศึกษาภาษาไทยในสำนัก วัดจันทรประเทศ อันเป็นวัดประจำตำบลที่เกิดนั้น ภายใต้วความ ปกครองของพระอาจารย์น้อย

พ.ศ. ๒๔๔๔ อายุ ๑๐ ขวบ ได้ย้ายจากสำนักวัดจันทรประเทศ ไปอยู่วัดมหาธาตุ จังหวัดพระนคร ภายใต้วความปกครองของพระ มหาหุุ่น ป. ๕ ซึ่งเปนดุกพิ ด้มยด้มเด็จพระวันรัต อุทยเถร เป็น เจ้าอาวาส และได้เริ่มศึกษาภาษาบาลีตั้งแต่นั้นมา

พ.ศ. ๒๔๔๗ อายุ ๑๓ ขวบ ได้บรรพชาเป็นสามเณร ด้มเด็จพระวันรัต อุทยเถร เป็นพระอุปัชฌายะ และใน พ.ศ. นั้นพระมหาหุุ่น พระอาจารย์ ต้องอาพาธถึงตองกตบชนไปรักษาตวยงบ้านเดิม ก่อน

กตบพระมหาหรรุ่นได้ฝากให้อยู่ในความปกครองของสมเด็จพระวันรัต
เซมจารเถร ครงยงเบนเปรียญ

พ.ศ. ๒๔๕๐ อายุ ๓๗ ปี ได้เข้าสอบได้พระปริยัติธรรมใน
สนามหลวงเป็นครั้งแรก ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม สอบได้ได้
เบนเปรียญ ๓ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๕๓ อายุ ๓๘ ปี สอบได้ได้เบนเปรียญ ๔ ประโยค

พ.ศ. ๒๔๕๒ อายุ ๓๘ ปี สอบได้ได้เบนเปรียญ ๕ ประโยค
(เบนเปรียญ ๕ ประโยคคงแต่ยังเป็นด้ามเถร ซึ่งนับว่าหาได้ไม่สู้
ง่ายนักในสมัยนั้น)

พ.ศ. ๒๔๕๓ อายุ ๒๐ ปี ได้รับตำแหน่งเป็นครูสอนภาษาบาลี
ประจำสำนักเรียนวัดมหาธาตุ (เป็นครูแต่ยังเป็นด้ามเถร)

พ.ศ. ๒๔๕๔ อายุ ๒๓ ปี ได้อุปถัมภ์ ณ พัทธสีมาวัดมหาธาตุ
วันพุธ วันที่ ๓๓ เดือนพฤษภาคม สมเด็จพระวันรัต อุกฤษเธร เป็น
พระอุปัชฌายะ สมเด็จพระพุฒาจารย์ ชนม์เถรเถร ครงยงเบน
พระธรรมเจดีย์ กับสมเด็จพระวันรัต เซมจารเถร ครงยงเบน
พระศรีวิสุทธิวงศ์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ สมเด็จพระศรีวิสุทธิ
พระพนวดีด้ายยกาเจ้า ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์

พ.ศ. ๒๔๕๔ อายุ ๒๓ ปี สอบได้ได้เบนเปรียญ ๖ ประโยค
สมัยนั้น สนามหลวงเปิดสอบพระปริยัติธรรมแผนกบาลีชั้นสูงสุดเพียง
เปรียญธรรมชั้นประโยค ๖ (ประโยค ๗ - ๘ - ๙ ไม่มีการสอบ)
ท่านสำเร็จการศึกษาชั้นสูงสุดในสมัยนั้น เมื่ออายุ ๒๓ ปี จากนั้นมา
ท่านเริ่มรับภาระบริหารกิจพระศาสนาทั้งภายในสำนักและภายนอกโดย

(๓)

ลำดับ ภาวะภายในด้านกบตงแต่เป็นครน่อยประจำชน ตลอดจน
ถึงเป็นครูใหญ่ประจำด้านัก ท่านได้เป็นหัวเรียวหัวแรงในการจัด
การศาสนศึกษาในด้านนักเรียนวัดมหาธาตุ สมัยสมเด็จพระวันรัต
เชมจารีเถร เป็นอย่างมาก ส่วนภารกิจภายนอกด้านัก คือการชำระ
พระพุทธศาสนาโดยทั่วไป ท่านก็ได้เป็นกำลังแรงอย่างสำคัญมา
ตั้งแต่ท่านสำเร็จการศึกษาจนตลอดชนมายุของท่าน ดังปรากฏ
ตำแหน่งนั้น ๆ เป็นลำดับไป

พ.ศ. ๒๔๖๐ อายุ ๒๗ ปี ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นกรรมการ
ด้านามหลวง นเบนตำแหน่งเกยรตททานได้รบเบนครงแรก

พ.ศ. ๒๔๖๓ อายุ ๒๘ ปี ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพัต
ยศประจำตำแหน่งกรรมการด้านามหลวง (พตพนแพรเหตุอง บักตาย
กนก ดำงา) ให้เป็นเกยรตยศ ได้ยินว่า พัตยศประจำตำแหน่ง
นมเพียง ๔ พัต และทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเพียงครงเดียว
นนเทานน

พ.ศ. ๒๔๖๓ อายุ ๓๐ ปี ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทาน
สมณศักดิ์ ให้เป็นพระราชาคณะชนด้านมย ทพระศรีด้านโพธิ์

พ.ศ. ๒๔๖๔ อายุ ๓๓ ปี ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะหมวดบางยชัน
แขวงเหนือ จงหวดชนบุรี

พ.ศ. ๒๔๗๐ อายุ ๓๗ ปี ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทาน
เดอนสมณศักดิ์ชนเป็นพระราชาคณะชนราช มีราชทินนามว่า
“พระราชโมถ์ ศรีปาพจนารณชรรพาทิ ยติคณิศร บวรตั้งฆาราม
คามวาท์”

ใน พ.ศ. ๒๔๖๑ วันที่ ๓๐ มกราคม ได้ถวายพระธรรมเทศนา
 ปิยภคณา^๑ ในงานดัดตมวารคัพ เจ้าคุณพระสุธรรมวิธาน^๒ ณ วัด
 ราชบพิธ ซึ่งมีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราดรินมณฑล ดมเด็จพระ
 พระสังฆราชเจ้า ทรงประทับเป็นประมุข พระธรรมเทศนาที่เทศน์
 เสนอต่อพระทัยของสมเด็จพระสังฆราชเจ้า และเจริญใจแก่
 สังฆบริษัทและแก่กฤหัสถ์มากมายนับไม่ถ้วน สมเด็จพระสังฆราชเจ้าได้ทรง
 ชมเชยเป็นพิเศษ ต่อหน้าพระเถรานุเถระทั้งหลาย ในเวลาจบตม

พ.ศ. ๒๔๗๓ วันที่ ๒๓ มิถุนายน ได้ถวายพระธรรมเทศนา
 อภากถา^๓ ในงานราชกุศลปฐมสังฆกรรม พระศพลมเด็จพระสังฆราช
 บิคุตดาบรรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุ
 พันธุวงศ์วรเดช ณ วัดบูรพาภิรามย์ อันมีพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
 เจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ เสด็จประทับเป็นประมุข พระธรรมเทศนา
 ที่เทศน์เป็นทศของพระราชหฤทัยอย่างยิ่ง และเป็นทศฟังใจของ
 ราชสังฆสมาคมทั่วกัน ได้รับพระราชทานรางวัลไตรเพชร ๑ ไตร กับปิย
 ภคณา ๑ ซึ่งเพิ่มเป็นพิเศษ

นี่ต้องว่า ท่านสามารถในทางเทศนา จำเดิมแต่บัดนั้นมา ยังไม่
 ปรากฏว่า พระธรรมกถากรูปใดได้รับพระราชทานเช่นนี้อีก

๑ ปิยภคณา หน้า ๑๓๗. ๒ พระสุวรรณรังษี ก่อนอุปสมบท เป็น
 เสวกามาตย์ชั้นผู้ใหญ่ มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาพานทอง ครั้นทูลลาอุปสมบท
 แล้ว พอใจในพรหมจรรย์ ครองสมณเพศตลอดชชนมา ได้รับพระราชทาน
 สมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ดังนั้น เมื่อท่านมรณภาพ จึงได้รับพระราชทาน
 โภกศศพเป็นพิเศษ. ๓ อภากถา หน้า ๑๕๒

(๕)

พ.ศ. ๒๔๗๒ อายุ ๓๘ ปี ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะมณฑล
นครสวรรค์ ซึ่งในเวลานั้นพระพิมลธรรม เขมจารีเถร ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะมณฑลนั้น

พ.ศ. ๒๔๗๔ อายุ ๔๐ ปี ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะมณฑล
นครสวรรค์

พ.ศ. ๒๔๗๔ อายุ ๔๐ ปี วันที่ ๖ พฤศจิกายน ทรงพระกรุณา
โปรดพระราชทานเดอนัดมณฑลศักดิ์สิทธิ์ ๕๘
ซึ่งเป็นพระราชาคณะชนเทพ
มีราชทินนามว่า “พระเทพโมดี ตรีปิฎกชาตา มหาภิกขุสุนทร
ยติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี”

พ.ศ. ๒๔๗๕ อายุ ๔๑ ปี ทางราชการได้ยุบมณฑลนครสวรรค์
มารวมเข้ากับมณฑลอยุธยา ท่านกดับดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะ
มณฑลอยุธยา ซึ่งเวลานั้นพระพิมลธรรม เขมจารีเถร ดำรงตำแหน่ง
เจ้าคณะมณฑลนั้น

พ.ศ. ๒๔๗๗ อายุ ๔๓ ปี ดำรงตำแหน่งพระอุปัชฌายะชั้น
วิถัมมัญญ

พ.ศ. ๒๔๗๘ อายุ ๔๔ ปี ดำรงตำแหน่งอนุกรรมการมหาเถร
สมาคม

พ.ศ. ๒๔๗๘ อายุ ๔๔ ปี วันที่ ๓๘ กันยายน ทรงพระกรุณา
โปรดพระราชทานเดอนัดมณฑลศักดิ์สิทธิ์ ๕๘
ซึ่งเป็นพระราชาคณะชนธรรม มี
ราชทินนามว่า “พระธรรมไตรโลกาจารย์ ปรีชาญาณตติงค ตรีปิฎก
คุณาตงกรณียติคณิศร บวรสังฆาราม คามวาสี”

(๖)

พ.ศ. ๒๔๗๙ อายุ ๔๖ ปี ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะแขวงต่าง
จังหวัดพระนคร ออกตำแหน่งหนึ่ง

พ.ศ. ๒๔๘๓ อายุ ๕๐ ปี ดำรงตำแหน่งกรรมการคณะบัญชา
การคณะสงฆ์แทนพระองค์สมเด็จพระสังฆราช (ติสฺสเทว วัดสุทัศน์
เทพวราราม)

พ.ศ. ๒๔๘๓ อายุ ๕๐ ปี มีพระบรมราชโองการโปรดให้จัด
การแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทย พระราชทานพระบรมราชานุมัติ
ให้สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานและทรงแต่ ตั้งกรรมการ
แปล ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการแปลพระไตรปิฎกฝ่ายพระ
อภิธรรมปิฎก คือ เป็นประธานอำนวยการแปลพระอภิธรรมปิฎก

พ.ศ. ๒๔๘๕ อายุ ๕๒ ปี หลังจากเมื่อได้ประกาศใช้พระราช
บัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๔๘๔ ท่านได้ดำรงตำแหน่งสมาชิก
สังฆสภาในชุดแรก และได้ดำรงตำแหน่งสังฆมนตรีช่วยว่าการ
องค์การสาธารณูปการเป็นองค์แรก และขณะเมื่อรัฐบาลจัดการแก้ไข
ปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. ๓๒๓ ใหม่ อนุวรรตน์
ให้ต้องตามกาดมัย ท่านได้ร่วมเป็นกรรมการร่างพระราชบัญญัติ
คณะสงฆ์ด้วยองค์หนึ่ง

พ.ศ. ๒๔๘๖ อายุ ๕๓ ปี วันที่ ๒๕ มกราคม ทรงพระกรุณา
โปรดแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ ยุวราชรังสฤษฎิ์
จังหวัดพระนคร นับเป็นอธิบดีสังฆวัดมหาธาตุ องค์ที่ ๓๕ ดำรง
ตำแหน่งนมาตลอดจนมา

พ.ศ. ๒๔๘๖ อายุ ๕๓ ปี วันที่ ๓๒ มีนาคม มีพระบัญชาสมเด็จพระ

(๗)

พระสังฆราชแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตรวจการภาคกลาง แม่
ภายหงเปดียนเบนภาค ๓ ท่านคงดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตรวจการ
ภาค ๓ มาจนตลอดชนมา

พ.ศ. ๒๔๗๗ อายุ ๕๕ ปี มีพระบรมราชโองการโปรดให้
สถาปนาชนเบนพระราชคณะชนทวินยบัญญัติ พระพิมดธรรม มีตำแหน่ง
ประกาศสถาปนาตงน

อานันทมหิตล

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิตล มีพระบรมราชโองการโปรด
ให้ประกาศว่า โดยที่ทรงพระราชดำริว่า พระธรรมไตรโลกาจารย์
มีปรีชาญาณในพระไตรปิฎกสุตาคม สามารถสอบดำเรัจภูมิเปรียญ
ธรรม ๖ ประโยค ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นพระราชคณะตำแหน่ง
พระศรีธมโพธิ์ พระราชโมถิ์ พระเทพโมถิ์ พระธรรมไตรโลกาจารย์
เป็นลำดับมา ก็กรักษาดังวรธมณวัตรและชนบธรรมเนียมประเพณี
ราชการเรียบร้อย สมควรแก่ตำแหน่งมาด้วยดี มีอุตสาหะวิริยะ
ประกอบคำสอนกิจเป็นहितานุหิตอเนกประการ อาทิ การศึกษาปรากฏ
คุณวุฒิปรีชาสามารถสอบได้ได้เป็นเปรียญธรรม ๕ ประโยคแต่ยัง
เบ็นดามเณร และได้รับภารกิจเป็นครูสอนนักเรียนบาศ
มหาธาตุวิทายาลัย ทรงพระกรุณาโปรดให้เป็นกรรมการดนามหลวง
ได้รับพระราชทานพดยศสำหรับกรรมการเบ็นเกียรติยศ เป็นกรรมการ
ตรวจนักธรรมและบาศดนามหลวง และเป็นรองแม่กองบาศดสอบ
พระปริยตธรรมดนามหลวง ได้เป็นกรรมการแปลพระไตรปิฎก และ

เป็นกรรมการช่วยชำระพระไตรปิฎกอรุณกถา และเป็นกรรมการ
 แห่งสภาการศึกษาคณะสงฆ์ ในด้านการบริหาร ได้เป็นเจ้าคณะ
 หมวดบางยชน แขวงเหนือ จังหวัดธนบุรี เป็นเจ้าคณะมณฑลนคร
 สวรรค์ เป็นรองเจ้าคณะมณฑลอยุธยา เป็นเจ้าคณะแขวงต่าง
 จังหวัดพระนคร เป็นอนุกรรมการแห่งมหาเถรสมาคม ได้ปฏิบัติ
 การในหน้าที่ซึ่งได้รับมาให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เป็นทนายมัครเสวีญ
 ปราบกฏเกียรติกุณในสังฆมณฑล ในสมัยสมเด็จพระสังฆราชองค์ที่
 เดอกระพระเถระให้เป็นผู้อยูษาการคณะสงฆ์แทนองค์ ได้ทรง
 ประจักษ์ทราบคุณวุฒิปรีชาสามารถ จึงได้ทรงแต่งตั้งให้เป็นกรรมการ
 คณะบัญชาการคณะสงฆ์แทนองค์ด้วยรูปหนึ่ง และในคราวเปิดย
 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์
 พุทธศักราช ๒๔๗๕ ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกสังฆสภาและสังฆมนตรี
 ช่วยว่าการองค์การข้าราชการ ต่อมาได้เป็นเจ้าคณะตรวจการ
 ภาค ๓ ได้อำนวยการศึกษาพระปริยัติธรรมและการบริหารคณะสงฆ์
 ให้เป็นไปเรียบร้อยด้วยความเจริญรุ่งเรืองไม่เสื่อมถอย บदन
 พระธรรมไตรโลกาจารย์กัจจาเรญด้วยพรพรชายูกาดยงชน มศักดิ์
 สมาจารวัตรสมบูรณ์บริบูรณ์ด้วยดี เป็นทนายมหนภคของพุทธบริษัท
 ส้มควรยกย่องให้ดำรงสมณฐานันดรศักดิ์ดังชุน

จึงมีพระบรมราชโองการโปรดให้สถาปนาพระธรรมไตรโลกาจารย์
 เป็นที่รองสมเด็จพระราชาคณะ มีราชทินนามตามจารึกใน
 หิรัณยบัฏว่า พระพิมลธรรม มหันตคุณ วิบุลยปรีชาญาณนายก
 ตรีปิฎกคุณาภังการภูสิต ยติกัจจาทม มหาคณฤศร บวรสังฆาราม

คามวาลี ดัถิต ณ วัตมहाชาติ युवरात्रिं दृष्टुं राश्वरमहाविहार
 พระอารามหลวง มีฐานานุศักดิ์ควรตั้งฐานานุกรมได้ ๘ รูป คือ พระครู
 ปัตตังสุวัฒนศักดิ์คุณ วิบุตยธรรมคณฤศร ชูราทรมหาคณานุนายก ๓
 พระครูวินัยธร ๓ พระครูธรรมธร ๓ พระครูศีลวิชัย พระครูคู่สัตต ๓
 พระครูไกรสรวิฑาลี พระครูคู่สัตต ๓ พระครูธรรมบาล ๓ พระครู
 สุ่มหี ๓ พระครูใบฎีกา ๓

ขออาราธนาพระคุณผู้ได้รับพระราชทานดมณฐานันดร เพิ่ม
 อีตัสริยยศในครุงาน จงรับธุระพระพุทธรักษาเป็นภาระตั้งด่อน ช่วย
 ระวังบอชกรณ และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในคณะและในพระ
 อาราม ตามสมควรแก่กำลังและอีตัสริยยศที่พระราชทาน ขอจง
 เจริญอายุ วรรณ สุข พด ปฏิภาณ คุณดำรงดีวิธวัดี จริยวัติ วิรุพหิ
 ไพบูลย์ในพระพุทธรักษาเทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๓๘ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๘
 เป็นปีที่ ๓๒ ในรัชกาลปัจจุบัน
 ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
 ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช
 นายกรัฐมนตรี

พ.ศ. ๒๔๘๐ อายุ ๕๗ ปี มีพระบัญชาแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง
 ตั้งฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง และได้ดำรงตำแหน่งนี้มาตลอด
 ชนมา

อนึ่ง โดยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระ
 จุฑอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ประกาศกระแสพระบรมราช

โองการไว้ตั้งแต่วันที่ ๓๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๘ ให้อธิบดีตั้งฆวัด
 มหาธาตุ รับพระราชภาระจัดการศึกษาฝ่ายสงฆ์ เพื่อให้กุฎบุตร
 ได้มีโอกาสเล่าเรียนพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามสถานศึกษาว่า "มหาจุฬาลงกรณราช
 วิทยาลัย" เพื่อให้เป็นอนุสรณ์แด่สมเด็จพระเกียรติกษัตริย์ของพระองค์ อธิบดี
 ตั้งฆวัดมหาธาตุทุกๆ รูปตั้งแต่นั้นมา ได้สนองพระราชปณิธานจัดการ
 ศึกษาพระปริยัติธรรมให้เจริญขึ้นเป็นลำดับมา ครั้นมาถึงสมัยเจ้าคุณ
 พระพิมลธรรมเป็นอธิบดีตั้งฆวัดมหาธาตุ ท่านเห็นสมควรจะขยาย
 การศึกษาพระปริยัติธรรมของสงฆ์ให้ถึงชนสูงตามกาลสมัย เพื่อให้สม
 พระบรมราชประสงค์คน จึงได้จัดการขยายการศึกษาคณะสงฆ์ด้านก
 วมหาธาตุชั้นสูงนามหาวิทยาลัย โดยอาศัยนามสถานศึกษาที่ได้ทรง
 พระกรุณาพระราชทานไว้เดิมชื่อว่า "มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย"
 อนันตวาเป็นมหาวิทยาลัยฝ่ายสงฆ์ เริ่มประกาศใช้ระเบียบการแห่ง
 มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๐ เปิดทำการสอนเป็น
 ปฐมฤกษ์ วันที่ ๓๘ กรกฎาคม พ.ศ. เดียวกัน และท่านได้ดำรง
 ตำแหน่งเป็นองค์คณบดีแห่งมหาวิทยาลัยเป็นองค์แรก การศึกษา
 มหาวิทยาลัยคงดำเนินมาด้วยดีตลอดจนมาของ ท่าน

ภายในพรรษา พ.ศ. ๒๔๕๐ ในตำแหน่งตั้งฆมนตร์ว่าการองค์
 การปกครอง อันมีหน้าที่ปกครองตั้งฆบวิษัททวพระราชอาณาจักร
 ท่านมีความปรารถนาอันแรงกล้าในอนที่จะนำตั้งฆบวิษัททวให้บรรลถึงซึ่ง
 ความเจริญงอกงามไพบูดยัง ๆ จน ถึงตาดานการศึกษาทางตาดาน
 ตั้งมาปฏิบัติ ชั้นแรก จึงได้ดำเนินการออกประชุมอบรมพระภิกษุ

ตามแผนภายในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีตามลำดับ โดยนัด
ประชุมเป็นแห่ง ๆ แห่งละวัน ท่านองหนจนตอดไตรมาส์ในพระราช
ออกพรรษาแต่ก็ยังมีประชุมอบรมต่ออีกภายในเขตจังหวัดธนบุรี
บางเขต เหตุอันหนึ่งเบนมตให้ท่านตราครุฑและเห็นคนเห็นอยู่มาก
จนคนภายนอกตั้งเกตุเห็นว่าสังฆารว่างกายของท่านทรุดโทรมไป ยิ่ง
กว่านั้นยังถือโอกาสไปทำค้ำสนึกใจในต่างจังหวัดอีกเป็นคราว ๆ

ครั้งหลังสุด ท่านเดินทางไปจังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันท ๕
มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๑ โดยนำสัญญาบัตรและพัตยศ ไปทำพิธีมอบให้
พระสังฆมทรังค์มณคักัดในจังหวัดนั้น แล้วเดินทางโดยรถยนต์ต่อไป
ยังจังหวัดประจวบคิรชนธิ ได้ยินว่า ในการไปครั้งนั้น ท่านถูกทรมาณ
จากการงานและจากธรรมชาติประกอบกันเป็นอย่างหนัก แต่โดย
ปรกตินิสสัยของท่านเป็นนคคอดุชชนิดททรหดอดทน และเคยถูก
ทรมาณมาแฉ้วมากค้อมาก ท่านไม่ได้แฉ้วแสดงอาการทไหญ่จนรู้ว่ายอทอ
ค้อการงานและธรรมชาตินั้นเคย ได้พยายามสู้ทำหน้าท ๆ กำหนดไว้
จนจนแฉ้วรีจเรียบรอยแฉ้วจึงได้เดินทางกลับ ถึงพระนคร วันท ๗
มกราคม

แม่ท่านจะเป็นนคคอดุชอย่างททรหดอย่างไรกค ด้วยเหตุทตั้งขาร
ของท่านค่อนขางบอบบางหรือทเรียกว่าร่างนอย ไม่เหมาะที่จะค้อ
กกับการงานและธรรมชาติเช่นนั้นได้คคอดไป จึงเมื่อท่านกลับถึงวัด
แฉ้วก็เริ่มรู้สึกไม่สบาย มีอาการเป็นหวัดและไอประกอบกัน ทำให้
ร่างกายร้อน ๆ หนาว ๆ แฉ้วยังมีอาการแฉ้วน้อย ประกอบด้วย
ความอดทนของท่าน จึงเห็นร่วมกนทงท่านแฉ้วผู้พยายามว่าไม่เป็น

อะไรนัก ชวนให้เข้าใจว่าคงเป็นเพียงบอบช้ำตามวิสัยของการเดิน
 ทางไกล ดึงนจนจนแต่เพียงถวายเป็นกษัตริย์ตามมิตตามได้ เท่า
 มีประจำอยู่ณะเพราะหน้า ถึงวันที่ ๘ มกราคม อาการไข้ได้รุนแรงจน
 จนปรากฏชัดว่าหนักมาก จึงเชิญนายแพทย์มาถวายเป็นการพยาบาล
 แต่เมื่อนายแพทย์จะได้ถวายเป็นการพยาบาลอย่างเต็มสามารถ อาการ
 ก็ไม่ดีขึ้นกตบทรุดลงจนน่าวิตก จึงเห็นร่วมกันว่า ควรจะนิมนต์ไป
 อยู่โรงพยาบาล ด้วยใกล้หมอที่เต็มสามารถทั้งสะดวกด้วยนานาประการ
 ครั้นวันที่ ๑๔ มกราคม เวลา ๑๖.๔๕ น. จึงได้นิมนต์ท่านไป โรงพยาบาล
 ศิริราช เมื่อนัดนายแพทย์ได้รวมมอกันตรวจอาการอย่างถี่ถ้วน
 แล้ว ปรากฏว่า ท่านเป็นนิวมอเนีย (ไข้ปอดบวม) เมื่อนายแพทย์
 จะพยายามถวายเป็นการพยาบาลอย่างเต็มสามารถ อาการไข้ก็ไม่ดีขึ้น
 กตบทรุดลงเป็นลำดับ ในคืนวันที่ ๑๔ อาการไข้ก็ทรุดหนักถึงจน
 นายแพทย์ไม่รับรอง แม้ท่านก็คงรู้สึกตนได้ดี จึงเมื่อเวลา ๕.๐๐ น.
 เศษของ วันที่ ๑๕ ท่านได้กล่าวคำอำตยาเป็นครั้งสุดท้ายไว้ว่า

“สังขาร ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เขา ขออย่า
 ยึดถือเป็นสาระอะไรเลย ทั้งสังขารวิหาริก ทั้งอันเดวาสัก
 ทั้งท่านผู้เคารพนับถือ และทุก ๆ คน นั้นขอให้โหสิกรรม
 แก่กัน ในที่สุด”

แต่หนักไม่ได้กล่าวคำอะไรอีก ดำรงอยู่ในอาการสงบ สงบ
 อยู่ประมาณ ๒๐ นาที ก็สิ้นอดสู้อดสำสวดประสวด ขาดสิ้นสติแห่งขันธ์ ถึง
 อดสูญญาพลงด้วยดี เมื่อเวลา ๕.๔๐ น. ของวันที่ ๑๕ นั้น

คำนวณอายุได้ ๕๖ ปี ๒ เดือน ๔ วัน

นิพนธ์ต่างเรื่อง

นิพนธ์ครั้งเป็น พระมหาช้อย

๒๔๕๐-๒๔๖๓

-
๑. ศาสโนวาท เรื่องชนะนะ
  ๒. ศาสโนวาท เรื่องนิวรรณ์
  ๓. ศาสโนวาท เรื่องการตั้งตนไว้ชอบ
  ๔. ศาสโนวาท เรื่องเหตุแห่งสุข
  ๕. ศาสโนวาท เรื่องความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย
  ๖. กลอนขับไม้บัณเฑาะว์สำหรับเตือนใจนิสิตในสำนัก
  ๗. ตรุโณวาท

พระมหาชัย จานตฺตโต

๒๔๕๐ - ๒๔๖๓

ศาลโนวาท เรื่องชนะ

แสดงแก่นักเรียนนายร้อยทหารบก ณ พระอุโบสถ วัดมหาธาตุ

วันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๓

วณน นักเรียนนายทหารมาประชุมกันในที่อันเป็นที่ถก
แห่งพระปฏิมาอนุสดาวรียของสมเด็จพระบรมศาสดา แแต่ดงความ
เคารพต่อพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งเป็นเหตุแห่งความ
นับถือของตน คนเราจะต้องมีศำสดนาเป็นเครื่องจูงใจ จึงจะทำ
ความรู้ความประพฤติของตนให้ประกอบด้วยประโยชน์ การนับถือ
พระศาสดา ต้องเคารพนับถือพระพุทธเจ้าผู้เป็นเจ้าของ ประพฤติ
ตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ท่าน นับถือพระสงฆ์ซึ่งได้
ปกครองรักษาพระศาสดาสืบมา เช่นเดียวกับอาณาจักร อย่างพวก
ทหารเคารพนับถือสมเด็จพระมหากษัตริย์ และประพฤติตามวินัยทรวง
บัญญัติสำหรับหมู่คณะของตนไม่ฝ่าฝืน นับถือนายทัพใหญ่เห็น
ตนผู้ได้รับความศึกษาคุณเคยในกิจการซึ่งสมเด็จพระมหากษัตริย์
ทรงวางพระราชหฤทัยแต่งตั้งให้เป็นผู้นำบังคับบัญชาคณะนั้น พระศาสดา
เมอปฏิบัติให้ถูกทางแต่ช่วยอมดำเรัจประโยชน์แก่บุคคลทุกจำพวก
แมพวกทหารก็ต้องยึดธรรมเป็นเหตุ จึงจะนับว่าเป็นทหารที่ดี ธรรม
ที่ทหารควรยึดเป็นเหตุกันหม่มาก จะยกขึ้นแต่ดงบคนขอ ๓ คือ ขโยซึ่ง
แปลว่า ความชนะ คำว่าความชนะนเป็นผลอันเขามุ่งหมายในการ
แข่งขัน เช่นการเดินการพะนั้น การโต้ตอบด้วยฝีปาก การต่อสู้ด้วย
กำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังบรียวร การแข่งขันเหตาดงนแต่

มุ่งหมายผลคือความชนะ แต่ความชนะในการแข่งขันเช่นนี้ ย่อม
แปรผันไม่คงที่ เพราะผู้ที่เพียรหมกมุ่นคิดแก้ตัวหรือแก้แค้นได้มอ ผู้
อาจมาตามร้ายในการที่จะเอาชนะชนะตอบ บางครั้งได้โอกาสอาจ
ชนะคนได้ ก็อาจมาตามร้ายกันเช่นนี้ไม่มีที่สิ้นสุดได้ ท่านจึงจัด
ว่าเป็นความชนะที่ไม่ดี สัมด้วยภาษิตว่า

น ตั ชิตฺ สาทุ ชิตฺ

ยิ ชิตฺ อวชียติ

ชนะดังที่ชนะแต่กลับแพ้ได้ ไม่ดี ดังนี้ ความชนะซึ่ง
ไม่แปรผันได้เป็นความชนะที่คงทนนั้น ก็คือความชนะต่ออธรรม
หรือต่อบุคคลที่ประพฤติไม่เป็นธรรมด้วยธรรมของตน สัมด้วยนิพนธ์
พุทธภาษิตว่า

อกุโณเชน ชินเ โภธิ

อสาธุ สาธุนา ชินเ

ชินเ กทริยิ ทาเนน

สจเจนาติกวาทินิ

แปลว่า พึงชนะความโกรธ (ของเขา) ด้วยความไม่โกรธ (ของ
เรา) พึงชนะความไม่ดี (ของเขา) ด้วยความดี (ของเรา) พึง
ชนะความเหินยว (ของเขา) ด้วยความให้ (ของเรา) พึงชนะคน
มักพูดพล่อย ๆ ด้วยความจริง ดังนี้.

ในคาถาพุทธภาษิตนี้พระองค์ทรงตั้งเป็นกะที่ไว้ ๔ ข้อ ดังจะ
อธิบายต่อไป :- กะที่ตนซึ่งว่า พึงชนะความโกรธ (ของเขา) ด้วย
ความไม่โกรธ (ของเรา) นั้น มีอธิบายว่า คำว่าความโกรธนั้น ได้
แก้สภาพอันหนึ่งซึ่งทำให้ชุนให้เคืองให้กำเริบ ความโกรธนั้นเกิด
ขึ้นเพราะอารมณ์ที่ไม่พอใจมากระทบกระทั่ง เช่นเห็นคนทคนเกดยดซึ่ง
หรือเห็นดังที่ตนไม่พอใจ และได้ยินเสียงที่แฉ่ตงหู เช่นคำตำราจา

ได้ยึดมั่นเป็นตน และเป็นด้วยอำนาจกตงตั้งที่เบนซาคักซึ่งดวงไปแต่
 อกตาม เกิดจนจาเพาะหนากตาม หรือจกเกิดข้างหน้าต่อไปก็ตาม
 เช่นนกกว่าผู้นนไต่ดำเราแล้ว ไต่ค้เราแล้ว ไต่ถักของ ๆ เราไปแล้ว
 หรือไต่ดำไต่ค้ไต่ถักถอ โกงพวกพ้องของเรา พุดสั้น ๆ คือไต่ทำดังที่
 ไม่เป็นประโยชน์แก่เราและพวกพ้องของเรา เวदानมนก่าตั้งทำอยู่
 อกไปข้างหนามนกกจกพยายามทำอก อกนง มนทาความเจริญแก่
 คนทเบนซาคักของเรา คอมนเบนพวกพ้องของคนทเป็นซาคักของเรา
 ความโกรธเกิดจนดวยอาการตั้งกถาวมาน ความโกรธนเกิดจนจับ
 ดวงใจของผู้ใดแล้ว ย่อมทำใจของผู้นให้กำเริบ ให้เร้าร้อนในการ
 ทจะคิดประทุษร้ายแก่คนทคนไม่ชอบใจ ทำใจให้มัวหมองบีคบัง
 ความคิตมิให้เด่นไปได้ เป็นโทษที่ปิดทางแห่งความเจริญดุจ
 เหล็กทคมคมซึ่งเรียกว่าค้ศตรา เมอขาดการบำรุงรักษาจะเกิดสนิม
 จับ สนิมเกิดแต่เหล็กนนเอง เมอไม่หมนชำระขดถูก็อาจกิดเหล็ก
 นนให้กรอนจนถึงเป็นของใช้ไม่ได้ฉันใด ความโกรธก็เช่นเดียวกัน
 ย่อมเกิดจนทใจนนเอง แต่เมอไม่รู้จักวิธีหมใจชำระใจ ความโกรธ
 นนก็อาจเจริญจน โดยลำดับ จนถึงกดับใจให้พ้นเพื่อนได้ ปิดหนทาง
 แห่งความคิดไม่ให้เด่นไปสู่ความเจริญ เพราะฉะนั้น ส้มเค็จ
 พระบรมศาสดาจึงตรัสว่า โภโธ สตถมถึ โลเก ความโกรธเป็นดัง
 สนิมค้ศตราในโลเก คนเราเมอฝ่ายหนึ่งแแต่ดงกิริยาแห่งความโกรธ ซึ่ง
 มตกษณะดังกล่าวมาแล้วให้ปรากฏออกทางกายกิด ทางวาจากิด ออก
 ฝายหนึ่งแแต่ดงกิริยาเช่นนนคอบ ซื่อว่ายวความโกรธให้แรงจนทง
 สองฝาย ดุจไฟกำดังตุก กดับเขาของทเบนเซอไปได้เพิ่มเข้า ไฟ

หนักจะตกไขนึ่งกว่าเก่า ยงมเชออยู่เพียงใด ก็ไม่มีเวลาดาบเพียงนั้น
 อย่างนเหตจะชอว่าไม่ชนะกะเกิน แต่คนเรามากเห็นว่า เมื่อเขาโกรธ
 ด้วจะนึ่งเสี่ย เขาก็จะว่ากตว ด้วจะเบ้นแพะเขาไป อย่างนเป็น
 ความเห็นผิด บัณฑิตไม่ด้รเด็ริญ เมื่อผ่ายหนึ่งโกรธ อีกผ่ายหนึ่ง
 ช่มใจไว้ได้ ไม่แ่ด้งกิริยาโกรธตอบ แ่กถ่าวล้อยคำปดอบโยน
 เช่นน ความโกรธของผูนนกกจกเบาดง เพราะไม่มเชอ ด้วไฟกำด้งด้ว
 เมอเอานามารตดงก็ยอมดบไปฉะนั ผ่ายผุทชอดใจไว้ได้ นับว่าชนะ
 ผุทโกรธ เพราะทำความโกรธของเข่าให้หายไป ส่มด้วญัยพุทธภาศิต
 ว่า อกโกเชน ชินะ โภธิ พังชนะความโกรธ (ของเข่า) ด้ว
 ความไม่โกรธ (ของเร่า) ดังน

กะทท ๒ ช่งว่า พังชนะความไม่ตี (ของเข่า) ด้วความตี
 (ของเร่า) นน มีอธิบายว่า คนเร่ามความประพฤติต่าง ๆ กัน ประพฤติ
 ดีกม ประพฤติชวกม ในหมู่หนึ่งถ้ามคนประพฤติดีอยู่บ้าง ย่อมจะ
 ช่งนาคคนที่ประพฤติชวให้กตบตวด้ได้ หรือผุทประพฤติชว เมอเห็น
 ความประพฤติดีของผูน เกิดความเดอมได้แ่ด้งประพฤติตาม หรือ
 ผ่ายหนึ่งคิดประทุษร้ายชกผ่ายหนึ่งด้วอำนาจความริษยาพยาบาท
 จะให้เข่าเสี่ยชอเสี่ยหรืออภัยคโดยอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง ผ่าย
 ผุทถูกเข่าประทุษร้ายเช่นนั้น ไม่ทำใจให้แปรผัน ทำความประพฤติ
 ของคนให้คงท ไม่แ่ด้งกิริยาทจะประทุษร้ายตอบ เช่นนผุทคิด
 ประทุษร้ายกจะเห็นความดีของเข่า ถ่ายชนประพฤติอยู่เช่นน ความ
 ชวกจะกตบตบถมอยู่กับคน เพราะไม่มความเห็นด้ว ตรงกภาศิต
 โบราณว่า ทุกขุได้ ทุกขุจانی คิด้ร่ายแก่ท่าน ทุกชนนถดถว

คนที่ประพฤติดียอมเบียดเบียนตนอย่างใหญ่จนประพฤติตามได้ ตัวอย่างดัง
 อุบัติกาชอชุตตรา นางเป็นบุตรของท่านปุณณกะเศรษฐีในกรุง
 ราชคฤห์ เดิมได้ศรัทธาในพระพุทธศาสดา แต่ได้สามีเป็นมิจฉา
 ทธิวิธี ไม่ได้โอกาสที่จะให้ท่านและฟังธรรม นางจึงได้ไปจ้างนาง
 ดิริมาหญิงแพศยาในเมืองนนมาอุปฐากสามีแทน เป็นค่าจ้างคนละ
 ๓,๐๐๐ กหาปณะ (๓,๐๐๐ บาท) ส่วนตัวไปจัดการหุงต้มอยู่ใน
 โรงครัวเพื่อเลี้ยงพระสงฆ์ แต่นางดิริมาเมื่อได้อยู่ในเรือนนั้น อด
 ราคาก็เกิดเข้าครอบงำจนถึงดำใจคิดว่า เป็นแม่เรือน เกิดความ
 หึงหวงในนางชุตตรา ดึงมาที่โรงครัว ตักน้ำมนต์รดรดรดรด หวัง
 จะเทรตนางชุตตราให้เสียโฉม ส่วนนางทาสีที่อยู่ในบ้านนั้น เห็น
 นางดิริมาทำกริยาจะประทุษร้ายนายของตน ก็พากันเข้ากลุ่มรวมตัวโดย
 นางดิริมา ส่วนนางชุตตราหาโทษแก่นางดิริมาไม่ กัดบดกัดได้ห้าม
 ปราบพวกนางทาสี แล้วก่อกบฏจัดการประคบพรวนพันทนามนให้แก่
 นางดิริมาเสียอีก นางดิริมาเห็นความดีของนางชุตตราเช่นนั้น ก็ไหว
 กราบขอขมาโทษ นางชุตตราชักนำนางดิริมาให้เดิมใจศรัทธาใน
 พระพุทธศาสดา จนตั้งตัวอยู่ในสุจริตธรรม ได้นามว่า อุบัติกา
 แตนนมา นี้แสดงให้เห็นว่า นางชุตตราชะระความชั่วของนางดิริมา
 ด้วยความดีของตน สัมด้วยนิพนธ์พุทธภาษิตว่า อสาธุ สาธุนา ชิน
 พังชะระความดี (ของเขา) ด้วยความดี (ของเรา) ดังนี้

กระทู ๓ ซึ่งว่า พังชะระความเหี้ยม (ของเขา) ด้วยความให้
 (ของเรา) นั้น ความว่า คนเรามันดีด้วยใจคอต่าง ๆ กัน บางคนใจคอ
 คับแคบ เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัวฝ่ายเดียว บางคนมันดีด้วยใจคอ

กวางขวาง เออเพื่อเมื่อแม่ทำประโยชน์ให้แก่คนและผู้อื่น คนที่มี
 ใจคอคับแคบนั้น แม่จะมั่งมั่งทรัพย์สมบัติก็ทำได้ ก็ยอมไม่เจ้อจัน
 เมื่อแม่แก่ผู้อื่น ไม่เพียงคนทควรเพียง ไม่ดั่งเคราะห์คนทควร
 ดั่งเคราะห์ ไม่จ่ายในทางทควรจ่าย ที่สุดคนจะรับประทานก็ไม่เต็ม
 ท้อง เครื่องใช้สอยก็ผิดเคอง คนเช่นขอว่าทำทรัพย์สมบัติของ
 คนให้เป็นหมิ่น ดั่งททานกล่าวไว้ว่า เมื่อเมื่อได้ระ วานรได้มะพร้าว
 นับว่าคดความดีของคนอีกด้วหนึ่ง และเป็นคนไม่พวกพ้อง แม่
 จะทำกิจการอันใดก็ไม่มีคนช่วยเหลือ ทงเป็นผูมีใจเค้รำหมองเป็น
 มตทิน เพราะทวงใยในสมบัตินั้นๆ โดยกตั้งว่าจะเป็นอันตราย
 ไม่คิดอ่านจะทำคุณประโยชน์ ซึ่งเป็นคุณความดีเครื่องอุทิศของ
 คน และอำนาจผลในภพเบื้องหน้า ไม่มีใครนับหน้าถือตา ด้มบิต
 ของเขาชื่อว่าหาประโยชน์มิได้ ด้วคนที่มีใจคอกวางขวาง ไม่
 เห็นแต่ประโยชน์ของตัวเอง แม่จะไม่มั่งมั่งทรัพย์สมบัติจนตนเหลือ
 มเท่าไรก็คิดเจ้อจันตามทมอยุ่ คอเพียงคนทควรเพียง ดั่งเคราะห์
 คนทควรดั่งเคราะห์ จ่ายแจกไปในที่ควรจ่ายแจก บริจาคทานบำเพ็ญ
 กุศลปลูกผลคือบิตและปราโมทย์ในภพปัจจุบัน ทำพชพนุให้
 เติบโตในภพเบื้องหน้า บุคคลเช่นยอมเป็นทนบถของประชุมชน
 เมื่อจะทำกิจการอันใดยอมจะมีผู้ช่วยเหลือให้ด้สำเร็จไปโดยด้วดวก นก
 เป็นผลแห่งการเจ้อจัน ขอว่าทำด้มบิตของคนให้เป็นแก่นด้ว ถ้าจะ
 เทียบกับคนที่มีใจคอคับแคบดั่งกล่าวมาแล้ว ก็นับว่าไ้ชยชนะด้วย
 คุณด้มบิต คอความเจ้อจัน ทงอาจชกนาคนทเห็นยวเน่นน ให้
 กตบถเป็นคนดีด้ด้วยความบริจาคของตนเป็นตนเคานาทาง เพราะ

เขาเห็นความดีของคนแล้วเกิดความเลื่อมใส กัดบใจประพฤติกตาม
เช่นหนบวาชะนะความเหนียวของเขา ด้วยการให้ของเรา ด่มด้วย
กะทุพุทธภษิตตงกถาวมา ฉะน ๑

กะทุท ๕ ซึ่งว่า พงชะนะคนมักพูดพด้อย ๆ ด้วยคำจริงนห ม
อธิบายว่า คนมักพูดพด้อย ๆ ได้แก่คนที่ไม่ได้รักษาคำพูดของตน แม
ไม่ได้เห็นไม่ได้ยิน ไม่มีความรู้ ก็พูดเก้หน้าไปชั่วคราว ตรงกับ
ภษิตโตโบราณว่า ชายผ้าเอาหนารอด คนเช่นหนบวาเป็นคนคตบเตตง
คนจะกวต ถยคำของเขาไม่ม่นาหนัก หากความจริงมิได้ ล้วนคน
ทพูดรักษาถ้อยคำของตน พูดตามที่ได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง ตาม
ความรู้ของตน ถ้อยคำของบุคคลตเช่นน มนาหนักควรเชื่อฟัง แม
จะพูดล็กคำเดียวก็ดีกว่าคนที่พูดพด้อย ๆ ล็กถ้อยคำ เพราะเป็นถ้อยคำ
ทมหตกรฐาน หนบวาชะนะคนทพูดพด้อย ๆ ด้วยคำจริง ด่มตามพุทธ
ภษิตทโตกถาวมา ฉะน ๑

การชะนะธรรมดวยธรรมดงกถาวมาน หนบวาเบตดวอย่างแห่ง
การชะนะอนต เพราะเมอชะนะได้แต่ด มแต่ความปดตบปดมใจ ทง
เบตการชะนะอย่างเค็ดชาด ไม่อจกดับแพได้ ด่มด้วยนัยภษิตว่า

ตํ โข ชิตํ สาธุ ชิตํ ยํ ชิตํ นาวชียตี

ชะนะดังทชะนะ (ครวาคเดียว) แต่ ไม่กดับแพได้ นนแหต
เบตดตงน เพราะฉะนน พวกนกเรียนนายทหารกเบตตมกใในการ
ทจะเอาชยชะนะคตรุ คอพวกทประพฤตผลตธรรม หรือเบตตปรวบ
พวกอธรรมให้พวยแพ กจาเบตตองยตกะทุธรรม๒ ขอนเบตตทก เพอ
เบตเพื่อนก่ากับใจองตอ ด้าหรับคอยปรวบอธรรม ตงคนแต่ชองตอ

ชนไปจนถึงผู้อื่น เพราะผู้ที่จะเป็นนายทหารจนถึงกับเป็นแม่ทัพ ถึงจะ
 ชะระมนุษย์ใดตั้งตามในสงครามแต่ตัวของตัวยังชะระไม่ได้ คือปด้อย
 ใจให้เหตังจนไม่มีธรรมจับใจแล้ว ท่านก็ไม่เรียกว่าเป็นยอดแห่งทหาร
 คือชะระตัวเองได้ออกผู้หนึ่ง คือมีธรรมในใจอยู่แล้ว ท่านจึงยกย่องว่า
 เป็นยอดทหารในสงครามล้มตามเทศนาในพุทธภาษิตว่า

โย สหสฺสํ สหสฺเสน สงฺคามे มานเส ชินे

ผู้ใดฟังชะระมนุษย์ตั้งตามในสงคราม ผู้นั้นหาชื่อว่าเป็นผู้ตั้ง
 กว่าผู้ชะระในสงครามไม่

เอกณฺจ ชยมตฺตานํ สุเว สงฺคามชตฺตโม

ต่อเมื่อได้ชยชะระตนออกผู้หนึ่ง จึงจะชื่อว่าเป็นผู้ตั้งสุดกว่า
 ผู้ชะระในสงคราม ดงน ก็เมื่อมีธรรมเป็นหลักแห่งหัวใจเช่นนแล้ว
 แม่จะเบ่งตั้งสู้รด้วยความสามารถปดมองอาจว่า "ชโย" "ชโย"
 ก็นับว่าเป็นเสียงที่พึงใจของผู้ที่ได้สู้รบแต่ตัวของตัว ล้มกับภาวะ
 ที่ใครบเบยรตัวว่าเป็น "ทหาร" ดงนแต่ ๆ

ศาลโนวาท เรื่องนิวรรณ์

แสดงแก่นักเรียนนายร้อยทหารบก ณ พระอุโบสถ วัดมหาธาตุ

วันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๑

วณน จะยกนิวรรณ์ ๕ ชนแต่ดั่ง คำว่า นิวรรณ์ ๗ นั้น แปลว่า
กรรมอันกนจิตต์ไว้มใหบรตุดความดี ๆ จึ่งอยู่คนเราก่เกิดมา ย่อม
มีอวยะประจำตำหรับทำหนาทต่าง ๆ เช่นมีตาไว้ตำหรับเห็นรูป
มีหูไว้ตำหรับฟังเสียง มีจมูกไว้ตำหรับดมกลิ่น มีตมไว้ตำหรับดมรส
มีกายไว้ตำหรับรับสัมผัส มีใจไว้ตำหรับคิด เมื่อใจคิดอย่างใด
ก็บังคับกายบังคับปากให้ทำใหพุดอย่างนั้น เพราะใจเป็นใหญ่เป็น
ประธานแห่งกรรมทงปวง ดั่งคาถาพระพุทชภาษิตทิตร์ดีไว้ว่า กรรม
ทงหตายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ ตำเร็วแต่ด้วยใจ ถ้าบุคคล
มีใจร้ายแต่ัว ทำไปก่ดีพุดไปก่ดี ทกขยอมคิดตามเขา ดุจดังอันหมน
ตามรอยเท้าโคไปฉะนั้น ถ้าบุคคลมีใจดีแต่ัว ทำไปก่ดีพุดไปก่ดี
สู่ขยอมคิดตามเขา ดุจเงาย่อมคิดตามตัวไปฉะนั้น ดั่งน ตามพระพุทช
ภาษิตนชให้เห็นว่า สู่ขทุกขจะเกิดชน ก็เพราะความทวดทาชว พุดดี
พุดชว กิริยาทจะทำตงใดเช่นนั้น ก็เพราะใจบังคับ ถ้าใจชวก็บังคับ
ให้ทาชวพุดชว เป็นเหตุให้ไ้รับความทุกข ถ้าใจดีก็บังคับให้ทาด
พุดดี เป็นเหตุให้ไ้รับความสู่ข ก็ใจนั้นแต่ัว จะดีจะชวก็เพราะอารมณ์
ทชกนนำ อารมณ์ทชกนนำให้คิดวิปริตผิดทาง สักกิดกนมิให้ประดีพ
ความสู่ขแต่ะคุณความดีอื่น ๆ นั้น ได้แก่นิวรรณ์ แจกโดยประเภทเป็น
๕ คือ กามฉันทะ พยาบาท ถิ่นมิทชะ อุทชจกุกุกจจะ วิฉิกจฉฉา ๆ

นิวรรณฑ ๓ คือ กามฉันทะ ได้แก่ความพอใจรักใคร่ในกามารมณ์
 ด้วยอำนาจราคะ นิวรรณฑวนเข้าปกคลุมใจผู้ใดแล้ว ก็ชักนำไปสู่หมก
 มืดมนซึ่งมลาย ชักใจให้จดจ่ออยู่แต่ในอารมณ์ที่ตนอยากได้ ถ้าได้มา
 แล้วก็ชักใจให้พวพบนเป็นห่วงใย ในการที่จะบริหารรักษาไว้มิให้เป็น
 อันตราย เมื่อใจจดจ่ออยู่แต่ในกามารมณ์เช่นนั้น ก็จะเห็นห่างจาก
 กิจของตนต้องทำ ย่อมละทิ้งจนเป็นหน้าที่ของตนเสีย ไม่นำพาในธุระ
 ของตน ได้ชื่อว่ากามารมณ์จึงไปให้อยู่แต่อำนาจ ดุจกระเบื้องอันเขา
 ดันตะพายที่จมกแล้ว จึงไปใช้ลอยได้ตามประดังคะนอง เพราะ
 กามารมณ์ล้วนแต่เป็นดุจผลเดือนา แปลงมาดอให้บุคคลลุ่มหลงชั่วคราว
 เป็นเหตุชักจูงใจให้หลงให้เชื่อนเชื่อ เช่นนักเรียนที่กาตงศึกษาอยู่ ถ้า
 ใจหมกมุ่นอยู่แต่ในเรื่องนั้น ก็มักจะละทิ้งการศึกษานั้นเป็นหน้าที่ของ
 ตนเสีย เพราะไม่มีใจอยากได้ โดยถูกอารมณ์เหล่านั้นจูงไป ยังใจ
 ไม่อยู่ ปล่อยให้ไปไปตามอำนาจ เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ไม่ได้รับผล
 แห่งการศึกษามากเท่าควรจะได้ เพราะฉะนั้นเมื่อกามฉันทะเข้าครอบงำ
 ใจเช่นนั้นแล้ว ต้องหาอุบายแก้ คือต้องพิจารณาแยกร่างกายออก
 ให้แต่เห็นเป็นส่วนๆ คือเป็นแต่ธาตุอย่างหนึ่งๆ คู่กันเข้าจนปรากฏ
 แก่ใจว่า เป็นของปฏิญญาเกิดดับค้ำซึ่งไม่ด้อยงาม เมื่อพิจารณา
 ได้เช่นนั้น ก็จะปราบใจมิให้เกียจเการะอยู่ในกามารมณ์เหล่านั้นจน
 เกินไป เมื่อใจไม่หมกมุ่นอยู่เช่นนั้น ก็จะได้ตั้งหน้าทำกิจตามหน้าที่
 ของตนให้สำเร็จผลตามที่มุ่งหมายได้ ในทางพระคำสอน ดมเด็จพระ
 พระบรมศาสดาได้ตรัสบอกวิธีแก้กามฉันทะไว้ ดังพระองค์ทรงอนุญาต
 ให้อุปัชฌาย์อาจารย์บอกตจบัญญัติแก่ภิกษุสามเณร แก่กุดบุตรผู้เข้ามา

บรรพชาอุปถัมภ์ เป็นตัวอย่าง กัมมฏฐานชอนกเบ้นคุ่มมของผู้เข้า
 มาบรรพชาอุปถัมภ์ เป็นดูจอาวูรอนวิเศษสำหรับปราบใจเมอถูก
 กามฉนทะเข้าครอบงำ แม่ในทอนๆพระองคกได้ทรงยกกายคตาคัด
 กัมมฏฐานชอน คือให้พิจารณาอะเพาะในร่างกายน ให้แต่เห็น
 เป็นของปฏิญูต เพื่อเบ้นอุบายสำหรับปราบกามฉนทะ เมอใจไม่เกยว
 เกาะด้วยกามฉนทะแต่ กัดามารถบำเพญต์มฉนธรรมได้โดยสะดวก
 เบ้นเหตุทำตนให้ได้มรรคผลโดยเร็ว นเบ้นนวรณท ๓

นวรณท ๒ ได้แก่พยาบาท คือใจที่คิดงุ่นง่านด้วยอำนาจ
 กาดังโทษะอย่างแรงจนถึงคิดจองต่างจองฉดาญ นวรณเกิดฉน
 ฉะตัมใจ ชักน่าน่าใจให้เตอดรอน ให้พดุงพถ่าน ให้กตุ้มไม่รหัย คิด
 แต่จะแกแค้นต่อเขา ทำความคิดให้วิปริตเชอนแซ เพาะมตกษณะ
 อ้นปกคตุ้มปัญญาความคิดของตัวเดี่ยว ไม่ให้แต่เห็นคุณตะโทษได้
 เปรียบเหมอนนารอนกาดังเตอดพถ่าน ย่อมไม่ทำให้เราแต่เห็นเงาหน้า
 เมอต้องดูได้ ตัวอย่างดงนกรเรียน เมอไปมีเหตุทะเถาะวิวาทกับใคร
 มาแต่ มานงพงคำอธิบายของครู แต่ใจนนเตอดพถ่านอยู่ระงับ
 ไว้ไม่ได้ พังไปก็ไม่เข้าใจ จากไม่ได้ เมอเบ้นเช้นนกโตชอว่า คต
 ความดีของตงตคความคตอ นๆ อกเบ้นอนมาก เพาะฉนฉนจ
 นบว่าพยาบาทเบ้นนวรณทกคกนความคตเดี่ยวได้อย่างร้ายแรง ก็เมอ
 มนเกิดฉนแต่ ต้องใช้สติเห็นยวงใจตะแเผ่เมตตาคิจคคตกรกใคร
 ให้ฉนทฉนตอกัน จึงจะแกมันได้ เพาะเมตตามตกษณะเยน
 ถ้ามารถที่จะปราบพยาบาทซึ่งมตกษณะรอนให้สงบได้ เมตตัมเดจ
 พระบรมคำศดาได้ทรงบัญญัติ คัดท ๓ ในคัด ๕ คือให้ปตุกเมตต

ในกันแต่ละกัน และไม่ให้ทำร้ายร่างกายและต่างผลบุญชีวิตของกัน
 และกันนั้น ก็มพระประสงค์จะไม่ให้เบียดเบียนกันแต่ละกัน และให้มี
 เมตตารักใคร่กัน เป็นเครื่องบงกชพยาบาทมิให้เกิดขึ้นได้ และ
 พระองค์ยังได้ทรงแต่งตั้งธรรมเนื่องด้วยการบงกชพยาบาทไว้อีกหลาย
 ชะบวน ดังพระพุทธภาษิตที่พระองค์ตรัสสอนไว้ว่า ภิกษุพึงคิดว่า
 เราละดังแต่อาญา กตวความตายรักษาชีวิตฉันใด แม่สัตว์ทงหลาย
 ก็ยอมละดังแต่อาญา กตวความตายรักษาชีวิตด้วยกนทงหมด ฉนนน
 เมตตาค้นให้เบเนเครื่องเปรียบฉะนั้น ไม่ควรเบียดเบียนเขาเอง และ
 ไม่ควรให้ผู้อื่นเบียดเบียนเขา ฉนน ตามพระพุทธภาษิตนั้นแสดงให้เห็นว่า
 เมตตพยาบาทเกิดขึ้นพงนกลองฉอนว่า เขากับเราก็คตายกัน ย่อมกตว
 ถูกทำร้ายหรือกตวตายด้วยกัน เมตตคิดไต่เช่นนี้ ก็จะไปราบใจมิให้คิด
 เบียดเบียนเขาได้ นับว่าใจสงบไม่เดือดร้อน เมื่อใจไม่เดือดร้อน
 เป็นเหตุให้คิดอ่านทำการตามหน้าที่ของตนได้โดยสะดวก ฉนนสำเร็จผล
 นเบนนวรรณที่ ๒

นวรรณที่ ๓ คือ ถนมทระ ถนระ ได้แก่ความท้อแท้ มิทระ ได้
 แก่ความง่วงเหงา รววมทง ๒ อย่างนเรียกว่า ถนมทระ เพราะมี
 ตักษณะทำให้ใจหดหู่อย่างเดียวกัน เกิดขึ้นเพราะอาการทคคอะไรไม่
 ไปรง ทเรียกว่าคณบัญญัติ หรือเกิดขึ้นเพราะความตคตคแห่งการงาน
 ททา จรงอยู่บรรดาการงานทงหลาย ย่อมมีความตคตคของเบนธรรมค
 ถางานทมากแต่ละละเอียดทายากก็มีความตคตคของมาก ถากการงานทน้อย
 และหยาบทางายก็มีความตคตคของน้อย ความตคตคของกเกิดเพราะความ
 คคตคคาคเหตุการณไม่ถุกนเอง เหตุฉะนั้น ท่านจึงให้ศกษาเดาเรียน

เพื่อหาหนทางแก้ความขัดข้อง เมื่อความขัดข้องเกิดขึ้น ย่อมแพ้ง่าย ๆ ก็เป็นอันเอาตัวรอดไม่ได้ เช่นบุคคลที่ติดลงทุนลงแรงทำการค้าขายหวังจะร่ำรวย แต่ความด่ามารถ ความไหวพริบของตัวไม่ทันกาลทันสมัย มีแต่ขาดทุนด้วยเหตุ เมื่อเกิดขาดทุนหนักเข้า ก็เกิดท้อถอยไม่อยากค้าขาย จนต้องเลิกไปก็มี หรือบุคคลที่ใจเร็ว อยากจะได้อาภยศไฉ ๆ แต่ความด่ามารถ ความประพฤติ ความรู้ของตนไม่พอ ก็ไม่ได้สมหวังตั้งใจ จนต้องเลิกกิจการต้องทำไปเสียก็มี หรือนักเรียนที่กาตงเต่าเรียน เกิดความท้อถอยซนในกลางคัน เพราะทนตรากตรำไม่ไหวบ้าง เพราะเห็นเป็นความยากทุกสิ่งทุกอย่างบ้าง จำต้องเลิกไปเสียก็มี เรื่องเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ทำการอะไรลงไปแล้ว เกิดความขัดข้องซน จำต้องเลิกเพราะอำนาจความท้อถอย จึงเป็นเหตุให้ตั้งตัวไม่ได้ เพราะฉะนั้น เมื่อความท้อแท้เกิดขึ้นชักนำใจให้หดหู่ไม่เบิกบาน ให้ซบเซาว่างเหงาไม่โปร่งใจเช่นนั้นแล้ว จำต้องใช้อุบายคือคิดหาหนทางคาดการณ์ให้ถูก ไม่ยอมแพ้ความคิดอันซนของตนโดยง่าย จำเป็นต้องดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ผ่านความขัดข้องนั้นไปให้ถึงที่ประสงค์อันเป็นผลที่สุดจนได้ ท่านเล่าเรื่องพระมหาชนกบรมโพธิสัตว์ซึ่งตกอยู่ในทะเล พยายามว่ายน้ำจนสุดสามารถเพื่อจะให้งั่งฝั่ง ในที่สุดก็ได้รับผล คือนางมณเฑียรมาช่วยพาไป นักเผยแผ่ถึงความไม่ท้อถอยของท่าน และท่านก็ไม่ยอมแพ้ความขัดข้องจนต้องระพยายามเสีย เหตุที่ท่านจึงได้กล่าวดูฤาษิตไว้ควรเป็นข้อได้ใจว่า “เป็นตถุผู้ชาย พึงพยายามไปจนกว่าจะสำเร็จประโยชน์” ฤาษิตของท่านแสดงว่า เกิดมาเป็นตถุผู้ชาย เมื่อ

ได้ทุ่มเทความอุตสาหะเพื่อทำกิจอย่างใดอย่างหนึ่งลงไปแล้ว ต้องมุ่ง
 ทำให้สำเร็จผล ถึงแม้จะพบความติดขัดในระหว่าง ก็ต้องใช้ปัญญา
 อุตสาหะทนทำไปโดยคิดหาอุบายแก้ความติดขัดให้ตลอด อย่ายอม
 แพ้เสียทีเดียว หรือเมื่อเกิดวดยอุบายเช่นนั้นยังไม่สำเร็จ ต้องใช้
 ความหวนคิดถึงคุณความดีของตนในปางหลังที่ผ่านมาแล้ว อันเป็น
 อุบายที่จะช่วยพะยุงจิตใจให้อาจหาญร่าเริงเบิกบาน เกิดอุตสาหะใน
 การที่จะทำกิจของตนต่อไป ดมเด็จพระบรมศาสดาได้ตรัสสอนภิกษุ
 ไว้ในทศธรรมสูตรว่า ให้นึกเนื่อง ๆ ว่า อากัปพะ คือ กิริยามรรยาท
 อย่างอื่น ๆ ย่อมอยู่อก ไม่ใช่แต่เพียงเท่านั้น ดงน ทงน กมพระประดงค
 เพื่อจะให้ภิกษุเกิดอุตสาหะในการที่จะประพฤติความดีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป
 โดยลำดับ และเพื่อจะกั้นความท้อถอยว่า เท่าที่ประพฤติอยู่เพียงน
 เป็นพอแล้ว และจะหยุดเสียไม่ทำต่อไป พระพุทธภาษิตสอนกันบว่า
 เป็นเครื่องบองกั้นกั้นมัทระได้ส่วนหนึ่ง ในอัฐฐกถาท่านเล่าถึงพระ
 มหาตีสถ์เถรซึ่งกระทำความเพียร เมื่อกำลังทำอยู่ ถิ่นมัทระเข้า
 ครอบงำ ท่านจึงเอาฟางชุบน้ำวางบนศีรษะแล้วลงไปตอยคคอยู่ใน
 บ่อ เพื่อปราบถิ่นมัทระ ท่านทำอยู่อย่างนั้นถึง ๑๒ ปี ในที่สุดก็ได้
 ดำริจรรคนผล ที่ท่านพระมหาตีสถ์เถรได้ดำริจรรคนผล ก็เพราะ
 ท่านใช้อุบายปราบถิ่นมัทระให้ห่างไปจนไม่ครอบงำได้ แม้อุบายที่
 จะปราบถิ่นมัทระอย่างอื่น ๆ ซึ่งจะมีมากสักปานใดก็คงรวมอยู่ในการ
 นึกถึงคุณความดีของตนและผู้อื่น ซึ่งเป็นทางช่วยให้เบิกบานร่าเริง
 ได้เท่านั้น นเป็นนวรรณที่ ๓

นวรรณที่ ๔ คือ อุทธัจจะ ได้แก่จิตที่พถ่าน กุกกัจจะ ได้

แกจตตทจตจางเวรหอรราคาญ ๒๐อย่างนโดยดกษณะเบนอนเดยวกัน
 เพราะทำใจให้พด้านเหมือนกัน ก็ใจทพด้านนเบนอนเพราะปรารภถึง
 การงานทศวทาหลายเวรในคราวเดยวกัน คอคคทาอย่างนบางอย่าง
 โนนบาง เมออย่างนยงไม่ทนดำเรจหันไปทำอย่างโน้นอีก เมออย่าง
 โนนก็ยงไม่ทนเดรีจ กตบไปทำอย่างอื่น ๆ ต่อไป เมอหันไปดข้างไหน
 ก็ยงไม่เดรีจด้กอย่าง ถ้าเบนอนเรอทศวคคตมากก็ชกใจให้ยงใหญ่ ให้
 พด้านไม่ดงบ เมอใจพด้านหนักเข้าก็ชกให้เกดจจาง ให้เกดร่าคาญ
 จนถึงกับไม่คคตอยากได้คคตอยากได้คคอะไรต่อไป เมอชกจจางดงเดว
 ก็ชกให้เดกตะทงกจจางของคคตเดยว แม้จะเบนอนกจจางเบนอนหน้าท ๆ คคต
 จะคคตทากพดอยดะทงตามกันไปเดยวด้วย ในอฏฐูกถาท่านเดดง
 ดกษณะแห่งคคตทคคตพด้านม่ใจไม่คคตทเวดงนว่า คคตทม่จคคตพด้าน
 ย่อมคคตต่าง ๆ บางคราวคคตเบนอนเดวก บางคราวคคตเบนอนอาชวก บาง
 คราวคคตเบนอนคคตทฐู บางคราวคคตเบนอนดาบด้ เปรียบเหมอนหดกท
 เขาบักไว้บนกองเกดบ ย่อมไม่ถาวรพคคตทจะดมดงคคตนั้น เมอใจ
 พด้านไม่คคตทเช่นน บัญญัติความคคตทเกดไม่ ดมด้วยพระพุทท
 ภาษิตว่า “ผู้ทม่ใจไม่คคตท คคตม่ใจพด้านไปต่าง ๆ ไม่รู้พระด้ทชธรรม
 ม่ความเดอมได้ดอยเดว บัญญัติหาเดมเบยม่” ดงน ๆ การคคต
 อะไร ๆ ในคราวเดยวหลายเวรหลายอย่าง เบนอนเหตุให้ใจพด้าน เพราะ
 ความคคตแพรไปประจำอยู่ทุกเรอ จึงม่อาจคคตอะไรให้ไปร้งได้
 เหมอนคคตม่ทม่ผลคคตทบริบูรณคคตทงกกันเดะกาฝาก ผลก็ม่โคกคคต
 แกร้นไป และโอซากก็ม่อร้อย เพราะอาไปชาคคตทซาบซาบไปเดยงผล
 นนแพรทวไปเดยทงคคตท ไม่รวมในแห่งเดยว คคตไปเดยงกาฝากบาง

กงานบาง หรือผดนม ๆ บาง เหตุคองพวกชาวสวนที่หวังจะให้ผดนม
 ผดดี เขาจึงตัดกาฝากและตัดกิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ออกเดี๋ยบบ้าง
 ปัดผดที่มันดกเกินไปออกเดี๋ยบบ้าง เพื่อจะให้เอาไปขายชาบชานไป
 เที่ยงเพราะแต่ผดที่คองการ ไม่ให้แบ่งไปเที่ยงผดที่ไม่คองการ ผด
 ไม่คองการย่อมเติบโตไม่แกร่ง ทั้งมีโอชาวดหวานสนิท ความคิด
 ของบุคคลก็เช่นเดียวกัน ถ้าคิดแพร่ไปในเรื่องต่าง ๆ ในคราวเดียวก
 กัน เวลาที่ตนทำธุระอย่างหนึ่ง ๆ อยู่ก็ชักพาให้ใจพาดัน ถ้ามุ่งทำ
 แต่อย่างเดียว คิดความคิดที่แพร่ไปในนอแต่ใจก็ตั้งไม่พาดัน ย่อม
 ทำการไต่ดำเร็วตามประสงค์ เหตุคองผู้ที่จะบำรุงความคิด ที่จะทำ
 การอย่างหนึ่งอย่างใดตง จึงต้องคอยระวังตัดธุระอันจุกจิกในเวลาที
 กาดังதாகจนนแต่ เพื่อจะให้ใจมีกาดังคิด มุ่งอยู่แต่การงานที่ตนทำ
 ก็เมื่อใจนอธุระจะกุกกุกจะเขาครอบงำเช่นนแต่ ต้องใช้ดีดคอย
 เหนียวใจ มิให้ออกนอกคอก คอยกันให้อยู่เฉพาะแต่ในหน้าที
 ที่ตนทำอย่างเดียว เมื่อใจเพ่งอยู่เฉพาะหน้าทีคนเดียวขณะนั้น ก็จะกัน
 ความพาดันได้ ดูจมาเทียบรถซึ่งเขาต้องมีเครื่องบังตาไว้ ก็เพื่อจะ
 กันไม่ให้หม่นพาดันไปตามชอบใจ เพื่อจะให้มันวิ่งไปตรง ๆ เฉพาะ
 ช่องที่นย่นตามันแต่เห็นเท่านั้น ส่วนในพระคำสอน่าดมเด็จพระบรม
 คำสอน่าได้ตรัสสอนอรรถระงับนวรรณไวคตตรัสสอนแก่พระเมษิยะผู้ไม่
 อาจทำใจให้ตั้งบ เพราะวิตกครอบงำทำให้พุงด์ร่าน ว่า “จิตตน
 ดนรณกดับกตอก ยากที่จะรักษา ยากที่จะห้ามไว้อยู่ นักปราชญ์ยอม
 ดัดให้ตรงได้ ดูจช่างศรตัดตศรให้ตรงขณะนั้น” ดงน พระพุทธทษภษิต
 ขอนแต่ดงให้เห็นว่า จิตที่พาดันเช่นนนตองดัดให้ตรง คือให้อยู่ที่

ให้จดจ่อแต่เฉพาะพระอรหันต์เป็นหนทางของตนอย่างเดียว แม่ในท่อน
 พระองค์ก็ตรัสบอกไว้หลายพระขบวน เช่น ให้เจริญกสิณเป็นตัวอย่าง
 วิชาให้ทานนิกเพยงเพื่อจะระงับจิตใจให้ยั้งคั่งที่ หน่วงเอาแต่อารมณ์นั้น
 เป็นหลักแห่งน้ำใจ เมื่อใจไม่พ่วน ไม่รำคาญเช่นนั้นแล้ว ก็จะ
 เกิดความคิดต่อไปทำให้ใจให้โล่งสว่าง เป็นหนทางที่จะทำการงานสำเร็จ
 ได้สมความประสงค์ น.เบนนวรรณที่ ๕

น.วรรณที่ ๕ คือ วิจิกจณา ได้แก่ความตั้งใจ ความตั้งใจ
 ความเคียดแค้น น.วรรณที่ ๖ เกิดแต่ความคิด ที่จะเห็นเป็น
 ดั่งทาง แต่ไม่รู้จะจับเอาทางไหนเป็นแน่ดังได้ เพราะคาดเหตุ
 การณ์ไม่ถูก เมื่อความตั้งใจเกิดขึ้นเช่นนั้น เป็นเหตุให้ทำอะไรลงไป
 จริงจังไม่ได้ เพราะใจไม่เข้ม เมื่อทำอะไรไม่จริงแท้ ต้องคลาด
 แคล้วจากผลอันตนพึงได้พึงถึง เมื่อความตั้งใจเกิดขึ้นดังนั้นแล้ว ต้อง
 ใช้ปัญญาสอดส่องให้รู้แน่ คาดการณ์ให้ถูกต้องจนถึงกับเปดงอุทาน
 ออกได้ว่า "เออ, น.เหตุนั้นเป็นเครื่องแก้" แม่ในทางพระคำดำนำดมเด็จพระ
 พระบรมศาสดาก็ได้ตรัสไว้ ให้พิจารณาแยกกายออกเป็นดวง ๆ
 ให้เห็นเป็นแต่ดินน้ำไฟลมคุมกันเป็นร่างกายเท่านั้น การพิจารณา
 เห็นเช่นนั้นก็จะทำให้หมดสงสัยไม่ตั้งเด้ออีกต่อไป เมื่อใจไม่ตั้งเด
 เป็นเหตุให้ทำอะไรได้จริง ๆ ในกิจที่ตนมุ่งหมาย ที่ตนคาดเห็นว่าเป็น
 การถูกต้อง น.เบนนวรรณที่ ๕

น.วรรณที่ ๕ เหล่านี้ชื่อว่าเป็นตัวอกุศลอันร้าย เกิดขึ้นแก่ผู้ใด
 แล้ว ย่อมกันไว้มิให้ประดังพดความดีอันเป็นอริยฐานอันตนปรารถนา
 ได้ ท่านเปรียบเหมือนเตือรายอันคกทางอยู่ กระทบทำให้บุคคลเดินทาง

ไปไม่ได้ฉะนั้น แต่ว่าหาเกิดพร้อมกันในคราวเดียวไม่ อย่างหนึ่ง
เกิดจนประจำอยู่แล้ว อย่างอื่นก็หาเกิดจนไม่ แต่คงเกิดจนได้ทุก
อย่าง ในต่างขณะกัน เพราะฉะนั้น เมื่อนิเวศนขอโตขอหนึ่งเกิดจน
ต้องใช้อุบายปราบปรามโดยวิธีดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อใจปราศ
จากนิเวศนเหล่านี้ นับว่าเป็นใจดี บุคคลทำหรือพูดด้วยมีใจเช่นนั้น
เป็นมูลฐาน ย่อมได้รับความสุขเป็นผล ดังนิตย ๑

ศาลโนวาท เรื่องการตั้งตนไว้อชอบ

แสดงแก่นักเรียนนายร้อยทหารบก ณ พระอุโบสถ วัดมหาธาตุ

วันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๒

วณน จะแต่งเรื่องการตั้งตนไว้อชอบ อันคนเราเมื่อเกิดมาย่อม
มีความคิดต่าง ๆ กันตามธรรมชาติที่ตกแต่ง เมื่อเติบโตขึ้นความคิด
ก็แตกต่างกันตามลำดับ ถ้าเป็นผู้สนใจในการศึกษาซึ่งเบนทางเพาะ
ความคิด ก็ยังเพิ่มความคิดความฉลาดในสิ่งนั้น ๆ ให้เกิดขึ้นต่อไปอีก
จนถึงกับตงเหนือตงตัวได้ในยศศักดิ์สมบัติ แต่เมื่อตงตัวโตเช่นนั้น
แล้ว บางทีก็ตกบงกายเป็นผู้ตกอบ กตบทำตัวให้ซุกไปกว่าพันเพ็ด
กม นเรียกว่าตงตนไว้อผิด เพราะเป็นความประพฤติผิดทางซึ่งเบน
เหตุแห่งความฉิบหาย เช่นเบนหนักแดงหญิง เพราะการคบหญิงที่ไม่ดี
มันแต่จะทำตัวให้เสียชื่อเสียง และทรพยสมบัติจะต้องจับจ่ายบำรุง
บำเรอเขา ซึ่งเป็นเหตุก่อให้เกิดโรคอย่างร้ายแรงด้วย ๆ เป็นนักแดง
สุรา เพราะสุราเป็นธรรมชาติที่จะยอมใจให้กตบนิสัยเป็นอย่างอื่นได้
แม่ผูกเคยประพฤติมาแดงกต ครนตมสุราจนมันมาแดงอาจ
ประพฤติชวทงยังไม่เคยประพฤติได้ทุกอย่างซึ่งเป็นทางผิดกฏหมายบ้าน
เมือง เพราะความเผดอตัว และเบนเหตุให้เกิดทะเลาะวิวาท เพราะผู้
ตมสุราแดงมักจะประพฤติเกะกะในทางชวและความเก่งกาจของตัว ทง
ต้องถูกตีต่าง ๆ และไม่มีความอาย สุรานหยงชาเป็นเหตุให้เกิดโรค
และตตทอนบัญญัติความคิดของตัวด้วย ๆ เบนนักแดงเด็นการพะนั้น
เพราะการพะนั้นมได้ยงได้ยงได้ยง ถ้าได้ยงทรพยไปกมแต่ทจะหาอุบาย

แก้แค้นในที่จะเอาทรัพย์คนให้จงได้ ถ้าได้ทรัพย์มากพอใจให้กำเริบ
 อีกเหมียวากได้ต่อไปอีก การพระนั้นเป็นของบังใจผู้เด่นให้เกิดทุกข์
 เพราะปราศัย ให้เกิดความกำเริบอีกเหมียวเพราะมีชัย อันเป็นเหตุให้
 ผูกเวรต่อกัน ส้มตงที่ส้มเค็จพระบรมศาสดาครัดไว้โดยนัยพุทธภาษิต
 ว่า "ผู้ชานะยอมก่อเวร ผู้เพี้ยอมนอนเบนทุกข์" ดงน คบคนชั่วเป็น
 มิตร คนชั่วเป็นตวการอนธาคณซึ่งจะชักนำผู้คบหาดีมาคมให้เสียหาย
 อย่างใหญ่ ส้มกับเทศนาที่ส้มเค็จพระบรมศาสดาครัดไว้ในเอกนิบาต
 อังคุตตรนิกายว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ทำปัจจัยภายนอกให้เป็นเหตุ
 แดว เรายังไม่แฉเห็นเหตุอันอนมัตถ์ก้อย่างหนึ่ง ซึ่งเบนไปเพื่อความ
 เสียหายอย่างใหญ่เหมือนการคบคนชั่วเป็นมิตรเดย" ดงน พระพุทธ
 ภาษิตสอนอธิบายว่า ผู้ที่จะเป็นนกกแดงเจ้าชู้ หรือนกกแดงดูรา หรือ
 นกกแดงเล่นการพระนั้น ซึ่งนับว่าเป็นความเสียหายอย่างใหญ่ได้ ก็เพราะ
 มิตรชั่วชักนำ แต่ตัวพองตนเองก็ไม่กล้าทำลงได้ ค้ออาศัยมิตรชั่วชัก
 นำหรือแนะนำจึงจะประพฤิตตามเขาได้ เหตุนี้การคบมิตรชั่ว ท่านจึง
 กล่าววว่า เบนไปเพื่อความเสียหายอย่างใหญ่ ๆ

การเป็นนกกแดงเจ้าชู้ นกกแดงดูรา นกกแดงเล่นการพระนั้น การคบ
 คนชั่วเป็นมิตร & ประการดังกล่าวมาน ท่านเรียกว่าอธิบายมุข แปลว่า
 ปากช่องแห่งความฉิบหายแห่งทรัพย์สมบัติและชื่อเสียงเกียรติคุณ ผู้
 ทดงตวได้ในทรัพย์สมบัติกิด ในยศศักดิ์กิด แต่ภายหลังกิดบเป็นคน
 ตกอับไป ก็เพราะประกอบในอธิบายมุขเหล่านี้ แมถงว่ายงตงตวไม่ได้
 ก็ไม่มเวรตที่จะตงตวได้ตอไป เพราะทรัพย์สมบัติมอยแฉวก็จะพดน
 หมดไป ทียงไม่เกิดก็ไม่เกิดตออีก เพราะช่องทางทรัพย์สมบัติเหล่านี้

จะไหลไปไม่ถึงช่อง ทางเข้าไม้ ก็มันแต่จะหมดไปอย่างเดียว เปรียบ
 เหมือนธรรมา มีแต่ทางไหลออกอย่างเดียว ไม่มีทางเข้าไป ธรรมนั้นก็
 นบวาทจะแห้งไปฉะนั้น เหตุฉะนั้นผู้ที่ประพฤติในอบายมุขเหล่านี้ ได้
 ข้อว่าตงตวไวผด เพราะเบนเหตุนามาชงความเดี่ยหายตงกถาวแถว ๆ
 ส่วนผู้ที่ตงตวได้ในทรพยสัมมตกถ ในยศศักดิ์กถ ก็เพราะ
 ได้ประพฤติถูกทาง กถาวค้อมความหมั่นในการประกอบกิจอันเป็น
 เครื่องเดยงชพ เช่นหมั่นทำกถกรรม พาณชยกรรม ทำราชกิจ หมั่น
 ศึกษาคิดปวิทยาแสวงหาความรอนเบนเครื่องประดับสำหรับตัว ไม่
 เห็นแก่ความยากเหน้อย มุ่งทำกิจอันเป็นหน้าที่ของตนให้สำเร็จภาย
 เดียว คนเช่นนั้นแม้จะไม่มทรพยสัมมตชงเบนของเนองมาแต่ระกถ
 กถ แต่เมื่อใช้ความเพียรความหมั่นประกอบกิจถูกควารกถสัมมยแถว
 กถอาจตงเนองตงตวได้ โดยลำดับ ตงตงอันเตวดีกชของท่านจถกเศรษฐี
 วนหนึ่งท่านเศรษฐีเดินไปพบหนุตายตวหนึ่ง จงพูดชนวว่า บรุษม
 บัญญาเอาหนุตายนไปทำทุน กถอาจตงตวได้ อันเตวดีกชน โดยน
 นายพูดท่านายตงน จงเอาหนุตวนนไปทำทุน ตงตงแต่เอาไปขายให้
 ชาวตถาดจนตงกบตงตวเบนพอกาใหญ่ได้ จนมมทรพยสัมมต ภาย
 หตงได้รบค้ำแห่งเบนเศรษฐี เรองนชให้เหินวว่า ผู้ทมความหม
 ประกอบกิจชระให้ถูกควารกถสัมมย ย่อมตงเนองตงตวได้ ตองตามเทศนา
 โดยนัยพททภาษิตว่า “ผู้มีบุญญาคตเหตุผดแจงประจกษ ย่อมตงตว
 ได้ด้วยทรพยทเบนตทนหม่มประมาณน้อย คจบุคคลผู้ก่อไฟกองนค
 เดียว ให้เบนกองโตชนได้ ฉะนั้น ” ๑

ผู้ที่ตงตวได้ในทรพยสัมมตแถะยศศักดิ์เช่นนแถวคอยรกษาไว้
 อกชนหนึ่งจจะปกครองทรพยแถะยศศักดิ์ให้คงทตอไปยคยาว ถ้า

ไม่เช่นนั้นนกยอมนจะเสื่อมค่นยไปไต่เร็วพดน มทรพยด์มบตกดอง
 รกษาให้พนภยดวยอบายอนไดอนนง มการงานกตองทอนเป็น
 เครื่องเตยงชพหรือเบนทงให้เกดทรพยด์มบต กตองรกษาไว้ให้
 คงท กถาวคตองทอยไต้มอไม่ให้การงานนคองคางไดหรือเลื่อมไป
 มยค์ค้กตองหมนรกษา คอประพฤตควให้ไต้มแกภาวะทม
 ยค์ค้กต เหตงเป็นกรยทรกษาทพยด์มบตหรือยค์ค้กตมอยแถว
 ไม่ให้เลื่อมไป เพราะการรกษาเช่น เป็นขอด้าคัญในการตงคว
 ถ้าไม่รจกการรกษากเบนอนตงควไม่ได กเมอตงควไว้ไต้ในทรพย
 ด้มบตเตระยค์ค้กตเช่นนแถว กจาเบนตองรจกไซจายทรพยนให้
 เบนประโยชน เพราะทรพยด์มบตเบนของกถาง เมอไม่รจกไซ
 กยอมนให้เกดโทษ เช่นไซในทงอบายมขทกถาวแถว เมอรจก
 ไซก้ให้เกดคณ กถาวคือไซในการบารุงเตยงทอนทคอรบารุงคว
 เตยง หรือบารุงชาติค้ำฉานาพระมหากษตริย แต่ว่าการไซจาย
 นนตองให้เบนไปพอเหมาะแกพนเพ หรือรายไต้ของตงจจะเกอกถ
 แก่ความด้ช ถ้าไม่เช่นนั้นกถบจะให้เกดทกขอก เช่นคนทมราย
 ไต้นอย แต่จ็บจายพุมฟายมากไปกยอมนคตองตง คตองถกค้ว่า
 เหมอนจจะรบประทอนคตมะเตอ โคนตงตงเดี่ยวเก็บมารบประทอน
 พอตองการแถวเหตอนนทงให้เดี่ยวไประนง ด้วนคตมรายไต้มาก
 แต่ไซจายนอยไปจนถกบเบยคกรอกคตองถกค้ว่าเบนคนตระหนพาคว
 อตอยาก เพราะระนงการไซทรพยด์มบต คตองให้เบนไปพอเหมาะ
 กบรายไต้ ไม่พุมฟายนก ไม่เบยคกรอนก จงจะเกอกถแก่ด้ช นจคว่า
 เป็นกรยทเตยงชพแถมอ ๑ ผทตงควไต้ในทรพยด์มบตหรือยค์ค้กต
 ทงรจกอาการรกษาเตระจ็บจายเช่นนไต้ กตองอาค้ยกถยามิตร

เป็นผู้ชักนำ เพราะฉะนั้นการคบหากับภักตยานมตรจึงเป็นข้อสำคัญ
 ส่วนหนึ่งในการตั้งตัว ตามที่กล่าวมานี้เรียกว่าการตั้งตัวไวชอบ
 เพราะเป็นมงคลเครื่องเจริญด้วยทรัพย์สมบัติดังกล่าวมา เมื่อตั้ง
 ตัวได้ในทรัพย์สมบัติหรือยศศักดิ์เช่นนี้แล้ว แต่ขาดคุณธรรมซึ่ง
 เป็นหลักแห่งความประพฤติอันสำคัญแล้ว ก็ไม่อาจตั้งตัวให้คงที่
 ในทางที่ชอบสืบต่อไปได้ เปรียบเหมือนไม้ที่ไม้มันแก่นไม้แต่กะพ
 พดุนท์จะผุฉะนั้น เพราะหัวใจของคนเราเมื่อไม่มีคุณธรรมคอยกำกบ
 มักจะปรมาท มักแปรผันหรือกำเรบฮักเหิมไปต่าง ๆ ด้วยอำนาจ
 ความโง่บ้าง ความโกรธบ้าง ความหึงบ้าง เพราะฉะนั้นผู้ที่ตั้งตัว
 ได้ในทรัพย์สมบัติแต่ยศศักดิ์แล้ว จึงจำเป็นต้องแสวงหาคุณธรรม
 กากบอกรชนหนึ่ง เพื่อจะได้ปกครองทรัพย์สมบัติแต่ยศศักดิ์ให้ถาวร
 สืบไป แต่คุณธรรมซึ่งเป็นหลักแห่งความประพฤตินั้นมีมาก จะยก
 ชนแต่ดังเพียง ๔ ข้อ คือ ศรัทธา ๓ คีต ๓ จาคะ ๓ ปัญญา ๓ ๑
 ศรัทธา ได้แก่ความเชื่อแต่เหตุผลที่ควรเชื่อ คุณชอบ
 เป็นหลักแห่งความประพฤติอย่างสำคัญของผู้คนจะตั้งตัวหรือตั้งตัวได้
 แล้ว ๑ ผู้ไม่มีศรัทธามากเป็นคนเชื่องมง่าย มีใครมายุแหย่หรือ
 ชักนำไปอย่างใดก็มักประพฤติตามอย่างนั้น หาได้มีญาณใคร่ครวญ
 ให้แต่เห็นเหตุผลดีชั่วด้วยตนเอง เช่นเขาแนะนำในการเดินการ
 พะนัน หรือเป็นนักเตงเจ้าชู้หรือนักเตงสุรา ก็อาจประพฤติตามเพราะ
 แต่เห็นว่าเป็นการสนุก เมื่อเป็นอย่างนี้ทรัพย์สมบัติที่มอญกยอม
 เสียไปหมดไป เป็นอันรักษาไว้ไม่ได้ ส่วนผู้ที่มีศรัทธาหาเป็นอย่าง
 นั้นไม่ เพราะหัวใจของตนหนักแน่น ด้วยความเชื่อแน่นอนของตน

มอญ ถ้าเชื่อว่าการทำอย่างนั้นจะให้โทษอย่างนั้น การทำอย่าง
 นั้นจะให้คุณอย่างนั้น ก็จะต้องงดการประพฤติชั่ว หมั่นทำแต่ความดี
 ด้วยตนเองตามความเชื่อของตนได้ เมื่อเป็นอย่างนทรพยด์มบตหรือ
 ยศศักดิ์ที่ยังไม่เกิดก็จะได้เกิด เกิดแล้วก็จะดำรงคงที่หรือเจริญยิ่ง ๆ
 ขึ้นไป เหตุดังนี้ ศรัทธาจึงเป็นเหตุแห่งความประพฤติของผู้ตั้งตัว
 ในฆราวาสประการหนึ่ง

ศีล ได้แก่การรักษากายวาจาเรียบร้อย ผู้ไม่มคฺคตมกจะประพฤติ
 เด้อย่างทางกายวาจา อันเป็นหนทางผิดต่อพระราชกำหนดกฎหมาย
 เป็นเหตุให้ได้รับโทษทาง อาชญาต่าง ๆ ตามสมควรแก่ความผิด
 และเป็นเหตุให้เสียยศศักดิ์ทรพยด์มบตและชื่อเสียงคุณความดี ส่วน
 ผู้มคฺคตยอมนมรรยาททางกายทางวาจาเรียบร้อยดังเบญจยม เพราะ
 คัดเป็นเครื่องประดับอนวิเศษ เป็นเหตุให้ผู้ใหญ่มีเมตตารักใคร่
 ถาเป็นผู้น้อยก็เป็นที่นิยมรักใคร่ของผู้น้อย เพราะฉะนั้นจึงเป็น
 เหตุแห่งความประพฤติของผู้ตั้งตัวในฆราวาสประการหนึ่ง

จาคะ ได้แก่การบริจาค โดยความกตัญญูด้วยศรัทธาใจดีใจงาม ผู้
 ไม่มจาคะ คือมคฺคตฉนแดนแข่งกระต้าง ไม่โอบอ้อมอารีต่อเพื่อนฝูง เห็น
 แต่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่เห็นด้วยแด่ถึงประโยชน์ผู้อื่นบ้าง ย่อมมี
 เพื่อนน้อย ไม่มีใครจะศรัทธาชม เมื่อภยพบตมาถึง ก็จะไม่ใคร่ช่วย
 บอingkนหรือช่วยเหลือเลย ส่วนผู้มจาคะ คือมคฺคตศรัทธาใจดีใจงาม
 จาน ย่อมเป็นผู้มบรจวารมากมเพื่อนฝูงมาก ทั้งเป็นผู้คตองนาใจ
 ของคนทุกชนได้ เมเมื่อภยพบตมาถึง ก็จะมีผู้ช่วยเหลือหรือแก้ไข
 ได้ เพราะได้ทำไมตรีไว้ต่อเขาเป็นต้นเหตุ เขาจึงคิดตอบแทนหรือ

คอยบอกรับตามที่เขาถนัด หรือสุดแต่โอกาสที่เขาจะทำได้ เหตุคือง
 จาคะจึงเป็นเหตุแห่งความประพฤติของผู้ตงตัวในฆราวาสประการหนึ่ง
 ปัญญา ได้แก่แก่ความรอบคอบ คอรวานเป็นความเลื่อม น
 เป็นความเจริญ นเป็นทางแห่งความเลื่อม นเป็นทางแห่งความ
 เจริญ ผู้ไม่มีปัญญา ย่อมไม่รู้จักรักษาตัวและทรัพย์สินสมบัติของตน
 ให้เจริญขึ้นไปได้ ต่อมีปัญญาจึงจะรักษาไว้ได้ เพราะฉะนั้น
 ปัญญาจึงเป็นเหตุแห่งความประพฤติของผู้ตงตัวในทางฆราวาสอย่าง
 สำคัญประการหนึ่ง ฯ

ผู้ตงตัวในทางฆราวาส เมื่อคิดเห็นว่าตัวไม่มีศรัทธา ไม่มี
 ศีล ไม่มีจาคะ ไม่มีปัญญา แดงแดงหาหรือบำเพ็ญคุณธรรม
 เหล่านั้นใหม่จนในต้นคาน ดมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ทรงยกย่อง
 ดักรเจริญผู้นั้นว่า เป็นผู้ตงตัวไว้ชอบอย่างแท้จริง ฯ การตงตนไว้
 ชอบดังกล่าวมานั้น ท่านจัดเป็นมงคลประการหนึ่งในมงคลสูตร เพราะ
 เป็นเหตุแห่งความดีด้วยดีมั่งคั่ง เป็นเครื่องเจริญด้วยทรัพย์สินสมบัติ
 และยศศักดิ์ดังกล่าวมานั้น ฯ

เพราะฉะนั้น นักเรียนนายทหารทั้งหลายจึงพยายามตงตนใหม่

๑. ศรัทธา ความเชื่อต่อเหตุผลที่ควรเชื่อ
๒. ศีล คีอภรรยาทางกาย ทางวาจาเรียบร้อย
๓. จาคะ อธิยาศัยเมื่อแผ่คอเพื่อนกันหรือคนทั่วไป
๔. ปัญญา ความคิดอ่านที่หนักแน่น

เมื่อมีธรรมเป็นคุณสมบัติประจำตัวเช่นนั้น ก็จักได้ชื่อว่าเป็นผู้
 ตงตนไว้ชอบ จัดเป็นมงคลด้วยดีดังกล่าวมาฉะนั้น ฯ

ศาลโนวาท เรื่องเหตุแห่งสุข

แสดงแก่นักเรียนนายร้อยทหารบก ณ พระอุโบสถ วัดมหาธาตุ

วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๒

อนัน จะแสดงธรรมอันเป็นเหตุให้เกิดสุข คำว่า สุข ๆ นี้
ได้แก่ความสบายกายสบายจิต ทั้งเป็นที่ปรารถนาอยากได้ของคน
ทั่วไป แม้จะทำกิจการอย่างใด ๆ ในที่สุดก็ถวิลมุ่งผลคือความสุข
ด้วยกันทั้งสิ้น ก็สุขนั้นเป็นคู่กันกับทุกข์ ทุกคนที่เกิดมาต้องพบปะ
ได้มอ แม้จะได้ความสุขก็ต้องได้ทุกข์มาก่อน แต่บางคนเมื่อได้
ทุกข์มักจะแสดงอาการเสียใจจนเกินไป เมื่อได้สุขมักจะแสดงความ
ดีใจจนเกินไป เมื่อเบียดเบียนทุกข์สุขมักจะครอบงำนำใจชักนำใจให้
เขินเซไปต่าง ๆ ส่วนท่านที่มั่งมีวิชาวัตรกรรมตาของมั่ง คือรู้ว่า
มันเป็นของไม่เที่ยงถาวร เป็นของแปรปรวนไปได้ต่าง ๆ เช่นนี้ ท่าน
ย่อมไม่หวั่นไหว คือไม่ยินดีจนเกินไปในเวลาได้สุข ไม่เสียใจจนเกิน
ไปในเวลาประสบความทุกข์ ๆ ก็แต่ความสุขซึ่งเป็นส่วนอิฏฐผลที่คน
ต้องการปรารถนาอยากได้นั้นจะเกิดได้เพราะเหตุหลายประการ แต่
บางคนจะยกขึ้นแต่เพียง ๔ ข้อ ตามพระพุทธภาษิตที่สมเด็จพระบรม
ศาสดาตรัสไว้ว่า การเกิดชนแห่งพุทธบุคคลเป็นเหตุให้เกิดสุขข้อ ๑
การแสดงพระดีธรรมเป็นเหตุให้เกิดสุขข้อ ๑ ความพร้อมเพรียง
ของหมู่เป็นเหตุให้เกิดสุขข้อ ๑ ความเพียรของหมู่ผู้พร้อมเพรียงกัน
เป็นเหตุให้เกิดสุขข้อ ๑ ดังนี้ ๆ

ในกาลาพระพุทธภาษิตอันมีอธิบายว่า ข้อซึ่งว่าการเกิดชน

แห่งพุทธบุคคลเป็นเหตุให้เกิดสุขอันมโหฬารว่า ท่านผู้ตรัสชอบ
 ชื่อว่าพุทธบุคคล เมื่อเดงถึงผลคือความสุข อันจะมามีเพราะบังเกิด
 แห่งบุคคลเช่นนั้น ก็เพราะท่านเป็นผู้ประกอบด้วยเหตุคือกรรมอย่าง
 ใหญ่ในมหาชน ตงตนแต่ปรารภจะเสาะค้นหาทางที่จะเปิดองทุกข์
 ของสัตว์โลก มิได้ขาดในอิสตรียศและโภคสมบัติ สู้ตัดห่วงใย
 ในสิ่งที่น่ารัก ทนความลำบากตรากตรำบำเพ็ญเพียรจนได้บรรลุมผล
 คือปรีชาญาณอันรู้แจ้งชัด ในมรรคาข้อปฏิบัติเพื่อผลพิเศษ ตะ
 กิดสิ่งที่ทำจิตใจให้ยินดีนร่ายได้ขาด ดำรงในอันปราบปราม
 ปรักษภายในภายนอก มีรูปกายบริบูรณ์ไม่ทุพพล ขวนขวายใน
 สัตตบุปการะอุปถัมภกเอกกุตแก่ประชาชน มีกมลเหตุยกเยกยื่นด้วย
 กรุณา ปรารภนาปรมัตถประโยชน์เป็นนิตย์ มิได้หวังต่ออำมิษ
 เทศนาสั่งสอนให้รู้จริงเห็นจริง นำเหตุผลมาแสดงให้แจ้งแก่ใจ
 ให้ได้รับประโยชน์ควรแก่วิสัย ไม่หวาดหวงระอิระอา ยังบริษัทให้
 ว่างในธรรมานุกรมปฏิบัติไม่ชอกช้ำ มุ่งต่อประโยชน์อันเขาจะพึง
 ได้เป็นทตง เมื่อเป็นเช่นนั้น การอุปตแห่งพุทธบุคคลเช่นนั้น ชื่อว่าเพื่อ
 ประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ชุมชนเป็นอันมาก จึงได้มีคำสรรเสริญ
 ว่า ผู้มกรุณาอย่างใหญ่เป็นทพของสัตว์โลกตงน ๆ บุคคลเช่นนั้น
 เมื่อมีความรู้ในเหตุตอนตตบได้เพียงใด แสดงให้พุทธเวไนยได้รู้
 ได้เข้าใจเพียงนั้นไม่บดบัง เมื่อฝึกฝนตนได้ดีแล้ว สั่งสอนผู้อื่นให้
 ทรมานข่มใจอบรมบุญกุศลใหม่ชนในสันดาน เมื่อบรรลุดุความสงบ
 ระงับแล้ว แนะนำผู้อื่นให้สงบจากเครื่องเดอดรอนกระวนกระวาย
 เมื่อข้ามพ้นจากทางกัณดารได้แล้ว ชกนำผู้อื่นให้พ้นความกัณดารด้วย

เมื่อคับเพลิงก็เดือดและเพลิงทุกขั้ได้แต่ แด่ดงธรรมเพื่อให้สัตว์โลก
 คับเพลิงเหตานั้นให้เย็นเป็นบรมสุข ฯ การเกิดขึ้นแห่งพุทฺธบุคคต
 จึงเป็นคุณที่หาได้ด้วยยาก ไม่นั่นที่จะพึงพบเห็นได้โดยง่าย ได้
 เกิดขึ้นใน โลก ฤๅณกาลบางคราว ผู้เกิดขึ้นประด่ฟการเช่นนั้น ชื่อ
 ว่าเป็นตาราของผู้นั้นแท้ ฯ คนโดยมากที่ได้นกถึงอุปการคุณของท่าน
 ผู้ตั้งสอนคนใหม่ความรู้ในการที่จะประพฤติกายวาจาใจถูกตามความ
 นิยมและปราศจากโทษ เมื่อเป็นเช่นนั้นการที่พุทฺธบุคคตกระทำก็เป็น
 อันนำความสุขสบายมาให้สมควรแก่ความปฏิบัติตาม แม้งการ
 ทรมาณใจไม่ให้กำเริบหรืออ่อนแอพุ่งด้รำนในเวดาอารมณณ์ต่าง ๆ มา
 กระทบ ก็เป็นอุปายของหมุ่ในมนุษย์อีก จึงตั้งนิษฐานได้ว่า การ
 ตั้งสอนในอุปายเช่นนั้นเป็นทตงแห่งความสุข เพราะเป็นขอปรารภนา
 ความเดือดร้อนกระวนกระวายต่าง ๆ เพราะก็เดือดหากก่ขให้เกิด ย่อม
 ไม่ถูกใจของใคร แต่เมื่อไม่เข้าใจอุปายจะแก้ ก็แต่ไม่เห็นหนทาง
 ท่านผู้บอกข้อปฏิบัติอันอาจจัดความเดือดร้อนผ่อนผันหาความสุข
 สดวกดี จัดว่าเป็นผู้ควรดักการบูชา อารมณณ์และความคิดได้แก่
 ความใคร่และความเห็นผิด เป็นเครื่องถ่วงบุคคตให้ตกต่ำ ท่าน
 เป็นผู้แนะนำให้ข้ามความเดวทรามด้วยคุณธรรม ชื่อว่านำวิบูลผล
 มาให้ ความทุกขทงต้นไม่เป็นที่ชอบใจของใคร ท่านเป็นผู้ชวนชวาย
 เพื่อจะปลดเปลื้องความทุกขด้วยวิธีต่าง ๆ ควรเห็นว่าเป็นผู้นำ
 สุขมา ความเกิดขึ้นแห่งพุทฺธบุคคตย่อมมีผลเช่นนั้น ฯ ส้มเด็จพระ
 บรมศาสดาจารย์เสด็จอุปตชนใน โลกแต่ ๑ เสด็จมาเพียงกรุงราชคฤห์
 ไต่ยังประชุมชนให้ไต่บรรดุมรรคผลและตั้งตนในดัมมาปฏิบัติ คงแต่

พระอัญญาโกณฑัญญะจนถึงพระเจ้าพมพสารพร้อมด้วยเศรัยฐีคฤหบดี
 ดิบเข็ดหมัน ประดิษฐานพระคำด้น่าดับมาจนกาตบดินเบนตวอย่าง ๗
 อินทางมาแห่ง ความเจริญล้วนแต่อาศัยหวนหาทต ขอนพงเห็น
 ในตระกูลอันเจริญแต่มั่นคง ก็เพราะบุรพบุรุษได้ทำประโยชน์ให้
 แก่บุตรและธิดา แม้ความเจริญของคณะแต่ละประเทศ ก็ต้องอาศัย
 ผู้เป็นประธานประกอบในธรรม มีใจแกดักดำ ได้ชักนำประชาชน
 ให้ตั้งอยู่ในคุณความดีอันเป็นวิถีแห่งความสุข ๗ พุทธบุคคลผู้
 บริบูรณ์ด้วยคุณสัมปทา พาให้บริษัทประดังประโยชน์ด้วยการแสดง
 ธรรมในลำดับไป เพราะฉะนั้นการแสดงธรรมจึงเป็นเหตุแห่งสุขอีก
 ข้อหนึ่ง ๗ ทุกคนที่เกิดมาในโลก ชื่อว่าตกอยู่ในวิสัยแห่งธรรมตา ซึ่ง
 ยวดยวนและคุกคามให้ย่นด้นราย ถ้าไม่เข้าใจเหตุผล ก็ไม่สามารถ
 จะหักให้พ้นพบต และไม่ได้บรรลุความดีได้ดี เมื่อได้ดับธรรม
 ๗ เทวาทนเหตุผลหักพ้นพบตและบรรลุความดีได้ดี เหตุนี้ หาก
 ตกเตือนเหตุของพุทธบุคคลผู้มกรุณาเป็นลักษณะ ให้แกดักดำ
 ให้พยายามในการแสดงธรรมด้วยวิธีต่าง ๆ ประกาศข้อปฏิบัติเพื่อให้
 ถึงความบริสุทธิ์ ๗ ก็แต่ธรรมนั้น ได้แก่ความปฏิบัติเพื่อความ
 สุขภาพเรียบร้อยสงบเลี้ยงม ไม่เบนไปเพื่อเบียดเบียดตนและผู้อื่น ม
 ข้อความที่จะพึงพรรณนาได้หลายกระบวน จักแสดงพอเป็นอุทาหรณ์
 อย่างหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ดัทธิธรรม ๘ ประการ คือ ศรัทธา ได้แก่เชื่อต่อ
 เหตุผลที่ควรเชื่อ ๓ หิริ ได้แก่ความระอายแก่ใจไม่กล้าทำ
 ความชั่ว ๓ โศคตัมปะ ได้แก่ความเกรงกลัวต่อความผิดธรรม ๓
 พาหุสัจจะ ได้แก่ความได้ยินได้ฟังมาก ความดำริเห็นศึกษามาก ๓

เป็นกายดำมคคแต่ละช่วยคิดกิจการของหมู่ สอดคล้องอยู่ด้วยใจ หวัง
 ความเจริญของหมู่เป็นจุดดำมคค เมื่อเบียดงนกเบื่อนองหวงได้
 ว่าไม่มีความเสื่อม มีแต่ความเจริญล้วนเดียว ๆ หมู่ทวมความ
 ดำมคคพร้อมเพรียงกันอยู่แถว ถาขาดการรักษา ก็ยงจะมีการแตก
 กันได้ เพราะเหตุความเสียหายภายในบ้าง ภายนอกบ้าง ไม่ได้ทำ
 ความดีใหญ่ชนบาง ความดีเต็มเต็มมทรมดงบาง เมื่อเป็น
 เช่นน้อมเศษพระบรมศาสดาจึงตรัส ตปะ คือความเพียรของหมู่ว่า
 เป็นเหตุให้เกิดสุขด้วยอกซอหนง ๆ อันตปะธรรมคือความเพียร
 ซอบน ย่อมคุ้มครองดำมคคให้คงที่และเจริญโดยล้วนเดียว กล่าว
 โดยประเภทเป็น ๔ คือ เพียรระตะ เพียรระวง เพียรทำความดี เพียร
 รักษา ๆ ความเสียหายจะเกิดชนได้ในภายในของหมู่ ย่อมคิด
 มาแต่ความใหญ่โตความมากของหมู่ ซอนพงเห็นแม่ในของอันไม่
 มัวญญาณ เช่นด้ายมากเส้นรวมกัน ถึงจะดูใหญ่โตก็เชื่อไม่ได้
 ว่าจะไม่มัวเส้นทญเบอยปนอยู่บ้าง ถึงหมู่ชนกเช่นน คนมากทให้
 จะมคนดทงหมดทเดียวกห้ามได้ คงมคนชวเด็ดตอดเข้ามาปะปน
 อยู่บ้าง เช่นนเป็นตัวอย่างแห่งความเสียหายจะมีชนภายในหมู่ เพราะ
 คนชวन्हต้นดานเต็มไปดด้วยอคติ อิดัด้า มัจฉริยะ พยาบาท ถัมภะ
 มานะ เบนตน เมื่อเบนเช่นน อย่างจะไม่ร้ายแรง หมู่ชนกทรมดงท
 ท ล้วนนจาเป็นตองใช้เพียรระ ด้วยใช้อุบายให้คนในหมู่ระความชว
 ร้ายของดวเดี่ยบาง ห้ามไม่ให้เขาเป็นหมู่เดี่ยกนบาง ๆ การไม่เพิก
 ฉะยหมนเดอกผู้จะเข้ามาใหม่ไม่ยอมให้เขาหมู่ได้โดยง่าย และบ้องกัน
 ไม่ให้หมู่ทำความชวร้าย นเป็นอาการของความเพียรระวง ๆ อาการ

ศาลโนวาท

เรื่องความเป็นผู้วางง่ายล่อนง่าย

แสดงแก่นักเรียนนายร้อยทหารบก ณ พระอุโบสถ วัดมหาธาตุ

เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๓

อนันต์ นักเรียนนายทหารมาประชุมกันในที่นอนเป็นทัดถัดแห่ง
พระพุทธรูปงามอันดั่งดาววิษของดมเด็จพระบรมศาสดา แสดงความ
เคารพต่อพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ซึ่งเป็นเหตุแห่งความ
นับถือของตน คนเราจะต้องมีศรัทธาเป็นเครื่องจูงใจ จึงจะทำความ
รู้และประพฤติดีของตนให้ประกอบด้วยประโยชน์ การนับถือ
พระพุทธรูปศรัทธา ต้องนับถือพระพุทธเจ้าผู้เป็นเจ้าของ ประพฤติ
ตามธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ท่าน นับถือพระสงฆ์ซึ่งได้ปกครอง
รักษาพระศาสดาสืบมา เช่นเดียวกับบิดาจารย์ อย่างพวกทหาร
เคารพนับถือสมเด็จพระมหากษัตริย์ และประพฤติตามวินัยที่ทรง
บัญญัติสำหรับหมู่คณะของตนไม่ฝ่าฝืน นับถือนายทเป็นใหญ่เหนือ
ตนเองได้รับความศึกษาคุณเคยในกิจการ ซึ่งสมเด็จพระมหากษัตริย์
ทรงวางพระทัยแต่งตั้งให้เป็นผู้บังคับบัญชาณะนั้น พระศาสดา
เมื่อปฏิบัติให้ถูกทางแล้ว ย่อมดำริถึงประโยชน์แก่บุคคลทุกจำพวก
แม้พวกทหารก็ตองยึดธรรมเป็นเหตุ จึงจะนับว่าเป็นทหารที่ดี
ธรรมที่ทหารควรยึดถือเป็นเหตุกัน จะยกชนกต่างในอนันต์ ๓ ข้อ คือ
โสวรสสุตา ความเป็นคนวางง่ายล่อนง่าย

เราจะมองดูคนหรือสัตว์หรือสิ่งของที่แควดล้อมเราอยู่โดยรอบ
จะเป็นของน้อยของใหญ่ก็ตามซึ่งเขาประดิษฐ์ขึ้น ด้วางชน มรปร่าง
ต่าง ๆ กัน ถ้าเป็นคนก็เบนชนิด ถ้าเป็นสัตว์ก็เป็นสัตว์ชนิดใด ถ้า
เป็นของก็เป็นชนิดใดและด้วยงาม ถ้าเป็นวัตถุเครื่องใช้ก็ด้อยก็ตวนด
หงน ในคนในสัตว์และในสิ่งของเหล่านี้จะเบนดได้อย่างนั้น ก็
เพราะมีคุณสมบัติสำคัญอันหนึ่งอยู่ในนั้น คุณสมบัตินั้นก็คือ ว่าง่าย
ด่อนง่ายนเอง ของต่าง ๆ ที่แข็งเหลือที่จะแข็ง เช่น โลหะต่าง ๆ
เบนดจนวาเงินทองเหล็กหรือหิน เขาต้องเอามาทำให้เป็นของอ่อนด้อย
ก่อนจึงจะง่ายแก่การที่จะประดิษฐ์ทำให้เป็นอะไรต่ออะไรได้ตาม
ประสงค์ เช่น โลหะต้องเอามาถลุงเอามาหลอมด้วยใช้เตโซธาตุเข้า
ช่วยให้มันละลายตัวจนอ่อนด้อยก่อน แล้วเขาจึงจะประดิษฐ์ทำให้เป็น
อะไรต่ออะไรได้ ถ้าแข็งตามธรรมชาติอย่างนั้นก็ทำอะไรไม่ได้ หิน
ที่อยู่ตามภูเขา เขาก็ต้องระเบิดเอามาย่อยด้อยก่อนจึงจะดัดแปลง
ประดิษฐ์ทำเป็นอะไรต่ออะไรได้ใหญ่โตและถาวร ดันไม้ที่อยู่ในป่า
เขาก็ตัดเอามาเดอย เอามาถาก เอามาฟัน แล้วประดิษฐ์ทำเป็นทัพ-
พีภัณฑ์ได้ทุกประการ แม้ที่สุดดินที่แข็งเขาก็เอามาประดมกับน้ำทำให้
อ่อนด้อยก่อนจึงบดให้เป็นหม้อเบ็นภาชนะเครื่องใช้ด้อยได้ สัตว์
ต่าง ๆ แม้จะเป็นสัตว์ป่าเขาก็เอามาทรมาณฝึกหัดจนหายแข็งหาย
ดุร้าย ควายเป็นสัตว์ที่อ่อนด้อยได้ง่าย ใช้ได้ง่าย ตามที่ล่าชกมาเป็น
อาหารนเช่น เพียงเบ็นเครื่องนำทางชี้ให้เห็นว่า ทุกอย่างที่จะด
ก็เพราะทุกอย่างนั้นต้องทำให้อ่อนก่อน จึงจะประดิษฐ์หรือดัดแปลง
แก้ไขให้ดได้สมประสงค์ นแต่ดงว่าต้องมีคุณสมบัติอย่างหนึ่ง คือ

อ่อนอยู่ในทุกอย่าง ถ้าทำให้อ่อนไม่ได้ แข็งอยู่อย่างใดก็คงแข็ง
 อยู่อย่างนั้น เช่นนี้ ก็ไม่มีใครสามารถประดิษฐ์ทำให้เป็นอะไรได้ตาม
 ประสงค์ แม่ตุ๊กตางจะเอามาพันเทียน ก็คงไหม้ไฟหรือตากแดด
 ทำให้อ่อนก่อนจึงจะพันได้ นเทียนให้เห็นว่า ของแข็ง ของอ่อน
 ทำอะไรได้แต่ละไม่ได้ได้อย่างไร คนเราก็เช่นเดียวกัน ถ้าหัวแข็งไม่
 อ่อนแ่กว่านว่าเป็นคน ว่ายากด้นยาก คนว่ายากด้นยากจะเอาดี
 มาแต่ไหน เพราะดีทุกอย่างเกิดแก่คนหัวอ่อน คือคนที่ว่าง่ายด้น
 ง่ายทงนนั้น แ่เพราะคนว่าง่ายด้นง่ายกว่านว่าเป็นคนว่าง่ายแก่การ
 ดั่งด้นอบรม ง่ายแก่การดัดแปลงแก้ไขชนิดดีใจคอที่ไม่ดีให้กลับดี
 เพราะฉะนั้น ความเป็นผู้ว่าง่ายด้นง่ายจึงเป็นเครื่องนำบุคคลให้สูง
 ขึ้นตามลำดับ เป็นหนทางให้ท่านผู้ใหญ่มีเมตตากรุณาอุปถัมภ์ค้ำชู
 เช่นมารดาบิดาย่อมปรารภณาแต่บุตรีดิดาเป็นคนว่าง่ายด้นง่าย ผู้
 ดงอยู่ในคำดั่งด้นอันดีของตน ไม่ปรารภณาบุตรีดิดาเป็นคนว่ายาก
 ด้นยากผู้ผ่านต่อคำดั่งด้นของตน เพราะท่านจะดั่งด้นอย่างไร
 ก็เพื่อจะให้บุตรีดิดาเป็นคน ประพฤติดีที่จะได้รักษาวงศ์สกุลให้ดำรง
 อยู่ถนภาถนนาน ก็เมื่อบุตรีดิดาเป็นคนว่ายากด้นยากแ่ดวกมแต่จะ
 ประพฤติชั่ว ไหนเดจะปกครองวงศ์สกุลของตนให้ดำรงอยู่ได้ ถึง
 ครออาจารย์เหมือนกัน ย่อมดองการแต่ศิษย์ทเป็นคนว่าง่ายด้นง่าย
 ดงอยู่ในโอวาทอันดีของตน ไม่ดองการศิษย์ทว่ายากด้นยากซึ่งไม่
 ดงอยู่ในโอวาทอันดีของตน เพราะวาศิษย์ทว่าง่ายด้นง่าย ย่อมเป็น
 ดั่งาราค์พดอยให้ครอจารย์มชอแต่ยงดวย ส่วนศิษย์ทว่ายากด้น
 ยากมแต่จะทำให้รอนใจครอจารย์ พดอยให้ท่านเสียชอแต่ยงดวย

ถึงตนเองก็หาเฉลียวฉลาดมิได้ หากความเจริญมิได้ ก็ลักษณะแห่ง
 คนที่ว่ายากสอนยากนั้น ท่านแสดงไว้ในอนุมาณสูตร ๑๖ ประการ คือ
 เป็นผู้ปรารถนาตามก ถึงอำนาจแห่งความปรารถนาตามก ๓ เป็นผู้
 ยกตนข่มท่าน ๓ เป็นผู้ขโมย ๓ เป็นผู้มักผูกโกรธ ๓ เป็นผู้มัก
 เคยดณฑ ๓ เป็นผู้ชอบพูดแต่วาจาที่ก่อให้เกิดความโกรธ ๓ เมื่อมี
 ใครฟ้องร้องว่ากล่าว มักแสดงอาฆาตต่อเขา ๓ มักรุกรานต่อเขา ๓
 กตัญหาเรื่อง โพนทะนาต่อเขา ๓ มักพูดกตบเกิดอนให้เรื่องหายเสีย ๓
 ไม่ให้การแก้ถ้อยคำให้สมกับความประพฤติกของตน ๓ มักตบหัว
 บัญคุณท่าน และยกตนตม่อกับท่าน ๓ มักริษยาแคะตระหน ๓ มัก
 เป็นคนมมายา ๓ มักเป็นคนหิวคอเจ้าทฏฐิมานะ ๓ มักถือตามความ
 เห็นของตนอย่างแน่นแฟ้น ไม่ยอมดงตามความเห็นของผู้อื่นโดยง่าย ๓
 ผู้ที่มีลักษณะเช่นท่านเรียกว่า ทูพพโจ แปลว่า คนว่ายากสอนยาก
 เมื่อจะกล่าวถึงสอนแก่คนเช่นนั้นด้วยจิตตเมตตาอย่างใดก็ดี ก็เข้า
 กับสุภาษิตโบราณว่า “ทำคุณบูชาโทษ” เพราะเขาไม่ยึดถือโอวาท
 กตัญจะแสดงถึงความโกรธตอบเสียอีกด้วย ขอนพงเห็น ตัวอย่างดัง
 กุฎฐุ่ดกษาดก ดังธกมาพชเป็นอุทาหรณ์ ความว่า ยังมีนกขมิ้นตัว
 หนึ่ง ซึ่งท่านกล่าวว่าเป็นพระโพธิสัตว์ เจริญวัยแล้ว ทำรังทออยู่ของ
 ตนจนฝนร่วรดไม่ได้ นำเจริญใจแก่ผู้ได้ทีศนา อยู่ในประเทศเขตต์
 บาหมพานต ครึ่งหนึ่งถึงฤดูฝน ฝนกำลังตกธารน้ำไหลไม่ขาด มี
 วนรตัวหนึ่ง หนักความหนาวบบคนนั่งกตพน อยู่ในที่ใกล้รังนกขมิ้น ๆ
 นกขมิ้นเห็นเขานั่งได้ความลำบากอยู่เช่นนั้น เมื่อจะเจรจากับเขา
 จึงกล่าวถ้อยคำซึ่งประพนชเป็นใจความว่า แน่ะวานร คีระชะแคะมอ

เท่าของท่านเหมือนกันกับของมนุษย์ ไม่แปลกอะไรกันนัก ก็เหตุใด
 หนอเรือนของท่านจึงไม่มีเหมือนเขา ดังน ๑ เมื่อวานรได้ฟังดังนั้น
 จึงกล่าวตอบด้วยคำซึ่งมีใจความว่า แน่ะกษัตริย์, ศรัทธาแด่มือเท้า
 ของเราเหมือนกันกับมนุษย์จริงอย่างท่านว่า แต่ปัญญาทึบปราศ
 กว่าจะประเดรัจฉานในหมู่มนุษย์ของเราไม่มี เหตุดังนั้นเรือนของเรา
 จึงไม่มีเหมือนกับเขาดังน ๑ เมื่อนกขมนได้ฟังดังนั้น จึงได้กล่าว
 ถ้อยคำซึ่งมีใจความว่า ความเป็นผู้ดีภาพ ไม่มีแก้สัตวทมจต
 หงุดหงิด ไม่คงที่ มักประทุษร้ายแก่มิตรไม่ซื่อตรง ทั้งไม่รักษา
 ปกติให้คงอยู่เป็นนิจ ท่านจงทำอานุภาพให้เกิดปัญญา ท่านจง
 ดึงปกติเดิมของตนเดี่ย แน่ะกษัตริย์ ท่านรีบคิดทำรังที่ด้ามารถจะ
 บึงกันหนาวและลมเดี่ยเกิด ดังน วานรดำริว่า อายนมนพุดจา
 คุกเรา เพราะมันอยู่ในที่ร่ม อันฝนร่วรดไม่ได้ เราจะไม่ให้มันอยู่
 ในรังเดี่ยวัน คิดดังนั้นแล้ว ก็โดดไปจะจับนกขมน ๑ ก็โดดบินหนี
 ไปเดี่ยทอน วานรเขารอรังทำให้แตกเป็นจุนวิจุน หดักไปเดี่ย ๑
 ตามเรื่องนชให้เห็นว่า คนพาดันดานหยาบ เมื่อมีใครว่ากล่าว
 ดั่งสอนอย่างใด ก็มักจะโกรธตอบ ไม่ใยดีที่จะรับโอวาท ดุจวานร
 ซึ่งได้กล่าวมาเดี่ยข้างต้นน เมื่อเป็นดังนั้นไม่ทางที่ผู้ใดจะเมตตา
 กรุณาทั้งในการแนะนำสั่งสอนและการส่งเสริมให้ เป็นอันปราศจาก
 วิชาและความประพฤติอันดี ซึ่งเป็นหนทางแห่งความเจริญอันตน
 จะพึงได้ นับว่าเป็นคนอนาถาหาที่พึ่งมิได้ ส่วนคนที่วางใจสอนง่าย
 มตกษณะตรงกันข้าม คนเช่นนั้นถึงเขาจะไม่ยอมตอให้ว่ากล่าว
 ดั่งสอนก็ด ก็ควรที่จะว่ากล่าวสั่งสอนได้ เพราะเขายินดีที่จะรับโอวาท

โดยสิ้นคาสิ้นใจ ไม่ถือโกรธ มุ่งแต่คอยรับโอวาท แดงหาวิชาความรู้
 และความประพฤติเป็นใหญ่ ดุจคนชาติอื่น เมื่อมีผู้ใดผู้หนึ่งบอก
 ชุมทรัพย์ให้ ถึงแม้ว่าจะทุบตีว่าด่าว่าตีก่อนแล้วจึงบอก เขาก็
 ยินยอมที่จะรับ ไม่ถือโกรธเพราะเหตุที่เขาทำร้ายเช่นนั้น เมื่อเบน
 ดงนทานทเบนหัวหนากยอมจะเมตตาตั้งด่อนอนุเคราะห์ให้เต็มกำลัง เพื่อ
 ให้ประสพวิชาความรู้ความประพฤติดี ๆ ชนไป เช่นอย่างพระราช
 ซังเป็นสัตว์ทวาริกของพระดำรับบุตร ท่านเป็นผู้วางายด่อนง่าย ตั้งใจ
 รับโอวาทโดยเคารพ แม้ท่านพระดำรับบุตรจะว่ากล่าวแนะนำตั้งด่อน
 ตักเท่าใด ๆ ท่านก็ไม่โกรธตอบ กลับยินดีรับโอวาทโดยเคารพ วัน
 หนึ่งท่านพระดำรับบุตร พาไปเฝ้าสมเด็จพระบรมศาสดา พระองค์ตรัส
 ถวายถึงความเป็นไปของท่านพระราช ท่านก็กราบทูลตามทเบนมา
 แล้ว พระองค์ก็ตรัสยกย่องทรงสรรเสริญท่านพระราช และตรัส
 แนะนำให้ภิกษุอื่นเขาอย่างด้วย คนวางายด่อนง่าย นับว่าเป็นผู้ได้
 รับเมตตากรุณาและความยกย่องสรรเสริญต่อท่านผู้ใหญ่มาก ดังพระ
 ราชาทกตาวมาน

อนึ่ง ผู้ที่ตั้งอยู่ในโอวาทของนักปราชญ์ ประพฤติกายวาจาใจ
 ตามคำสั่งสอนของท่านโดยเคารพนับถือ เป็นผู้มจตคั่นกแน่น
 ตรีตรองเหตุผล ถึงจะทำสิ่งใดผิดด้วยอำนาจความพดงเผดอมากน้อย
 ก็ตาม แต่เมื่อได้รบคำตักเตือนแล้วดงเหตุผลรู้ตักแล้ว ก็มิได้โกรธ
 ด้วยมีความยินดีและกตัญญูประพฤติกใหม่ทันที เพราะว่าใคร ๆ จะ
 ประพฤติดังใดไม่ให้ผิดบ้างตลอดด้นตลอดปดายย่อมหาได้ยาก แต่
 เมื่อรู้ตักว่าประพฤติกผิดแล้ว ได้ตักกตัญญูประพฤติกให้ตักได้ใหม่ ก็

จัดว่าเป็นคู่ใจ คนที่ว่าง่ายอ่อนน้อมง่ายได้เหมือนกัน ส่วนคนว่ายากดื้อน
ยากซึ่งตกอยู่ในลักษณะแห่งคนพาดแดว แม่จะรู้สึกตัวว่าผิด ก็ยัง
คงถือรวนว่าถูกเต็มมือ ไม่ยอมมตตตะทิจฐฐิมาณะโดยง่าย แม่จะได้รับคำ
ตักเตือนแต่คงเหตุผลสักเท่าใด ๆ ก็คงดอถอดอโยยอย่างนน คนเช่น
นี้ว่ามีใจหงุดหงิดไม่หนักแน่น เมื่อกะทบอารมณ์ไม่พอใจ ก็มักจะ
ถือโกรธ แม่แต่พวกเขาเองหรือเด็กที่มาทำดวงเกินต่อเขาแล้ว เขา
ก็มักจะโกรธตอบด้วยเหมือนกัน ส่วนคนที่ว่าง่ายอ่อนน้อมง่ายซึ่งนับเขา
ในจำพวกสัตว์บุรุษแล้ว หาเป็นอย่างนั้นไม่ ถ้าเป็นคนพาดหรือเด็กมา
ทำดวงเกินต่อท่านแล้วท่านก็ไม่โกรธตอบ เพราะคิดเห็นว่าเป็นคน
เซดาเบาปัญญา ซึ่งมีมาในกัณฑ์ปมัทยชาติมีความว่า ข้าแต่
ท่านผู้เป็นเหล่ากอกัณฑ์ประ คนที่ยงเยาวเพราะเซดาปัญญาไม่รู้จัก
เหตุผล แม่คงจะตักตามจะประหารก็ตาม ผู้ที่เป็นบัณฑิตตามปัญญา
เป็นเครื่องจำทรง เป็นผู้มั่นคงควรนับว่าเป็นผู้ใหญ่ ย่อมอดทนต่อ
ความผิดที่เขาทำทางปวงนนใด ดังน้ ในคานานมอธิบายว่า เด็กที่
ยังอ่อนวัยไม่เข้าใจในเหตุผลที่ตทชว นี้จะทำอะไรก็ตามภาษา
ของทารก ชื่อว่า ยว ยงเยาว เด็กที่ยงเยาววัยเช่นนี้ แม่จะดวงเกิน
บ้างมักจะไม่มีใครถือ เพราะเขารู้สึกว่าเป็นเด็ก จะถืออโยยแต่เด็ก
ที่เต็มอกัน แต่ในทันทีจำเพาะแต่เด็กที่อ่อนวัย แม่ผู้เจริญวัยม
ชายคงรอยขบ ถ้าไม่มวชเครื่องผูกหัดตน ปล่อยให้โตภโกรธหลงใน
อารมณ์ เบนทตงแห่งความโตภโกรธหลงครอบงำ ไม่ยึดเหนี่ยวใจ
ปล่อยให้เบนไปเหมือนใจเด็ก ก็ชื่อว่า ยว ยงเยาว เพราะแก่แต่ด้วย
หัวใจไม่หนักแน่น ขอนกัณฑ์มด้วยพระพุทธรูปว่า คนจะชื่อว่าผู้หนัก

ผู้ใหญ่ เพราะผมหงอกบนศีรษะก็หาไม่ คนที่แก่แต่ด้วยเขาเรียกว่า
 คนแก่เปล่า ดั่งนี้ ผู้ถือโกรธเพราะความตวงเกินของคนเช่นนี้ ย่อม
 ได้โหวตตามเขาว่ายิ่งเขาวเหมือนกัน กตบจะถูกตีเตียน แต่พุทธาภิ-
 ษัตติคิดว่าเป็นคนผดยงกว่าเขาได้ยอก ดั่งพระพุทธภาษิตที่ตรัสไว้ว่า
 เราผู้ตถาคต ตัดคนที่ปล่อยแ้วแก่เขา คือประหารคอบเขา ยิ่งกว่า
 คนที่ประหารก่อน ดั่งนี้ ผู้ทรมบัญญัติพิจารณาเห็นเหตุผลดั่งนี้ แม่
 จะถูกคนที่เขาวเพราะเขตาบัญญัติ คำว่าหรือประหารสักปานใด
 ท่านก็อดทนได้ไม่อาฆาตด้วยอำนาจขันติ ถึงแม้ว่าท่านจะเกิดวิวาท
 คอกัน ท่านก็รบัดมานไมตรีกตบคอกันได้ไม่ทนง่า ไม่เหมือนคนพาด
 คอกคนพาดด้วยกัน เพราะเกิดแตกกันคราวหนึ่ง ก็เหมือนภาชนะดิน
 ที่แตกแล้ว ไม่สามารถจะกตบคอกันได้ สัมกับภาษิตในกัณฑ์ปมัตถิย
 ชาตกนหมใจความว่า แม่หากว่าผู้มต้นดานดั่งบระงบตงหตายจะ
 วิวาทคอกันแตะกันชน ท่านย่อมดมานไมตรีกตบคอกันไม่ทนง่า คน
 พาดตงหตายยอมแตกราวกันเหมือนภาชนะที่ทาดด้วยดิน ฉะนั้น เพราะ
 เขาไม่ถงความดงบกันได้ ดั่งนี้ ฯ ในคาถานมอชบายว่า คนที่ตมคูน
 ธรรมในน้ำใจ แม้ท่านจะวิวาทท่มเถียงกัน เพราะความเห็นแตก
 ต่างไม่ตรงกัน หรือเหตุผลอันใดอันหนึ่งซึ่งจะให้แก่งแย่งไม่คก
 ดงกัน ท่านก็ขแจงเหตุผลให้คกดงกันข้างหนึ่ง ท่านที่เห็นผิดก็ไม
 ทำจิตต์ให้กระด้างเพราะมานะยอมรบผิด ขอขมาโทษไม่โกรธกัน
 ท่านที่เห็นถูกก็ไม่ผูกอาฆาต ยอรับขมาให้อภัยแก่กันดมานไมตรี
 ดักันอย่างเดิม ไม่น่ายแหนงแก่กันแตะกัน ฯ ส่วนคนพาดต้นดาน
 หยาบ ไม่เมตดาปราณแก่กัน เมื่อเกิดวิวาทกันด้วยเหตุอันใดอัน

หนึ่งซึ่งควรทำให้สงบได้ ก็หาทำให้สงบไม่ กذبผูกอาฆาตทำให้
 บาดหมางกันหนักหนา เบียดงนุกไม่อาจดีมานไมตรีให้กันได้ เพราะ
 ฉะนั้นท่านจึงกล่าวว่า คนพาดย่อมแตกราวกันดังภาชนะดิน ไม่
 ดำารถจะต่อให้ติดสนิทกันเหมือนอย่างเดิมดังนั้น ๆ ลักษณะแห่งคน
 ว่าง่ายดีอ่อนง่าย ย่อมมีคุณธรรมคอกชนตในหัวใจ ดงน เมอญุดอก
 เคอญแแต่ดงเหตุดดแแต่ จงเบญญตงใจรบคาคกเคอญรบโอวาทโดย
 เคารพจรง ๆ เมอญุดใจปฏิบตถกทางแแต่ยอมไ้รบผลของการ
 ปฏิบตตามด้มควร เพราะฉะนนั้น คณคอกความเบญคนว่าง่ายดีอ่อนง่าย
 ท่านจงจิดว่า เบญนากกรณธรรม ๆ ทาทพงบาง จิดเบญมงคด
 เพราะเบญเคอญจจาเจริญดวยวิชาความรูแแต่ความปฏิบตบาง เมียง
 พวกทหารซงเบญเหตาดกรบ กจจาเบญคยงยงทจจะตองตงอยู่ใคณ
 ษอน คอคองเบญญว้างยดีอ่อนง่าย ประพฤคใ้ถกตามชอบงคบบญชา
 ของท่านผู้ใหญ่ จงจจะเคอชยชานะตอศัทรหมุ่ปรบภษไ้เด เมอญเบญ
 ดงนกันบวาไ้บองกันชาติ ค้าดณา พระมหากษัทรยชองตนโดยเต็ม
 ก้างดง ดงอธิบายมาดวยประการน ๆ

กลอนขับไม้บั้นเตาะ

สำหรับเตือนใจนิสิตในสำนัก

นิพนธ์เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๕

๑ โภ ทารกา เจ้าจงเข้ามา ตัวข้าจะสอน, เจ้าจงตั้งใจ
จงอย่าไถด เชื้อนเซไปนอน, คอยรับสั่งทว อินชาชอวอน ว่ากัณ
ดึๆ, เพราะเห็นพวกเจ้า มัวเดินค้ำเข้า ไม่เห็นมัคร, จะอยู่ท่าไม
มันจกบวรดย ออกไม้กบ, เหมือนกองออกคค เมอหมดอจจ กพดณ
คบไป, เมอตงหนามา เจ้าจงอดคำห้ หมนเด้าหมนเรยน, ให้ได้
ความรู้ เบนเครื่องเชตฐุ ประคบต่างเหรัญญ, อย่าทงความเพียร
จะพาวนเวียน มันจะเดี้ยกาด, แตนค่อไป เจ้าจงได้ใจ คือหมน
ไซชาน, ให้ใจขึ้นบาน ให้แม่ไฟค้ำด ซาบช่านอินทริย์ ฯ

ส่วนตัวหนังสือ ต้องหัดด้วยมือ หมนชดเขียนไป, ให้ตัว
ด้อยงาม ถูกคองตามความ เขียนให้ไวๆ, ออกทงดั่งดัย เกิดชน
ในใจ ให้เร้งรับถาม, เมอได้ความแด้ว หมดความดอดแด้ว
คองเชื่อมประสาน, เพื่อให้แน่นแพ้น จะไม่ง่อนแง่น คิตคัวอยู่
นาน, จะพอกด้นดาน หมดคัวว่าคานญ ให้ใจผ่องได้ ฯ

ออกทงเวดา คองมอตรา จังจะเป็นผล, คองชดคนไว้ เวดา
นินไซริ คองทองคองบัน, ตงคนแด้วช ไปหาเบองบน คดอดชน
ไป, ดั่งทค่อแด้ว อย่าว่าแไวๆ โดยชดไม้ได้, จะเกิดดับเพร่า
ทำให้โงเง่า เดยไม่เข้าใจ, เหมือนเดินทางไกล จะถึงแคไหน เดิน
เห็นอยเปด้าๆ, เมอไม่กำหนด เวดาเปดองหมด คองหมดคั่นทุน,

เดี่ยตมเดี่ยตาย จะต้องอับชวย ดงนอนไต้ถุน, หาคณการุญ หรือ
ช้วยอดหนุน ชัดช้องนักษนา, พวกเจ้าจงจำ จงรับหมันท่า ให้ทัน
เวตา, จะได้พานพบ สิ่งที่ปรารถา ทดตงหน้ามา, จะได้บุญญา
เป็นปราชญ์ภาษา ชอเสยงโด่งดง ฯ

อีกอย่างหนึ่งเด้า ข้าจะบอกเด้า ตำคณนักษนา, เมื่อรูเรียนรู
แต่ประพฤตินอกครุ ไม่รูจรรยา, จะกตายเป็นเด้า หรือตงเถตรา
ตงตวไม่นาน, ขอเจ้าจงรับ จงหมั่นคอยถบ เจ้าตวบวงมาร, อย่า
ให้ตคตอยู่ จนกตายเป็นคู้ อยู่กับต้นตวน, จิงจะไฟค้ำต พรอมพรง
บริวาร ส้มดงใจหมาย ฯ

อีกอย่างหนึ่งนะ เจ้าจงคอยตระ ให้กะเด็นไป, ค้อตวชเกยจ
มันคอยเบียดเดี่ยต อยู่กับหัวใจ, มันทำนิตต์ดี ให้จมอยู่ใน บรมโง
เซตา, จะพตอยเดี่ยต ทคตองอยู่ นมนานเปเต้าๆ, จะพตอย
เหตวเป้ว เหมือนกับตคทเหว จมอยู่ในอ่าว, หน้อยจะเทยวคต่าว
คิตเคยนเราเปเต้า ว่าเราไม่ดี ฯ

๐ อีกอย่างหนึ่งหนุ เจ้าจงคอยต กิจการท่วไป, อนอยู่ตวยกน
อยามเตยจจน อกอย่าโถต, ถงหน้าทใคร ตองรับครวไต อย่าได้
อยช่า, ตองเร้งรับท่า ทุกวันเซ้าค่า หมากพตปण्या, เซ็ดกวาด
หอนัน ตมหน้าไวฉน ทุกๆ เวตา, อย่าได้คตาคคตา จักเดี่ยเวตา
ทคตองกตบท่า ฯ

๐ กิจฉเด้งจด์รรพ ตองรับไปจับ ไม้กวาดฝากู, ให้ทวทุกแห่ง
จนกระดานแดง ให้นำชวนต์, อย่าทำจุ่มหตุ มันนำอดตุ แก่ชน
ทงหลาย, เจ้าจงรับคิต คอยกำหนดคิต ตงกำหนดหมาย,

พวกเจ้าควรเชื่อ เพราะไม่ใช่เดช หรือเนอกระต่าย, เพราะเป็น
ชาติชาย ต้องทำตามหมาย หัวข้อว่าพัน ฯ

๑ อักขอจรรยา ที่พระคำสดา ทรงแต่งตั้งไว้, แก่พวกเราท่าน
จงจำให้มั่น อย่าปล่อยให้เหิน, คือขอหนึ่งไซ้ ให้มีน้ำใจ กอบ
ด้วยกรุณา, แก่เพื่อนมนุษย์ เป็นชาติสูงสุด ทวีโลกกตลาปา, ถัด
ข้อนอก คือไมตรีจิต ให้คิดรักษา, ในหมู่ประชา ตดอดโลกา
ไม่เดือกว่าใคร ฯ

๑ ขอรองนหมา คือสัตว์เบญจา ต้องรักษาไว้, ข้อต้นท่านห้าม
อย่าให้ตามปาม รังแกแก่ใคร, ทรัพย์ดินใด ๆ อย่าทำมือไว
ปกอดอกดวงเขา, อันเป็นเจ้าฐ นนกออดดู แก่ตุกเมียเขา, โภก
โกไหว จงจำให้ได้ จะพลอยอับเฉา, อักสุราของเมา อย่าปล่อยให้
ให้เข้า ไปในดำคอ ฯ

๑ นี้เหตุดีห้า จงทำใจกล้า ดมาทานไป, จะได้เกิดผล
ไม่ต้องกังวล กัดวเวรและภัย, บำรุงอักษณาลัย ให้ออกห่างไกล
จากข้อบาดหมาง, เหมือนเครื่องประดับ ดีจำแดงวับ ประดับได้
ทุกอย่าง, ไม่เดือกว่าใคร เป็นชนใด ๆ เป็นบุรุษหรือนาง, ฉนั้น
ไม่อำพราง บอกเป็นกตาง ๆ เดือกเอาให้เหมาะ ฯ

๑ อักขอดำคิม เป็นขอกวดขัน ทำให้ได้ดี, คือความสะอาด
ในสวนเส่นาดัน อักทงกาย, อักผมเกตุ ทเบอนธุติ รุงรงนกหนา,
อักของได้เข้า อักทงหม้อเตา กับคุ่มนาฝา, กระจอนคนท ทอนด ๆ
ตดอดชาดา, เหต่านตองมา รับกवादรักษา ให้สะอาดทุกวัน ฯ

๐ การจะไปไหน ถึงใกล้แต่ไกล อย่าไกลเดยหนา, ต้องรีบ
แจ้งการณ์ แก่ท่านสมภาร จึงค่อยไต่คดี, อย่าให้เที่ยวหา
ในการไปมา มันจะโกรธกัน, เช่นออกจากวัด ไปในจังหวัด
เหตวน่าเหมือนกัน, ในเวดาคำคน จะเที่ยวเบนพน ไม่ได้สักวัน,
นอกจากขยัน ไปเรียนกวดงวัน นนเหตจะได้บ้าง ๆ

๐ นี่แน่ทาร์ก พวกเจ้าจงพัก จักความไว้, ใต้ในกระเบ้า
เพื่อเป็นสำเนา แห่งข้อคดี, อย่าเที่ยวไกล ในที่ใกล้ไกล จะเกิด
รำคาญ, จงอยู่กับที่ หมั่นท่องบัด เพื่อจำได้นาน, ตามข้อบังคับ
ที่เบเนระบบ มีแต่โบราณ, พวกเจ้าอย่าพาด คอยตัดต้นตอ
ให้ดำเนินดี ๆ

๐ จะเกิดศุภผล ตามยศจรตด เป็นอนันตัง, จะได้เป็นปราชญ์
เฉดยวดตาด โดยไม่จรั้ง, จะเป็นกำลัง ช่วยบิ็ดช่วยบัง เหตุร้าย
หมดไป, จะขอย้อความ ที่ซาคิดตาม โบราณว่าไว้, เพียงเท่านั้น
ขเกยจเต็มที คงมีต่อไป, อีกไม่เท่าไร ค่อยวันสบาย จึงจะ
เริ่มใหม่ ๆ

๐ ที่หัดแต่งน มีไชชาติกะวี่ เป็นแต่คิดเตา, ผิดถูกมีรู
เอกโทมีอยู่ ไม่ต้องคิดเอา, เพราะปัญญาเขดา ไม่มีสำเนา
เหมือนท่านชำนาญ, ฟังเริ่มอุตตรี ตองดูบ้างซี รัดชาติหวาน ๆ,
ขอท่านผู้ปราชญ์ เมื่อเห็นเคลอนกตาด โปรดต่อประสาน, เพื่อให้
เป็นทาน แก่คนผู้อ่าน เกิดนะพ้อคุณ ๆ

๐ เริ่มแต่งเมอวน ทัดตมวาร แห่งเดือนสิงหา, ศักดิ์องค์เกษ
กับหาเกาเดรัจ บวกกนเข้ามา, เป็นเท่าไรนา ตองคิดคณนา

จงจะรุจรง, จบเอาต้นเด็รจ ในวันที่เจ็ด กับด้อยท้าย, รวมดื่บกับ
 หนึ่ง อย่าไดร่าพ้ง ค้อดื่บเอ็ดหมาย, ดิ่งหาห้อยท้าย ต่อนันดงไป
 คอศกนนเอง ๗

๑ เอวงกนที เพราะแตงไม้ดี ออกจะร่าคาญ, แก่ท่านกะวี่
 ฝ่ปากดี ๆ ที่ได้มาอ่าน, อย่าว่าบ่วยการ เพราะไม่ชำนาญ ในเชิง
 กาศยักดอน, (เอว้ง) ก็มีเถิดนะ จะหาจ้งหวะ ในทางแบบด่อน,
 จะไดรบคิด ที่ยงมีผิด ให้แก่บ้งอร, จะดาไปก่อน เข้าในห้อยนอน
 นอนคดุมโปงเฮย ๗

ตรุโณวาท

สำหรับอบรมนิสัยดีในสำนัก

นิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕

อนคนทเกิดมากกว่าจะเป็นตวเป็นตนชน ก็เพราะมารดาบิดาได้
เลี้ยงรักษาบำรุงเป็นอย่างดี มิให้อดอยาก แม่จะย่น เคน นง นอน ก็
ไม่ให้ลำบาก สู้ดีตะความสู้ช้วนตัวให้แก่ถูกเต้าทั้งหมต ยอมรับ
ความทุกข์เค็ดรอนต่าง ๆ เช่น ต้องไปทำนา ค่าขายตากแดดตากฝน
ทนความยากลำบาก จนเค็ดตาแทบกระเด็นจึงจะได้ผล แม่เป็น
เช่นนกกยงไม่ทอดทิ้งความพยายามสู้ทำไปจนกว่าจะได้ผล เป็นตงน
ก็เพราะมีความรักถูกห่วงถูก เมื่อถูกเต้าเจริญวยพอเคินไตงได้พูด
ได้ ก็ต้องเป็นชรูระดังด่อนให้รู้จักกรียาทจะย่น เคน นง นอน แต่ให้
รู้จักกรียาทพูดจา คือให้รู้จักเรียกบุรพชนมบุยาคายายเป็นตน
ชรรตมารดาบิดานนจะตงหนาด่อนถูกเต้าตอดไปก็ไม่ได้ เพราะ
ยังมกจกงวตในการทจะตองทำมาหากินหาเดยงถูกเต้าค่อไป จึงได้
เอาถูกไปเที่ยวฝากตามสำนักเรียน เช่นฝากตามวัดตามโรงเรียนเป็น
ตนเพื่อจะให้ถูกทของตนเป็นถูกททดี นับว่าเป็นอนหมดห่วงในการดัง
ด่อน แต่ถงอยงนน ยังเป็นห่วงทงอนอกหตายประการ คชจะตองดัง
เดยงในเวดาทถูกกาตงเด้าเวยง แม่เมอถูกจะตองการอะไร มารดา
บิดากตองแ่ดงหาให้โดยมิชตอชยาศัย ตามทกตำวมานกพอเห็นว
มารดาบิดาเป็นมมคณอยงนนเดกเด้า หาผอนทจะเด่มอมได้ ส่วน
บุตรธิดาเด้า บางคนเมออยู่ในสำนักชองบิดามารดามีความประพฤตดี

เรียบร้อย บางคนถึงกับยงกว่ามารดาบิดาก็ จนถึงกับได้รบชมว่า
 เบนดูกทต ครนมาอยู่วัดตามพระ ๆ ใพล่ไปอาเด่ระคิตกับคนเดว ๆ
 จนชนเดว กักตบกดตายเป็นคนเดวทรามยิ่งกว่าเดิมไปก็มี บางคน
 มาอยู่ในชนแรกมีความประพฤตติ ครนคตมมากกตายเป็นนอย่างอนกม
 ขอเหต่านเด็กทงหตายไม่คตอยรุดักตวนก เพราะยังเป็นพาดทารกอยู่
 ไม่รุจกเคยงดำ ยงบกพร่องทงดคิมาก ๆ เมอเบนเชนนจยงไม่รุ
 จกบุญคุณของมารดาบิดาทไตตงหนาดะด่มทรพยไวยอย่างไร บางคน
 จนถึงคิตทรยศคตอมารดาบิดากม มารดาบิดามหนาท ๆ จะตองดั่งเดย
 ไม่ปลตอยให้ดูกล่าบาก มหวงอยุ่ว่าจะให้ดูกเบนผู้คตมความรุตเบนคต
 จิงไตพยายามดั่งเดย ไม่กตวจะด้นเปดตองเดยเท่าไรก็เท่ากัน ดว่นเจ้า
 ดูกเด่าเมอไตพรากจกมารดาบิดามาเดว มาอยู่ในด้านกนกนบว
 ดบาย คตควยากไม่ตองเคยง นากไม่ตองไต กิจการอย่างอื่น ๆ ก็ไม่
 คตงท่า นบวว่าเป็นผลดัดดว่นหนึ่งดำหรบดูกเด่า บางคนไตมาอยู่
 นาน ๆ ตง ๒ บ ๓ บกม ๕ บ ๖ บกม มารดาบิดากเข้าใจว่าดูกเรวมความ
 รพอแรงพอการเดวเดระ ทไเหนไต หาเบนเชนคิตไม่ บางคนกตบกดตาย
 เบนคนเดวเดยคนไปกมเบนอนมาก กวว่าจะรุดักตวช ด้นเวดาไปเดย
 พอแรงทเคยว ครวอนจะควาอะไรกชกเหตวเบนนา เพราะนระน
 พวกเจ้าเหต่าเด็ก ๆ ทงหตายชงมาอยู่ในทน หวงคตคความเบนเด็กท
 ต ไม่ตองการเบนคนเดวชงเบนทตวเคตตนของเพอนมนุษย์ ทงหวง
 เพอให้ดำเร่จวบุดผลตตามความมุงหมายของมารดาบิดา ที่ท่านไต
 ดัดระกาดังทรพยอุดหนุน เบนคตนว่าไตดั่งเงินดั่งช่าวดำรให้รบประทาน
 เชนนเดว คตวประพฤตติคนให้เบนคตนดัดมกับความมุงหมายของท่าน

จึงจะถือว่าเป็นผู้รักคุณของท่าน การที่จะประพฤติตนให้เป็นคนดีได้
ก็ต่ออาศัยความแนะนำของท่านผู้ใหญ่ที่ท่านแต่เห็นवादแต่ เหตุ
ฉะนั้น เราจึงได้คนหาตั้งที่เป็นประโยชน์แก่พวกเจมาแต่ตั้งเป็นขอ ๆ
ดังต่อไปนี้

๑. ความสะอาด

อันคนเกิดมาอยากจะให้ตัวของตัวได้รับชมจากท่านผู้นอนว่าเป็น
คนดี เป็นคนสะอาด เป็นคนประพฤติเรียบร้อย เป็นต้น การที่จะได้รับ
ชมเช่นนั้น ก็เพราะความประพฤติของตัวเอง ถ้าประพฤติให้ถูกต้องตาม
ลักษณะของคนสะอาดก็ได้รับชมเช่นนั้น ถ้าประพฤติในการด่าปรกก็
ได้รับความติเตียน ความสะอาดจึงเป็นสิ่งสำคัญ ส้มควรจะประพฤติ
ทุกคน ความสะอาดนั้น แบ่งว่าตั้งซึ่งหามตหนักตมิได้ ถ้าจะแบ่ง
ออกก็เป็น ๒ อย่าง คือ สะอาดภายนอก สะอาดภายใน ความสะอาด
ภายในนั้น คือ ประพฤติกายให้เรียบร้อย ไม่เบียดเบียนผู้ใดหรือ
เพื่อนมนุษย์ให้ได้รับความลำบากจนถึงแก่ชีวิต ช่วยป้องกันรักษา
ชีวิตของมนุษย์ไว้ ไม่นอโงงคิดคัดค้านระโมยรบกวนเพื่อนกัน ช่วย
ป้องกันภัยอันตราย ช่วยระวังภัยอันจะเกิดแต่โจรผู้ร้าย มิจฉาชีพ
ใจคอกว้างขวาง ดันโทษในกามารมณ์ ไม่เพื่อเห่อเหิมในกามคุณ
เช่น คิดพันผู้หญิง เป็นต้น กล่าววาจาเรียบร้อย คือพูดแต่วาจาที่จริง
ไม่พูดเท็จให้เขาเชื่อจนถึงเด้อมเดี่ยประโยชน์ไป พูดวาจาที่จะดีมาน
มิตรชักนำให้เขาดีกัน ให้กตมเกิดด้วยกัน ไม่พูดยุยงให้เขาแตกร้าง
จากกัน พูดวาจาอ่อนหวานนุ่มนวลควรตมไว้ในใจ เช่น ไปรีวาจา
ที่แปลว่า วาจาชาววัง เป็นต้น ไม่พูดวาจาหยาบคายโง่ก่าก วาจา

ทะตังตังตัง พุดวาจากชกนาให้เกิดประโยชน์ ไม่พุดวาจากที่หาประโยชน์
 มิได้ ประพฤติให้เรียบร้อย คือ ไม่คิดละโมภอยากได้แต่ฝ่ายเดียวคิด
 จะเฉลี่ยความดีให้แก่เพื่อนกัน ไม่คิดปองร้ายจนถึงทำลายชีวิตกัน
 คิดรักใคร่ในสัตว์ทั่วไป ไม่เห็นผิดเป็นชอบ คือไม่เอาความคิดของตน
 เป็นใหญ่ คิดไตร่ตรองให้รู้จักผิดแตก หนักเป็นความละอาย
 ภายใน นับว่าเป็นความละอายอย่างยอดเยี่ยม ทั้งจะเช็ดขู้ประพฤติก
 ให้มีเกียรติคุณขจรไปด้วย เหตุฉะนั้น พวกเจ้ารักความละอายแล้ว
 ควรประพฤติกให้ถูกตามลักษณะแห่ง ความละอายทั้งภายในภายนอก
 อย่าหัดเป็นคนดกปรก ถ้าดกปรกภายนอกก็ทำเนาอยู่ ถ้าดกปรก
 ภายในเป็นเพียงไม่ได้ ควรตั้งดีความละอายไว้ให้มาก ความ
 ละอายภายนอก เป็นเหตุให้ประพฤติกได้รับความผาสุกดำราญกาย
 ดำราญใจ คือเป็นผู้หมั่นอาบชำระกายให้หมดจดมองได้ ปราศจาก
 มดทินเหมือกไคดแฉะ ก็เป็นเหตุให้กายผาสุก แฉะจะครีตรองอะไรก็
 ปรุโปร่งใจ ถ้าไม่หมั่นอาบชำระกายก็เกิดโรคต่าง ๆ มีหิด
 เป็นต้น เพราะโทษที่หมกเหมือกไคดไว้ แฉะได้รับความรำคาญต่าง ๆ
 มีความรอนกระวนกระวาย ทำให้หืดหิดใจเป็นต้น ผ่าน้ำผ้าหมอน
 ปราศจากความเบอนเปรอะเหม็นฉาบเพราะหมั่นชกน ก็เป็นเหตุ
 ให้ไม่เป็นที่รำคาญจุมุกแห่งผู้นอนเมื่อเวตาเข้าไปใกล้เขา ถ้าทำให้
 ผ่าน้ำผ้าหมอนเบอนเปรอะเหม็นฉาบ เข้าไปใกล้ใคร ๆ ก็คงเป็นที่
 รำคาญแก่เขาได้ บริโภคอาหารที่สะอาด คือไม่บูดแฉะ ก็เป็นเหตุ
 ให้ท้องสบายเป็นปกติด้วย ถ้าบริโภคอาหารอันไม่สะอาด คือไม่เต็อก
 ของกินว่าของกินนั้นจะแฉะลงหรือไม่ หรือกินไม่เต็อกเวตา หรือกิน
 ของที่ดุ๊ก ๆ ดิบ ๆ เป็นต้น หรือภาชนะสำหรับหุงต้ม ตัดอดถึงถ้วยชาม

ที่ได้ ถ้าเป็นของสกปรกแล้ว ก็เป็นเหตุให้เกิดโรคต่าง ๆ มทของชน
 เป็นคนได้ ทงเป็นทตงแก่ความรำคาญแห่งตูกตาดวย ด้ถนทอยู่
 อดระอาด ก็เป็นเหตุไม่ให้เกิดโรคแก่กายได้ และอาจเป็นด้งำรำค
 แก่ตน เพราะถ้าใคร ๆ เขาไปมาหำด้ ถนทอยู่ของเราด้ระอาดปราศจาก
 ความเบอนเประอะแอะกดินเหม็นไซร์ บางทจะด้รับความด้รด้ริเย
 จากเขาว่า ด้นเบนคนด้ระอาดหมนกวาดตางทอยู่ด้มอ ก็ถนทาให้เบอน
 เประอะไม่หมนกวาดตางเซ็ดถู เป็นเหตุทให้เกิดโรคแก่กายได้ และ
 ด้รับความด้เคียดจกเขาว่า เป็นคนด้กปรกชเกยจกวาดเซ็ดถู
 ความด้ระอาดตงกด้ถวมาน เป็นทตงแห่งความด้รำคาญกายด้รำคาญใจ
 ย่อมบำบคโรครภัยด้ตาง ๆ แต่จคเป็นความด้ระอาดชนท๒ แต่กยง
 ด้กว่ากรด้กปรกหตายพนด้ถน แม้ด้ความด้ระอาดภายในไม่ด้กจรง
 แต่ถนขยงน ก็เป็นเหตุทจะให้บคคตรกษาคความด้ระอาดภายในด้
 ด้ระดวกค ถนถนออกยงด้กปรก ก็ยงด้ถถนภายในว่าด้กปรกเหมอนกัน
 ถนถนออกด้ระอาดค ถนถนก็คงด้ระอาดตามชนไป เปรียบเหมอนบาน
 ด้ทอยู่ ถนถนไคไม่มทบชาพระ บานนทด้ถถนอด้ถนไม่นบถอพระ หรือ
 ด้เบนพทชบรัชทไม่ไค บานไคมทบชาพระ บานนทด้ถถนอให้เห่นว่าเบน
 ด้นบถอพระ หรือเป็นพทชบรัชทฉะน

ความด้ระอาดทงถนถนออกภายใน ตามทชแจงมาให้พวคเจ้า
 ทงหตายพน เป็นความนิยมทงคคโดกคคชรรม ทงมโโบราณภษิต
 เบนชอชอด้ถน “ ด้ระอาดกายเจริญว้ย ด้ระอาดใจเจริญด้ช ”

เพราะฉะนขอให้พวคเจ้าทงหตาย จงด้ใจกำหนดจคจำเขา
 ไปประพฤคปฏิบคตามทอชบายมาน ก็จประด้พคความด้ชด้รำคาญโดย
 อการด้กด้ถวมานแถวน

๒. ความเบ้ระเบียบ

ดอกไม้ที่บุคคลร้อยเป็นพวงก็ตามหรือประดับได้พานก็ตาม ได้
 แจกก็ตาม ถ้าทำไม่เป็นระเบียบ คือไม่ได้ระดับบ้าง รกรูปร่าง
 ไม่แน่นอนบ้าง กระจ่างกระจ่างบ้าง ดอกไม่งามตา รกตา บาง
 ตกกระจัดกระจายไปเพราะลมพัดบ้าง เพราะมือคนจับตองบ้าง ถ้า
 บุคคลทำให้ดูระเบียบ คือประดับประดาหรือร้อยร้อยไม่รกรูปร่าง
 ดูกงามตาไม่ว่าสวยดูตา ทั้งไม่กระจัดกระจายไปได้ ขอนคนใด
 ความเบ้ระเบียบเรียบร้อยก็เหมือนถนน ๆ ความเบ้ระเบียบนั้นคือ
 ประพฤติอะไรก็ถูกต้องตามกิจวัตร เช่น ยืนเดินนั่งนอนก็เรียบร้อย
 ถ้ายิ่งทำให้ชุมนุมไม่เป็นระเบียบ ก็ดูว่าสวยดูตาที่สุด คือในชุมนุม
 ต้องการระเบียบอย่างไร ก็ประพฤติให้ถูกต้องตามระเบียบนั้น เช่น
 ในเคยวน ย่อมมีชุมนุมมาก ความเบ้ระเบียบก็ตรงเครื่องขอก
 การพูดจา กัด การทอหงส์อก กัด เขียนหงส์อก กัด โดยที่ตัดแต่ง กัด
 งดงามไปอีกคือการกราบไหว้หรือการประเคนศตอดึงการรับประทาน
 อาหาร เหล่านี้ถ้าไม่เป็นไปตามระเบียบตามขอบบังคับแล้วย่อมรก
 รุปร่างหน้า เกิดความโหม่นน้อยใจ และให้ความขัดข้องต่าง ๆ
 ถ้าเป็นไปตามระเบียบถูกต้องตามกิจวัตรหรือขอบบังคับแล้ว ย่อมงาม
 ดูตา เช่น นั่งเขาแถวหรือแถวทหาร ไม่ตกตงกัน ถ้าต่างคนต่าง
 นั่ง ต่างคนต่างเดินไม่เป็นระเบียบ ก็รกดูตาถ้าทำดูระเบียบ
 คอเตนก็พร้อมกัน นั่งก็โตแถวได้แนวไม่ตกตงดูงามดูตา ให้
 ความสบายใจ ให้ความสะดวก คือไม่ขัดข้องแก่ประชุมชนหรือตัว
 เองเป็นต้น เหตุฉะนั้น พวงเจ้าเหล่าเด็ก ๆ ทั้งหลายควรหัดทำ

อะไรก็ให้ถูกตามระเบียบ ตามข้ออาณัติสัญญา จึงจะนับว่าไม่ไร้ความ
ถูกต้อง ทั้งไม่ขัดข้องให้ความสะดวกแก่กันและกันทั้งต้องฝ่าย

๓. ความสับสน

ขอ ความอธิบายก็คล้าย ๆ กันกับข้อ ๒ แต่แปลกไปหน่อย
คือแสดงในฝ่ายข้อ ไม่ควรประพฤติ การทำอะไรให้สับสนกัน ย่อม
เบียดเบียนแห่งความไร้ความใจ ย่อมรบกวนตา ให้ความขัดข้องต่าง ๆ
ความสับสนในทันทีหมายความว่า ความเกะกะกัน ไม่ทำพร้อมกัน
ความเอารัดเอาเปรียบกัน ความถ้อยพวยคนละที่ เป็นมูลเหตุแห่ง
ความแตกฉานคค เหตุฉะนั้น พวกเจ้าทั้งหลายไม่ควรประพฤติตัวให้
สับสน เพราะเป็นเหตุแห่งความเสียหายดังกล่าวแล้ว

๔. เก็บของไว้ไว้ให้เป็นที่

ธรรมดาของใช้ทุกประเภท ถ้าเก็บไว้ไม่เป็นที่เก็บทาง นี้จะ
เก็บไว้ไหน ก็เก็บไว้ไหน นี้จะวางที่ไหนก็วางที่ไหน เช่นนี้ เมื่อ
จะต้องการเป็นความลำบาก บางทีก็หายบ้าง บางทีใครมาเอาไป
ก็ไม่รู้ดี เช่น เครื่องครัว มักรก ฉาก หม้อขาว หม้อแกง ฟัน
เตาไฟ เป็นต้น ถ้าตั้งเหต่านไม่อยู่เป็นที่ คือไม่อยู่ตามตำแหน่งแล้ว
ก็ยอมนำความลำบากมาให้แก่ผู้ทำ เช่น ต้องวิ่งไปหยิบตั้งหม้อมา ตั้ง
หม้อ มนตาบาก ถ้วยชามสำหรับใช้ในครัวก็เช่นเดียวกัน หรือ
เครื่องสำหรับตัดผ้าเช่น มีด ขวาน เป็นต้นก็เช่นเดียวกัน ด้รพ
เครื่องใช้ทั้งหลาย อันจะตองใช้ยู่ทุกวันนี้ หรือนาน ๆ เอาใช้ก็ด
ถ้าไม่อยู่ตามที่ หรือใช้ด้รยู่ด้รยู่ ทั้งกระแจะกระวาดไม่เก็บเขาที่กดี

ของเหล่านายอมพदनียบหายไม่คงทน ถึงคราวต้องการรักษาไม่ได้
 คว้าไม่ถก ทงเบนท์ตงแห่งความรกรงรังด้วย ถ้าของใช้เหล่าน
 นนเก็บไวเบนท์เบนท์ทางกค หรือใช้ด้อยแต่วกเก็บไว้ตามตำแหน่ง
 เตมกค เมอลงคราวตองการกหยับใต้ง่าย ๆ เพราะรึดกว่าตั้งนน ๆ
 อยุทตรงนน ๆ หรือของนนหายไปกรทนนทเพราะมนผลตั้งเกค หรือ
 ไครจะมาจับฉวยเงินกรทนนทเพราะมันคงเคคตอนคคตาดไปจากทได้
 เมอดูกงวมตูกตาไม่เดอะเทอะ เมอมเหตุภยเกคชนกควาไตทนนควน
 เซนทहारเขามฉาแบดงเกทหรือเครื่องยนפורม หรือเครื่องฮาวุชเป็น
 ตัน เขาตองเก็บไวเบนท์ทเดียว เมอมเหตุเขาจรงหยับใต้ง่าย ต
 งดงามตูกตาด้วย ขอใ้พวกเจ้าจรงคุดวอย่างเขาไว้ จะเตเห็นว
 งามตั้งกปานไร

เหตุนน พวกเจ้าทงหตายจรงออกด้าให้พยายามในเรื่องนี้ใ้มาก ๆ
 คคตองเก็บของใช้ไว้ให้เบนท์ เมอจะหยับไซกง่าย หายกรุดกงาม
 ตา จงใ้ใจใ้มาก ๆ เพื่อจะได้มคความตั้งเกคเม้นยาชน

๕. ของชำรุดอย่าทิ้งง่าย ๆ ควรซ่อมแซมจนถึงที่สุด

อนธรรมดาของทมบจจยปรุงแต่ง เช่น มนุษย์ หรือสัตว์ หรือ
 ของใช้ ถวนมคความชำรุดไปแตกไปตายไปเป็นธรรมดา แต่ถง
 อย่างนนกยงมอูบายทจะแกไขใ้กคตบคชนไตในเวดาทชำรุด เช่น
 มนุษย์หรือสัตว์เมอชำรุดไป เพราะเบ็นโรคต่าง ๆ กยงมหยุกยาท
 แกไขใ้กคตบหายโรคได้ ในระหว่างทยงเบ็นโรค หรือเบ็นไซแต่
 เตกนอย ถาเบ็นถงขนาดจนเหตุอวดยทจะแก กคตองชำรุดถงที่สุด
 แปลวาทายไป ถ้วนของใช้ก็เช่นเดียวกัน ถามนชำรุดถงก็ควรซ่อม

แปดงมนไฉ่ อย่าปด้อยทอดทงเดียง่าย ๆ จนกตายไปถงไฉ่ด้อยไมไ่
 ไ่ เช่นผานุงผ่าห่ม ถ่ามณฑาตไป ก็ควรบรณะ คือเข้บมันเดียงกชน
 ออย่าปด้อยให้ชาตจนไฉ่ไมไ่ได้ ถงช่ารุดจนนุงห่มไมไ่ได้ก็อย่าเพงทง
 ควรเกบไวไฉ่ดำหรบเซ็ดถู หรือทำธุระอย่างอื่น ๆ ช่าวตุ๊กช่าวตุ๊ก
 ถ่ามมันเดียงเช่นบดแฉะ ก็อย่าเพงทง ควรเกบตากไวไฉ่ไดอก หรือชอง
 ทมนแตกไ่เช่นแกวเบนตั้น ก็ยงไมควรทง เพราะยงจะไฉ่ดำหรบชุด
 อะไรไดอก หรือกระตาศเค้ชต่าง ๆ ไมควรจะทงเดียง ควรเกบ
 ไวไฉ่ดำหรบห้อหยกยาหรืออะไร ๆ ก็ไดอก ตามทยกมานพอเบน
 ตัวอย่าง อั้นชองไฉ่ทงหดายเห็ด ควรถนอมไฉ่ เมื่อมันช่ารุดตงก็
 ออย่าปด้อยปดะดะเดย มันจะกตายเบนชองช่ารุดมากจนถงไฉ่การไมไ่ได้
 ควรช้อมแซมบรณะเดียง จนกว่าจะเห็นว่ไฉ่ทำอะไรไมไ่ไดอกต้อไป
 แดว เหตุฉะนนั้น พวกเราเห็ด่าเด็ก ๆ ทงหดาย ควรช้อมแซม
 บรณะชองไฉ่ทุกอย่างออย่าทงง่าย ๆ เพอจะหัดตวชองตัวใหม่ควม
 กระเหม็ดกระเหม็ดชน เพอให้รุจกเดียงตายชองต่าง ๆ เพอถนควม
 เหือควมเพือไ่ได้ ๆ

๖. ความมั่งง่ายไม่รอบคอบ

เป็นประตุรับอันตรายและความเสียหาย

การทำอะไรทงหมด จะเบนการเขยนหนงดีอกตาม หรือจะ
 เบนการเรยหนักตาม จะเบนการทอังกตาม หรือการทำกดีกรรม
 พาณชยกรรม แฉะราชกัจเบนตั้น เห็ดาน ถ่าทำดวควมรอบคอบ
 คือถนถอยเด้มอในเวดาททำตงไปหรือก่าตงทำอย่ว่า ทเวาจะทานน
 จะตหรือชว จะเบนประโยชนหรือไม จะตหรือถูก ถ่าเห็นวาดทง

เป็นประโยชน์หรือถูกต้อง จึงค่อยทำ การทำอะไรด้วยความนึกเสีย
ก่อน ตรวจตราเสียให้รอบคอบก่อนเช่นนี้ จิตว่าทำโดยไม่มั่งง่าย
โดยรอบคอบ ย่อมได้รับผลเป็นอย่างดี ไม่เกิดความเสียหายต่อภายหลัง
ทำให้เป็นคนเฉลียวฉลาด รุจกสิ่งของที่ดีและใช้ได้

การทำอะไรโดยมั่งง่าย คือทำสักแต่ว่าทำ ทำโดยไม่รอบคอบ
คือไม่ต้องนึกว่าจะเกิดความเสียหายอย่างไร เช่นจะเขียนหนังสือ
ถนัดสักดวงหนึ่ง ก็อาจได้รับ ความเสียหายในภายหลัง ทำให้คนอาจ
เขาใจผิดเป็นคน เช่นบนทางดำเนินถึงความเสียหาย เป็นประ
คอบรับอันตรายต่าง ๆ อันจะเกิดแต่การทำโดยไม่พินิจพิเคราะห์
ทั้งบนประตูปรับความเสียหายต่าง ๆ

เหตุฉะนั้น พวกเจ้าทั้งหลาย ควรหัดทำอะไรโดยรอบคอบ
อย่ามั่งง่าย ทำโดยพินิจพิเคราะห์ อย่าทำโดยดะเพร่า เช่นจะท่อง
หนังสือ ก็ต้องนึกว่าหนังสือที่ท่องไปนั้น เราเขียนตัวอะไร และ
หมายความว่าอะไร หรือผ่านงูเห่าหรือของไร เมื่อทำธุระเสร็จ
แล้ว เช่นผลัดอาบนานาคาแหงแดด ควรเก็บพบเขาคี อย่าทำมั่งง่าย
เมื่อทำอะไรจนอยู่เต็มอเช่นนี้ ก็จะได้รับผลผลกว่าความฉลาด
ทั้งจะปิดประตูแห่งความเสียหายและอันตรายได้ทางหนึ่ง

๗. พึงเอาใจใส่ในหน้าที่ของตน

ดีกว่าเที่ยวเตร่แข่งในหน้าที่ของผู้อื่น

อันธรรมดาคนทุก ๆ คน ต้องมีหน้าที่ของทำประจำตัวอยู่ทุกวัน
ไม่มากนักน้อย ในวันหนึ่ง ๆ ก็ต้องทำธุระตามหน้าที่ของตนเต็มไป
นับตงแต่คนชั้นสูงมีพระเจ้าแผ่นดินบนคนคดขดถึงคนชั้นตามพดเมือง

เป็นคน ต่างคนต่างทำธุระด้วยกนทงนน ถ้าธุระหรือหน้าที่ของ
 ใครมื่ออย่างไร ก็จงคตงหน้าพยายามทำธุระนให้เสร็จไปในวันหนึ่ง ๆ
 อย่าปล่อยให้เสียเวลา ดีกว่าที่จะเที่ยวเตรกแซงในหน้าที่ของผู้อื่น
 คอไปรบกวณเขาโดยพตการบ้าง ชกนำเขาให้เสียประโยชน์บ้าง หน้า
 ทของคณชนต่ง เมอจะพตตงต่น ๆ ก็เพียงเพอจะทะนุบำรุงคณชนต่า
 หรือผู้นอยให้อยูเย็นเบนสุขให้เบนผุชตาด หน้าที่ของคณชนต่าเช่น
 พตเมืองกมอยางเตยวคคตองประพตคตให้เบนคคต ให้อยู่ใน
 พระราชก่าหนดกฏหมาย ไม่ต่งวงตะเมต ทำมาหากินตามภมิต่าเนา
 เบนคต จงจะนบว่าไตทำตามหน้าที่ไม่เตรกแซงในหน้าที่ของผู้อื่น
 เพราะฉะนั้น พวกเจ้าด้มคกรเบนนกรเรียนเตะเบนอุปฐากพระ
 กคควรทำธุระตามหน้าที่ของคต ๆ ในวันหนึ่ง ๆ หน้าที่ของคตคตงทำ
 อย่างไรก็จงทำอย่างนน ดีกว่าไปเตรกแซงในหน้าที่ของผู้อื่น ให้เขา
 ด้รับความรำคาญ ให้เขาเสียประโยชน์ หน้าที่ของคตมแต่เต่า
 เรียนทงเขียนหรือทำกจวตกรต่า ๆ ก็จงทำไปตามหน้าที่ จงจะไม่
 ก่าวก่ายกัน

๘. พุดตอ้งให้เขาด้ยิน บอกตอ้งให้เขาเข้าใจ

กรียาทพุดจกต กรียาทบอกกต เบนด้มบคตคนทง ทจจะด้อ
 คตให้เขาเตเห็นว่าเป็นคตองอจ กต่าหาญ จรงอยู่ การพุดจ
 ออมแอมหรือพุดไม้เคมเมตเคมหนวยหรือพุดไม้ออกพนรมผปากเบน
 เหตุให้ผพงแยมด้รวตได้ ทงด้อคตว่าเป็นคตชชตาดมคความรู้ไม่
 พอ เบนเหตุให้มคความเตอายเลมอไป เบนเหตุให้มคความกระตาด
 ให้มคความกระตกกระตนได้ พาให้เสียกรียา การพุดจโดยเคมค

คือไม่กระตากรใคร ไม่กตวใคร ไม่อ้อมแอ้ม พูดฉะฉาน เป็นเหตุ
ให้ผฟังไดยิน จดจำความได้เนิ่นนอน ย่อมเป็นเหตุให้มีความองอาจ
ดื้อให้เห็นว่า เป็นผู้หนักแน่น หรือดื้อว่าเป็นคนมีคุณธรรมใน
หัวใจ แต่วาจาที่พูดนับเป็นส่วนตัวในทันที ต้องเป็นวาจาที่ไม่มีโทษ
เป็นวาจาที่จริงแท้ เป็นวาจาที่ประโยชน์แท้ ถ้าเป็นวาจาที่จริง
มีประโยชน์จริงแท้ ก็ควรพูดให้เขาได้ยิน แม้วาจาที่ปราศรัยก็ควร
พูดให้เขาได้ยินเหมือนกัน

ส่วนการบอกข้อความต่าง ๆ ออกจากปาก จะเป็นคำบอกชนิดใด
ก็ตาม ควรบอกให้เขาเข้าใจความ ถ้าผู้ฟังเข้าใจผิด ก็ควรพา
ให้เสียประโยชน์ไป เช่นจะบอกกับคน ๆ หนึ่งว่า ให้ไปตามนาย ก.
มาที่ แต่นาย ก. มีอยู่ ๒ คน ผู้ที่รับบอกก็ไปตามมาให้คนหนึ่ง แต่
ถ้าเป็นนาย ก. ที่ผู้บอกต้องประสงค์ ก็เป็นใช้ได้ ถ้าไม่ใช่ผู้บอกต้อง
ประสงค์ ก็ใช้ไม่ได้ ในทันทีควรจะต้องบอกเขาว่า ให้ไปตามนาย ก.
ใหม่ หรือนาย ก. เก่า ให้สัมพันธ์กับความตั้งใจ ให้เขาเข้าใจความชัด
จึงจะไม่เสียประโยชน์ แต่การบอกในทันที หมายความว่า คำต่าง
ที่ออกจากปากของผู้บอก ตลอดจนคำที่บอกหนึ่งดื้อเป็นต้น เพราะ
ฉะฉาน พวกเจ้าควรจะต้องประพฤติในกิจที่พูดให้เต็มที่ จนผู้ฟัง
ไดยิน ไม่ต้องซักถามหลายหน เช่นจะท้องหนึ่งดื้อ หรือเวียนหนึ่งดื้อ
หรือตอบคำถาม หรือจะพูดอะไร อันจะออกจากปากแล้ว อย่าให้
อ้อมแอ้ม ว่าให้ฉะฉาน แปลว่าวาจาที่เราพูดเป็นถ้อยแท้จึงไม่กตว
ใคร แต่อย่าทำจนเขาเห็นว่าขะรังหรือเล่อก ต้องควรเล่อกให้เหมาะ
กับภูมิ การบอกเล่ากันก็ควรให้เขาเข้าใจความ ตลอดจนสิ่งอะไร

ก็ต้องให้ผู้รับคำสั่งเข้าใจด้วย ถึงผู้รับสั่งไม่เข้าใจความ ก็ควรขอร้องถามให้เข้าใจความ อย่าทำความเข้าใจผิดให้เกิดแก่กันและกัน

๕. ตอบต้องให้ตรงคำถาม ฟังต้องจำหัวข้อให้ได้

การตอบปัญหาทุกที การตอบคำถามที่เขากล่าวก็ ต้องให้ตรงกันเต็มข้อ ถ้าตอบไม่ตรงกับคำถาม ก็พาให้เข้าใจผิด ด้อยให้เห็นว่าไม่รู้จากภาษา เช่นจะถามว่า บนทานาได้ขาวกี่แถวนี้ ผู้ตอบว่า ทำนาฝนแดง เช่นนั้นแปลว่าไม่ตรงกับคำถาม ควรต้องตอบตามที่ทำได้หรือไม่ได้ ถ้าทำได้เท่าไร ก็ตอบว่าได้เท่านั้นแถวนี้ ถ้าไม่ได้เลย ก็ตอบว่าไม่ได้เลย เพราะฝนแดง จึงจะเข้าใจความถูก หรือจะถามว่า เบนนกเรียนรูกอกษรทเบนชนตโมษะ หรือไม่ ผู้ตอบว่า รูก ผู้ถามก็ซักถามต่อไปว่า คอตัวอะไรบ้าง ผู้ตอบว่า คอตัว ค. ป. เบนตน เช่นนั้นผู้ถามก็คงจะตอบเบนจริง ทนกว่าไปตามทกลย เกิดเป็นไม่ใช่เสียแล้ว ย่อมเข้าใจผิด ดงนเรียกว่าตอบไม่ตรงคำถาม ทำให้เสียประโยชน์แก่ผู้ถามด้วย ที่จริงผู้จะตอบคำถามนั้น ควรต้องตอบว่า อักษรทเบนชนตโมษะ ต้องว่าเสียดังกองกลดามเสีย ห เกม ม & ทวคอ พ ณ ณ ข ภา ดงนจึงจะถูกกับคำถามได้ การตอบอะไร ต้องให้ตรงกับคำถามเต็มข้อไป จึงจะไม่เขวและยุ่งแก่ผู้ถาม

การฟังอะไรทั้งหมด จะเป็น การฟังคำอธิบายของครูก็ตาม ฟังเทศน์ก็ตาม ฟังเขาพูดก็ตาม ต้องคอยกำหนดจดจำหัวข้อไว้ว่า เขาพูดถึงเรื่องอะไร เทศน์เรื่องอะไร อธิบายข้ออะไร ถ้าจำหัวข้อได้ จึงจะรู้เรื่อง ถ้าจำหัวข้อไม่ได้ก็พาให้เดอะเทอะจำไม่ได้ ต่อกันไม่ติด เสียเวลาของตัวไป

เพราะฉะนั้น พวกเจ้าทั้งหลายจึงได้ใจให้มากเพราะเป็นนักเรียน
 จำเอนตอของถอชอนใหญ่ดัง จึงจะรักษาตัวได้ดี มนาคตาตชนทนต์
 ในเวลาจะตอบปัญหาต้องให้ตรงกับปัญหา ในเวลาจะตอบคำที่เขา
 ถาม ก็ต้องให้ตรงกัน ในเวลาที่ฟังคำอธิบายก็คอยคุมใจให้อยู่ที่
 อย่าให้ส่ายไปในที่ต่าง ๆ คอยกำหนดจดจำหัวข้อให้ได้ จึงจะสม
 กบตเบนนกเรียน

๑๐. ฟัง คิด ถาม จดจำ เป็นบ่อเกิดแห่งความฉลาด

อันคนทั้งเซตาก็ ทฉลาดก็ ทั้งเเกมหยงก็ ต่าง ๆ กัน
 เช่นน คนทั้งเเงาแต่คนก็เพราะขาดคุณธรรมอันจะทำให้ฉลาด คือ
 การฟัง การคิด การถาม การจดจำ ที่เป็นคนฉลาดก็เพราะมีคุณ
 ธรรม & อย่างน ทั้งเเกมหยงก็เพราะมีคุณธรรมน แต่บกพร่อง
 บ้าง จึงอยู่ การฟังเป็นดังดำคณิก แม่เมื่อเกิดมายังเด็ก ๆ อยู่ ก็
 ยังอาศัยการฟัง คือฟังผู้ใหญ่ท่านพูดกันบ้าง ฟังเขาเรียกคนโนน
 คนนบาง เมื่อเติบโตจนจึงได้จำได้จนพูดถกถอง คนนของพูดอย่าง
 น คนนของเรียกเขาอย่างนแบบน ถ้าไม่อาศัยการฟังที่เ็นจะ
 พูดเป็นภาษามนุษย์ได้ ครนสมัยเมื่อเจริญวัย คือเบนนกเรียนอยู่เดียว
 น การฟังยังเบนดังดำคณิกจะละเวนไม่ได้เลย ต้องคอยเอาหูฟังอยู่
 เิ่มขอว่าอย่างนท่านอธิบายอย่างไร อย่างนเขาพูดกันอย่างไร อย่าง
 โนนเขาเรียกกันอย่างไร สมัยใหม่เขาพูดกันอย่างไร เพราะการฟัง
 ท่านกล่าวถึงผลว่า ดังใดไม่เคยฟังก็ไต่ฟัง ที่ฟังมาแต่เวแต่เดมกจำได้
 ที่ยงดังดยกัหมตดังดย อาจทำความเห็นวิปริตให้ถกถองได้ จิตต์ใจ
 ก็ปรุโปร่งในชอกตอฟังจำได้ ถ้าขาดการฟัง คือแปลว่า เอาหูไปนา

เอาตาไปไว้เสีย ย่อมลืตกว่า เป็นคนห่าตาเถื่อน ไม่รู้จักอะไร
 แต่การฟังอย่างเดียวยังไม่ดำเร่เจตต์ คือได้ฟังมาอย่างไร ก็คอยเฝง
 ฝางวางโตว่า ขารูพอแล้ว หาได้นึกไม่ว่า ข้อความที่เราได้ฟังมา
 นั้นจะเป็นประโยชน์อย่างไรบ้าง อันคนเช่นนี้ท่านเรียกว่าโง่แกมหยิ่ง
 เหตุฉะนั้น เมื่อฟังอะไรมาแล้ว ต้องเอามาตรองมาคิดให้
 ละเอียดออกซนหนง ให้แต่เห็นด้วยปัญญาของตนให้แจ่มแจ้งว่าจะ
 ดีหรือชั่ว ถ้าคิดไม่ตกตงใจ คือ เกิดวิจิจิกจนาดังตั้งแล้วต้องไถ่ถาม
 ท่านที่มคความรู้งกว่าตน เมื่อถามท่าน ๆ อธิบายอย่างไร ท่านของ
 จดจำไว้อย่างแน่นหนา อย่าให้ลืมไปได้ เมื่อดำเนินตามคุณธรรม
 เหล่านั้น ปัญญาความคิดอ่านต่อไป หรือนานาดาคคือรู้จักอะไรดี
 กเกิดซนเต็มอ

เหตุฉะนั้น พวกเจาทงหลาย จงอุตล้าห้หมนพงคอาชบาย
 หรือทเขาพดกัน เมอพงมาแล้วต้องคิดให้รอบคอบ เดอกถอเขา
 แด่ตงทเบนประโยชน์

เมอคิดคนเดียวไม่ไหว ต้องถามท่านที่มคความรู้งกว่าเราหรือ
 ครอจารย์ เมอท่านอธิบายให้เข้าใจความแล้ว ต้องจดจำได้
 เกต่าได้ล้่มองไว้อย่าให้ลืมได้ เมอทำอย่างน ก็จดเบนผู้มณาใจฉาด
 รุจกตั้งทตทชว ที่ควรไม่ควร ที่เบนประโยชน์ไม่เบนประโยชน์
 อาจเชิดชูตัวของตัวเองให้มคความรู้งซนไปกว่าพนเพเดิมซนตนได้

๑๑. ความตั้งใจจริง ทำจริง ความบากบั่นเป็นลำดับให้เกิดผล
 อันการงานในโลก ย่อมมีชนิดต่าง ๆ กัน หรือชาวคู้ต่าง ๆ
 กัน อยู่ต่าง ๆ กัน ไม่รวมกันได้ ข้อที่จะรวมกันได้จนถึงกับล้่มมคเรียก

กันได้อาเบณดงนงนงน หรืออายนนอายนน กัด้าเร่งมาแต่ความ
 ตงใจจริง ทำจริง ชัดวออย่างให้เห้น เช่น รถไฟ หรือ เรือกดไฟ
 ที่เดินไปมาได้ นกกัด้าเร่งมาแต่ความตงใจจริงของมนุษย์คดทำให้
 มชน ถาตคคตทนนไม้มความตงใจจริง ก็จจะแต่เห้นว้าเบณของเหตอ
 วุดยที่จะทำได้ เพราะชาคเหตอานนหมกระจายกันอ้อยไม่วรวมกัน เช่น
 เหตอกออยทางหนง ไม่อยู่ทางหนง ไฟก้อยู่ทางหนง น้าอ้อยู่ทาง
 หนง ขอทกัด้าเร่งไต้จนถึงด้อมมตเรียกว่า เรือกดไฟ รถไฟ เดินได้
 ตามความประดงค นเบณเพราะเขามความพยายามคณคว้าหาเขา
 ชาคเหตอานนมารวมกันเขา นแต่เห้นได้อัด้าเร่งด้วยความตงใจจริง
 ความทำจริง จริงอ้อย คนไม้อทำจริง ไม้อตงใจจริง ที่เราเรียกกันว้า
 คนชเกยจ คนเซ่นน ไม้อาจทำกิจการทงหมดไต้ ย้อมประดพแต่ความ
 ชดของ หรือความทกชเคอตรอน เพราะแต่เห้นกจการอนเบณหนาท
 ของตวที่จะตองท กชกเหมนเบอคคตอถอยชกให้ผดตวนประกนพวง
 ว้าพวงนเถอะจคคอยท หรือเมอนน เมอนเถอะ จงคคอยท เมอ
 เบนเซ่นนเจาตวอรวมชเกยจกเขาดั่งอ้อยจนแกะไม้อไหว หรือชกให้อาง
 แด้ตงว้าเตยอนยงวงนอน เตยอนยงด้าย หรือยงเขา เตยอนรอน
 จด เตยอนหนาวนถ เตยอนย่นเด้ยदैดว เตยอนออนเพตย แต่ว
 ไม้อทำกิจการ อนเบณหนาทของตว ทำให้ชกพากจการของผอนให้
 เต้อมदैยตว นเบณตกษณะของคณชเกยจ คนเซ่นนย้อมจจะไต้
 รับผิดชอบ คอความชดของ คอความทกช จมอ้อยู่ในคความง้อเง้า ไม้อ
 อาจทำกจการอะไรให้ด้าเร่งเบณผดตไต้

ด้วนคณท่มความตงใจจริง ทำจริง ที่เราเรียกว่าคณชนนค้อกจ
 การงานนน ย้อมทำอะไรชงไม้อเหตอวุดยให้เบณผดด้าเร่งไต้ตคทุก

ประการ เพราะเหตุว่าคนเช่นเขา มุ่งจะทำกิจการอะไรลงไปแล้ว เขา
 ต้องทุ่มเทความอดทนลงไปในโดยแรงกล้า ฟาดฟันหรือฝ่าฝืนความ
 ขัดของแต่ความขเกยจเดี่ยว คงหน้าบากบนท่ากิจการงานอันคนแต่
 เห็นว่าดี จนดำเร้าจ้อมกับความมุ่งหมาย คนเช่นนี้ยอมได้รับความ
 ชุ่มชื้น อันเป็นวิบุตผลดำเร้าจ้อมมาแต่ความเพียร ความบากบน
 ความตั้งใจจริง

เพราะฉะนั้น พวกเจ้าเหล่าดรณทารก เมื่อได้บากหน้า มุ่ง
 ต่อการศึกษาคงประพฤติตนให้เป็นคนมีความบากบน มีความตั้งใจ
 จริงตั้งใจให้ตรงคณย์ กล่าวคือขบการศึกษาให้แม่น จนถึงกับกล่าว
 ได้ว่า กิจการอื่นทั้งหมดไม่ดเท่าการศึกษาคงไปชวคราวหนึ่งจนกว่าจะ
 ดำเร้าจ้อม อย่าชักอ้างเด็ดหัดกตวออกไม่นำพาในกิจการอันเป็น
 หนาทชองตน จงทุ่มเทความเพียรอย่างแรงกล้า จงนับว่าเป็นนักเรียน
 ทด อาจใช้วิชาความรู้ของตัวให้ดำเร้าจ้อมเป็นผลดีได้โดยไม่ช้านาน

๑๒. ความสัตย์ สุจริต ความตรง

เป็นเครื่องหอมอบชื่อเสียง

คนที่ได้รับความเดี่ยหาย คือถูกตดตคูกตดตระวางบาง ถูกเพือน
 มนุษย์ช่มเหงบ้าง ถูกถอดออกจากตำแหน่งบ้าง ถูกเนรเทศบ้าง
 อันเป็นเหตุแห่งความเดี่ยชชอเดี่ยง เดี่ยเกยรตยัค ก็เพราะความไม่
 ชอด้ตย เพราะประพฤติสุจริตทงกายวาจาใจ เพราะเป็นคนคด
 คนทมชอเดี่ยง หรือมีเกยรตยัค ได้รับความเจริญต่าง ๆ ก็เพราะ
 เขาเป็นคนชอด้ตยสุจริต ประพฤติอะไรก็ตรงไม่ด้าเอียง จริงอยู่
 อีกคนไม่ชอด้ตยสุจริต คือประพฤติอะไรก็ไม่จริง เป็นคนหน้าไหว

หตงหตอก ไม่ซอตรงคอเพอนกัน คอยเอาวดเอาเป็รียบเพอน
 กัน หรือประพุดิเกะกะทางกายวาจาใจ คอยอิจฉาวิษยาเพอน
 กันจนเขาโงหัวไมซน คนเซ่นนยอมอยู่ในด้มาคมไมคิต คบใครไมได้
 ไมมีใครเด่นดวย เมื่อไมมีความซอด้ตยด้จจริตเซ่นน จึงกตา
 ประพุดิความซออย่างหยาบ เพราะอ้านาจความรัก ความโกรช
 ความกตว ความหด ที่เรยกว่า อคคิ เขาครอบงำ ที่ด้ดักด้รับผล
 คอความเดี้ยหยาดงกตาวเดว

ด้วคนซอด้ตยด้จจริตหาเบนเซ่นนไม คอเขาจะพุดิถกถวณเด
 คาทจริง เบนด้ตยซอคอเพอนทงกายทงวาจาทงใจ ประพุดิเด
 ด้จจริต ไมด้วงตะเมิดคอชอชานต พระราชกำหนดกฎหมายบ้านเมือง
 เบนคนตรงดิง ตรงทงกายทงวาจาทงนาใจ ไมเบนคนหน้าไหวหดง
 หตอก คนเซ่นนยอมด้รับผลคอชอเดียงชจจรจบ ทงจะด้ความชม
 จากชาวโดกวาเบนคนซอด้ตยด้จจริตไมกิตคค

เพราะฉะนน พวกเจาทงหตาย จงพยายามตงตวของตวไว้ใน
 คุณธรรมกตาวคอ ความด้ตย ความด้จจริต ความตรง เพออบชอ
 เดียงชงตนให้หอม จนกตนชจวไปให้โดกเขาเดเห็นวาเบนเด็กทต
 ด้มกับทคนได้เขามาอยู่ในด้านกเตาเรยนตงน

๑๓. ความรู้กาลเทศะ
 เป็นทางสำเร็จประโยชน์แห่งกิจการ

อันคนที่ประกอบด้วยคุณธรรมดั่งกล่าวแล้ว แม้จะทำกิจการ
 งานให้ด้สำเร็จเบนผลดี ก็ยงตองรู้จักคราว รู้จักด้มย รู้จักถนฐาน
 อันเหมาะแก่กิจการนชกด้วณหนงดวย เพราะวาประกอบการอัน

คัดจากคราวจากดัมย ย่อมไม่ได้รับผล เช่นจะทำนาในฤดูแดง
 หรือขายของในหมู่นกที่ไม่ต้องประสงค์ ย่อมไม่ได้รับผล จึงอยู่คน
 ที่ไม่รู้จักกาล คือไม่รู้จักว่าเวลานนจะทำอย่างนั้น เวลานควรทำ
 อย่างนั้น ดัมยนั้นเขาทำกันอย่างไร ปล่อยให้เวลาย่ำตัว ผู้ที่ย่อมจะ
 ได้รับความเดือดร้อนในภายหลัง เพราะมาคิดเสียตายเวลายันต์ดวง
 ไปแล้ว โดยเสียไปเปล่าหาประโยชน์มิได้ ส่วนคนที่ไม่รู้จัก
 ประเทศ คือไม่รู้จักว่าในประเทศนั้นเขาทำอะไรกัน ในตำบลนั้นเขา
 ทำอะไรกัน บ้านนั้นเขาประกอบกิจการอะไรกัน คนเช่นนั้นไม่อาจประกอบ
 การให้สำเร็จได้ เพราะไม่รู้จักเบาแฉะแฉะบ่อเกิดแห่งความต้อง
 การของบุคคล คนที่รู้จักกาล รู้จักประเทศ ย่อมประกอบการถูก
 ต้องตามดัมย ฉวยเอาโอกาสอันดีได้ ทั้งซึ่งไหวซึ่งพริบ ไม่ปล่อยให้
 ให้นวันเวลาด่วงไปโดยหาประโยชน์มิได้

เพราะฉะนั้น พวกเจ้าควรศึกษาให้รู้จักกาล คือให้รู้ว่า เวลา
 นเบนเวลาดอกของหงส์อ เวลานเบนเวลายเรน เวลานเบนเวลายเขยน
 เวลานเบนเวลายฟัง เวลานเบนเวลายอนเบนตน แฉะดัมยเมื่อเรามา
 อายุเพียงเท่านั้น ควรบำรุงวิชาความรู้ให้เจริญอันเป็นประโยชน์แก่ตน
 ในภายหน้า แล้วประกอบการให้เหมาะแก่เวลานั้น ๆ อย่าให้พลาด
 เวลาไปได้ แฉะต้องรู้จักประเทศคือถิ่นฐานที่อยู่ว่า ถิ่นฐานอัน
 เขาประพฤตินิยมอย่างไร ประพฤติกริยามารยาทอย่างไร
 แล้วประพฤติตามเหมือนกับเขา ถ้าไม่รู้จักกาลเวตา แฉะถิ่นฐาน
 ย่อมทำเวตาให้เปลืองไปเปล่า คงจะเข้ากับสุภาษิตว่า “ใกล้เกิดอ
 กินต่าง” ฉะนั้น

๑๔. ความรู้ประมาณตน ประมาณท่าน ประมาณการ เป็นลักษณะของอหิบดี

คนใดที่ชื่อว่า เป็นอหิบดี ก็เพราะรู้จักความพอเหมาะของตน
ของท่าน ของการ คือรู้จักว่าตนของตน มีวิชาความรู้เพียงเท่า
มีคุณดีมบดเพียงเท่า มีโอกาสมบดเพียงเท่า แล้วประพฤติตนให้
เหมาะพอดีกับพณเพชของตน อย่าให้หยิ่ง ที่เขาเรียกกันว่า เป็นคนโก
หรือเก ตามที่เขาออกกันว่า เขามรถยนต์ เราคือมรถยนต์ อันเป็น
เหตุให้เสียหายแห่งโอกาสมบด ที่รู้จักประมาณของท่าน คือรู้ว่า
ท่านคนนั้น ๆ มีพณเพเพียงเท่านั้น มีนิสัยใจคอเพียงเท่านั้น เมื่อ
เราไปหาควรจะทำอย่างนั้น ๆ จึงจะพอดีแก่เขา แต่รู้จักประมาณ
ของการ คือรู้จักว่าการงานของตน ควรทำอย่างนั้น จึงจะเจริญ การ
รู้จักความพอดีดังกล่าวมานี้ เป็นลักษณะของอหิบดี คือคนเป็น
ใหญ่กว่าหมูนั่น ถ้าไม่รู้จักประมาณเช่นนั้น คือไม่รู้จักประมาณ
ของตนว่า เราโดยชาติดีกุดเพียงเท่านี้ แต่ไม่ประพฤติตามที่เป็น
อยู่อย่างไร คือประพฤติตนนอกกริตนอกรอยจนเกินกว่าพอดี จน
กลายเป็นว่าตงตัวไม่ติด ย่อมได้รับแต่ความรำใจ ไม่รู้จักประมาณ
ของท่าน คือไม่รู้ว่าท่านผู้นั้นเป็นอะไร โดยชาติดีกุดเป็นมา
อย่างไร ขนบธรรมเนียมที่เราจะต้องทำแก่ท่านนั้นเป็นอย่างไร เมื่อ
เราไปหาควรพูดอย่างไร ควรเข้าอย่างไร ควรออกอย่างไร คน
เช่นนั้นควรให้ทำการอย่างไร แต่ไม่รู้จักประมาณของการว่า การ
ของตนควรใช้ให้คนนั้นทำ การของตนควรใช้ให้คนนั้นทำ หรือควร
ทำอย่างนั้นอย่างนั้นจริงจะดี คนที่ไม่รู้จักประมาณดังกล่าวนี้ จะ

ยกย่องว่าเป็นอหิบดีไม่ได้ ต้องเรียกว่าเป็นพด ๆ เพราะไม่มี
 อ่อนเนอร์ หรือชนิดอะไรก็ดี ซึ่งจะด้อยให้เห็นว่าเป็นคนด

เพราะฉะนั้น พวกเจ้าหญิงอยากเป็นอหิบดี ซึ่งเป็นคนชั้นสูง ๆ

กว่าพด ๆ ควรศึกษาให้รู้จักความพอดีอยู่ คือให้รู้ตัวอยู่เต็มอว่าเรา
 เป็นเด็ก ควรประพฤติตนให้สมควรเป็นเด็กทต อย่าประพฤติให้เป็น
 คนเยอหยงจองหงอง ให้รู้จักประมาณของท่าน คือรู้จักว่าท่านพระองค์
 นน ท่านด้ามเนรองคนน ท่านเด็กคนน ควรพุดจาอย่างน ควรเข้หา
 อย่างน ควรเคารพอย่างน อย่าประพฤติติดกท่าน เตะรู้จักประมาณ
 ของการ คือรู้ว่าการงานของคนควรทำเสียให้เดื่อเดื่อจ ควรใช้ให้
 คนทำอย่างนเป็นตน เมื่อรู้จักประมาณอย่างน อาจจะยกตัวชนให้
 สูงกว่าพนเพเดิม เพราะมอ่อนเนอร์ดกว่าเขา

๑๕. ความรู้จักเหตุรู้จักผลเป็นยอดของปัญญา

ผลที่บุคคลปรารถนาอยากได้ เช่น ดาภ ยศ สรรเสริญ
 ดุชที่ดำเรจมาแต่เหตุอันดี ผลที่บุคคลไม่ปรารถนาไม่อยากได้ เช่น
 ความเสื่อมดาภ เสื่อมยศ ความนินทา ความทกช ที่ดำเรจมา
 แต่เหตุอันชว เหตุกับผลจึงเป็นคู่กันไปอยู่เดื่อม ถาเหตุดีก็เกิดผลดี
 ถาเหตุชวก็เกิดผลชว

จริงอยู่บุคคลที่ใคร่บผลที่ไม่ปรารถนานน ก็เพราะประพฤติเสีย
 หายต่าง ๆ เช่นประพฤติเกะกะทางกาย วาจา และนาใจ หรือเป็น
 คนเกยจคร้านทำงาน

ส่วนผู้ที่ใคร่บผลที่ทุก ๆ คนปรารถนาอยากได้ ก็เพราะความ
 ประพฤติดี ไม่ประพฤติเสียหายทางใดทางหน่ง ตามที่กล่าวมานน ก็
 แดเห็นได้ว่า เหตุดีก็เกิดผลดี เหตุชวก็เกิดผลชว

อันสรรพของทั้งปวงที่เราแต่เห็นอยู่ทุกว้น เช่น มนุษย์ หรือ
สัตว์เดรัจฉานก็คิด หรือคนไม่ หรือเครื่องใช้ด้อยต่าง ๆ เหตุอันเป็น
ต้นตอเป็นผลสำเร็จมาแต่เหตุทั้งนั้น มนุษย์และสัตว์เดรัจฉานก็
เป็นผลสำเร็จมาแต่เหตุ กล่าวคือกรรมตกแต่ง

สรรพเครื่องใช้ก็ตงนเป็นผลสำเร็จมาแต่เหตุ กล่าวคือมีคน
คิดทำใหม่ขึ้น เมื่อจับได้ผลแล้ว จึงคนแสวงหาเหตุต่อไปว่า ตั้ง
เหตุอันสำเร็จมาแต่อะไร อะไรนั้นเป็นเหตุให้เกิดขึ้น หรือเมื่อจับ
เหตุใด จึงนึกถึงผลต่อไปว่า เหตุอันเป็นทางให้สำเร็จผลอย่างไรบ้าง
อันคนไม่รู้จักเหตุผล ไม่อาจจะทำกิจการ เช่น เรียนหนังสือ หรือ
เรียนศิลปวิทยาอะไรก็ไม่สำเร็จได้ เพราะหวังผลอย่างหนึ่งแต่ไป
ประกอบเหตุอย่างหนึ่งไม่ตรงกัน เช่นอยากจะได้เงินทองแต่จะเกียจ
ทำการงาน ดงนเป็นต้น

ส่วนคนทรู้จักเหตุผล เช่นรู้ว่าดงนเป็นเหตุแห่งสุข ดงนเป็น
เหตุแห่งทุกข์ ดงนเป็นเหตุแห่งความเจริญ ดงนเป็นเหตุแห่งความ
เสื่อม ผลอันสำเร็จมาแต่เหตุอย่างนั้น ๆ แล้วหลีกเลี่ยงเหตุแห่งทุกข์
เหตุแห่งความเสื่อม ทำแต่เหตุแห่งความเจริญและความสุขฝ่าย
เดียว คนเช่นนี้อาจประกอบกิจการงานให้สำเร็จบริบูรณ์ได้ เพราะ
เป็นผลจากทางดำเนิน การรู้จักเหตุเช่นนี้ชื่อว่า เป็นยอดของปัญญา
จัดเป็นปัญญาชั้นสูง

เพราะฉะนั้น พวกเจ้าควรบำรุงปัญญาของตน ให้รู้จักเหตุผล
ทั้งความดีและความชั่วเช่นให้รู้จักว่า การเรียนศิลปวิทยาก็ดี การ
เขียนหนังสือก็ดี ทำการงานก็ดี การประพฤติให้ถูกต้องตามระเบียบ

เรียกขานกันดี เหตุอันเป็นเหตุเป็นปัจจัย ที่จะให้เรารับผลอันดี กล่าวคือ เป็นผู้มีชื่อเสียงบ้าง เป็นคนมีวิชาความรู้สำหรับตัวบ้าง เป็นคนฉลาดรอบรู้ดีสรรพการงานทั้งปวงบ้าง

ความประพฤติเป็นคนขเกยจเรียนดีตปวิทยา หรือขเกยจทำการงานเป็นต้น เป็นเหตุให้ได้รับความสะดวกสบาย ตรงกันข้าม ควรตั้งการระคอกความเคารพ และเชอถอยค่าของผูโหญ่ หรือเมื่อเห็นผลอันใด เช่นเห็นหนังสือตวหนังสือหรือศัพทหนังสือ กตองใช้บัญญัติดับส้วหาเหตุว่า หนังสือตวหนังสือหรือศัพทหนังสือเดิมเป็นอย่างไร มีมูลมาอย่างไร เมื่อรูเช่นนั้นเป็นเหตุให้เกิดบัญญัติความคิดอันต้อ ๆ กันไปโดยลำดับ

๑๖. ขาดก็ไม่ได้ เกินก็ไม่ได้ พอดีนั่นแหละดี ทำให้ได้

เมื่อจะอธิบายในข้อนี้ พาให้นึกถึงคนจำพวกหนึ่ง ที่เขากล่าวกันบ่อย ๆ ว่า คนไม่เต็มเต็ง คือไม่เต็มตราขหรือตราขัง แปลว่าขาดไปหูหนึ่งบ้าง ตองหูหนึ่งบ้าง คนเช่นนั้นเขามักจะตักกันว่าบ้า ๆ บอ ๆ ส่วนคนทเกินกว่าตราขหรือตราขัง คือเกินกว่า ๒ หู ๓ หูเป็นต้น คนเช่นนั้นเขามักจะตักกันว่า เป็นคนทะเลดตงตง บ้า เื่อ คือเป็นคนเต็มเต็ง คือไม่ย้งไม่หย่อน จึงได้สรเดรัยว่าเป็นคนดี

นักพอเป็นอุทาหรณ์ให้เห็นว่า อันอะไรทงหมดขาดก็ไม่ได้ เกินก็ไม่ได้ พอดีนั่นแหละดี ทำให้ได้ คือตองรู้จักความพอดของการงานททำ ของวจากทพูด ของน้าใจทคิด การงานททำ เช่นทำนาหรือทำสวน หรือทอะไรทงหมดด้วยกาย ถ้าทขาด ๆ วัน ๆ หยุต ๆ หย่อน ๆ ไม่สม่ำเสมอ ก็ไม่ค้อยจะได้ผล หรือไม่ค้อยจะดำเร้ว ถ้าทเกินกว่า

ประมาณเงินไม่หยุดหย่อน ก็เป็นเหตุให้ได้รับความทุกข์ หรือให้เกิด
โรคภัยไข้เจ็บได้ เพราะค่าทองยกกำลังเจ็ดขึ้นไป ต่อทำพอดิบพอดี้
คือเงินไปโดยด้นมาเต็มมือ จึงจะดำริ่เจ็ดได้ แล้ววาจาทพุดหรือใจ
ทคดกเช่นเดียวกัน ต้องเอือกใช้ให้เจ็ดพอดี้ จึงจะให้เจ็ดได้

เพราะฉะนั้น พวกเจ้าทางหลายจะทำอะไรด้วยกาย เช่น เรียน
หนังสือ เขียนหนังสือ หรือทำกิจการต่าง ๆ ก็คิด จะทำด้วยวาจา
เช่น พุดจาปราศรัย หรือท่องหนังสือก็คิด จะทำด้วยน้ำใจ คือคิดหาเหตุ
ผลในหนังสือที่ตนเรียน หรือคิดถึงกิจการอันจาต้องทำอันปราศจาก
โทษก็คิดเหล่านี้ อย่าทำใหม่ยิ่งกว่าพอดี้ไป เพราะจะพาให้เกิดโรค
ที่ใช่กำลังเกินความต้องการ ถ้าทำเฉื่อยช้า คือ ชาด ๆ วัน ๆ ไม่
ด้นมาเต็มมือก็เป็นเหตุให้ได้รับความเดือดร้อนภายหลัง เพราะประกอบ
การไม่ทันคราวด้นมัย หรือเพราะความเบื่อน่าย ต่อทำให้พอเหมาะ
ไม่ชาด ๆ วัน ๆ คือไม่ยิ่งเกินไป ไม่หย่อนเกินไป เป็นเหตุให้ประดัม
ผลอันเป็นที่พอใจในภายหลัง เพราะประกอบการถูกคราวถูกด้นมัย
ไม่เสียเวลา

ตามที่เราได้ยกข้อความอันเป็นประโยชน์มาขแจ้งแก่พวกเจ้าถึง
๓๖ ข้อ ก็เพื่อหวังจะให้พวกเจ้ายึดถือเอาตาม และประพฤติปฏิบัติ
ตามเพื่อดำริ่เจ็ดประโยชน์ด้วยดี ขอพวกเจ้าทั้งหลายจงได้ใจให้มาก ๆ
จงยึดถือหลักธรรมเป็นชีวิตจิตใจ เพื่อเป็นศรัทธาแก่ตน ตามที่พรรณนา
มาฉะนี้

นิพนธ์ต่างเรื่อง

นิพนธ์ครั้งเป็น พระศรีสมโพธิ

๒๔๖๓-๒๔๗๐

๑. เรื่องภาวนา
๒. อจนิททวุดติกตา   เรื่องความประพฤดีไม่พร้อม
๓. ฌมมปีติกตา   เรื่องความอิมใจในธรรม
๔. จตูปพิชวรกตา   เรื่องพร ๔ อย่าง
๕. มาตูปฏุจานกตา   เรื่องบำรุงมารดา
๖. อปป์มาทกตา   เรื่องความไม่เดินเลื้อ

พระศรีสมโพธิ (ช้อย จานทตโต)

๒๔๖๓ - ๒๔๗๐

เรื่องภาวนา

รจนามอบให้เจ้าภาพลงพิมพ์ในหนังสือประกายเพชร

เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๕

ความอบรมคุณความดีใหม่ชน ทั่วแดนให้เจริญทวามากชน
 รักษาความดีนั้น ๆ ไว้ใหม่คง มิให้เสื่อมทราม ชื่อว่าภาวนา คุณ
 ขอนเบนข้าศึกโดยตรงแก่อุปกิเลส คือโทษอันทำให้เศร้าหมอง
 เป็นเครื่องปราบปรามอุปกิเลสเหล่านั้น ๆ ให้เบาบางคลายลง โดยลำดับจน
 ไม่เหลือ เมื่อจะกล่าวตามประเภทเป็น ๒ ประการ คือ สัมมภาวนา
 กับ วิปัสสนาภาวนา สัมมภาวนาได้แก่อุบายเครื่องอบรมจิตต์ให้
 สงบระงับ ได้แก่ สัมมกกรรมฐาน คือหนักถึงอารมณ์ทำให้สงบซึ่ง
 ท่านจัดประเภทไว้ ๔๐ แต่จะยกชนพรวรรณาในทศ ๓ ข้อ คือ
 พุทธธานุสัจติ ธรรมานุสัจติ สังฆานุสัจติ ซึ่งอยู่ในหมวดอนุสัจติ ๓๐

๑. พุทธธานุสัจติ ระดกลงคุณของพระพุทธเจ้า ท่านผู้
 จากหัตถคอกิเลส แดะปลุกผุอันให้ตนตามทเวาทงหตายนบถอวาเป็น
 พระบรมศาสดา ชื่อว่าพระพุทธเจ้า พระองค์มีพระคุณหาที่สดมได้
 แดะนดงเป็น ๒ คือพระคุณทมิในพระองค์ กับพระคุณทตรงเอกกุต
 แก่ผุอัน พระองค์มีพระรัตนदानบริสุทธิระฮาดปราศจากความกำหนด
 ความขดเคอง ความหดง นเบนตนเคาแห่งกิเลส ท่านกล่าววาเป็น
 ข้าศึกแห่งใจ เพราะทำให้เศร้าหมองขุ่นมัว โดยอาการดอให้ดุ่ม
 หดงเมามัวแเดะชู่ให้หวาดหวอนเป็นนคย ข้าศึกเหตงาน พระองค์ทรง
 ขำนะไม่ให้มาพัวพันในพระรัตนदानได้ จึงได้ทรงพระนามว่า อรหัน

ผู้เกิดจากชาติก พระองค์มพระต้นตานอย่างน ก็เพราะทรงทราบ
 อริยสัจจ คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ หนทางที่ดำเนิน
 ถึงความดับทุกข์ ความรู้นั้นเป็นวชิราภพระองค์ทรงนึกได้เอง ไม่มี
 ใครสั่งสอนพระองค์ ความตรัสรู้นั้นเป็นไปถูกทางไม่มีใครคัดค้านได้
 จึงได้พระนามว่า สมมาสมพุทโธ ผู้ตรัสรู้เองชอบ ๆ เมื่อพุทธ-
 ศาสนิกชนนึกถึงพระคุณว่า อรหิ สมมาสมพุทโธ น้อมใจลงใน
 พระคุณนั้น ๆ บัองกนมิให้ชาติก คือความกำหนัด ความขัดเคือง
 ความหลง มาครอบงำประทุษร้ายนำใจของตนได้ ชื่อว่าเจริญ
 พุทธาณุตตติ ระวังถึงคุณของพระพุทธเจ้าส่วนหนึ่งในพระองค์ ๆ
 พระคุณททรงเกอภูตแกผูอนน คือพระองค์ได้ตรัสรู้อนุตตรสัมา
 สัมโพธิญาณ เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าสัมพระประดังกัเดื่อ
 ไม่ได้ด้วยสุขอันเกิดแต่วิมุติจำเพาะแต่พระองค์ พระองค์ทรงกอบ
 ด้วยพระมหากษัตริย์คุณ เด็ดจเทียบวัดพระธรรมเทศนาโปรด
 เวไนยชน ตั้งต้นแต่พระโกณฑัญญะตลอดถึงสุภททปริพพาชกเป็น
 ที่สุด ปลุกใจให้ตนจากหตบ กล่าวคือปลุกความรู้สึกให้คิดคลาย
 จากคณหามานะทีฐฐีอนปกคตุมหุมหือต้นตานใหม่ตมว ทำให้ได้ว่าง
 ใจได้ เบิกบานด้วยปรีชาคุณชนไป จึงได้พระนามว่า พุทโธ ผู้ปลุก
 ใจตน แดะพระองค์ทรงแจกคุณสัมมตทงโตกัยแตะโตกุตตระ คือ
 ผู้ใดมอทรยแกกตา ควรจะรูธรรมขณดัง พระองค์กทรงแแต่ตั้งธรรม
 แนะนำถงภูมิปรมตก ให้ผูนรบบาเพญปฏิบตบรณุนพพานอมต-
 ธรรม ส่วนผูมอทรยออนกทรงผอนตามนิตถัย แนะนำตั้งสอน
 ให้ปฏิบตตามภูมิของตน ให้ได้รบผลในชาตุน ชาติหน้า ตามความ

ถ้ามารถ เหตุฉะนั้นจึงได้พระนามว่า ภควา ผู้แจกธรรม เมื่อ
 พุทธศาสด์นิกชนระตักถึงพระคุณว่า พุทฺโธ ภควา น้อมใจลงใน
 พระคุณนั้น ๆ ทำใจของตนให้สงบด้วยความเต็มใจ ชื่อว่าเจริญ
 พุทธธานุสฺสตี ระตักถึงพระคุณของพระพุทฺธเจ้าด้วยททตรงเอกกุดแก่
 ผู้อื่น พุทธธานุสฺสตีเป็นอุบายทำใจให้สงบได้อย่างนี้ จึงนับว่าเป็น
 ธรรมภาวนาอย่างหนึ่ง

๒. ฌมานุสฺสตี ระตักถึงคุณของพระธรรม ธรรมคือคำ
 สั่งสอนของพระพุทฺธเจ้ามีประเภทเป็นอันมาก แต่ขันธ์เป็นตักธา ๓
 คือ คัด ธรรมาธิ บัญญา ธรรมที่เป็นอุบายเครื่องฝึกกายฝึกวาจา
 ห้ามกิริยาหยาบมิให้ไปในทางกายทวารวจทวาร จัดเข้าในคัต
 ธรรมที่เป็นอุบายรักษานาใจให้สงบ จัดเข้าในธรรมาธิ ธรรมที่เป็น
 อุบายปลุกความคิดให้รู้จักเหตุผลทั้งข้างชวข้างดี จัดเข้าในบัญญัติ
 พระธรรมมีประเภทตักถาวมาน ย่อมเป็นคุณรักษาผู้ปฏิบัติให้ต
 ไปในทชว นำผู้ประพฤตให้ออกจากทุกชได้ ผู้ใดปฏิบัติตาม ผู้น
 ย่อมได้ประโยชน์โดยตมควรแก่ความปฏิบัติ เหตุฉะนั้นจึงชื่อว่า
 สุวากขาโต อันพระผู้มพระภาคตรัสตแล้ว เมื่อพุทฺธศาสด์นิกชนระตัก
 ถึงคุณพระธรรมว่า สุวากขาโต ภควตา ฌมโม ตงนแล้ว นำความ
 ประพฤตของตนให้เป็นไปตามตักแห่งธรรม รักษาใจให้สงบได้
 ชื่อว่าเจริญฌมานุสฺสตี จัดเป็นธรรมภาวนาอย่างหนึ่ง

๓. สงฺฆมานุสฺสตี ระตักถึงคุณของพระสงฆ พระสงฆคือหมู่
 ชนทพงธรรมคำสั่งสอนของพระพุทฺธเจ้า แล้วปฏิบัติชอบตามธรรม
 ปลุกใจของตนให้ตนจากหตบคอกัดเตต เป็นพะยานในความตรัสรู้ของ

พระพุทธรเจ้า นำพระธรรมเทียวแจกแก่ผู้นั้นต่อไป ท่านปฏิบัติตรง
 คงทงตอหน้าแต่ระดับหง ไม่คดโกงด้วยอำนาจศัณหาภะทิฏฐิ
 เบนเนอนาอนตทหวนพช คือบุญกุศลของสัตว์ เพราะทำดีการะ
 ที่บุคคลนำมาบูชาเมื่อน้อยให้มั่งผลอันยิ่งใหญ่ จึงได้ปรากฏว่า
 สุปฎิปนโน ผู้ปฏิบัติชอบ เมื่อพุทธศาสด์นิกษนระตักถึงคุณของพระดังซ
 ว่า สุปฎิปนโน ภควโต สาวกสงโฆ ดงนเดว หน่วงเห็นยวเอาคุณ
 ของท่านมาเป็นพะยานแห่งความปฏิบัติ ทำใจของตนให้สงบระงับ
 ด้วยความปฏิบัติตาม ชื่อว่าเจริญดังขมานุสดีติ จัดเป็นธมาธิภาวนา
 อย่างหนึ่ง

อนุสสติ ๓ ประการ^๕ เป็นอุบายทำใจให้สงบ เกียดกันความ
 พึงสร้านมิให้กตุ้มรุมต้นดาน ท่านจึงจัดไว้ในพวกธมถกัมมฐฐาน
 จัดเบเนธมถภาวนาประการหนึ่ง

ส่วนวิปัสสนา^๕ ได้แก่ปัญญาอันรอบรู้ในกองสังขารโดย
 ดำมัญญตักษณะ^๕ ดังซารทงหตายยอมมตักษณะเด่มอทวกันเบเน
 ๓ ประการ คือ อนิจจตักษณะ อาการเครื่องหมายว่าไม่เที่ยงประการ
 หนึ่ง ทุกขตักษณะ อาการเครื่องหมายว่าเป็นทุกข์ประการหนึ่ง
 อนัตตตักษณะ อาการเครื่องหมายว่าไม่ใช่ของตัวประการหนึ่ง
 ตักษณะ ๓ ประการ^๕ เรียกว่าด้ามัญญตักษณะ แเปดว่าตักษณะ
 ซังมเด่มอทวกันไป

ดังซารทงหตาย^๕ ทงส่วนทมิวัญญาณครองประกอบด้วยความ
 รุตัก ซังเรียกว่า อุปาทินนทดังซาร กต้าวโดยธมมติโวหาร ได้แก่
 สัตถวองเบเนอยู่กต ทงส่วนทหาวัญญาณครองมิได้ ไม่ประกอบด้วย

ความรู้สึก ซึ่งเรียกว่าอนุภาทินนกดังซาร ได้เกิดขึ้นไม่ ภูเขา แผ่นดิน
 ตลอดจนพืชตมมนุษย์ทาชนด้วยผมอกค ได้ชื่อว่าไม่เที่ยง เพราะ
 มีความเกิดขึ้นในเบองตน มีความแปรปรวนในท่ามกตาง เตละม
 ความแตกดีตายในที่สุด แท้จริงดังซารทงปวงนน อาศัยเหตุอย่าง
 หนึ่ง ๆ แล้วยอมเกิดขึ้น เมอเหตุยงเบนไปกตงอยุ เมอเหตุไม่เป็นไป
 กัยอมไม่ตงอยุได้ เปรียบเหมอนพชอย่างใดอย่างหนึ่งซงบุคคลทว่าน
 ดงในไรรณา ได้อาศัยยรดีแผ่นดินกบยางในพชนนรวมกันเป็น ๒ ประการ
 ยอมงอกชน ตงตาดตน แตกกิงกาน ออกใบ เฝ็ดตดอกออกผล
 ฉนนโค ดังซารกฉนนน อาศัยเหตุเกิดขึ้นแล้ว เพราะเหตุดีตายก
 ตบกน เมอยงตงอยุกมีความแปรปรวนไปโดยดำตบกตาด ซอนพง
 เห็นในอนุภาทินนกดังซารทนบว่าเบนมนุษย์กอน จาเดิมแต่เกิดขึ้น ก
 แปรไป เต่มอแรกกยงอออนนอยุในเบาะ ต่อมาก็เตบชนเบนเตก
 เต็ก เต็กใหญ่ รุนหนุ่ม รุนสาว เบนหนุ่ม เบนสาว ในตอนนม
 รูปกายเตละจิตตเจตตีกแปรไปด้วยความดำมารถ ความเจริญ
 แขงแรงชน เต่นนกกเป็นผูใหญ่ แก่เตมา ซรา หากความดำมารถเหมอน
 อย่างกอนนมได้ รูปกายกทรุดโทรมทพพตภาพ จิตตเจตตีกกออนนเอ
 ไม้วองไว ถึงกบพนเพอนหดงหดกมโดยมาก ในตอนนมรูปกาย
 เตละจิตตเจตตีกแปรไป ด้วยดำมารถความเต่อมถอย ความแปร
 ปรวนนมอาการชนเตละกตงคจบุคคลชามสระพาน ถึงดีตวเตยจรฉฉาน
 กเช่นเตยวกัน มิใช่แต่เท่านน อนุภาทินนกดังซารกเช่นเตยวกัน
 ดอกไม้แรกออกกยงอออน เตละกตม เยมบาน เหี้ยว ไรย ผตไม้
 แรกออกกยงอออน เตละกแกชน ห้าม ดัก งอม หต่น เหยาเรอน

ตั้งขารนหน้า นนของเรา นนเรา นนตัวของเรา ผูนนทะยานหา
 อารมณส์วณฑชอบใจอนยงไม้โตไมถง เพศคนและผู้ทคนถอวาเบนเจ้า
 ของ หรือเมอโตแถวดยบพพนอยุ่ นกเด็ด้ล่้วนระคะคอคความกำหนัด
 เมอมผู้ใดผู้หนงมาชดชวางแก้การแถวงหา หรือทำอนตรายแก้ดงท
 ใดแถว ผูนนทกยอมจะเกิดควมชดใจโกรชแคนถงพยาบาทเบนทล่ด
 นเบนทกเด็ด้ล่้วนโทษะคอคความประทุษร้าย กิริยาทหถงถอเวาถอเขา
 อนเบนเหตุให้เกิดระคะและโทษะนนเบนทกเด็ด้ล่้วนโมหะ ระคะโทษะ
 โมหะ ๓ ประการน ทำนถอถอวาเบนเพดิงกิตเด็ด้เผาชนชด้นดานให้
 เวารอนกระวณกระววย จนถงคองทะยานหรือคณนทด้วยกายวาจาใจมี
 ประการต่าง ๆ เมอปรารถนาดังใดดงหนงและไม้ได้ด่มหวง หรือได้
 ดงใดเบนทพอใจแถวแถดงหนงวบคไปเด็ย หรือไม้ปรารถนาดงใดแถ
 จำเบนคองพบเห็นทยอมจะเกิด โศกะคอคความทใจเห็ยวแห่ง ปรีเทวะ
 คอคความรำพณถง ทกษะคอคความไม้ดบายกาย โทมนัสคความไม้
 ดบายใจ อุปายาดคความค้มคั้น เพดิงกิตเด็ด้เผาชนชด้นดานให้เวา
 รอน ได้ทกษเมอปลตายมอเชนน อุปาทินนถดงขารเบนทกษโดย
 ธรรมดา และเบนทกษเพมชน เพวระการถอถอด้วยประการณะน

อนง ดงขารทงหถายเหถาดาน เบนแถด้ถาถรรวมอยางหนง ๆ
 บัจจยแถงให้คummกนเขาคอบเบนชนช ๕ คอ รูป เวทนา ดัญญา ดงขาร
 วิญญาณ เบนชาค ๖ คอ ดิน นุา ไฟ ถม อากาศ (คอชองว้าง)
 วิญญาณ (คอคความรู้อะไรได้) เบนอินทริย ๖ คอ ตาเบนใหญ่ใน
 การเห็นรูป หูเบนใหญ่ในการฟังเด็ยง จมูกเบนใหญ่ในการชิมรส
 กายเบนใหญ่ในการรับด้มผัส ใจเบนใหญ่ในการคิดอ่าน หรือย่น

เขาเป็นนามคอจตตและเจตตัก กับรูปคือร่างกาย ธรรมเหตุ
 นต่างอาศัยกันเป็นไป เช่นมนุษย์กับเรือ ต่างอาศัยกันไปได้ใน
 มหาสมุทรณะนั้น ถ้าพวกรอกออกจากกันตวงก็เป็นไปไม่ได้ ดังชาว
 เป็นธรรมอย่างหนึ่ง ๆ ควบคุมกันเขาเป็นไปตามธรรมดาไม่ใช่
 ของใคร จึงนับว่าอนัตตาไม่ใช่ของตน

บัญญัติรอบรู้ในกองสังขาร โดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็น
 ทุกข เป็นอนัตตา ดังพรรณนามาแล้ว ชื่อว่าวิบัติสังขารบัญญัติ
 สัมภวาทวิบัติสังขาร ๒ ประการ ซึ่งรวมเรียกว่าภวามิ
 เนอความดังพรรณนามาน เป็นเหตุแห่งความปฏิบัติในพระพุทธศาสนา
 ซึ่งดำริว่าจะปราบปรามอุปกิเลสทั้งหลาย ให้เบาบาง คดา
 ไปได้โดยลำดับจนไม่เหลือ มีเนอความดังพรรณนามาณะนเด

อจฺฉิ๓ท๓ท๓ต๓ก๓กา

ถวายในงานพระศพ

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์ สุขุมขัตติยกัลยาวัดี

กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร

ณ วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๕

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.	
อจฺฉิ๓ท๓ท๓ต๓ก๓กา เมธาวิ	ปณ๓ณาสิ๓ล๓สมาหิ๓ต๓
เนกข๓มิ ชม๓โพ๓น๓ท๓ส๓เส๓ว	โก ต๓ นิน๓ท๓ิต๓ม๓ร๓ห๓ต๓
เท๓วาปี น๓ ปส๓ส๓น๓ติ	พ๓ร๓ห๓ม๓นาปี ปส๓ส๓ิต๓ติ๑

บัดนี้ จะรับพระราชทานถวายวัดซึ่งชาวพระธรรมเทคนา นตของ
 พระเดชพระคุณพระดับพระปัญญาบารมี อนุโมทนาในพระราชกุศต
 ทักษิณานุปทานกิจ ซึ่งด๓ม๓เด๓จ๓บรม๓พิ๓ตร๓พระ๓องค์๑ ด๓ม๓เด๓จ๓พระ๓มา๓ค๓จ๓ณา
 เจ๓าพระ๓บรม๓ราช๓เท๓ว๓ ทรง๓บำ๓เพ๓ญ๓พระ๓ราช๓ทาน๑ ในพระ๓ค๓พล๓ด๓ม๓เด๓จ๓พระ
 เจ๓าพี่๓นาง๓เธอ๑ เจ๓าพ๓า๓กรม๓หลวง๓ศรี๓รัตน๓โก๓สิน๓ทร๑ เ๓อง๓ด๓วย๓ค๓ถ๓ว๓น๓ด๓น
 พระ๓ชน๓ม๓ซึ่ง๓กา๓หนด๓ว๓า๓เป็น๓ข๓ภ๓ิต๓ก๓ช๓ิต๓ก๓าด๑ โดย๓ค๓วร๓เก๓น๓ญา๓ค๓ิ๓ช๓ร๓ม๑ ด๓วย
 ก๓า๓ด๓ง๓พระ๓เม๓ต๓ดา๓พระ๓ก๓ร๓ณา๓ตาม๓จ๓าร๓ต๓ของ๓ด๓า๓ช๓น

ด๓ม๓เด๓จ๓พระ๓เจ๓า๓พี่๓นาง๓เธอ๑พระ๓องค์๑คน๑ น๓บ๓ว๓า๓เป็น๓พระ๓ราช๓น๓ด๓ดา๓ท
 เ๓น๓หา๓อา๓ต๓ย๓ของ๓ด๓ม๓เด๓จ๓พระ๓มา๓ค๓จ๓ณา๑ เจ๓า๑ ก็๓เพ๓ราะ๓พระ๓องค์๑ท่าน๓ทรง
 ด๓ม๓บ๓ร๓ณ๓ด๓วย๓จ๓ริ๓ยา๓ว๓ต๓ร๑ อ๓ต๓ค๓ด๓ม๓มา๓ป๓ณ๓ธิ๑ ถู๓ก๓ต๓อง๓ตาม๓ค๓ด๓ของ๓แ๓น๓ง
 ด๓ป๓ป๓ริ๓ด๓ชน๑ ค๓ว๓า๓ป๓ระ๓พ๓ฤ๓ติ๓ของ๓พระ๓องค์๑ท่าน๑น๑น๑เด๓๑ เป็น๓ค๓บ๓ว๓ง๓ค๓ด๓ของ
 น๓า๓พระ๓ห๓ฤ๓ท๓ย๓ห๓ม๓พระ๓ป๓ระ๓ยุ๓ว๓ญา๓ติ๑ ค๓ด๓อ๓ค๓ด๓ง๓ด๓า๓ม๓ญ๓ชน๑ ใ้๓ท๓รง๓อา๓ต๓ย๓ถ๓ง

และเบนเครื่องเคอนนาพระหฤทยต์มเด็จพระมาตุจฉาเจ้า ให้ได้มี
 พระเมตตาพระกรุณาเพิ่มชนอกด้วงหนง ก็เมือพระองค์ท่านมาด้น
 พระชนม์ไปตามกรรมตาของตั้งซาวเซ่นน จิงเบนทนาเด็ยดาชอาดยง
 นก แต่เมือมาคางงถึงกรรมเด็ย ก็ตกอยู่ในความเกิดควมดับชอน
 เบนคูกนด้ำหรบชวตของคนทุกชน เพราะควมเบนไปแห่งชวต เหนง
 ดวยก้างแห่งเหตุเดะบัจจยคัจควมติดแห่งไฟเทียนอนอาคัยเชอเดะ
 ชฉฉ
 สมทยชมม์ สพพนคั นโรชชมม์ ด้งได้มควมเกิดชนเป็นกรรมตา
 ด้งนหมควมดับเบนกรรมตา

เมือจะเกิดชนอาคัยเหตุแต่งให้เกิด เหตุณเบนมุด ประมวด
 เรียกว่าชนกกรรม มก้างแต่งชวตให้เป็นของมคต อนจะพงเบน
 ไปได้ยวบ้างด้นบ้าง ตกอยู่ในระหว่างนบบาง กรรมทมก้างด้ำมารถ
 แต่งชวตให้ยว ท่านจคเป็นกุกด์ ทมก้างทรวตแต่งชวตให้เป็นไป
 ด้น ท่านจคเบนอกุกด์ ชวตอนชนกกรรมทเบนกุกด์แต่ง ย่อมเบน
 ของมคตทจะพงเบนไปได้ยว เช่นเทียนเด็ยใหญ่หรือเด็ยยว ย่อม
 จุกทนอยู่ไต้าน แต่ถำมบัจจยภายนอกมาคัตรอน เช่นกายค้อง
 ประหารถูพิษถูกเพตังเดะอีน ๆ ก็ยอมดับเร็วกว่าระชะกาด เช่นไฟ
 เทียนอนยงไม่ด้นเชอถูถมพคตบ ถำได้บัจจยภายนอกด้นบด้นยอม
 เป็นไปได้ด้ก้าง เช่นไฟเทียนอันทงอยู่ในทกำบงดมนะน

ด้วงชวตอนชนกกรรมทเบนอกุกด์แต่ง ย่อมเบนของมคตอีน
 จะพงเบนไปด้น เช่นเทียนเด็ยเด็กหรือเด็ยด้น ย่อมจุกมอดเร็ว ยง

ถูกปัจจัยภายนอกบดคน เช่น ใต้เครื่องอุปการณณ์ไม่บริบูรณ์ เป็นต้น
 ว่าอาหารแต่ละที่อยู่ไม่สบาย ก็ยอมคับแค้นเหมือนกัน เช่น ไฟเทียน
 ชนิดนั้น ถูกลมพัดตามเขาดว้ย ไม่ติดอยู่ได้ตั้งไหน ถ้าได้ปัจจัย
 ภายนอกอุปการะ เช่น ใต้บริวารเป็นอย่างดีก็พอเป็นไปได้ตั้งกำลัง
 ดึงเทียนเล่มเล็กจนจุดในที่ตั้งติดม ชนกรรมที่เบ้นกุดแต่ทว่าพุดคือ
 ไม่เรียวแรง ย่อมแต่งชีวิตใหม่ระยะกาลดัดตดงมา อนเบ้นอกศัดท
 ไม่กล้าแข็ง ย่อมแต่งชีวิตใหม่ระยะกาลชยายออกไป โดยนยชนชีวิต
 จมระยะกาลอนตกอยู่ในระหว่างนั้น เช่น เทียนเล่มใหญ่อันมีได้ใหญ่
 ทงพนไม้ดี แต่ละเทียนนั้นจะพงคดอยู่ณะนั้น ครนกาลตั้งแห่งเหตุมาต้น
 ดง ชีวิตยอมไม่ทงอยู่ได้ยอมคับไปเองเหมือนไฟเทียนต้นเชอแคว
 ย่อมคับไปเองณะนั้น

บัณฑิตเขาใจว่าดังทงปวงเกิดชนเพราะเหตุ ย่อมคับเพราะต้น
 แห่งเหตุ อย่างนั้นแคว ย่อมหายดังตั้งว่าเกิดชนดว้ยอย่างไร ล้มดว้ย
 นัยคาถาพุทธอุทานว่า

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา
 อาตานิโน ฉายโต พฺราหฺมณสฺส
 อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา
 ยโต ปชานาตี สเหตุธมฺมี
 ยโต ขยิ ปจฺจยानิ อเวทึ °

ในกาลใดแต่ ชรรวมทงหตายยอมปรากฏแก่พราหมณผู้เพียร
 พิจารณาอยู่ ในกาลนั้นความตั้งตั้งทงปวงของพราหมณนั้นยอมต้น

ไป เพราะมารุธรรมอันมีเหตุ และเพราะได้รู้ความสิ้นแห่งปัจจัยทั้ง
หลายดังนี้

ชีวิตมีความเกิดความดับเป็นคู่กันกับกัน อันเป็นไปในระยะกาล
ไม่เต็มอกนมนนยสังเขปดังถวายวัดส่วนชานามาน เพราะฉะนั้น ถ้าชุนจึง
น้อมนิก ความดับแห่งชีวิตนั้นให้เกิดเป็นจิตตภาวนามยกุศล เป็น
เหตุให้เกิดความสังเวชดังจิตต กถได้สติสัมปชัญญะเลิกละความ
ประมาทมีวเมาในชีวิตเสียได้ แม้ในสมัยเมื่อประจวบกับวิปโยคทุกข์
อันเป็นเหตุให้เกิดโศกาดรภาพ ก็ถ้ามารอบรรเทาทุกข์นั้นได้ เหตุดังนี้
สมเด็จพระชินศรีบรมศาสดา จึงได้ตรัสสอนไว้โดยนัยอันเป็นวิบัติสันนา
วิธ อันมีมาในอภินิหารปัจเจกชนว่า มรณธมโมมฺหิ มรณํ อนตฺโตตฺติ
อภินิหารํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพิ° เป็นต้น อันดังที่บุรุษคฤหัสถ์บรรพชิต
ควรพิจารณาของ ๆ ว่า เรามความตายเป็นธรรมดา ไม่ดวงพัน
ความตายไปได้ ดังนี้

ส่วนสมเด็จพระมาตัจฉนาเจ้า เมื่อมีโอกาสจะทรงบำเพ็ญ
ญาติธรรมได้อย่างไร ก็ทรงถือเอาภิกขุเป็นกุศลวัตร รับผิดชอบให้บริบูรณ์
ไม่บกพร่อง ไม่มีข้อที่ควรครหาได้ ทั้งทางโลกและทางธรรม
ถ้าเร้าแฉกด้วยคุณธรรม คือปัญญาและศีล ผู้ใดสมบุรณ์ด้วย
คุณธรรม คือปัญญาและศีล เป็นปัจจัยดีมาคอบรมซึ่งกันและกัน
ความประพฤติของผู้นั้น ย่อมยังประโยชน์ให้เร้าแฉกทั้งทางโลกและ
ทางธรรม เป็นที่สรรเสริญแห่งบัณฑิต ดังตั้งพุทธภาษิตว่า

อจฺฉิทฺทวฺตุตฺตี เมธาวี   ปญฺญาสึลลสฺมาหิตํ
เนกขัม ชมฺโพนทสฺเสว   โโก ตํ นินฺทิตุมรหติ
เทวปปี นํ ปสฺสสนฺติ   พุรหมุณฺาปี ปสฺสสิโต.๒

๑ อ.ข. ปญ. ๒๘/๘๓   ๒ อ.ข. ๒๕/๔๕

ผู้ทรมความประพฤตินี้ไม่บกพร่อง มีเมฆาประกอบด้วยปัญญา
 แดะคึด มีต้นดานบริสุทธคัจแห่งทองชมพูท ใครเด้าจะควรวิตำหน
 ได้ ถึงเทวดาแดะพรหมก็ยอมดร์รเด็ริญ ดงน

อธิบายความตามอรรถกถาทำหนว่า ผู้ทรมความประพฤตินี้
 บกพร่องเพราะประกอบด้วยคักษาหรือการเดียงซพไม่บกพร่อง มีเมฆา
 ประกอบด้วยปัญญามีโอซาเกิดแต่กรรม มีจิตคัมแดงด้วยปัญญา
 แดะคึด เพราะประกอบด้วยปัญญาเป็นโดกียแดะ โดกคตระแดะ
 บริสุทธคึด โดยนยน์ให้เด้าเร็จความด้นนษฐานว่า บุคคตทรมความ
 ประพฤติทางโดกคึด ทางธรรมคึด บริบูรณเต็มท ดวนแต่เป็น
 ประโยชนั่นคนแดะประโยชน์ทำน นับว่าความประพฤตินี้ไม่บกพร่อง
 ความประพฤตินั่นต่างโดยความเด้าเร็จแห่งผลเป็น ๓ ค็ช อคตคถจริยา
 ความประพฤตินี้เป็นประโยชน์แก่ตน อย่างหนึ่ง ญาคตคถจริยา ความ
 ประพฤตินี้เป็นประโยชน์แก่ญาคคอย่างหนึ่ง โดกคตจริยา ความประพฤตินี้
 เป็นประโยชน์แก่โดกคอย่างหนึ่ง ในความประพฤตินี้ ๓ อย่างนี้ ความ
 ประพฤตินี้เป็นประโยชน์แก่ตน เป็นคณจำค้องปรารณาในเบองตน
 เพราะจะทำกิจให้เด้าเร็จแก่คนอื่นได้ กัดค้องฮำคัยตนมีความด่ำมารถ
 เพียงพอเด็ยก่อน พระเจ้าจกรพรรดิมีพระราชอำนาจเผ้ไป
 ปฐพมณฑลมีด่ำครทง ๔ เป็นเขตคึดสุด ทำโลกให้ตงอยู่ในคึดใน
 ธรรม บ้องกันความเบียดเบียดพกันแดะกัน ในชนคตทททงบำเพญ
 จกรพรรดิธรรม จนจกรวรรคตปรากฏเป็นราชอำนาจ จึงฮำจทงทำ
 ประโยชนให้แก่โลกดงกถ่ำวมา ด่มเด็จพระบรมค้ำดค้ำก้อย่างเด็ยว
 กัน ในชนคตทททงบำเพญพุททการกกรรมมาเป็นเฮนกอนันคิจจนถึง

ทำพระองค์ให้บริสุทธิหลุดจากอาสวะกรรม แต้นนจึงได้ทรงแต่งตั้ง
กรรมทรงบัญญัติวินัย เป็นนาถะของโลกตลอดมาจนถึงทุกวันนี้
อาศัยเหตุนี้ จึงได้ตรัสสอนไว้ว่า

อตฺตานเมว ปฐมํ ปฏฺฐิรูปํ นิเวสเย

อถลณมนุสาเสยฺย น กิลิสฺเสยฺย ปณฺทิตो^๑

บุคคลพึงตั้งตนไว้ในธรรมที่ชอบเสียก่อน จึงตั้งสอนผู้อื่นต่อไป
บุคคลนั้นได้ชื่อว่า เป็นบัณฑิต ไม่ต้องเค้รำหมอง

เมื่อได้บรรดประโยชน์ส่วนตน เป็นอิตถสัมมัตเช่นนี้แล้ว ควร
แจกจ่ายประโยชน์เช่นนั้นแก่ผู้อื่นต่อไป ตามวิสัยของสัตว์ปรีดีชน
ที่เบญญาตกตั้งเคราะห์ที่ตามฉนทเบญญาต ที่เบญมตรกตั้งเคราะห์กนตาม
ฉนทเบญมตร แมคนอนนอกจากนกันบว่าร่วมสุขร่วมทุกข์ ถ้ามารถ
เปิดองทุกข์ให้สุขแก่เขาได้อย่างไร ก็ควรทำอย่างนั้น ท่านว่าการ
ทำเช่นนั้นเป็นคุณสัมมัตมาดังสอนพิเศษไพศาล เพราะถ้าเร่งด้วย
คุณธรรม คือ เมตตาแะกรุณา อันเป็นจรรยาของท่านที่เบญตบบุษ
ความประพฤดิเป็นประโยชน์แก่ญาตินั้น ก็เป็นคุณสัมมัตที่ถรรได้วิญ
แห่งพุทธาภิษนทิต สัมเด็จพระธรรมดำมีศรบรมค้ำดดา ก็ตรัส
สอนให้ตงอยู่ในคุณชอนทงคฤหัสถะบรรพชิต เมื่อทรงแต่งตั้งจิตต์
ของผู้ครองเรือนที่ใช้จ่ายโภคทรัพย์ด้วยดี ก็ทรงยกญาตพดคชการ
ตั้งเคราะห์ญาตว่าเป็นกิจควรทำอย่างหนึ่ง ซึ่งผู้ทำแล้วได้ชื่อว่าถอเขา
ประโยชน์อันเกิดแต่โภคทรัพย์ เป็นอนจบจ่ายด้วยดี ได้รบปรปธา
ปราโมทยทงเกยรตคฺคุณ ตามวิถของบัณฑิต สัมคังคาถาดุฎฐาษิตว่า

ธีโร จ โภเค อธิคมม สงคณหาคี จ ญาตเก
เตน โส กิตตี ปโปปติ เปจจ สคเค ปโมทติ.^๑

นักปราชญ์ผู้ปรีชา ได้โภกสมบัติมาแล้วสงเคราะห์หมู่ญาติ
ท่านย่อมถึงเกียรติ และเมื่อละโลกนี้แล้วยังบันเทิงอยู่ในสวรรค์
เพราะเหตุแห่งญาติตั้งคหะนน ดังนี้

ในฝ่ายบรรพชิตพระองค์ก็ทรงเปิดโอกาสให้บำเพ็ญญาติธรรม
ได้ตามควร แม้พระองค์เองก็ไม่ทรงละเมิดในกิจนี้ พึงเห็นอย่างเมื่อ
ครั้งพระองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมพันธุพุทธเจ้าแล้ว ก็ได้เสด็จไป
เทศนาโปรดพระญาติ เมื่อคราววิวาทเกิดขึ้นเพราะแย่งชิงน้ำเข้านา
ในระหว่างพระญาติ ก็เสด็จไปห้ามให้สงบ ครั้นวิทูททะโอรสพระเจ้า
โกศต ยกพยุหเส่นยากรเพื่อจะกำจัดสังกยวงศ์ พระองค์ก็เสด็จไป
ห้ามไว้ได้ด้วยอธิบายถึงสองครั้ง ความสงเคราะห์ญาติเป็นจริยาของ
พุทธาทบณฑิตมณยดังถวายเป็นวิเศษชชนามาณะน

ความประพฤติเป็นประโยชน์แก่ชนทั่วไป ชื่อว่าประพฤติเป็น
ประโยชน์แก่โลก คุณขอนับว่าเป็นจริยาของท่านผู้เป็นบุรุษรัตน
ดังพระมหากษัตริย์และพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สัมเด็จพระบรม
พระศาสดาก็ตรัสสรรเสริญความประพฤติเช่นนั้นว่า เป็นประโยชน์
ทั้งทางโลกและทางธรรม อ่างบุคคลเป็นอุทาหรณ์ ดังมีในบาต
ทุกกนิบาตอังคตตริณิกายว่า เทวเม ภิกขเว ปุคฺคลา โลก
อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย พหุโน
ชนสุส อตฺถาย หิตาย สุขาย สเทวมนุสฺसानิ^๒ ตูกรภิกษุทั้งหลาย

๑ นัก, ชา ๒๗/๒๐๕   ๒ ทก. อจ ๒๐/๕๖

บุคคลทั้งดองนเมอเกิดในโดก ย่อมบงเกิดชนเพอประโยชน์เพอ
 ความสุขแห่งชนเบนอนนมาก เพอความต้องการ เพอความเกอกุด
 เพอความดำราญแห่งชนเบนอนนมาก ทงเทวดาเดมะมนุษย์ บุคคล
 ทั้งดองน คอพระเจ้าจกรพรรดิกับพระตถาคตเจ้า ดงน

ท่านทตงอยู่ในจரியาทง ๓ ตามทพรรณนามา นับว่าความ
 ประพฤติไม่บกพร่อง ไม่มีช่องที่จะติโดยทางใดทางหนึ่ง ก็เพราะปัญญา
 เดะศีตเบณัดมูฐฐาน ปรีชาทรอบรู้ในเหตุผด ซื่อว่าปัญญา คุณ
 ขอนมในผู้ใด ผู้นหยอมรู้จักความเจริญเดะความเด้อม รู้จักอุบาย
 ที่จะทำตนเดะผู้อื่นให้อยู่ในโอวาทของตนให้ถึงความเจริญ รู้จัก
 อุบายแก้ไขปลดเปดองตนเดะผู้ทอยู่ในโอวาทของตนให้พ้นจากความ
 พินาศ รู้จักคนว่ามคุณล้มบตเพียงเท่าไร เดะประพฤติกให้พอเหมาะ
 พอควรแก่คุณล้มบตนน ๆ ตามฐานะของตน รู้จักประมาณในการ
 แล่งวงหาเครองเดียงชวดแต่โดยทางทชอบ เดะรู้จักประมาณใน
 การบริโภคแต่พอควร ไม่ทำตนให้เดือดร้อน เพราะเหตุนั้น รู้จัก
 กาดเวตาอันล้มบควรในอันประกอบกิจนั้น ๆ ไม่ทำตนให้ด่าล้มบ
 ประกอบกิจการงานทนกาดทนเวตา รู้จักบริษทคอกทประชุมชน เดะ
 กิริยาทจะต้องประพฤติคอบริษทนน ๆ ว่าหมูนเมอเขาไปหาจะต้อง
 ทากิริยาอย่างน จะต้องพูดอย่างนเบนตน เป็นผู้รู้จักเดอกบุคคลว่า
 ผู้นเบนคนคควรรคบ ผู้นเบนคนไม่คไม่ควรคบ คุณล้มบตเหตงาน
 ดำเรจมาแต่ปรีชาทรู้จักเหตุผด ซึ่งรวมเรียกว่าปัญญา ปัญญา
 มภาษาตด้รเวตีญไว้ว่า เบนดวงแก้วของนรชน สำหรับเดอกคน
 ขอความทตตบให้ประจักษแจ้ง แล่งด้ว่างพระจันทรพระอาทิตย์หรือ

ดวงประทีป จะต้องฉายไปได้ก็แต่ฐานะที่ไม่มีอะไรกำบัง ส่วนแสง
ของปัญญาอาจต้องไปได้แม้ในฐานะที่ติดกับซึ่งไม่มีแสงอะไรจะต้อง
ถึง เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า ปณฺญา โลกสมฺมิ ปชฺโชโต^๑
ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก

คนเราจะปกครองกันเป็นหมู่เป็นคณะอยู่ได้ ก็เพราะอาศัย
ปัญญา ผู้ที่เป็นใหญ่เป็นประธาน อาศัยความดีดัดองโดยรอบคอบ
ประกอบกิจการตามควรแก่ฐานะ ชักนำหมู่คณะของตนให้ตั้งอยู่ใน
ความเจริญได้ ก็เพราะมีปัญญาดำหรับกำกับอยู่กับตน ต้องตาม
นิพนธ์พุทธภาษิตว่า ปณฺญา เณฺริ ปสาสตี^๒ ปัญญาเยี่ยมปกครอง
ประชาชนไว้ดังนี้ แม่ม่อมเหตุร้าย อันน่าหวาดหวั่น ก็อาจแก้ไข
ให้รอดพ้นไปได้ด้วยปรีชา ดำรงยังประโยชน์ตนประโยชน์ท่าน
ให้สำเร็จบริบูรณ์โดยดีมารก ความสำเร็จประโยชน์ซึ่งเป็นผล
แห่งปัญญานั้น จะเป็นที่สุดรเรจริยแห่งบัณฑิตทางคตโลกคตธรรม
ได้ ต้องอาศัยคิดเป็นเหตุ ถ้าไม่เช่นนั้นก็มักจะไม่ตรง ได้ทางหนึ่ง
เสียทางหนึ่ง ยิ่งนับว่าบกพร่อง ทางโลกก็สำเร็จทางธรรมก็ไม่เต็ม
นับว่าบริบูรณ์เต็มที่

ความประพฤติดีจริตไม่ผิดกรรม บัณฑิตอันชฌาจารโทษทาง
กายทางวาจาชอวาคีต คุณชอบเป็นของตนแห่งความปฏิบัติ เพราะ
เป็นบรรทัดสำหรับให้บุคคลประพฤติความดีคต ผู้แรกจะประพฤติ
ความดี ถ้าไม่ยึดอะไรเป็นเหตุ จิตไม่มั่นคงมักจะเอนเอียงงงหา
ทุจริตเพราะความหลงเขาคบงว้า เมื่อตั้งอยู่ในคตประพฤติกาย

๑. ส. ส. ๑๕/๖๑

๒. ส. ส. ๑๕/๕๒

วาจาจนเป็นปกติมรรยาตแต่ดว ด้ามารถจะประพฤติกความดอนให้คงท
 อยู่ได้ เหตุคณ จึงนบวาคัดเบนเบองตนแห่งความปฏูปค แม
 งด้อมเตจพระผู้มพระภาคเจ้าซงเบนอจณรมนุษย์บุษรัตน กัดอตรัด
 แกกษมาทุดอาราณาให้ทรงแ่ดงธรรมแก่คนโดยสังเขป เพื่จะ
 รมบ่าเพญปฏูปคทำคนให้พ้นจากทุกข์ โดยพุทธภาษิตว่า เตนหิ ตีห
 ตวิ ภิกขุ อาทิเมว วิโสเธหิ กุสลานิ รมมานิ^๑ ตูกรภิกษุ ถ้า
 กระหนเชอจงทำเบองตนแห่งกุศลธรรมทงหลาย ให้บริสุทษเดี่ยก่อน
 โกจาทิ กุสลานิ รมมานิ^๑ อะไรเด่าเบนเบองตนแห่งกุศลธรรม
 สีสลจ สุวิสุทษิ ทิฏฐิจ อชุกา^๒ คัดอนบริสุทษคแตงกับความ
 เห็นตรง ๒ ประการน เบนเบองตนแห่งกุศลธรรมทงหลาย ดงน
 กัดคัดนจะบริสุทษไดกเพราะอาศัยบัญญัติารจกทางแห่งความบริสุทษ
 แดะความมวหมอง บัญญาเด่าจะบริสุทษไดกเพราะตงอยู่ในเขตค
 แห่งคัดอนเบนหดกแห่งความประพฤติ ต่างอาศัยความอุปถัมภของ
 กันแะกันเชนน จึงยังผลให้ดำเรจบริบูรณ์ไม่บกพร่อง ต้องตาม
 พุทธภาษิตที่ตรัสสอนได้ณทณพราหมณว่า สีสลปริโธตา หิ พราหมณ
 ปณญา^๒ ตูกรพราหมณ บัญญาซ้าระคัดให้บริสุทษได้ ปณญา-
 ปริโธติ สีสล^๑ คัดก็ซ้าระบัญญัติให้บริสุทษได้ ยตถ สีสล^๑ ตตถ
 ปณญา^๒ คัดอยู่ในที่ใดบัญญัติก็อยู่ในที่นั้น ยตถ ปณญา ตตถ สีสล^๑
 บัญญาอยู่ในที่ใดคัดก็อยู่ในที่นั้น สีสลวโต ปณญา^๒ บัญญาเบนของ
 บุคคลผู้มคัด ปณญวโต สีสล^๑ คัดเบนของบุคคลผู้มบัญญัติ
 สีสลปณ्यानจ ปน โลกสสมิ อคคมกขายติ^๒ คัดแตเบนบัญญัติ

๑. ม. ส. ๑๕/๒๒๐

๒. ที. ส. ๕/๑๕๕

ทงต้องประการนี้ เรากด่าว่าเป็นยอดในโตก เพราะฉะนั้นบัญญัติ
 แด่คึดจงบว่า เป็นนimitคเครื่องหมายของท่านผู้เป็นด่ปปริด์ชน
 เพราะยังประโยชน์ให้ดำเรื่จบริบรณทงคนแแต่ท่าน ทงโตกแแต่ธรรม
 เบนทีธรรมเดวีญแห่งพุทธาภิณฑิต ด่มเด็จพระธรรมด่ามีศรบรม
 ค่ำดดา จึงได้ตรัสว่า อจนิททวุดดี เมชาวี ปณญาสือลสมาหิต
 เบนอาท ผู้ทมความประพฤติไม่บกพร่อง มีเมชาประกอบดวยบัญญัติ
 แแต่คึด มีด้นดานบริดู้ทชุดจแห่งทองชมพูนุก ใครเด่าจะควรวติ
 ท่านได้ ถึงเทวดาแแต่พรหมกยอมด่ธรรมเดวีญ มีอรรธาธิบายดั่งถวาย
 วิดู้ชชนามาฉะน

ด่มเด็จพระมาตุจณาเจ้า พระบรมราชเทวี ทรงบำเพ็ญ
 พระราชกุดด่ดวณปุพเพตพตเป็นการแแต่ดงญาติธรรม ดวยกาดัง
 พระเมตตาพระกรุณา แแต่เบนเครื่องบรทธาไค่กาดยทำให้เกิดควม
 ชนบานในกุดดจริยาดีมาปฏิบัตดงน ด่าเรื่จแแต่ดวยพระคุณธรรม
 มบัญญัติเบนตน ขอผลแห่งพระราชกุดดททรงบำเพ็ญในครงน จง
 ด่าเรื่จแแต่ด่มเด็จพระเจ้าพนางเชอ เจ้าฟ้ากรมหลวงศรรัตน โกด้นทร
 โดยฐานนิยมด่มดั่งพระราชกุดดทุกประการ รับพระราชทานถวาย
 วิดู้ชชนาพระธรรมเทค่นาด่มควรแแต่กาดเวตา ขอถวายพระพร.

ชมมปีติกถา

ถวายในงานพระศพ

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้าสวสวาทิพรรัตน์ สุขุมขัตติยภักดี

กรมหลวงศรีรัตนโกสินทร

วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๕

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ชมมปีติ สุขํ เสติ วิปฺปสนฺเนน เจตสา

อริยปฺปเวทิตฺเต ชมฺเม สทา รมติ ปณฺทิตฺติ°

บัดนี้ จะรับพระราชทานถวายวิดีชชะนาพระธรรมเทศนา ถอดอง
พระเดชพระคุณ ประดับพระบัญญัติ บรมโฆทนาในพระกุศด
ทักษิณานุปทานกิจ ซึ่งหม่อมเจ้าหญิงประดิ่งคำม ทรงบำเพ็ญถวาย
พระเดชพระคุณในสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตน
โกสินทร เนื่องด้วยดีดตมวารปริเฉทซึ่งนับเป็นอภิตกษิตกถาด เป็น
การทรงแต่งตั้งอุปนายวิธโดยควรแก่ญาติธรรม ดำริแล้วด้วย
พระกตัญญูตากตเวทิตาคูณ ตามจาริตแห่งดำรงชน

ดมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอพระองค์น อาศัยอุปเพกตบัญญัติ
แต่อดีตดมมาปณิธิ จึงได้ตั้งจุดบตในชคตยัสกุดอนสูงคักคิด ทรง
ดมบูรณด้วยพระชาติดมบตแดพระอริยยศทุกถถาน ถึงอย่างน
พระองค์กมไคทรงประมาท เดี่ยวแต่วิบุตผลอยู่เพียงเท่านั้น เมอลง
ควรวทจะทรงบำเพ็ญคุณธรรมด้วยประการใด ก็ได้ทรงบำเพ็ญไป
ด้วยประการน ให้สำเร็จเป็นคุณเป็นประโยชน์แก่ชาติ ศาสนา

พระมหากษัตริย์ ส่วนทบนขอคำคุณอนงใหญ่ กค่อมอชยาศัยเต็ม
 เบียมด้วยพระเมตตาพระกรุณาในประชาชนผู้เกิดมาร่วมโลกโดยไม่
 เดอกหน้า ขอทจะเป็นพะยานชให้แต่เห็น กค่อ พระองค์ได้ทรงสร้าง
 คักคู้ทชาทพิยไฉเบนถาวรคถุทหคชานในบริเวณโรงพยาบาลจุฬา-
 ดงกรณเพื่อประโยชน์แก่นามยแห่งประชาชน พระคุณ๒ประการน
 ย่อมดั่งเดริมให้พระองค์มพระมรยาทตะมุนตะม่อม ชกนนำให้ตงอยู่ใน
 ทำนองคตองธรรมแห่งต้ปปริสชน พระเกียรติคุณของพระองค์ชง
 อบรมด้วยพระจริยาเช่นนี้ จึงได้หอมขจรไปทั่วทิศ ไม่มีของหอม
 ษะนิตใด ๆ สู้ได้ ค้องด้วยคาถาพุทธภาษิตที่ตรัสสรรเสริญไว้ว่า

น ปุ่ผคนุโช ปฎิวาตเมติ
 น จนทน์ ตครมคตีกา วา
 สตณจ คนุโช ปฎิวาตเมติ
 สพพา ทิสา สปปริโส ปวายติ.^๑

กต้นดอกไม้ กต้นจันทน์หรือกต้นกฤษณาถมพิค ย่อมไป
 ทวนดมไม่ได้ ส่วนกต้นต้คบุรุษยอมทวนดมไปได้ เพราะกต้นต้คบุรุษ
 ย่อมฟุ้งคตบทั่วทิศ

จนทน์ ตคร วาปี อูปลล อถ วสสิกี
 เอเตส คนุชชานัน สีสคนุโช อนุตตโร.^๒

บรรดาคณชชาติทงหตาย คคอกต้นจันทน์กฤษณากัด กต้นอบต
 กต้นมะตักัด กต้นค้ตจคเบนยอดเขยม ดงน

แม่พระองค์ทรงดมบรรณด้วยพระจริยาวัตร จนมีพระเกียรติฟง
 ขจรไปเช่นนกค ก็ยังไม่พนอำนาจแห่งมฤตยุราชได้ แต่ทเป็นอย่างน

ไม่ละเพราะพระองค์ผู้เดียว จำจะต้องเป็นอย่างนั้นทั่วทุกคน ต่างกัน
 ก็เพียงเร็วกับช้า เพราะคนเราเมื่อเกิดมาย่อมพาเอาชราภวณะมาด้วย
 ชราภวณะนั้นเป็นเหตุจตุรครุฑคิดตามมา ถ้าได้โอกาสเวลาดู ก็เข้าสั่งหาร
 ชีวิตเมื่อนั้น โดยไม่เดือกหน้า ดุจพระอาทิตย์ย่อมส่องแสงไปในที่
 ต่าง ๆ โดยไม่เดือกหน้าว่าเป็นบ้านเมืองใครละนั้น เหตุฉะนั้น ดมเด็จพระ
 พระชินศรีบรมศาสดาจึงได้ตรัสไว้โดยนิพนธ์คาถาว่า

ขตุติเย พุราหมเณ เวสุเส สุทุเท จณฺทาลปุกฺกุเส
 น กิณฺจิ ปรีวชฺเชติ สพฺพเมวาภิมทฺทติ^๑

ไม่เดือกกว่า กษัตริย์ พุราหมณ์ แพศย์ ศูทร มฤตยูย่อมไม่เว้น
 ใครไว้ ย่อมย้ายทิวไปทั้งนั้น

ทหรา จ มหฺนตา จ เย พาลา เย จ ปณฺฑิตา
 สพฺเพ มจฺจุวสํ ยนฺติ สพฺเพ มจฺจุปฺรายนา

ชนทั้งหลายเหล่าใด ที่อ่อนนวยหบว่าเด็ก ที่เจริญนวยหบว่าเป็นผู้
 ใหญ่ ที่ประพฤตชีวิตด้วยกาย วาจา ใจ นับว่าพาด ที่ประพฤตศัตรูจิต
 ด้วยไตรทวาร นับว่าบัณฑิต ชนทั้งหลายเหล่านั้นล้วนมีความตาย
 เป็นที่ไปในเบื้องหน้า ย่อมย้ายหน้าไปตั้งอำนาจมฤตยูราชทรงตั้ง ดงน

นักปราชญ์มาเข้าใจแจ่มชัดว่า ชีวิตเป็นของทนอยนักไม่พอแก่
 การต้องการ เพราะต้องถูกมฤตยูคร่าเอาไปตั้งอำนาจเช่นนั้นแล้ว ท่านจึง
 เป็นผู้ไม่ประมาท รับชอนชวยายประพฤตแต่ตั้งที่บนคุณเป็นประโยชน์
 ในเมื่อภวณภยยังไม่มาถึง แมถงคราวที่ภวณภยมาถึง หรือมาคร่า
 เอาชีวิตแห่งบิษชนของท่าน ซึ่งเป็นฐานะก่อให้เกิดโศกภัย ท่านก็

ดำมารถบรรเทาทุกชนนได้ ด้วยอำนาจปรีชาทหยั่งรู้ดีภาวะธรรมของ
 ดังขาว โดยความเป็นอนิจจตาภิธรรม กับได้สัจฉิมปชัญญะปดอบโยน
 ผู้อนให้คลายจากโศกาดยนั้นได้ ด้วยอุบายวิธี อันเป็นประโยชน์ยัง
 ใหญ่ต่อไปอีก ขอนพงเห็นตัวอย่างในมตโรทนชาดก ในคัมภีร์
 จตุกกนิบาตซึ่งท่านกล่าววว่า พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูลเศรษฐี เมื่อ
 มารดาบิดาถึงแก่กรรมแล้ว ได้อาศัยอยู่กับพี่ชาย ภายหลังพี่ชายถึง
 แก่กรรมไปอีก พวกญาติห่างต่างพากันเคঁราโศกถึงพี่ชายของพระ
 โพธิสัตว์ ถึงกับพากันร้องไห้รำไร เพราะความรักความดังดาร์ แต่
 พระโพธิสัตว์ผู้เดียวมิได้แสดงความโศกเคঁรา เพราะบรรเทาได้ด้วย
 อำนาจปรีชาทรู้ดีภาวะของดังขาว โดยความเป็นอนิจจตาภิธรรม และ
 กตบได้ปดอบโยนชนเหล่านั้นเพื่อให้คลายจากความเคঁราโศก ด้วย
 พระคาถาเป็นภาษิตว่า

มตมตเมว โรทถ น หิ ตํ โรทถ โย มริสฺสตี

สพฺเพว สรีรธารีโน อนุปฺพเพน ชหนตี จีวิตฺ๑

ท่านทั้งหลายพากันร้องไห้ถึงเพราะคนที่ตายไปแล้ว ๆ เท่านั้น
 ในนไม่ร้องไห้ถึงคนที่ตายบ้างแต่ เพราะว่สัตว์ทงหลายททงไว้
 ซึ่งสัตว์ระว่างกาย ย่อมตชะชีวิตไปโดยดำดับเวตาของตน ๆ ไม่ตาย
 คราวเดียวทงหมด ถ้าพงตายอย่างนั้น โดกประวตคือความดับต่อ
 ของโลก ก็พงขาดศูนย์ไม่ดับเนื่องต่อกันไปได้

เทวา มนุสฺสา จตูปฺปทา ปกฺขิณฺณา อรุคา จ โภคีโน

ยมฺหิ สรีเร อนิสฺสรา รมมานาว ชหนตี จีวิตฺ๑

เทพยตามนุษยกต ด้ตว & เทาหรือหมุ่บกษกต ด้ตวทไมม่เทา
เลื่อกกตงานไปดวยกมี่ด้รระใหญ่กัด้ ด้วณไมม่เป็นอด้ด้ระเป็นใหญ่ใน
ด้รระของตณ ๓ ย้งอภิรรมรักใคร่ในภพชาติที่ตณเกิดอยู่ณน ๓ กัยอม
ตระชีวิตทำตตายขันธ์ไปตามกาตเวตว

เอวี่ จลิต์ อสนจิต์ สุขทุกข์ มนุเชสุ อเปกขิย
กนทต์ รุณต์ นีรตถกั กี่ โว โสกคณภิกักรเร.

ด้รระเป็นของแปรณไมม่คงทออย่างน นำมาข้งด้ชและทุกข์ใน
หม่มนุษย์ แต่เป็นของอนนบुकคตพ่งเต็งรักใคร่ เมื่อบुकคตควำกรวณ
ร้งให้ถึงอยู่ ย่อมไมม่ประโยชน์อะไร ทำไมม่กองโศกจ้งทวมทบ
พวกท่านด้

ชุตตว โสณทา จ อกตว พาลว สุรวอ โยคีโน
ธีรื มณณตี่ พวโลตี เข รมมสส อโกวิทว.

ชนทงทตยทเป็นพวตด้นตวณเชตว มี่ควมประพถคชวด้ว
กาย วจว ใจ เป็นเครองหมาย ประพถคตณเป็นนั้กเตงต่ง ๓
ชวณชวยแต่ในด้งที่ไมม่เป็นประโยชน์ เป็นคนเก็ยจควำนไมม่ประกอบ
กวรงานหาคควมเจริณแก่ตว ประพถคตณเป็นคนเก็งกาจทงหัวไมม่
ก้อควมเดือตวร้นให้แก่ตณและผู้อื่น ไมม่ชวณชวยประกอบการทว
ด้ชงด้พโดยชอบธรรม และไมม่หม่นประพถคคณธรรมให้ม่ในน้าใจ
เป็นผู้ไมม่ถดวในธรรม บุคคตเช่นน ย่อมกตบคเตยทงนทณที่เบ
บณทคตผู้พจวรณวเห็นชตตามเหตุผตววเป็นคนพวต ดงน

พระโพธิด้ตวเจ้าได้ปดอบประชวชนผู้เต็มไปด้วควมโศกให้
คตยจกทุกชนนได้ตวขยอวยวชด้งพรวรณวมน ทงนเองกัม่ได้

พรนพรังคตทุกขเช่นนห ก็เพราะท่านเป็นผู้มั่นคงในคุณธรรมดังกล่าว
 มา ซึ่งเบญจรรยาของบัณฑิต ธรรมดาบัณฑิตย่อมมีใจมั่นอยู่แต่ใน
 คุณธรรม จึงสามารถเด็ดอกประพฤติกแต่ตั้งทเบนคุณเป็นประโยชน์
 แก่คนและผอนด้วยปรีชา เด็ดอกถือเอาแต่ตั้งทเบนสาระของร่างกาย
 เมื่อถึงคราวที่จะตองทำตายชนันไปตามธรรมดา และไม่ต้องถูกติ
 ตามภาษิตว่า อนา หตวา ชนติ เทหิ เป็นผู้บกพร่องละกายไป
 ดงน เหตุดงนหนทานทเบนบัณฑิตจึงนิยมยงนักรในการประพฤติธรรม
 เพราะการปฏิบัตธรรมตามพระพุทธคำดนา แม่ให้วิบากคือการพ้นทุกข
 เป็นที่สุด อนเบนวิบุดผลส่วนหน่งเดว ก็ยงทำผุปฏิบัตให้ไต่รบ
 ความสุขในระหว่างแห่งความประพฤตินั้นเดมอไป ดงนัยพุทธภาษิต
 ว่า ชมมจารี สุขิ เสติ° ผู้ประพฤติธรรมยอมอยู่เบนสุข ดงน
 บัณฑิตจึงนิยมยงนักรในธรรมนเบนนิตยกาต ต้องด้วยพุททธิพนัน
 บรรหารว่า

ชมมปัติ สุขิ เสติ วิปสนเนน เจตสา
 อริยปเปเวทิตเต ชมเม สทา รมติ ปถเททิตโต.

บัณฑิตผู้ประกอบด้วยธรรมปัติ ย่อมมีใจอันผองไต่อยู่ดบาย
 ทุกอิริยาบถ ยินดีในธรรมทพระอริยเจ้าประกาศเดวทุกเมอ ดงน
 ในพุททธิภาษิตนหมอธบายว่า ดภาพททรวงผู้ประพฤติไวมไต่ตก
 ไปในทชว ชอว่าพระธรรม ความยงนัตทเบนไปนในธรรมนนกด ความ
 ชนบานทเกิดชนเพราะรู้ดักว่าไต่ประพฤติธรรมนนกด เรียกว่าธรรม
 ปัติ บัณฑิตผู้ประกอบด้วยบัตเช่นนหเดย ย่อมเบนผู้มใจผองแผ่ว

อยู่เบเนดัก และยินดีในธรรมที่พระอริยเจ้าประกาศแล้วทุกเมื่อ
 ไม่เบื่อหน่าย พระธรรมนั้นมากมายจะยกขนถวายเป็นพิเศษเฉพาะ
 ปริยายหนึ่ง ซึ่งมีชื่อว่า โพชฌงค์ คือคุณเป็นองค์แห่งธรรมดำมืด
 เครื่องตรัสรู้ อันมีอยู่ ๗ ประการคือ ตัถ ธรรมวิจยะ วิริยะ บัต
 บัตตัทธิ ตัมาธิ อุเบกขา

ความจดจาดขยค่าที่พูดและการงานที่ท่าเมื่อนาน ๆ ก็ระดักได้
 ชื่อว่า ตัถ ตัถนถามนคงเป็นหลักฐานก็เพิ่มชื่อเรียกว่า ตัถบัญญัติ
 ตัถบัญญัตินั้นแจกออกตามอารมณ์เป็น ๔ คือ กาย ได้แก่ธาตุ ๔ อัน
 รวบรวมกันอยู่อย่าง ๓ เวทนา ได้แก่ความรู้สึกด้วยอำนาจความกระทบ
 ไม่ว่าจะทางใดทางหนึ่งอย่าง ๓ จิตต์ ได้แก่ความคิดต่าง ๆ ไม่ได้ชื่อว่า
 ษะนิตใดอย่าง ๓ ธรรม ได้แก่เหอความรู้สึกใดด้วยความคิดไม่ได้ยก
 ว่าษะนิตไรอย่าง ๓ อารมณทง ๔ นแต่จะอย่าง ๆ ด้วนมีความเกิดขึ้น
 แดวก็เลื่อมไป เกิดชนแดวก็เลื่อม เหมือนกันหมด ทงด้วนทชอบ
 ซึ่งอยากให้คงอยู่นาน ๆ หรือไม่ชอบอยากให้อันตรธานไปเดี่ยโดย
 เร็ว การพิจารณาก็คือใช้สติกำหนดให้รู้เท่าทันอาการของอารมณ์
 นั้น ๆ ว่า สัญชาติเบเนอย่างนั้น ๆ ด้วนทักหน้าชอบใจ แม้จะให้คงอยู่
 นาน ๆ ก็มีอาการเกิดขึ้นแดวเลื่อมไปเอง ที่ไม่คิดไม่น่าปรารถนา ถึง
 จะให้เป็นอย่างไรก็มีอาการเกิดขึ้นแดวเลื่อมไปเอง เช่นนั้นเหมือน
 กัน การใช้สตินี้ถ่วงหน้าไปก่อนตามความคดองใจที่จำได้ ท่าน
 ยังไม่จดเป็นตัถบัญญัติ ต่อเห็นอารมณ์ที่เป็นไปอยู่ด้วยตนเองจึงจัด
 เป็นตัถบัญญัติ การทรู้เห็นษะนิตของอารมณ์ทเบเนไปอยู่เช่นนั้น
 ย่อมเป็นเหตุให้ระความทะยานในด้วนทชอบเดี่ยได้ ทงไม่เดี่ยใจใน

คราวที่ประจบดังที่ไม่ชอบ หรือส่วนที่ชอบมากดับกายเป็นอย่าง
 อื่นไป ก็ไม่ต้องมีความเคঁราไค้กเหี้ยวเหงใจแแต่กำดัดรต อื่นเป็น
 เหตุให้รำให้ควยวจา ความทรุดักเป็นทุกขทางกายวจาใจดับไป
 เอง ไม่มีอะไรจะเป็นเครื่องของให้ชุ่นเคื่องในจิตต์ จึงเป็นเหตุให้
 บรรตมรรคผลตรัสรู้พระนิพพาน เพราะเหตุนี้ ดัตติบัญฐานจึงเป็น
 ไปเพื่อกความบริสุทธแห่งสัตว์ทงหตาย ดมด้วยนัยพุทธภาษิตทมา
 ในดัตติบัญฐานสุตรวา เอกายโน อัย ภิกขเว มคโค สตตานัน
 วิสุทฺธิยา^๑ เป็นต้น ความว่า ดกรภิกษุทงหตาย มรรคานันเป็น
 ๑ ไปจะเพราะผู้เดียวน ย่อมเป็นไปเพื่อกความบริสุทธแห่งสัตว์ทงหตาย
 เพื่อกความกำวตวงความไค้กความรำให้เดี่ยได้ เพื่อกความดับคูนัย
 แห่งทุกขโทมนต์ เพื่อบรรตพระอริยมรรคเคื่องออกไป เพื่อกทำ
 ให้แจ่งซึ่งพระนฤพาน ก็มรรคานันได้แก่งดัตติบัญฐานทง ๕ ดังน โดย
 ปரியานัน ดัตติตงมนคงปรารภอารมณตงกล่าวมา จึงจัดเป็นโพชนงค
 ประการ ๓

๑ ดัตติเมอเกิดชนเดว ย่อมทำให้เดอกพันชอปฏิบต นามา
 ประพฤติให้เหมาะแก่กาดเทศะภูมิฐานของตน การเดอกพันชรวม
 เช่นน ท่านเรียกวา ชมมวิจยะ คุณชอนักเป็นอุปการะแก่งตมา
 ปฏิบต ดุงการเดอกประกอบโอสถดด้วยการพิจารณาอนันตะเอ็ยดตุ้มให้
 ถูกกับโรคเดวจงวางยา เป็นอุปการะแก่การรักษา เพราะวายา
 ชนานหนง ๆ ก็ยอมมคูนบَابตโรคได้เต็มกำตง แต่เมื่อไมไค้กรวญ
 ให้ถองเท้ เป็นแต่วายากถชเอา หรือไมเข้าใจในวชิไซนากระด่าย

๑ มหา. ที. ๑๐/๒๓๕

โรคก็ไม่หายหรือหายช้า จะโทษยากก็ไม่ได้ ใช้จ่ายต่างหาก แม้
 การปฏิบัติในทางธรรมก็เช่นเดียวกัน ที่จะปฏิบัติให้เป็นไปโดยญาณ
 ที่ชอบ ก็ต้องประกอบด้วยสมาธิด้วย จึงจะบรรลุผลแห่งความ
 ปฏิบัติได้ ถ้าไม่เช่นนั้นก็จะไม่ได้แยกกาย กตบจะเป็นผลร้าย
 กตบให้ช่องแก่คณหามานะทิฏฐิ เพราะคำสอนธรรมที่พระสัมมา
 สัมพุทธเจ้าตรัสไว้ ด้วยมีคุณานุภาพให้สำเร็จประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติ
 พยแก่ความหมกมืดจากกิเลส พอเป็นเหตุแห่งความเกษมศานต์ พอ
 เป็นฐานที่ตั้งแห่งสุขโสมนัส แต่ถ้าผู้ปฏิบัติขาดสมาธิวิจยะไม่ใคร่ตรอง
 ให้ถ่องแท้ ก็ถอยเอาทางที่ไม่เข้าใจในเหตุผล หรือถาดันเตาไป
 อย่างอื่นอันผิดความมุ่งหมายเดิม ก็เป็นภววิถของ หรือก่อความ
 ราวคาญให้เกิดขึ้น ครั้นนั้นได้ใจปฏิบัติไปตามนั้นให้มากหนักเข้า
 ก็จักกำหนดอะไรให้แน่นอนลงไปไม่ได้ ในที่สุดความคิดความเข้าใจ
 ที่ตนหมายว่าถูกต้องหรือเห็นชอบก็กตบเป็นข้อปฏิบัติของตนเอง ไม่
 สำเร็จประโยชน์ในการปฏิบัติ จะยกเป็นข้อติตติหรือโทษธรรมก็
 ไม่ได้ ค่ออาศัยสมาธิวิจยะ คือเลือกพันธรรมที่สมควรแก่ตนได้โดย
 ประการทางปวง จึงจะพอตัดเอาให้ผลโดยอัตโนมัติ ก็จะตั้งใจให้สงบ
 ระงับเป็นภิกขิยาของสัตว์บุรุษได้ เพราะเหตุนี้ สมาธิวิจยะจึงมีอุปการะ
 มาก ทำความปฏิบัติให้ถูกต้องสมควรแก่ธรรม ซึ่งเรียกว่า ธรรมานุ-
 ธรรมปฏิบัติ ท่านบัญญัติเป็นข้อสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ถ้ายก
 ความสมควรเดี่ย ถึงจะปฏิบัติอยู่นั้นจนจรตัว ก็จะเป็นการ
 ย่อหย่อนหรือเกินกว่าเหตุผลไป แต่ถ้าประพฤติให้สัมพันธ์กับธรรมที่ท่าน
 ถวายไว้โดยชอบเป็นธรรมานุวัตรแล้ว ก็สามารถจะบรรลุผลอัน

เป็นที่ดีแห่งความปฏิบัติคือพระนพพานได้ ดมกับนัยคาถานิพนธ์
พุทธภาษิตว่า

เย จ โข สมมทุกขาเต ฌมเม ฌมมานุคฺติโน
เต ชนา ปารเมสฺสนตี มจฺจุเชยฺยํ สุตฺตตรี°

ความว่า ก็ชนทั้งหลายเหล่าใดแต่ มีปกติประพฤติให้สมควร
แก่ธรรมในธรรมที่พระอรียเจ้ากล่าวแล้วโดยชอบ ชนทั้งหลาย
เหล่านั้นจักถึงฝั่งคือพระนิพพาน ดังเตภูมิกวฏฐอนเบนบ่วงแห่งมาร
ที่แดนยากจะข้ามได้ แม้ธรรมานุธรรมปฏิบัติของอาศัยชมมวิจยะ
ด้วยประการฉะนี้ เมื่อมีในผู้ใด ถึงยังไม่บรรลุดมตจนเป็นที่ดี แต่
ปฏิบัติอยู่ก็ยังไม่ทำผู้นั้นให้เป็นผู้ตระหนักในธรรม ประพฤติได้ถูกมาก
กว่าผิด เพราะเหตุที่ชมมวิจยะจึงจัดเป็น โพชฌงคอกประการ ๓

เมื่อใช้ปัญญาสอดส่องเลือกพันธุกรรมจนเห็นชัดว่า เป็นข้อ
สมควรแก่กาดเทศะภูมิฐานของตน ดมควรที่จะประพฤติปฏิบัติได้
ดังนี้แล้ว แต่ถามวเกยจกรรมไม่เร่งรัดปฏิบัติหรือมวทอดธุระเสีย
ใจก็จะทอดอยในการปฏิบัติ เป็นเหตุให้คลาดจากผลที่ตนมุ่งหวัง
เหตุนี้จึงต้องใช้วิธีความเพียรเข้าประกอบเพิ่มชนอกแรงหนึ่ง จึง
จะอุดหนุนใจให้กล้าหาญไม่ท้อแท้ในการปฏิบัติ คุณชอบเป็นเครื่อง
พยุงจิตต์ในการประกอบกิจตามหน้าที่ให้ท้อแท้ มีหน้าที่ทำให้
แกตัวกล้า มิให้หดหู่ห้อยเหงาทำให้อาจหาญอดทนชมมกเขมมัน
ไม่เห็นแก่ความลำบาก ทำจิตต์ให้มั่นคงต่อกรงาน มีแต่จะก้าวไป
ข้างหน้าไม่ถอยหลัง ประคองใจมิให้ตกไปในความเกียจคร้าน ความ

เพียรหมกษณะดงน   ดำมารถให้ทำกิจอันเป็นวิสัย   ถึงโตใหญ่
 ทำไรก็ดีสำเร็จได้   แต่ทรูดีกว่าเป็นภาระชดชองหรือการหนักการเบา
 คดองใจหรือไม่คดองในระหว่างที่กระทำไปนั้น เป็นเพราะชนิดของ
 การงาน   ไม่ใช่เป็นฐานะของความเพียร   ถ้าการงานนั้นประณีต
 หรือใหญ่โตหรือไม่ซ้ำของ   ความชดชองหรือความหนักใจก็มาก
 ที่ทรามลงหรือไม่ใหญ่โตหรือไม่ซ้ำของอยู่แล้ว   ความชดชองและ
 ความหนักใจก็น้อยลงตามส่วน   เมื่อพบความชดชองหรือความหนักใจ
 เช่นนั้น ก็ไม่ควรทอดทิ้ง   เมื่อดวงความชดชองหรือความหนักใจได้
 ครองหนงแล้ว   แม่เกิดชนอกก็ไม่ยากเพราะเคยแก้ไขแล้ว   เป็น
 ดงนกิจการททานน ๆ อาจสำเร็จดังดวงไปได้   เหตุฉงน   ความเพียร
 ท่านจึงจัดเป็นโพชนงคอกประการ ๓

กการงานหรือการปฏิบัติ   ที่บุคคลได้ทุ่มเทความอุตสาหะทำดง
 ไปจนสำเร็จผล   หรือเพียงแต่แก้ความชดชองให้หลุดไป   ก็ยัง
 ได้รับความโด่งใจและควมโล่มนัดอันเกิดแต่การที่ได้เห็น ผลสำเร็จ
 นเป็นทางให้เกิดบคชอย่าง ๓   และบคชได้แก้ความอึมเอบชาบชบชม
 ในกายและจิตต์   คุณชอนเป็นกาดังในสัตว์รพกิจนน ๆ   เพราะ
 การทำอะไรต้องอาศัยมเรยวแรงจึงทำได้   ไม่เช่นนั้นก็ชอนเพดย
 ทำไปไม่ไหว   โดยที่ดุดแต่เพียงคดกชงต้องชใช้กาดงจิตต์   ไม่เช่นนั้น
 ก็ชอนใจคิตอะไรไม่ได้   แม่ความปฏิบัติธรรมก็เช่นเดียวกัน   ต้อง
 อาศัยกาดงจึงปฏิบัติไปได้   ไม่เช่นนั้นจิตต์ใจก็หดหู่ปฏิบัติไปไม่ไหว
 เพราะธรรมดาคจิตต์ยอมเป็นเช่นนั้น   ไม่คราวใดก็คราวหนงต้องม
 หงอยเหงาหดหู่   เพราะมาปรารภถึงเหตุแห่งทุกช   หรือเพราะปรารภ

ถึงการทำงาน ทายไม่เห็นผลที่จะสำเร็จ เมื่อเช่นนั้นจะมเร็วแรงปฏิบัต
ให้สำเร็จผลได้อย่างไร แต่เป็นคนแค้นแค้นแค้นแค้นแค้นแค้น
เบนกาดงของดวงจิตตททาใจใหม่เร็วแรงชนดจุยาหอมทสำหรับคม
ให้ชุก้าง แต่ทางที่จะปลุกบตีให้เกิดนตองอาศัยเหตุปัจจัยด้วย
ทางดอนมอยุ่หลายทางเป็นคนว่า นกถึงคุณความดีทตททาใจเช่นคัด
หรือนกถึงคุณความดีของท่านผู้นั้น เช่นนกถึงคุณของพระพุทธเจ้า
พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า แม้นกถึงเพียงเท่านั้นก็ยังไม่เป็นการพอ
ที่จะให้เกิดบตีได้ ก็พึงนกเหตุการณ์ทตาตงไปเป็นชน ๆ ช่างคนได้
ดวงพันมาแล้วโดยลำดับ ก็เป็นฐานะที่จะก่อบตีให้เกิดชนได้ นเป็น
อุบายวิธปลอบสำหรับใจ ให้มีใจอดุด้าหะแรงชน เช่นเดียวกับการ
ปลอบทารก เพราะธรรมดาทารกยอมจะมคราวทชวญหาย ใจอ่อน
ชกให้อ่อนเดาะเดาะไม่ด้าราญ ก็เป็นคราวทมารดาหรือพเตยงนางนม
จะรับชวญปลุกปลอบให้ม่ใจ จะใช้ชูกก็ได้ยงช้าราย แม้ธรรมดา
จิตตทกเช่นนนั้น ถึงคราวปลอบกตองปลอบ ธรรมดาจึงมีอุบาย
ด้าหะปลอบด้วยวิธยงบตีให้เกิดชน เพราะเมื่อบตีเกิดชนแล้วยอม
มีประโยชน์พะยงจิตต์ ให้ด้ารงอยู่ได้ไม่ตกตำ เหตุนี้ บตีท่านจึงจิต
เป็นโพชฃงคอกประการ ๓

แต่ถ้าใจมีก้างเร็วแรง เพราะอำนาจบตีเกินไปม่จะพุงด้รอัน
ไม่สงบ เป็นเหตุให้กิจการททาหรือค้ำทพุดหรือแม่แต่กคคดด้วยใจ เป็น
ไปไม่เรียบร้อยไม่น้าด้รเดรัญ แต่กิจการทเป็นไปโดยเรียบร้อยเป็น
ที่น้าด้รเดรัญ ก็เพราะด้วยอำนาจใจสงบเป็นส่มฐฐาน แต่ว่าการท
จะให้ใจสงบเองนนั้นเป็นการยาก เพราะธรรมดาของใจยอมม่คราวท

พงศ์วานหรือกำเรบฮักเหิมด้วยเหตุหนี่ง ไม่เป็นอนจะปรารภความดี
 ให้ด้มาเต็มไปได เมื่อเป็นเช่นนกจาทองไซ้บายวชิรมต่างุให้ด้บดง
 เหมอนอยาวิชิรมหรือชูทารกทกาดงชน ถ้าผู้ปกครองไม่ปราบปราม
 ด้วยวิชิรในเวดาอันควรเดว ทารกนหมกจะด้ใจ คะนองมากไป
 ไม่เรียบร้อย ใจกเช่นเดียวกัน ถึงคราวช่มกตองช่มให้พอด ไม่เช่น
 นนกะมความพงศ์วานหรือกำเรบหนกชน ไม่ปรารภทจะทาความดี
 นนได้เต็มไป ด้วงใจทพงศ์วานน กเพราะไม่มอามณทจะเบนทดก
 ชงจะพอยดเหนียวให้แน่วแน่อยุได้ เหตุตงนในอนด้ตักมมัญฐาน
 ด้งได้มวชิรมมานใจเช่นนไวด้าหรับ ชงในทนนเรียกชอว่าอานา-
 ปานด้ตักมมัญฐาน พระกัมมัญฐานชอนเบนเควองทรมานใจทาให้
 แน่วแนได้ ด้วงใจทกำเรบฮักเหิมเบนด้วงอานาคความด้ใจ อัน
 เป็นเหตุให้ทะยานชงเบนอาการข้างไม้ด้ แม้จะปรารภความดี แต่
 อาการกคงชวอยนนเอง ไม่เบนการปรารภกจทควรทา ก้เมื่อใจ
 กำเรบฮักเหิมเช่นน พงไซ้บายวชิระตกถงความด้อมทมอยู่แก่ตน
 จะด้วงพันหรือแกใจอยางไรก็เบนไปไม้ด้โดยธรรมดา เพราะฉะน
 อภินหับจเวกฉณะการพิจารณาเนองุถึงวิปริณามธรรม คือความ
 แปรปรวนแห่งด้งซาร ด้งเป็นประโยชน์ด้าคัญแม่ในการช่มใจเช่นน
 ด้วง เมื่อใจด้งบดควรแก่การงานไม้พงศ์วานไม้กำเรบด้งกถาวมาน
 ก้เป็นเหตุให้ปฏิบคไทรบผลคอกความด้งบ เหตุตงนบด้ตทคอกความ
 ด้งบ ทานจิงจคเบนโพชฌงคอกประการ ๓
 เมื่อใจด้งบคเช่นนเดว ย่อมเบนปทัญฐานให้เกดด้มาชิ ด้มาชิ
 นเบนกาดงใหญ่อกชอ ๓ ชงจะให้กจทมุงด้าเร็จได้ เพราะกจการ
 ทงหมตคองอาศัยใจเบนหนงแน ทด้ตแม่แต่การตทจะให้รูว่าเบน

อะไรก็ของเพ่ง ถึงการฟังการคิดก็เช่นเดียวกัน ไม่เช่นนั้นก็ไม่
 เรื่องอะไร เหตุฉะนั้น การงานที่สำคัญอันเป็นกิจที่มุ่งหมาย จึง
 ต้องใช้ความตั้งใจเป็นหนึ่งจึงเป็นผล แต่การตั้งใจเป็นหนึ่งนั้น
 จะมีได้ก็เพราะใจที่ตั้งบ คือเว้นจากการจุกจิกต่าง ๆ เดี่ยว ให้คง
 รวมอยู่แต่เพราะเรื่องเดียว นั้นเป็นข้อประสงค์ซึ่งเป็นตัวกำหนดให้ตั้งใจ
 ได้ถนัดไม่ว่าอะไรทั้งหมด ถ้าแยกย้ายกระจายตัวออกให้มากไป
 กำหนดในส่วนหนึ่งกันน้อยลง ถ้ารวมตัวที่แยกเข้ามารวมกัน กำหนด
 กัมมมากขึ้น หากจะเอากำหนดที่รวมเข้าด้วยกันเช่นนั้นมาทุ่มเทลงใน
 กิจการ แม้อายุโตก็สำเร็จได้ เช่นหลายคนจะแบกของที่หนักอัน
 เหลือบ้างว่าแรงคราวละคนไม่ไหว ถ้าพร้อมกันยกในคราวเดียวกัน
 ยกไหว แม้ความคิดที่แพร่ไปก็เช่นเดียวกัน จะทำอะไรให้เป็นดัง
 เป็นอันไม่ได้ ยิ่งแพร่ไปเท่าไร กำหนดใจก็ยิ่งน้อยไปเท่านั้น เป็นอัน
 คิดอะไรให้สำเร็จได้ไม่ได้ ทางที่จะทำความคิดให้แพร่ไปก็คือ ทวาร
 หง ๖ มี จักขุทวารเป็นต้น ซึ่งเป็นอายตนะคอยรับคอยติดต่อกับ
 รูปเป็นต้น เป็นเหตุให้บุคคลตั้งใจไปถึงเรื่องนั้นเต็มใจ ไม่เป็นอันควบคุม
 กันเขาได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น จะใดความคิดที่มากกำหนดอันสามารถจะ
 ปรวบปรวมก็เกิดมารอนเป็นข้าศึกของใจมาแต่ไหน เพราะฉะนั้น
 การที่มของตเวณต่าง ๆ ทางกายทางวาจา อันเป็นเหตุทำให้อะไร
 ยากเข้า การจุกจิกก็น้อยลง จึงรวมเรียกว่าศีลกถิต หรืออุบายซึ่ง
 เป็นเหตุเห็นขจรใจให้มารวมอยู่ในเรื่องเดียวตลอดถึงข้อเดียว ไม่
 ปล่อยให้คิดมากเรื่องไป ซึ่งรวมเรียกว่าศีลสมาธิฐานกถิต จึงมี
 ประโยชน์มากแก่การทำใจให้ตั้งบเป็นปทัชฐานแห่งสมาธิ ใจที่เบ

ดมาขย้อมมากาดงแรงกตา ชงตงหนาทากจใดเต็มกาดง ดามารก
ที่จจะปรวบปรวมกเดัดขย้อมใจให้รวบคอบได้ แดะตงเบ็นบัจจยให้
ได้บัญญัติพิจารณาเห็นความเบ็นจรงทเบ็นตั้งตองการนก ด้วยเหตุ
น ดมาขทานจจตเบ็นโพชฌงคอกประการ ๓

แต่การปฏิบัติทางใจอนตาเนนเรยบรยตดด้วยดมาข เมอยง
ไมทั้นจจะบรรดุดตมุงหวง ก็ไมจาเบ็นจจะตองแกไขอยางไร แต่ตอง
เพ็งคยุดด้วยดี ซึ่งเรยกวา อูเบกขา แต่ถากเกิดชดชองในระหวาง
ปฏิบัติทนั้น จจตองแกไขด้วยความเพียรตงกดาจมาแดว เหตุฉะน
อูเบกขาทั้นจจตเบ็นอุปการะดำคณในการปฏิบัติ หรือในกิจนนั้น
เพราะอูปถยผลทจะดำเรจการ ปฏิบัติธรรมหรือการนนั้น ย้อมดำเรจ
ได้ตามครวตามดมย ถาผู้ปฏิบัติไรอูเบกขาเดยเดว ก็มกจะเรงให้
ดี ซึ่งดีเกินกวาเหตุไป เหมือนเรงผลไมให้สุกก่อนท้าม เพราะไม
มีอะไรทจะทตทานใจ ท้าให้นงอยุไมได้ วุ่นวายไปตาง ๆ ซึ่งไมใช่ทาง
ทดี ถามอูเบกขาอยุเดว ย้อมท้าให้ได้ตตามอำนาจธรรมดา เบ็น
ความดามารกชองเหตุทจะให้ดีได้ ไมเรงควนเกินไป ก็ย้อมจะ
ความตทเรยบรยยคยาด แมในส่วปฏิบัติควรใชอูเบกขาอยางเดยว
กัน เพราะตั้งทงปวงย้อมเบ็นไปตามเหตุตามบัจจยทเบ็นวดีชกแกไข
ได้ เหตุอวดีชกแกไขไมได้ เพราะบางตั้งบางอยาง แมจะพยายาม
จะแกไขให้เบ็นไปเพอดมบคกคงมวบคมาตตรอนอยุร่าไป ถาผู้ไร
อูเบกขามาประสัพเหตุน มกจะเดอตรอนทุนทรายไปตาง ๆ ถวน
เบ็นทางผนธรรมดา ถามอูเบกขาก้ากบอยุเดวหาเบ็นเช้นนนั้นไม
เพราะรูตักตามธรรมวา ตั้งทงปวงย้อมเบ็นไปตามเหตุตามบัจจย

ย่อมจะวางใจได้ตามปกติ ที่สุดโรภยไซ้เจ็บเกิดขึ้น เมื่อได้จัดการ
 พยาบาลรักษาแล้ว แต่โรภยยังไม่หายทันอกทันใจ ถ้าโรยเบกขา
 ก็กะทนเวทนาที่เกิดขึ้นแม้แต่น้อยไม่ได้ มักกระวนกระวายไปต่าง ๆ
 ถ้ามอเบกขา คือ กำหนดเวทนานอนจะให้หายดังใจไม่ได้ จะหนัก
 ไม่พิน จะตองนั่งเฉยอยู่ด้วยกำลังใจทรูแทนเช่นนั้น ทุกขเวทนา
 ไม่ครอบงำจิตให้กระสับกระส่ายได้ อูเบกขาน ถ้าบุคคลนำมา
 ประกอบให้ถูกฐานะแล้ว ย่อมมออุปการะเช่นนั้น ท่านจึงได้จัดเป็น
 โภชณงค์ออกประการ ๓

ในโภชณงค์ ๗ ประการนี้ แต่ละข้อ ๆ ถ้วนมคฺคณานุภาพอัน
 ไพศาลเช่นพรรณามา ดูกด้วยาษณิดหนึ่ง ๆ ซึ่งมีสรรพคุณเป็น
 อันมาก เมื่อบุคคลประกอบให้ถูกทจนเป็นธรรมด้ามคคแล้ว แต่บาง
 ข้อก็จะอดหนุนกันแต่ละกันให้สำเร็จประโยชน์คุณอันยิ่งใหญ่ ดูก
 คิดานเภสัชที่ประกอบไว้เป็นขนาน ๆ สามารถนำบัดโรคาพาธได้เป็น
 เอนกประการ เช่นดัดมีหนาทตรวจตราทั่วไป ให้สำเร็จกิจคือความ
 รอบคอบ เลือกพ้นกรรมที่ควรประกอบให้โดยฐานะที่ชอบเป็นธรรม
 วิชยะแล้ว ตงหน้าประพฤติไปด้วยความเพียร เมื่อกายใจอ่อนไปก็
 เพิ่มกำลังให้ด้วยสติ ถ้ากำเริบมากไปก็ใช้สมาริ แล้วเพ่งดูไป
 เป็นอูเบกขา เช่นหนักอาจที่จะทำใจให้พ้นจากอาสวกิเด็ด อันเป็น
 เหตุแห่งความทุกข์ร้อนทั้งปวงได้ สัมด้วยนัยคาถาพุทธภาษิตว่า เยสิ
 สมโพธิยงฺเกสฺ สมมา จิตฺตํ สุกาวิตฺตํ° จิตตอนฺชนทงหลายอบรม
 ไว้ด้วยดีในดัมโภชณงค์ทั้งหลาย ให้ชอบดีทุกประการแล้ว จัณาสวา
 ชุตินฺโต เต โลเก ปรีนิพฺพตา° ชนทงหลายเหล่านั้น ย่อม
 เป็นผู้มีอาสวกิเด็ดสิ้นแล้ว เป็นผู้มีบุญญาปรีนิพพานแล้วในโลก ดังนี้

ผู้ทำอบรมในโพชนงค์ คือได้ใจศึกษาให้แตกฉานและ
 ปฏิบัติอยู่โดยชอบ ชื่อว่าธรรมจารุประพฤติธรรม แม่เพียงไม่
 บรรดมรรคผลนพพาน ก็ยังมีความเกษมสำนึบไม่อาทรเดือดร้อน
 จะนั่งนอนก็เบญดู เพราะพระธรรมเป็นดุจโอดถอนวิเศษ ดำหรับ
 บำบัดโรคในดวงจิตตคึกก้องก็เด็ดได้ ทำดวงจิตต์ของผู้คนให้แจ่มใส
 ประกอบด้วยญาณปรีชาปฏิบัติการดังพรรณนามา บัณฑิตจึงยินดีใน
 ธรรมนันททุกทีพาราตริกาต สัมด้วยภาสิตพุทธชรรหาร ซึ่งมีเนอความ
 ดั่งถวายวิธชชนามาฉะน

ก็และพระกศตทกษณานุปทาน ซึ่งหม่อมเจ้าหญิงประด่งค์ดม
 ทรงบำเพ็ญเป็นบัตคทานถวายฉดของพระเดชพระคุณ ในดมเด็จพระ
 พระเจ้าพนางเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร ด้วยพระกตัญญูตา
 กตเวทิตาคุณ โดยควรแก่อุปเจาหมัยกศต แม่ดมเด็จพระเจ้าพ
 นางเธอพระองค์น จะสถิตอยู่ในสุทธชาติพิยต์ถานใด ๆ ก็ดี ขอจง
 ได้ทรงทราบด้วยทิพยจักษุทิพยไคร้ตร หรือ ญาณ วิถีทางใดทางหนึ่ง
 แล้วทรงรับอนุโมทนาเพื่อทรงพระเจริญด้วยทิพยสมบัติตามฐานนิยม
 สัมด้วยพระประด่งค์ทุกประการ

ในที่สุดนี้ พระด่งมี จะ รับ พระ ราช ทาน ถวด พระ คาถา ธรรม
 บรรยาย โดยสรภัญญวิธ เป็นเครื่องประดับพระบัญญัติธรรม และ
 เพิ่มพูนอุปมาทธรรมแห่งสมาคม มีพระนางเจ้าสุซุมามาตมารศรี
 พระราชเทวี เป็นประธาน

รับ พระ ราช ทาน ถวาย วิธชชนา พระ ธรรมเทศนา ประดับพระ
 บัญญาบารมีพอสมควรแก่การเวดา ขอถวายพระพร.

จิตพิชวรกถา

แสดงในการบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน

พ.ศ. ๒๔๖๓

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส.

อภิวาทนสาลีสส

นิจจํ วุฑฺฒนาปจายีโน

จิตฺตาโร ชมฺมา วุฑฺฒนฺติ

อายุ วณฺโณ สุขํ พลนฺติ.°

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิไลยชนาพระบรมเทคนาคของ

พระเดชพระคุณ ประดับ พระบัญญัติ บารมี อานุภาพแต่พระราชกุศล

บุญนิตกษณานุปทานกิจ ซึ่งได้เจ้บรมบพิตรพระราชดำริเจ้า

ทรงบำเพ็ญฉลองพระเดชพระคุณได้เจ้พระบรมบรรพบุรุษเจ้า ทรง

พระกรุณา โปรดเกล้า โปรดกระหม่อม ให้ อัญเชิญ พระบรมอัฐิ

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระบาท

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ พระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบาทสมเด็จพระ

รามาธิบดีที่ ๓ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระรามา

ธิบดีที่ ๔ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๕

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบรมอัฐิได้เจ้พระอมรินทรา

บรมราชินี ได้เจ้พระศรีสุริเยนทราบรมราชินี ได้เจ้พระศรีสุริยราช

ได้เจ้พระเทพศิรินทราบรมราชินี ได้เจ้พระศรีพัชรินทราบรม

ราชินีนารถ ได้เจ้ชนประดิษฐ์ฐาน ณ พระที่นั่งบุษยามาดาประดับเครื่อง

อิสริยราชูปโภคและราชสักการะเต็มตามพระเกียรติยศ ได้เจ้

ประทับในมหาสมาคมพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาท

ทรงฝ่ายหน้าและฝ่ายใน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานกิจ
 อภิเศก กัดปลาผดวิบาก ส้ม บัดถวาย นดอง พระเดชพระคุณในร่มเศ็จ
 พระบรมบุรพบุรุษเจ้า โดยอปลายนธรรมิกกถยาณวัตร ต้องด้วย
 ธรรมปฏิบัติของกมมวาทวงศ์บัณฑิต ส้มเศ็จพระบรมบุรพบุรุษ
 เจ้าทุกพระองค์ ทรงบุญญาธิการใหญ่ด้ามารถในราชกิจเหมาะแก่
 เวดา เดี้จมายัง โดคนเพอความดีวดีดของประชาชน ตั้งส้มเศ็จ
 พระทศพลตริด้สรวิญความอุบคของจักรพรรดิราชณะนั ทรง
 บำเพ็ญพระราชกรรยาด้าง พระบารมีในทาง ปกครอง ราชอาณาจักร
 พิทักษ์พระพุทศศาณา เพื่อด้าเร็จเป็นหิตานุหิตประโยชน์แก่มนุษย์
 นิกทรทวไป ความอุบคของพระองค์ท่านยังประโยชน์ให้ด้าเร็จแก่
 อันโชนและพาหิรชนทุกเหล่า จัดเข้าในภูมิของด้าชุมชน ส้มควร
 เป็นผู้สรวิญแห่งพุทศาทิบัณฑิต ส้มเศ็จบรมบพิตรพระราชด้มการ
 เจ้า เป็นกุดทายาทและรัชชทายาท เดี้จเถิดถึงถวดีรัฐปกครอง
 พระราชอาณาจักรสืบสันตติวงศ์ ต้องทรงราชการด้วยความด้ามารถ
 แก่กต้า จัดการบ้องกันรักษาทำนุบำรุงพระราชอาณาจักร ให้ทัน
 ความเปลี่ยนแปลงอันเป็นไปในด้มัย ยังผลอันงามให้เกิดแก่รัฐ
 มณฑล และประชาชนข้าขอบขณต์ด้ามา พระราชอาณาจักรดัด
 ด้าพร พระนครมังกด้มบูรณชนดวยสรพด้มบค ประชาชน
 ได้ความดีขดีวดีดี และความเป็นไทยทวชนโดยด้าด้มมา พระ
 ราชจริยานเจดเบนกตเวทิตา นดองพระเดชพระคุณด้มเศ็จพระบรม
 บุรพบุรุษเจาณน เป็นอันได้ทรงด้าการระบบชาพระองค์ดวยปฏิบัติบูชา
 เป็นอย่างประเด็ริฐุดดี เมื่อทรงค่านังถึงเหตุที่เป็นมาในหนด้าง

ก็จะยังประดำทให้เกิดในสมเด็จพระบรมบุรพบุรุษทุกพระองค์ ซึ่ง
ได้ดำรงพระราช อาณาจักรให้สถาพรตลอดมาในวาระของ พระองค์
และ ทรง พระ วิจารณ พระราช จริยา ส่วน พระองค์ ที่ได้ ทรง ปกครอง
ทำนุบำรุง พระ ราช อาณาจักรให้ มั่งคั่ง สัมบูรณ์ ด้วย วิชา สัมบัต เป็น
ลำดับมาประกอบกัน พระราชอนุสรณ์นั้นเป็นบัจจุยต์มากมอบรม
พระราชหฤทัยให้เบิกบานในพระราชจริยาดีมาปฏิบัติ และใน
พระราชกุศตทกษิณานุสทานซึ่งทรงบำเพ็ญด้วยกตัญญูเมตตาเป็น
ราชพฤติกิจการกิจ ขอนทองด้วยประเพณีของบัณฑิตผู้ถ้อยประโยชน์
แห่งโลกทวีปย์โดยความอื้อใจเป็นผล ดังแสดงไว้ในนิคมคาถาแห่ง
อาทิสต์ตรว่า ภูตตะ โภคา ภตา ภจจา วิติณณา อาปทาสู เม
เป็นอาทิ ความว่า นรชนผู้ระดักได้ยู่ว่า สัมบัตเรากได้บริโภคแล้ว
บุคคลควรเพียงเรากได้เพียงแล้ว อนตรายเรากได้ข้ามดวงมาแล้ว
ทกษิณามผลในเบองสูงเรากได้บริจาคแล้ว พดทง เรากได้ทำแล้ว
ท่านผู้มคึดดำรวมเป็นพรหมจารเรากได้บำรุงแล้ว บัณฑิตผู้ยู่ครอบ
ครองฆราวาสจะพึงปรารถนาโลกทวีปย์เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์
นั้นเรากได้บรรดมาแล้วโดยลำดับ กิจการอันจะไม่ตองเดือดร้อนใน
ภายหลังเรากได้ทำไว้แล้ว ดังนี้ ก็ขออริยชนผู้ตงอยู่ในอริยธรรม
บำเพ็ญกิจนหน ๆ บริบูรณ์ อีเชว นี ปสสันติ ผู้นทรงช้พอยู่ใน
โลกนก็มคันธ์รเสริญ เปจจ สคเค ปโมทติ ครนตระภพนไปแต่วิก
จะอภิมอยู่ในเทวดอก ในพระคาถานแสดงประโยชน์แห่งโลกทวีปย์
ยกการบำรุงตนเป็นเบองตน เพราะปกติของบุคคลเป็นดังนี้ มารดา

บิดาเป็นบุรพการีอุปการะตนมาแต่กำเนิด จึงสมควรที่บุตรและธิดา
 จะบำรุงเลี้ยงโดยกตัญญูกตเวที บุตรีธิดาเป็นผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์กับ
 ตนโดยตรง และจะสืบสายวงศ์ต่อกันต่อไป จึงเป็นผู้ควรบำรุงเลี้ยง
 ของมารดาบิดา บ่าวไพร่เป็นคนรับใช้ในกิจการช่วยความทุกข์ยาก
 ของตนได้ส่วนหนึ่ง จึงเป็นผู้ควรเลี้ยงของเจ้านาย มีครอบครัวหนึ่ง
 กันโดยไมตรีแต่ร่วมการงาน เมื่อกิจการเกิดขึ้น ย่อมเป็นกำลัง
 ขวนขวายให้เกิดความดีชกกายสู่ชีวิต เมื่อคบกันสนิทแฉือกเหมือน
 ญาติพี่น้อง ต้องตามพุทธภาษิตว่า วิสสาสปรมา ญาติ ผู้คุ้นเคย
 กันชื่อว่าญาติพี่น้อง ดังนี้ จึงเป็นผู้ควรบำรุงเลี้ยงของมิตร
 อมาตย์ อันตรายอันเกิดแต่เหตุภายในภายนอก สำหรับโลกียชน
 กิจาตองประสพ คนทมทรรพยเผอแผเอาใจคนให้ร่วมดำมคคและ
 จดหาเรื่องบองกันไว้ ยังอันตรายทเกิดขึ้นให้ดังบระงับไป ดังนี้ ขอ
 ว่าดวงอันตรายนั้นได้ด้วยโรคทรรพย พด ๕ คือ ญาติพด พดแก่
 ญาติ อตถพด พดแก่แขก บุพพเปตพด พดแก่บุรพชนผู้ตวงดับไป
 แดว ราชพด พดแก่พระเจ้าแผ่นดิน เทวดาพด พดแก่เทวดา
 ความดงเคราะห์ญาติโดยควรแก่ฐานะที่เป็นผู้ใหญ่น้อย ผู้ใหญ่
 ดงเคราะห์ผู้น้อยด้วยให้ของขวัญ ผู้น้อยบูชาผู้ใหญ่โดยให้ของเครื่อง
 คำนับ ตามควรแก่ถ่มยหนนๆ เรียกว่าญาติพด เมอมแขกมาหาถึงทอยู่
 จดเครื่องตอนรับตามสมควรกิด มีการเชิญพวกพ้องมาประชุมเลี้ยง
 ดูกนกกิด เรียกว่าอตถพด การบำเพญพดทกษณานุปทานอุทิศ
 ให้บุรพชนผู้ตวงดับไปแดว เรียกว่าบุพพเปตพด บุรพชนมีมารดา

บิดาเป็นต้น ย่อมหวังผลคือทักษิณานุปทาน และปลดปล่อยภาระใน
 บัณฑิตชนมบุตฺรและธิดาเป็นต้นอย่างหนึ่ง ในปัจจุฐานตุตฺร ทรง
 แแต่ตั้งฐานะ ๕ อันมารดาบิดาถึงความจำนงในบุตฺร มีความประสงค์
 ทักษิณานุปทานด้วยฐานะหนึ่งว่า อถวา ปน เปตานํ ทกฺขิณํ
 อนุปฺปทสฺสตี° หรือเมื่อเวลาเราวายนมไปแล้ว บุตฺรจักบำเพ็ญ
 ทักษิณาไปให้ ดังนี้ เพราะฉะนั้น บุปฺพเปตพฺติ จึงเป็นภณณะของ
 บัณฑิตมาแต่โบราณกาล การที่ราษฎรในบ้านเมืองทำมาหากินได้
 แล้ว แบ่งส่วนของตนเป็นราชภาคถวายทอดวง ช่วยบำรุงแผ่นดิน
 เรียกว่าราชพตฺติ อันชนทั้งหลายตั้งอยู่เป็นหมู่ จำนายกผู้ปกครอง
 บัณฑิตอันตรายอันจะเกิดแต่ภายในภายนอกและทะนุบำรุงให้อยู่เย็น
 เป็นสุขทั่วกัน พระราชามหากษัตริย์เจ้า ได้รับดมบดมหนาทเช่นนั้น
 ทรงปกครองพระราชอาณาจักรและประชาชนให้เกษมสุขนิรมลทุกชนนรภัย
 ต้องจับจ่ายพระราชทรัพย์ทั้งการบำรุงและการรักษา ท่านบำรุงให้
 อยู่เย็นเป็นสุขทั่วหนาทกัน นับว่าเข่นบุปฺพการี ดมสมควรแก่พตฺติการะ
 ของประชาราษฎร ฝ่ายพตฺติการผู้พระคุณ มีความจงรักภักดี
 ซอด้ดย ประกอบการเดียงซัพโดยธรรมสุจริต แแต่ด้วยส่วนกำไรถวาย
 เป็นราชพตฺติ โดยทางเดี่ยวภาษอักษรด้วยความเต็มใจ ช่วยเป็นกำลัง
 บำรุงพระราชอาณาจักรให้เจริญ ดังนี้ ซอว่ากตัญญูกตเวที ฐ
 พระคุณนดองพระคุณท่าน เหตุดังนี้ ราชพตฺติ จึงเป็นภณณะของ
 บัณฑิตมาแต่โบราณกาลอีกข้อหนึ่ง การทำบุญอุทิศให้เทวดา เพื่อ
 ได้รับอนุโมทนาเพิ่มพูนสุขอริวิมุตฺต เป็นกุศลส่วนบัณฑิตท่านมัยตาม

ด้วยศักดิ์ และเจริญด้วยคุณสมบัติและวิบากสมบัติคุณนันทยสัส
 สิวโต สิว จาคิ สุจริทานิ จ ชนเหล่านี้ ที่เป็นผู้มีบุญญา ได้
 เห็นศักดิ์และปริชาและสัตว์ของกุกบุตรผู้มศักดิ์เป็นตัวอย่าง ก็ยอม
 จะนิยมนกระทำตาม อธิ ชมมิ จริตวาน ครนประพฤติกกรรมสัตว์จิต
 อันนำไปสู่สัตว์รรคสัตว์คตินั้นแล้ว ผู้ที่ยังใคร่ถามคุณารมย์ยอมเพ็ด
 เพ็ดนั้นทั้งอยู่ในเทวโลก ดังนี้ กระจกอดอดดลงบ้านเมืองจะรุ่งเรือง
 ก็เพราะอาศัยท่านผู้ทรงคุณสมบัติเช่นนันทยสัส เพราะยังประโยชน์
 ให้สำเร็จทั่วกัน เหตุดังนี้ สมเด็จพระบรมศาสดา จึงตรัสสัตว์จริย
 ความชอบของท่านเช่นนั้นว่า สปุริโส ภิกขเว กุเล ชายมาโน
 พหุโน ชนสัส อตถาย หิตาย สุขาย โหติ เป็นต้น
 ความว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สปุริโสบุคคล เกิดมาในตระกูล
 ก็เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและสุขแห่งชนเป็นอันมาก ทั้งมารดาบิดา
 บุตรภรรยา ทาสกรรมกร มิตรสมาคม สมณพราหมณ์ทั่วไป
 เหมือนมหาเมฆยังเขากว้างให้สำเร็จทั่วกัน เป็นประโยชน์แก่ชนเป็น
 อันมากฉะนั้น พระราชกษัตริย์กษัตริย์นาบุทนาน ย่อมเป็นไปโดยมุข
 คออุปถัมภ์ธรรม ทรงตั้งการเคารพในสมเด็จพระบรมบุรุษเจ้า
 สำเร็จด้วยอำนาจพระกตัญญูตาพระกตเวทีตาคุณ อาจเป็นคุณสมบัติ
 อำนาจสัตว์สัตว์สัตว์ภูมิตตพระชนมสัตว์สัตว์พร มีพระพุทธชนพนธ์ใน
 ธรรมบทปรกณศาสดา อภิวัตนสลีสส นิจจิ วุฑฒาปจายโน
 จตฺตาริ ชมฺมา วุฑฺฒนฺติ อายุ วณฺโณ สุขํ พลํ ความว่า
 ธรรม & ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเจริญแก่บุคคล
 ผู้ปกตติอภิวัตอันหม่อมต่อท่านผู้ใหญ่เป็นนิตย์ ดังนี้

ขอพระราชกุศลบุญราศั๑๒๑กษณานุ๑๒๑ทานน ๕ จงเป็นบุญน๑๒๑ช
 อานวยวิ๑๒๑บาท๑๒๑ม๑๒๑บ๑๒๑ต๑๒๑แต่๑๒๑ด๑๒๑ม๑๒๑เด๑๒๑จ๑๒๑พระ๑๒๑บรม๑๒๑บุ๑๒๑ร๑๒๑พ๑๒๑บุ๑๒๑ร๑๒๑ษ๑๒๑เจ้า๑๒๑ทุก๑๒๑พระ๑๒๑องค์ ๑๒๑โดย
 ฐ๑๒๑าน๑๒๑น๑๒๑ิยม๑๒๑ค๑๒๑ง๑๒๑พระ๑๒๑ราช๑๒๑ประ๑๒๑ด๑๒๑ง๑๒๑ค ๑๒๑แ๑๒๑ด๑๒๑ด๑๒๑ำ๑๒๑เร๑๒๑็๑๒๑จ๑๒๑เป็น๑๒๑อ๑๒๑ป๑๒๑ถ๑๒๑ม๑๒๑ภ๑๒๑ก๑๒๑บ๑๒๑ั๑๒๑จ๑๒๑ย๑๒๑อ๑๒๑ภ๑๒๑ิ๑๒๑บ๑๒๑า๑๒๑ด
 ๑๒๑ด๑๒๑ม๑๒๑เด๑๒๑จ๑๒๑บรม๑๒๑บ๑๒๑พิ๑๒๑ตร๑๒๑พระ๑๒๑ราช๑๒๑ด๑๒๑ม๑๒๑ภา๑๒๑ร๑๒๑เจ้า ๑๒๑ใ๑๒๑ห้๑๒๑ท๑๒๑รง๑๒๑พระ๑๒๑เกษ๑๒๑ม๑๒๑ด๑๒๑ำ๑๒๑ร๑๒๑า๑๒๑ญ ๑๒๑ใ๑๒๑
 ๑๒๑พระ๑๒๑โร๑๒๑ค๑๒๑พิ๑๒๑บ๑๒๑ค๑๒๑ด๑๒๑า๑๒๑ด๑๒๑แ๑๒๑ค๑๒๑แ๑๒๑ด๑๒๑ว๑๒๑จ๑๒๑า๑๒๑ก๑๒๑ด๑๒๑ร๑๒๑ร๑๒๑พิ๑๒๑บ๑๒๑ค๑๒๑อ๑๒๑บ๑๒๑ท๑๒๑ว๑๒๑น๑๒๑ค๑๒๑ร๑๒๑าย ๑๒๑ท๑๒๑รง๑๒๑พระ๑๒๑เจ๑๒๑ริ๑๒๑ญ
 ๑๒๑ด๑๒๑ว๑๒๑ย๑๒๑อ๑๒๑ริ๑๒๑วิ๑๒๑บ๑๒๑ด๑๒๑ผล๑๒๑ด๑๒๑ม๑๒๑พระ๑๒๑ชน๑๒๑ม๑๒๑า๑๒๑ยุ๑๒๑เบ๑๒๑น๑๒๑ต๑๒๑น ๑๒๑ท๑๒๑อ๑๒๑ด๑๒๑พระ๑๒๑เน๑๒๑ตร๑๒๑เห๑๒๑น๑๒๑แ๑๒๑ค๑๒๑ด๑๒๑ร๑๒๑ร๑๒๑พ๑๒๑ด๑๒๑ง
 ๑๒๑อน๑๒๑เบ๑๒๑น๑๒๑ค๑๒๑ร๑๒๑อง๑๒๑เจ๑๒๑ริ๑๒๑ญ๑๒๑พระ๑๒๑ก๑๒๑ม๑๒๑ด ๑๒๑ท๑๒๑ุก๑๒๑ท๑๒๑พ๑๒๑า๑๒๑รา๑๒๑ตรี ๑๒๑รับ๑๒๑พระ๑๒๑ราช๑๒๑ท๑๒๑าน๑๒๑ถ๑๒๑ว๑๒๑าย
 ๑๒๑วิ๑๒๑ด๑๒๑ช๑๒๑ชน๑๒๑า๑๒๑พระ๑๒๑ช๑๒๑ร๑๒๑ม๑๒๑เท๑๒๑ค๑๒๑น๑๒๑า ๑๒๑ด๑๒๑ม๑๒๑ค๑๒๑ว๑๒๑ร๑๒๑แ๑๒๑ก๑๒๑า๑๒๑ด๑๒๑เว๑๒๑ด๑๒๑า๑๒๑เพ๑๒๑ย๑๒๑ง๑๒๑เท๑๒๑า๑๒๑น

๑๒๑เ๑๒๑ขอ ๑๒๑ก๑๒๑ม๑๒๑ด๑๒๑ว๑๒๑ย๑๒๑ป๑๒๑ระ๑๒๑กา๑๒๑ร๑๒๑ณ๑๒๑ะ๑๒๑น ๑๒๑ขอ๑๒๑ถ๑๒๑ว๑๒๑าย๑๒๑พระ๑๒๑พร.

มาตุปฏฺจานกถา

ถวายนปฐมสัตตมวาร
วันที่ ๑๖ กรกฎาคม พุทธศก ๒๔๗๐

นมตถุ สุกตสฺส

ปณฺจ จานานิ สมฺปสฺสํ	ปุตฺตํ อิจฺจนฺติ ปณฺทิตา
ภโต วา โน ภริสฺสตี	กิจจํ วา โน ภริสฺสตี
กุลวํโส จิรํ ติฏฺฐเจ	ทายชฺชํ ปฏฺธิปชฺชตี
อถวา ปน เปตานํ	ทกฺขิณฺนุปฺปทสฺสตี
จानานเนตานิ สมฺปสฺสํ	ปุตฺตํ อิจฺจนฺติ ปณฺทิตา
ตสฺมา สนฺโต สปฺปฺริสา	กตถญฺญ กตเวทโน
ภรณฺตี มาตาปิตโร	ปฺพเพ กตมณฺุสฺสรํ
กโรนฺตี เนสํ กิจฺจานิ	ยถาดํ ปฺพพการินํ
โอวาทการี ภตโปสึ	กุลวํสํ อหาปยํ
สทฺโธ สึเลน สมฺปนฺโน	ปุตฺโต โหตี ปสฺสโยตี°

บัดนี้ จักรับประทานถวายนปฐมสัตตมวารพระธรรมเทศนา นตอง
 พระเดชพระคุณพระคณบดีพระบัญชาบารมี โดยสมควรแก่พระกุศต
 บุญราศีทักษิณานุปทานกิจ อันดมเด็จพระเชษฐาธิปัตย์ทรงบำเพ็ญ
 เพื่ออุทิศกตปนาผต นตองพระเดชพระคุณดมเด็จพระปิตุจณาเจ้า
 สุธมมาตมารศรี พระอัครราชเทวี พระชนนีของพระองค์ เนื่องใน
 กาดนิยมนับแต่วันพระองค์สิ้นพระชนม์มาบรรจบครบปฐมสัตตมวาร

ดำรงด้วยพระคุณธรรม คือ กตัญญูตาและ กตเวทิตา การปรารภ
 ถึงท่านผู้วายชนม์จากไปด้วยความอาลัยถึง ดังจดคัดค้านว่าจะ
 บริจาคทานเป็นการฉลองคุณ ความคิดนั้นจัดเป็นกตัญญูตา คือ
 ความรู้คุณท่าน ความนึกถึงคุณของท่านเป็นเหมือนได้อยู่ในที่ใกล้
 ได้แต่เห็นท่าน ความบริจาคหนี้ จัดเป็นกตเวทิตา คือความนดของคุณ
 ท่าน เมื่อบำเพ็ญกุศลปรารภท่านตรรกทนต์บถเช่นนอนบนเชดต
 เจตนาข้อมแรงกล้า เมื่อปรารภข้อมเกิดความเต็มใจ จัดเป็น
 บุรพเจตนา คือความดำริก่อนแต่จะบริจาค เมื่อเวลาบริจาคข้อม
 เกิดความตั้งใจ จัดเป็นมูญจนเจตนา คือความดำริในเวลาบริจาค
 ครั้นเสร็จแล้วเกิดความอิมใจว่าได้ฉลองคุณท่าน จัดเป็นอุปปราปร
 เจตนา คือความดำริภายหลังบริจาค เมื่อเจตนาในสามกาดแรงกล้า
 เช่นน ทักษณานุปทานที่บำเพ็ญข้อมมมถอนไฟบุญดี ทั้งได้เกอกุด
 แก่ปฏิภาหคคือผู้ได้รับ เป็นส่วนให้เกิดปรัตถประโยชน์ เป็นกิจ
 ปราศจากโทษ ควรบำเพ็ญโดยกาด

ส้มเด็จพระปิตุจณาเจ้าพระองค์นั้น นับว่าเป็นเชดคชนดำคณ
 ของส้มเด็จพระเชฏฐาธิปัตติ ได้ทรงทำกิจในหน้าที่แห่งมารดาบริบูรณ์
 ทุกสถาน พระจรรยาของท่านโดยฐานเป็นพระชนนีกัด โดยฐานเป็น
 พระกุดปตานีกัด พร้อมทั้งความทรงอารีในอันโตชนและพาหิรชน
 ส้มควรเป็นทิวฐานคคิแบบอย่างอันดี ส้มเด็จพระเชฏฐาธิปัตติได้ทรง
 บำเพ็ญมาคบุฏฐานกิจเต็มภูมิของดัมปปริด์ชน ทรงบำรุงพระกมด
 ของส้มเด็จพระชนนให้ชนบาน ทั้งการอุปถัมภ ทั้งการเชิดชู ดังแต่
 ต้นจนอวด้าน แต่หนักไคทรงบูชาสักการะพระศัพด้วยอามิถัพดี และ

กรรมพดี เป็นบุรพเปตพดีกรรมบรรณาการโดยลำดับมา ยัมมโนรก
ของพระองค์ท่านให้สำเร็จเสร็จลงในครั้งน ^{๕๕} ดมเด็จพระชินศรีบรม
คำสัตตา ทรงแสดงเหตุแห่งความปรารถนาบุตรของบัณฑิต โดย
พุทธภาษิตนิพนธคาถาว่า

ปณจ จานานิ สมปสส์	ปุตตํ อิจฉนฺติ ปณฺทิตา
ภโต วา โน ภริสฺสตี	กิจจํ วา โน ภริสฺสตี
กุลวิโส จิริ ติญฺเจ	ทายชฺชํ ปฏฺธิปชฺชตี
อถวา ปน เปตานํ	ทกฺขิณฺนุปฺปทสฺสตี
จानานเนตานิ สมปสส์	ปุตตํ อิจฉนฺติ ปณฺทิตา.

บัณฑิตทงหลาย พิจารณาเห็นสถาน & ประการ จึงปรารถนา
บุตร ^๕ สถาน ^๕ นน ว่าตงน ^๕ บุตรอนเรา ^๕ เอยง ^๕ แดว ^๕ จก ^๕ เอยงเรา ^๕ บุตร
จักทำกิจของเรา วงศ์สกุลของเราจะพึงดำรงอยู่นาน บุตรจะปฏิบัติ
คนสมควรเป็นทายาท และเมื่อเราล่วงดับไปแล้ว จักทำบุญอุทิศให้
บัณฑิตทงหลาย พิจารณาเห็นสถาน & ประการนี้ ^๕ จึงปรารถนาบุตร

ตสฺมา สนฺโต สปฺปริสา	กตลฺลญฺ กตเวทินอ
ภรณฺตี มาตาปิตโร	ปฺพเพ กตมฺนุสฺสรํ
กโรนฺตี เนสํ กิจจานิ	ยถาตี ปฺพพการินํ

เพราะสถาน & เสนทปรารถนาของมารดาบิดาเป็นบัณฑิต บุตร
และธิดาเป็นดีปรีดิ์ชนคนดี มีปกติสงบ เป็นผู้กตัญญูกตเวที เมื่อ
ระดังถึงอุปการคุณที่มารดาบิดาได้ทำไว้ก่อน ย่อมเอยงท่าน ทำกิจ
ของท่านอย่างททาแก่บุรพการบุคคตณะน

โอวาทกาวิ ภาตโปสี กุลวสิ อหาปยิ
สทุโร สีเลน สมปนโน ปุตโต โหติ ปัสสิโย

บุตรผู้กระทำตามโอวาท บำรุงเลี้ยงท่านผู้ใดเลี้ยงตน ดำรง
วงศ์สกุลมิให้เสื่อมทราม เป็นคนมีศรัทธาดมฺบรรณด้วยศรัทธา เป็นผู้
อนันตจิตพึงด้รวรเดรัญ ดงน ในพระพุทฺชภาษิตน ทรงแต่ดงความ
ปรารภนาชองมารดาบิดาผู้เป็นบัณฑิตโดยด้ถาน & ทรงแต่ดงจริยาชอง
บุตรชิตาผู้เป็นด้ตบุรุษประพฤคิตองด้ด้วยความปรารภนาชองท่าน ทรง
ยกคุณด้มบตแห่งบุตรชิตาเช่นนน ว่าเป็นคนกตญญุกตเวท มศรัทธา
ด้มบรรณด้วยศรัทธา เป็นทนายด้รวรเดรัญ

กแต่ด้ถานทง & นน การเลี้ยงเบนนท ๓ การทำกิจเป็นท ๒ ดำรง
วงศ์สกุลเบนนท ๓ ความประพฤคิตนด้มควรเป็นทายาทเบนนท ๔ ทำบุญ
อุทิศให้เบนนท ๕ บุตรชิตาผู้ด้มารภให้เบนนทพยเครงเดยงชวต
แก่มารดาบิดากิต ท่านบำรุงท่านให้เป็นด้ชโดยด้ถานอื่น ๆ ด้วยมือ
ชองตนเองกิต ไซให้ผอนทำให้กิต ด้ดูแลรักษาพยาบาลท่านในเวด
ทเจบไซกิต เหตุานจตเบนนการเดยง กิจการในบ้านเรือน เช่นดู
แเดการเรือนรักษาทรพยด้มบต บริหารอนโตชนแเดคนเบนนบริวาร
เบนนกิต หรือการนอกรบ้าน เช่นดูแเดการด้วง การนา แเดการ
ค้าขายเบนนกิต กิจทเกิดชนแก่มารดาบิดาโดยทางอื่น ๆ มีราชการ
เบนนกิต บุตรชิตามาช้วยทำให้กजनน ๆ ด้ำเร้งไปกิต ทำแทนเดยง
เองกิต เหตุานจตเบนนการทำกิจ อนนงกิจใด ๆ ทไมม่โทษเหมอน
อย่างด้ร้างถาวรวัตถุ เพอเบนนหิตานุกิตประโยชนแเดชนนิกกร เช่นด้ร้าง
หรือปฏิสังขรณพระด้ถูปเจดด้ถาน แเดอาวาสวิหาร ทำถนนแเด

ดัชนีขาดระนา ปตูกค่าดาทพกอาศัย หรือสร้างเตะบำรุงโรงเรียน
 โรงพยาบาลเป็นต้น มารดาบิดาได้เริ่มปรารถนงไฉยงไม่ดำเรัจตาม
 ประสงค์ก็ด่วงไปดวยกาดกริยา บุตรธิดาผู้ดำมารถมาชวณชวายทำให้
 ดำเรัจตง หรือของททาทนสร้างไว้นนดำเรัจเตว แต่ชารุดตง บุตร
 ธิดาปฏิสังขรณให้กตบคองคนเบนปรกตชนใด หรือชองนนเด็กชวาย
 ให้ใหญ่ชน ของนนไม่งามทำให้งามชนเหตานกนบวาทากจ เมอ
 บุตรธิดามารกษาทรพยดัมบตของมารดาบิดาไว้ไม่ให้เลื่อมคูนัย รักษา
 วงศ์ดักตเชอธายของมารดาบิดาให้ตงอยู่ในด้ามคคชวรม อุปถัมภ
 ให้เบนดชชวช่วยเปดองทุกชตามดำมารถ เมอชนในดักตเตะวงค์ญาต
 ชาตคณชวรมประกอบกรรมอันเป็นดวณทุกจจวิต เเนะนำให้สถิตอยู่ใน
 ชวรม ประกอบกรรมทตงาม ประพฤติตามชวรมทชอบของวงค์ดักต
 ไม่ดวงตะเมิตเตะกุกด์วตรอนใดททาทนผู้ใหญ่ประพฤติมาตามวงค์ดักต
 ก้หาตตให้เลื่อมคูนัยเดัยไม่ ประพฤติบาเพัญให้เบนไปคองอยู่ตามท
 หรือให้ทวมากหรือประณตกว่าเตกอน เหตานนบวาดารงวงค์ดักต
 บุตรธิดาประพฤติตนให้เบนไปโดยชอบ ทคจวจะไดรบทรพยมรดก
 เวณความประพฤติทางหายนะ มีคความเบนนกเตงเบนตนเดัย นบว
 ปฏิบตคนดัมคจวเบนทายาท เมอมารดาบิดาทาดายชนชตชพเตว
 บุตรธิดาบาเพัญกุกด์ทานบริจาคอุทค้ดวณกุกด์ให้ตามดัมยนน ๆ เบน
 ดวณชวรมบรณการ เมอเวดาดันวดยด้ามารถทจจะตงองคูนโดย
 อย่างอน ๆ ได้ ดวยอำนาจคณญตาคตเวทิตาคูน นบวเบนการ
 ทำบุญอุทค้ให้

ดมเด็จพระเชษฐาธิปัตย์ ทรงบำเพ็ญมาตุบัพฐฐานกิจบำรุง
 ดมเด็จพระชนนีเป็นอย่างดี ทรงตั้งการด้วยเครื่องอุปโภคบริโภค
 บริบูรณ์ทุกสิ่งทุกอย่าง ทรงประพฤติพระองค์ในทางที่บำรุงพระหฤทัย
 ของพระองค์ท่านให้ชื่นบาน กิจการทั้งภายในและภายนอกที่ท่านไม่
 พอพระทัยก็ทรงผ่อนผันให้ต้องพระอัชฌาศัยไม่ขัดขืน ยามพระองค์
 ท่านประชวรก็เอาพระทัยได้รักษาพยาบาลเป็นอย่างดี ท่านพอพระทัย
 ในการรักษาในทางวิชาใด ก็ทรงจัดให้ต้องพระอัชฌาศัยมิให้ขุ่นเคือง
 ทางบุญญาจริยา ก็ทรงบำเพ็ญเบญจกัณฑ์มาตุบัพฐ ปลูกความชื่นชมยินดี
 แก่พระองค์ท่านเสมอมา เมื่อทรงบำเพ็ญพระกุศลฉลองพระชนม-
 พรวรษา ๒๐ ปี ก็ทรงบำเพ็ญมาตุบัพฐเป็นพิเศษ การเคารพกตกร
 นบนอบภักดาทเป็นอาเจณณวตร นจิตเป็นกรบารุงเดยงนาพระทัย
 ให้ดีได้ชื่นบาน นับว่าได้ทรงบริหารพระชนนีให้เบญดุขทรงพระกาย
 และพระทัย ดมกับทพระองค์ท่านเป็นบุรพการีนอนนงใหญ่ ต้องด้วย
 เทศน่านัยพุทธภาษิตว่า

ตสฺมา หิ นมสฺเสยฺย สกฺกเรยฺย จ ปถเทโธ
 อนนฺเนน อถ ปาเนน วตฺเตน สยเนน จ
 อจฺฉาทเนน นทาปนฺเนน ปาทานํ โชวเนน จ

เพราะเหตุที่มารดาบิดาเป็นผู้นุเคราะห์แก่บุตร บุตรผู้เป็น
 บัณฑิตควรนอบน้อมท่าน และควรตั้งการของท่านด้วยข้าว น้ำ ผาญงห่ม
 ทนอนทงนง พอกกาย ให้อาบน้ำ และชำระเท้า

ตาย นํ ปาโรจริยา ย มาตาปีตุสุ ปณฺฑิตา
 อีเชว นํ ปสฺสฺสนฺติ เปจฺจ สกฺเค ปโมทติ

บุศรินน ^๕ อนุภคิตย้อมดรรเดรัญในโตกน ^๕ ครนตะโตกนไป
 แด้วย้อมบั้นเทิงใจในโตกดวรรค ^๕ เพราะทำนุบำรุงมารดาบิดานน ^๕
 เป็นเหตุ ในพระคาถาน ทรงยกการนอบน้อมคืออภิวาทกราบไหว้และ
 การดักการะด้วยชานาเป็นคณ ^๕ ว่าเป็อนุภฐฐาน กิจอันบุศรมุเป็น ^๕
 บณทตพงบำรุงแก้มารดาบิดา ^๕ การนอบน้อมเป็นปฏิปทาบำรุงเดยง ^๕
 นาใจให้ชนบาน ^๕ การดักการะด้วยเครื่องบริหารมชานาเป็นคณ ^๕ เป็น ^๕
 คุณอันวยผลคือความดีขงทงกายแต่ใจ ^๕ การชนบานจัดเป็นอาหาร ^๕
 อย่างด้าคณ ^๕ อุปถมภอฐวิบุตผลมอายุเป็นคณให้เจริญวัฒนา ^๕ ปฏิปทา ^๕
 ดองนมบริบริณในด้มเด็จพระเชษฐาธิบัต ^๕ นับว่าได้ทรงบำเพ็ญ ^๕
 ภณฐฐาน กิจแต่ด้มเด็จพระชนนเป็นอยางดี ^๕ กิจการใด ๆ ^๕ ที่เมน ^๕
 พระกรณียะของด้มเด็จพระชนน ^๕ เช่นดั่งคหกิจการดังเคราะห์ญาติ ^๕
 มิตร ^๕ และกุดกิจการบำเพ็ญกุดเป็นนิตย ^๕ หรือตามกาดนียม ^๕ หรือ ^๕
 พิเศษ เช่นการด้างและปฏิตั้งชรณถาวรวัตถุในพระอารามนน ^๕ การ ^๕
 บำรุงโรงเรียนโรงพยาบาลเป็นคณ ^๕ เป็นการกุดชระเพาะกิดโดย ^๕
 ด้าชารณกิด ^๕ และราชกิจทเกยวเมองกับพระองค์ท่าน ^๕ โดยชระเพาะกิด ^๕
 ด้มเด็จพระเชษฐาธิบัตทรงพระชระช้อยประกอบกิดนน ^๕ ให้ด้าเร็จ ^๕
 ไปทุกดั่งทุกประการ ^๕ ดักุดของด้มเด็จพระชนนก็ทรงทำนุบำรุงเป็น ^๕
 อยางดี ^๕ ปดุกความยินดีปรีดาแก่พระประยูรญาติทวงน ^๕ ทรงด้ารง ^๕
 วงศ์ดักุดของพระองค์ท่านให้ถาวรวัฒนา ^๕ ทรงด้มบุรณด้วยปฏิปทา ^๕
 ของกุดททายาททุกถถาน ^๕ การบำเพ็ญทกษณานุปทานถถานที่ ^๕ ๕ ^๕ ด้ม ^๕
 ความปรารภนาของด้มเด็จพระชนน ^๕ ในครงน ^๕ นับว่าเป็นความดีดัด ^๕
 อนยังใหญ่ ^๕ ด้มเด็จพระบรมค้ำดดาทรงดรรเดรัญบุศรชิตาทเป็นบณทต ^๕

ผู้ใดบำเพ็ญมาตุบิคุบิฐฐานกิจดีมีความปรารถนาของมารดาบิดา ว่า
 เป็นดีศบรูษเบเนคน กตญญ กตเวท มศีรทชาบริบูรณด้วยศีตเบเนทนา
 ด้รเรฎริณ ขอนเพ่งความต่างของบุตรแต่ละชิดาโดยความประพฤดิ
 แดะเทยบกับปฏิปทาของวงศ์ด้กถยงหรือหยอนเบเนเหตุ บุตรมประเภท
 เบเน ๓ ประการ คอ อติชชาติบุตร อนุชชาติบุตร อวชชาติบุตร บุตร
 ทประพฤดิชรวมยอด้ยงกวับตามารดาชอวอติชชาติบุตร ผู้เกิดด้วง
 มารดาบิดาชนไป ด้จพฤษชาติทด้งใหญ่ มีคนถำอวบมีถำชแม่ไป
 กวัพนชุเดิม บุตรผู้ประพฤดิชรวมอนุวรรตนตามมารดาบิดาชอว
 อนุชชาติบุตร ผู้เกิดอนุโตมตามมารดาบิดาด้จพฤษามัทรวดทวงด้มอ
 กนกับพนชุเดิม บุตรผู้ประพฤดิเตวทรามไม่ด้มควรแก้มารดาบิดา
 ชอวอวชชาติบุตร ผู้ประพฤดิทรามกวัมารดาบิดา ด้จพฤษามั
 ด้ณฐานด้กแคะระกวัพนชุเดิม ประเภทแห่งบุตรทง ๓ น ด้มด้จ
 พระผู้มพระภาคเจ้าทวงด้ดงไว้ไนตโยปุตตด้ตุตร โดยพฤษภษิตวั
 ตโยเม ภิกษเว ปุตตา สนโต สวัชชมานา โลกสมี ด้งนเบเนตน
 ยอควมว่า ด้ก่อนภิกษทงหถายบุตร ๓ จำพวกเหถานมปรากฏอยู่ไน
 โลก บุตร ๓ จำพวกน คอ อติชชาติบุตร ผู้เกิดด้วงมารดาบิดาชน
 ไป อนุชชาติบุตร ผู้เกิดอนุโตมมารดาบิดา อวชชาติบุตร ผู้เกิดทราม
 กวัมารดาบิดา ไนนีเทศแห่งอติชชาติบุตรน ทวงด้ดงว่า มารดา
 บิดาไม่ด้งพระพฤษ พระชรวม พระด้งมี เบเนด้รณะ ไม่เว็นจากเวร
 & มีปำณาตบาตเบเนตน เบเนทศด้ มีควมประพฤดิเตว ฝายบุตร
 เบเนผู้ด้งพระรัตนศรยเบเนด้รณะ เว็นจากเวร & นน เบเนผู้มศด้ มี
 ควมประพฤดิด้งาม นเบเนอติชชาติบุตร นีเทศแห่งอนุชชาติบุตรน

ทรงแต่งตั้งว่า มารดาบิดากเหมือนคนดี บุตรภักเณคนดี อนุรูปแก่น
 นิเทศ์แห่งอวชาตบุตรนทรวงแต่งตั้งว่า มารดาบิดาเณคนดี บุตรเณ
 คนทราม ไม่สมควรแก่มารดาบิดา ชรรมทประพฤตทงผายชวเณะ
 ผายตทรวงแต่งตั้งคฤเคยกน ปุตตวา วตถุ มนุสฺสานิ บุตรเณ
 วตถุทตงของมนุษย์ทงหลาย คอเณผจะดัดบด้ายให้วงศ์ดัดกุดแพ้ว
 หลายดวยประชา คฤพนพสุธาเณทงอกชนแห่งหมู่ไม้เจริญจนดงใหญ่
 ทดุดบางกม ฉะนน บุตรผู้ชชาติยอมดามารภจะตงแะด่างวงศ์
 ดัดกุดให้เจริญกว่าพนเดิม บุตรผู้ชชาติยอมอาจรักษาวงศ์ดัดกุดให้
 ถาวรสืบไปได้ บุตรผู้ชชาติชาคคุณชรรม มีแต่จกท่างวงศ์ดัดกุดให้
 เด็ดมคฺนย อุปมาเหมือนพนชฺไม่ใตรบารุงของเจาของ งอกงามเรียว
 แรงกว่าพนชฺเดิม กยอมจะเผดตดอกออกผลดัดบพนชฺไปไตนาน ทปาน
 กดางเณแต่เด็ดมอเทาพนชฺเดิม กยงไซใต พนชฺกยงจะดัดเณไปอก
 ทเดกแะจะจะเผดตดอกออกผลดกเต็มแกน ไม่เณทชนคของเจาของ
 คองถกคตทอนคฺนยพชพนชฺนใด ชออุปมยคอบุตรภักเณฉะนน เหตุ
 ดิงน ด้ชชนบณทชชาติจิงปรารภณาแต่ชชชาติบุตร แะอนุชชาติ
 บุตรผู้จะดัดบด้ายเช็ดชวงศ์ดัดกุดแะด่างไหยงนไปนาน เมอมบุตร
 กตงใจบริหารท่างบารุงแะผกหัดใหม่ชชชาติชชนยมในชรรมของวงศ์
 ดัดกุด แะมีความดามารภพอจะปกครอง คอยบ้องกนมิให้ประพฤติ
 ในทางผิด แะคคปตถุผงให้ตงตนเณหลักฐานมั่นคง ไม่ประดังก
 อวชาตบุตรผู้ผดถาญดัดกุดให้เด็ดมคฺนยชชชชชช เมอมบุตรเณปาน
 นนทเกยจกนเล็ดจากความเณทชชชชชช ทดุดคคองตคชชาติเล็ดจาก
 ความเณบุตรไม่นบเณเช็ดด้าย เหมือนบุรุษมแผดรายททวเดวดคค

เลี่ย มีให้ประทุษร้ายอวยวะอื่น ๆ ทยงตอยู่ณะน แม่วจนประพันธ์
 นิพนธคาถาแห่งคโยปุตตส์ตรน ก็แต่งความชอนว่า อติชาติ
 อุนชาติ ปุตตี อัจฉนตี ปณทิตา บัณฑิตทงหลายยอมปรารณา
 บุตรผู้อติชาติและอุนชาติ อวชาติ น อัจฉนตี โย โหตี กุลคนชโน
 ย่อมไม่ปรารณาบุตรผู้อวชาติ ซึ่งจะตัดกตให้คูนัยหาย เอเต โข
 ปุตตา โลกสมิ บุตรเหล่านี้แต่อยู่ในโลกน เย ภวนตี อูปาสกา
 บุตรเหล่านี้เป็นอุปาสก เห็นคุณพระรัตนตรัยชอนว่างไกลด้วยจิตต์
 สทธา สึเลน สมปนนา เป็นคนมีศรัทธา ถึงลัธณะและเชื่อในทาง
 กรรมทางผล ด่มบรรณด้วยศีลด่มบค วทณญู วิตมจจนา เป็นผู้เท่า
 กอຍค่าของผู้มีความต้องการ มีต้นตานปราศจากตระหนี่ จนโหวพภ-
 ฆนา มุตโต ปรีสาสุ วิโรจเร ย่อมไฟโรจน์ด้วยสง่าราศีในประชุมชน
 เพียงดังดวงจันทรพนแดงจากกตบเมฆ ด้องแดงจาวัด ณะน

ด่มเด็จพระเชษฐาธิปัตติ ทรงบำเพ็ญมาตุบัฐฐานกิจเต็มภูมิของ
 สัปปรีดชน ได้ฉลองพระเดชพระคุณด่มเด็จพระชนนีในเวดาทพระองค์
 ท่านยังดำรงพระชนม์อยู่ได้รั้งชันทุกสถาน ดั่งแต่พระองค์ท่านชัน
 พระชนม์ดวงมากทรงมีพระธรรมเทศนาทุกวัน ทรงบำเพ็ญกุศล
 ชันรมหายัญญพิธิใน คิลพิเคษตาม อภิตักชิตกาด เป็นพระกุศล
 ทักษิณานุปทานด่วนมาตุพดีในอวด้าน ได้พระปรีดาปราโมทย์เบิก
 บานพระกมด ชอนดำเรัจเป็นพระกุศลด่วนมาตุบัฐฐานธรรมอย่าง
 ชุกฤษฏทดำเรัจด้วยจิตต์คตด้วยโลมนัดและด่มปยุตต์ด้วยญาณ-
 ปรีชา แม้โลณบัณฑิตก็ได้ภาชิพรรณนามาตุบัฐฐาน ว่าเป็นเหตุ
 แห่งความชันบานของบัณฑิต โดยคาถานิพนธภาษิตว่า

อานนโท จ ปโมโท จ

สทา หลิตกัพีตี

มาตรี ปริจริตวาน

ลพภเมตี วิชานตา.

ความยินดีบนเตียงจิตต์เด่นหัวในกาตทุกเมื่อ ทงน อนบณฑตผู้
มปราชารุแจงเหตุผลประจักษชัด จะพึงได้เพราะปฏิบัติบำรุงมารดา
ของคุณ ดงน

สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า ดุชมาตมารศรี พระอัครราชเทวี ก็ได้
รับอุปฐฐานกิจท่านบำรุงบริบูรณ์ทุกสิ่งทุกอย่าง ทงพรังพร้อมด้วย
พระนัดดา ถ้วนแต่เอาพระทัยใส่ถนอมรักษาเป็นอย่างดี พระองค์
ท่านได้รับความปรีดาปราโมทย์ตลอดอดวด้าน ดำเร็จด้วยปโยคสมบัติ
อันเป็นบุญญนิธิ นางกิล่าโคตมัสถกยธิดา กถาวคาถาประพันธ์ชม
พระมหาสัตว์ เมื่อเสด็จกลับจากพระราชอุทยานว่า

นิพพุตา นูน ส่า มาตา

นิพพุโต นูน โส ปีตา

นิพพุตา นูน ส่า นารี

ยสสายั อีทีโส ปตี.

ความว่าพระราชกุมารเห็นปานนี้ เป็นโอรสของสตรีและบุรุษ
ใดและเป็นพระภักดาของนารีใด พระมารดาพระบิดาและนารีนนคง
เย็นใจบโคกศดยเดี่ยวได้ เป็นแม่นมดงน

พระจริยามาคูบุฐฐานธรรมของสมเด็จพระเชษฐาธิปัต จิตเป็น
กัตยานกิจ ควรเป็นบรรทัดสำหรับพระโอรสพระธิดาลับถ่ายเนองดงไป
หรือกุดบดทงหลายทเบนนณฑตเหล่าอน จะพึงเดออกดีรรอนุวรรคน
ตามโดยควรแก่ภูมิของตน ก็เป็นกุศลวตรเพิ่มพูนสรัดวดีดัดสภาพ
และควมดีไมสรนน ย่อมเป็นกาดงอนจะยงวงศักฤดีให้จำรูญถาวร
วัฒนา ธรรมจริยาของสัปปริตชนเป็นคุณอันวยผลไม่เดือมทราม

ต่างจากคติของรูปกายอันมีความแตกสลายเป็นธรรมดา ต้องด้วย
 พระคาถาพุทธภาษิตว่า รูปี ชีรตี มจฺจานิ นามโคตฺตํ น ชีรตี
 รูปร่างของสัตว์มีพระเป็นเจ้าภาพ ย่อมย่อยยับทรุดโทรมไป แต่นาม
 และโคตรย่อมไม่ย่อยยับเหมือนฉะนั้น น ปุณฺณคฺนฺโธ ปฏฺฐิวาตเมตฺติ
 กณฺโณคฺคํ ย่อมทวนดมไปไม่ได้ น จนฺทนี ตคฺครมลลิตฺกา วา
 แก่นจันทน์หรือกฤษณาและดอกมะติ ก็เหมือนกัน สตณฺจ คนฺโธ
 ปฏฺฐิวาตเมตฺติ ส่วนกณฺโณคฺคํของสัตว์บุรุษสามารถจะทวนดมไปได้ สพฺพา
 ทิสฺสา สปฺปุริโส ปวายตี ตปฺปุริสฺสํคคตฺยํยํพุงฺขจฺรไปได้ทั่วทิศ

พระกษัตริย์กษัตริย์นุพทานิกจ อันสมเด็จพระเชษฐาธิปัตย์ทรง
 บำเพ็ญเพื่ออุทิศกตปนาผลแด่สมเด็จพระปิตุจณาเจ้า ด้ชุนาตมารศรี
 พระอัครราชเทวี ถ้าพระองค์ท่านได้ทรงทราบโดยญาณวิถีทางใด
 ทางหนึ่ง จะพึงอนุโมทนาด้วยความปริตาปราโมทย์เป็นอย่างยิ่ง ขอ
 ผลแห่งพระกษัตริย์ จงเป็นบุญญานิชอันอวยวิบากสัมบตอัฐวิบุตผล
 โดยฐานนิยมนสมควรแก่คติและภพหน ๆ ด้วยประการฉะนี้ ขอถวาย
 พระพร.

อปฺปมาทกถา

แสดงหน้าพระศพ สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา
วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๘

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

หนุตทานิ ภิกฺขเว อามนตฺยามิ โว วยฺชมา สงฺขารา
อปฺปมาเทน สมฺปาเทถาคิ.

บัดนี้ จะรับประธานถวายวิดีชชะนาในอปฺปมาทกถา ถอดของ
พระเดชพระคุณพระคัมภีร์พระบัญชาบรมม อนุโมทนาในพระกุศล
บุญญาธิการที่ทักขิณานุปทานกิจ อันเต็มเต็มใจพระอนุชาธิบดีบรมบพิตร ทรง
บำเพ็ญประธานแด่สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนศรีสัชน
าลัยสุรกัญญา เนื่องในกาลนิยมนับแต่วันพระองค์ท่านสิ้นพระชนม์
มาบรรจบครบสี่ศตวรรษอันเป็นอภินิหารทุกคราจะมา ทรงบำเพ็ญ
ญาคิสังคหะ แด่ระชักรุงพระหฤทัยในอปฺปมาทกรรม

เต็มเต็มใจพระอนุชาธิบดีทรงเป็นพระธุระในการพระศัพดมเด็จพระ
ราชภคินีในกิจการทุกอย่าง ตั้งแต่พระองค์ท่านสิ้นพระชนม์เป็นลำดับ
มา ทรงถนอมพระราชหฤทัยแห่งพระชนนีให้ทรงยินดีเบิกบานในกรรม
บื้องกันวิปโยคทุกข์ให้สงบระงับ นับว่าได้ทรงบำเพ็ญทั้งญาคิกรรมทั้ง
มาตุบ้ฐฐานกรรม ต้องตามฉนวนประพันธ์พุทธภาษิตว่า

มาตาปีตุกิจจกโร   ปุตุตทการหิโต สทา
อนโตชนสฺส อตถาย   เย จสฺส อนุชิวโน.

เบนต้น ความว่า บัณฑิตผู้ดำเนินในกิจที่เป็นประโยชน์ด้วย
 บัญญา ผู้อยู่ครองเรือนโดยธรรม รู้อย่างของบัณฑิต ดีด้อย
 ในตำราจรรวศร ทำกิจของบิดามารดา เกอ กตบศรภรรยาเป็นนิตย์
 ปฏิบัติตนเป็นประโยชน์แก่คนอื่น โศชนทั้งบุคคลผู้อาศัยเพียงชีวิตและหมู่
 ญาติ ทั้งทอดวงดบไปยังปรโลกแล้ว ทั้งมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน ปดก
 ความชันบานแก่ดมณะพรหมณ์และเทวดาทงหลาย บัณฑิตนั้น
 กระทำกุศลทัพบัณฑิตชนนบถอแล้ว เป็นผุควรรบชา ควรดีรวเดรัญใน
 ภพปัจจุบัน ครั้นละโลกไปแต่ด้วยอเมเบิกบานใจในโลกด้วรวรค์ ดงน
 ด้มเด็จพระอนุชาธิบศมพระราชภคินรวมพระชนนเดยวกันเพียง ๓
 เมอพระองคทานมาด้มพระชนมไปเดยออกพระองคทงเชนน ก็เป็นท
 เปด้าเปด็ยวเค้รวัดศตพระทัย แต่ก้ตกอยู่ในวิสัยแห่งคคิธรรมดา
 เพราะด้งขารทงหลายทรวดไม่แข็งแรง ย่อมแปรไปโดยง่ายจากปกติ
 เดิม เพราะเหตุต่าง ๆ ทงภายในและภายนอก การทจะเยยวยา
 แก่ใจให้คนทกแด้นยาก ตกว่าเป็นไปตามบัจจยไม่อยู่ในอำนาจทณ
 ธรรมดา เหตุด้งนด้มเด็จพระมหามุนับรมลค์คเจ้า จึงได้ตรว้ตคเคอน
 พุทธบริษทให้ต้อยู่ในความไม่ประมาทเดว ๆ เดว ๆ ดงมีแจ้งใน
 วจนประพันชคาถาในอปปมาทวรวรคทจะถวยวิด้ชชนาข้างหน้า แม้ใน
 เวตาจะเลด้จันพพานกตรด้เคอนให้ต้อยู่ในชอนนชาอก โดยเป็นบัจฉิม
 โอวาทว่า “หนุททานิ ภิกขเว อามนตยามิ โว วยชมมา สงขารา
 อปปมาเทน สมปาเทถ” ดงน ความว่า ดูกรภิกษุทงหลาย เรา
 เคอนทานทงหลาย บคนด้งขารทงหลายมคความเลื่อมไปเป็นธรรมดา
 ทานทงหลาย จงยงความไม่ประมาทให้บริบูรณ ดงน

พุทธภาษิตของมอรรธาธิบายว่า ดั่งซารกอดสังทบัจจยปรังแตง
 ชน แจกโดยความเป็นผลมี ๒ ประการ คือสังซารทมิใจครองซึ่ง
 เรียกว่าอุปาทินนกดังซาร เช่น สัตว์เคยวิจฉาน และมนุษย์บางคน
 อย่างหนึ่ง ดังซารทมิใจครอง เช่น ภเวรทเวรอน เป็นต้นอย่างหนึ่ง
 ทั้งสองประการนี้ ย่อมเกิดขึ้นและคงอยู่ได้ก็เพราะเหตุแต่งชน แต่
 ก็ต้องเป็นไปตามเหตุ และต้องอาศัยปัจจัยภายนอก เช่น อาหาร
 ช่วยอุปถัมภ์ในประทศกาดด้วย เหตุปัจจัยยังทรงอยู่เพียงใด ดังซาร
 ทงหตายก็ยงทรงอยู่เพียงนั้น ถ้าเหตุปัจจัยขาดตงโดยปกติหรือถูก
 อะไรมาคัดตรอนเสียในระหว่างกาดใด ดังซารทงหตายก็ยอมด้ตาย
 ไปในกาดนั้น เพราะฉะนั้นบุคคลทเกิดมาซึ่งได้ชื่อว่าอุปาทินนกดังซาร
 เมื่อเหตุยังด้ผลอยู่ ก็ยอมผ่านวยทงด้ตามไปได้ เมื่อเหตุด้นไป หรือ
 ภัยอันตรายมาคัดตรอนในระหว่าง ก็ยอมด้นไปด้ยก่อน ยังไม่ทน
 จะผ่านวยไปให้ตลตคครบทั้ง ๓ แม้ในเวตาทยงเป็นไปอยู่ บางคราว
 ก็เป็นไปด้ระดวกกถ้าวคือ มีสัจด้บาย บางคราวก็ไม่ด้ระดวก คือ มักเจ็บ
 ไซ้ได้ทุกช เบนตงนก็เพราะอำนาจแห่งเหตุ คือ กรรมทเบนกด้
 และอกุศลทได้ท้าว ทงเวตาทเป็นไปอยู่ด้ย ก็ยอมมอาการทง ๓
 ปรจำอยู่ด้มอ คืออาการทไม่เที่ยง เพราะแปรไปเปด้ยนไปอยู่ด้มอ
 ซึ่งเรียกว่า อนิจจ็ อย่าง ๓ อาการททนอยู่ตงอยู่คงทไม่ได้ จึง
 จำเป็นต้องเปด้ยนไปแปรไปอยู่ด้มอ ซึ่งเรียกว่า ทุกข็ อย่าง ๓ อาการ
 ทไม่เป็นไปตามอำนาจบังคับบัญชาของผู้ใด จึงต้องแปรไปเปด้ยน
 ไปไม่คงทนอยู่ได้ ซึ่งเรียกว่า อนตตา อย่าง ๓ อาการทง ๓ นยอมมาย
 หาทนตางผลตามเบยคเบยพด้ซซารทงปวงทุกชณะ มิได้ว่างเวนด้กครุ

หนึ่งเคย ครนยายหาหันตามผตามญเสร็จด่วงไปแล้ว จึงได้แต่ดง
 ลักษณะให้ปรากฏเป็นเครื่องหมายไว้ เหมือนไฟที่เผาเชื้อให้ไหม้
 แล้วแต่ดงเท่าให้ปรากฏเหลืออยู่ขณะนั้น เพราะขณะนั้นสังขารทั้งปวง
 ปรากฏจนจริงได้ชื่อว่า เป็นทุกข์อยู่เดิมอ ถึงใครจะเห็นว่า เป็นทุกข์
 หรือไม่ก็ตาม ล้มด้วยความแห่งกาลาซึ่งเป็นภษิตของวิริภิกษุณว่า

ทุกข์เมว हि สมโภถิ ทุกขั ตัญจติ เวถิ จ

ทุกข์เท่านั้นยอมเกิดขึ้น ย่อมคงอยู่ และย่อมเสื่อมไป

นาถุณตฺร ทุกฺขา สมโภถิ

นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรเกิดขึ้น

นาถุณตฺร ทุกฺขา นิรุชฺฌติ

นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรดับ

เพราะสิ่งใดที่มความเกิดปรากฏขึ้น ตั้งนั้นยอมเป็นสังขาร
 แดะสังขารนั้นเมื่อเกิดขึ้นก็มีอาการทั้ง ๓ ซึ่งเป็นตัวทุกข์ประจำกับ
 มาด้วยทเดียว เหมือนดังไฟไหม้อาการร้อนประจำอยู่ขณะนั้น เมื่อ
 สังขารเกิดขึ้นจริงได้ชื่อว่าทุกข์เกิดขึ้น เมื่อสังขารคงอยู่จริงได้ชื่อว่า
 ทุกข์คงอยู่ เมื่อสังขารเสื่อมไปจึงได้ชื่อว่าทุกข์เสื่อมไป เหมือนดัง
 ไฟไหม้อาการร้อนประจำอยู่ เมื่อไฟเกิดขึ้นก็ขอว่าความร้อนเกิดขึ้น
 เมื่อไฟคงอยู่ก็ขอว่าความร้อนคงอยู่ เมื่อไฟดับก็ขอว่าความร้อนดับ
 ไปขณะนั้น ขรรมดาของสังขารยอมเป็นอยู่ขณะนั้น บุคคลไม่รู้เท่าจึงมี
 เมาอยู่ไวยบ้าง ในความเป็นหนุ่มสาวบ้าง ในความเป็นผู้ไม่มี
 โรคบ้าง ในชีวิตบ้าง แต่ก็ไม่อาศัยสังขารทำประโยชน์เกอกลงแก่

คนและผู้นตามดมควร ^๕ ข้อว่าไม่ได้ออเอาประโยชน์จากกายกถาว
^๕ คชอดตภาพ ^๕ หรือกตบอาศัยตั้งขารทำความชว ^๕ อนุเบนไปเพื่อ
^๕ เบียดเบียดพตนเตระบุคคลอื่น ^๕ การทเบนเช่นนกเพราะความประมาท
^๕ คชเดินเตอเผดอเตอขาดสติ ^๕ เพราะระณะหนดมเคจพระมมพระภาคเจ้า
^๕ จึงได้ตรัสเตือนให้บำเพญความไม่ประมาทด้วยพุทธภาษิตตามลำดับ
^๕ ว่า อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ ^๕ ท่านทงหลายจงยังความไม่ประมาท
^๕ ให้บริบูรณ์ ^๕ ดงนี้ ^๕ ความไม่ประมาทนั้นได้แก่ความไม่ย่อปราศจาก
^๕ สติ ^๕ คือความไม่เดินเตอ ^๕ คุณชอนดมควรจะให้เบนไปในกิจนั้น ๆ
^๕ นับว่าเบนดำคณทงคคโตกคคธรรม

ชุมนุมชนในโตกน ^๕ ต่างคนต่างเพียรเพื่อความเบนอยู่ของตน
^๕ เบนเหมือนมาอนวงแข่งกันอยู่ในฉนาม ^๕ มาอนมมเทาเววยอมวงชน
^๕ หนามาอนมมเทาชาณโศ ^๕ อนุผู้ไม่ประมาทเตอ ^๕ ย่อมรุ่งเรืองตวง
^๕ ผู้ประมาทเตอชณน ^๕ ความประมาทเป็นตุจผู้บังตวงจกษ ^๕ เมื่อใด
^๕ บณทิตบรรเทาความประมาทเตอได้ด้วยความไม่ประมาท ^๕ เมื่อนน
^๕ ย่อมได้บัญญัติสามารถทำตนให้พันทุก ^๕ ในปัจจุบันก็ตงตนไว้ได้ ใน
^๕ ภายหนากมตุคคเบนทหวง ^๕ ทงคุณความคททททไว้ในเวดาทยงมชวต
^๕ ก็เบนกิจยังประโยชน์ให้สำเรจแก่คนภายหลัง ^๕ เตะไม่ทำตนให้เตอ
^๕ รอนด้วยเหตุทหาประโยชน์มิได้ ^๕ ชวคชอนนจคคไม่เป็นหมน ^๕ แม
^๕ ตายไปเตอก็เหมือนยงเบนอยู่ ^๕ เพราะคุณความคททททไว้นนเชิตชุให้
^๕ ปรากฏ ^๕ สดมเคจพระบรมตุคคจจตรัสไว้ว่า

อปฺปมาโท อมตํ ปทํ ^๕ ปมาโท มจจุโน ปทํ
 อปฺปมตฺตา น มียนติ ^๕ เย ปมตฺตา ยถา มตา.

ความว่า ความไม่ประมาท^๕เป็นทางไม่ตาย ความประมาท^๕
 เป็นทางแห่งความตาย คนผู้ประมาท^๕ด้วยยอม^๕เป็นเหมือนผู้ตาย^๕แล้ว
 ดึง^๕อธิบายว่า ความท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏ^๕ ยังมอ^๕ยู่เพียงใด
 ความเวียนเกิดเวียนตายก็ยังมีเพียงนั้น คนที่เกิดแล้วจะไม่แก่ไม่
 ตายไม่มี คัด^๕ตัดพืชแห่งความเกิดได้ ความตายจึงไม่มี ธรรมอัน
 พนจาก^๕ความเกิด ความตาย ก็มอ^๕ยู่แต่พระนิพพาน อันเป็นที่สุดแห่ง
 สังสารวัฏ^๕ และพระนิพพานนั้นจะบรรลุได้ก็เพราะความไม่ประมาท^๕
 เป็นมูล บัณฑิต^๕คงอยู่ในความไม่ประมาท^๕แล้ว นำ^๕เพ็ญชอบปฏิบัติ
 อันเป็น^๕ส่วน^๕ของตน จนได้บรรลุ^๕มรรค^๕นิพพาน^๕แล้ว ย่อม^๕ดวง
 สังสารวัฏ^๕ได้^๕โดยไม่ต้องเกิดต้องตายต่อไปอีก ส่วนคนผู้ประมาท^๕
 ย่อม^๕เวียนว้ายอยู่ในสังสารวัฏ^๕ ด้วยอำนาจแห่งความเกิด ความตาย
 ไม่ดวงพ้นไปได้ เพราะพืชกรรมมีประจำอยู่ จึง^๕เพาะให้^๕เกิด
 วนเวียนไม่สิ้นสุด^๕คงได้ ทั้งไม่สามารถจะ^๕ตง^๕คน^๕ได้^๕แม้ใน^๕โลก^๕นี้ ถึงยัง
 มชวด^๕ตอ^๕ยูก^๕เหมือน^๕ตาย^๕แล้ว^๕ เพราะ^๕คุณ^๕ความ^๕ดี^๕จะ^๕เกิด^๕แก่^๕ตน^๕เช่น
 นี้ไม่มี ส่วนคนไม่ประมาท^๕แม้^๕ไม่^๕พิน^๕มา^๕แต่^๕เดิม ก็ยัง^๕สามารถ^๕ตง^๕คน^๕
 ได้ใน^๕โลก^๕นี้ ด้วย^๕อำนาจ^๕คุณ^๕ความ^๕ดี^๕ของตน ยัง^๕ผล^๕ให้^๕สำเร็จ^๕แก่
 ชน^๕เหล่า^๕อื่น ถึง^๕จะ^๕สิ้น^๕ชีพ^๕ไป^๕แล้ว^๕ก็^๕เป็น^๕เหมือน^๕ยัง^๕ดำรง^๕อยู่ ด้วย^๕อำนาจ
 ประโยชน์^๕ที่^๕กระทำ^๕ไว้^๕ให้^๕แม่^๕แก่^๕คน^๕อื่น^๕จัก^๕เกิด^๕ใน^๕ภาย^๕หลัง เหตุ^๕ดัง^๕นั้น
 ความไม่ประมาท^๕จึง^๕เป็น^๕ทาง^๕ไม่^๕ตาย ความประมาท^๕เป็น^๕ทาง^๕แห่ง^๕ความ
 ตาย คนผู้ไม่ประมาท^๕ด้วย^๕ยอม^๕เป็น^๕เหมือน^๕คน^๕ไม่^๕ตาย ด้วย^๕ประการ^๕เช่น

เอตัม วิเสสโต ฌตฺวา อปฺปมาทมฺหิ ปณฺฑิตา
 อปฺปมาเต ปโมทนต์ อริยานํ โคจเร รตา.

คนชื่อว่าเป็นบัณฑิตเพราะความไม่ประมาท ทราบเหตุ^๕โดย
 อาการต่างกันแล้ว ย่อมยินดีในโคจรของพระอริยเจ้าทั้งหลาย ซึ่ง
 บานอยู่ในความไม่ประมาท โดยอธิบายว่า บัณฑิตผู้ดี^๕อยู่ในความ
 ไม่ประมาท ทราบผลแห่งความไม่ประมาทของตนโดยตระหนัก จึง
 ทราบความต่างแห่งความประพฤติของคนที่ประมาทและคนผู้ไม่
 ประมาท และผลที่บุคคลทั้งสองนั้นจะพึงประ^๕ด้พทางภพและภพหน้า
 มนยดังพรรณนามาในเบื้องต้น อันเป็นโคจรทางดำเนินของพระอริย-
 เจ้าทั้งหลาย ส่วนอริยาศัยของพาดชน อภิรมแต่ในความประมาท
 พินาศตนให้เสื่อมจากประโยชน์ทางภพและภพหน้า ส้มเด็จพระบรม
 ศาสตร์จึงตรัสไว้ว่า

ปมาทมนุญชุนตี พาลา ทุมเมชินโน ชนา
 อปปมาทญจ เมธาวิ ธนึ เสฏฐจิว รกขติ.

ความว่า คนพาดผู้มีปัญญาทราม ย่อมประกอบตามความ
 ประมาท ส่วนบัณฑิตผู้มีปรีชา ย่อมรักษาความไม่ประมาท ดุจ
 ทรัพย์อันประเสริฐ ฉะนั้น โดยอธิบายว่า คนที่ประกอบด้วยพาด-
 ดักษณะ ไม่รู้จักประโยชน์โลกนี้และโลกหน้า เป็นผู้ไร้ปัญญา ไม่
 นำพาในสุจริตธรรม ยังกาดเวลาให้ดวงไปด้วยความประมาท ส่วน
 บุคคลที่เป็นเชื้อชาติบัณฑิต ย่อมยังชีวิตของตนให้ดวงพ้นไปด้วย
 ความไม่ประมาท แม้ได้ประ^๕ด้พเหตุแห่งทุกข์อย่างร้ายกาจ ก็อาจอด
 กตนั้นไม่ทำตนให้ต้องทุกข์ เพราะเหตุ^๕นั้นสมเด็จพระบรมศาสดา จึง
 ประทานพระโอวาทแก่พุทธศาสนิกชนโดยพระนิพนธ์คาถาว่า

มา ปมาทมนุญฺเชถ   มา กามรตีสนฺถว

อปฺปมตฺโต หิ ฌายนฺโต   ปปฺโปติ วิปฺลึ สฺข

ท่านทั้งหลาย อย่าประกอบตามซึ่งความประมาท ท่านทั้งหลาย
อย่าทำความช่นานด้วยอำนาจความยินดีในกามารมณ์ เพราะคนที่
ไม่ประมาทเพ่งเต็งอยู่ ย่อมได้บรรลุความสุขอันไพบูรณ์ ดังนี้ โดย
อธิบายว่า ผู้ที่ช่อว่าไม่ประมาทนั้น เพราะมีสติมั่นคง ดำรงอยู่ในการ
เพ่งเต็งด้วยดีมารดสมณะและวิปัสสนา มีพุทธานุสสติ ธมฺมา-
นุสสติ สังฆานุสสติ เป็นอารมณ์ เพ่งอาการของสังขาร โดย
ความเป็นตามัญญลักษณะ คือความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น
อนัตตา จนแสงแห่งปัญญาจับได้ความมืดมนให้ห่างไกล จิตต์ใจ
สว่างได้รับความสงบระงับ นั่นว่าได้รับความสุขอันไพบูรณ์ ผู้ที่
ประพฤติดังนี้ ชื่อว่ายินดีในความไม่ประมาท ความไม่ประมาทเป็น
คุณที่จำต้องปรารภนาในงานทุกสิ่งทุกอย่างต่าง ๆ กัน มีอันดีส่งผล
อันยิ่งใหญ่แก่ผู้ประกอบ ทั้งคิดได้กคคธรรม มีนัยดังถวายวิดีชชนา
มาณะนั้น ก็แต่อปฺปมาทธรรมนั้น จะเกิดมชนใดก็เพราะอาศัยเหตุ
คือ มนสิการถึงความเสื่อมเป็นเบืองต้น แท้จริงบุคคลที่คิดถึงภย-
ตราย หรือความเสื่อมเสียหาย อันจะเกิดมีแก่ตนและบริวารชน
ทรพยสัมปตเตว จึงไม่ประมาทคอยบ่ชงกัน ถ้าจิต บริหาร ฝ่าย
ผู้คิดถึงความเสื่อมของสังขาร ด้วยอำนาจชรา พยาธิ มรณะ จึง
ไม่ประมาทมัวเมา หมั่นเฝ้ารักษาดีอารมณ์ อบรมกศตให้เกิด
บริบูรณ์ในสันดาน เพราะฉะนั้น สัมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัสเหตุ
แห่งความไม่ประมาทไว้ในเบื้องต้นว่า วยธมฺมา สงฺขารา สังขารทั้ง

หดายน้ความเด้อมไปเบนธรรมดาดงนเดว จ้งตรัดอปปมาทไว้ใน
 เบองปตายว่า อปปมาเทน สมปาเทถ ท่านทงหดายจ้งย้งความ
 ไม่ประมาทให้บริบูรณ์ ดงน ความปลงด้งขาร พิจารณาด้วยปรัชา-
 ญาณ ให้เห็นความเด้อมต้นเบนธรรมด้งเวช จ้งเบนอุบายพิเคษ
 ก่อให้เกิดอปปมาทธรรม ด้วยประการณะ

ด่มเดจพระอนุชาธิบดีทรงเรมยญญพชบาเพญกุศตประทานแก่
 พระราชภคินบพตรพรอมด้วยพระชนนเดะพระบรมวงค่านวงค์ จ่า-
 เดิมแต่พระองค์ท่านด้นพระชนมเบนนพทชกุศตตอดตมา นับว่าเพิ่ม
 พูนอปปมาทธรรม อุปถัมภพระเหตุยในกุศตดัจริต ทรงพยายาม
 พรากจิตต์จากอุปดรรค คือ โคกาดย ต้องด้วยพุททภาษิตดงถวย
 วิถ์ชชานมา พระกุศตทกษิณานุปทาน ด่มเดจพระอนุชาธิบดี
 ทรงอุทิศประทานแก่ด่มเดจพระราชภคิน เจ้าพากรมชุนครีถ์ชชานาดย-
 ธุระกัญญา ขอจ้งเบนผลด้าเรจตามฐานะนิยด่มพระประดงค้ทุก
 ประการ ในที่ถุดพระธรรมเทศนา พระดงมีจะไดรับประทานถวด
 พระคาถาในอปปมาทวรรคโดยสรภัญญวธิ เพื่อเพิ่มพูนพระอปปมาท
 ธรรมแห่งด้มาคม อนุรูปแก่กาดด้มย ฦ กาดบดิน ขอถวยพระพร

นิพนธ์ต่างเรื่อง

นิพนธ์ครึ่งเป็น พระราชนิพนธ์

๒๔๓๐-๒๔๓๔

๑. ปียกถา เรื่องความรัก
๒. อาภาภคา เรื่องความสว่าง
๓. ทิพย์ของตน
๔. สาธุนรธรรม เรื่องธรรมของคนดี
๕. เรื่องรักเงาแห่งความประพฤติ
๖. เรื่องความประพฤติเที่ยงธรรมตามหน้าที่
๗. เรื่องความอดทน
๘. อุตตารกษกถา เรื่องรักษาดิน

พระราชโมลี (ช้อย จานทตโต)

๒๔๗๐ - ๒๔๗๔

ปัยกถา^๑

ถวายสมเด็จพระสังฆราชเจ้า
ในการทำบุญ ๑ วัน ศพพระสุวรรณภัมมีย์ วัดราชบพิธ
วันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๐

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สสมาสมพุทฺธสฺส.
สํโถทสฺสนสมฺปนฺนํ ธรรมญฺจิ สจฺจวาทีนํ
อตฺตโน กมฺมกฺุพฺพานํ ตณฺขโน กุรุเต ปิยนฺติ.

บัดนี้ จะรับประทานถวายวิดีชชะนาพระธรรมเทศนาของพระเดช
พระคุณประทับพระบัญชาบรม ด้วยบดินเบนอภิถกชคกาดัดัดตม
วารบริเขต กำหนดแต่วันท่านพระสุวรรณภัมมีย์มณเภาแ้วมา
ได้๗วัน เป็นโอกาสที่จะฟังบำเพ็ญกุศลซึ่งเป็นการกตปนาแ้วบวาก
ดัมบคกรงหนงคราวหนง พระอรวงศบพิตร ดมเด็จพระสังฆราชเจ้า
กอบด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ทรงเป็นพระธุระพร้อมด้วยพระเถรา-
นุเถระสังฆบริษัทแะระคฤห์สถมความเคารพนบถอในท่าน จดการ
บำเพ็ญพระกุศลทักษิณานุประทาน เป็นการเชิดชูเกียรติคุณในท่าน
เพื่อทรงแ้วดงดำรงธรรมในสังฆบริษัท ตามความปฏิบัตของ
พุทฺธาภิษณชค ในเรื่องเช่นนี้ ดมเด็จพระธรรมสามีศรีบรมค้ำดดา
กเคยทรงเป็นพระธุระแก่พระสาวก มีเรื่องทควรด่าชกพอเป็น
อุทาหรณ ครวงเมอดันคตมหาอำมาตย์แะท่านทารุจรยะซึ่งนับวาเป็น
พระสาวก เพราะได้รับพุทชโองาทแ้วดงอยู่ในอเด็กชภูมิ ดับ
คูนัยด้วยอนุภาทีเสถนิพพานธาตุ พระองค์ทรงเป็นพระธุระให้เก็บ

๑. พระธรรมเทศนากัณฑ์นี้ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณวิจิตร
วัดราชบพิธ ทรงชมเป็นพิเศษ

ชาติและทำบุญประจักษ์ไว้ในสถานอันควร เพื่อเชิดชูคุณงามความดีของท่าน
 ทั้งสองนั้น พระอรรคมาตย์พิตรกัทรองอนุวรรตตามรอยน โดยฐานเป็น
 ตั้งสมบัติเป็นท้าวหนกแห่งตั้งสมณชาติ ทรงเป็นพระอรรคมาตย์ของ
 ท่านพระสุวรรณรัตน์มุนี ซึ่งนับได้ในหมู่ดีธรรมิกบริษัท และทรง
 อนุเคราะห์ โดย ฐานเป็น พระอาจารย์ ตลอดจน ทรง จัด การ บำเพ็ญ
 พระกุศลส่วนทักษิณานุปทาน ดำเนินด้วยพระเมตตาพระกรุณาเป็น
 วิหารธรรม

ท่านพระสุวรรณรัตน์มุนี ประกอบด้วยคุณธรรมคืออดีตสัมมา
 ปณิธิเป็นอย่างดี ครองเมือท่านดำรงเพศเป็นคฤหัสถ์ได้เป็นราชเลขา
 มาตย์รับราชการมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง
 โดยความซื่อสัตย์สุจริต จนได้รับฐานันดรศักดิ์และเครื่องราชอิสริยา
 ภรณ์ชั้นสูง อันเป็นนามตติ. ครองหมายแห่งความดีความชอบของท่าน
 ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงสวรรคต ท่านก็คิดจะถอดของ
 พระเดชพระคุณให้ล้มกับทพระองค์พระมหากษัตริย์เป็น ส่วนพิเศษ
 เป็นการปฏิการด้วยกตัญญูตาทกตเวทิตาคุณ จึงยึดเอาเนกขัมมบารมี
 เป็นหลัก เพื่อจะได้บำเพ็ญสมณธรรมให้เกิดวิบุตผลอันยิ่งใหญ่
 จะได้อุทิศส่วนกุศลนั้น ถวายเป็นการ ถนอมของพระเดชพระคุณเสมอไป
 อาศัยเหตุกตัญญูตาทกตเวทิตาธรรมเป็นพันทมนคง เช่นน
 ท่านจึงได้ระงามารมณออกบวชในพระคำสอนแม่กับปฏิปทาของท่าน
 อคคทตติ ซึ่ง เป็นราชบุโรหิตาจารย์ของพระเจ้ามหาโกศต เมื่อ
 พระองค์สวรรคตแล้ว ท่านก็ทูลดาพระเจ้าแผ่นดินโกศต ซึ่งได้โดย
 ราชย์สืบสันตติวงศ์ต่อมาออกบวช เพราะเห็นโทษในการที่จะรับ

ราชการต่อไป ภายหลังได้ฟังพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระบรม
ศาสดา ก็ได้บรรลุนิพพานเป็นพุทธสาวก

ท่านพระสุธรรมวิมล ยึดมั่นปริยัติธรรมเป็นหลักเป็นหลัก เมื่อได้
เข้ามาอุปถัมภ์ในพระพุทธศาสนามา จึงตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระธรรม
วินัยและปฏิบัติตาม ไม่ทำตนให้ตกอยู่ในคำปรุปรุว่าทว่าโมฆะวิเศษ
หรือบวชในปัจจุบันวชิระเป็นวิสัยมกมกมกมก ประครองตนอยู่ใน
โอวาทธรรมคุณ ทั้งประพฤติปฏิบัติโดยฐานเป็นปกติชณคคาหบุคคล
อนุวรรตตามหม่อมคณะ และทั้งได้ประสพโอกาสเหมาะจำเพาะมาได้
พระบรมวงศัภคเป็นกตยาณมิตรอันประเสริฐ จึงเป็นเหตุชักนำให้
ถึงความเจริญด้วยคุณสมบัติตามประสงค์ เพราะการคบกตยาณมิตร
เป็นกตยาณกิจให้ถึงสวัสดิภาพทั้งโลกนและโลกหน้า เพราะฉะนั้น
สมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัสสอนให้คบ กตยาณมิตรโดยพระพุทธ
ภาษิตว่า

นิธินิว ปวตตาริ ยิ ปสเส วชชทสสินิ

นิกคยฺหวาทิ เมธาวี ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภาเช

ตาทิสํ ภาชมานสฺส เสยโย โหติ น ปาปิโย.^๑

ความว่า บณฺฑิตทมปรีชา ผู้กตยาณมิตร โทษให้เห็นประจักษ์
ควรเห็นประจักษ์บุคคลผู้บอกขุมทรัพย์ให้ ควรคบดีมาคมเป็นมิตร เมื่อ
คบบณฺฑิตเช่นนั้น จึงจะมีแต่ความเจริญหาความเสื่อมมิได้

อธิบายว่า คนที่คอยจับผิดด้วยคิดจะยกโทษประจักษ์ให้อภัย
ด้วยความวิเศษ อากาเรนเป็นลักษณะของพาลชน ต้องด้วย
นิพนธ์ธรรมภาษิตว่า อูชฺมตฺติพลา พาลา^๒ คนพาลมีความยกโทษ

เป็นกำลัง คนเช่นนั้นไม่ควรคบด้มากม ^๕ ส่วนบัณฑิตผู้ดำเนินในประ-
 โยชนกิจด้วยปรีชา มีความพิจารณาเหตุผลเป็นวิหาธรรม ต้อง
 ด้วยธรรมภาษิตว่า นิชฌิตตีพลา ปณทิตา^๑ บัณฑิตมีความพินิจ
 เป็นกำลัง โดยฐานที่ท่านเป็นผู้หนักผู้ใหญ่ ย่อมเอาใจใส่ในความ
 ประพฤติของบุคคลที่อยู่ในปกครอง เมื่อเห็นความบกพร่องแห่งความ
 ประพฤติ อันเป็นทางแห่งความเสียหาย ย่อมว่ากล่าวสั่งสอนและ
 ดึงโทษให้เข็ดหลาบด้วยความมุ่งดี ถ้าเร่งด้วยเมตตากรุณา คนดี
 ย่อมมีความยินดีปรารถนาใคร่เคารพนับถือในท่าน ไม่มีความเคียดแค้นที่
 โกรธเคັน เพราะถกดึงโทษเป็นเหตุ ควรเห็นท่านประดุจบุคคลที่บอก
 ชุมทรัพย์ให้ ผู้ใหญ่เช่นครูอาจารย์ เมื่อเห็นผู้อยู่ในปกครองประพฤติก
 ผิดเป็นทางเสียหายไม่ว่ากล่าวสั่งสอน เพราะเกรงเขาจะโกรธขาด
 ประโยชน์ของตนเช่นนั้น ผิดภูมิของผู้ใหญ่ ไม่ใช่วิสัยของบัณฑิต
 เพราะฉะนั้น ^๕ ดมเด็จพระพิชิตมารจึงมีพระพุทธชบรหารตรัสสอนไว้
 โดยพระพุทธานุภาษิตว่า

โอวาทเยยานุสาเสยย   อสพฺภา จ นีวารเย
 สตํ หิ ปิโย โหติ   อสตํ โหติ อปปีโย.^๒

บัณฑิตควรโอวาทควรอนุศาสน์สั่งสอน   ควรห้ามจากกรรม
 ของอัสถบุรุษ   ผู้ทว่ากล่าวสั่งสอนเขานั้น   ย่อมเป็นทรกของคนดี
 เป็นเหตุเกลียดชังของคนที่ไม่ดี   ดังนี้

ท่านพระสุวรวรณรัศมีได้สืบโอภาสอันดีที่ใต้พระ วรวงศบพิตร
 เป็นกิตติยานมิตรอันประเสริฐ จึงสามารถทำตนให้ถึงสวัสดิภาพ และ

๑ อ.จ. อ.อุ.จ. ๒๓/๒๒๗   ๒ อ.บ. ข. ๒๕/๒๕

งอกงามด้วยคุณธรรมอันอำนวยผลคือพหุปัญญา ความเป็นทริกแห่ง
ประชาชนตลอดถึงเพื่อนพรหมจรรย์

อันบุคคลจะเป็นทริกใครเคารพนบถอแห่งญาติมิตรและสัมพันธชน
ก็เพราะสัมบูรณ์ด้วยอชฌาด้วยสัมบัตและจรยาดัมบัต ความสัมบูรณ์
นั้นดำเร็จด้วยคุณธรรมเป็นสัมมัญฐาน สัมเด็จพระบรมศาสดาจารย์
จึงประทานโอวาทไว้โดยเทศนานัยนิพนธคาถาว่า

สัลทสฺสนสมฺปนฺนํ   ชมฺมญฺจํ สจฺจวาทีนํ
อตุตฺตโน กมฺมกฺุพฺพานํ   ตณฺขโน กุรุเต ปิยํ^๑

ความว่า บัณฑิตชนย่อมกระทำบุคคลผู้บริบูรณ์ด้วยศีลและ
ทศีลนะ ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ผู้กล่าวคำสัตย์ ผู้ทำกิจตามหน้าที่ของตน
ให้แบบคนอนตนรักใคร่ ดังนี้ ในพระพุทธศาสน์ ทรงแต่งตั้งคุณ
สัมบัตของบุคคลซึ่งเป็นทริกใคร่ของประชาชน จัดเป็นประการตาม
คุณบทเป็น ๕ สถาน คือ สัตถัมปทา ความบริบูรณ์ด้วยศีล
ทศีลนสัมปทา ความบริบูรณ์ด้วยทศีลนะ ชมฺมญฺจตา ความตั้งอยู่
ในธรรม สจฺจวาทีตา ความเป็นผู้มีวาจาเที่ยงตรง อตุตฺตโน กมฺม-
กฺุพฺพตา ความทำกิจตามหน้าที่ของตน การละความประพฤตชั่วทาง
กายวาจา ตลอดจนอกิษณา พยาบาท มิจฉาทิฏฐิ อันเป็นสัจฉนหยาบ
ทางใจ และประพฤติกิริยากายวาจาเรียบร้อยตามสัจปรีดิ์ภุมิ เรียก
ว่าศีล คุณชนอมความสะอาดแห่งกายวาจาใจเป็นนิมิตต์ คือ ย่อม
ปรากฏถึงความนับว่าศีลโดยอาการแห่งความสะอาดนั้น มหิริ
โอดคปประเป็นนิมิตตธรรม เพราะเมื่อหิริโอดคปประมีอยู่ศีลจึงเกิด

และคงอยู่ได้ เมื่อหรือตกตบปะไม่ม ย่อมไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้ว
 ก็คงอยู่ไม่ได้ จึงนับว่าเบียดเบียนกันทั้งนั้น เป็นคุณชำระมดทิน
 ของผู้ประพฤติ ทำให้บริสุทธิ์ผ่องใส ยิ่งความกะวนกะวายให้สงบระงับ
 ถึงความเป็นคนชราตัวอย่างอกุศย์ พึ่งไปได้ทั้งตามตมและทวนตม
 เป็นเครื่องประดับอย่างงดงามของผู้ประพฤติ ผู้ที่คงอยู่ในศีลวิบัติ
 ท่านกล่าวว่าเป็นผู้หมองโดยความประพฤติ แม้จะมีรูปร่าง มีวิชา
 ความรู้ มีทรัพย์สมบัติ มียศศักดิ์ ก็แก่ไม่ได้ เปรียบเหมือนดอกไม้
 หมดสีงามแต่กลิ่นเหม็น ใครเห็นก็พอใจ แต่พอเข้าไปใกล้ได้กลิ่น
 ก็หันอาตย ขอนนใด ซ้ออุปไมยกินนหน ถ้วนผู้ทบริบูรณ์ด้วยศีล
 ดังกล่าวมา ท่านกล่าวว่าเป็นผู้ผ่องแผ้วโดยความประพฤติ แม้ชาติ
 แคลนทางรูปสมบัติ โภคสมบัติ อิตถ์ริยสมบัติ กัมจริยาเป็น
 อุดงการเครื่องประดับ นับว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ผ่อง เป็นที่สรรเสริญ
 แห่งพุทธชาติบัณฑิต เปรียบเหมือนดอกไม้ชนิดที่ไม่จืดตรงงามแต่
 กลิ่นหอม แม้แรกเห็นจะไม่เป็นที่พอใจ แต่พอเข้าไปใกล้ได้กลิ่น
 ก็บังเกิดชอบใจอยากได้ไว้ดังกลิ่น ขอนนใด ซ้ออุปไมย
 กินนหน ถ้วนสมบูรณ์ทั้ง ๒ อย่าง ก็นับว่างามทั้งโลกทั้งธรรม ดุจ
 ดอกไม้สีงามกลิ่นหอม เป็นที่ตองตาตองใจของบุคคลทั่วไป ฉะนั้น
 ศีลสมบัติเป็นคุณเชิดชูเกียรติคุณและบำรุงความชานบานเป็นนิตย
 ดำรงด้วยศีลนั้นเป็นต้นมูฐฐาน ความเห็นชอบเรียกว่าศีลนั้น คุณ
 ขอนนใดเป็นสำคัญแห่งความปฏิบัติ เพราะความประพฤติจะถูกหรือ
 ผิดก็เพราะความเห็น ถ้าความเห็นชอบ ความประพฤติก็นอกทาง
 ถ้าความเห็นผิด ความประพฤติก็นอกตาม ในองค์แห่งมรรค ๘ ประการ

จึงทรงยกสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบไว้ในเบื้องตน เมื่อความเห็นถูก
 ความดำริ การพูด การทำ การเดียงซพ ความเพียร ความหนัก
 ความตั้งใจ ก็ถูกตาม เมื่อความเห็นผิดก็ผิดไปตามกัน เพราะฉะนั้น
 จึงจัดเป็นคุณสำคัญ สัมเด็จพระบรมศาสดาทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา
 อยู่ถึง ๖ ปี ไม่ได้ตรัสรู้หนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ก็เพราะความ
 เห็นยังไม่ถูกทาง คือความเห็นเป็นสัมมาที่ตัดสินนะ จึงได้บรรด
 สัมพระประสงค์ แม่พระสาวกก็เช่นเดียวกัน อย่างพระบัญญัติคอย
 เบนตน ถวายนอบรมณ์มาธภาวนาเป็นพณมา คือได้สัมมาคมกับสัมเด็จ
 พระบรมศาสดา บำรุงบัญญัติเป็นสัมมาที่ตัดสินนะ ความเห็นที่ถูกทาง
 จึงได้บรรดุดมอันเป็นที่สุดแห่งความปฏิบัติได้ ทางคติใดก็เช่น
 เดียวกัน ผู้ทรมความเจริญรุ่งเรืองในโลก ก็เพราะความเห็นที่ถูก
 ทางเป็นเค้ามืด ผู้ทรมความเห็นเช้เชื่อนไม่ถูกทาง ย่อมอับปางไม่
 ดำารถจะคงตนได้ ความเห็นจะเป็นคุณที่ถูกทางได้ ต้องอาศัย
 ธรรมเป็นหลัก ธรรมนวมวชจะพึงพรรณนาได้หลายสถาน ในท
 ได้แก่ นิสัมมการิตา ความใคร่ครวญเดี่ยวก่อนจึงทำ ผู้ที่ตั้งอยู่ใน
 คุณชอบชื่อว่า ชมมฏุไซ ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ต้องด้วยวจนประพันธ์
 พุทธภาษิตว่า

น เตน โหติ ชมมฏุไซ	เยนตถิ สหสา นเย
โย จ อตถิ อนตถญจ	อุโป นิจเจยฺย ปณฺทิตโต
อสาหเสน ชมฺเมน	สเมน นยตี ปเร
ชมฺมสฺส คฺคุโต เมชาวี	ชมฺมฏุไซติ ปวฺจจตี.°

๑. ธ. ข. ๒๕/๔๕

บุคคลไม่ชอบว่าคงอยู่ในธรรมด้วยเหตุที่น่าอรรถคดีไปโดยหุน
หันพัตน์ดวน ผู้ใดเป็นบัณฑิตดำเนินในกรณียกิจด้วยปรีชา ใคร
ครวญพิจารณาความจริงและไม่จริงทั้ง ๒ ประการให้แน่ตระหนัก นำ
คนอื่น ๆ ไปโดยธรรมดั่งม้าม่อมไม่ผิดพลาด เป็นผู้รักษาธรรม มี
ปัญญาเฉียบแหลม เรากล่าวว่าเป็นผู้คงอยู่ในธรรม

ในพระคาถาน ทรงยกบัณฑิตผู้ประกอบด้วยวิจรรณญาณอัน
ดีชุมคัมภีรภาพ สามารถปกครองประชาชนดั่งม้าม่อม ประพฤติตน
เที่ยงธรรม ไม่ด้าเคียงด้วยความพอใจในฝ่ายที่ตนรักใคร่ ไม่ประ-
ทุษร้ายในฝ่ายที่ตนไม่พอใจ ไม่กตเวทญ์ต่ออันตรายที่จะถึงแก่ตน
เพราะเหตุนั้น ไม่ม่งมายเพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ประกอบกิจการ
ด้วยวิจรรณญาณอันดีชุม ว่าเป็นผู้คงอยู่ในธรรม ดำริใจด้วยความ
ใคร่ครวญก่อนจึงทำ คุณชอบจดเป็นดำคณฺทงคดีใดกคดีธรรม ยัง
เป็นคนชนสูงชันไปเพียงใดกยงดำคณฺทงชันไปเพียงนั้น เหตุดังนี้ ส้มเด็จพระ
ชินศรีบรมศาสดาจึงตรัสพระธรรมเทศนาแก่ท่านดีหะเส่นาบดี ใน
ที่สุดตรัสเตือนว่า อนุวิจฺจการี โข สีห กโรหิ^๑ ดูก่อนดีหะ ท่าน
จงใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ อนุวิจฺจกาโร ตุมหาทีสานิ ฉาต-
มนุสฺसानิ สาธุ โหติ ความใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำ เป็นความดี
ของคนทมิชขอได้ยงปรากฏเช่นดังท่าน ดงน ผู้ทมิชคุณชอบเป็นวิหาร-
ธรรม มถอยค้ำเฉียบขาด คงที่ไม่แปรผัน ได้นามว่าดีจจวาที ผู้กต้าว
ชงค้ำดีตย และปฏิบคกจตามหนาทชองตน ยังผลแห่งความปฏิบค
ให้ดำริใจแก่ตนแก่ท่าน ได้นามว่า อตถกัมมการี ผู้กระทำชงกรรม

ของคน เป็นทพานกแคะรักใคร่ของประชาชน ส้มเด็จพระบรมทศพด
ทรงยกบุคคลผู้เป็นทรกของชนนิกร ดำเริ่จด้วยธรรมดโมดรมี่ความถึง
พร้อมด้วยคึดเป็นต้น มีอรรถาธิบายดังถวายวิดิชชานามา

ความรัก เป็นบัจจยให้ดำเริ่จผลตงตทงชว ถ้าเป็นไปในทาง
ที่ผิด ย่อมเป็นพิษทำให้เกิดภัยอันใหญ่หลวง ถ้าประกอบถูกทาง
ย่อมเป็นคุณอันอวยอิฐวิบุตผลอันไพศาล ส้มเด็จพระโตกนาถบรม
คำสดอาจารย์ จึงได้ประทานพระธรรมเทศนาแก่เวไนยชน โดย
นิพนธคาถาว่า

อโยเค ชุณฺชมตฺตานํ โยคสมิณฺจ อโยชยํ
อตถํ หิตฺวา ปิยคฺคาหิ ปิเหตตฺตานุโยคินิ°

บุคคลผู้ประกอบตนในทางที่ไม่ควร แะะไม่ประกอบในทางที่
ควร เป็นมูละภิกทเบนประโยชน์เสีย ยึดถืออารมณ์ทรกใคร่ ย่อม
ทะยานต่อบุคคลที่ประกอบตนโดยชอบ ดังน ในพระคาถานทรงแต่ดง
ความรักทเป็นไปในทางที่ไม่ควร เป็นเหตุให้ต้งทงกิจการที่เป็นคุณ
เป็นประโยชน์ หมกมุ่นอยู่ในปียามณนหน ๆ ภายหตั้งเกิดความ
ทะยานต่อบุคคลที่ประกอบตนดงาม ทางที่ไม่ควรประกอบนหนแต่ดงโดย
นิตศันนัย ได้แก่นิวรรณธรรมอันกนใจมิให้บรรตดูความดี นิวรรณธรรม
นหนทานแจกเป็น ๕ ความพอใจรักใคร่ในอารมณ์รูปเบนต้น
ด้วยอำนาจกิเตตส์กาม เรียกว่า กามฉันทะ ความงุ่นง่านด้วยกำลัง
โทสะอย่างสูงถึงคิดปองร้ายผู้อื่น เรียกชอตามอาการถึงที่สุดว่า
พยาบาท ความหดหู่แะความเคตบเคตมแห่งจิตต์ใจ เรียกว่า

ถนอมพระ ความคิดพาดำและควมรำคาญ เรียกว่า อหฺรจฺจกุกฺกุจจะ
 ความดังเดไม่แน่ดังได้ เรียกว่า วิจฺจิกฺกฉา นวฺรณทง ๕ นมอวรมณ
 เบนทคงแห่งควมรักเบนมุฐฐาน ควมรักไควด้วยอำนาจกิเตด
 กาม เป็นโทษทำใจให้ดยบหมกมุ่น เกยวเกาะพวพณ เบนทคงแห่ง
 ควมกระวนกระวายไม่ผาดุก และครอบงำจิตคมีให้คิดเห็นอวรณธรรม
 เมอบยารมณนหน ๆ วิบคแปรผนเบนอนยงอนโดยปกคคหรือบุคคล
 อนมคคตรอน ก็จจะเกดควมเดยใจและเดอครอน ด้วยควมอาดย
 และแคใจในบุคคล เป็นเหตุให้เกดอามาตคคปองรยในผูอน
 และบยารมณนหน ๆ มควมแปรปรวนเบนมธรรมคค ไม่เบนไปคค
 ปรารณหของบุคคล เมอควมปรารณหไม่ดมประดงคหรือมอุปดรรค
 มาชคคของ นเบนเหตุให้เกดควมท้อแท้ชบเซาและฟุงด้านรำคาญใจ
 แด้นใจก็ดงเดไม่แน่ดังในทงหน ทำควมด่าบาคให้เกดแกใจไม่
 ผาดุก รักโดยอการเชนนเบนเหตุให้เกดทุกขภย จดวเบนไป
 ทงทไม่ควร ดมเดจพระผู้มพระภคเจ้าทวงแเดดงควมรักโดยอการ
 เชนนว เป็นเหตุให้เกดคคแเดะภย โดยเทศนายนนพนคคถวว

ปียโต ชายตี โสโก   ปียโต ชายตี ภย
 ปียโต วิปปมุตตสส   นตถิ โสโก กุโต ภย°

แเปดว ควมคคแเดะภยยอมเกดแคชองทรัก คนผนชาดจก
 ของทรักแเดว ควมคคแเดะภยจจะมีแคทหน ในพระคคณแเดดง
 อารมณเบนมวตถุให้เกดควมรักด้วยอำนาจกิเตดกาม วเบนเหตุให้

เกิดโศกและภัย เมื่อพ้นจากอารมณ์โดยที่ละความรักด้วยอาการเช่น
นั้นได้แล้ว ความโศกและภัยย่อมไม่มี

เปมโต ชายตี โสโก   เปมโต ชายตี ภัย
เปมโต วิปฺปมุตฺตสฺส   นตฺถิ โสโก กุโต ภัย°.

ความโศกและภัยเกิดแต่ความรัก คนผู้พ้นขาดจากความรัก
แล้ว ความโศกและภัยจะมีแต่ที่ไหน ในพระคาถานี้แต่งอาการคือ
ความรักด้วยอำนาจจิตเตล็ด ว่าเป็นเหตุให้เกิดโศกและภัย เมื่อพ้นจาก
ความรักด้วยอาการเช่นนั้น โศกและภัยย่อมไม่มี

รติยา ชายตี โสโก   รติยา ชายตี ภัย
รติยา วิปฺปมุตฺตสฺส   นตฺถิ โสโก กุโต ภัย°.

ความโศกและภัยย่อมเกิดแต่ความยินดี คนผู้พ้นขาดจากความ
ยินดีแล้ว ความโศกและภัยจะมีแต่ที่ไหน ในพระคาถานี้ทรงแต่ง
ความยินดีด้วยอำนาจจิตเตล็ดกามอันเป็นอาการแห่งความรักดังพรรณนา
มา ว่าเป็นเหตุให้เกิดโศกและภัย เมื่อพ้นจากความยินดีด้วยอาการ
เช่นนั้นแล้ว ความโศกและภัยย่อมไม่มี

กามโต ชายตี โสโก   กามโต ชายตี ภัย
กามโต วิปฺปมุตฺตสฺส   นตฺถิ โสโก กุโต ภัย.

ความโศกและภัยย่อมเกิดแต่กาม คนผู้พ้นขาดจากกามแล้ว
ความโศกและภัยจะมีแต่ที่ไหน ในพระคาถานี้ทรงแต่งทั้งอารมณ์
ที่ใคร่ทั้งก็เตล็ดที่ทำให้ใคร่รวมเรียกว่ากาม ว่าเป็นเหตุให้เกิดโศก
และภัย เมื่อพ้นจากกามนั้นแล้ว โศกและภัยย่อมไม่มี

ตณฺหา ย ชายตี โสโก   ตณฺหา ย ชายตี ภัย
ตณฺหา ย วิปฺปมฺตฺตสฺส   นตฺถิ โสโก กุโธ ภัย.

ความโศกแฉะภัยย่อมเกิดแต่คณฺหา คนผู้พ้นขาดจากคณฺหา
แล้ว ความโศกแฉะภัยจะมีแต่ที่ไหน ในพระคาถานตรงแฉะคณฺหา
อันเกิดทางทวารทง ๖ คือ ตา หู จมูก ตับ ใจ ทำให้ทะยาน
ในบิยารมณฺมรูปเป็นต้น ว่าเป็นเหตุให้เกิดโศกแฉะภัย เมื่อพ้นจาก
คณฺหานั้นแล้ว ความโศกแฉะภัยย่อมไม่มี การทำความรักด้วยอาการ
เช่นนี้ ชื่อว่าประกอบในทางที่ไม่ควร แม้จะเป็นเหตุให้เกิดโทษ
ดังกล่าวมา ก็ยังเบบที่ปรารถนาของประชาชน ความประกอบตาม
เช่นนั้นเป็นด้วย อโยนิโธมนฺติการ คือความทำใจไม่ถูกต้อง
อโยนิโธมนฺติการนเบบอาหารของนិวรรณธรรมทง ๕ ดมเด็จพระบรม
ศาสดาตรัสไว้ในนิวรรณวรรคแห่งโพชฌงคฺฉยุต ย่นความว่า ดูก่อน
ภิกษุทั้งหลาย เมื่อนมนฺติการโดยไมเียบคาย คือทำใจไม่ถูกต้อง
กามฉนฺทะ พยาบาท ถนมิทระ อุตฺทจฺจกุกฺกฺจระ วิจิจฺจนา ที่ยังไม่
เกิดยอมเกิดชน ที่เกิดชนแฉะยอมเบบไปเพอคความไพบุติยอย่างยัง
อธิบายว่า การทำใจในอรณฺทที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง ที่เบบทุกฺขว่าสุข
ที่ไม่ใช่ตนว่าเป็นตน ที่ไม่งามว่างาม ชื่อว่าอโยนิโธมนฺติการ ทำ
ใจไม่ถูกต้อง อารณฺทเบบนิมิตฺตแห่งความงามเป็นวัตถุให้เกิดกาม
ฉนฺทะ อารณฺทเบบนิมิตฺตแห่งความชงเคียด เป็นวัตถุให้เกิดความ
พยาบาท ความระอาเป็นวัตถุให้เกิดถนมิทระ ความไม่สงบแห่งจิตต์
เป็นวัตถุให้เกิดอุตฺทจฺจกุกฺกฺจระ ดังที่ยังไม่แน่ใจเป็นวัตถุให้เกิด
วิจิจฺจนา ความทำใจในวัตถุณฺ ๆ เบบอาหารแห่งนิวรรณทง ๕

ตามลำดับ อโยนิโสมนสิการ^{๕๕} โทษนำบุคคลให้ประกอบตนในที่
 ไม่ควร ทางที่ควรประกอบนั้น ได้แก่อโยนิโสมนสิการ ความทำ
 ในใจที่ถูกต้อง บัองกันความทะยานอันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์โทมนัส
 กำจัดนิวรณ์ธรรมด้วยดีมาธิภาวนา เจริญอสุภกัมมัฏฐาน พิจารณา
 อารมณให้เห็นเป็นไม่งามเป็นอารมณ์ บัองกันมิให้ตกอยู่ในอำนาจ
 แห่งกามฉันทะ เจริญเมตตาการุณามุทิตา หัดจิตต์ให้คิดในทางให้
 เกิดรัก เกิดความสงัดาร เกิดความชื่นบาน บัองกันมิให้ตกอยู่ใน
 อำนาจของพยาบาท เจริญอนุสสติกัมมัฏฐาน พิจารณาถึงความดี
 ของตนบ้าง พิจารณาคุณของพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์บ้าง
 ทำใจให้ชื่นบานและอาจหาญในการประกอบกิจ บัองกันมิให้ตกอยู่
 ในอำนาจแห่งถีนมิทธะ เจริญกัมมัฏฐานอันทำใจให้สงบ เช่น
 มรณคีตน์กถามรณะเป็นอารมณ์ บัองกันมิให้ตกอยู่ในอำนาจ
 อุกุศลจะและกุกกุศลจะ เจริญชาตุกัมมัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐาน
 กำหนดรู้ดีภาวธรรมที่เป็นอยู่อย่างไร บัองกันมิให้ตกอยู่ในอำนาจ
 แห่งวิจิกิจฉนา รุจกขมจิตต์ในสมยทพด้าน รุจกขยจิตต์ในสมยท
 หตหุ รุจกประคองจิตต์ในสมยทเป็นไปดีมาเด่มอ ทำจิตต์ให้อาจ
 ให้ควรแก่การงาน ^{๕๕} นบนทางที่ควรประกอบ บุคคลที่ประกอบตน
 ในทางที่ไม่ควรไม่ประกอบในทางที่ควรดังพรรณนามา ตะกัจที่^{๕๕} เป็น
 ประโยชน์ได้ย ดยบหมกมุ่นอยู่ในบิยารมณั ปต้อยให้นิวรณ์เข้า
 ทับบม ไม่อาจถอนตนให้พ้นจากความเป็นพาดชน จักได้โดยผลคือ
 วิปฏิสารในภายหลัง ในเมื่อเห็นผลของบุคคลที่ประกอบตนในทาง

ที่ชอบ อันความรักที่ประกอบในฐานะอันไม่ถูกทาง เป็นโทษให้เกิด
ความโศกแฉะภย มีนัยดังวิบัติชชามา

ความรักที่ทกต่างไว้ในเบื้องต้น ตามพระนิพนธ์พุทธภาษิตว่า
ตณฺชโน กุรุเต ปิยํ ชนย่อมทำบุคคลนั้นให้เป็นทรกน ประสงค์
ความรักที่ถูกทาง เกิดด้วยความเต็มใจในคุณสมบัติของบุคคล ผู้
ประพฤติดังงามและประพฤติตามคุณสมบัตินั้น ๆ ยังประโยชน์ให้เกิด
แก่ตนแก่ท่านเพราะความรักนั้นเป็นลุ่มภูฐาน ชั้นใดกฤตกรรมิ ยัง
ต้องมีความรักความพอใจ จึงถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ต้องด้วย
วจนประพันธ์พุทธภาษิตว่า

ฉนทชาโต อนกฺขาเต มนสา จ ฝุโจิ สียา
กาเม จ อปฏีพทฺชจิตฺโต อุตฺถํโสโตตี วุจจตี°

พึงเป็นผู้มีฉนทในอนักชาตกรรม พึงถูกต้องกรรมนั้นด้วยใจ
และพึงเป็นผู้มีจิตไม่ปฏิพัทธ์ในกาเม จึงจะกล่าวได้ว่า อุตฺถํโสตะ มี
กระแต่ในเบื้องบน ดังน พระนิพนพานได้ชื่อว่า อนักชาตกรรม
เพราะกล่าวไม่ได้ว่า ทำด้วยสังนงน หรือว่ามดอย่างนอย่างน
เป็นกรรมชาติทำให้แจ้งไตด้วยใจ บุคคลผู้มีฉนทะคือใครจะทำจะปฏิบัติ
เป็นเบื้องต้น และอุตดำหะบากบนด้าเนนตามบุพพภาคปฏิบัติ จนถูก
ต้องพระนิพนพานนั้นด้วยใจ ตะกิเตด้อย่างหยาบอย่างกตางชนไปโดย
ดำดับ จนจิตต์ไม่ปฏิพัทธ์ในกาเมคุณารมณ จิตว่าเป็นอริยบุคคล
ได้นามว่า อุตฺถํโสตะ มีกระแต่ในเบื้องบน ท่านประสงค์พระอนาคามผู้
จักสันกระแต่แห่งภพ แด่วปนิพนพานในพรหมโลก ไม่กตัมมาสู่

กามธาตุออก เมื่อเทียบกฏของกถยานชน เหตุผลก็ดัดตามฐานะ
 ผู้ทมนนทะพอใจรักใคร่ในกถยานธรรม แต่ได้เห็นผู้นทมนความ
 ประพฤติในทางนั้น ก็มีความรักใคร่เคารพนับถือและปฏิบัติตาม ไม่
 ทำตนให้อับปางเพราะกามคุณารมณเป็นเหตุ อาจทำตนให้สูงขึ้น
 ไปโดยลำดับทั้งทางโลกและทางธรรม เพราะฉะนั้น ความรักที่
 ประกอบถูกทางจัดเป็นคุณสำคัญ เพราะความดีความงามล้ำเลิศ
 ด้วยความรักเป็นสัมมูฐฐาน ให้ล้ำเลิศความดีทั้งโลกทั้งธรรม มี
 อรรถาธิบายดังถวายเป็นวิสัยชชานามา

ท่านพระสุสุวรรณรัตน์มจตมณอยู่ในธรรมปฏิบัติ เพราะอาศัย
 ความเห็นเป็นสัมมาทัศนะ ผูกหัดจรยาอนุรูปแก่พระธรรมวินัย มี
 หน้าที่ ตั้งอยู่ในกตัญญูตาทกเวทิตาคุณอันมั่นคง อบรมกิริยา
 อชยาศัยให้เป็นไปอย่างดั่งบุद्धภาพ ตั้งใจบำเพ็ญไตรสิกขาตามหน้าที่
 ของตนมิได้บกพร่อง นับว่าท่านได้บำเพ็ญธรรมดีไม่สร่นห ๗ อัน
 อำนวยผลคือ พหุบุบิยตา คือด้วยพระคากามอรรถาธิบายดังถวายเป็น
 วิสัยชชานามา

ขอพระกษัตราศัทพระวรวงศ์พิตรทรงบำเพ็ญ ณ ครองน พร้อม
 ด้วยพระเถรานุเถระและคฤหัสถ์ทมนความเคารพนับถือในท่าน จึงเป็น
 บุญหรืออำนวยวิวิบุตผล แก่ท่านพระสุสุวรรณรัตน์โดยฐานนิยม
 ส้มควรแก่วิบากสามารถน ๗ ทุกประการ ขอถวายเป็นพร.

อากาถา

แสดงในงานพระราชกุศลปฐมสังคีตมวาร
พระสพสมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์
กรมพระยาภาณุพันธุวงศารเดช ฌวังบูรพาภิรมย์
วันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๑

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส.

ภาสิตมัททึ เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา
สมฺมาสมฺพุทฺเทน นตฺถิ ปญฺญาสมา อภาตฺติ.

บัดนี้ จัรบพระราชทานถวายวิดีชชนาพระดีทธรรมเทศนาใน
อากาถา นตองพระเดชพระคุณประดับพระบัญญัติบารมี ด้วยบดิน
ถึงอภิตกขิตต์มยเนื่องในกาดนิยมนับแต่เด็มเด็จพระปิตุลาบรมพงศาภิมุข
เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศารเดช ทิววงศค
กำหนดได้ ๗ วัน เด็มเด็จบรมบพิตรพระราชเด็มภารเจ้า ทรงพระมหา
กรุณาเด็ดเด็จมาประทับเป็นประธานในมหาเด็มาคมพระบรมวงศานุวงศ
เด็ดเด็ชาทูตเด็ดของชุดพระบาท ทรงบำเพ็ญพระราชกุศตย่นลงใน
ทักษิณานุปทานกิจ ทรงพระราชชุกุทิศเด็ดเด็จพระราชปิตุลา
พระองค์นหน โดยเชษฐาปจายนธรรมเด็ดเด็ญาตีดังกหธรรม ด้วย
พระราชชอชยาคัยททรงอาตยรักใคร่เควพนบถอดันทสนมเด็ดเด็ดด้วยพระ
มหากรุณาชคุณ

เด็มเด็จพระราชปิตุลาพระองค์นหน ทรงเด็มบรรณด้วยปพเพกต-
บุญญาตาเด็ดเด็ดตตเด็มมาปณช เด็ดเด็จอุบตในชคตยดกุดอนดุงศกต

๑. พระธรรมเทศนากัณฑ์นี้ ได้รับพระราชทานรางวัลไครแพรจจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชชกาลที่๗

ได้ทรงบำเพ็ญกิจอันเป็นประโยชน์ทางอุตสาหกรรมและปรัดมันต์ ทรง
 ประกอบด้วยคุณาถการควรแก่อุปถัมภ์กิจโดยอเนกปริยาย แต่
 เมื่อจะยกกล่าวตามพระจริยาของพระองค์โดยความดำริ้จผล เป็น ๓
 ประการ คือ อุตตตถจริยา ความประพฤติเป็นประโยชน์แก่พระองค์
 อย่างหนึ่ง ญาตตถจริยา ความประพฤติเป็นประโยชน์แก่พระญาติ
 อย่างหนึ่ง โดกตถจริยา ความประพฤติเป็นประโยชน์แก่โดก
 อย่างหนึ่ง สัมเด็จพระราชบิดาพระองคืนั้น ได้ทรงอบรมพระองค์
 ด้วยการศึกษามาแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงทราบวิทยาคาสตร์ทั้ง
 สกัสมัยและปรัดมันัย และยุทธศาสตร์รัฐประศาสน์ สัมเป็นกุดสมันต์
 เบนชัตตยราชกุมาร เมื่อทรงผนวชก็ได้ทรงศึกษาในพุทธศาสน์อัน
 เป็นหลักแห่งพระจริยา คืตพิภยาทกุดสถานทีพระองค์ทรงอบรมศึกษา
 มา เป็นการศึกษาพระองคืให้สัมบูรณ์ด้วยความรู้ความดำมารถอัน
 จดเป็นคุณาถการประด้านพระองคืไว้ในหลักแห่งธรรมปฏิบัติ ด้วย
 ประพฤติพระองค์คงทัดมแก่ความเป็นพรหมแห่งประชาชน ไม่ทำ
 พระองคืให้เดือดร้อนเพราะความประพฤตินั้น ๆ ดังวจนประพันธ์
 มหาเถรภาษิตว่า

กเรยั กิณจิ ปาสัสิ   เอวิ นาสุสานุตปโปนั
 สมมุขา ยาทีสิ จินณั   ปรมมุขาปี ตาทีสิ.

ความว่า เราจะทำอะไร ๆ ให้ผู้รู้ธรรมได้วิญอย่างนัจงจะไม่เดือด
 ร้อนในกายหตัง คืตต่อหน้าประพฤตืเช่นไร แม็ดบหตังก็ประพฤตื
 เช่นนั้น นัจงเป็นต้วนอุตตตถจริยา คุณชอนจาทองปรารถนาใน
 เองตณ เพราะเมื่อฝึกฝนตณตแถวจิงอาจทำกิจให้ดำริ้จด้วยความ

ดำมารถ พระเจ้าจักรพรรดิมีพระราชอำนาจเผ่าไปทั่วรัฐพมณฑล
 ชักจูงประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลในธรรม บังคับความเบียดเบียน
 และกันไต่ ชนตบพระองค์กทรวงบำเพ็ญจักรพรรดิอรรถจักรรัตน
 ปรางูเป็นพระราชอำนาจ จึงอาจทำประโยชน์แก่โลกได้ดังกล่าวมา
 ดมเด็จพระบรมค่างดากอย่างเดียวกัน ทรวงบำเพ็ญพุทธการกกรรม
 เบนอนเนกอนนต จนตถุณวมุตเบนอตุทธชชช เคนนจงได้ทรวงบำเพ็ญ
 สัตตปการดมปทาเบนนาละของโลก เมื่อได้บรรดอุประโยชน์ส่วนตนเบน
 อตตดมบตเช่นนนแถว ควรจ่ายแจกประโยชน์นนเผอเผแถคนอน
 ต่อไปตามวิสัยของดีปปริตชน ที่เบนญาคกตั้งเควระหตามฉนทเบน
 ญาค ที่เบนมตรกตั้งเควระหตามฉนทเบนมตร แมคนอนนอกจากน
 กนบวารวมทุกขรวมตุช ดำมารถเปตองทุกขให้ตุชแก่เขาได้ การทำ
 เช่นนจตวาเบนคนดมบตมถอนยงใหญ่ เพรเวดำเรจตุชคณกรรม
 คอเมตตากรุณา อนเบนจวิทยาของทานผเบนบุษรัตน

ดมเด็จพระราชบีตุฎากทรวงอนุวรรณตามน เมอพระองคได้ทรวง
 บำเพ็ญจริยาส่วนอตตดมบตบรบริบรณแถว จึงทรวงจ่ายแจกประโยชน์
 นน ๆ แก่พระญาคิพระมิตรตามควรแก่ชน และโดยฐานที่พระองค
 เชนประมุขแห่งพระบรมวงค์ ทรวงแถตงพระอชยาศัยเผอแถตุชการ
 ตั้งเควระหอนุเควระห ทรวงทักทายปราศรัยปลุกความชันบานในหมู่
 พระญาคิ ทรวงแนะนำแถในตั้งที่เบนประโยชน์บองกันโทษเต็ยหายตุช
 กุศโตบายอย่างตุชช ทรวงประพฤติโดยอการอนตุสมาตุชมอดตุช
 พระทยอนหนักแนนตามคตองยุคคิธรรม ตุชทินกรอนตุชองแถงแก่
 ประชุนชนแถะตุชฉนทโดยมิได้เตอถเวณฉนน และทงได้ทรวงเบน

พระชุธะเอาพระทัยได้ในหม่อมพระประยูรญาติทั้งในงานมงคลดอวมงคล
 ทุกสถาน สุดแต่กิจการนั้นจะเกิดมชน นจดเบญญาตคฤจรรยา คุณ
 ขอนกเบนท์ธรรเธริญแก่พุทธาภิณฑต ด่มเด็จพระธรรมดามีศรีบรม
 คำสาคาครดัดสอนให้ตั้งอยู่ในคุณชอนทงคฤห์ถัดเตะบรรพชิต แม่
 พระองค์เองก็ทรงบำเพ็ญเป็นพุททธิกิจตามพุททธิด้วย เพียงแต่บำเพ็ญ
 ประโยชน์ส่วนตัวเตะพวกพ้องของตน ยังนับว่าบกพร่องทางประพฤติ
 ต่อได้บำเพ็ญประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่ประชาชนทั่วไป จึงจัดว่าทำความ
 ประพฤติให้บริบูรณ์ไม่มีบกพร่อง คุณชอนเบญจริยาของท่านผู้เป็น
 อัจฉริยมนุษย์ ผู้ที่ตั้งอยู่ในคุณชอนจัดว่าอุปมาเพื่อประโยชน์สุข
 แห่งประชาชนเป็นอันมาก ด่มเด็จพระม่อมพระภาคเจ้าครดัดธรรเธริญ
 ความประพฤติเช่นนั้นว่าเป็นสำคัญทั้งทางโลกทางธรรม อย่างบุคคล
 เป็นอุทาหรณ์ ฝ่ายอาณาจักรยกพระเจ้าจักรพรรดิ ฝ่ายคำสอน
 ยกพระศากตอรหันตด่มมามาด่มพุททธิเจ้า มีบาตในคัมภีร์ทุกกนิบาต
 อังคุดตริกกายเป็นข้อสาธกว่า

เทวมเม ภิกขเว ปุคฺคฺลา โสเก อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ
 พหุชนฺหิตาย พหุชนฺสุขาย พหุโน ชนฺสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย
 เทวมนุสฺसानิ.

ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย บุคคลทั้งดองนเมอเกิดชนในโลก ย่อม
 เกิดชนเพื่อความเกอกถ เพอความสุข เพอประโยชน์แห่งประชาชน
 เป็นอันมาก ทงเทวดาเตะมนุษย์ บุคคลทั้งดองนคอพระเจ้าจักรพรรดิ
 กับพระศากตอรหันตด่มมามาด่มพุททธิเจ้า ดงน ด่มเด็จพระราชบีตุดา
 ก็ทรงอนุวรัตนตามนยนเหมอนกัน โดยได้ทรงบำเพ็ญโตกคฤจริยา

เป็นประโยชน์แก่ประชาชนทั่วไปในสยามรัฐทั้งฝ่ายนี้และใน
 ราชการเป็นประโยชน์ใหญ่ในแผ่นดิน ตั้งแต่ต้นมาโดยอนุกรมลำดับ
 ตลอดจนทรงเป็นองค์อภิรัฐมนตรี ควรนับว่าเป็นรัตตัญญูในหมู่ผู้
 ใฝ่หาทุกเหล่า ยิ่งความชอบของพระองค์ให้สำเร็จประโยชน์ทั้ง
 พุทธจักรอาณาจักร นับว่าได้ทรงบำเพ็ญพระจริยาทั้ง ๓ บริบูรณ์มิได้
 บกพร่อง ไม่มีของที่ใครจะครหาขึ้นมาได้ คุณงามความดีของสมเด็จพระ
 ด้มเด็จพระชินศรีบรมศาสดากัศรต์สรวิญญูผู้มีความประพฤติก็นั้น
 ไว้ โดยพุทธภาษิตว่า

อจนิททุกุติ เมธาวิ	ปณณาสีลสมาหิต
เนกขัม ชมโพนทสเสว	โก ตัม นิทิตุมรหติ
เทวาปี นัม ปัสสันติ	พราหมุณปิ ปัสสีโต.

ความว่า บุคคลที่มีความประพฤติก็นั้นไม่มีบกพร่องมีเมธาขอบด้วย
 ปัญญาและศีลบริสุทธิ คุณงามความดีของสมเด็จพระ ใฝ่หาจะก่นครหา
 แม้เทวดาก็ชมแม้พรหมกัศรต์สรวิญญู ดงน ด้มเด็จพระราชบิดาทรง
 สัมบุรณ์ด้วยพระคุณราศีอันดังเขปดังในพระจริยาทั้ง ๓ ประการ ดัง
 รับพระราชทานถวายเป็นชานามานะน การทพระองค์มีปฏิปทาด้มบุรณ์
 ดงน ก็เพราะมีพระปัญญาเป็นด้มฐฐาน อุปถัมภกความคิตให้เฉดยว
 ณฑาด ความประพฤติก็นั้นด้มจริตไม่ผิดกรรม เพราะปัญญานนยอม
 ฉายรัศมีใหม่แดงด้วงไค้ทวไป ไม่มีแดงด้วงอันใดจะด้ได้ ดง
 เทศนาโดยนยพุทธภาษิตที่ด้มเด็จพระผู้มพระภาคเจ้า ซึ่งเป็นผู้เห็น
 เป็นพระอรหันตด้มมาด้มพุทธเจ้า ครีด้ไว้ว่า นตฺถิ ปณณาสมา อภา
 แดงด้วงด้มอดด้วยปัญญาไม่มี ดงน พระพุทธภาษิตนอบบាយว่า

ประชากรจากเหตุผลเรียกว่าปัญญา คุณขออนยอมมัจจุราญคฤคตาม
 ขรรมาเบนพณา แต่มหยอมมยงกว่ากัน เบนไปตามเหตุทใดตั้ง
 ด่มอบรมไ้วมากหรือน้อย ถ้าใครใช้มากปัญญาก็เจริญมาก ทำ
 ความรู้ให้มากยงชน ถ้าใครใช้น้อยหรือไม่ได้ใช้ปัญญาก็เจริญน้อย
 หรือไม่เจริญ และถ้าใครใช้ในทางไหนความรู้ในทางนั้นก็เจริญ
 ชนไป ไม่ใช้ในทางไหนความรู้ในทางนั้นก็ไม่มีเจริญชนไป เพราะ
 ฉะนั้น ด่มเด็จพระบรมศาสดาจารย์จึงได้ตรัสไ้วว่า โยคา เว ชายเต
 ฎฐิ ปัญญายอมเกิดเพราะประกอบ อโยคา ฎฐิสงฺขโย ด้นปัญญา
 เพราะไม่ประกอบ เอตํ เทวชาปถิ ฌตฺวา ฎวาย วิฎวาย จ ฎูทง
 ของความเจริญและความเต็มทั้งดองदैว ตถตฺตานํ นิเวเสยย
 ยถา ฎฐิ ปวทฺตมตี ปัญญายอมเจริญได้ด้วยประการใด ก็ควรตั้ง
 คนไ้วด้วยประการนั้น ดงน คุณขอนม้ในผู้ใด ย่อมต้องใจผู้
 ให้สว่างไ้ว ฎูกความเจริญและความเต็ม ฎูกอุบายที่จะทำคน
 และผู้อนที่อยู่ในปกครองของตนให้ถึงความเจริญ ฎูกอุบายเครื่อง
 แกไขตนและผู้ที่อยู่ในปกครองตนให้พ้นจากความพินาศ ฎูกตนว่า
 ม้คุณด่มบตเพียงเท่าใด และประกฤติตนให้ด่มแก่ชาติดฤดยศศักดิ์
 ด่มบตบริวารความรู้และคุณขรรมาฐานะของตน ฎูกประมาณ
 ในการแสวงหาเครื่องเดยงชัพदैโดยทางที่ชอบ และฎูกประมาณ
 ในการบริโภคแต่พอควร ไม่ทำตนให้เดือดร้อนเพราะเหตุชน ฎูก
 กาดเวลาอันสมควรในอนประกอบกิจนั้น ๆ ไม่ทำตนให้ด้าดมัย
 ประกอบกิจการทนกาดเวลา ฎูกบรัชทคอบประชุมชนและกรียาทจะ

คของประพฤตคอบริษทนน ๆ ว่า หมั้นเมอเขาไปหาจะตองทำกรยา
 อยางน จะตองพูดอยางน เบนตน รุจกเดอกบุคคลว่า ผูนเบนคนค
 ควรบค ผูนเบนคนไมคไมควรบค เบนตน คุณด้มบคเหตวนด้าเรจ
 มาแต่ปรีชาทรุจกเหตุมตซึ่งเรยกว่าบัญญัติ บัญญานภาษาศ
 ดร์รเดรีญไวว่าเบนดวงแกวของนรชน ด้าหรบเดอกคนขอความท
 ดักตบให้ประจักษ์แจ่ง แด่งพระอาทิตย์หรือพระจันทรแต่ละดวงประทีป
 จะต้องนชายไปได้ก็แต่ในฐานะที่ไมม่อะไรกำบัง ด่วนแด่งแห่งบัญญัติ
 อาจต้องไปได้แม้ในฐานะที่ดักตบ ซึ่งไมม่แด่งอะไรที่จต้องไปถึง
 เพราะฉะนั้น ท่านจึงกต้าว่า พลญา โลกสมิ ปหุโชโต บัญญา
 เบนแด่งสว่างในโดก ดงน ขอนแด่งดงว่าโดกยงมมตมดสว่าง มิต
 นอกยงมีแด่งแห่งพระอาทิตย์เบนตนต้องให้สว่าง ทำให้ประชาชน
 ประกอบกิจการด้าเรจประโยชน์ได้ตามประสงค์ ด่วนมิตในยอมเป็น
 ฝ่ายบังดวงบัญญัติให้ทบให้มิต มิให้ดอดต้องมอเห็นความเล่อมความ
 เจริญและความเห็นจริงเห็นแจ่งโดยธรรมตาได้ เพราะดั่งที่ดกซึ่ง
 หรือความเป็นจริงแห่งเบญจขนรยอมมมตคอบบิตบังอยู่โดยมาก นำ
 บุคคลให้ตดขตมิให้เห็นดงไปตามเป็นจริงได้ ย่อมเป็นเหตุให้ยดถอ
 ว่าดงนนเบนของเรา ดงนนเบนตวคนของเรา เมอดงทยดถอ
 แปรปรวนเบนอยางอื่นไป ก็เขาใจว่าเราเบนอยางนน เขาเบนอยางน
 เดวแต่ละคิณด้วยประการต่าง ๆ จึงเกิดโคกปรีเทวทุกข์โทมนด์
 อุบายาต์ไมม่ต้นสุด นเบนมิตในปกบิตใจไวมิให้เห็นของจริง เมื่อ
 มีบัญญัติกำกับ ด้ามารถขับได้มิตในนให้หมคไปด้นไป ทำให้สว่าง
 ใล่รูงโรจันมอเห็นได้โกตเห็นได้แจ่มแจ่งเห็นได้ตามเป็นจริง ว่าดง

ทงปวงทมความเกิดเป็นกรรมตายอมมความคบเป็นกรรมดา คตอด
 ด้เห็นอริยต์จกรรมอนเบนของจริงอย่างประเดร์รัฐ ถอนความถือ
 มั่นในเบญจขนชดวยอำนาจคณหามาณะทัญฐิได้ยได้ นับว่าเป็นเครื่อง
 บำรุงใจให้ตั้งบระงับเป็นต้นคิด้ชพ้นจากอนิฏฐูเผลมมีความโศกเป็นต้น
 แม็ดมเด็จพระนราศัภบรมทศพด ก็ได้ทรงอบรมในพระบัญญัติบารม
 เป็นพนมา จึงได้ตรัสรู้ไญยธรรมพร้อมทงเหตุผลแจ้งประจักษ์ชัด
 ทรงกำจัดมารพร้อมทงเสนำให้ปราชัย คุจพระอาทิตย์เม่ออุทัยยอม
 ขับไล่ความมืดส่อง โลกให้สว่างฉะนั้น ค้องด้วยวจนประพันธ์พุทธ
 อุตานว่า

ยทา หเว ปาตุกวนติ ชมมา อาตปโน ฉายโต พุราหุณเสส
 วิชูปยิ ตัญฐติ มารเสนิ สุโรว โสภาสมนตลิกขิ.

ความว่า เมื่อใดแต่ กรรมทงหตายยอมปรากฏแก่พราหมณผู้
 เพียรเพ่งแดงอยู่ เมื่อนน พราหมณนยอมกำจัดมารแต่เด่นามาร
 ได้ยได้ เหมือนอาทิตย์อุทัยทำทงฟ้าให้สว่างฉะนั้น ความมืดในจะ
 หมดไปได้ก็เพราะอาทิตย์แดงแห่งบัญญัติเป็นเครื่องขับไล่ เมื่อมด
 หมดไปเท่าใดความสว่างใด้ก็รุ่งโรจน์เท่านั้น เพราะฉะนั้น ท่าน
 จึงกล่าววว่า แดงสว่างเด่มอดด้วยบัญญัติไม่มี มีอรรธาธิบายดังถวดย
 วิตชชนามาฉะนั้น

สมเด็จพระราชบีตุดาบรมพงศาภิมุข ได้ทรงอบรมในพระ
 บัญญาบารมเป็นพนมา จึงได้ทำให้พระองค์สว่างใด้เป็นคาวาแห่ง
 ด้ยามรัฐ นับเป็นความดีวดีแก่พระองค์ตงแต่ต้นจนอด้าน ค้อง
 ด้วยภาษิตบรรหารว่า โชติ โชติปรายโน เป็นผู้สว่างมา กตบเป็น

ผู้ส่งไป ดงน ขอพระราชกุศลบุญราศีกษณานุปทานที่สมเด็จพระ
 บรมพิตรพระราชดำริเจ้าทรงบำเพ็ญเพื่อเป็นญาติพด ชนมิก
 บรรณาการอันดำริด้วยอุปจายนธรรมน จงเป็นบุญนธอนวย
 คุภอรวิวิบุตผล แต่สมเด็จพระราชบิดาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้า
 ภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช โดยฐานนิยม
 สมเด็จพระราชหฤทัยประดิษฐ์ทุกประการ

รับพระราชทานถวายวิศิษณาพระธรรมเทศนาณของพระเดช
 พระคุณประทับพระบัญชาบรมมหารัชมังคลาภิเษกเวดา ขอถวายพระพร.

---

๘๘ ทพงของตน

รจนาพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานประจำปีของท่าน

พ.ศ. ๒๔๓๒

คนเราเกิดมาในโลก ต้องพึ่งมารดาบิดา อยู่ในความอุปถัมภ์
ของท่าน จึงรอดมาได้โดยสะดวก เพราะท่านเป็นบุรพาจารย์ ให้
ความปราด่อน ให้ความอุปถัมภ์ทุกอย่างโดยไม่เห็นแก่ความยาก
ลำบาก ตลอดจนแนะนำสั่งสอนในจรรยาข้อประพฤติปฏิบัติตามตำรา
อบรมนิตยให้ย่างขันธุฎมิแห่งศตบุรุษ แต่ที่ท่านจะมัวปราด่อนเช่น
นั้นเด็มือไปหาได้ไม่ เพราะต้องทำหน้าทหาละเบียงเครื่องเดียงชพแก
คนแแต่บุตริศาต่อไปอีก ถึงอย่างนั้นท่านก็ไม่ตะเวนในการที่มุ่งจะให้
บุตริได้เบ็นผู้ดี อนตองอาศัยการศึกษาเบ็นตนเคา ท่านจึงได้มอบแก
คนอนตอไป ซึ่งเห็นว่าพอจะรับทำธุระแนะนำสั่งสอนให้ได้ ผู้หน
แแต่เรียกวาอาจารย์ ๗ นนบวาเบ็นผู้รับชวงจากมารดาบิดาอีกตอหนง
เบ็นผู้ทำหน้าทแนะนำสั่งสอนตอไปจนหมดตำราของตน ชาจารย์จึง
นนบวาเบ็นทพงอกพวทหนงในการอบรม ในการสั่งสอน ในการให้วิชา
เมอเตบโคชนโดยลำดับ แม้จะได้เตาเรียนศกษามาเพียงเทาน ก็ยง
ไม่พอทจะทาตัวให้เบ็นทพงแกตัวไตเอง เพราะเหตุวาระหว่างหัวตอ
ความเบ็นเด็กกับเบ็นหนุ่ม แแต่ความเบ็นหนุ่มกับเบ็นผู้ใหญ่เบ็น
การสำคัญมาก ภาพตาตพลงกเดียงคน เอาตัวไม่รอด แแต่คุดงนง จึง
ตองมการศกษาคัดคอกนตามลำดับชนไป เพอเบ็นการเพาจรรรยา
แแต่อชยาศัยให้ประณคชน ดำหรับเบ็นภากพนรบรองความเบ็นผู้

หลกผู้ใหญ่ค่อไป คติโบราณจึงถือเคร่งครัดว่า “พอมอายุครบบวช
 แลวตของบวชเรียน” เพราะคนชายรุ่นนั้นจะต้องแตกเนื้อหนุ่มเต็มที
 งามขลุ่ณัฒมเป็นผูใหญ่แลว การบวชเรียนจึงเหมาะกัน เพ้ออบรม
 นิสสัยเบนพระควยเตะเรียนทางพระควย เพราะใจคนเราก้าไม่มีชกรรม
 ก้ากับ ก็มักจะฟังคะนองไปตามอำนาจอารมณ์ ที่ชกจุงให้ละโมภ
 ให้โกรช ให้หลง เกินกว่าขนาด จนทำให้เสียคนบ่บปี ทางพระหรือ
 การเรียนทางพระจึงเป็นปฏิปทาทางปราบโตภ โกรช หลง ให้เบาบาง
 จนหมดไปได้อย่างดี คายก็เดลที่หยาบๆ ให้ออกได้ เช่นเกิดโตภก็
 อิจฉาริชยาเกิน ทำร้ายกัน วิวาททะเลาะกัน แย่งชิงกัน แข่งดีกัน
 เป็นต้น เกิดโกรช ก็ฉุนเฉียวทำให้ใจอำมหิตร้ายกาจ เห็นคนที่ตน
 ไม่ชอบ สัตว์ที่ตนเกลียดชัง ก็ประหัตประหารอย่างทารุณ เกิดหลง
 ก็เซอเซางมงายไป จนเขาจะให้ทำอย่างไร ก็หมดความใคร่ครวญ
 พินิจเพราะเห นตวนเบนก็เดลส่วนหยาบที่เห็นได้ทางตา เห็นปรากฏ
 อยู่แลว ที่จะปราบได้ตองอาศัยการเรียน การปฏิบัตทางชกรรม การ
 บวชเรียนก็ค่อการปฏิบัตทางปราบก็เดลเหตฉาน บำรุงอชยากัยใหม่
 เมตตากรุณา มั่งคเระหื้อนุเคราะห์ตามดำมารถ แต่การบวชเรียน
 นั้นเบนคู้กัน เมอบวชแลวตของเรียน ถ้าบวชไม่เรียน ก็ไม่ส้มชอ
 ว่า บวชเรียน สักออกไปแลวตของเปลี่ยนค่านำหน้าว่า “จิต” แปลว่า
 เบนผูรู้หรือนกรปราชญ์ ถ้าไม่เรียนให้รู้ดีก็ค่วาบวชเอาชื่อว่า จิต
 เทานน ก็ไม่ส้มกับชอ และไม่เป็นการส้มควร ทั้งไม่ส้มกับเขา
 ยกยอองว่าเบนตคตควย เหตุฉนการบวชเรียน จึงเป็นการคึกษาขลุ่ณัฒม
 เพ้อยกฐานะของตนให้ขลุ่ณัฒมความเป็นผูดี เบนคนมนคง เบนผูหลก

ผู้ใหญ่ ใจดีนิทสนมในทางพระคำสอนา ดมกับเบณภูมิแห่งพุทธบริษัท
 ผู้ถือคำสอนาจึงนิยมตอดตมาจนทุกวันนี้ แต่การบวชเรียนเช่นนน
 กตของอาศัยพระดังชแตะมีหัวหนา คือ อธิษณายะอาจารย์เบณผอนวย
 การเหตนาจนดำเรจได้ ท่านอธิษณายะอาจารย์จนบวาเบณทพง
 ของสัตว์ทวาริก อนเตวาลิก อักชนนง

คนเราเมื่อได้เดาเรียนคักษาอบรมนิตต์ยใหม่พนทตดงกถาวมา
 นแต่ ภายงอยู่ในโลกทราบใด ก็ตองประพฤติอนุวรรตน์ไปตามโลก
 ทราบนน แต่ตองไม่ตะทางธรรม คืออยู่ในที่ใดตองประพฤติคนให้
 เบณพตเมืองดี อย่าทำตนให้เบณเลี่ยนหนามของแผ่นดิน พระเจ้า
 แผ่นดินทรงปกครองประชาชนโดยฐานคุดบิดากับบุตร ถ้าคนไหน
 ประพฤติไม่ตกตดต้นดานด้วยอาการทตงโทษ เพื่อมิให้ใครเอาอย่าง
 บ้าง เพื่อให้เซตหดบาแต่กตบประพฤติบ้าง เพราะทรงหวังอยู่ทาง
 เดียวที่จะให้ประชาราษฎร์ได้รับความดุษดำราญ ให้มีโอกาดทำมา
 หาเตยงชีพโดยสะดวก เพื่อจะให้ผลเช่นนบวรรตไปได้ จึงได้ทรงตง
 เจ้าพนักงานตามแผนกเดะหนาท พรอมด้วยพระราชกำหนดกฏหมาย
 เช่นแผนกบรวเทาทุกชเคิดดรอนของราษฎร ก็คือทรงตงค่าต ตง
 คูกตระวาง ตงตารวจ ตงเจ้าหนาทผาย ปกครองดูแลกิจธุระดุษตุกช
 ของราษฎร แผนกให้ความดุษ ก็คือทรงตงกองแพทย กองโฮตถค่าต
 กองดุษขาภิบาด ตดอดถึงทำทางคมนาคนให้เดินไปมาค้าขายสะดวก
 แผนกบำรุงความรู้ความนตาด ก็คือทรงตงโรงเรียน เพาะวิชา
 ความรู้ให้ เพียงเท่านั้น ก็จะพอเห็นพระมหากรุณาธิคุณพระบาท
 ดมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ววา ทรงไม่พระทัยในราษฎรให้มีความดุษ

เพียงไร เพราะฉะนั้น พระองค์ท่านจึงนับว่าเป็นทพวงใหญ่หลวง
ของราชฎร

พระพุทศาคัดนาของดัมเดจพระดัมมาดัมพุทศเจ้าทถาวรมาจน
บดินแตะค่อไป กัดองอาศัยกาดังแห่งพุทศบรัชท ที่โตเดาเรียนคักษา
แตะปฏิบัตตามความรูด้บค่อไป แตะพระพุทศาคัดนานันยอมให้ผด
คักความดงบทางใจเป็นส่วนใหญ่ เพราะใจดงบกายวาจากัดงบตาม
กัน ผู้ประพฤคิตามธรรมยอมได้รับผดดัมควรแก้ความปฏิบัต คักได้
ดุษในโตกนแตะโตกหน้าคตอดพระนัพพาน เพราะฉะนั้น ดัมเดจพระ
บรมคาคัดดาจารย์เป็นเจ้าของพระพุทศาคัดนา จึงเป็นนาถะทพวงของ
พุทศบรัชทอยางยอดเยยมอกพระองค์หนง

คนเราเกิดมา โดยมากคองโตทานทมชอ คักมารดาบิดา
อุปชฌาย์อาจารย์ พระราชามหากษัตริย พระพุทศเจ้า ดิงกถาวมาน
เป็นทพวงตามลำดับ จึงยงชีวิตใหรอดพ้นอุปดรรคอุปทวนทราย แตะ
ให้เป็นไปโดยดะดวกประกอบดว้ความดุษด้าราวญได้ แตะคักองอาศัย
ความประพฤคิของพวกเราเข้าประกอบดว้ จึงจะททำให้ทานมี
เมตตากกรุนาจนถงกบรบหนาทเป็นทพวงของเราได้ ถ้าเราทาคนไม่ด
ทไหนทานจะรับเป็นทพวงได้ เช่นบุตรธิดาประพฤคิตนไม่ด ไม่เชอ
โอวาทคาคัดงัดอนของมารดาบิดา ตะเมิดแต่ชอห้าม เช่นยอมไม่
เป็นทพอใจของมารดาบิดา แม้ทางทพยอมถดกทหาโอกาดได้รบยา
เป็นอนทาดายทพวงของตนส่วนหนง คักเป็นบุตรทคเชอถอยพงคางของ
ทาน จึงจะเบเนเหตุเพิ่มเมตตากกรุนาอนมอยุดว้ให้แรงกถาชน ๆ
คักษยกับอาจารย์กเช่นเดยวกัน คักษยคนโตประพฤคิไม่ด ไม่เชอพง

คำแนะนำสั่งสอน ไม่เคารพต่อท่าน ไม่สนใจหาวิชาความรู้ได้ตัว
 ยิงวันเวลายาวให้ล่วงไปด้วยการคบเพื่อนเที่ยวเตร่ เช่นนี้ ชื่อว่าเป็นอัน
 ตัดความเชื่อใยต่อกัน ย่อมทำตนให้อับปางลงในทางวิชาและจรรยา
 ความประพฤติ เป็นอันยกตนให้ชนลุ่มมิแห่งอารยชนไม่ได้ คือเป็น
 คนประพฤติกดี มีน้ำใจเคารพยำเกรง และสนใจในวิชาความรู้ อบรม
 อริยาสัยในความประพฤติที่ดีให้สมบูรณ์มา หมั่นเคารพนบถต่อท่าน
 ไม่ทำใจเหินห่าง จึงจะเป็นศิษย์ที่ดี ได้อาจารย์เป็นนาถะทพงต่อไป ฯ
 ราษฎรกับพระราชามหากษัตริย์เจ้ากเช่นเดียวกัน ถ้าราษฎรคนใด
 ประพฤติคนเกกมะเหรกเป็นพาดเกรง ชื่อว่าทำตนเป็นเดียนหนาม
 ของแผ่นดิน เช่นนี้ชื่อว่าเบนนมตตทพงของตนเอง เพราะตนจะต้องถูก
 ทำโทษ เบนการตัดสินดานอันหยาบตามกฎหมายแผ่นดิน แต่การ
 จับตัวลงโทษแก่ผู้ผิดไม่ใช่เป็นกิจของเจ้าหนาทส่วนเดียว เพราะ
 เจ้าหนาทต่าง ๆ นั้นเป็นผู้ทำการแทนพระเนตรพระกรรณต่างพระองค์
 จึงได้รับอำนาจเต็มตามหนาททำการนั้น ๆ ตามหนาท ฝ่ายผู้ผิดมักจะ
 คิดสั้นเห็นไปว่า เจ้าหนาทคนนั้นฆ่าตายตัว จับตัวไปลงโทษแล้วแต่
 ตั้งใจผูกโกรธผูกพยาบาท หาช่องโอกาสคิดประทุษร้ายตอบ อย่าง
 ได้ชื่อว่าเป็นผู้คิดทำร้ายกระแทกกระทอนถึงพระเจ้าแผ่นดินด้วย เพราะ
 เจ้าหนาทเหล่านั้นเป็นสมุหราชของแผ่นดินต่างหาก ไม่ใช่ทำการส่วนตัว
 แม่มุททาผิดและถูกจับทำโทษเช่นนั้น ก็น่าจะดำเนินกตเวทีว่า นั้น
 เบนผลแห่งความกระทำผิดของเราเองต่างหาก ถ้าจะไม่ถูกทำโทษ
 ใจก็ระดาหนกมอชน เพียงถูกทำโทษแต่ตน ก็เบนอนคตมดรากร
 ไม่ให้กำเริบต่อไป ภายหลังจึงจะกลับนิสัยได้ คิดได้ อย่างนี้จะ

เบนการชอบ ผู้ประพฤติตนเป็นเดียนหนามของแผ่นดินเซนน ซอว่า
 เบนอนตคณาละทพงของตนในแผ่นดินอีกด้วหนง คอเมอเป็นผู้
 ประพฤติตนเบนพดเมืองทต รุจกเคารพตอกฎหมายบ้านเมือง รุจก
 เกรงกตวต่อเจ้าหน้าที หมั้นท่ามาหากินโดยด้จจริต จึงจะได้พระเจ้า
 แผ่นดินเบนทพง ด้รับทำนบำรุงโดยด้สมควรแก่ความเบนพดเมืองด้
 พุทธบริษัทกับพระพุทเจ้ากเช่นเดียวกัน คนไหนไม่ประพฤติให้ถูก
 คองตามธรรม ดูหมั้นธรรมไม่เคารพนบถอ ธรรมก็ไม่ให้ผด ฝ่าย
 อธรรมทมในใจก้าเรบ เบนอนไม่ได้ด้ชความด้งบใจ จะเรียกว่า
 เอาพระพุทเจ้าเบนทพงไม่ได้ เมือหนบถอทานคองหนบถอค่างด้สอน
 ของทานแด้วปฏิบัติตามควย แะคองหนบถอพระด้งฆมรภษาพระค้ำด้นา
 แทนพระองค์ทานควย จึงจะเบนอนถงพระพุทเจ้าว่าเบนด้รณะทพง
 ด้ได้ เช่นเดียวกับหนบถอพระเจ้าแผ่นดิน เมือหนบถอพระองค์ทานก
 คองหนบถอพระราชกำหนดกฎหมายควย แะคองหนบถอเจ้าพนักงานผู้
 ทำการค่างพระเนตรพระกรรณควย จึงจะเบนอนหนบถอพระเจ้าแผ่นดิน
 จะหนบถอเพียงอย่างเดียวกัน นอกหนไม่หนบถอไม่ได้ เพราะเป็นของเเอง
 กัน เหตุฉะนการหนบถอพระพุทเจ้าเบนทพง คองหนบถอพระธรรม
 พระด้งฆควยคจเดียวกัน

ท่านผู้ใหญ่จะรับเบนทพงของพวกเราได้ ก็คองอาศัยความ
 ประพฤติของพวกเราเข้าอุปถัมภ ถ้าพวกเราไม่ประพฤติควให้ด้ให้สม
 กับความประด้งคของทานแด้ว แะนอนคอยแะจะพ้งทำนอย่างเดียวกัน
 เบนอนไม่ด้ำเร้จผดที่มุ่งหมาย ใครด้ำจะทำคนให้คนชวเกาะเอาเป็น
 ทพง เพราะอดหนุคนเช่นน ก็เท่ากบทำให้ชวหนกชนจนตมคว

ที่จะได้ทงจรงของอาศัยตัวเอง คือ ได้บรมมาจากผู้ใด แค้ไหน บำรุง
 ความรู้ให้คงที่หรือเจริญขึ้น ได้บรมฝึกหัดจรรยาความประพฤติปฏิบัติ
 มาจากใครหรือจากกรรมข้อใด ก็พยายามรักษาความประพฤตินั้นไว้
 ให้คงที่ หรือดีขึ้น โดยลำดับ อย่างนชอว่าฝึกตัวเองให้เป็นทงก่อน
 ภายหตั้งท่านผู้ใหญ่จึงจะมีเมตตากรุณารับเป็นทงต่อไป เพราะทง
 อื่นแท้จริงอยู่ที่ตัวเอง ไม่ใช่ที่คนอื่น ส่วนผู้อื่นเป็นแต่ให้พง
 ได้ณะเพาะในวิสัยของท่าน หรือในเขตต์ของท่าน ตัวเองทำให้อดแล้ว
 พงใดทงในวิสัยนอกวิสัย ทงในภพภพหน้า ถ่มตามพระพุทฺธภาษิต
 ที่ถ่มเด็จพระบรมศาสดาบรมศาสดาตรัสไว้ว่า อตฺตา หิ อตฺตโน
 นาโถ คนแต่เป็นทงของตน โภหิ นาโถ ปโร สียา คนอื่นที่ไหน
 เล่าจะเป็นทงได้ ดงน

พระพุทฺธภาษิตชอนตรัสสอนให้พงคน คนอื่นพงไม่ได้ เป็นแต่
 แนะนำทางหรือชทางแห่งด้ชและทุกช ทางคทางชวและทางมรรคผล
 นิพพานให้เท่านั้น การจะเดินไปเอาผลเช่นนอยุ่ที่ตัวเอง ท่านผู้อื่น
 หยิบมาให้ไม่ได้ ดังพระพุทฺธภาษิตว่า อกฺขาตาโร ตถาคตา พระตถาคค
 เจ้าทงหลาย เป็นแต่ผู้บอกทาง ปฏิปนฺนา ปโมกฺขนฺติ ฉายโน
 มารพนธนา ผู้ใดเดินตามทางที่แนะไป พงพิณจอยุ่ จะพ้นจากบ่วง
 มารได้ ดงน เหตุคงนจรงว่า ทงอยู่ที่ตนเอง ผู้อื่นพงไม่ได้ เป็นแต่
 ผู้บอกทาง เช่นมารดาบิดาแนะนำด้งสอนบุตรธิดาโดยฐานเป็น
 บุรพาจารย์ ก็เพื่อหวังผลให้เขาได้ทงต่อไปภายหน้า ในเมื่อเดินตาม
 ทางที่แนะนำ แต่ถ่าบุตรคนไหนเป็นชวชาตบุตร ไม่เขาถ่านไม่เดินตาม
 มารดาบิดาจะไปยกเอาความด้ชมาให้ที่เดียวก็ไม่ได้ ได้แต่เพียงแนะ

ทางดงว่าเท่านั้น ถ้าบุตรคนไหนรักดี ย่อมเดินตามทางที่ท่านแนะนำ
จึงจะตนได้ จึงเห็นว่าผู้นอนบนแต่แนะนำ ไม่ใช่ทพงโดยตรง ทพง
โดยตรงอยู่ที่ตัวของตัวเอง

คำว่า ตัว หมายถึงเอาเบญจขันธ์ทั้ง ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ หรือ ขายณะ ๖ คือ ตา หู จมูก ตับ ใจ น
เอง ตามปรกคดังเหล่านี้ แต่จะอย่าง ๗ ย่อมเป็นทพงอยู่แล้ว ตา
ให้เราดูอะไรเห็นได้ หู ให้เราฟังเสียงอะไรได้ยิน จมูก ให้เราดม
กลิ่นอะไรได้ ตับ ให้เราดูดอะไรได้ กาย ให้เรารู้สึกสัมผัสอะไรได้
ใจ ให้เรากิดอะไรได้ ดังเหล่านี้ล้วนเป็นทพงให้ดำเรื่งกิจที่ประสงค์
ตามหน้าที่ทุกอย่าง แต่ถ้าวณไหนบกพร่องพิกตวิกาตไป ก็นับว่า
ขาดทพงในส่วนนั้นเสียแล้ว แม้จะเป็นทพงใดก็ตามปรกคก็จริงอยู่
ถึงอย่างนั้นยังมีทางให้เกิดโทษเกิดคุณได้ต่างกัน เพราะขายณะเหล่านี้
น เมอรับอารมณ์ภายนอกมีรูปเป็นต้นแล้ว อารมณ์นั้นยังหอบเอา
ความดีใจเสียใจเด็ดตอดเข้าไปให้ใจคิดอยู่เต็มอ จึงพาให้เกิด โธระ
โทษะ โมหะ ไม่รู้จักหยุดหย่อน ทเป็นเช่นนั้น เกิดแต่ใจผู้คอยรับรู้ ขาด
จากการอบรมทางธรรม ถ้าได้อบรมทางธรรมเข้าไว้ม่างแล้ว แม้
อารมณ์นั้นจะผ่านเข้าไป ก็ไม่ประทุษร้ายได้ เพราะรู้ทันกัน รู้ตาม
ธรรมตาหรือตามธรรมชาติของมโนว่าเป็นอย่างนั้น เดยวด เดยวชว
เดยวรก เดยวชง ใจก็ไม่เดือดร้อน ภาวะนภาวะวภาวะดับภาวะย้าย
ไปตามใจ จึงนับเป็นส่วนใหญ่สำหรับรวมความดีความชว ความสุข
ความทุกข์ แล้วจ่ายไปให้กายให้วาจา ให้พดอยดชวไปด้วย ผู้หวัง
จะทำตนให้เป็นทพง จึงตงมอฝากใจก่อน การที่จะฝากใจจนเป็นทพง

แก้ตัวได้ ต้องอาศัยหลักกรรมเข้ากำกับ ก็แต่กรรมเช่นนั้นเท่านั้น
 ก่อตัวไว้ในนาถกรรมธรรมสูตร พระสูตรอื่นว่าด้วยกรรมทำทพมถึง
 ๓๐ ประการ คือ คีต ๓ พาหุสัจจะ ๓ กถยาณมิตตคา ๓ โสวจิตตคา ๓
 กักรณเยตฺถกชคา ๓ รัมมกามคา ๓ วิริยะ ๓ ตันโธษ ๓ สติ ๓
 ปัญญา ๓ ฯ กรรม ๓๐ ประการเหล่านี้ล้วนเป็นกรรมทำทพมให้แก้ตน
 แต่ละอย่าง ๆ

คีต ข้อต้นได้แก้ความดำรวมกายวาจาให้เรียบร้อย ห้าม
 อัสมาจารโทษทางกายวาจา มิให้ผิดจนได้ คนที่ไม่มั่งคั่งยอมมมรรยาท
 ทางกายวาจาไม่น่าดู น่าชม คือทำอะไรไม่มีขัดคน มักเป็นไปตาม
 ความดำพองใจ พร้อมกับกิเลสหยาบเข้าระดม เช่น โกรธเกิดชกก็
 ชกน้าให้ทำร้ายเขา ประหัตประหารเขา ต้เขา ฆ่าเขา ด้วยอำนาจใจ
 เข้มโหดร้าย ปราศจากเมตตาปราณี ถ้าจะโมฆจตก็ชกน้าให้ตก
 ให้ระโมย ให้ปด้นสดมภ์ ให้น้อเขาด้วยกถอุบายต่างๆ ด้วยเห็น
 แต่ได้ถ่ายเดียว ไม่เฉลียวถึงความเสียหายของผู้อื่น ถ้ามีมากใน
 กามคุณารมณ์ ก็ชกน้าให้ประพฤตินิโคตในกาม คืออดอดกทำชู้บ้าง
 นอกใจกันแฉะกันบ้าง ด้วยความไม่ซื่อสัตย์ต่อกัน ล้วนวาจาที่
 พูดออกมาระดมกับกิเลสเช่นนั้น ก็พาให้พูดเท็จพูดอวดร้ายด้อยของเขา
 พูดหยาบคาย พูดเพ้อเจ้อเหตวโหดปราศจากเหตุฐาน คมนามา
 ย่อมใจให้เสียศีลอารมณฺ์ อันเป็นบ่อเกิดแห่งความเสียหายอย่างใหญ่
 การทำการพูดดังวาน ล้อให้เห็นว่าเสียจรรยาของผู้ตน เป็นจรรยาอัน
 เดวทราม เพราะให้เกิดเสียหายแก่ตนแก่ผู้อื่นด้วย แม่มรรยาทอย่าง
 ใด เช่นการกินการอยู่การนุ่งการห่ม การย่นการเดินการนั่งการนอน

เหตุตามเบเนตน ถ้าเป็นคนไม่มั่งคั่งแล้ว ก็ทำให้คิดไม่ได้ ทำได้แต่
 อย่างเดียว ๆ คนไม่มั่งคั่งหรือคนทุศีล จึงรักษาตัวให้ปลอดภัยได้ยาก
 เพราะทำอะไรล้วนหาภัยได้ตัวเอง เมื่อเป็นเช่นนั้นขอว่าเขาไม่รัก
 คดี ๆ ก็คุ้มครองไม่ได้ เพราะเกตุยดคิด ๆ ก็เกตุยดเขาเหมือนกัน
 แม้ธรรมข้ออื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน ถ้าเกตุยดท่าน ๆ ก็เกตุยดเขา
 รักท่าน ๆ ก็รักเหมือนกัน เพราะฉะนั้นผู้ไม่มั่งคั่งจึงขอว่าไม่มั่งคั่ง
 ส่วนผู้มั่งคั่งยอมตรงกันข้าม คิดนหมจําแนกมากหลาย เช่น คดี ๕
 คดี ๘ คดี ๑๐ คดี ๒๒๗ ซึ่งผู้ปฏิบัติทราบกันโดยผู้แล้ว คดีนี้แต่ดํามารถ
 รักษาผู้ปฏิบัติใหม่ปรกค้อย่างดี เบเนทพวงไคทงในบัจจุบันแต่ละอนาคค
 บองกันความเดือดร้อนอันเกิดเพราะเดี่ยหายทางกายวาจา ทงเป็น
 เครื่องประดับอย่างวิเศษ ประดับไคทงเด็กทงคนหนุ่มคนสาวคนเฒ่า
 คนแก่ เมื่อประดับแล้วยอมมั่งคั่งมั่งคั่งได้ทรวดทรวงสมชนเหมาะเจาะทุกวัย
 ผิดกับเครื่องประดับภายนอก ซึ่งใช้ประดับไคคั้นเพราะวัย ทงเป็น
 คุณทชูปคนผู้มรรยาทอนแล้วให้กดับเป็นผู้ติดดวงพนเพเดิมของตน
 ด้วย แต่ละทงเป็นภุมปฏิบัติชนตนก่อนกว่าอย่างอื่น ๆ ถ้าชนคนไม่
 ปฏิบัติในค็ดแล้วธรรมอื่น ๆ ก็ปฏิบัติไม่ได้ เพราะใจคนเรากลุกก็เดด
 ครอบงำแล้วยอมเอนไปทางทจจริตได้ง่ายดาย ถ้ามค็ดเป็นเครื่องคอย
 ดะกิดกันแล้วยอมเอนไวกได้ยาก จึงนบว่าเบเนชปฏิบัติชนตนอันดําคัญ
 ทานจงจิดเบเนนากกรณธรรม ๆ ทาทพวงชอตน แต่บุคคลจะรักษา
 ค็ดให้บริบูรณ์ไม่ด่างพรอยไค ก็คองอาศัยไคดดับทรวบพวงเดะเด่า
 เรยนคึกษา เพราะฉะนั้นทานจงจิดพหุสัจจะไว้ในชอตามดําคับไป

การดัดบมากเรียนมากร้มาก หรืออ่านมากค้ศึกษามาก เรียกว่า
 พหุด้จจะ คุณชอบบารุงบุญญาให้แกกตักวางขวาง ทำให้หตา
 ยาวออกไปเห็นได้ไกลฟังได้ไกล คนที่ขาดคุณชอบทานว่าโง่ หตาก็
 ดัน ทำอะไรไม่ทันเขา แม้ถกเขาขยโงงก็ไม่รทนตองเดยทเขาเด่มอ
 ไป บางคนยังเข้าใจผิดทงฝ่ายพระเดะฝ่ายบ้าน มีเดยงว่าพ่นว่า
 แต่ก่อนแต่ไรก็ไม่ถกบงคบให้เรียนหรือให้เข้าโรงเรียนเดย เวदानช
 ทางบ้านเมืองหรือกบงคบตถหदानให้เข้าโรงเรียน พอดถหदानบวช
 เบนพระ ทางพระหรือกบงคบให้เรียนพระธรรมวินยอก คนที่เข้าใจ
 ผิดเช่นน ก็เพวระขาดการค้ศึกษานนเอง คัดแต่ด้น ๆ แคบ ๆ แท้จริง
 คริงโบราณไม่ตองการค้ศึกษาเหมือนเดยวน เพวระเหตุไรว เพวระ
 ด้มยนบ้านใคร ๆ ก็อยู่ อยู่ใคร ๆ ก้นอน ไม่ค้อยมีการไปมาติดต่อกัน
 เพวระขาดการคมนาคน เช่นรถไฟเรือไฟ คนโง่ก็อยู่ในจำพวก
 โง่ด้วยกันได้ แต่เวदानหาเป็นเช่นนไม่ คนต่างประเทศให้ตมา
 เทมาด้ประเทศเรว หรือคนในเมืองไปนอกเมือง คนนอกเมืองเข้าใน
 เมือง ไปมาหาด้กันทุกวันทุกเวดา เราจะไปไหนมาไหนไม่ตองค้าง
 วนค้างค้กันก็ได้ จะไปเห็นอไปไต่ก้ด้ะตวก ด้วนแต่มีทางรถทางเรือ
 ด้ญจรคยรบไปด้งอยู่ทุกวัน ทางคมนาคนนเหตเดะเบนชะนวนนทจะตุด
 เขาคนต่างประเทศ ต่างบ้านต่างเมือง แตะคนทมคความรคความฉลาด
 เขามาหากัน ไต่ด้มาค้กัน รจกกัน แตะยงนานวนกยงด้ะตวกชนทุกท
 ก้เมอคนฉลาดกว่าเขามาเช่นน เขาก็ถวยโอกาสที่จจะเด้อกหาการ
 อาชีพได้เหมาะกว่า แม้จจะตองตงทุนถงกับตุ่มเทเงินทองเขาก็ทำได้
 เพวระเขาเห็นผลกำไรทางไกล เขาคาดเหตุการณด้วงหน้าไต่ไกล ถ้า

พวกเราไม่ฉลาดทันพอกับเขาแล้ว ก็ต้องถูกรุกได้อพยพไปหาถิ่นฐาน
 ที่ท่ามาหากินใหม่ ถิ่นเก่าต้องยอมให้เขากม มีตัวอย่างที่เห็นปรากฏ
 อยู่มากแล้ว นี่ไม่เป็นเพราะการคมนาคมสะดวกอันเป็นชะนวนที่ตัด
 เขามาดอกหรือ ถ้าพวกเราพระกิตบ้านกิตมวแกงแยงกัน ถอทฏฐี
 มาจะคอกัน คิดสั้น ๆ เห็นไปว่าทางพระกิตบังคับให้เรียน ทางบ้านเมือง
 กิตบังคับให้เรียน คอยแต่ให้ท้ายดูหลาน เช่นเป็นพระกิตนะให้คอย
 หดบไปอยู่วัดโนนวัดน ซึ่งเบียดไม่คองราเรียนกม หรือเบียดกตให้ด
 กิตคอยให้ท้ายดูหลานไม่เป็นพระให้การศึกษา เมื่อเป็นอย่างนั้นแล้ว
 เท่ากับลวงความเจริญไว้ ตัวก็โง่พ่อยแล้ว มีหนายงช้าพยายามเอา
 โง่ให้เบียดมฤตกตกแก่งหลานของตนอีก เมื่อเขาใจผิด ๆ เช่นนั้นแล้ว
 กมแต่จะตงวาทกนเอง เบียดเบียดพกนเอง รบกนเอง ฆ่ากนเอง
 ปลดนัดคตมกนเองอันมอยเนื่อง ๆ เมื่อเบียดเช่นนี้จะหาความดีความ
 ตำราญความเจริญมาแต่ไหน อีกเมื่อไรจึงจะสู้เขาได้ ตามที่รัฐบาด
 ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาบังคับให้เด็กเด่าเรียน และ
 ทางคณะตั้งสมจตการศึกษาระบรมวณยชนทวไปน นับว่าเป็นพระเดช
 พระคุณแก่พวกเรา ทงพระทงบ้านอย่างเหลดอดน ทรบจตเช่นน
 กเท่ากบรบเปดของตัวโง่บารุงให้เกิดฉลาด เพื่อจะได้ทนเขาบางเท่านั้น
 เอง กว่าจะจตได้แต่ตะแห่งก็ไม่ใช่ง่าย เพราะมีอุปสรรคขัดขวาง
 มากนถ อุปสรรคนถกเกิดจากพวกเราทงเห็นผิด ๆ อยู่นนเอง ถ้าไม่
 ได้ผลอย่างว่า ท่านจะจัดการทำไปทำไมลำบากเปด่า เพราะฉะนนการ
 ร่วมใจกันทำนุบำรุงตัวเราเองและดูหลานของเราให้พ้นจากความ
 โง่เขลา ด้วยให้การศึกษาเด่าเรียนตามกำลังสามารถแล้ว เป็นอัน

ได้ขอว่าปลดปล่อยตนให้พ้นจากความเบียดเบียนมตกษชาติ ชนผู้ภุมแห่ง
 อารยชนต่อไป ตามทกถาวมานกเป็นขอพุดจันให้เห็นว่าการศึกษา
 ราคาล้างอย่างไร คนทเจริญแฉวงจันยมนบถอยงนท ท่านจึงจัดเข้าใน
 พาหุสัจจะด้วย แม้การฟังมากตามอ่านมากก็ดังเคราะห์เข้าในคุณ
 ขอนด้วย อนทจรงพาหุสัจจะ ความเบียดเบียนพุดคนเป็นอริยทพยอยู่ใน
 ด้ว เพราะเบียดเบียนทจะพะยงทพยภายนอกใหม่คงอยู่ได้ คนโง่
 ปกครองทพยไม่อยู่ ต่อเบียดเบียนคนดัดจันจะรักษาทพยได้อยู่ แม้
 จะยากจนท่านก็ยงสรวลเรีญว่าเป็นคนมั่งมี เพราะมอริยทพยใน
 ภายใ จันบว่าเบียดเบียนทพยขอ ๓ แต่พาหุสัจจะ จะเกิดมี
 ชนใดต้องคบกับมิตรทต เพราะฉะนันทานจันยก กลุยาณเมิตตดา
 แฉฉงเป็นขอต่อไป

คำว่ามีตรได้แก่คนมีไมตรีรักใคร่ต่อกัน ผิดกับสหายๆได้แก่
 คนร่วมการร่วมงานหรือผู้ช่วยเหลือในกิจทุกอย่าง มิตรนามทงชว
 ทงต มิตรชวชกนาให้ชว มิตรตชกนาให้ต มิตรนแต่เบียดเบียน
 แฉฉดทจะชกพาผู้คบหาคมาคม ให้ถึงความเจริญ ให้ถึงความเลื่อม
 ถึงขนาดสูงส่ง ผู้ประพฤตคือเป็นพาดเกะกะอย่างน้อยๆตดอดอย่าง
 ใหญ่ เช่นปด้นเขาได้ ช่าเขาได้ เช่นนดาฟังตวคนเดียวทำไม่ได้
 เพราะไม่มอะไรด้นบด้นนใหม่ฤทชเดชชนให้ชกเหมชช ต่อคบคนชว
 เบียดเบียนสหายจันจะชกนาให้เบียดไปโดถึงปานน คนๆเดียวปด้น
 เขาไม่ได้ตองมพวก พวกของเขานนเองต่างด้นบด้นนใหม่ฤทชชชได้
 ทนท จันหาญทำการทารุณอันใหญ่เช่นนนได้ ฝ่ายชางตกเช่นเดียว
 กันคนเราจะดเชงก็ไม่ได้ ต้องชาคชคบมิตรทต ไตรเบเนนะจาก

ท่าน ประพฤติตามท่าน จึงจะทำให้คนดีได้ลงขนาด เช่นพระดำวกของ
 สัมเด็จพระบรมศาสดา ได้รับโอวาทและฟังคำสั่งสอนของพระองค์ท่าน
 แดวปฏิบัตตาม จึงได้สำเร็จมรรคผลตถอดถึงพระนิพพาน เพราะ
 ณะนท่านจึงบริหารว่า มิตรยอมเป็นบัจจกายแยกอันแรงกว่า
 เหตุใด ๆ แต่คำว่ามิตรในที่นี้ประสงค์มิตรที่ดี คือ มิตรมีอุปการะ
 มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ มิตรแนะนำประโยชน์ มิตรมีความรักใคร่ ไม่
 ประสงค์มิตรเทียมมิตรปลอม มิตรที่ดียอมมีมิตรปรารภนาแต่ความ
 ดีความงามความเจริญแก่ผู้คบหาดีมาคมผายเดียว การคบหาท่านก็
 คือการไปมาหาสู่เคารพนบถอเอาเบเนทพวงไม้ดีหมันดลก การคบกับ
 ท่านอย่างนอยก็ยิ่งได้รับความดีรเจริญว่าคบดีปบุษคบบบัณฑิต ท่าน
 กล่าวว่าเป็นศรีแก่ตน เป็นมงคลอันสูงสุด เพราะฉะนั้นจึงจัดเป็น
 นาทกณะธรรม ธรรมทาที่พวงอกขย ๓ เมื่อได้มิตรที่ดีเช่นนี้ ถ้าหาก
 เป็นคนเพิกเฉยไม่เคารพต่อโอวาท ดยด้นต่อคำสั่งสอนของท่าน ก็
 ไม่ผิดอะไรกับชอนทตกแกง หรอกบที่เผ่าสัตว์ ชอนแม่จะอยู่กับแกง
 ก็ไม่รูด้แกง กบที่เผ่าสัตว์บวอยู่ทุกวงก็ไม่รูด้กบว เพราะฉะนั้น
 จึงต้องทำตนให้เป็นคนว่าง่ายดวยตามที่ท่านกล่าวไว้ในข้อต่อไป

ความไม่ต่อต้านด้วยถ้อยสุไมนะ ได้แก่ความยอมตนลงเชื่อ
 ถ้อยฟังคำของท่าน รับโอวาทและแนะนำของท่านโดยเบองชวาแต่
 แดวประพฤติตามทถกตองทท่านแนะนำมา ชื่อว่า โสวสสุสตา ความ
 เป็นคนว่าง่ายไม่ดอ หรือหวดอหวดแข็ง คนว่างายมักจะเห็นตน
 เด็ดไปกว่าเขาในการถอรน จึงพาให้เป็นคนถอรนและต่อต้านไป
 คนเช่นนมักคกอยู่ในอำนาจอิจนาจริษยาคนอื่น ทำให้คิดเห็นไปว่าเขา

จะดีกว่าเขาจะโตกว่า คอยแต่จะหาช่องกำจัดเขา คนเช่นนี้จึงไม่ค่อย
 เจริญงอกงาม มีวแต่ให้เกิดขึ้นภัยเป็นเจ้าคอยบังคับหัวใจให้ทำ
 การอยุติธรรมต่าง ๆ ต่อเป็นคนว่าง่ายอ่อนง่ายไม่ดื้อดัด จึงจะ
 ทำคนให้เจริญงอกงามด้วยวิชาความรู้และความประพฤติตามทมิตร
 ดแนะนำ ทั้งเป็นเครื่องดัดตนให้ท่านมีแก่ใจที่จะแนะนำต่อไปด้วย
 ขอนพวงตุงเต็ก ๆ ที่เราเลี้ยงและปกครอง ก็จะเป็นเครื่องเตือนใจได้
 เด็กคนไหนว่าง่ายอ่อนง่ายเราก็กัก ถาดอดานเราก็งง เด็กที่ว
 ง่ายมักจะได้รับความเมตตากรรมามากกว่าเป็นกรรมดา คนอื่นก็เช่น
 เดียวกัน ฉะนั้นความเป็นคนว่าง่าย จึงจัดเป็นนาถกรรมธรรม
 ธรรมทาทพงอกาขอ ๆ เมื่อได้มตริตและเชอถอยพงคำไม่คอดาน
 เช่นนแดว ถ้าหากเป็นคนใจจัดมุ่งเอาแต่ประโยชน์ส่วนตัวอย่าง
 เดียวยังใช้ไม่ได้ ต้องเป็นคนใจคอกว้างขวางมุ่งช่วยธุระของท่านด้วย
 อย่างนี้จะเชื่อมไมตรีระหว่างมิตรใหญ่ดไม่จัดจาง เหตุฉะนนท่านจึง
 กดำว กิกรณเเยสุททุกขตา ความเป็นคนขยันในกิจที่ควรทำไว้ใน
 ลำดับต่อไป

ความขยันช่วยเขาเป็นธุระในกิจของมิตร หรือผู้อื่น สุดแต่ว่า
 กิจอะไรเกิดขึ้นก็เขาช่วย แม่ท่านจะเรียกหรือไหว้วานหรือไม่ก็
 ตาม ถ้าหากว่าเขาเป็นต้องช่วย อย่างไม่มีทางช่วย เพียงแต่ไปให้
 เห็นหน้ากันก็ขงสนใจ นเรียกว่า กิกรณเเยสุททุกขตา คุณาขอนยอม
 พะยุงไมตรีในระหว่างกันแแต่กันให้สนิทสนมไม่เดือมคดา ย มีอยู่ใน
 ผู้ใดต่อไหวใโตว่าผุณนมชยาศัยอนกวางใหญ่ ไม่เพิกเฉยดูดา ย ถึง
 คราวบ่วยใช้ได้ทุกข ถึงคราวชุกตะหุก ถึงคราวทำกิจยอมอาดำ

พยายามดัดแต่ ถ้ามั่ววคราวแต่ช่วยชุระนน ๆ เป็นกุดกุดอ ถือเอา
 กิจนบนเหตุกกิจของตัวเอง ไม่ต้องนึกถึงตัวเอง ทำอย่างนั้นจะต้อง
 เสียเกียรติยศอย่างนี้ ผมอธิบายคัยคบแคบ ถึงคราวเช่นหมกเพกเฉย
 ตตาย เป็นอันบารงอธิบายคัยให้คนไม่ได้ แม่จะเอาเกดอตงรอยถึง
 เต็มเข้าไป อธิบายคัยเช่นนกคงไม่เคมชนได้ คนมอธิบายคัยจตจาง
 ไม่เคมไม่มมมเช่นน เป็นทางโค่นก้างของตัวเองให้ตมจมชาดผู้
 ด้มาคม เพราะฉะนนความชยันเอาใจได้ช่วยในกิจชุระของเพื่อน จึง
 จตเป็นคนมอธิบายคัย มีเคมมมมทำให้มรตอรอยหน้าด้มาคม ท่าน
 จจจตเป็นนาคกรณะธรรม ชุระมทำทพงอกชอ ๓ ๆ แต่การเอาใจ
 ด้ชุระเช่นนตองมุงโดยด้จจริตออย่าให้ผิดทางธรรม ถ้าทำโดยเห็น
 แก่หน้าแก่ตา เห็นแก่ชอด้ยงตาทยคใด ๆ ตกอยู่ในฐานที่ท่าโดย
 กิเตด้ไป เพราะฉะนนท่านจจจต้าว ชุระมกามตา ความเป็นผู้มุงชุระม
 ไว้ในดำดับต่อไป

การทำอะไรมุงชุระมเป็นใหญ่ มุงชุระมุงตรงเป็นตตง ไม่ทำเพื่อ
 เห็นแก่จะได้ประโยชน์ด้วนตัวเพื่อประจบด้อพตอ เช่นช่วยชอนชววย
 ชุระก็มุงให้ชุระของเพื่อนด้รจไป เป็นชุระของมารดาบิดา ก็มุงจะ
 ปตตเปิดตองหนบุญคุณของท่านอย่างนเป็นตน เรียกว่า ชุระมกามตา
 คุณชอนกด้าคญนิก บอังกนทจจริตความช้วทางกายวาจาใจได้
 คนที่ท่าอะไรด้ยหายมกตกไปในอำนาจแห่งอคติ อันเป็นการด้ย
 ทางยุคคิธรรม ก็เพราะชาดคุณชอน การท่าอะไรให้มชุระมกำกับ
 บอังกนใจไม่ให้เป็นเช่นน เพราะมุงความงามความเจริญเป็นใหญ่
 เช่นเป็นหัวหน้าเขา เป็นตนว่า เป็นพอบานแม่บาน เป็นด้มภารเจ้าวด

หรือเป็นผู้ปกครองประชาชน การอยู่อาศัยได้อำนาจประพฤติกิเลส
 แต่ครั้นจะว่ากล่าว ดึงสอนหรือตบโทษ ก็เกรงว่าเขาจะโกรธ เมื่อเขา
 โกรธแล้วก็เกรงจะขาดตาบอดของคน ผู้ทนไม่ว่ากล่าว ปล่อยให้
 หมักไว้ เช่นขอว่าไม่เป็นผู้มุ่งความดีความงามแก่เขา กัดบิชาหาภัย
 ให้เขาด้วย นเบนเพราะขาด ชมมกามตา ความมุ่งธรรมเป็นใหญ่
 เสียหายเป็นการทำเห็นแก่กันเห็นแก่กันไป คุณชอนมออยู่แล้ว บ้อง
 กันความเข่นหนได้ รักษาบุคคลให้อยู่ในยุติธรรมได้เต็มที่ ไม่พรน
 พรังต่อภัยอันตรายใด ๆ ฉะนั้นท่านจึงจัดเบณนาถกรรมะธรรมอกชอ๓ ๖
 แต่การทำไม่ว่าอะไร ถ้ามุ่งตรงมุ่งความเจริญเป็นใหญ่แล้ว มักจะมี
 อุปสรรคขัดข้องเกิดขึ้นในระหว่างเด่มอไป อย่างท่านกล่าวว่าการทำดีมักมี
 มารผจญ ถ้าคนไม่มีความเพียรพบเขาเช่นนั้นมักจะทอดธุระได้ง่ายๆ
 หมดพยายามอุตสาหะ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ไม่ได้รับผลดีกับความมุ่งหวัง
 เพราะฉะนั้น ท่านจึงจัด วิริยะ ความเพียรเข้าไว้ในลำดับต่อไป

ความทำให้เกิดกตาอาหาญฝ่าอุปสรรคขัดข้องได้ โดย
 ความพยายามอุตสาหะโดยไม่เห็นแก่ความยากลำบากเรียกว่าวิริยะ
 ความเพียร คุณชอนมอหุนใจมิให้ย่อท้อ มีแต่จะบากบั่นก้าวไป
 ข้างหน้าเด่มอไป และเบณคุณที่สามารบปราบทวชเกยจได้อย่างเด็ด
 ความเกยจครานท่านกล่าวว่าเบณถนถายใหญ่สำหรับนำคนไปสู่ความ
 นิบหายและโทษอาชญา ทำให้คนเสียหายนับ เพราะคนเกยจคราน
 มักจะอ้างอะไรมาเป็นเดศต่าง ๆ สู้แต่ว่ามีโอกาสไม่ตองทำงานก็
 แดวกัน เช่นมักอ้างว่ายังดกอยู่ ดายเสียแล้ว ยังหิวอยู่ หรือเขน
 แดว หรือยงรอนยงมฝนเบนตน แดวแเดะพกกางงานเดย ยงกวานยง

ทำนิตย์สันดานให้เคี้ยว ให้อุดให้เฉยชา ทำอะไรอยากได้แถม
 เต็มมือไป มันจะขอแถมขอผิดว่า เดียวก่อนอีกนิดเถอะ นิดวนเกิด
 แต่อาการแห่งความเกียจคร้านเป็นต้นมูลฐาน เมื่อมอยู่ในคนโดยยอม
 ทำคนนั้นให้เสียหาย จนตั้งตัวไม่ได้ไม่ว่าในทางโลกในทางธรรม เมื่อ
 มีความเพียรประจำแล้ว ก็ด้ามารถปราบมันให้ขาดได้ เพราะฉะนั้น
 ความเพียรจึงเป็นคุณพระยุงใจให้กล้าหาญบากบั่นทำกิจไปจนตุมถดม
 ประสงค์ จึงเป็นนาถภวณะธรรมด้วยอีกข้อ ๓ ๆ แต่การทำอะไร
 ด้วยความเพียรอันแรงกล้า ถ้าเป็นกรหลายอย่างหลายประการ
 แล้ว กำลังแห่งความเพียรนั้นก่อนตง ไม่ด้ามารถให้กิจการ
 นั้นสำเร็จได้ เหมือนนาถาไหลไปในที่ต่าง ๆ ความเขยวกันอย
 ตง ถ้าไหลรวมในแห่งเดียวก็เขยวแรงจัด บุคคลที่รวมความเพียร
 ไปใช้ในกิจการหลายอย่าง ก็เท่ากับจับปตาหลายมือไม่ค่อยจะสำเร็จ
 ต่อเมื่อทำการอย่างหนึ่งเสร็จแล้ว เริ่มทำอย่างอื่นต่อไป จึงจะได้
 ผลดี การที่จะประกอบความเพียรให้พอค้อยู่ในณะเพาะกิจการที่ท้อยู่
 นั้นไม่มีอะไรดีเท่าสันโดษ เพราะฉะนั้นท่านจึงจัด สันโดษ เข้าไว้ใน
 ขอบเป็นลำดับต่อไป

ความยินดีตามมีตามได้ และความพอใจเท่าที่มีอยู่ เรียกว่า
 สันโดษ คุณชอบประกอบใจให้ทำณะเพาะหน้าที่ ให้นั้นณะเพาะ
 กิจที่กาดงทำอยู่ ให้พอใจอ้มเอิบณะเพาะตั้งของเงินทองเท่าที่มี ตั้งที่
 ไม่ใช่หนักก็ไม่เอาใจไปยุ่ง ตั้งที่ไม่ใช่ธุระก็ไม่ใฝ่ใจถึง ตั้งของ
 เงินทองไม่ใช่ของตนหรือที่ยงไม่มกไม่ทำใจให้อ้อมไปถึงหรือฝั้นถึง นับ
 ว่าเป็นคุณที่ตัดความยุ่งยาก ความกังวลความทะเยอทะยานได้อย่างดี

คนที่ขาดคุณสมบัติไม่พอ ได้เท่านั้นไม่พอ ทะยานต่อไปให้ได้
 ยิ่งกว่านั้น ทำเท่านั้นไม่ทันเดี๋ยวมืดมนได้หมด ก็ทะยานตะเกยก
 ตะกายทำอย่างอื่นต่อไป เพื่อหวังรวยเบนเศรษฐกิจมหาเศรษฐกิจ ความ
 ไม่รู้จักพอจนถึงทะยานไปนั้นแฉะยวใจคนให้ปั่นป่วน ให้แสวงหาเอา
 แต่ได้ไม่คิดถึงเลย เมื่อไม่ได้ยังใจก็หันหาเอาโดยทฤษฎีคนเกิด
 เบียดเบียนตนเอง แท้จริงความพอนนั้นและคือความหาเศรษฐกิจ เพราะ
 ของถมอยู่มากน้อยก็ตาม เรามหาอำนาจและดีที่จะใช้ได้ตามชอบใจ
 สิ่งที่ไม่มาไม่ถึง หรือไม่ใช่ของเรา เราหาอำนาจที่จะทำอะไรได้ไม่
 ของเท่าที่ถมอยู่จึงให้เกิดความเบื่อกวนใจ บังคับใจไม่ให้เดือดร้อน
 อันเป็นอาการแห่งความทะยานจัด เช่นเงิน ๒๐ บาท เรากินน
 ใช้มันให้ทำกิจเท่าราคาน้ำดื่มตามประสงค์ ดีกว่าเงินตั้งร้อยชั่ง
 แต่ยังไม่มาถึงเราๆ ก็ใช้มันไม่ได้จึงไม่สำเร็จประโยชน์ ผู้ไม่มั่งคั่ง
 เดือดร้อนยอมควมเบนขวาของเงินเต็มมือไป ยอมให้มันเบนนายทบงค
 ตัวเอง เช่นต้องนั่งระวางมัน นอนรักษามัน หรือบางทีกอดหัดบอดนอน
 เสียด้วย มัวห่วงมันกอดมันจะหนี กอดเขาจะตัก กอดเขาจะปล้น
 เบนอื่นไม่ได้ความดีอะไร เพราะยอมควมเบนขวาให้มันใช้ ไม่จับ
 มันเบนขวาให้เราใช้บ้าง นี่ก็เพราะความไม่พอนั่นเองเป็นต้นมูลฐาน
 ความทำใจให้รู้จักพอ ให้ยึดตามมตามได้ จึงจัดเป็นเหตุแห่งสุขใจ
 อย่างสำคัญ นับเป็นนาถกณะธรรมอกขอ ๓ ๆ คุณธรรมทั้ง ๘
 ประการ ตั้งแต่ตั้งจนถึงความดีนั้น จะดำเนินไปด้วยดีของอาศัย
 ดีกับบัญญัติเขาแทรกด้วย ถ้าขาดเสียอย่างใดอย่างหนึ่งใช้ไม่ได้
 กตบจะเสียหาย เพราะฉะนั้นจึงจัดดีกับบัญญัติไว้ในอวดาน ๆ

ดีได้แก่ความนึก ๆ ในเวดาก่อนที่จะทำอะไรจะคิด บัญญา
 ได้แก่ความรอบรู้หรือจริง ไม่ใช่รู้ง ๆ ปตา ๆ คือ รู้จักความดี
 และความเจริญ รู้ทุกอย่างแก่ใจความดีให้เจริญ ๆ ดีดีเป็น
 คุณป้องกันการทำผิด การพดมีให้พดาด ความคิดมีให้พดง คนที่
 ขาดดี มักทำผิด พดพดาด คิดพดงเล่มมือไป เพราะไม่ได้นึกก่อน
 บัญญาป้องกันมิให้โง่เขลา ให้รู้เท่าตามเป็นจริง ตามเหตุตามผล
 บำรุงใจให้สว่างได้ว ปรามมคคคืออวิชา ทงต้องคุณธรรมนทาน
 จดเบนนาถกณะธรรมแต่ดะอย่าง ๆ

นาถกณะธรรม ๓๐ ประการดังกล่าวแล้ว นับว่าเป็นธรรม
 ทาทพง ด่าชชนหวงเอาตนเบนทพงแก่ตนควรบำรุงธรรมเหล่านี้ แม้
 แต่ขอใดขอหนึ่งไว้ในสันดานแล้ว ก็นับว่าได้ทพงในทางธรรมที่เรียก
 ว่าเบนทพงขอตน เมื่อใดทาทนให้เบนทพงแก่ตนณะน ก็จะได้รบผล
 ตามคุณธรรมน ๆ จะอำนวยซงจดเบนมบุญญผลพิเศษ เกิดแต่
 ธรรมานุธรรมปฏิบัตมอรรณนิยมดังพรรณนามาณะนแต่

ตำนานธรรม

รจนาพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานประจำปีของท่าน

พ.ศ. ๒๔๗๓

นมตฤ สุกตสฺส.

ยาดานุยายี จ ภวahi มาณว
อลลณจ ปาณิ ปรวชณยสฺส
มา จสฺส มิตเตสฺส กทาจิ ทุพฺภิ
มา จ วสํ อสคินิ นิกจเจติ ฯ

ดูก่อนมาณพ จงเดินตามทางที่ท่านเดินไปแล้ว อย่าเผลอว่ามีที่
ขุมเดียว กาดไหน ๆ ก็อย่าได้ประทุษร้ายในหมู่มิตร และอย่าได้
ตกอยู่ในอำนาจของพวกอศัตรู รวมเป็นตำนานธรรม & ข้อ

ตำนานธรรมนี้เป็นธรรมสำหรับทำบุคคลให้เป็นผู้ดี เป็นภักษา
ของพระวิรุฬโพรสัตว์ มีมาในทศชาติมหานิบาตชาดก ตำนาคความ
โดยย่อขอให้เร่องสืบเนื่องกับสุภษิตที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นนี้ ใจความ
ว่า พระวิรุฬเป็นราชเดวคตำแหน่งอรรถธรรมานุค้ำถักของพระเจ้า
กรุงอินทปัตต์ พระนามว่า ชาญชัยโกรพย เพราะเป็นปราชญ์ฉลาด
ทั้งในคดีโลกคดีธรรม จึงมีนามปรากฏว่าวิรุฬบัณฑิต มีเกียรติคุณ
ชจรไปทั่วทิศตลอดชมพูทวีป ครึ่งหนึ่ง พระเจ้าชาญชัยโกรพย
ทรงระงากาพะหนักกับปุณณกยกษ การพะหนักนมัสสยญาแก่กษว่า ถ้า
ยกษปราชยจกถวายมาดีนรพมโนมัยกับแก้วมณโไซติ ถ้าพระเจ้า
ชาญชัยโกรพยทรงปราชยจกพระราชทานสรพดมบัตยกแต่พระองค์
กับเศวคณคตรและพระมเหสี เผอิญท้าวเชอทรงปราชยแก่ปุณณก

ยักษ จงทรงยกสมบัติให้ตามแต่ใจยักษจะเดออกด์รร แต่ยักษ
ไม่ต้องการด์มบคอะไรทงน เดออกด์รรเอาพระวิชรุบณทคเป็นดทช
ในการพะนั

เหตุทยักษตองการพระวิชรุนน เพราะหลงรกนางอรนทค
ราชบุตรทาวรุณนาคราช เป็นดวยพระนางวิมดาชายาของพญานาค
ออยากได้พระวิชรุไปแต่ดงชรรม แต่แต่รงตรดเป็นบญหาว่าปรารณนา
ดวททย แต่ดงก่าชบดวยว่าให้ได้มาโดยอุบายอันชอบชรรม ถ้า
ได้ดมปรารณนาจะยกราชชิดานนให้เป็นภรรยา ปุณณกยักษจงรบ
อาดำแปดงเพคมาเด้นดะกาพะนักัน

เมอปุณณกยักษทุดเอาพระวิชรุเป็นของพะนั พระเจ้ากรง
อินทบคตครด์คอบว่า พระวิชรุนนเทากบชวต เราบดิดให้ไม่ได้ จด
ว่าเบนตอเราเขาในชอยกเวณฑลญญาณน ยักษได้พงทุดตคความ
ห้ามวิวาทว่า การวิวาทระหว่างพระองคกับชาพะเจ้าจะทำให้เนนชาไป
ถามตอพระวิชรุเองจะคักว่า เมอเชอวินจณยว่าอย่างไรเป็นอันตคดง
กนอย่างน พระเจ้าอินทบคตครด์ชอมตามคำของยักษ จงได้

ประชุมวินจณยกัน ณ ชรรมดภา

ยักษกดำวกับพระวิชรุว่า ท่านปราชญ์ เกียรตคคุณของท่าน
ปรากฏไปทัวโดกว่า เป็นคนตงอยู่ในชรรมไม่กดำวถ้อยคำดบปดบ
แม่เพราะเหตุแห่งชวต กิตคคัพทนจริงหรือเทจ จกรุกนในวณ
ชอถามความจริงว่า ตามบญญตทหนักนอยู่ในโดกว่าเป็นอะไรแก่กัน
ตอท่านผู้มนามว่าวิชรุเป็นอะไรกับพระราชา เป็นทาด์หรือเป็นญาติ
ราชวงค์ พระวิชรุดำริว่า เราไม่อาจคอบว่าเป็นญาติราชวงค์ได้

และเรื่องนั้นก็ไม่มีอธิบายอย่างใดที่จะแก้ไขให้หลุดพ้นไปได้โดยชอบ
 ธรรม ความสัจยชนนเหตตะเบนคุณด์มบคตอย่างยอดเยี่ยม ตกตงดัดตะ
 ร่างกายแตะชวตถวายเป็นราชพต เพอบองกนอทรายอนจรมแก่
 เจ้านายแตะบ้านเมือง จึงบรรยายตักษณะแห่งทาดให้ยักษพงแตะ
 แตะวินิจฉัยต่อไปว่า ข้าพเจ้าเป็นทาดของพระราชามาแต่กำเนิด
 ความเจริญแตะความเดื่อมของพระราชามาแม่ข้าพเจ้าจะต้องไปอยู่
 ดึงต่างประเทศเขตต์แดนอื่น ก็เป็นทาดของพระองค์ คงมีดัดวนใน
 ความเจริญแตะความเดื่อมนन्दวย ตามยุคติธรรมตองพระราชทาน
 ข้าพเจ้าแก่ท่านแตะ ๆ พระเจ้าชนญชัยทรงเลี้ยพระทัยด้วยความ
 ขาดัยในพระวิชร แต่ตองพระราชทานดวยจำเป็น ทรงพระราช
 ดาริวา การเห็นพระวิชรทรงนเบนครงทัด จะไม่ได้ดัดบธรรมของ
 เขตต์ออกไปอีก ควรถามฆราวาดับัญหาให้เชอวิลัชนนาได้ดัดบเป็นครง
 ทัด จึงตรัดเชิญพระวิชรให้ลัดิต ณ ธรรมาตั้นให้ท่านแแต่ดงฆราวาด
 ธรรม เมื่อพระวิชรบณฑิตได้ภษิตฆราวาดวัตรถวายเป็นภษิตริย
 เลี้ยจแตะ ทูตดาพายักษไปยงนเวคั้นของตน ขอให้ยักษพักอยู่ดาม
 วน พอได้จตการบ้านเรือนแตะดั่งบุคตรภรรยา จดใหยักษอยู่กินเป็น
 อดแตะ เรียกบุคตรภรรยาญาติมิตรแตะบริวารมาพร้อมกัน แจง
 เรื่องทคนจะตองจ่าจากให้ทราบทวงน เมื่อคนเหตานั้นเศร้าโศก
 ร้องให้ปริเทวนา ได้แแต่ดงธรรมิกถาพรรณนาถึงอนิจจธรรมว่า
 พวกเจ้าอย่าวิตกอย่าเศร้าโศกปริเทวนา ดั่งขารทังมวดตวันไม่เที่ยง
 ไม่ยงนหมความแปรปรวนเป็นธรรมตา ด่มมุติธรรมอันได้นามว่ายัค

ย่อมมีความวอบคเป็นที่สุด แต่เราจักแต่งจรียาวดวชอปฏิบัตของ
 ราชเสวกนามว่าราชวดีด อินเป็นเหตุให้เกิดลวดดิมงคดแก่พวก
 เจ้า จึงตั้งใจดัดบรบไวปฏิบัตตาม กถาวคดงนแต่วบรยายราชวดีด
 ธรรม°ต่อไป เมื่อพระวิชรบณทิตแต้ดงราชวดีดอณบุตรภรรยา
 ญาตมตระนแต่ว ครนถงวณนค จึงเขาเฝ้าบรมกษตริยถวายบงคณ
 ดาแต่วกถบมาสู่ณเวคณแห่งคณ แจงแก่ยกษให้ทราบวได้วจกจรุระ
 ของคณแต่ว ปุณณยกษจิงพาพระวิชรไปโดยเทวานุภาพ ประดงค
 จะพิฆาตเขาตวงหทัยไปถวายพระนางวิมดา เพราะไม่เข้าใจในปัญหา
 วาบัญญัติเป็นตวงหทัยของบณทิต แต่พยายามด้วยเทวฤทธีอย่างไร
 ก็ไม่ดำเรจดมประดงค ท่านวาเป็นคด้วยอำนาจความด้อยอาจทาน
 กาดงเทวานุภาพได้ พระวิชรถามยกษวาจะมำท่านด้วยเหตุไร ยกษ
 แถดงให้แจงทุกประการ ท่านทราบความในปัญหาของพระนาง
 วิมดาได้ตระหนัก จิงขอไหยกษพักอยู่ก่อน จะแต้ดงดำชุนธรรม
 คคือจรรยาของคณคไไหยกษพง ยกษพอใจพักพระวิชรไว้ ณ ยอดเขา
 กภาพาครี จดัดถานทพอดมควรเป็นธรรมมาด้นแต่ว ให้พระวิชร
 อาบนาชาระกายแต่วเดยงคเป็นอนค ครนแต่วพระวิชรขนธรรมมาด้น
 แต้ดงดำชุนธรรม อินท่านประพนชเป็นคาถาวาดงน

สาธุนรธรรม

ยาทานุยายี จ ภาหิ มาถว
 อลลณจ ปาณึ ปรีวชฌยสสุ
 มา จสสุ มิตเตสสุ กทาจิ ทุพฺภิ
 มา จ วสิ อสคินัน นิกจเจ.

ดูก่อนมาณพ จงเดินตามทางที่ท่านเดินไปแล้ว อย่าเผลอมามือ
ที่ข่มเดี่ย กาดไหน ๆ ก็อย่าได้ประทุษร้ายในหมู่มิตร เตะอย่าได้
ตกอยู่ในอำนาจของพวกอัคร

บุญนกษัตริย์ไม่เข้าใจในดำรงธรรมดั่งของอย่างย่อไม่ได้ จึงขอ
ให้แสดงโดยพิสดารด้วยถ้อยคำ อันท่านประพันธ์เป็นคาถาว่าดังนี้

กถิ นุ ยาดิ อนุยายิ โหติ
อลลณจ ปาณี ทหเต กถิ โส
อสตี จ กา โก ปน มิตตทุพโก
อกุขาหิ เม ปุณฺณโต เอตมตถิ.

อย่างไร จึงจะชื่อว่าเดินตามทางที่ท่านเดินไปแล้ว เผลอมามือ
ที่ข่มนั้นอย่างไร เตะอัครนั้นคือหญิงชนิดไหน คนเช่นไรชื่อว่า
ประทุษร้ายมิตร เรากามความนแก่ท่าน เขียวแจ้งให้ทราบด้วย

พระวิชรบัณฑิตจึงแสดงภาษิตให้พิสดาร โดยท่านประพันธ์
เป็นคาถาว่าดังนี้

อสณฺรตฺถิ โนปี จ ทิฏฺฐปฺพพฺพิ
โย อาสเนนาปี นิมนตเยยฺย
ตสฺเสว อตถิ ปุริโส กเรยฺย
ยาดานุยายิตฺติ ตมาหุ ปณฺฑิตา.

บุคคลใด พึงเชื่อเชิญคนที่ไม่คุ้นกันทังไม่เคยพบกันด้วย แม้
ด้วยอาสนะไม่ถึงชานา บุรุษผู้ได้รับเชื่อเชิญเช่นนั้น พึงทำประโยชน์
ตอบแทนแก่บุคคลนั้นเทียว บณฺฑิตทงหลายกล่าวบุรุษนั้นว่า เดิน
ตามทางที่ท่านเดินแล้ว อธิบายว่าคนที่ทำคุณก่อนได้ชื่อว่าบุรพการ
ในทณฺเรยกว่าคนเดินหน้า คนที่รู้ดีอุปการคุณไม่ดมเตะทำตอบ

แทนในเวดอันควร ได้ชื่อว่ากตัญญูกตเวที ในทันทีเรียกว่าคนเดิน
หลัง คือเดินตามทางที่ท่านเดินไปแล้ว

ยสเสกรตุมปี ชมเร วเสยย
ยตถนุณปานี ปุริโส ลภถ
น ตสส ปาปี่ मनसापी जेतये
อลลณจ ปาณี ทหเต มิตตทพุโก
ยสส รุกขสส ฉายาย นิสีเทยเยย สเยยเย วา
น ตสส สาขี ภณเชยเยย มิตตทพุโก หี ปาปโก.

ได้อยู่ในเรือนของบุคคลใดแม่คนเดียว ได้ชวนำในเรือนนั้น
ด้วย ไม่พึงคิดร้ายแก่บุคคลนั้นแม่ด้วยใจ ไม่ถึงประทุษร้ายด้วย
กายแฉะวาจา ผู้ที่ประทุษร้ายแก่บุคคลเช่นนั้น ชื่อว่าเผาฆ่ามอฮน
ชุ่มค้อมือที่บริโภคะอาหารนั่นเอง จัดว่าเป็นคนประทุษร้ายแก่มิตร
แต่ตนไม่ได้นั่งหรือนอนในร่มเงา ก็ยังไม่ควรจะหักก้านแฉะรานกิ่ง
เพราะผู้ที่ประทุษร้ายแก่มิตร จัดเป็นคนชั่วช้าด่ามานัย

ปุลณมปี เจมิ ปจวี ชเนน
ทชชิตถิยา ปุริโส สมมตาย
ลทธา ขณิ อติมลเฉยเยย ตมปี
ตาสี วลี อสตีนิ นิกจเจ.

หญิงที่ด่ามียกย่องเป็นอย่างดี ถึงแก่ให้ปฐพีอันบริบูรณ์ด้วย
ทรัพย์นั้น เมื่อมีโอกาด้ยงอาจดูหมิ่นด่ามเเมนนได้ หญิงเช่นนั้นชื่อว่า
อัสตรีไม่ควรด่ามาคม คำว่าอัสตรีเป็นชื่อของหญิงที่ดี มีความรักใคร่
ในด่ามด่ามาเด่มอ หญิงที่เดวดตรงกันข้ามนเรียกว่าอัสตรี ไม่ควรตก
อยู่ในอำนาจของพวกอัสตรีเหล่านั้นแต่

เอวี่ โข ยาตี อนุยายี โหตี
 อลลณจ ปาณี ทหเต ปเนวี่
 อสตี จ सा โส ปน มิตตทุพโก
 โส รมมีโก โหหิ ชหสสุ อธम्म.

ชื่อว่าเดินตามทางที่ท่านเดินไปแต่อย่างนั้น ชื่อว่าเผาผ้ามอ
 หน่มอย่างนั้น อัสติและคนประทุษร้ายแถมตรกตงทกถาวนน เป็น
 ด้ำนรธรรมส์ขอด้วยกัน เดินตามทางที่ท่านเดินไปแต่เป็นขอตน
 ไม่เผาผ้ามอหน่มเป็นต้งเอง ไม่ประทุษร้ายมิตรเป็นต้งาม ไม่ทำ
 ความชวเพราะอัสติเป็นต้งณะนเด ตวท่านจงตงอยู่ในธรรม จงตะ
 อธรรมเดยเทอญ

ปุณณกยกษได้ต้งบตงนน รุดักว่าตนประพฤตมตตอด้ำนรธรรม
 พระวิชรได้อปกมภักการะคนชงเป็นคนไม่เคยรู้จักกัน ด้วยให้พัก
 อยู่ในนเวศน์และเตยงตงเป็นอนต ชื่อว่าเดินหนาดวดยอุปการคุณ
 ตนได้ประทุษร้ายพระวิชรอย่างด้ำหัด จักว่าไม่เดินตาม และเผา
 ผ้ามอหน่มด้วยอาหาร เป็นการประทุษร้ายมิตร ทงการททาต
 ไปนน ก็เพราะหตงรทนางอรนทตเป็นตนเคา จักว่าตงอยู่ในอำนาจ
 มาตุคามไม่เป็นธรรม จังกตบใจจะพาพระวิชรไปต้งยังพระนคร
 อินทปัตต์ พระมหาตตวชรบณทตคคคจะให้ต้งมทงของยักษ จังให้
 นำตวท่านไปยงด้ำนกทาวรณและพระนางวิมดา เมื่อเทศนาให้
 พระนางได้ต้งต้งมปวารณาทงความฮาธำของยักษกด้ำเรจตวดยแต่
 กตบไปต้งพระนครอินทปัตต์ ปตุงกความช่นชมได้มณัดแก่พระมหา
 กษตริยและทวยราชฐฎทวหนากัน มีการต้งมโภชพระมหาตตวด้วย
 ความช่นชมได้มณัดต้งมครตโมต้งทวทงพระนครเด

เรื่อง รากเง้าแห่งความประพฤติ

แสดงทางวิทยุกระจายเสียง
วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๓

นโม ตสส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสส.
วิสุทฺธิ อุตฺตมํ เสฏฺฐิ โลกสมิ รตนตฺตยํ
เอตสส อานุภาเวน โสตฺถิ โว โหตุ สพฺพทาตี.

วันเพ็ญเดือน ๓๒ นี้ เป็นวันธรรมดวณะ คือวันประชุมฟัง
ธรรมแห่งพุทธศาสนิกชนวันหนึ่ง ท่านผู้ฟังทั้งหลายต่างพากันประชุม
ในสถานทนน ๆ ได้ทำกิจของตน คือแสดงความเคารพนับถือต่อ
พระรัตนตรัย ซึ่งเป็นหนัดกแห่งพระพุทธศาสนามานับถือของตน ด้วยดวง
ใจน้อมถ่อมและน้อมน้อมเขาเป็นธรรมะที่พึง คนเราต้องมีศาสนาเป็น
เครื่องจูงใจ จึงจะทำความรู้และความประพฤติให้ประกอบด้วย
ประโยชน์ ส่วนการนับถือพระพุทธรูปศาสนามานับถือเคารพพระพุทธรูปเจ้า
ผู้เป็นเจ้าของ ประพฤติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ นับถือ
พระสงฆ์ผู้ปกครองพระศาสนา เช่นเดียวกับอาณาจักร อย่างประชา
ราชฎรตองเคารพนับถือสมเด็จพระมหากษัตริย์ และประพฤตินให้
ต้องตามพระราชกำหนดกฎหมายที่ทรงบัญญัติไว้ไม่ฝ่าฝืน นับถือนาย
ที่เบ็นผู้ใหญเห็นอกตน ที่ใครบความคักษาคุณเคยในกิจการ ซึ่งสมเด็จพระ
พระมหากษัตริย์ทรงวาง พระทัยแต่งตั้งไว้ให้เบ็นผู้บังคับบัญชาฉะฉาน
พระพุทธรูปศาสนามาปฏิบัติให้ถูกทางแล้ว ย่อมสำเร็จประโยชน์

แก่มุคคตทุกจำพวก แต่กรรมที่จะนำผู้ปฏิบัติให้ถูกทางนั้น มีจำนวน
มาก จะยกขนแต่ดวงนั้นโดยบรรยายหนึ่งเรียกว่า รากเง้าแห่งความ
ประพฤติ

คนเราจะดี ก็เพราะทำดีผิดคิดดี จะดีก็เพราะทำแต่ดี
พูดแต่ดี คิดแต่ดี การทำการพูดและความคิดรวมเรียกว่าความประพฤติ
ความประพฤตินั้นแหละทำคนให้ดีให้ชั่ว ได้แต่ใจพระบรมศาสดาจารย์
ของเราทั้งหลาย จึงตรัสสอนไว้ในขณิกนัยว่า

กมฺมสฺส โภมิหิ กมฺมทายาทิ กมฺมโยนิ กมฺมพณฺธุ
กมฺมปฏิสรโณ ยิ กมฺมิ กริสฺสามิ กลฺยาณิ วา ปาปกิ วา
ตสฺส ทายาทิ ภวิสฺสามิ.

ความว่า ผู้ที่บุรุษคุณผู้ดีและบรรพชิต ควรพิจารณาเรื่อง
ว่า เราเป็นกรรมของใคร กรรมเป็นมรดก กรรมเป็นกำเนิด มี
กรรมเป็นพืชพันธุ์ กรรมเป็นท่วง จักทำกรรมอันใดไว้ดีหรือชั่ว
จักขอรับผลของกรรมนั้น ดังนี้ แต่คนเราย่อมมีร่างกายอวัยวะคล้าย
กัน ไม่ผิดแผกอะไรกัน จะต่างกันก็เพียงโดยชาติสกุล ความรู้
ความประพฤติ อานาจ ความบริบูรณ์และความขัดสน แม้จำพวก
ที่มีชาติสกุลเสมอกัน ก็ยังแตกต่างกันโดยความเจริญและความเสื่อม
บางคนเกิดในถิ่นฐานปดายเขตต์ปดายแดน ซึ่งนับว่าเป็นบ้านป่า
บ้านดอน เกิดในสกุลที่ขัดสนยากจนอนาถา แต่อาศัยความคิด
ความเห็นที่ถูกต้อง ชักนำไปหาโอกาสที่เป็นทางแห่งความเจริญ ทำ
ตนให้สมบูรณ์ด้วยวิชาและความรู้ รักษาความประพฤติกุศลซึ่งตาม
คลองธรรม ตั้งตนได้ในยศศักดิ์บริวาร ดั่งพณเพ็ญเดิมของตนขึ้นไป

ได้ คนเช่นท่านกล่าวว่ ตโม โชติปราชโน เป็นผู้มิดมากดับสว่าง
ไป ทั้งได้รับความสรรเสริญตามพระพุทธรักษาว่า

ยถา สงการธานสมิ อชฺฌิตสมิ มหาปเถ

ปทุมํ ตตถ ชาเยถ สฺวักขณํ มโนรมิ.

ดอกบวอนเกิดชนทกของหยากเยอ ซึ่งเขาเททั้งไว้ในหนทางใหญ่
ย่อมมกถนหอมเป็นที่พอใจของคนชนดั่งฉันใด

เอวํ สงการภูเตสุ อนธภูเต ปุณฺณชเน

อติโรจตี ปณฺณาย สมมาสมพุทฺธสาวโก.

ดาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม่เกิดในหมู่ชนที่เป็นดังกอง
หยากเยอ ย่อมรุ่งเรืองงดงาม ดั่งเงยซึ่งปลุชชนคนเขดราวกับคน
คาบอด ด้วยปัญญาของตน เหมือนนระนน ดงน บางคนเกิดใน
ถิ่นฐานแะด่กุดดั่งกล่าวแะว แต่มีความเห็นแะความประพฤติกง
เป็นไปตามพนเดิม ไม่สามารถที่จะทำตนให้เจริญชนได้ คนเช่น
ท่านกล่าวว่ ตโม ตมปราชโน เป็นผู้มิดมากดับมิดต่อไปไม่สว่าง
แะถูคติตามพระพุทธรักษาว่า สกึ นิมคฺโค นิมคฺโคเอว พาโล
คนเขดาคกอบครวหนงแะวคกอบชยูนนเอง ดงน บางคนเกิด
ในถิ่นฐานที่มิดความเจริญรุ่งเรือง แะเกิดในด่กุดที่ม้งกม มีอำนาจ
ยศศักดิ์ ผู้คนนยมนบถอ แต่มีความคิตความเห็นอันวิปริตผิดหนทาง
ทั้งความประพฤติก่เดี่ยหาย ไม่อาจตั้งตัวไคตองคกอบกดับเป็นคณเดว
คนเช่นท่านเรียกว่ โชติ ตมปราชโน เป็นผู้สว่างมาแะวกดับมิด
ไป แะถูคติตามพุทธรักษาว่า กุลคณฺธโน เป็นคณคดัดกุดให้คูนัยหาย
ดงน บางคนเกิดในถิ่นฐานแะด่กุดที่มิดความรุ่งเรืองดั่งกล่าวแะว

หมั่นศึกษาวิทยา ปลูกความคิดความรู้ของตนให้เจริญไพศาล รักษา
 ความประพฤติมิให้เล็ดหาย รักษาวงศ์สกุลให้คงอยู่ได้และบำรุงให้
 มีความเจริญยิ่งขึ้นไป คนเช่นท่านกล่าวว่ โชติ โชติปรายโน
 เป็นผู้ดีว่างมากดีว่างยดเยอตลอดไป ทั้งได้รับความสรรเสริญ
 โดยพนเต็ม และความประพฤติของตนเป็นที่นิยมนับถือของประชุมชน
 ไม่มีใครที่จะติโดยทางใดทางหนึ่งได้ ตามที่กล่าวมานั้นเห็นได้แน่นอน
 ว่า กรรมคือความประพฤติของตนนั่นเอง เป็นเหตุทำให้เจริญและ
 ให้เสื่อม ความประพฤตินั้นเอง จะดีหรือชวกก็เพราะใจเป็นต้นเค้า
 ใจคิดอย่างไรกายก็ทำตามอย่างนั้น ส่วนใจจะคิดดีคิดชวก ก็เพราะ
 อารมณ์ชักนำให้เป็นไป อารมณ์ชักนำใจให้ปฏิบัติทางมีประการ
 เป็นอนมาก ที่เป็นที่ต้นเค้า คือ โศกะ โทณะ โมหะ

โศกะ คืออารมณ์ชักนำใจให้อยากใหญ่ ซึ่งได้ไฉนว่า
 ความทะโมภ นั้นเป็นที่ต้นเค้าทำความประพฤติให้เล็ดหายอย่างหนึ่ง
 ความอยากเป็นอาการสำหรับคน มีประจำมาตงแต่กำเนิด เมื่อเป็น
 ทารกไม่วีเตยงถ้ากรูจกอยากชวอยากนาอยากได้สิ่งของที่ตนชอบใจ
 เจริญวัยชนเพียงใด ความอยากก็เกษนเพียงนั้น การเรียนค้ดป-
 วิทยา ทำนา ทำสวน ประกอบพาณิชย์กรรม หรือทำราชการเหต่า
 น ก็เพราะอยากได้ความดีเป็นเครื่องเชิดชูตนและชาติสกุลของตน
 อยากได้ทรัพย์สมบัติมาเตยงตนและคนทควรเตยง อยากได้ยศศักดิ์
 ชอเตยงซึ่งเป็นที่นิยมนับถือของคนในโตก กิจการที่ททำด้วยความชอ
 ดีชย ไม่ค้ดทอนประโยชน์ของผู้อื่นโดยทางทจจวิต ด่มเต้จพระธรรม
 ดำมค้รับรมคำดำดาของเราที่ไม่ครัดห้าม ยังครัดสรรเสริญไว้เป็น

หตายแห่ง เช่นขอหนึ่งตรัสไว้ว่า สนฺตุฏฺฐิ ปรมิ ฐนํ ความยินดี
 ตามมีตามได้เป็นทรมัยอย่างยัง ฏฺฐิ สุขา ยา อิตฺริตฺเรน ความ
 ยินดีตามมีตามได้ เป็นคุณให้เกิดสุข หนึ่งแต่ตั้งความว่า ความ
 ยินดีเพราะพัสต์ทมอยแฉวหรือทศนหามาได้โดยชอบธรรม มีเท่า
 ไตหาได้เท่าไดยินดีเต็มใจเพราะเท่านั้น ไม่คิดเอาของผู้อื่น โดยทาง
 ทุจจริต แมตวจะมีทางได้ แต่เป็นทางคัตประโยชน์ของหมุ่คณะ ก็ไม่
 พอใจ ไม่เห็นแต่ได้เพราะตัว ความประพฤตเช่นนบนทรมัยอย่าง
 ยิง เพราะเป็นของบริสุตฺท ทำจิตต์ให้ชุ่มชื้นอยู่เด่มอ หากความเดียด
 รอนมิได้ เพราะไม่มภยทจะเกิดชนด้วยเหตุชน อักขอหนึ่งตรัสว่า
 ปฏฺฐิรูปการี ฐรวา อฏฺฐาตา วินุทเต ฐนํ คนที่ทำการงานเหมาะ
 แก่กาดเทศะ มีความเพียรความหมั่นไม่เกียจคร้าน ย่อมได้ทรมัยมา
 เป็นผดตงน และอักขอหนึ่งตรัสไว้ว่า

อฏฺฐานวโต สติมโต   สุกิมมสฺส นิสम्मการิโน
 สลฺลตสฺส ชมฺมชีวิโน   อปฺปมตฺตสฺส ยโสภิวฑฺฒติ.

ยศคอกความเป็นใหญ่ในหมุ่คณะ และความเป็นผู้ขอเดียงคน
 นิยมนบถ ย่อมเจริญแก่คนทมีความหมั่น ประกอบการงานไม่ท้อถอย
 มศีตมคกรอบคอบในการงานนหน ๆ ทำแต่การงานทบริสุตฺทสะอาด
 ปราศจากโทษ ไคร่ครวญเดียงก่อนแฉวจึงทำ ระวงกายวาจาไม่ใหม่
 ชองทเขาจะครหา หากเดียงชีพโดยชอบธรรมดมาเด่มอ ไม่เดินเด่อให้
 เดียงยุดติชรมตงน ตามพระพุททภาษตทดำรทมาน ตวงแต่ทรงแนะนำ
 ตั้งด่อนผูกเกยวชองอยู่ในโลก ให้แฉวหงหาทรมัยสมบตยศคคักตและ
 ขอเดียงโดยอุบายอนชอบธรรม ฉะนนความอยากจงเบเนอาการกักบ

ถ้าหรบคนที่เกวข้องอยู่ในโลก แต่เมื่อปล่อยให้ไปทำตามดำงใจ
 ไม่มดตเห็นยวงแดง ความอยากนกกอาจชักนำให้กำเรบกตายเป็น
 ความอยากใหญ่ จนถึงเขตต์แห่งความตะโมภได้ เมื่อเบนเช่นนกก
 จะคิดเพ่งแดงเอาแต่ได้ ไม่เหตยวงแดงถึงความเดี่ยหายแห่งผูน ถ้า
 แกกตาหนกชน อาจให้ถึงตกระโทยแยงซึ่งวงราว ยกยอก นอโอง
 ชงนบวาเบนกรียาทเดวทราม เป็นทางแห่งความเดี่ยหาย ถูกตงโทษ
 ทงทางโลกทางธรรม ไม่เป็นทวงใจของใครได้เคย ย่อมฆ่าความรู
 และความดททนทำไวให้เดี่ยหาย จะเบนคนชนดังกตกอบ จะมชอ
 เดี่ยงหอมกกดบเหมน หอมเท่าใดกเหมนเทานน ตามทกดาวมาน
 จึงเห็นได้ว่า ความตะโมภเป็นรากเง่าแห่งความเดี่ยหายอย่างดำคัญ
 ประการหนึ่ง เมื่อตะโมภอยากได้สิ่งใดแต่ไม่ได้สิ่งนด่มหวง ขอนน
 เบนเหตุให้เกิดโทษได้ทางหนึ่ง โทษนคคืออารมณททำใจให้ร้าย
 กาจหยาบชาทารุณ ขอนนคเบนเหตุให้เดี่ยหายอย่างร้ายแรงอกเหมอน
 กน เพราะคนเราทตงคยเป็นชุนนุมากดวยกน กรียากายวาจาก็ไม่
 ดมาเด่มอกน คบบาง ชวบาง หยาบบาง ตะเขยคบบาง เป็นทางให้ชุน
 เคองแกกนแตะกนได้ ฉะนนจตองมดคคอยเห็นยวงใจ ช่มไว้
 ดวยชนคคความอดทน ถ้าไม่เช่นนคก็จะทำใจให้กำเรบ จนถึงแดง
 กรียากายวาจาทหยาบให้ปรากฏ ตตอดถึงทำตนให้เป็นคนมทุระดูราย
 ทารุณ ซึ่งเบนตวมตทินอันใหญ่จับใจให้เครำหมองทงคนแตะผูน
 บิดบงมิให้เห็นทางแห่งความเจริณแตะความเด้อม ยงทานทปกครอง
 หมคณะอนเกยวดวยคนมาก ก็จะต้องประดัพความไม่พอใจเป็น
 ธรรมดา เพราะจะต้องคคกนทควรคิ จะตองตงโทษผูกต จะตอง

แนะนำตั้งต่อหน้าหมู่คณะให้เรียบร้อย ถ้าจะอดทนวางเฉยไม่ว่ากล่าว
 การงานในหมู่คณะก็จะไม่ย่างเข้าสู่ความเจริญ แต่เมื่อจะแสดงกิริยา
 ภาย วาจาหยาบช้า จนนับว่าเบ่นคนร้ายกาจ หมู่คณะก็จะขาดความ
 นิยมคบถือ ฉะนั้นต้องมีเมตตากรุณาประจำอยู่ในใจ เมื่อดังครวมี
 อำนาจอาจทำอะไรก็ได้ ก็ต้องมีสติเห็นขจรใจไว้ ไม่แสดงกิริยา
 โหดร้ายทารุณจนเกินเหตุ คนที่มีใจคอร้ายกาจไม่มีเมตตากรุณา
 ประจำใจแล้ว แม้ถึงจะมีอำนาจสักปานใดก็ไม่มีใครรักใคร่นิยม
 นบถือ ทำชื่อเสียงของตนให้เสียหาย ถูกติทงทางโลกทางธรรม
 โทษระนย้อมปกคลุมใจไม่ให้เห็นความผิดความถูก ทำจิตใจให้กำเริบ
 มีแต่หาผลร้ายมาได้ตน จึงนับว่าเป็นรากเง่าแห่งความเสียหายอัน
 ร้ายแรงอีกประการหนึ่ง โดระโทษจะเกิดขึ้นได้อย่างรุนแรง ก็
 เพราะโมหะคอยสนับสนุนอยู่ โมหะนั้นได้แก่อารมณ์ที่ชักนำใจให้มัน
 เม่าทำให้เซตาคเลิบเคลิ้มไม่รู้จักผิดจากถูก เป็นโทษสำคัญที่จะทำคน
 ไม่ให้ย่างเข้าสู่ความเจริญ และทำลายความดีให้เสื่อมทรามลง คน
 ชนตาไม่อาจเตือนฐานะสูงได้ คนชนสูงทำตนให้ตกอับกตบเบ่นคน
 เดวดังกล่าวมาในเบื้องต้น ก็เพราะโมหะนั้นเป็นเค้ามืด ฉะนั้นท่าน
 จึงนับว่าเป็นรากเง่าแห่งความเสียหายอย่างสำคัญอีกประการหนึ่ง
 โดระ โทษะ โมหะ ๓ ประการนี้ เป็นมตรากทำความประพฤติให้
 เสียหายดังพรรณนามา ธรรมที่จะเป็นเครื่องปราบปรามได้ ก็คือ
 จาคะ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เจือจานเห็นขจรใจผู้อื่นให้ชนบาน ศีล ความ
 รักษา กิริยา ภาย วาจา ให้เรียบร้อย จะทำอะไรจะพูดจะคิดอะไรให้เป็น
 ประโยชน์ ปลูกความนิยมชมชื่นแก่คนทั่วไป ภาวนา อบรมความดี

ให้ใหม่ในตน กตาวคือฝึกฝนเด้าเรียนคักษาเพราะความรัควมฉลาด
 อาจารย์ชานและผู้นใหม่ความเจริญไม่ให้เด้อมทราวม คุณธรรมทง
 ๓ ประการน เบนเหตุหน้าความประพฤติให้ตั้งาม นำความเจริญมา
 ให้ทุกเมื่อ เพราะฉะนั้น ผูฟงทงหลายควรตั้งใจรักษาความประพฤติ
 ของตนให้ดี คือคอยปราบปรามใจ อย่าให้ตะโมภ บำรุงอัธยาศัย
 ให้ใหม่เออเพื่อเผอเผอ อย่าทำตนให้เป็นคนมทุระดูร้ายเหยมโหด รักษา
 มรรยาทให้เรียบร้อยตองตามวินัย อย่าเป็นคนหงงมงาย ต้อง
 ด้นใจแสวงหาความรัควมดำมารถ รอบคอบในเหตุผล อบรมใจ
 ของตนให้ตั้งอยู่ในความดีความชอบ เช่นนั้นจึงจะได้รับผลแห่งความ
 ประพฤติธรรมในพระพุทศำสนา มีอรรธาธิบายดังพรรณนามาฉะน
 ในที่สุดน ขออวยพรแกผูฟงทงหลาย วิสุทธี อุตตมัม เสฏฐิ
 โลกสมัม รตนตตยัม พระรัตนตรัยเบนคุณทบริสุทธีสูงุดุค และ
 ประเสริฐที่สุดในโลก เอตสส อานุกาเวน โสตถิโว โหตุ สพพทา
 ด้วยอานุกาพแห่งพระรัตนตรัยน ขอความดีวัดดีจงมีแก่ท่านทง
 หลายในกาลทุกเมื่อ เทอญ ฯ

เรื่องความประพฤตินิยมตามหน้าที่

แสดงทางวิทยุกระจายเสียง
วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๓

นโน ตสส ภควโต อรหโต สมหาสมพุทฺธสส
ชโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาตีติ ฯ

วันพระแรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๒ วันน เป็นวันธรรมดวณะ คือ
เป็นวันประชุมฟังธรรมของพุทธศาสนิกชนวันหนึ่ง การฟังธรรมนั้นถือ
ว่าเป็นบุญญจริยามาแต่ไหน ๆ เพราะการฟังเป็นทางให้เกิดปัญญา
ความคิดอันดีงาม ได้ความเยบคายอย่างดีในเหตุผล ถ้ามารภทำ
คนให้เบียดเบียนชยาศัยใจคอททหายาให้ประณตชน ตลอดจนทำใจให้
บริสุทฺธระฮาดปราศจากอุปกิเตต์ แม้พุทธสาวกทมิปัญญาเฉียบแหลม
เช่นพระสารีบุตรพระโมคคัลลานะ ที่ทำคนให้บรรตุมรรคผลได้ ก็เพราะ
ได้ฟังพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระบรมศาสดาแตะผูอน เป็นเบอง
ตน การฟังจึงถือวาเป็นบุญ เรียกว่าธรรมดัดดวณมยบุญญกิริยาวัตถุ
แต่จะฟังให้ไดบุญเช่นนั้น ต้องตั้งใจฟังด้วยความเคารพ ถ้าจะฟัง
เด่นหรือสลกแต่ว่าฟังไม่จิดว่าเป็นบุญ เพราะไม่ได้ความรุ้ความเข้าใจ
ในอรรถธรรม แตะอรรถธรรมนั้นจะผ่านเฉยไปเดี่ย แม้วาการดูจะ
ให้รุ้แนวว่าเป็นอะไรอนเป็นหน้าทของจกษุ ยังต้องเพ่งด้วยอาการตั้งบ
กอปรัตด้วยดีจจะรุ้ชัด เพียงแต่สลกว่าดูก็จะไม่รุ้ว่าอะไรเป็นอะไร
การดูนยงมรูปปรากฏพอจะให้ทวนกลับไปกลับมออกได ในเมื่อยัง
ไม่แนใจ ส่วนการฟังละเอียดไปกว่านั้น แม้จะทวนกลับไปกลับมา
ก็ไม่มรูปปรากฏ มีแต่สลกว่าเฉยง ฉะนนาการฟังจึงต้องมอาการตั้งใจ

ด้วยความเคารพ อย่างพระพุทธรักษาว่า สุธสุสฺสึ ลภเต ปณณํ พัง
 ด้วยดุษฎีด้วยบุญญา เช่นจริงเป็นบุญอย่างขง พังได้มากจำได้มาก
 ท่านก็ขงเรียกว่าพาหุสัจจะ ความเป็นพหูสูตขงเป็นคุณดัมบตขง
 อารยชน ดัมเด็จพระบรมทศพตกัทรงด้รวรด้ริญาว่าเบนมงคต เป็น
 อริยทรพยเบนนต ท่านผู้ตั้งใจในการฟังธรรม ก็คือท่านผู้มุ่งในการ
 ดำเนินความประพฤติขงตนให้ถูกต้องน้เอง เพราะคนเราถ้าประพฤติ
 อะไรตามใจตัว ย่อมมีผิดมากกว่าถูก ถ้าประพฤติตามโลกคือตาม
 เขาไป ย่อมมีถูกมากกว่าผิด ถ้าเขาผิดก็พดอยผิดไปกับเขาด้วย ถ้า
 ประพฤติอนุวรัตนตามธรรมคือยึดธรรมเบนมถกแต่ด มีแต่ถูกไม่มีผิด
 ฉะนั้นบัณฑิตจึงนิยมประพฤติแต่ธรรม ธรรมน้ เมื่อตั้งใจประพฤดิ
 เบนอย่างดแต่ด ย่อมนำสู่ขมาให้เป็นผล ดังกระทุ้นพันธพระพุทธรักษา
 ว่า ฐโม สัจฉโน สขมาวหาตี ธรรมอนบุคคตประพฤตดแต่ด
 ย่อมนำสู่ขมาให้เป็นผลดังน้ พระพุทธรักษาขงอนบงขตวธรรมน
 อนบุคคตตั้งใจประพฤดิให้ดแต่ดอ จึงจะอานวยผลคือความดีขง ถ้า
 ประพฤดิไม่ดคือไม่ตั้งใจประพฤดิยอมได้รบผลตรงกันขาม แต่ธรรม
 นนมมากจะยกขนแต่ดง โดยบรรยายขงอย่างหนึ่งเรียกว่า "ความ
 ประพฤดิเทยงธรรมตามหนาท" คนเราเกิดมาคองมหนาทจะคองทาทาง
 นน เบนเด็กกคองทาหนาทขงเด็ก เป็นผู้ใหญ่กทาตามหนาทขงผู้ใหญ่
 เบนพระเบนเถรคองทาตามหนาทขงพระขงเถร เบนคฤหัสถ์ก
 คองทาหนาทขงคฤหัสถ์ เมื่อด้รวปดงกคองเบน ๒ คข หนาทผู้ใหญ่
 และหนาทผนขย ทกคนคองทาหนาททง ๒ อย่างน้ แมเบนผนขยก็
 ยงจะคองเตรวมคองทาหนาทผู้ใหญ่ในภายหน่า และคองทาหนาทผ

ใหญ่ในชนเดยวกันออก ถึงคราวจะทำหน้าทอย่างไร ก็ทำตามหน้าท
นั้นให้เรียบร้อย ถ้าหากเดยงไม่ทำตามหน้าทของตนแล้ว ก็เสีย

ความเที่ยงธรรมไม่อาจทำคนให้เจริญได้

เพราะฉะนั้น ความประพฤติเที่ยงธรรมตามหน้าท จึงเป็นเหตุ
แห่งความประพฤติสำคัญอย่างหนึ่ง ที่จะทำห่มคณะให้เรียบร้อยรุ่ง
เรืองไพศาล คนเราทตงเบนหมเบนด่มาคมทำกิจการไม่ว่าชนิดไร
ต้องมผู้ใหญ่น้อยบงคบบัญชาชงกันแะกัน ผู้ด่บรมณด้วยชาติ
ด่กุด ความรู้ความสำมารถ จดเป็นผูใหญ่ในด่มาคม ทดากวานนก็
ถดหย่อนกันตามชนเป็นดาดบไป ต่างคนต่างประพฤติตามหน้าทของ
ตน ผูใหญ่ประพฤติตามฐานทเป็นผูใหญ่ คือบารุงอชยาศัยยคห่หวง
ธรรมเบบบรรทต ธรรมด่าหรับผูใหญ่นน & อย่างคอ เมตตา กรุณา
มุทิตา อุเบกขา ฯ เมตตาคือแะไมตรีจิตตด่หนักด่หนักในผูน้อย หวง
ความดีความงามแะเขา ถดวถ่น ๆ ก็คอความปรารภนาจะไห้เขาได้
ด่ช่นเอง ตั้งใจไห้เขาพ้นจากชษาศบดหมางแะกัน มิไห้
เบียดเบียดพ ให้ด่ามคคกตมเกิดยวเบบอนหนงอนเดยวกัน หวงไห้
เขาเจริญด้วยความรู้ความสำมารถ อนเป็นทางไห้เกิดดาภ ยศ ชอ
เดยง รักษาตนไห้ไทรบความล่ชโดยล่สวัสดิ คุณชอนเบบเครื่องบารุง
อชยาศัยไห้คดเออเพอแะแะแะกัน ชวระดางเดยงไตชงมถทนคอดว
พยาบาท ความคิพว่ประโยชน์แะความล่ชของผูอื่นด้วยอำนาจ
ความโกรช เรียกว่าพยาบาท นเป็นความคิถิปริต เมอมอยู่ใน
ดวงจิตตัยอหมช่กุงการทำการพุดไห้ปริตไปทางนนั้น บั้นใจของห่ม
คณะไห้ชادنินยม ย่อมทำห่มด่มาคมไห้เด้อมทราม เมอมเมตตา

อยู่ในใจก็จะรักษานาใจมิให้คิดวิปริตเช่นนั้น ๆ กรุณา คือความคิด
 ดังดาวแกมตองทุกขยาก ขอนกตองมประจำ เวดาเขาได้ทุกข
 ยากรู้ตักดังดาวหวนใจไปตาม นเบนเครื่องปราบปรามจิตต์ ไม่ให้
 คิดเบียดเพียพเขาให้ได้รับความลำบากโดยไม่ใช้ฐานะ การทำกิจทั้ง
 ทาง โตกแตะทาง ชรรวมชน ตนตอง มีความลำบากกายลำบากใจเป็น
 ชรรวมดา กิจการทเบนคุณเป็นประโยชน์ ความลำบากกตองเบน
 การจำเป็น คนเราที่เกิดมาในโตกไม่เดือกกว่าผู้ใดที่จะไม่ต้องลำบาก
 ไม่มีเคย แม่มเด็จพระบรมศาสดาของเราทงหลาย ช่งเบนมุ่ง
 ความสงบในทางธรรม ชนตนกตองบากบนตรากตราได้รับความ
 ลำบากทงพระกายทงพระทย แม่งได้บรรพตตามทพระองค์ทรง
 มุ่งหมาย กัทรงตรากตราพระกายเทยวตั้งด่อนประชุมชน ไม่ย่อท้อ
 ค้อเครื่องกระทบกระทัง ทรงมุ่งหมายแต่จะให้ประชุมชนพ้นจากทุกข์
 หนักเป็นผลแห่งความประพฤติไม่ชอบธรรม ไม่ทรงถ้อยถ้อยคำแม่ท
 เขากด้าวดวงเกินแก่พระองค์ พังเห็นตามพระพุทธชนพนชทศรด์ไว้ว่า

อหิ นาโคว สงคาม จาปาโต ปติดี สริ
 อตีวากยิ ติติกขิสสิ ทุสสีโล หิ พหุชชโน.

เราอดทนถ้อยคำทเขากด้าวดวงเกินได้ คุพระยาช่างทเขา
 ดังคราม อดทนถูศร์อันตกจากแดงฉน เพราะคนทุคตมอยู่มาก ๆ
 แม่งพระจริยาของพระองค์กมปรากฏดังเมือเวดาจวนจะนิพพาน
 สุกัททปริพพาชกเข้ามาเฝ้า พระอนนทห้ามไม่ให้เข้าไป ครนทรง
 ทราบกยั้งประทานโอกาสให้เฝ้า ทรงตั้งด่อนจนสุกัททปริพพาชกได้
 รมผลในทางพระศาสดนา นักแแต่เห็นได้ว่า ด้มเด็จพระบรมศาสดาทรง

ตราครว้าดำบากถึงที่สุด โดยมุ่งประโยชน์แก่ประชุมชน ฯ ในทางโลก
ผู้ที่เป็นใหญ่เป็นประธานในสมาคม ดังคนแต่เดิมแต่เจ้าพระมหากษัตริย์
เจ้ากระทรวงตราครว้าดำบาก โดยมุ่งความเจริญแก่หมู่คณะสมาคม
ตลอดถึงประเทศ ความดำบากเพราะกิจการที่เป็นประโยชน์ จึงเป็น
การจำเป็นของคนที่เกิดขึ้นในโลก แม้สมเด็จพระบรมศาสดาก็คง
สรรเสริญผู้ทำบาบนั้นทำกิจการตามหน้าที่ โดยพระพุทธานุญาตว่า

โย จ วสฺสสดี ชีเว กุสฺสโต หีนวีริโย
เอกาหิ ชีวิตฺตํ เสยฺโย วีริยํ อารภโต ทพฺหิ.

ผู้ถึงความเพียรบากบั่นมั่นคง เป็นอยู่วันหนึ่ง ดีกว่าคน
เกียจคร้านไม่ความเพียรเดวธรรม เป็นอยู่ดั่งรอยบดงน พระพุทธานุญาต
สอนอธิบายว่า คนขเกียจยอมไม่ทำกิจการที่เป็นคุณเป็นประโยชน์
แก่หมู่คณะ แม้จะมีอายุยืนถึงร้อยปี ก็ทำอายุที่เป็นอยู่นั้นให้เป็น
หมันหาประโยชน์มิได้ ส่วนผู้ที่มีความเพียรจะมีอายุเท่าไรก็ตาม
ย่อมบากบั่นทำคุณทำประโยชน์แก่ประชุมชน ด้วยกำลังกายและกำลัง
ความคิด ไม่ปล่อยวันคืนเป็นอยู่ให้ล่วงไปเปล่า เพราะฉะนั้น
กิจการที่เป็นหนทางแห่งความเจริญ แม้จะลำบากก็จงจำเป็น ฯ ข้อ
ที่ควรคิดให้เขาได้รับความลำบากซึ่งจัดเป็นความเดียวหาหนน หมายถึงเอา
ความคิดด้วยอำนาจจิตตทเป็นบาป เช่นคิดรังแกเขาเด่นด้วยความ
คะนอง หรือให้ทำกิจการที่ไม่จำเป็น ความคิดเช่นนี้ท่านจัดเป็นฝ่ายชว
เมื่อมกรูณาถ้ากับอยู่กับใจก็จะปราบปรามเสียได้ ไม่คิดเบียดเบียนให้
เขาลำบากเช่นนั้น เมื่อเห็นคนหรือสัตว์ได้รับความลำบากเพราะโรคภัย
กิด เพราะอันตรายอื่น ๆ กิด รู้ตั้งตั้งสรวคิดแก้ไขช่วยเหลือโดย

หนทางอันชอบธรรม นั้นเป็นลักษณะแห่งกรุณา ฯ มุกตา คือความ
 ชนบานในเวทาทเขาได้รบความดี เมื่อเขามความเจริญ ด้วยความรู้
 ความสามารถเกิด ด้วยตฤยศักดิ์เกิด พดอยชนชมนัดตาม คุณชอบ
 ม้อยู่ในใจ ย่อมปราบปรามเสียได้ซึ่งความริษยาหึงหวงในความดี
 ของผู้อื่น เมื่อเขาได้รบความดีอดทนอยู่ไม่ได้ คิดขุ่นเคืองงุ่นง่านไป
 ต่าง ๆ ความริษยานั้นเป็นโทษทำตายความเจริญแห่งหมู่คณะ ตัดทอน
 ความดีมคค อาจทำหมู่คณะให้แตกทำลาย เพราะเมื่อเกิดชนยอม
 ชักนำจิตให้วิปริตไปต่าง ๆ ทำให้หลุดลอยต่อกิจการอันเป็นหน้าที่
 ของตน คิดหาอุบายทำลายเขาโดยทางทุจริต คิดล่อล่ียดยงแม่
 โดยเหตุที่ไม่เป็นจริง จัดเบเนความชวรายอย่างสำคัญ เมื่อยดล
 มุกตาเป็นเหตุก็อาจปราบปรามตัวริษยานั้นเสียได้ เมื่อชนชมนัด
 ในความดีของเขา เขาก็มีความนยมนบถอชอบเบเนธรรมดา เพราะ
 ฉะนั้นจึงเบเนคุณทควรปลกฝังให้มประจําอยู่ในใจ ฯ อุเบกขา คือ
 ความวางตัวเบเนกตาง นกเบเนคุณสำคัญสำหรับผูใหญ่ผู้ทปกครอง
 หมู่คณะ จะต้องประพฤตคนดมาเด่มอ เมื่อใครประพฤตคกชมชย
 ยกย่องตามความดี เมื่อใครประพฤตชวกตองคิเดะตง โทษตาม
 ความผิด ไม่ทำตนให้เอนเอียงด้วยอำนาจความพอใจรักใคร่ต่อ
 ฝ่ายหนึ่ง คิดประทุษร้ายต่อกันทคนไม่ชอบ ตงโทษแก่คนไม่มีความ
 ผิด ยกย่องคนทไม่มีความดีโดยหลงเชื่อผู้อื่น ไม่ตริกรองดบดวน
 โดยรอบคอบ กตวเกรงคตอผู้ทมอำนาจไม่อาจทำกจิให้เที่ยงธรรม
 ความประพฤตคนดมาเด่มอ ไม่เชื่อนเชดด้วยอคตติตงกตางมาน ชอบ
 ว่าอุเบกขา คือความวางตัวให้เบเนกตาง ฯ ผู้ทบารุงอชยาศัยให้

ตั้งอยู่ในคุณ & ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ตั้ง
 พรรณนามาน นับว่ามีความประพฤติเที่ยงธรรมตามฐานะของผู้
 ใหญ่ ๆ ผู้น้อยก็ประพฤติตามหน้าที่ของตน กตเวทิต้องมีความ
 เคารพนับถือผู้ใหญ่ ไม่แสดงกริยาที่เย่อหยิ่ง ตั้งอยู่ใน โอวาท
 ความบังคับบัญชาไม่ฝ่าฝืนต่อคำสั่ง มีความดีความภาคภูมิใจรักภักดี
 ประพฤติตนให้สมควรแก่หน้าที่ คือไม่เกียจคร้านหมั่นทำกิจการไม่
 ต้องตกเดือน ไม่หุดหัดก่อกองงอนทำให้เสียการงาน ถือเอาแต่สิ่ง
 ที่ตนควรจะได้ ไม่ทำตนให้เสียประโยชน์ในทางตาบอด ตั้งใจกวาด
 ขันทำการงานมิให้ช้าเวลาดำเนินไปด้วยความเจริญ
 เจริญก้าวหน้าของผู้ใหญ่ของตนตามคุณความดีของท่าน ไม่ดุด่าผู้บุญคุณ
 ไม่ติเตียนได้ความโดยฐานเท็จจริง ตามที่พรรณนามาน เป็นหน้าที่
 ของผู้น้อย ผู้ใหญ่ผู้น้อยต่างประพฤติเที่ยงธรรมตามหน้าที่ของตนตั้ง
 พรรณนามา ก็จะมีความสามัคคีปรองมอดเพรียงเบรียงบนอนหนึ่งอันเดียวกัน
 ความระแวงความกินแหนง ก็จะไม่บังเกิดขึ้นในระหว่างกันแต่ละกัน
 เบียดเบียน ความเจริญไพศาลก็จะบังเกิดขึ้นแก่ด้มาคม ๆ

ความประพฤติเที่ยงธรรมตามหน้าที่อย่างไร ท่านกล่าวว่าเป็น
 ความดีดี เพราะดำริเจตตายน่าใจอันจริง ความดีดีเป็นเครื่องปลูก
 ความซนบานซาบซ่านจับใจของประชุมชนทุกหมู่เหล่า ไม่มีรดีอะไรที่
 จะเต็มอ อาหารที่อยู่ในหม้อนุชย์แม้จะมีรดีดีสักเพียงไร ก็ไม่เป็นที่
 นิยมพึงใจแก่บุคคลทั่วทุกประเทศ ทั้งยังมีความเบอไม่คงที่เหมือนรดี
 คือความดีดี รดีคือความดีดีจับใจไม่รู้จักหาย ส้มเค็ญพระบรมศาสดา
 ของเราทั้งหลาย จึงได้ตรัสสรรเสริญไว้ว่า สัจเจน กิตฺติ ปโปปติ

คนจะได้ชอแต่ยงกเพราะความดี ^{๒๕ ๕ ๕} สัจจิ หเว สาธุตรี รسانی
 ความดี ^{๒๕ ๕ ๕} เป็นรดักกวรด์ทงหลาย สัจจิ เว อมตา วาจา ความดี
 เป็นวาจาไม่ตายแต่ สัจเจ อตเถจ ฌมเม อหุ สนโต ปตัญจिता
 ดีบุรุษคอกาพวกคนทค ^{๒๕ ๕ ๕} ตงมนแถวในความดี ^{๒๕ ๕ ๕} ทเป็นประโยชน์
 ดวยเป็นธรรมดวยตงน

ความดี ^{๒๕ ๕ ๕} คอความประพฤตเทียงธรรมตามหนาทนแต่ ^{๒๕ ๕ ๕} จดเป็น
 ธรรมอย่างหนง ^{๒๕ ๕ ๕} เมอบุคคตประพฤตเป็นอยางดีแถว ^{๒๕ ๕ ๕} ย่อมได้รับความ
 ดี ^{๒๕ ๕ ๕} ตำราญกายดีบายใจ ^{๒๕ ๕ ๕} ทงเป็นธรรมทควบคุมหมุ่คณะดีมากม ให้
 รุจกหนาทประพฤตชอตรงตอกน ^{๒๕ ๕ ๕} เป็นอนหมตความระเวงกินแห่ง
 ควบคุมกันให้สำคคมีหน้าชนใจบาน ^{๒๕ ๕ ๕} ทานจึงบริหารว่าธรรมอันผู้
 ประพฤตดี ^{๒๕ ๕ ๕} ย่อมนำดีชมาให้เป็นผล ^{๒๕ ๕ ๕} ดงกะทูนพนชพระพุททภาษิต
 ชงมอรรภาชบายตงพรรณนามาณะน ๑

๕ เรื่องความอดทน

แสดงทางวิทยุกระจายเสียง
วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๓

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ขนต์ หิตสูขาวหาติ.

วันหนึ่งเป็นวันพระต้นเดือน ๓๒ ซึ่งเป็นเวลาสงบของ
พุทธศาสนิกชนวันหนึ่ง อนุการพวงนนอกจากตั้งใจด้วยอาการเคารพ
ตั้งกล่าวมาแต่ในวันพระก่อน ยังต้องมีอดทนเข้าประกอบด้วย
จึงจะยังประโยชน์ให้สำเร็จด้วยดี ถ้าขาดคุณชอบแต่ใจมักจะเซื่อง
เกาะอารมณ์อื่น ๆ ได้ เป็นเหตุให้เกิดความไม่แน่นอน ความอดทน
จึงเป็นคุณที่อุปถัมภ์ความตั้งใจสำเร็จตามความประสงค์อย่างสำคัญ
เพราะหิตสูทุกประการจะเกิดมชนกเพราะคุณชอบเป็นตนเคา พงเห็น
ตามกะทันหันสุภาษิตว่า ขนต์ หิตสูขาวหา ขนต์คือความอดทน
นำมาซึ่งประโยชน์แต่ละสุขดังนี้ สุภาษิตชอนแต่ดงว่า ประโยชน์แต่ละ
ความดีซึ่งเป็นผลต่อบุคคลปรารถนาอยากได้ย่อมสำเร็จมาแต่ความ
อดทน อันผู้จะใช้ความอดทนนั้นจำต้องมีสติพิจารณาเลือกใช้ให้ถูก
ทางด้วยจึงจะได้ผล ถ้าขาดสติอาจใช้ผิดๆ ไม่ถูกทาง กลับจะเป็นทาง
เสียหายชอนได้ เช่นผู้ต้องการจะให้ช่วยระว่างกายของตนมีดวงตาย
ล้วยงาม ขอมทนให้เขาลักตักกิด หรือผู้ปกครองคนมากทหนึ่งไม่ว่า
กล่าวในเมื่อผู้อยู่ใตปกครองประพฤตผิดกิด หรือขอมทนทำทจจวิต
ทำอบายมุขกิด หรือมความคิดผิดทหน้าเพญพรตด้วยการถอยนเบนตน
กิด เหตุาน ถวนเบนสิ่งที่ไม่ควรอดทน ฉะนั้นการอดทนจึงต้อง

พิจารณาให้รู้จักทางอย่างท่านกล่าวไว้ว่า “สงฆาเยกั อธิวาเสตี”
 พิจารณาเสียก่อนแล้วจึงอดทนอย่างหนึ่ง ดั่งนุเมอกดำวงหงตักแห่ง
 การอดทน ท่านกล่าวไว้ ๓ ประเภทคือ ทนตรากตรำ ๓ ทนลำบาก ๓
 ทนเจ็บใจ ๓

ความอดทนต่อหนาว ร้อน ดม แดด สัมผัสเหตุอบยุงแฉะด้ง
 เลื้อยคุดาน มุ่งประกอบการงานเป็นใหญ่ ไม่พรนพริ้งต่อหนาวร้อน
 เบ็นตน ซอว่าทนตรากตรำ ผู้มรูปร่างดำด้นมซอตาแข่งแรงแรงมากาดัง
 มาก ย่อมเบ็นทชอบใจของตนเองแฉะผุอน ก็เพราะดำมารถจะทน
 ตรากตรำ มีเดินทางได้ไกล แฉะแบกตากภาวระอนหนักได้เบ็นตน ไม่มี
 ใครปฏิบัติได้ว่าเป็นผลไม่ควรปรารภณา ถึงผู้ที่ไม่ต้องการประกอบ
 การหนัก ก็ยงต้องประดังค เพราะเบ็นเครื่องหมายความดำราญ ด่วน
 กาดังกายเบ็นแต่คจพาหนะอันแข่ง แรงแรงทใจจะซบให้ดำเนินไปในทางดี
 หรือชว ใจดย่อมซบกายให้ประกอบการหาเดียงซพโดยชอบ ใจชวยอม
 ซบกายให้ประกอบการนั้นโดยทางผิด อย่างไรก็ดีกาดังกายเบ็นด่วน
 หนึ่งทต้องประดังคของคนทุกษะนิต แมเบुकคตทเรียนพดคศึกษาหรือ
 ผูกหัดกายกรรม ก็เพอจะบำรุงกาดังให้พอกแก้ความทนทาน ตรากตรำ
 ทำกิจให้ดำเรจตามหนาทของคณนเอง ถ้ามแต่กาดังกาย ด่วนใจ
 ทอเทยอทอต่อหนาวร้อนเบ็นตน ก็ไม่อาจทำกิจการให้ดำเรจตาม
 หนาท คณเช่นนหนบว่าไม่อดทน เบ็นคณเกยจครันคองตามตกษณะ
 ทัดมเด็จพระบรมศาสดาตรัดไว้ในดังคาโตวาทสู่ตริใจความว่า คณ
 เกยจครันมกอ้างว่า หนาวนค รอนนค เวดาเยนแฉะ ยงเข้าอย
 หวนค ระหายนค แฉะไม่ทำการงาน ดั่งน คณทมตกษณะเช่นหนทา

กิจการไม่สำเร็จได้ ตาภยศที่ยังไม่เกิดย่อมไม่เกิดขึ้น ทัมอยู่แต่วก
 เลื่อมทราไป เมื่อมีชนตความอดทนกำกับอยู่ ก็จะมีใจจับได้ความ
 เกียรติรำนนเดี่ย ทนตราครวทำกิจการไม่ย่อท้อต่อหนาวร้อนเป็น
 คน อาจคงคนได้ในตาภยศข้อเดี่ยง สุขกายสุขใจ ถึงจะเหน็ดเหนื่อย
 ในเวลาทำ ภายหลังยอมได้เห็นผลแห่งความเหน็ดเหนื่อย กตาวคือ
 การงานที่ประกอบน่นสำเร็จด้วยดี ทำให้เกิดมีคิโดมนต์ความช่นบาน
 เพราะนกกงกิจการที่ททำมานน เพราะณะน่นดมเด็จพระบรมศาสดา
 ของเราทงหลาย จึงได้ครัดผลของบุคคตที่อดทน โดยนิพนธ์พุทธภาษิต
 ว่า

โย จ สัตถจ อญฺหณจ
 กริ ปุริสกิจจานิ

ดิณา ภิชโย น มณฺณติ
 โส สุขาน วิหายตี.๑

ผู้ใดเมื่อทำกิจของบุรุษ ไม่ด้าคณฺหวาวเดระร้อนยิ่งกว่าหญ้า
 ผู้นยอมไม่เลื่อมจากสุข ดงน ชนคมีตกษณะดงกตาวมานชอว่าทน
 ตราครว

ความอดทนต่อทุกขเวทนา อันเกิดเพราะเจ็บไข้มีประการต่าง ๆ
 อย่างแรงกล้า ไม่แดงอาการทุนทุราย ชอว่าทนด้าบาก คนเรา
 มีความเจ็บไข้เป็นกรรมดาไม่เด็อกว่าผู้ใด ต่างก็แต่เหนื่อยเดะมาก ผู้
 ใดเจ็บไข้โรคภัยบีบคน แต่ดงกิริยาแปรผัน ผู้นนชอว่าไม่อดทน ถ้า
 ทำกาเดระดงโดยอาการช่นนนั้น ท่านว่าเป็นผู้หลง เพราะไม่มีสติ
 ดัมปชัญญะทำใจให้มั่นคง ความอดทนต่อความเจ็บไข้เป็นบัจจยไม่
 ให้เดี่ยดตดั้มปชัญญะ ชิ่งเป็นคุณควรตอองประดงคิโนมรณดั้มย
 คนเราเมอถงครวจำเบนตอองเดระโดก ก็ตอองเป็นไปตามกรรมดา

เวदानนถามส์คัมปชญญะอดกถนทุกขเวทนา ไม่หวนค่อมรณภย
 อินจะมาถึง ย่อมทำกิจที่ควรทำในที่สุดให้สำเร็จ เป็นที่สรรเสริญของ
 นักปราชญ์ ดั่งสมเด็จพระศาสดาของเราทรงหลาย ครองเมื่อประชวร
 หนักใกล้จะปรินิพพาน ยังได้ประทานพุทธโอวาทแก่บริษัท ที่สุดก็ยัง
 มพุทธพจน์ตรัสสั่งภิกษุทั้งหลายว่า อามนุตยามิ โว ภิกษุเว วชชมา
 สงขารรา อปุปมาเทน สมปาเทถ° ดก่อนภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือน
 ท่านทั้งหลายตั้งชาวทั้งหลายมีความสนใจไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลาย
 จงยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จบริบูรณ์ด้วยความไม่
 ประมาท ดั่งนี้ พระโอวาทอนันตรัสสอนให้รู้จักกรรมตาของสังขาร
 มิให้แต่ตั้งกิริยาทรนทรายในเวทนาตั้งชาวฝนแปร กิจอันใดเป็น
 ประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น ให้ทำกิจนั้นให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท
 พระจริยาของสมเด็จพระบรมศาสดาเป็นที่น่าจับใจ พระองค์ได้ทรง
 ทำกิจอันเป็นหน้าที่ของพระองค์ ให้สำเร็จบริบูรณ์ตลอดถึงที่สุด กิริยา
 ที่ทนต่อความเจ็บไข้ดังพรรณนาชื่อว่าทนลำบาก

ความอดทนต่อความหมิ่นประมาทผู้อื่นกระทำ มักกล่าวคำ
 เดียดดีเป็นต้น ชื่อว่าทนเจ็บใจ ขอนใดชื่อว่าขันติโดยตรง เป็น
 บัณฑิตไม่ให้ประพฤติกิเลสด้วยกำลังโทษะ ปราบปรามใจมิให้
 ผุดผ่น ทำให้เป็นผู้หนักใจหนัก ผู้ทขาดคุณขอน ย่อมเป็นคน
 ผุดผ่นใจเร็วควนได้ แต่ตั้งกิริยากายวาจาเป็นหนาเกิดยศ ผดราย
 อื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้นเพราะอาการเช่นนั้นจงยกไว้ ตัวเองเมื่อรู้ถึงขณ
 ในภายหลัง ก็จะได้เกิดความเสียใจว่าทำอย่างนั้นพูดอย่างนั้น ไม่ได้
 ไม่งาม ไม่พอที่เลย ไม่ทำไม่พูดเสียดีกว่า จะพึงเห็นความน่าเกิดยศ

๑ ที. มหา. ๑๐/๑๔๑

ด้วยตนเองเช่นนี้ ความหมองก็จะเบมดดินจับใจไม่รู้จักหาย
 ด่วนผูกพันติดอกติดใจไม่แตงดง กิริยาแปรผันในเวลาที่ประดู่พอร่มณ
 อันไม่เป็นที่พอใจ ย่อมมีใจชื้นแฉะอยู่เต็มอ เป็นที่ด้รวเด็ริญของ
 นักปราชญ์ มพระพททเจ้าเป็นตน ด่มดงนิพนธ์ภษิตของด้รภังคดาบด้
 เมอแต่ดงขรรคมแก้ท้าวด้กกเทวราช กด้วไว้ว้

โกธั วชิตวา น กทาจิ โสจติ
 มกขปฺปหานั อีสโย วณฺณยนฺติ
 สพฺเพสั วุตฺตึ พฺรุสั ขเมถ
 เอตฺติ ขนฺตี อุตฺตมมาหุ สนฺโต°

บุคคลฆ่าความโกรธได้แต่ด้วยยอมไม่เคঁร้้าไค้กในกาตไหน ๆ ฤชั
 ทงหลายยอมด้รวเด็ริญการระควมตบหด้คุณท้าน บุคคดพ้งอดกถน
 ค้าหยาบที่เขากด้วราชองคนทุกประภท ด้ตบรูษทงหลายกด้วควม
 อดกถนหนว้ เป็นคุณขรรคมอย่างด้งดงน ๆ ภษิตคนมออธิบายว้คน
 เราจะเคঁร้้าไค้กค้บใจเค้นใจ กด้วจิตคคคิตขามาตอันเกิดแต่ควม
 โกรธเบมด เมอควมโกรธไม่มี ควมไค้กจกม้ทไหน เพราะ
 ด้ภททงหลายยอมเกิดแต่เหตุ ไม่มีเหตุ ผลก้ไม่มี เพราะฉะนั้นท้าน
 จ้งกด้วว่า ฆ่าควมโกรธได้แต่ด้วยยอมไม่เคঁร้้าไค้ก ๆ ควมตบหด้
 บุญคุณทท้านท้าวแก้ถน กด้วคือควมเป็นคนอกตัญญู เป็น
 เครื่องหมายของอดด้ตบรูษ มีอยู่ในผู้ใดยอมเบมดดินจับผูนน ท้าว
 เป็นคนหมอง น้าเกิดยคทงทางโดกแตะทางขรรคม ะเล็ยได้
 บ้ารุงขรยาคัยให้ตงอยู่ในคุณขรรคม คือเป็นผู้รู้จักอุปการคุณทท้าน
 ท้าวแก้ถน แม้นดหน้อยก้ไม่ดม เมอม้โอกาด้กท้านบุญคุณของ

ท่านให้ปรากฏ กล่าวคือทำความตอบแทนตามที่ท่านจะได้ ๕๕
 ลักษณะของสัตว์บุรุษ เป็นที่สรรเสริญแห่งนักปราชญ์ ทั้งใน
 พุทธกาลและนอกพุทธกาล ตัวอย่างดังในภาษิตนี้ คนเรามัก
 ดื่มน้ำต่าง ๆ กัน สูงกว่ากันโดยชาติสกุลกัม ทรัพย์สมบัติกัม ยศศักดิ์
 บริวารกัม ความรักความดีมารกัม เพราะฉะนั้น จึงดังตากลว่ากัน
 เป็นชน ๆ ตามโถกนิยม สูงกว่ากัม เด่มอกกัม ตากลว่ากัม ใน
 คนเหล่านี้มอชยาศัยและความประพฤตินี้เด่มอกกัม คนชนสูง
 เมตตากรุณาแก่ผู้น้อยกัม ทกตชดวยอำนาจกัม คนเด่มอกกัมประพฤ
 ต์มาเด่มอกกัม คอยเอาเปรียบแก่กันกัม คนชนตาทเด่งยมเจยม
 ตอกกัม ทหยาบคายกัม เพราะฉะนั้น ต้องมีความอดทนต่อคนทุก
 ชน อดทนต่อโอวาทของคนชนสูง ย่อมทำตนให้เจริญด้วยความริ
 และความประพฤตินี้ แมองถูกกดชดวยอำนาจ อดทนไว้ได้ก็ยกเป็น
 คุณรักษาดนให้พ้นภัย อดทนต่อความบอบคณของคนเด่มอกกัมบว่า
 ดิ เป็นทางบองกัมให้เกิดวิวาทในระหว่างกันได้ เมื่อเขาเห็น
 ความดีของคน ก็จะเกิดความเดื่อมได้ร้ด้านกตณกตบเป็นคนดีได้ เช่น
 นชอว่าได้ชยชนะอย่างประเสริฐ ต้องตามพุทธภาษิตทศร้ดอันไว้
 ว่า อสารี สารุณา ชินะ° พิงชนะความไม่ดีของเราด้วยความดี
 ของเรา ดงน อดทนถอยค่าทกถาวดวงเกินของคนทตากลว่า ซึ่งไม่
 มหนทางที่จะต่อได้ นับว่าเป็นชนดีอย่างประเสริฐสุด เหตุฉะนั้น
 ท่านจึงสอนไว้ว่า พิงอดทนถอยค่าทกถาวดวงเกินของคนทุกประเภท
 ความอดทนได้มเหตุผลดีทุกอย่าง แต่จะนับว่าเป็นชนดีคือความอด
 ทน ต้องอดได้โดยใจที่เบนธรรม ไม่ใช่เพราะความกลัว ผู้ใดถูก

เขาดูหมิ่นด้วยแต่คงอาการกาย หรือกล่าววาจาหยามซ้ำ ได้ความ
 เจ็บใจ แต่ไม่อาจทำตอบเขาได้ ด้วยประการใดประการหนึ่งจำเป็น
 ของหญิง ผู้นั้นไม่เชื่อว่าประกอบด้วยชนตคือความอดกลั้น ฝ่ายผู้ใด
 ถูกดูหมิ่นเช่นนั้น แม่คนด่ามารถจะทำตอบแก่เขาได้ แต่อดกลั้นไว้
 ได้ ด้วยความคิดเห็นโดยอุบายที่ชอบ ผู้นั้นได้เชื่อว่าประกอบด้วยชนต
 เป็นที่สรรเสริญของนักปราชญ์ พึงเห็นตร้อย่างดังตำนานที่ท่านเจ้าไว
 ติวงศ์เกิดสงครามระหว่างเทวดากับอสูร พวกเทวดาได้ชัยชนะกุมท้าว
 เวปจิตคืออสูรอินทร์ นำไปสู่ด่านักท้าวด้กกเทวราช เชือด่าและปรามาด
 ด้วยถ้อยคำหยามคายต่าง ๆ ท้าวด้กกเทวราชผู้มั่งคั่งชะนะไม่ทรงทำ
 ถ้อยคำนั้นไว้ในใจ เพราะท้าวเชมมอชยาจารย์มั่งคั่งในชนตมานาน
 ครองนหมมาตตเทวบุตรคิดว่า ท้าวด้กกเทวราชชน อดทนคำหยามนั้นได้
 เพราะกตหรือเพราะประกอบด้วยชนตคือความอดกลั้น ดังนแล้ว กราบ
 ทูลถามเนอความอันนั้น ท้าวเชมมอชยาจารย์ตอบใจความว่า เราอดทนต่อ
 ท้าวเวปจิตไม่ใช้เพราะกต ไม่ใช่เพราะสู้ไม่ได้ ในประโยชน์ของ
 คนที่อย่างสูง อะไรที่จะยิ่งกว่าชนตไม่มี ผู้ใดเป็นผู้มั่งคั่ง ย่อมอด
 กลั้นต่อคนทรพต นักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวความอดกลั้นนั้นว่า เป็น
 ชนตอย่างยัง คนทรพตจาคองทนเบนนตย ดงน ทางคำด่า
 พระบรมคำด่าของเราทั้งหลาย ก็ทรงสรรเสริญโดยประการต่าง ๆ
 แม่พระองค์เองก็มั่งคั่งในคุณชอน แม่ถูกเขาด่าเขาบริภาษด้กเท่าใด ๆ
 ก็ยังทรงแนะนำสั่งสอนเขา ให้ได้บรรดุมรรคผลเป็นอันมาก ความ
 อดทนมีลักษณะดังกล่าวมานั้น ชอว่าทนเจ็บใจ ๆ ชนตคือความอดทน
 ๓ ประเภทอันยอดเยี่ยม คือหิตดุชดังกล่าวมานั้น เมื่อจะแจกตามแผนก

กคอกความทนตราครว้า ย่อมเป็นปัจจัยให้ทำการงานดำเร็จ ได้
 ทพยต์มบค ยศศักดิ์ ซอเตียง เบนผลบำรุงตนและหมุ่คณะของตน
 ให้งรุ่งเรืองไพศาล ความทนลำบาก ย่อมเป็นปัจจัยมิให้เด็ดค
 ตัมปชัญญะ ซึ่งเบญคุณควรต้องประสงค์ในเวตาจำเป็น ความทน
 เจ็บใจ ย่อมเป็นปัจจัยมิให้ประพฤตผิดพดงด้วยกำดั่งโทษะ ตระกคกน
 ภายววจามิให้แต่ตงกิริยาแปรผัน ซึ่งเบญการนำเกตยต่น่าอาย ตอง
 ด้วยบรรยายคำตันต์ฤษิต ซึ่งมีอรรธาธิบายตงบรรยายมาณะน

อุตตารกชกถา

แสดงทางวิทยกระจายเสียง
วันที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๔

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

อุตตารกชกถา ปิยํ ชลฺลา รกฺเขยฺย นํ สุรฺกจิตนฺติ.

อนนเบนอนพระแรม ๘ คา เดือน ๘ เบนอนพระคันทนบแต่เขา

ปฐมพรชามา จดเบนอนธรรมดวณะ คอวนประชุมฟังธรรมของ
พุทธศาณิกชนวันหนึ่ง ด่าชุนทงหลายได้พากันประชุมในสถานน ๆ
เบองตนใดตง นโม นมัสการพระรัตนตรัยแด่พระไตรรัตน์คมน
เพื่อดำเรจ ความ เป็น อุบาสก อุบาสิกา ผู้นงโกต พระรัตนตรัย ด้วยใจ
อนเดอมได้บริสุทฺธ แตนนได้สมาทานศีล ๕ อนเบนนคยศีล ซึ่ง
เบนหนักแห่งความประพฤติอนดำคณิตจะชูปตนให้เจริญชน โดยดำตบ
เดร์จแดวตงใจฟังธรรมค่อไป เพวระการฟังธรรมนทานจดเบนมกคต
เครองเจริญอย่างหนง ที่จะเพวระความรู้ความฉลาดให้เกิดชน และ
ท่านยงกดำวอนนังดีไว้ว่า ผู้ฟัง ย่อมจะไดฟังดังตยงไม่เคยฟัง ที่ตน
เคยฟังแล้วแต่ยงไม่เข้าใจในข้อความนชตเจน ก็จะไม่เข้าใจได้ชน
บรเวทความสงัดยได้ ทำความเห็นของตนให้ตรง เมื่อไตรตรอง
ตามกระแแต่ธรรม จิตตใจก็จะปตบปตมชนบาน ดงน ยงได้ฟังมาก
จำได้มาก จิตว่าได้ตันทนมาก สามารถเดออกเอามาใช้เบนทางดำเนิน
ชีวิตให้ไต่รบประโยชน์ทงทางโลกทางธรรม คนที่ฟังนอยหรือไม่ต้น
ใจในการฟัง บัญญาความคิดอ่านอนจดว่าเบนตนทุน ก็ย่อมจะมี
นอย จะคิดอ่านในเหตุการณทตละเอียตคกแเด่นจะชตชอง จะประกองตน

ไปในทางที่ชอบกัแค้นจะยากลำบาก เปรียบเหมือนคนทมิฬทรมน
 นอย ก็ยากที่จะทำกิจการให้กว้างขวาง ต่อมทมิฬเพียงพอจึงจะทำ
 ได้เช่นนั้น เพราะฉะนั้น การฟังธรรมท่านจึงจัดว่าเป็นมงคล เพราะ
 อำนวยผลดังกล่าวมา ถ้าผู้สนใจในการฟังก็คือผู้มุ่งหาทุกข์ คือ
 ความทุกข์จะชักนำตนให้ประพฤติในทางที่ชอบ ตามคลองธรรม โดย
 ละเอียด ชอว่าเป็นอันตงหน้าบาเพญฺชนให้เจริญจนตามลำดับ รักษา
 ตนมิให้ตกไปในฝ่ายเสียหาย แม้สมเด็จพระบรมศาสดาของเรา ก็
 ยังปรารถนาพุทธโฆสาวาทเป็นข้อตกเตือนไว้ว่า อุตฺตฺตานญฺเจ ปิยํ ชญฺญา
 รกฺเขยฺย นํ สุรฺกฺขิตํ การรู้สึกตนว่าเป็นทรก ฟังรักษาตนไว้ให้ดี
 ดั่งน ชอนตรัดสอนให้รู้สึกตนว่า อะไรเป็นทรกยิ่งกว่าตนไม่มี ดังบาท
 พุทธภาษิตว่า นตฺถิ อุตฺตฺสมิ เปมํ ความรักเต็มอกด้วยตนไม่มี ดัง
 น เมอรุตฺตฺวา ตนเป็นทรกยิ่งกว่าดังอื่นแล้ว ก็ควรรักษาไว้เป็น
 อย่างดี คำว่าตน ๆ นั้น ตามอรรถกถาที่ท่านอธิบายไว้ว่า จิตฺตํ ใจ
 เรียกว่าตน หรืออศตภาพทั้งหมดก็เรียกว่าตน ถ้าจะทกนัดชกน
 ทุกขอยู่เต็มอกชอว่าตน โดยนัยนกเป็นอนเห็นชัดว่า ร่างกายทมใจ
 ครองอยนแดเป็นตน วิชฺทจะรักษาตนไว้ให้ดี ก็คือทำนุบำรุงให้เจริญ
 ด้วยทรมยสมบัติ จนตงเนอตงตวได้ในโลกบ้าง ให้เจริญด้วยยศ
 บ้าง ให้เจริญด้วยไมตรีบ้าง ให้เจริญด้วยอายุ วรรณะ ฐานะ พละ
 บ้าง รวมความว่าทำนุบำรุงให้เจริญด้วยประโยชน์ชานชานคินหา
 แดะประโยชน์อย่างยงคือพระนิพพาน

คนเราเกิดมาในโลก ต้องปรารภนาทรมนเป็นเบองตน แดว
 ยศแเดวไมตรีตามลำดับไป เพราะทรมนเป็นเครื่องจบบ้างบารุงชวค

ให้เป็นไปโดยสะดวก ตลอดจนยังกิจการที่ประสงค์ให้สำเร็จ เป็นสิ่งที่
 ทเกอกตให้ได้อีกาสที่จะทำความคือน ๆ ตามลำดับ แต่ทางที่จะหา
 ทพยณน ส้มเด็จพระผู้พระภาคเจ้าก็ไตร่ตรองไว้เป็นเหตุที่มาในบัด
 หตายส์ถาน บรรยายหนังสือ ครัดแก้อาพวดยกษว่า ปฏิรูปการ ชุรวา
 อุกุจาดา วินทเต ชนึ ผู้มธุระกระทำกิจเหมาะแก่กาตเทศะ มีความ
 หมนยอมได้ทรพย ดงน พระพุททภษิตชอน ทรงยกความเพียรคือ
 ความหมนว่าเป็นเหตุสำคัญในการแสวงหาทรพย เพราะคนทมความ
 เพียร ย่อมมีน้ำใจไม่โดเต มีอดุสาหะแรงกล้าในการประกอบกิจจน
 สำเร็จผล ไม่ย่อท้อต่อภยันตราย มุ่งหมายแต่จะให้การงานนั้น
 สำเร็จเป็นเบื้องหน้า ไม่มมายาดำโรย และไม่อังเดศต่าง ๆ ผิดกับ
 คนเกยจคราน เพราะคนเช่นหมนยอมมอชยาศัยโตเดจ็บจต ทำอะไร
 ไม่จริง แม้จะลงมือทำ พอเกิดความชดชองอะไรเพียงเล็กน้อย ก็
 มักจะทอดทิ้งได้ง่าย ๆ และมักจะอังกเดศประกอบเดมอในระหว่าง
 ทำการงาน และเพื่อหยุดงาน ทงมณด์ลยเบคนมกง่าย ทำอะไร
 มุ่งแต่จะให้โตมดเร็วทนอกทนใจ เมื่อไม่ดมประสงค์กชกใหม่เบอ
 ระอากัดชน เห็นอย่างอนคไปกว่าเดมอ ทรพยอนเป็นผลทจะทำทนให้
 เจริญจะเกิดแก่คนเช่นนได้อย่างไร แม้ทรพยทมอยก็ไม้อจรักษา
 ใจได้ ความเกยจครานจึงเป็นโทษอนสำคัญ หม่าคนไม่ให้ตงเนอตง
 ควชนได้ ส่วนความเพียรความหมนหมนยอมเบคนุณสำคัญในการ
 แสวงหาสัมบต ผู้ประกอบด้วยความเพียร ต้องรู้อุบายประกอบการ
 งานให้เหมาะแก่กาตเทศะด้วย จะต้องประคองชุระทคนทำไม่ให้ตก
 ค่ำ จึงจะยงทรพยอนเบนผลให้เกิด แต่ว่าทรพยณนทุก ๆ คนยอมมี

อุปายหาได้ด้วยกันทั้งนั้นตามความเพียรความหมั่นและสติปัญญาของ
 คน บางคนก็หามาได้โดยทางทัจจริต บางคนก็หามาได้โดยทาง
 สัจจริต แต่บัณฑิตสรรเสริญก็กระเพราะที่หาได้โดยสัจจริต เพราะไม่เผา
 คนและผู้อื่นให้เดือดร้อน ส่วนการรักษabenของทำยากกว่าหา
 เพราะรักษาไม่ตกนียบหายกตายเป็นเดือดร้อน เช่นเอาไปใช้จ่ายใน
 ทางที่ไม่ควรจ่าย เป็นต้นว่าใช้ในการเดินการพระน การดื่ม การ
 เทียวเตรว อันเป็นทางรวไหดไปแห่งทรพย ทรพยยอมพอกพอนจนไม่ได้
 มีแต่จะร่อยหรืออดวายไป ผู้มทรพยตองการจะรักษาทรพยให้อยู่
 ตองงคเวนทางนเดีย และทรพยนนเมอไม่จ่ายก็ไม่ยงประโยชน์ให้
 ดำเรจเหมอนกัน ตองใช้จ่าย แต่กตองรู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่น
 จ่ายบำรุงมารดาบิดาของตนให้เป็นสุข บำรุงครอบครัวให้เป็นสุข
 ส่งเคราะห์ญาติมิตรตามควร อุปถัมภตามดำมารถ ช่วยเหลืออบาน
 เมืองตามหนาทพตเมืองทต อย่างนจจะไดคความปดมใจ อันเกิดแต่
 ทรพยทคนหามาได้ด้วยความเพียรน ทรพยนนจะมมากขนตามลำดับ
 กตองรู้จักจรแแล้วงหา รักษา และใช้จ่าย ดังกล่าวมา จังจะกตตาย
 เป็นทรพยกอนใหญ่ ทำเจารองใหม่หตกรฐานนคงขนตามลำดับ เมอ
 ตงเนอตงตวไดในทรพยด่มบคตอยางนแเดว ซอวาเบอนนรักษาควให้
 เจริญเบอนขนคน คอนนจंपرارณายค้แเดวไมค้รตามลำดับ คความ
 มบรวารมากพวคพองมาก ซอวารบรวารยค้ คความมเกยรคคณแเดวม
 ซอเดียง ผู้คนนยมนบถอ ซอวาเกยรคคยค้ คความเบอนใหญ่เบอนหัวหนา
 ในหมู่ในด้มาคม ซอวาอดด้รยยค้ นกเป็นผลทบคคตปวารณาเหมอน
 กัน แต่ทางที่จะให้เกดยค้หนักคตองรู้จักจรบาเพญคน รักษาคนให้

ดเหมือนกัน อุปายที่จะให้เจริญด้วยยศ ส้มเด็จพระผู้คตเจ้ากัศรดี
ไว้เป็นหลัก โดยนิพนธ์พุทธภาษิตว่า

อุฏจानวโต สติมโต สุจิกมมสส นิสम्मการิโน
สณฺณตสฺส จ ชมมชวีโน อปฺปมตฺตสฺส ยโสภิวทฺตติ.

ยศย่อมเจริญแก่คนผู้มีความหมั่นประกอบกรงาน ไม่ทอดย
มิดคิมนคงรอบคอบในการงานนั้น ๆ ทำแต่กรงานที่บริสุทธีระอาด
ปราศจากโทษใคร่ครวญเสียก่อนแล้วจึงทำ ระวังระวังกายไม่ให้
ชองทคนอื่นจะครหาได้ หาเพียงชีพโดยชอบธรรมมาเต็มอ ไม่
เดินเด้อให้เสียยุคติธรรม ดงน พระพุทธภาษิตชอน ทรงยกหลักธรรม
อันเป็นเหตุเจริญยศ ๗ ประการ คือ ความเพียร ๓ ความมิดคิ
รอบคอบ ๓ ทำกรงานที่ปราศจากโทษ ๓ ความใคร่ครวญเสียก่อน
แล้วจึงดงมอทำ ๓ ความระวังระวังความประพฤติไม่ให้เสียหาย ๓
ความเพียงชีพโดยชอบธรรม ๓ ความไม่เดินเด้อ ๓ ผู้หวังจะตั้งตน
รักษาคนให้เจริญด้วยยศ ต้องปฏิบัติหัดกน เมอรักษาคนเจริญ
ด้วยยศแล้วต้องปลูกไมตรีให้เกิดเพื่อประดับยศให้ดงงาม และให้
ถาวรตามลำดับไป

ไมตรีได้แก่ความรักใคร่สนิทสนมในคนอื่นโดยจำกัคบบ้าง ไม่
จำกัคบบ้าง ชอนเป็นคุณล้ำคณที่จะเชื่อมหมู่ตมาคนให้สนิทสนมถม
เกตุยวกันแบบนบกแผ่นแน่นหนา ทางที่จะปลูกไมตรีหรือรักษาไมตรี
ส้มเด็จพระชินศรีบรมศาสดาได้ตรัสเป็นหลักไว้เหมือนกัน โดยพุทธ
ภาษิตว่า ททมิตฺตานิ คนฺถติ ผู้ให้ยอมผูกไมตรีไว้ใดดงน ชอน
ทรงแต่ดงการให้ การเจือจาน การเผื่อแผ่ ว่าเป็นเหตุให้เกิดไมตรี

จริงอยู่คนโทษยาศัยคับแคบเห็นแต่ได้ส่วนตัว ไม่เฉียดความดี
 ไม่เจ้อจางแก่คนทควรเจ้อจาง ย่อมมพวกพองน้อย คดทอนกาดง
 ของตัวตงเอง ต่อเมอมอธยาศัยกวางขวางเจ้อจางเผอแผ่ จึงม
 พวกพองมาก เพมกาดงของทให้เจริณไฟค้ำด ชื่อว่าได้ทาว
 บองกนอทรายรอบด้าน ผู้มอธยาศัยอย่างน จึงจะผุกไมตรีไวกได้
 ยดยาว เพราะผู้ใดได้รบไมตรีจากท เขาก็มีไมตรีคอบ อย่าง
 พุททภาษิตว่า ปุชโก ลภเต ปุชั ผู้บชาย่อมได้บชาคอบ ดงน
 ผู้บาเพณิตนรภษาคทจนเจริณด้วยทพยัคแะไมตรี ดงกถาวมาน
 แดว ก็ยงตองการผลอย่างอื่น ๆ ต่อไปอีก เพราะเทาทได้เพียง
 เท่าน ยังไม่พอแก่ความตองการ ผลทปรารณากันโดยมาก ก็คอบ
 ให้มอายุนัน มีวรรณผองได้ มีสุขกายสุขใจ มีกาดงกายแะกาดง
 ความคิด แต่จะดำเร้วได้ ก็ตองอาศัยความประพฤติปฏิบัติตามหตัก
 ธรรมอีกเหมอนกัน ตามนยทตมเต็จพระผู้มพระภาคเจ้าตรัสไว้
 โดยนินพนธคาถาว่า

อภิวาทนสี่สี่ส นิจจํ วุฑฒาปจายินโน

จตฺตารโ ชมฺมา วุฑฺฒนฺติ อายุ วณฺโณ สุขํ พลํ.

ธรรม & ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเจริณ
 แก่บคคตผู้มปกติกราบไหว ผู้ประพฤติข่าเกรงแก่ผู้หตักผู้ใหญ่เป็น
 นตยตงน ขอนทรวงแแต่ดงธรรมอนเบนหตักเคืองเจริณอายุเบนตน
 ๒ ประการ คือ อภิวาทนา ๓ วุฑฒาปจายนะ ๓ อภิวาทนา ได้แก่
 กิริยาทกราบไหว เคารพนับถือ บุษาวุฑฒาปจายนะ ได้แก่ออนน้อม
 ข่าเกรงต่อผู้หตักผู้ใหญ่ คุณธรรมทง ๒ ประการน มีอยู่ในดินแดน

อย่างนัยอมได้รับความปลอบปลมในตัวเอง ทั้งยังได้แถมเมตตา
 กรุณาจากผู้ใหญ่อยู่เนืองนิตย์ เป็นอันสะกิดใจให้รู้สึกโปร่ง เป็น
 ดุษฎีราญ เมื่อใจได้รับความสุขก็เบอนอนเพิ่มกำลังอยู่ในตัว เมื่อ
 กำลังกายกำลังใจแข็งแรง ก็เบอนอนต่อสู้โรคภัยไข้เจ็บได้นาน ท่าน
 จึงบรรหารว่า การอภิวัตนบ้นอบต่อผู้ใหญ่ เป็นเหตุให้เจริญด้วย
 อายุ วรรณะ ดุชะ พละ ดังพรรณนามาน

ผู้ทมารู้จักวาทนเบนทรก พงรกษาคณไวให้ดี กถาวคห ทา
 ให้เจริญด้วยทรัพย์ ด้วยยศ ไมตรี และอายุ วรรณะ ดุชะ พละ
 ตามหนทางแห่งธรรมที่ไคพรรณนามาน จึงจะชื่อว่าเบอนนรกษาคณ
 ถูกต้องตามนิพนธ์พุทธภาษิต ซึ่งมีอธิบาย ดังวดีชชนามาณะน

ในที่สุดพระธรรมเทศนานี้ ขออวยพรแก่ดำรุชนผู้ดับทงหตาย
 รตนตตยานุภาเวน รตนตตยเตชสา ด้วยเดชานุภาพพระรัตนตรัย
 อนเบนนรตคัยบุญเขตต์ ขอดำรุชนทงหตายตงตนแต่ด้มเดจ
 บรมบพิตรพระราชด้มภารเจ้า กบทงด้มเดจพระนางเจ้าบรมราชินี
 จงปราศจากพระโรคและอุปัทวันตราย จงบรรลุดิฐมณูญผล และ
 ความสุขสวัสดิ์ทุกเมื่อ เทอญ.

นิพนธ์ต่างเรื่อง

นิพนธ์ครั้งเป็น พระเทพโมลี

๒๔๓๔-๒๔๓๘

๑. เรื่องหน้าที่ ๒ ประการของคน
๒. นิตุทรกถา เรื่องบรรเทาความกะวนกะวาย
๓. เรื่องสมณะ
๔. สงคหุपायกถา เรื่องวิธีสงเคราะห์อนุเคราะห์กัน
๕. อธิบาย พระอภิธรรมปิฎก ธรรมสงคณี

พระเทพโมลี (ช้อย จานตฺโต)

๒๔๓๔ - ๒๔๓๘

หน้า ๒ ประการของคน

ปฏิจ.เจว ตั กยิรา ยี่ ชลญา หิตมตฺตโน.

รู้ว่าการใดเป็นประโยชน์แก่ตน พึงรับทำการนันทเดยว
นเป็นพระพุทฺธภาษิตที่ตรัสสอนให้รับทำการงานตามหน้าที่ให้ทัน
กาลทันสมัย ไม่ปล่อยให้วันเวลาให้ล่วงไปเสียเปล่า ที่จริงคนเราเกิด
มาต้องทำการงานทั้งนั้น แต่การงานที่ทานหมต่าง ๆ กัน เช่นเป็น
เด็กก็ต้องทำการงานในหน้าที่ของเด็ก เป็นผู้ใหญ่ก็ต้องทำการงาน
ในหน้าที่ของผู้ใหญ่ตามลำดับกันไป ยิ่งใหญ่มากงานก็ยิ่งมากจนตาม
ส่วน เมื่อเป็นเด็กก็ต้องทำงานเฉพาะตัว ครั้นเติบโตขึ้นก็ต้องมาครอบ
ครว งานหนักขยายไปถึงครอบครัวด้วย ยิ่งเป็นผู้ใหญ่เป็นหัวหน้า
ในหมู่ในคณะในสังคม ตลอดจนถึงประเทศและชาติ งานหนักต้อง
ขยายออกไปถึงคนร่วมหมร่วมคณะร่วมสังคมร่วมประเทศและชาติ
ด้วย เพราะคนเราเกิดมาเป็นโลกเช่นนี้ ความเกี่ยวข้องกัน ความ
ติดต่อกันจาเป็นต้องมี เพราะเป็นผู้เนื่องกันโดยสุขและทุกข์และอาชีพ
และความเป็นอย่างอื่น ผู้มีการงานอื่นจะต้องทำอย่างใดไม่จัดทำให้เหมาะ
แก่กาลเทศะ ปล่อยให้ทำงานให้ทับถมกันไว้ หรือไม่จัดการงาน
หนักให้เป็นระเบียบเรียบร้อย การงานเช่นนั้นเรียกว่าอาภุต ท่านคิดว่า
เป็นอุปมุงคต ไม่เป็นเหตุนำมาซึ่งความเจริญ ส่วนการงานที่จัดทำ
ตามระเบียบเหมาะแก่กาลเทศะ ไม่ปล่อยให้ทับถมกันจนตั้นมือ ท่าน
เรียกว่าการงานไม่อาภุต เป็นที่สรรเสริญของบัณฑิต ดังพระพุทฺธ
ภาษิตว่า อนาภุตา จ กมฺมนฺตา เอตมฺมงฺคตมฺตฺตมฺมิ การงานทั้ง

หตายที่ไม่อาจคิดเป็นมงคลอันสูงส่งดังน เพราะการงานเช่นน
 นำความดีรำรวยความดีดั่งมรดกมาให้แก่ผู้ทำเต็มไป แต่การ
 งานที่บุคคลคิดจะทำเป็นอุปมงคลและเป็นทั้งมงคลเช่นน จึงจำต้อง
 เลือกทำณะเพราะที่เป็นมงคล จึงจะเจริญ แต่จะรู้ได้ว่าชนิดไหนเป็น
 อุปมงคล และชนิดไหนเป็นมงคลนั้น ต้องอาศัยการศึกษาจำแนก
 ด้อยส่วนเป็นของตน เมื่อรู้ว่าชนิดไหนเป็นมงคลต้องรบทำชนิดนั้น
 ชนิดใดเป็นอุปมงคลต้องงดเว้น เหตุดังนี้ ดมเด็จพระปฐมพระภาคจง
 ตรีดีสอนว่า พึงรับทำงานที่ตนรู้ว่าประโยชน์ชนนเดี่ยก่อน นหมาย
 ความว่า พระองค์สอนให้รับชวนชวยกระทำการงานแต่ตัวที่
 มงคลทั้งนั้นเอง แต่การงานในโตกนั้นมากมายหลายประการ
 ก้าวโดยย่ออีกเป็น ๒ คือ การงานในหน้าที่ของผู้ใหญ่ ๓ การงานใน
 หน้าที่ของผู้น้อย ๓

การงานในหน้าที่ผู้ใหญ่

ท่านที่ได้นามว่าเป็นผู้ใหญ่ เพราะประกอบด้วยธรรมของผู้ใหญ่
 คือ เมตตา ปรารถนาความดีแก่ผู้น้อย ห่วงดแก่ผู้น้อย กรุณา
 ดั่งสารผู้น้อย คิดหาทางปลดเปลื้องทุกข์ของผู้น้อย มุทิตา ความมี
 จิตศนบานยินดีในเมื่อผู้น้อยได้ดี คือได้ งาม ยศ ความดีและ
 ความดีรเรตรีญ ไม่อิจฉาวิชา อุเบกขา วางตัวเป็นกลาง ไม่ยอม
 ตัวให้เดี่ยยุดศีธรรม เพราะอำนาจอคติ ๔ อย่าง นเป็นเหตุททามบุคคล
 ให้เป็นผู้ใหญ่ เมื่อมีอยู่ในผู้ใด ผู้นั้นจะมีอายุดีเท่าใดก็ตาม จะอยู่
 ในวัยใดก็ตาม ไดนามว่าเป็นผู้ใหญ่ทั้งนั้น ผู้ใดไม่มีคุณธรรมเหล่านี้
 แม้แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง ถึงจะมีอายุหรือวัยอยู่ในปุนชรา จะ

เรียกว่าเป็นผู้ใหญ่หาได้ไม่ จะเรียกได้ก็เพียงว่าเป็นคนแก่เป็นคน
 เฒ่าชรา แต่ยิ่งถกถือว่าเป็นคนแก่เปล่าเสียด้วย เพราะฉะนั้น ธรรม
 ทง & ประการ จึงเป็นธรรมสำหรับปรุ้งบุคคลให้เป็นผู้ใหญ่ เป็นท
 ดักการะเคารพของผู้น้อย เมื่อจะข้ประเภทของท่านทเป็นผู้ใหญ่ ท
 ปรากฏอยู่เป็น & ประเภทด้วยกัน คือ มารดาบิดา ๓ อุปัชฌายครู
 อาจารย์ ๓ พระมหากษัตริย์ ๓ พระพุทธเจ้า ๓ เพราะท่านทง &
 ประเภทนี้ มนุใจเบียมไปด้วยธรรม & ประการ มีเมตตาเป็นต้น
 ๓. มารดาบิดา เป็นผู้ให้กำเนิด อุปถัมภบุตรธิดามาแต่เบอง
 ต้น ถึงกับดัดละโตหิตทุก ๆ หยาดออกเดียงดูอุปถัมภให้เป็นอยู่ด้วย
 ความรักความซาดย ซอนพงเห็นเช่นเมอบุตรธิดาอยู่ในครรภ์ ต้อง
 อาศัยความอุปถัมภประคับประคองของมารดา และการดัดมโอะชะ
 อันเกิดจากโตหิตของมารดาจึงมีชีวิตรอดมาได้ เพราะฉะนั้น มารดา
 จึงต้องระวงเป็นหนักหนาในการบริหารครรภ์ ไม่กินของที่เผ็ดร้อน
 จืดเย็นจัด เพราะอาหารเช่นนั้นไปเป็นโตหิตที่ไม่ดี ทำให้กะทบ
 กระเทือนถึงชีวิตของเด็กในครรภ์ด้วย แม้จะยื่นเดินนงนอนกตอง
 ระวงด้วย ไม่ให้กะทบกระเทือน นี้แสดงว่ามารดาได้ดัดละโตหิต
 อุปถัมภดุคตงแต่อยู่ในครรภ์แล้ว ครนบุตรธิดาคอดออกมาแล้ว
 มารดาขงคองดัดละเดอดในอก ซึ่งเรียกกันว่านมให้กินต่อไปอีก
 เพราะนมนนทานกล่าวว่าเป็น โตหิตตนเอง แต่ด้วยอำนาจความรัก
 อันปรุ้งด้วยเมตตา จึงทำให้กตายด์เป็นขาว ทำให้เห็นชัดว่าเป็นคว
 เมตตาแท้ ๆ เพราะนอกจากบุตรธิดาแล้ว ก็ไม่ด้ามารกจะดัดละเดอด
 เช่นนี้ให้แก่คนอื่นก็ได้ หากจะมีปัญหาว่า ถ้ามารดาตายเสียใน

เมื่อบุตรเกิดมาใหม่ๆ หรือบุตรไปอยู่ในมือแห่งคนอื่น ทำไมคนอื่น
จึงมานมให้กินได้เล่า เมื่อมกราคมเช่นนี้ ก็ต้องแก่กว่า นนทมารดา
นั่นเอง แต่เป็นมารดาเพียง จึงถือความเป็นบุตรของตัวเอง เกิดความรัก
ในบุตรเหมือนอย่างบุตรของตัวเอง ความรักเช่นนั้นแหละเกี่ยวด้วยเมตตา
จึงทำให้โหดตกตายเป็นน่านมได้

เมื่อบุตรเติบโตขึ้น มารดาบิดายิ่งต้องทำหน้าที่อาจารย์คนแรก
สอนบุตรให้รู้จักโลกรู้จักสิ่งหนึ่งสิ่งนั้น ตลอดจนรู้จักศิลปวิทยา รวม
ความฉลาดอันให้ละความชั่วประพฤติกความดี ครั้นโตขึ้นตามลำดับ
ก็ส่งเคราะห์ตามเวรตาเช่นแต่งงานให้ มอบทรัพย์สินให้เป็นทุน
คราวบวชไซ้เป็นพระรักษาพยาบาลโดยไม่รังเกียจ จนกว่าจะหาย
หรือตาย แม่ตายไปแล้วก็ยังมีพระในการศัพทต่อไปอีก นี้เรียกว่า
มารดาบิดาได้ทำหน้าที่ของท่าน สัมแก่ฐานะที่ท่านเป็นผู้ใหญ่อันเปี่ยม
ด้วยธรรมของผู้ใหญ่ แต่เป็นอย่างนั้นทวไป

๒. อับชฌายครุอาจารย์ท่านเหล่านั้น ก็มีธรรมของผู้ใหญ่เป็น
หลักทงนนั้น ท่านได้ทำหน้าที่ในการอบรมศิษย์ ในการให้ศิลปวิทยา
แก่ศิษย์ ซึ่งได้รับมอบหมายมาจากมารดาบิดา หรือผู้ปกครองอีก
ทอดหนึ่ง ท่านได้อบรมตัวท่านด้วยความรู้ ด้วยความประพฤติดีมา
อย่างไรแล้ว ก็นำมาถ่ายทอดให้แก่ศิษย์โดยไม่บิดบังอำพราง เมื่อ
ศิษย์อยู่ในสำนักก็ยกเผื่อคชยดูความประพฤดีในความเป็นอยู่ในความ
สุจริตความทุกข์เรอไป แม้ศิษย์บวชไซ้ก็เอาใจได้ รักษาพยาบาล
ไม่ทอดทิ้ง นับว่าเป็นการแบ่งเบาภาระมาจากมารดาบิดา ในเรื่อง
การอบรมสั่งสอนศิลปวิทยาดลลจนถึงจรียาความประพฤติดังาม ท่าน

เหตุนั้นจึงนับว่าสำคัญออกประเภทหนึ่ง เพราะคนเราจะคิดหรือจะชวก
 เพราะครุฑวข ถ้าครุฑศิษยดกเจริญเร็ว ครุฑศิษยไม้ดีเจริญช้าหน่อย
 เพราะกว่าจะอบรมให้เด็กนเวदानาน ถ้าศิษยดครุไม้ดี นี้ไม่มทางทำ
 ให้เจริญได้ เพราะพลาดมาแต่ต้นแล้ว เพราะฉะนั้น ศิษยจะดกต้อง
 อาศัยครุฑ คือครุฑประกอบด้วยธรรม มีเมตตาเป็นต้น ดังกล่าวมา
 ข้างต้น ด้วยเหตุนี้อนุชฌายครูอาจารย์ จึงมีธรรมของผู้ใหญ่เป็น
 หดก เป็นที่สั่งการระเคารพบซาของศิษย

๓. พระราชามหากษัตริย จัดเป็นประมุขของประชาชน เป็น
 ผู้นำของประชาชนในการบำรุงประเทศบ้านเมืองให้เจริญ ทรงจัดการ
 ประเทศบ้านเมืองพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหาร เช่นจัดการศึกษา
 ทดประเทศ เพื่อเพาะให้ประชาชนเจริญมีความรู้ความฉลาด อันเป็น
 หดกแห่งการเดยงชพโดยดะดวก ไม่ต้องให้เบียดเบียพกันแตะกัน ใน
 เพราะเหตุแห่งชวต นี้เป็นหดกเมตตา จัดการดำซารณสุข บรรเทา
 ทุกขเดือดร้อนของประชาชน ที่เกิดโรคภยไข้เจ็บหรือเพราะอุปตเหตุ
 อยนๆ มีอุทกภย ทุพภิกขภย เป็นต้น จัดการหาตู้ทางให้ประชาชน
 พ้นจากโรคภยไข้เจ็บ มีอนามยตชน จัดการสร้างโรงพยาบาลรักษา
 โรคภยไข้เจ็บที่เกดชนแตะว จัดเจ้าหน้าที่รักษาความสงบทั้งภายใน
 ภายนอก มีการตำรวจแตะทหารเบนตน นี้เป็นหดกของกรุณา
 จัดการให้ความสะดวกในการดัญจรแก่ประชาชน จัดการตั้งเดรัม
 ประชาชนในการด้นุกด้นานเพดิดเพดิด เช่นจัดสร้างที่ดำรายชกชวอน
 ให้มีประชุมเป็นด่ารูกัพา จูงใจให้ยินดีในการกุกัด เช่นคราวตรุษ
 ดงกรานต์ เช้าพรรษาออกพรรษา วิค้ำระ มาฆะ แตะเทคักาดกฐิน

พระมุนีผู้ประเสริฐรู้เดียงสาในโลก ได้ทรงชำระพุทธกิจ & ประการ
 ๕ ให้บริบูรณ์ คือ เวทนาเข้าได้ตั้งบิณฑบาตโปรดเวไนยสัตว์ เวทนาเย็น
 ทรงแสดงพระธรรมเทศนา เวทนาประทานโอวาทแก่ภิกษุ เวทนา
 เที่ยงคน ทรงแก้เบญจาทเภทตามาทถตาม เวทนาไถ่รุ่งทรงตรวจดู
 เวไนยสัตว์ผู้ควรตรัสธรรมรคผลและผู้ไม่ควร พุทธกิจเหล่านี้พระองค์
 ได้ทรงทำตามระยะเวถารวมเวทนาที่ทรงบำเพ็ญได้ ๔๕ พรรษา แต่
 พระพุทธโอวาทที่ทรงประทานในระหว่างนั้น ย่นลงเป็น ๓ ประการ คือ
 ดอนให้ละชั่ว, ประพฤติดี, ทำให้จิตบริบูรณ์ หรือรวมลงในพระ
 ธรรมวินัยเอง เพราะวินัยเป็นเครื่องอบรมกายวาจาให้เรียบร้อย
 ให้มมรรยาทตั้งงาม ประณตชน ธรรมอบรมใจให้สงบให้มั่นคง
 ปราศจากเครื่องรัก ชังแฉะหลง ที่เรียกกันว่าศีลธรรม ๆ นแต่เป็น
 องค์พระพุทธศาสดาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์ทรงตั้งไว้
 เป็นหลัก ให้ผู้ทมิฬรทธาเลื่อมได้พิจารณาเห็นจริงแล้วประพฤติตาม
 ได้รับผลดีสมควรแก่การปฏิบัติ

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงเป็นที่เคารพสักการะของพุทธ-
 มามกะอย่างสูง

บุคคลทั้ง ๔ ประเภทที่กล่าวมานี้ ถ้วนแต่เบียดเบียนไปด้วยเมตตา
 กรุณา มุทิตา อุเบกขา อันเป็นหลักทำให้ท่านเป็นผู้ใหญ่ เป็นที่
 สักการะเคารพนับถนอมบูชา จิตเป็นบุพพการที่ได้ทำบุญคุณก่อนกว่าคน
 อื่น ด้วยไม่หวังตอบแทนอะไร ผู้น้อยที่ได้รับอุปการะจากท่าน เมื่อ
 มาระดกถึงบุญคุณของท่าน ก็ต้องตอบแทนท่านตามสมควร เพราะ
 ท่านเป็นเจ้าบุญนายคุณ ถ้าไม่คิดตอบแทนท่านบ้าง ก็เป็นการเอา

เปรียบท่านเกินไป เพราะฉะนั้นผู้น้อยจึงต้องทำกิจในหน้าที่ของผู้น้อย
เช่นเดียวกัน

การงานในหน้าที่ผู้น้อย

ที่เรียกว่าผู้น้อย หมายความว่า ผู้ที่อยู่ในความปกครองและ
ความอุปถัมภ์ของผู้ใหญ่ เมื่อกล่าวตามประเภทซึ่งเป็นคู่กันกับผู้ใหญ่
ก็จะมี ๔ ประเภทเช่นเดียวกัน คือ บุตรธิดาประเภท ๓ ศิษย์

ประเภท ๓ พระราชาชนประเภท ๓ และพุทธศาสนิกชนประเภท ๓
ทั้ง ๔ ประเภทนี้ ต่อมามีผู้ใหญ่มิเป็นทศกการะเคารพนบถบชาทงนน

๓. บุตรธิดาได้รับอุปถัมภ์จากมารดาบิดาด้วยอาการอย่างไรนั้น
ได้กล่าวไว้แล้วในเบื้องต้น หน้าที่ของตนก็คือ ตั้งใจเล่าเรียนศึกษา
หาวิชาความรู้ ละความชั่วประพฤติความดี และตอบแทนบุญคุณ
มารดาบิดาตามสมควร กล่าวโดยหลักที่จะพึงตอบแทนอันเป็นหน้าที่
คือเลี้ยงดูท่านให้เป็นสุข ช่วยทำกิจการงานของท่าน ช่วยปกครอง
ดำรงวงศ์สกุลให้อยู่ได้นาน ประพฤติตนให้เป็นคนสมควรรับมรดก
เมื่อท่านตายแล้วทำบุญอุทิศไปให้ มารดาบิดาต้องการบุตรก็เพราะ
หวังผลอย่างหนึ่งด้วย เมื่อบุตรมาระดกถึงคุณมารดาบิดาแล้วตอบแทน
บุญคุณของท่านด้วยวิธีอย่างหนึ่ง ถึงจะไม่ครบทั้ง ๕ เพียงแต่ข้อใด
ข้อหนึ่งก็จงคว่า เป็นคนกตัญญูกตเวที ทนทปราษฎร์รเดรัญ ที่จริง
การเลี้ยงมารดาบิดาเป็นกิจสำคัญเบื้องต้น แม้ท่านจะล้มบรรณไม่
ต้องเลี้ยงท่านเต็มมือไป ก็ยังต้องเลี้ยงน้าใจท่านด้วยให้ท่านได้รับ
ความชื่นบานอยู่เป็นนิตย์ เช่นประพฤติตนให้เป็นที่พอใจไม่ตะเมิด
คำสอนของท่าน หมั่นขยันทำตนให้เจริญด้วยวิชาความรู้และ

เพราะฉะนั้น บุตรที่กตัญญูแก่คุณบิดาจึงได้รับความดีความชอบว่าเป็น
 บุตรที่ดีคนดี ไม่คบกับเรียกว่า โชติ โชติปราชญ์ เป็นคนดีว่าง
 มาแต่ดีว่างกลับไป ส่วนคนที่อกตัญญูไม่รู้จักคุณคุณบิดามารดา
 บิดาท่านคือ ตโม ตมปราชญ์ เป็นคนมามืดไปมืด อันมารดาบิดา
 ย่อมมีพระเพราะตัว ซึ่งจะหาใหม่อีกไม่ได้แล้ว บุตรที่ดีจึงจำเป็นต้อง
 ดันของคุณท่านด้วยวิธีที่ต่างแฉะต่างตน จึงจะได้ชื่อว่า เป็นผู้ชอบ
 ทำหน้าที่ของตนบริบูรณ์

๒. ศิษย์กับครูอาจารย์ ต้องทำหน้าที่ของตนตามทักทาย
 ของกัน โดยเพราะกตัญญูใจเรียน และรับคำสั่งครูอาจารย์ประดำท
 ให้โดยเคารพ การเคารพเป็นองค์สำคัญในการเรียน ถ้าขาดคุณข้อ
 ๕ ในการเรียนไม่สำเร็จ เพราะการเคารพเป็นการลดตนมาใจ ให้หนัก
 แน่นในครูอาจารย์ ให้มั่นในการเรียน ในการเอาใจได้ วิชาที่เรียน
 ๕ ที่ผ่านมาจึงจะไม่หายไป ย่อมติดอยู่ในหีบคือหทัย วิชาความรู้ที่ได
 ๕ เช่นนี้ ท่านว่าเป็นศิวทรพยอนประเสริฐ เพราะเป็นทรพยตตตตตต
 ๕ ไปไหนเขาไปด้วยได้ ไม่ต้องเป็นห่วงในการระวังรักษา ยิ่งจ่ายกย
 ๕ ได้กำไรไม่รู้จักหมดเปลือง ทำให้เกิดฉลาดทุกเมื่อ เพราะฉะนั้นคน
 ๕ ฉลาดจึงให้วิชาแก่ลูกเต้า ไม่ให้ทรพยต้นเงินทอง เพราะถ้าไม่วิชา
 ๕ กำกับ ย่อมใช้ทรพยต้นหมดเปลืองไปโดยปราศจากประโยชน์ ถ้า
 ๕ เขาทรพยเหต่านไปแตกวิชา วิชาหนักกลายเป็นทรพยตตตตตต
 ๕ ขน ด้วยเหตุนี้การต้องเสียเงินแตกวิชาจึงเป็นการจำเป็น เช่นบิด
 ๕ ต้องจ่ายเป็นค่าหนังสือค่าเต้าเรียนค่าเทอมค่าตั้งหนังสือ ทรพยที่จ่าย
 ๕ ไปหนักกลายเป็นค่าใช้สอยค่าเลี้ยงชีพของครูบาอาจารย์หรือคนท

เกยวข้องในการนตามด้วน ชนเดิมศิษย์ได้เฝ้าเรียนจากครอาจารย์
 ได้ความรูมาเดวดยอมมวชยกคร นแต่ดงว่าเบนการการวะเก้คร
 และห่าดะเบยงเบนเครองบชากรนนเอง เมอเรียนด้าเรจเดวกายหตง
 ถึงวหนดคณคกมการไปค่านบครดวยวชหาของไปบชาทามด้มควร จึง
 เบนธรรมเนยมถอกนมาว่า ครทเบนพระอบชฌายาจารย์ ถึง
 ถุดเข้าพรวรชาน่าดอกไม้อุปเทยนถววยค่านบครงหนง เปดวบ่หนง
 ไปดูหน้าอุปชฌายาจารย์หรือโหทาเห็นหน้าครงหนง นอกจากรนก
 แดวแต่โอกาด ด้วนครทเบนคฤหส์ถ ก็ดองแต่ดงการวะโดยถอว่า
 เบนครเด่มอไป ถ้ามโอกาดถึงครวบ่ใหม่เดอนใหม่ไปหาท่านบ่าง
 ไปรดน้ำในครวทรชดงกรานตบ่าง เหล่านเบนตน เบนการแต่ดง
 ความด้มพันทในระหว่างศิษย์กับครให้ด้นทงนหมกน ฝ่ไม่เครพใน
 ครบาอาจารย์โดยถอเอาเปรียบเอาแต่ได้ ในเวดามือได้วิชามา
 ด้าเรจเดว และเข้าใจเดยวาค่าวิชาเราให้เดว จะมาเอาบุญคุณ
 อะไรกนออกเด่า เช่นนเบนตกษณะของอดตบรูษ เพราะคนเช่นน
 มกเห็นแต่ได้ ดบหล่นบุญคุณทท่านท้าว วิชาทได้ไม่เจริณมแต่เด่อม
 ขอนพงเห็นตวอยาง ดงมาถพคนหนงเรียนมนตร ด้าหรบปดกมะม่วง
 ใหม่ผลได้ในทท่จากอาจารย์อนเบนคนชาคจณทาด ได้ทามนตรน
 จนช่านช่ามาญ และได้อาศัยมนตรนนเบนเครองเตยงชวคจณถึงได้
 เข้าอยู่ในราชด่านกเจริณดวยดาภเตะยศ วัณหนงพระราชาตรัดถาม
 ถึงอาจารย์ ครนจะกราบทถว่าเบนคนจณทาดกนกดะฮาย เพราะ
 เบนคนชาคตา จักราบทถว่า ท่านทีก้าปาโมกขเมองตกกดีดาเบน
 อาจารย์ มนตรกเด่อมไปในทนโดนน แต่ตวเองไม่รู้ วัณหนงพระ

ราชารับสั่งให้หาหม่อมวงศ์มาให้ มาณเพกทำตามรับสั่ง แต่พยายาม
 ร้ายมนตร์ดักเท่าโรมนตร์ก็ไม่ปรากฏ รวดทนทวาเบนเช่นนกเพราะ
 ตกถูกอาจารย์นเองมนตร์จึงเด้อมไป และถกกรวอกมากมาย ในที่สุด
 เบนคนธนาถาตายปราศจากทวง นเบนเรื่องหนึ่ง นแล้ดงให้เห็นว่า
 ศษยทเนรคุณตอครุยอมลงหายนะเห็นปานน ออกเรื่องหนึ่งโอรสของ
 พระเจ้าพรหมทศตไปเรียนวิชาในด้านกาศาปาโมกชอาจารย์ เมือง
 ตกกस्ता เบนนกเรียนกินนอนประจำ เมอลงเวดาดึกเรียนตอนเย็น
 ก็ไปอาบนากับอาจารย์ ระหว่างเดินทางไปเห็นงาที่ยายแก่ตากไว
 หยิบเอามากินประมาณหยิบมือหนึ่ง โดยไม่บอกเจาตรง ยายแก่
 นกว่าเด็กคนนี้จะกระแต่ไม่พูดว่ากระไร ต่อมากุมารก็ทำอย่างน
 ออกดง ๓ ครั้ง ยายแก่ทนต่อกรกระทำไม่ไหว จึงมาพองอาจารย์
 ให้ชำระ อาจารย์ก็ไต่สวนชำระให้ และจะใช้ค่าเดี่ยหายให้แก่
 ยายแก่ แต่ยายแก่ไม่รับ เพียงแต่ให้อาจารย์สั่งสอนไม่ให้ทำเช่น
 ต่อไปก็เด้อกัน เพราะจะเคยตัว ท่านอาจารย์ก็ได้ตงโทษเขียน
 ๒-๓ ที่ และสอนไม่ให้ไปตักชะโมยเขาเช่นนนต่อไป กุมารถูกทำ
 โทษเช่นนนก็ผูกใจเจ็บในอาจารย์ ตงใจไว้ว่าถ้าเราได้ราชดัมบตจะ
 เชิญอาจารย์ไปบ้านเมืองเดวประหารชีวิตเดี่ย เมอใดคกษาด้าเรจ
 วิชาเดว ก็กตบบานเมืองใดเดวโดยราชยเบนพระเจ้าพรหมทศตเดว
 นกตงอาจารย์จงให้คนมาเชิญ ครั้งแรกอาจารย์ยังไม่มา เพราะ
 คคเห็นว่าพระเจ้าแผ่นดินยังหนุ่ม ความคคก็ยังหนุ่มยากที่จะพุดให้เขา
 ใจ ครนได้รบเชิญครั้งที่สอง ก็คคคิดว่าเวदानพระเจ้าแผ่นดินดววงเวดา
 เบนหนุ่ม อยู่ในปุ่นมชณิมวยเดว พอจะพุดกันให้เขาใจได้ จึงได้

รับแต่ได้ไปตามรับสั่ง ครั้นไปถึงพระเจ้าแผ่นดินเห็นกรวด ทรง
 ด้าเตกถึงความปางหลังทไคเขียนตพระองค์มา ประกาศแก่ข้าราชการ
 ว่า อาจารย์ของเราไม่มาเบต้าพาเอาความตายมาด้วย ครั้นอาจารย์
 เห็นพระเจ้าแผ่นดินกรวดเช่นนั้น พอได้โอกาสก็กราบทูลถึงพฤติการณ์
 ตามที่เป็นจริงอย่างไร และทูลให้ทรงระตึกว่า ททาเช่นนั้น เป็นการ
 กระทำอย่างอารยชน และเป็นการกระทำนอาจารย์กับศิษย์ ไม่
 ได้มประทุษจริตคิดร้ายเป็นอย่างอื่น ถ้าไม่มีการดงโทษในเวดา
 ทพระองค์กระทำผิดเพียงเด็กนอยเช่นนั้นแล้ว พระองค์ก็อาจจะระตึก
 ใจหนักจนจนถึงกับทำกรรมใหญ่ได้ ในที่สุดก็ตองเสียหายโดยความ
 ประพฤติ แต่ทพระองค์ไคเรียนวิชาดำเรัจจนกดับมาครองราชสมบัติ
 ไค จำเวญด้วยตาภยศเห็นปานนั้น ก็เพราะถูกทำโทษและอบรมมา
 เดี้ยแต่คนนั้นเอง โปรดทรงระตึกดู พระเจ้าพรหมทศไคพระดี
 ทรงระตึกไปก็เห็นตามเป็นจริงดังกล่าว จึงได้แจ้งแก่อาจารย์ตามที่
 ได้ดำริไว้อย่างไร ในที่สุดก็ไคมาขอโทษอาจารย์และทรงบูชาอาจารย์
 เพมเต็มยงชน บ้าเพญคนในคัตธรรม ปกครองประชาชนในคัตธรรม
 โดยความส่วดีคตตอดมา นักเป็นนอกเรื่องหนึ่งแแต่ดงให้เห็นว่าผู้ชาด
 เคารพในครูอาจารย์ เพราะเหตุแห่งความไม่พอใจในชนคนเพียงเด็ก
 น้อย อาจจะทำตนให้เสียหายเป็นการแแต่ดงให้เห็นว่า เป็นคน
 ออกตัญญตอครูอาจารย์ เพราะฉะนั้นครูอาจารย์จึงคิดเป็นทควรเคารพ
 บูชา คนทเคารพครุมแต่ความส่วดีคแแต่เป็นทด้รรเด็ริญของบณทิต
 แแต่ไม่มตกตา แม่พระดำริบุตร ชงเป็นพระอครดำวกเบองชวาของ
 พระพุทธเจ้า ก็ยงได้แแต่ดงความเคารพตอพระอด้ด้ชผู้เป็นอาจารย์อยู่

เด่มอ เช่นเมื่อท่านจะนอนทราบว่าพระอัสสชิอยู่ในทิศไหน ท่านก็
 ฉินหน้าไปทางทิศนั้น นมัสการนุ่งลงไปยังครุของท่านก่อนแล้วจึงนอน
 อย่างนเด่มอมา นเบนควอย่างอนคของคัชยทตฺรจกตญญกตเวท
 คอครุอาจารย์ แมตวจะมีฐานะสูงกว่าอาจารย์กไม่ตมคณยงกยของ
 ตฺรเวริยมเด่มอ เพราะขณะนคัชยกระทำนาทของตนอย่างนชอวา
 ได้ทำกิจในหน้าที่ของตนให้เป็นดีด้วย

๓. ประชากรซึ่งอยู่ในความปกครองของประเทศ ซึ่งมี
 พระเจ้าแผ่นดินเป็นประมุข ได้รับความร่มเย็น และการทำมาหากิน
 โดยปรกติสุข ปราศจากความเบียดเบียนของคณอื่นรพาด ตลอดจน
 ได้รับความสะดวกในการจรรจา การศึกษา เป็นอาทิ ดังกล่าวมาใน
 เบองตนเช่นนเด่ว จะตองรู้ดีกตว คิคคอบแทนบุญคุณแก่ประเทศ
 ทมพระมหากษตฺรียปกครองตามฐานะที่จะพึงทำได้ เช่นช่วยเฉดย
 ส่วนใดให้เป็นภาษชอกร เป็นการเพิ่มพูนแก่ประเทศในการใช้จ่าย
 ไม่คิดเอารดเอาเปรียบ ประพฤติตนเป็นพตเมืองทต คังอยู่ในคึด
 ชรรมและพระราชกำหนดกฏหมาย ทำตนให้เป็นมิตรต่อประเทศ
 บ้านเมืองของตนคุจหนงว่าตวเองก็เป็นคนหนงที่เป็นเจ้าของ ทมส่วน
 ได้ส่วนเฉดยด้วย อย่างนเรียกว่ากตญญกตเวทคอบแทนบุญคุณต่อ
 พระมหากษตฺรีย ซึ่งเป็นประมุขปกครองประเทศบ้านเมือง และ
 ชอวาเบนอนทาหนาทในฐานะทเบนผู้นอยเบนอยดัดด้วย

๔. พุทธศาสนิกชน ผู้ปฏิญาณตนว่าเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนามา
 ยอมรับพระพุทธศาสนามาเป็นหลักแห่งความประพฤติ ได้ผลคือ

ความสุขจากข้อปฏิบัติตน จึงตองกตัญญูกตเวทตอบแทนพระพุทธรเจ้า
 ซึ่งเปนเจ้าของพระพุทธรศาสดนาด้วย ที่จริงศาสดนาเปนหลักความ
 ประพฤติของประชาชน คนเราไมม่ศาสดนาเปนสรณะ ใจก็ว้าเหว่
 มกจะนบถดงที่ไม่เปนดาระไถงาย ซึ่งทำให้เสียเวลาเสียประโยชน์
 เพราะฉะนนั้นประเทศที่เจริญแถว จึงตองมีศาสดนาเปนหลักแห่งความ
 นบถ แถวแต่ความพอใจที่คนจะนบถศาสดนาใด ๆ ด่วนในประเทศ
 ของเรานมพระพุทธรศาสดนาเปนหลัก แถวได้นบถอมาแต่โบราณกาล
 แถว บัญชาตายายของพวกเรได้นบถอกนมาแถว แถวท่านยังได้นำ
 มามอบให้แก่พวกเรได้นบถอตามดวย เพราะฉะนนั้นพวกเราทเรียก
 ว่าพุทธรศาสดนิกชน จึงไดม้ด่วมร่วมในการรักษาพระพุทธรศาสดนา
 ปกครองพระพุทธรศาสดนา แถวปฏิบัติตามพระพุทธรศาสดนาด้วย
 พระพุทธรศาสดนนั้นให้ผลคอกความสงบทางในแถวนอก ถายงช่วยกัน
 ประพฤติใหม่นคง ความเบียดเพี้ยพกันแถวกันก็จะน้อยเบาบางหรือ
 หมดไป วิธีปฏิบัติทางพระพุทธรศาสดนนั้น ทำอย่างไรบ้าง มีคนเข้าใจ
 ในชอนแคบไปเปนส่วนมาก มกจะเข้าใจไปว่าการปฏิบัติพระพุทธร-
 ศาสดนาจะตองเขาวดจำค้ดภาวนา หรือตองไปให้ทานรักษาอุโบสถ
 เหล่านเป็นต้น บางคนก็เข้าใจว่าการปฏิบัติทางพระพุทธรศาสดนา ตอง
 เป้นคนแก่เฒ่าแถว หมดการงานแถว เขาใจผิดทงนนั้น เพราะการ
 ปฏิบัติทางพระศาสดนาท่านไมได้กำหนดอายุ กาด เวลา ในการกระทำ
 เพียงแต่ว่าเมอนบถศาสดนาแถวถอตาม อย่างนกรเรียกวานนบถอเปน
 ชนตนแถว เพียงแต่่นบถอแต่ไมถอตาม จะเรียกวานนบถอพระศาสดนา
 หาได้ไม่วชนบถอแถวถอตาม จะทำอย่างไร ชอนนบถอพระพุทธรศาสดนา

จากองค์จริงจะปฏิบัติถูก เรานับถือพระพุทธศาสนา ก็คนนับถือคำสั่ง
 ดอนของพระพุทธเจ้าและองค์พระพุทธเจ้าด้วย คำสั่งสอนของท่าน
 มัอย่างไรเรานับถือท่านก็คงปฏิบัติตาม คำสั่งสอนของท่านดีมาก
 ได้ก่ตัวมาแถวข้างต้น แต่ถ้าจะย่นก่ตัวจำให้ง่าย ๆ ก็มี ๒ อย่างคือ
 คัดอย่าง ๓ ขรรณอย่าง ๓ รวมเป็นพระขรรณวนัย คัดปลูกใหม่ชนท
 ภายทวาจา ขรรณปลูกชนใหม่ทใจหรือชกนทภายวาจาเขาหาคัดชกนท
 ใจเขาหาขรรณ หรือนอมกายวาจาเขาหาคัด นอมใจเขาหาขรรณ น
 เป็นอาการทเรานับถือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เรียกว่าเป็นคนมคึด
 มขรรณ เพียงแต่นับถือถ้าไม่ปฏิบัติตาม ก็ไม่เรียกว่านับถือพระพุทธ-
 ศาสนา วิธปฏิบัติตามก็คคือ จะทำอะไรก็อยู่ในคึด ทำเป็นคึด จะพูด
 อะไรก็พูดในคึด หรือพูดเป็นคึด จะคิดอะไรก็อยู่ในขรรณ อย่าง
 เรียกว่าประพฤติตามคำสั่งสอน เมื่อประพฤติตามได้เช่นนี้ ย่อมได้
 รับผิดชอบคือความดีช ไม่เดือดร้อน ผู้ทำอะไรพูดอะไรเห็นอคึด คิดอะไร
 เห็นขรรณ หมายความว่าไม่มีคึดขรรณกำกับในการทำ การพูดการ
 คิดอย่างนช่อว่าไม่นับถือพระพุทธศาสนา เพราะไม่ปฏิบัติตามทท่าน
 ดอนไว้ และเมื่อปฏิบัติตาม เช่นนี้ ก็ช่อว่าหาแต่ความทุกข์ ความเดือด
 ร้อนเผาศวเอง เพราะฉะนั้นพุทธศาสดนิกชนเมื่อทราบเหตุแห่ง
 พระพุทธศาสดนว่าอันวยผลเช่นนี้แล้ว ต้องเป็นคนกตัญญูกตเวท
 ต่อพระพุทธศาสดน ด้วยการตั้งใจบำเพ็ญตนในคึดขรรณให้เจริญยิ่ง ๆ
 ชนไป และชกจุงคนอื่นในทางนด้วย ตามก่าตังและความดำมารท
 จะพึงกระทำได้ คิงนโตช่อว่า ทำหน้าทของพุทธมามกะให้บริบูรณ์
 การทำหน้าที่ของตนในฐานะทเป็นผู้ใหญ่และผู้ช้อย ย่อมเป็น

นิทรรกถา

ถวายแต่สมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗

ณ วังสุโขทัย

วันอาทิตย์ที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๕

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส.

ปวิเวกรสํ ปิตฺวา รสํ อุปสมฺมสฺส จ

นิทฺทโร โหติ นิปฺปาโป ชมฺมปิตฺรํ ปิวนฺติ.^๑

บัดนี้ จกัรบพระราชทานถวายวิดิชชนาพระธรรมเทศนาของ
พระเดชพระคุณพระคัมภีร์พระบัญชาบารมี อานุภาพแก่พระราชกุศลบุญ-
ราศีล้วนหมมดีล้วนมยและหมมทานมย ซึ่งด้อมเด็จบรมบพิตรพระราช
ด้อมภารเจ้าทรงบำเพ็ญให้เป็นไปเพื่อบำรุงพระราชหฤทัยในธรรมปฏิบัติ
ตามวิดิชแห่งพุทธศาสดินกบณทศ ผู้มจตคยินดีในทางธรรม เพราะ
ธรรมนให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติไม่มจกตกกาตเวดา ถายงประพฤติให้เป็น
การด้อมมาแต่มอแต่จ กย้อมอำนวยผลคอคความด้อมทุกเมือ ดงพระพุทช
ภาศิตทศตรดีไว้วา ชมมจาริ สจฺม เสด็ ผู้ประพฤติธรรมโดยปกติ
ยอมอยุ่เบนนุชตงน บณทศจงนยมนัดในการประพฤติธรรมนเบนน
นิตยกาต เพราะเมือประพฤติแต่จวดแห่งธรรมนกเขาจบบจตคบารุงให้
ชฺมชนอยุ่เบนนิตย ถอนพิชด้นความกะวนกะวายแแต่ความเร้ารอน
ด้อมด้วยเทศน์นายนุชภาศิตว่า

ปวิเวกรสํ ปิตฺวา รสํ อุปสมฺมสฺส จ.

นิทฺทโร โหติ นิปฺปาโป ชมฺมปิตฺรํ ปิว.

บทกวีที่คมชัดแห่งความดังและความดังบดแก้ว เป็นผลออกจาก
 ความกระวนกระวายและบาปได้ ชื่อว่าตมรต์คือความอับใจในธรรมอยู่
 ดงน พระพุทธภาษิตสอนทรงแต่ดงการตมรต์แห่งธรรมว่าเป็นเหตุให้
 ดำเรจผต คือความดัดสนแห่งจิตต คบพิษ คือ ความกระวนกระวาย
 และความร้อนความระหายได้ เพิ่มพูนความดังชทุกอิริยาบถ เพราะ
 รต์แห่งธรรมน ทานกถาวว่าเบนยอดเยี่ยมแห่งด้รวพรต์ที่จะพึงรวด้วย
 ชิวหาวิญญาณ ดังพระพุทธภาษิตบรรหารว่า สพพรส์ ชมมรโส
 ชินาติ รต์แห่งธรรมยอมชะนะรต์ทงปวง ดงน ผู้ใดตมรต์แห่งธรรม
 เช่นนเหตละ ย่อมออกจากความกระวนกระวายและบาปได้ นแต่ดง
 ว่า ความกระวนกระวายและบาปทงต้องประการยอมเผาผู้ไม่มธรรม
 ด่วนผู้มธรรมเผาไม่ได้ เพราะธรรมนคุมครองบ้องกนไว้ได้ ดง
 เทคนานัยพระพุทธภาษิตว่า ชมโม หเว รกขติ ชมมจารี ๒ ธรรม
 แต่ยอมรักษามุประพฤตธรรม ดงน เมอเผาไม่ได้จึงชื่อว่าเป็นผู้ออก
 จากความกระวนกระวายและบาปน ได้ด้วยประการณะน ก็แต่
 ธรรมตามพระพุทธภาษิตนทานกถาวไว้ ๒ ประการ คือ ความดัง ๓
 ความดังบ ๓

ความดังเรียกชื่อตามภาษาบาดว่า ปวิเวก คุณชอนจาตของ
 ปวารณาในการประกอบกิจที่จะต้องใช้ กาดังจิตตคตินกตริกตรอง
 คานงถึงทุกประการ ที่จริง กิจเช่นนยอมไม่อาจทำได้ในทีพดุกพด้าน
 ชอง ถึงทำได้กคงไม่ดำเรจด้วยดี ถายงกจททานนด้ชุมคมภรภาพชน
 จะต้องใช้ความเพ่งพินิจถวนถรอบคอบแต่ก็จำเป็นจะต้องประกอบใน
 ทงเงยบดังดยงชนไป ปวิเวกจึงเป็นคุณสำคัญด้วหนึ่ง ในการประกอบ

กัจจการเข่นนน แม่มเด็จพระชินศรีบรมศาสดากได้ทรงยกคุณชอน
 ว่าเป็นดำคัญส่วนหนึ่งในพระพุทธศาสดา พึงเห็นตามพระพุทธดำรัส
 ทศรต์เนองด้วยเรื่องนมเนอเนกประการ กถาวณะเพาะอาภคตถถาน
 ทเป็นหลักดำคัญ ก็คือทศรต์ไว้ในโอวาทปาติโมกขคาถาชื่อว่า
 ปนตณฺจ สยนาสนน^๑ ทนอทนงอนดงค เอตํ พุทธานสาสนน^๒ นเบน
 ค่ำสอนของพระพุทธเจ้าทงหลาย ดงน และอกขอทงทศรต์ไว้ใน
 โคตมัสุตฺร โดยความเป็นลักษณะคตดินพระธรรมวินัย ทงโอวาท
 แก่พระน้านางมหาปชาบดีโคตมีว่า เย จ โข ตวํ โคตมิ ชมฺเม
 ชาเนยฺยาสี ตุก่อนโคตมิ ท่านพึงรูธรรมเหล่าใดแด ปวิเวกาย
 ส่วตตนตตี โน สงคณิกาย ว่าธรรมเหล่านี้เป็นไปเพื่อปวิเวกคือ
 ความเงียบดงค ไม่เป็นไปเพื่อความกลดกคตด้วยหมุ่นช เอกีสเณ
 โคตมิ ชาเรยฺยาสี ตุก่อนโคตมิ ท่านพึงทงไว้โดยดงนเดี้ยวว่า
 เอโส ชมโม นนเป็นธรรม เอโส วินโย นนเป็นวินัย เอตํ
 สตถุสาสนน^๓ นนเป็นสตถุศาสดนด้วยประการดงน

ตามพระพุทธภาษิตทงสองแห่งน แด่ดงให้เห็นว่า ปวิเวกคือ
 ความดงคินน เป็นดำคัญในพระพุทธศาสดาอย่างไร และเมื่อจะ
 กถาวตามประเภทเป็น ๓ ประการ คือ กายวิเวก ๑ จิตตวิเวก ๑
 ชุปรวิเวก ๑ การปลัดกตอชู่แต่คนเดี้ยวในที่ไมพดุกพถ่านด้วยหมุ่นคน
 และปราศจากเดียงโกตาหตอชอง จิตเป็นกายวิเวก การทำจิตตให้
 ดงคจากกามารมณและอกุศลธรรมทงหลายพร้อมทงนวรรณธรรม ด้วย
 อานาจตมถกมมัญฐาน จิตเป็นจิตตวิเวก การทำทิจฐฐิให้ตรงไมหตง
 ด้วยอานาจอุปฐิ เป็นตมมาทิจฐฐิ ด้วยดามารถแห่งวิปัสสนากมมัญฐาน

จัดเป็นอุปวิเวก วิเวกเหล่านี้ ต้องเปลี่ยนแปลงยกย้ายทำให้เหมาะ
 แก่กิจนั้นๆ ไม่ใช่เป็นข้อห้ามสำหรับผู้ที่เนื่องในหมู่ ถ้ารู้จักผ่อนผัน
 เปลี่ยนแปลงใช้ให้เหมาะแก่กาลเทศะ ก็ยังสามารถกำจัดอาสวะให้สิ้น
 ไปได้โดยลำดับ ดังพระพุทธภาษิตในจุตุกกนิบาตอังคุตตรนิกาย ว่า
 จตฺตาโรเม ภิกฺขเว กาลา สุมมาภาวียมานา สุมมาอนุปริวตติย-
 มานา อนุปุพฺเพน อาสวานํ ขยํ ปาเปเนติ^๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
 กาล ๔ เหล่านี้บุคคลชอบธรรมโดยชอบอยู่ เปลี่ยนแปลงประกอบโดย
 เหมาะเจาะอยู่ ย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับ กตเม จตฺตาโร
 กาล ๔ เป็นไฉน คืออะไรบ้าง กาล ๔ นั้นคือ กาลเณ ชมมสุสวณั
 ธรรมตามกาล ๓ กาลเณ ชมมสากัจฉา สันทนาธรรมตามกาล ๓
 กาลเณ สมโถ สัมมะตามกาล ๓ กาลเณ วิปัสสนา วิปัสสันตาม
 กาล ๓ ดังนี้ พระสุตฺตฺรทรงแต่งตั้งข้อปฏิบัติที่ควรเปลี่ยนแปลงประกอบ
 ให้เหมาะเจาะตามกาลสมัย คือการฟังธรรม การสันทนาธรรม การ
 ทำใจให้สงบ ซึ่งเป็นส่วนสัมมะและวิปัสสนา เมื่อเปลี่ยนแปลงใช้
 ให้เหมาะโดยชอบเช่นนั้นแล้ว ย่อมสั่งให้ถึงความสิ้นอาสวะได้โดย
 ลำดับ แม้คุณคือความสงบนี้ ท่านก็จัดเข้าใน กาลเณ สมโถ เป็น
 การบำเพ็ญสัมมะโดยกาลที่จะต้องเปลี่ยนแปลงบำเพ็ญให้เหมาะเช่น
 เดียวกัน แต่เมื่อจะกล่าวถึงผลโดยฉะเพาะแล้ว กายวิเวกย่อมเป็น
 คุณเครื่องปราบปรามสังคณิก คือความคลุกคลีด้วยหมู่คณะ เพราะ
 คนเรามอชยาคัยต่างๆ กัน ความประพฤติก่แปลกกันตามอชยาคัย
 ความคลุกคลีด้วยคนทมอชยาคัยต่างกัน จึงเป็นหนทางนำมาซึ่ง
 ความเดือดร้อน มพระพุทธภาษิตรับรองข้อนี้ไว้เป็นหลักฐานว่า

ทุกใจ สมนาสวาโส^๑ การอยู่ร่วมด้วยคนไม่דםอกันโดยความ
 ประพฤติเป็นทุกขตงน^๒ เมื่ออยู่ร่วมด้วยคนทีדםอกัน บางคราวก็ยังมี
 กระทบกระทั่งกันได้ กายวิเวกทีบุคคลบำเพ็ญให้เบนไปโดยควรแก่กา
 แดว^๓ ย่อมเบนไปเพื่อบรรเทาเครื่องรอนใจอันมีดังคุณกเป็นมดได้
 ทางหนึ่ง จึงนับเป็นคุณที่จาศของปรารภนาในเวทนาเช่นนี้ เมอกาย
 ดังตั้งเป็นกายวิเวกเช่นนี้แล้ว เป็นปัจจัยให้เกิดจิตตวิเวกต่อไป แม
 จิตตวิเวกเด่า^๔ ก็ยังเปนอุปการะแก่กายวิเวกอีก อธิบายว่า ถ้าจิต
 ไม่ดังตั้ง พึ่งดูร้านอยู่ด้วยอำนาจความทะเยอทะยาน ในนจะต้องการ
 ความดังตั้ง เมอจิตตดังตั้งจนตดังตั้งเบนธรรมดา ดังพระพุทธรุชอุทาน
 คาถาที่สมเด็จพระบรมศาสดาได้ทรงเปล่งว่า สุขโข วิเวโก ตุณฺณิสฺส
 สุตฺถมฺมสฺส ปสฺสโต ความดังตั้งเป็นดังสำหรับท่านผู้ยินดีตามมตาม
 ได้ มีธรรมอันดังตั้งแล้ว เห็นอยู่โดยวิบัติดังตงน เพราะฉะนั้นจิตต-
 วิเวกจึงควรบำเพ็ญ เพื่อดันบด้นนุณกายวิเวกให้ไพบุญย์ และเพื่อเพิ่ม
 พุณดีมาปฏิบัตให้ดียงนไป ที่จริงบุคคลเมียงหนกอยู่ในกายวิเวก
 แต่เมอยังทำจิตตให้ดังตั้งไม่ได้อยู่ตราบไค เรื่องรอนใจก็ยังมอยู่ตราบ
 นน เพราะใจของผูทีไม่ดังตั้ง มักกวัดแกว่งไปหาเรื่องต่าง ๆ ถึงไม่
 มีใครก้อ คนกก้อขนเอง ที่ดังตั้งอยู่คนเดียวก็ยงรอนร่วมกตั้งไป
 โดยดำฟังได้ ไม่ต้องกต่างดังว่าอยู่ระคนกับคนอื่นทมากดวยกัน
 เพราะใจเป็นดังสำคัญทงเบนแดนเกิดแห่งความรอนดวย ทงเบนนุรบ
 รุความรอนดวย ดังสมเด็จพระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแต่ตั้งอาการแห่งใจ
 เช่นนไว้ในอาทิตตปริยายดังตรว่า มโน อาทิตโต ใจเป็นของรอน
 รอนเพราะไฟ คือ ราคะ โทสะ โมหะ ดังน นอกจากนยงทรงแต่ตั้ง

เรื่องร้อนแห้งใจด้วยเหตุอื่น ๆ อีกหลายอย่าง ก่ดาวโดยณะเพาะ
 อุปกิเดธท์เบนชาคักแกจคตทดังต ททานเรยกวานวรณ นเบนตนเคา
 ให้เกิดความร้อนใจไม่รู้จักหยุด ย่อมผลัดเปลี่ยนกันเกิดชนทำกา
 รชิตชวางแกจคค ไม่ให้ได้รับความสงบระงับได้ การบำเพ็ญพระ
 กัมมัญฐานอันเหมาะแก่ชยาคัยจนจิตต์ใจปดอดจากนิวรณได้ นจค
 เบนด์มาธิ เบนกาดังใจอันสำคัญในอันจะให้คิดเห็นอรรถธรรมและ
 เหตุผดอันดีชุมตบโดยประจักษ์แจ้ง การทำใจให้ปดอดจากนิวรณ
 ธรรมจนเบนด์มาธิดังกดาวมาน จคเบนจคตวเวก ความดังจคคค
 เพราะปดิตความร้อนใจอันเกิดจากนิวรณน ๆ เดียได้ดวยประการทง
 ปวง แต่การกำจัดนิวรณดวยพระกัมมัญฐานดังกดาวมาน ก็เบน
 เพียงวิกขมภนปหาน คือตะโดยข่มไว้ ซึ่งท่านเปรียบดวยหินทับหญ้า
 ยังไม่เป็นด้มจเฉทปหาน คือตะได้โดยเด็ดขาดทเดียว เพราะยังมีมด
 รากสำคัญกดาวคือทฏฐี อันด้มปยุตคดวยอุปธิ ซึ่งเบนโทษทตะเฮยค
 ตตบช่อนอยู่ในด้นดาน เมออุปธิมอยู่ตราบไต ชอว้ายงมคตฺรทฐาคัญ
 ในภายในอยู่ตราบนน เพราะอุปธินท่านกดาววว่าเป็นเตนเกิดแห่ง
 ทุกขทงหมด ด้มดวยพระพุทฺทพจนทศรด์พยากรณบัญญัติหาแก้เมตคค
 มาณพว้า

ทุกขสฺส เว มํ ปภวํ อปุจฺฉสิ
 ตนเต ปวกฺขามิ ยถา ปชานํ

ท่านได้ถามเราถึงเหตุเป็นเตนเกิดแห่งทุกข์ เราจึงบอกเหตุอันนี้แก่ท่าน
 ตามทฐ

อุปฺธิทานา ปภวนฺติ ทุกฺขา^๑
 เยเกจิ โลกสฺมี อเนกรูปา.

ทุกขทั้งหลายทุกประการมิใช่น้อยในโลก ย่อมเกิดมีแต่เหตุคืออุปธิ

โย เว อวิทวา อุปธิ กโรติ

ปุนปฺปนี ทุกขมฺเปติ มนฺโท

ผู้ใดไม่รู้เท่า ย่อมกระทำอุปธิ ผู้นั้นเป็นคนเขลา ย่อมเข้างถึงทุกข์ทั่วไป

ตสฺมา ปชานํ อุปธิ น กยิรา

ทุกขสฺสชาติปฺปภวานุปสฺสํ

เพราะเหตุนี้ บุคคลผู้ เห็นว่าอุปธิเป็นแดนเกิดแห่งทุกข์ ไม่พึง
ทำอุปธิเลย ดังนี้

เพราะเหตุนี้ท่านจึงจัดอุปธิไว้ให้ในที่สุด เพื่อเป็นอาวชตติ
เสียซึ่งอุปธิอันเป็นมุตแห่งทุกข์ให้สิ้นเชิง อุปธินี้ แปลว่าเขาไป
ทรงไว้ คอทรงความเบียดคว เป็นบุคคล เป็นคว เป็นคน เป็นเรา
เป็นเขา ด้วยอำนาจบาง กิเดสบ้าง และชนบาง อุปธิจึงเป็น
ชอกเดสกม เป็นชอกของอกถฆารกม เป็นชอกของชนกม อุปธิ
ยังมีอยู่ตราบใด ย่อมเป็นชาติภคของทฎฐิ ชัดขวางทฎฐิมิให้ดำเนิน
ตรงคอทางต้นทุกขใดตราบนน และชาเป็นเหตุคอยบนจตติให้วปริต
อยู่ร่าไป เปิดโอกาสให้วณเขามาทำจตติให้วร้อนกำเรบอยู่เป็น
นิตย ท่านทบนบณจตติกำหนดเห็นอุปธินี้โดยความเป็นโทษอัน
สำคัญเช่นนี้แล้ว หมั้นชำระทฎฐิให้ตรงไม่หลงกระทำอุปธิในสิ่งไร ๆ
และในที่ไหน ๆ เมื่อดังนั้น ๆ จะเป็นอย่างไรไป ก็พึงเห็นเป็นไป
ตามธรรมดา ไม่เข้าไปตั้งด้วยอำนาจปรารธนา และไม่เข้าไปรับ
หอบเขามาเป็นภาระ เมื่อเป็นเช่นนี้ทุกขอันมอุปธิเป็นมุตก็เกิดไม่ได้
เมื่อใจไม่มอุปธิเช่นนี้ จตเบนใจที่ดะอาดปราศจากเครอรอนด้วย
ประการทงปวง เป็นใจที่เย็นสงบและไม่ต้องประสพความทุกข์ต่อไป

การทำใจให้พ้นจากอุปชิตงกต่างมาน จดเป็นอุปชิตเวก วิเวกทั้ง ๓
 ประการ^๕ เป็นกรรมกำจัดความเดือดร้อนได้โดยลำดับนับแต่ตัว
 จนถึงดังที่สุด มีอรรถาธิบายดังถวายเป็นชื่อชานา มา และความดังตน
 ยังเป็นเหตุให้เกิดผลคือความสงบต่อไปอีก เพราะฉะนั้นแต่
 พระธรรมดำมีกรรม คำดำจึงได้ทรงยกความสงบนั้นมาแสดงโดย
 ลำดับ ความสงบนั้นจัดเป็นสุขอย่างอุกฤษฏ์ ตามพระพุทธภาษิตว่า
 นตถิ สันติปริ สุขิ^๕ สุขอนจากความสงบไม่มี ดังนี้ บรรดา
 ความสุขทั้งในโลก เช่น สุขเกิดแต่ความเป็นผู้มั่งมั่ง สุขเกิดแต่
 ความเป็นผู้มั่งมั่งเพียงมหาชนนบถกต สุขเกิดแต่ความดีบាយกาย
 ไม่มีโรคภัยเบียดเบียนทุกข์ เหตุอันชื่อว่าสุขสำหรับโลก เพราะโลก
 ยังเป็นไปอยู่เพียงใด ก็ยอมมกกับกันไปเพียงนั้น เป็นผลสำเร็จมา
 แต่ความประพฤติกต เป็นทนายมนนบถกของโลก แต่เป็นสุขระคนด้วย
 ทุกข์ ทั้งแปรปรวนไม่คงที่ เพราะโลกมีสมบัติควบคุม ความเจริญ
 ความเสื่อมเป็นของคักน ถ้าปล่อยใจให้มัวเมาเพติดเพตินจนเกินส่วน
 ความทะยานพุ่งสู่ร่านกจะทำให้นบวณแม่ในล้มบค ถึงคราวควบคุม
 ทุกข์ โทมนลก็จะพอกพูนทบถมเป็นผลร้าย เหตุฉะนั้นความสุขเกี่ยว
 ด้วย โดกามลจึงไม่เป็น สุขที่ สันนทเหมือน กับสุขอนเกิดแต่ความสงบ
 ความสงบนั้นเกี่ยวกบทวาร แบ่งเป็น ๓ คือ สงบกาย สงบวาจา
 สงบใจ แต่ความสงบกายสงบวาจาสำเร็จมาแต่ความสงบใจ เพราะ
 ใจสงบ กายวาจาก็สงบไปตามกัน ความพุ่งสู่ร่านแห่งใจเป็นด้วย
 อำนากกิตลชกนนำให้เป็นไป กิตลนหมประเภทเป็นอนนมาก โดยต้น
 เค้าได้แก่คณหา ซึ่งเป็นธรรมชาติทำให้ทะยานให้ล้นคั่ง และเป็น
 คักการให้เกิด โดก โกรรทตง เม็ดตผลคือทำใจให้พ่นให้พุ่ง เพราะ

หดงรกหดงั ทางเกิดของม้นกคอก ตา หู จมูก ตน กาย ใจ
 หนึ่ง เพราะฉะนั้น วิชิตจะทําใจให้สงบ จึงตองระมัดระวัง ตา หู
 จมูก ตน กาย ใจ อันเป็นทางเกิดด้วย วิชิตระวางนตามคําฉันโหวหาร
 ท่านเรียกว่า อินทริยส์วร แปลว่า ตำรวมอินทริย หรือกนอินทริย
 อธิบายว่า ตา หู จมูก ตน กาย ใจ อันธรรมดาคกแตงไว้สำหรับ
 เห็นรูป ฟังเสียง ตมกตม ตมรด ฤคคองตมผล แะระไร ฤค
 แะตาไมเคร็องกนออกคตธรรมคอกภิชณาโหมนล ซึ่งนับว่าเป็นคว
 คตริยยอมได้ โอกาสเกิดชนทําใจให้เคร็วหมอง แะความโกรชความ
 ไรความคบใจเคนใจก็ยอมบังเกิดตามกันโดยดําคบ ทางปฏิบัติ
 จึงมธรรมเป็นเคร็องกน เคร็องกนนั้นได้แกคตความนค คอนค
 ในเวตาเห็นรูปเป็นตน ความรูตคกจะเกิดชนเป็นผล เมอรูตคทน
 ทวงท ดตคจะชมใจมิให้พดํานไปตาม นับว่าดตเป็นเคร็องกน
 เพราะฉะนั้นตมเคจพระบรมคําดตา เมออิชิตมาณพทุดตามปัญหาว่า
 โสทานํ ก็ นิวารณํ ะไรเป็นเคร็องกนกระแล คตคอบว่า สติ
 เตลํ นิวารณํ ดตเป็นเคร็องกนกระแลเห็นนตงน คํว่ากระแล
 ในทน ประดงคํายคนระภายในภายในอกเป็นกระแลแห่งคณหาซึ่ง
 ทําใจให้ดะดงให้หวาดหวน แทจรงดตเป็นอารมณเกิดชนทใจนเอง
 แะคตริตตอนใหม่ดตริกษา ตา หู จมูก ตน กาย ดวยนน ก็เพอเป็น
 หนทางบองกนให้ทนทวงท แะเพอจะให้รูตคกว่า อภิชณาโหมนลเกิด
 ชนทางนดวย เมอรูตคเชนน จะไคระวางในเวตาเห็นรูป ได้ยนดะยง
 ตมกตม ตมรด ฤคคองตมผล เมอวิญญาณทํากิจทางทวารนน ฤค
 แะดวคบไป แะอารมณทวิญญาณเห็นแะวเป็นตน ยงเป็นธรรมารมณ
 ปรากฏอยู่ทใจ นกชนเวตาไดยังจําได้ เพราะฉะนั้นจึงคตริต

ดยอนให้มดตกรักษาใจเวดาคทคดถึงอะไร ๆ ด้วย การรักษากใจจึงนับว่า
 เป็นด้าคณในทางปฏิบัติ ผตรักษาใจมิให้พถานเพราะความกะทบ
 กะทงแห่งอารมณ์ดงกถ่าวมาช ออุปสนโต ผู้ดงบ แมงตงกิตัด
 ไม่ได้หมด เพราะยงเกยวดยตภยค้เนองด้วยโตกามิด กยงรักษ
 จิตตไวกโตคทงท ในเพราะประจวบกับด้มบตแตะวบต ไม่ตองทุกข
 โทมันดเพราะทจจริต และกิตทคนทำดวณส์จริตยงอานวยผล บำรุง
 จิตตให้ปตบปตมดด้วยบิตแตะโด้มนดทุกขณะจิตตทคดถึง ได้รบดข
 ทกขรยาบถ ตองตามพททพจนว่า ออุปสนโต สุขี เสติ ผู้ดงบยอม
 อยุเป็นดขคดงน การประคองจิตตมิให้วปริตแปรผนดด้วยธรรมปฏิบัติ ดง
 ถววยวดีชชนามาณะน จดเป็นอุปดมะความดงบ ความดงคแตะความ
 ดงบทงดองประการน จดเป็นธรรมทำให้ด้าเรจผล เป็นอาหารกจิ
 แห่งบนิทิตแตะดะอย่างๆ เมอทำนโตดิมแตะยอมทำดวงจิตตให้ดข
 คบพษคอกความกะวณกะวาย ใจก็เบิกบานปตบปตมดด้วยธรรมบิตแตะ
 โด้มนด นจคเป็นความดขอย่างอกฤษฏี เป็นผลแห่งธรรมานุธรรม
 ปฏิบัติ ตองดวยอรรถแห่งพระพททภษิตซึ่งมอรรถภษายดงถววย
 วดีชชนามาด้วยประการณะน

ขอพระราช กศตทโตทงบ้ำเพญเป็น ดวณ รมมดัดวณ มยแตะ
 ธรรมทานมยน จงเป็นปโยคด้มบตบองกันดรรพโรคาพาธอุปทวัน-
 ตราย ขอด้มเดจบรมบพิตรพระราชด้มภารเจาทงดองพระองค์ จง
 ทรงพระเจริญด้วยพระจตุรพิทพรมพระชนมายุเป็นคณ พรอมด้วย
 พระบรมวงศานวงศ์ชวราชบริพาร รับพระราชทานถววยวดีชชนา
 พระธรรมเทศนาถดองพระเดชพระคุณประคัมพระบัญญัติบารมี ด้ม
 ควรแก้กาดเวดากเพียงเทาน เอวิ กมดด้วยประการณะน ขอถววยพระพร.

เรื่องสมณะ

สมณะที่เราเข้าใจกัน โดยมาก หมายถึงภิกษุและสามเณร ซึ่งเป็นผู้มีความสงบระงับทั้งภายในและภายนอก เพียงแต่เพ่งอย่างเดียว ยังไม่จัดว่าเป็นสมณะ ต้องบำเพ็ญสมณธรรมด้วยจึงจะไดนามเช่นนั้น ดังวจนประพันธ์พุทธภาษิตว่า

น มุณฑเกณ สมโณ อพฺพโต อลิกํ ภาณิ°

อิจฺฉาโลกสมาปนโน สมโณ ก็ ภวิสฺสตี.

บุคคลไม่ใช่ชื่อว่าสมณะ โดยสักว่าศีรษะโตน ผู้ที่เว้นจากพรต พุศฺพต้อย ๆ ถึงพร้อมด้วยความอิฉฉาและความโตภ จะเป็นสมณะอย่างไรได้

โย จ สมฺเมตี ปาปานิ อญฺญุตานิ สพฺพโส°

สมิตตฺตา หิ ปาปานิ สมโณติ ปวฺจจตี.

ส่วนบุคคลใดระงับบาปน้อยใหญ่ได้ทั้งหมด บุคคลนั้นเรียกว่าสมณะ เพราะระงับบาปทั้งหลายได้

ในสองพระคาถานี้ พระคาถาดังแต่ตั้งถึงลักษณะแห่งบุคคลผู้มีใช้สมณะ พระคาถาหลังแต่ตั้งถึงลักษณะแห่งสมณะ เป็นอันได้ความว่าผู้ที่จะเป็นสมณะ ต้องมีธรรมของสมณะเป็นเครื่องหมาย ไม่ใช่เป็นสมณะเพียงศีรษะโตน เพราะฉะนั้น ธรรมอันจะทำให้เป็นสมณะก็คือการระงับบาปนั่นเอง ผู้ที่เป็นสมณะถ้าระงับบาปไว้ไม่อยู่ จะเรียกว่าเป็นสมณะไม่ได้ บาปหนักมาก แต่ถ้าจะคิดจากพระคาถานคงม ๔ อย่าง คือ

- ๑. การเว้นจากศีลและชดงค
- ๒. การพูดพล่อย ๆ ไม่มีดีด้วยจริง
- ๓. ความอิจฉาคือปรารถนาในอารมณ์ยังไม่ถึง
- ๔. ความโศกคือยินดีในอารมณ์ที่โตมาแล้ว

๕ อย่างหนึ่งแต่ว่าเป็นบาปทุกอย่าง เพราะเมานำใจให้เร้าร้อน
 ทจริงผู้ไม่มพรต คือไม่มศีลไม่มชดงค ย่อมทำกรรมประพฤติด่วนกาย
 วาจาใจให้เสีย ต้ออำนาจแก่ความ โศก โกรธ หดง ใต้ง่าย อาจ
 เบียดเบียพรหรือประหัตประหารผู้อื่นด้วยความผดผน เพราะไม่มี
 เครื่องระกตกนคคือ ศีลและชดงค เพราะฉะนั้น ท่านจึงแสดงหตกเพอ
 บอังกนความเหยมโหดแห่งสมณะไว้ โดยนัยพุทธภาษิตว่า

น หิ ปพพชิตอ ปรูปมาตี สมโณ โหติ ปริ วิเหจยนโต.^๑

บุคคลที่เข้าไปกะทบกะทงผู้อื่นไม่ชอว่าบรพชิต ทเบียดเบียพร
 ผู้อื่นไม่ชอว่าสมณะ ดงน เพราะฉะนั้น การไม่บำเพ็ญพรตคือศีลและ
 ชดงค จึงเป็นเหตุให้ดำรงตนในความเป็นสมณะไม่ได้

การพูดพล่อย ๆ ต้ออชยาคัยว่าเป็นคนไม่มั่นคง ใจโอดเต ความ
 ปรารถนาในอารมณ์ยังไม่ถึง หรือความยินดีในอารมณ์ตงแล้ว น
 ต้อความไม่พอแห่งใจ จดเป็นตัวกเกิดก่อเหตุแห่งความทุกข์ร้อน
 รำไป จึงจดเข้าในลักษณะแห่งบาปด้วย บาปทง ๔ ประการน เป็น
 ส่วนหนึ่งททากายวาจาใจไม่ให้สงบ และก่อให้เกิดความทุกข์ชอยเนื่อง
 นิตย ผทตกอยในวิสัยแห่งบาปทง ๔ น จึงไม่เรียกว่าเป็นสมณะ ต้อ
 เมอมายงบาปให้สงบระงับ จึงเรียกว่าสมณะได้ ต้องด้วยเทศนา
 นัยว่า

สมิตตฺตา หิ ปาปานิ สมโณเต ปวฺจจตี

เพราะระบบบาปจึงเรียกว่าศีลธรรม ดังนั้น การจะทำตนให้บาป
 ระบบใดก็เป็นของยาก ต้องอาศัยการเล่าเรียนการศึกษาให้รู้ว่าอะไร
 เป็นบาป ๗ นั้นจะระบบใดอย่างไร จึงจะเป็นอันตงหน้าบาปเพญการ
 ระบบบาปได้สำเร็จ แต่เพียงระบบบาปอย่างเดียว แล้วไม่บำเพ็ญ
 ศีลธรรมเพิ่มเติมออก ก็ยากที่จะรักษาความเป็นศีลธรรมให้คงที่อยู่ได้
 เพราะฉะนั้น ท่านที่เป็นศีลธรรมผู้มั่งคั่ง จึงเป็นศีลธรรมที่ดี ประพฤติตน
 ได้ถูกต้องตามบาปที่ท่านตรัสสอนไว้ว่า สมโณ อสุส สุตฺตสมโณ
 ศีลธรรมควรเป็นศีลธรรมที่ดี และควรอย่างศีลธรรมที่ดีนั้น พงเห็นตามนัย
 แห่งสุนทรพจน์ของอุบาลีกาช้ออุพสุภักททา ซึ่งได้ประกาศต่อหน้า
 พ่อผัวว่า

สนฺตินฺทฺริยา สนฺตมานสา สนฺตํ เตสํ คตํ จิตฺติ
 โอกฺขิตฺตจกฺขุ มิตฺถาณิ ตาทิสา สมณฺนา มม.

ดังนั้นเองตน ความว่า ศีลธรรมของข้าพเจ้า มั่นคงตั้งมั่นแล้ว มีใจ
 ตั้งมั่นแล้ว การเดินยืนของท่านก็ตั้งมั่น ท่านมีตาที่ชัดเจน พุดพุด
 ศีลธรรมของข้าพเจ้าเป็นเช่นนั้น อนึ่งกายกรรมของท่านดีสะอาด วจกรรม
 ก็ไม่ซุ่มมัว มโนกรรมก็บริสุทธิ์ดี ศีลธรรมของข้าพเจ้าเป็นเช่นนั้น อนึ่ง
 ศีลธรรมของข้าพเจ้าไม่มมดทันทจแดงแห่งหอยดังขี้แฉะหอยมุกดี เป็น
 ผู้บริสุทธิ์ทั้งข้างในข้างนอก เต็มไปด้วยธรรมอันบริสุทธิ์ ศีลธรรมของ
 ข้าพเจ้าเป็นเช่นนั้น อนึ่ง โลกมีการพูนด้วยตาภยศศีลธรรมดีวิญ
 แฉะดุข ยับตงด้วยการเลื่อมตาภเลื่อมยศศศีลธรรมดีความนินทาแฉะความทุกข
 ศีลธรรมของข้าพเจ้าคงอยู่ในฐานะอันเต็มออกนทังไม่หวั่นไหวด้วย ใน

โลกธรรมเหล่านี้ และลักษณะของชาวเขาจากเบนเช่นนน ดงน

ตามทักดำวามานแต่ดงให้เห็นว่า ลักษณะที่มุ่งความดั่งบระงับ
 ย่อมมีกิริยาอาการดงน แต่จะเป็นเช่นนนได้ ต้องบำเพ็ญด้วย
 ๓ ประการ เพื่อบริกรรมให้บังเกิดได้ดังที่ตรัสไว้ใน
 ทศกนิบาต อังคุตตรนิกายว่า ติสฺโส ภิกฺขเว สมณสญฺญา ภาวิตา
 พหุสลิกตา สตฺต ชมฺเม ปริปุเรนฺติ ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย ด้วยสาม
 ๓ ประการ อันภิกษุบำเพ็ญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมพดอยให้ธรรม
 อีก ๗ ประการบริบูรณ์จนได้ ก็ด้วยสามประการนั้น คือ

๑. เวณณียมฺหิ อชฺฌุปกฺโต เราเป็นผู้เขาส่งแล้วซึ่งความ
 เป็นผู้มเพศต่างจากคฤหัสถ์

๒. ปรปฺภีพฺทฺธา เม จีวิกา ชีวิตของเราเนื่องด้วยคนอื่น

๓. อณฺโณ เม อากปฺโป กรณฺนีโย อากปฺปํ คือ กิริยา
 มรรยาทอย่างอื่นที่เราควรกระทำอย่างมอก

ด้วยสามประการเหล่านี้ เมื่อภิกษุบำเพ็ญแล้ว ทำให้
 มากแล้ว ย่อมพดอยให้ธรรมอีก ๗ ประการบริบูรณ์ด้วย ก็ด้วย
 ๗ ประการนั้น คืออะไรบางอย่าง ธรรม ๗ ประการนั้น คือ

๑. นิจฺจํ สตฺตการี โหติ สตฺตวฺตุตฺตี สึเลสุ เป็นผู้อน
 กระทำติดต่อกัน มีความประพฤติเนื่องๆ ในค้ำตั้งหลายเป็นนคยกาต

๒. อนภิชฺฌมาตุ โหติ ไม่เป็นผู้ละโมภ

๓. อพฺยาปชฺฌโณ โหติ ไม่เป็นผู้โหดร้าย (คือ ไม่เบียด
 เบียดใคร)

๔. อนตฺติมานี โหติ เป็นผู้ไม่ดูหมิ่นใคร

๕. สิกขากาโม โหติ ย่อมเป็นผู้มุ่งการศึกษา

๖. อัจจตณตีสส โหติ ชีวิตปริกษาเรสุ ย่อมเป็นผู้มีความคิดว่าจตุปัจจัยเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างนี้ในเครื่องบำรุงชีวิตทั้งหลาย

๗. อารทฐวิริโย วิหริติ ย่อมเป็นผู้ปรารภความเพียรอยู่ตงน เมื่อบำเพ็ญสัมมณเณญาจนได้สัมมณธรรมอีก ๗ ประการบริบูรณ์แล้ว ชื่อว่าเป็นสัมมณะที่ดี สัมมณะเช่นนี้ท่านยังจำแนกออกไปเป็นชั้น ๆ ด้วยอำนาจแห่งคุณ สัมมัตตต่างกันอีก ดังแสดงไว้ใน

จตุกกนิบาตของคฤตกรนิกายเป็น ๔ หมวด แต่จะยกหมวดต้นมาแสดงพอเป็นอุทาหรณ์ ตามบาตพระพุทธภาษิตว่า จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมี^๑ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคล & จำพวกเหล่านี้มีปรากฏอยู่ในโลก กตเม จตฺตาโร บุคฺคต & จำพวก นั้นคือใครบ้าง? บุคฺคต & จำพวกนั้นคือ

๑. สมณมจโล สัมณะผู้คงที่

๒. สมณปุณฺฑริโก สัมณะชนดอกบัวขาว

๓. สมณปทุโม สัมณะชนดอกบัวหลวง

๔. สมณเสสุ สมณสุขุมมาโล สัมณะตะเขี่ยตุ่มในหม้อสัมมณะ

ในสัมมณะ & จำพวกนี้ ท่านอธิบายไว้ในอรรถกถาว่า ที่เรียกว่าสัมมณะคงที่นั้นท่านประดังศัพท์พระเดชะบุคฺคตทั้ง ๗ เพราะท่านทั้ง ๗ นั้น เป็นผู้ตั้งมั่นด้วยศรัทธา อันเป็นมูตรากในพระค้ำฉานา สัมมณะชนดอกบัวขาว ท่านประดังศัพท์พระฉนาคัพเพนทสุวิปัสสํ เพราะท่านเช่นนั้น ไม่บริบูรณ์ด้วยคุณยังขาดฉานและอภิญา เหมือนดอกบัว

๑ อจ. จตุกก. ๒๑/๑๑๘

ชาว ชนชนในธรรมิกตบหย่อนกว่าร้อย คือ ยังไม่ครบร้อย ฉะนั้น
สมณะชนดอกบัวหลวง ท่านประดังค์พระชินาสัพพเนสกอุโสภาควิมุติ
เพราะท่านเช่นนนับบริบูรณ์ด้วยคุณธรรมพร้อมทั้งถาวรและอภิญญา
เหมือน ดอกบัวหลวง ทชนในธรรมิกตบครบร้อยบริบูรณ์ สมณะ
ตะเอยดลัสมนหน ท่านประดังค์องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือ
ท่านทมคุณลัสมบตเชนกับพระองค์ เพราะพระองค์เป็นมูมพระกายและ
พระหฤทัยตะเอยดลัสมน เว้นจากทุกขทางพระกายและพระหฤทัย ด้วย
ลัสมลัสมนเดยว ดงน

ในมหาปริณิพพานลัสมท ท่านก็ได้แลดงสมณะแกลัสมัททปริพพาสก
โดยประเภท ๔ ประเภท คือ

- สมณะที่ ๑ ได้แก่พระโธดาบั่น
- สมณะที่ ๒ ได้แก่พระลัสมทาคาม
- สมณะที่ ๓ ได้แก่พระอนาคาม
- สมณะที่ ๔ ได้แก่พระอรหันต์

๔ จำพวกนี้มีจำเพาะในพระพุทธรคาลัสมน นอกคาลัสมนไม่มี ดง
บาดพระพุทธรคาลัสมนว่า สมโน นตถิ พาทิโร สมณะภายนอกไม่มี
ดงน

สมณะทุกประเภท โดกนิยมนว่าเป็นมิตร เพราะไม่เป็นศัตรูแก
ใคร ดงเทศนาลัสมนพุทธรคาลัสมนว่า สมถิเช อรณา โลก สมณะไม่เป็น
ชาลัสมนในโดก ดงน

ขอพวกเราจงบำเพ็ญสมณธรรม เพื่อยังประโยชน์ลัสมนให้ลัสมนเร็ว
แกตนและมูม ด้วยประการฉะนี้

ลึงคหอปายกถา

แสดงทางวิทยุกระจายเสียง
วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๘

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ทานญจ เปยวชฺชญจ อตถจริยา จ ยา อธิ

สมานตตฺตา จ ชมฺเมสุ ตตถ ตตถ ยถารหิ

เอเต โข สงฺกหา โลเก ปรตฺสสาณิว ยายโตตี.

อนน เบนวนประชุมฟังธรรมของพุทธศาสนิกชนวันหนึ่ง ซึ่ง
มาถึงโดยลำดับ จดเบนวนเรียนคัมภีร์ธรรมและปฏิบัติตามน เพื่อ
ให้ได้รับความสงบของผู้นับถือพระพุทธศาสนา และทงอนนิกเบนวน
อภิธรรมคัมภีร์ คด้ายกับวันฉัตรมงคลแห่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเบนองคปรัมภของชาติ เมอถงอนนเช่นน พวก
เราทงหลายต่างพากันบำเพ็ญกตยาณธรรมแถวแฉะน้อมเกล้าถวาย
บัตคิทานเพื่อฉลองพระเดชพระคุณด้วยกตัญญูตาทกเวทิตาธรรมตาม
ควรแก่จารีตของล้าชชน เพราะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า
อยู่หัวพระองค์น ได้ทรงบำเพ็ญกิจอันเป็นคุณเป็นประโยชน์แก่
ประเทศบ้านเมืองโดยอเนกปริยาย เป็นผู้ทรงนำประเทศให้ถึงความ
ก้าวหน้าในทุกอย่าง ที่ล้ามารถจะทรงนำได้ เพื่อประโยชน์แก่อาณา
ประชาราษฎร์ ทรงพระปรีชาสามารถหยงเห็นการณไถด ดุจหนึ่งว่า
มีอนาคตังตัญญาณ จนได้รับตัมัญญาภิธานว่าพระมหาธรรมราช มี
วิตุภุชยานประกาศเฉลิมพระเกียรติยศชอนอยู่ คอหอประตัมุด

เองตน ความว่า อุปายเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหัวใจ & ประการ เหล่า
 นคือ การให้อย่าง ๓ ถ้อยคำอันดุจดั่งมออย่าง ๓ การประพฤติเป็น
 ประโยชน์อย่าง ๓ ความเป็นผู้ดีมาเต็มอตามควรในธรรมนั้น ๆ
 อย่าง ๓ ย่อมเห็นยวคนทั้งหลายไว้ให้กตมเกิดยวกันในโลก เหมือน
 ตมดัดกแห่งรถอันกำลังเดิน ย่อมยังต่อรถไม่ให้หลุดจากกันฉนั้น
 พระพุทธภาษิตของทรงยกธรรมเหล่านี้เปรียบกับตมดัดกของรถ รถ
 ทุกชนิดต้องมีตมและมีหมุดหรือตมกั้นไม่ให้ล้อหลุดจากตัวรถ ถ้าไม่
 มตม รถนั้นจะเดินไปได้ไม่เท่าไรก็จะหลุดจากกัน ถ้ามตมกั้นไว้แน่น
 หนา ย่อมเดินไปได้ตามประสงค์ ชอนคนใด โลกเรากฉนั้นน ถ้า
 ไม่มสังคหอุปายเหล่านี้เป็นเครื่องควบคุมระกัดกั้นไว้ ก็เป็นไปไม่ได้
 ถึงไหน เพราะต่างคนต่างก็มุ่งประโยชน์ส่วนตัว ไม่เผื่อแผ่ให้
 แก่คนอื่น ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างหา ไม่ปรองดองกัน เมื่อเป็น
 เช่นนี้จะหาความดีขึ้นมาแต่ไหน เมื่อโลกมีธรรมทั้ง & เหล่านี้กากับ
 โลกนั้นจึงดำเนินไปสู่ความสงบร่มความมุ่งหมาย เพราะฉะนั้นสังคห-
 อุปายจึงเป็นจุดมดำหรับคุมรถคือโลกเรา ให้คงเป็นโลก ให้คงเป็น
 เราอยู่ได้ตลอดมา บัดนี้จะบรรยายธรรมทั้ง & ชอนนี้โดยลำดับ

๓. การให้ชอนตน เป็นคู่กับการรับ การให้หรือการรับนั้นเป็น
 สำคัญ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้ให้ผู้รับ ให้มีความรักใคร่เคารพ
 นับถือกัน ให้ผูกไมตรีกันไว้ได้ ดังเทศน์นัยพุทธภาษิตว่า ผู้ให้
 ย่อมผูกไมตรีไว้ได้ แต่การให้นั้นย่อมเป็นไปในลักษณะอันกว้าง
 ขวาง ถ้าจะย่ออีกเป็น ๒ อย่างคือ ให้โดยเจาะจงบุคคล ซึ่งเรียก
 ว่า ปาฏิปุคคติกทานอย่าง ๓ ให้โดยทั่วไปไม่เจาะจง ซึ่งเรียกว่า

ตำราเรียนอย่าง ๓ การให้โดยเจาะจงหนักตัวโดยลักษณะเป็น ๒
 คือให้โดยการส่งเคราะห์อย่าง ๓ ให้เพื่อบูชาคุณอย่าง ๓ การให้เพื่อ
 ส่งเคราะห์นั้น เช่น ให้แก่คนชราพิการซึ่งไม่สามารถจะทำการงานหา
 เติงชีวิตตามตำพังคนได้ หรือให้แก่บุตรธิดา ให้แก่สามีภรรยา แต่
 การให้ทอดวาเป็นการส่งเคราะห์ที่แท้จริงนั้น ต้องเป็นการอดหนุนผู้
 ได้รับความลำบากจริงๆ ถ้าผู้ให้ไม่เพียงผลัดคนจะพองมแก่ผู้ได้รับ
 การให้หนักตัวจะทำให้ผู้ได้รับให้เสียคนก็ได้ เช่น ให้แก่คนชรา
 ซึ่งมีสุขภาพ ยังสามารถจะเลี้ยงชีวิตตามตำพังของตนเองได้ แต่
 เป็นคนไม่มอญในอเนาศัยนาพกนาแรงของคนอื่นเป็นอยู่ เห็นเป็น
 การได้ง่ายได้สะดวก คนอย่างนมแม่มคนอื่นให้สักเพียงไร ก็ไม่อาจ
 ยกตนให้พ้นจากความเป็นคนยากจนได้ หรือให้แก่คนด้อยรู้ด้วยไม่รู้
 จักประหยัดทรัพย์ แม้เขาจะได้มากสักเพียงไรก็ไม่พ้นจากความเบ
 หนนอน การได้คล่องๆ ของเขากลับเป็นช่องทางให้เขามหันทวมทวชน
 การให้ไม่เป็นอย่างนี้ ท่านจึงไม่จัดเป็นทานของสัตว์บรุษ
 เพราะสัตว์บรุษย่อมรู้จักถือเอาแก่นสารแห่งโลกทรัพย์ เมื่อเกอกถ
 ฝนจึงต้องเพ่งผลให้สำเร็จประโยชน์แก่เขาจริงๆ แต่เมื่อ
 ให้กรจกทาแต่พอดี ไม่ทำตนให้เดือดร้อนเพราะการให้หนัก ตัวการ
 ให้เพื่อบูชาคุณนั้น เช่น ให้แก่มารดาบิดาหรือผู้มอุปการคุณอื่น ๆ
 ซึ่งอยู่ในฐานะบูรพการี เพื่อเป็นการบูชาหรือตอบแทนบุญคุณ หรือ
 ให้เป็นการอุปถัมภ์พระพุทธานุภาพ เพราะพระพุทธานุภาพเป็นผู้สอน
 ศีลธรรมให้ได้รับผลคือความสงบ นักจัดเป็นการให้เพื่อบูชาคุณ
 เหมือนกัน การให้เป็นส่วนตำราเรียนนั้น ได้แก่การให้โดยนาใจการ
 เผื่อแผ่แก่มหาชน เช่น ตำราเรียนชุดของตำราเรียน เพื่อสะดวกแก่

ทางสัญญา สร้างศาลา ปดุกต้นไม้ ขุดสระนา เพื่อบนทพกษาศัย
 สร้างหรือบำรุงโรงพยาบาล เพื่อบนททางบรรเทาทุกข์ของคนบวชใช้
 สร้างหรือบำรุงสถานทศศึกษา เพื่อบนทการให้ศติบัญญัติ ให้ความ
 ความรู้ต่อหูต่อตาของกุดบุตรให้ชาวพทที่จะเห็นความเลื่อมความเจริญ
 ได้กว้างขวาง การให้ทุก ๆ ประเภทดังกล่าวมา นับว่าเป็นการศติ
 เดอดเนอของตนเองให้แก่คนชนทงต้น แม่เพียงให้อาหาร อาหาร
 ทโหนดกยงไปเพิ่มเป็นเดอดเนอของคนชน ทอชวคไทยดยาวไปอีก
 ผู้มกาดงทพตภาพ กพดชยโตกาดงเพิ่มชนอก ผู้มวรณะผวพรณ
 ไม่มองได้ เพราะความหิวเขาครอบง่า เมื่อได้อาหารบรรเทาความหิว
 จิตตใจกศดชน พดชยผวพรณชนอก เพราะฉะน ทานจกถาว
 ว่าให้ชาวบนทาน กชอว่า ให้ชายุ วรณะ ศุชะ พละ บนทานดว
 แดะการให้ชนนเพียงบนไปในระหว่างครอบครวั ระหว่างญาคิตอ
 ญาคิต มิตรทอมิตร กยงให้ศนทศนหมกตมเกิดชวกัน ให้เห็นอชยาศัย
 กันแเดะกันว่าเป็นผู้อรไมคยแคบ ถายงชยายออกไปถึงคَابต
 จงหวด หรือประเทศต่อประเทศแदै โดกรวาก็จะเต็มไปดวมิตร
 ไม่มศศรคอกัน ทานจจคิดว่าเป็นดังคหอบายประการที่ ๓

๒. การพุดถอยคอาอนตุดตม ชอนกบนด้าคญในระหว่างคนเรา

การพุดเป็นการให้เกิดมิตรกม ททาดายมิตรกม ให้เกิดความดังบ
 กม ให้พงศรานกม คพุดจงนับว่าเป็นด้าคญ ถอยคอาโตมเทจอยใน
 นน มลือเลียดอยในนน มหยาบอยในนน แดะมเพอเจอยในนน
 ถอยคอาเช่นนี้ไม่ควรพุด เพราะบนถอยคอาของอศติบรูษ แดะบนไป
 เพอความไม่ดังบ เพอความเลียดหายแเดะทาดายหมุ่ดมาคมให้แตกกัน

ถอยค่าใดมดตยจริงอยู่ในนั้น มีอันหวานนุ่มนวลไพเราะจับใจอยู่ใน
 นั้น มีมดคดอันถวระคือชกจงให้กตมเกิดยวอยู่ในนั้น และมดกฐาน
 ทอของอยู่ในนั้น ถอยค่าเช่นนควรพด เพราะเบนถอยค่าของอารยชน
 เมื่อพดแล้วให้เกิดแต่ไมตรี ชกจงให้อยู่ในค้ตธรรม ให้หมู่ประชาชน
 กตมเกิดยวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ แต่ถอยค่าเช่นนเบนของหาคามีได้
 ผู้พดจึงต้องรู้จักใช้ในกาตอันควรและไม่ควร เมื่อใช้พดในกาตอัน
 ดมควรทงเหมาะแก่บุคคลแล้ว ย่อมยังประโยชน์ให้ดำเรจทงในการ
 ดมาคมทงในการชกน้า ขอนพงเห็นดงดมเดจพระดมาดมพุทธเจ้า
 ของเรา พระองค์ทรงพระปรีชาในการตรัดเทศนา ชกน้าประชาชนให้
 เห็นด้วยปัญญาว่า อย่างไรเป็นธรรม อย่างไรไม่ใช่ธรรม และ
 ชกชวณให้ละอธรรมเสีย ให้ดมาทานแต่ธรรมปฏิบัติ ให้อาจหาญ
 ว่างเรจในกัจฉน ๆ ทรงดามารถปลุกความนับถือของประชาชนทง
 คฤหัสถ์และบรรพชิต ได้ประดิษฐานพระพุทศาคาดนำดมาจนบคน
 เพราะณะนคาพุดทุดตม จึงนบเบนดงคหุบายประการที่ ๒

๓. การประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่กัน ขอนกนบวาเบน
 ด้าคณุออกอย่างหนึ่ง เพราะคนเราเกิดมาย่อมได้รับประโยชน์จากคน
 อื่นในฐานะต่างกัน เช่น เป็นเด็กก็ได้รับประโยชน์ดวนอุปถัมภจาก
 ผู้ใหญ่ มีบตามารดาเบนคน ถ้าท่านผู้ใหญ่ไม่เอาธุระให้ประโยชน์
 ตามหน้าที่และฐานะตามดมควรแล้ว ความหวังดจะมคอกนชนไม่ได้
 ความเบนอยู่ของผู้น้อยก็จะขาดแคลนไป แม้ผู้น้อยเด้อถ้าได้รับ
 ประโยชน์จากผู้ใหญ่แล้ว แต่ไม่ละดสภาพเบนผู้น้อย คงดำรงฐานะ
 เบนผู้น้อยอยู่ราไป ไม่เบนผู้ใหญ่ชนใด อย่างนเด้อผู้น้อยทหงกจะ
 ไม่มีใครอุปถัมภอก เพราะชาติผู้ใหญ่ ด้วยเหตุดงนคนเราเมอถง

คราวเป็นผู้น้อย ก็ต้องบำเพ็ญประโยชน์ของผู้ใหญ่ ถึงคราวเป็น
 ผู้ใหญ่ก็ตอ้งบำเพ็ญประโยชน์ของผู้ใหญ่ ถึงคราวเป็นชนกตอ้ง
 บำเพ็ญประโยชน์ทั้ง ๒ อย่าง ทั้งผู้น้อยและผู้ใหญ่ การประพฤติ
 เป็นประโยชน์จึงแบ่งเป็น ๓ คือ ๑. ตัดตถจริยา การประพฤติให้เป็น
 ประโยชน์แก่ตนเองอย่าง ๓ ๒. ตัดตถจริยา การประพฤติให้เป็นประโยชน์
 แก่ญาติอย่าง ๓ ๓. ตัดตถจริยา การประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่
 โลกอย่าง ๓ ทั้ง ๓ อย่างนี้เหมาะแก่ฐานะตามชนของบุคคล คือ
 เมื่อเป็นผู้น้อยก็ตั้งใจบำเพ็ญประโยชน์ส่วนตน คือการเล่าเรียนศึกษา
 อบรมตนให้มีความรู้ของตน เล่าเรียนจริยาความประพฤติอัน
 เป็นหลักศีลธรรม เมื่อมันในหลัก ๒ อย่างนี้แล้ว แล้วยังหาเครื่อง
 เติบงามตนเป็นหลักแห่งการดำเนินอาชีพต่อไป อย่างนี้เป็นประโยชน์
 ส่วนตน ประโยชน์เช่นนี้จะได้ด้วยความสามารถตนเอง หรือจาก
 อุปถัมภ์ของท่านผู้นอกตาม ถ้าได้สำเร็จบริบูรณ์แล้ว ถ้าไม่แจกจ่าย
 ประโยชน์นั้นแก่คนอื่นบ้าง ก็นับว่ายังบกพร่องในความประพฤติ จึง
 ตอ้งมีการแจกจ่ายประโยชน์นั้นให้แก่คนอื่นต่อไป ตามฉันทกิจของ
 เช่น เป็นญาติก็ตอ้งส่งเคราะห์ไปตามฉันทกิจเป็นญาติ เป็นมิตรก็ส่งเคราะห์
 ตามฉันทกิจเป็นมิตร อย่างนี้จึงนับว่าบริบูรณ์ไม่บกพร่อง การประพฤติ
 ให้เป็นประโยชน์แก่ญาติก็คอกการส่งเคราะห์ญาติตนเอง การประพฤติ
 ให้เป็นประโยชน์แก่โลก คือ ส่งเคราะห์แก่มิตรหรือคนอื่นซึ่งไม่จำกัด
 ชน จะเป็นใครก็ตาม การประพฤติให้เป็นประโยชน์แก่ตนแก่ญาติ
 แก่โลกทั้ง ๓ นี้ ย่อมเป็นเครื่องขยายอริยาธิษฐานของตนให้เขื่องชน โดย
 ชาติบ คตแตชนเป็นผู้น้อยเป็นชนกตอ้งและเป็นผู้ใหญ่ที่จะพึงกระทำ
 ได้ตามหน้าที่ อย่างนี้โลกจึงเป็นประโยชน์ต่อๆ กันมา จึงจัดเป็น
 สังคหอุบายประการที่ ๓

๕. ความเป็นผู้ดีมาเต็มอ ได้แก่ความวางตนพอเหมาะใน
 ธรรมหรือบุคคลนั้น ๆ คุณชอนกเป็นสำคัญ เพราะเป็นเหตุของ
 สัตบุรุษ ตนนน ถ้าไม่รู้จัก ก็วางให้เต็มมาเต็มอได้ยาก อาจวางสูงไป
 บ้าง ต่ำไปบ้าง ไม่พอเหมาะ ถ้ารู้จัก จึงวางได้พอเหมาะ ได้ด้วย
 การรู้จักตนนก็คือรู้จักว่า ตัวเราโดยชาติตระกูลเป็นอย่างไร โดย
 ทรัพย์สมบัติเป็นอย่างไร โดยยศศักดิ์เป็นอย่างไร โดยวิชาความรู้เป็น
 อย่างไร แล้วประพฤติให้พอเหมาะแก่อาการที่เป็นอย่างนั้น ไม่ให้
 สูงเกินไป และไม่ให้ต่ำเกินไป การรู้จักตนอย่างนั้นเป็นเครื่องทำลาย
 ความเยอหยิ่งและทะนงตน ตลอดจนทิฏฐิมานะ ซึ่งเป็นเครื่องทำตัว
 ให้ห่างเหินจากดีมาคม ความรู้จักตนแล้วประพฤติพอเหมาะแก่คนที่
 เกยวข้อง ซึ่งเคยประพฤติต่อกันอย่างไร ไม่ให้สูงกว่าเขาจนเขาเห็น
 ว่าเป็นคนถือตัว และไม่ให้ต่ำทรมานกว่าเขาจนเขาตลก เพราะมา
 รู้เหตุของตนอย่างนั้น ท่านเรียกว่าความเป็นผู้ดีมาเต็มอในธรรม
 และในบุคคลนั้น ๆ คุณชอนนเป็นเครื่องเชื่อมระหว่างบุคคลต่อบุคคล
 ญาติต่อญาติ หมู่ดีมาคมต่อหมู่ดีมาคม ประเทศต่อประเทศ ให้มี
 อากาารดีสนิทสนมกันอยู่เต็มอ ปราศจากความระแวงและรังเกียจใน
 กันและกัน จึงจัดเบบดังกล่าวขบายประการที่ ๕

สังคหุบาย ๕ อย่างนั้น เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวโลกไว้ได้แต่ตะ
 อย่าง ๆ เพราะคนเราทชอบกันเพราะมีอชยาศักย์กว้างขวางเจ้อจัน
 ตอกันกม เพราะพูดจาปราศรัยด้วยนาคาอันควรตมจับใจกม เพราะ
 ประพฤติแต่ตั้งทเบบประ โยชนตอกันกม เพราะวางตัวพอเหมาะเต็มอ
 กันกม ฉะนั้น ธรรมทง ๕ นั้นจึงเป็นเครื่องควบคุมัดมานไม้ตรักนใน

โลกให้เป็นปึกแผ่น ให้ปรองดองกัน ให้กตมเกิดยวเป็นหน้าหนึ่งใจ
เดียวกัน จุดล้มสัดกแห่งรถกันดอรถไม่ให้ออกจากกัน ฉะนั้น เหตุ
ดังนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ว่า เป็นเครื่องคุมโลกทำให้เป็นสุข ด้วย
ประการฉะนี้

บัดนี้ เราทั้งหลายมาคำนึงถึงวันอดีตกษัตริย์แห่งพระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยพระคุณสมเด็จพระมหิตลธิปิทยัง
ตั้งคหุบายอันได้ทรงบำเพ็ญเป็นล้นเกล้าราชจริยา แล้ววันต่อมาปฏิบัติ
คือ อบรมใจของตนให้มีอหยาศัยแผ่แผ่กว้างขวาง ไม่เห็นแก่
ประโยชน์ส่วนตัว อบรมวาจาแต่ในทางสงบ ตั้งอยู่ในหลักแห่ง
ศีลธรรม ทำอะไรก็ให้เป็นประโยชน์แก่คนแต่ละคนอื่น ไม่มุ่งหาราย
หาเรื่องและหาโทษได้กัน ประพฤติตนสม่ำเสมออย่างฉันทนของ
ร่วมโลก ไม่ถือคดต่อกัน อย่างนี้จึงควาได้บำเพ็ญคุณความดีอันเป็น
กุศลให้เกิดที่กายวาจาใจ แล้วแผ่ล้นบุญที่ได้บำเพ็ญนี้ ตั้งใจอุทิศ
ถวายแด่พระองค์ท่านด้วยความกตัญญูกตเวท เป็นล้นเกล้าคุณบิดา
เมื่อพระองค์ท่านทรงทราบด้วยพระญาณวิเศษทางใดทางหนึ่งแล้ว ก็
ทรงอนุโมทนาสำเร็จเป็นปกติตามอนุโมทนามัย จะมน้ำพระทัยเบิกบาน
ด้วยพระปรีดาปราโมทย์ แต่นั่นก็จะทรงคุ้มครองภัยและประสิทธิ์พรให้
เพื่อความดีสุดสุดดีของหน้า อันเป็นขอบปรารถนาทั่วกัน

ขออำนาจแห่งกุศลชนชน กับอำนาจแห่งคุณพระรัตนตรัย
จงเป็นปฏิพาหโนบายบ่งกันดรรพอบุ้ทวันตราย ขอให้ท่านทั้งหลาย
จงบรรลุดความดีสุดดี มีใจเอิบอ้อมอยู่ในธรรมทุกทีพาราตรีกาล
ตั้งรับประทานวิเศษชานามาด้วยประการฉะนี้.

อธิบาย พระอภิธรรมปิฎก ชมฺมสังคณ

โดยภูมิปริยัติ

อภิธรรมมัตถิกา หัวข้ออภิธรรม

ในมัตถิกานแบ่งเป็น ๒ คือ ตถกมัตถิกา หัวข้อชื่อว่าด้วยธรรม
หมวดละ ๓ อย่างหนึ่ง ทุกมัตถิกา หัวข้อชื่อว่าด้วยธรรมหมวดละ ๒
อย่างหนึ่ง ในททจะแสดงเฉพาะมัตถิกา ๒๒ มีกุตตตถิกเป็นต้น มี
ฉนิตตตถิกเป็นที่สุด ดังต่อไปนี้

๑. กุตตตถิก

กุตถา ชมฺมา

อกุตถา ชมฺมา

อพยาคตา ชมฺมา

ธรรมทงหลายเป็นกุตต ธรรมทงหลายเป็นอกุตต ธรรมทงหลาย
เป็นอพยาคต ฯ

อธิบาย

ในคณมคัพททควรอธิบาย ๔ คัพท คือ ธรรม ๑ กุตต ๑
อกุตต ๑ อพยาคต ๑

นามคัพททเรียกวาธรรมชุนน แปลว่าสภาพททตรงปกคิของต
อย่าง ๑ สภาพอนบัจจยทงหลายมกรรมเป็นต นเป็นตวการ
ทรงไว้อย่าง ๑ สภาพอนบัจจยททตรงไว้ คือ กำหนดได้โดยตมควร
แก่ปกคิของต (คือรักษารูปคงที่ไม่เสียรูปเดิม) อย่าง ๑

นามศัพท์ว่ากรรมนั้น เป็นไปในข้อความ ๔ อย่าง คือปริยัติ ๓
 เหตุ ๓ คุณ ๓ นิสิตตนิชชีวระ ๓ กรรมลงในอรรถว่าปริยัติ หรือ
 ปริยตกรรม แปลว่ากรรมคือระเบียบที่กุดบุตรจะพึงเด่าเรียน ได้ใน
 ชาติว่า “ชมนั ปริยาปุณาติ สุตตัง เคยยะ” กุดบุตรย่อมเด่าเรียนกรรม
 (ปริยตกรรม) คือ สุตต เคยยะ ดงนเบนตั้น กรรมลงในอรรถว่าเหตุ
 แปลว่าเป็นเครื่องไปแห่งผล ได้ในชาติว่า “เหตุมุหิ ฌาณั ชมนปฏี-
 ติมภิทา” ฌาณในเหตุ ชื่อว่ากรรมปฏิติมภิทา คือ บัญญาอันแตก
 ฉานในเหตุ ดงนเบนตั้น กรรมลงในอรรถว่า คุณ (คุณกรรม)
 แปลว่ามตผลไวคตกับตัว ได้ในชาติว่า

น หิ ชมโม อชมโม จ   อุโภ สมวิปากิโน
 อชมโม นิรยัม เเตติ   ชมโม ปาเปติ สุกตตี.

สภาพทั้ง ๒ คือ กรรม และ อกรรม มีผลไม่เต็มอกัน อกรรม
 (โทษ) นำไปสู่่นรก กรรม (คุณ) ให้ถึงสุคติ ดงนเบนตั้น กรรม
 ลงในอรรถว่า นิสิตตนิชชีวระ ๓ แปลว่าความไม่มีสัตว์ไม่มีชีวิต ได้
 ในชาติว่า “ตตัมมิ โห ปน ตมเย ชมมา โหนติ” ก็ในสมัยนั้นแต่
 กรรมทั้งหลายมีอยู่ “ชมเมสุ ชมมานุปลตตี วิหริติ” ภิกษุตามเห็น
 กรรมในกรรมทั้งหลายอยู่ ดงนเบนตั้น

นามศัพท์ว่า กรรม แปลตามพยัญชนะก็ตรงรอยเดี่ยวกันว่า
 ทรงลักษณะของตน แต่ตามอรรถคือ ข้อความหมายต่างๆกัน สุต
 แต่กรรมนั้นจะอยู่ในที่ใด แต่ก็คงอยู่ในอรรถ ๔ อย่างนเท่านั้น ดงน
 ในทั้น (หมายอภิธรรมทั้งหมด) ท่านประดังค์อรรถอย่างหนึ่ง คือ
 นิสิตตนิชชีวระ ๓ เป็นสภาพกรรมแท้ๆ ไม่เจือปนด้วยสัตว์บุคคล

ชื่อว่า กุศฺล กุศฺลศัพท์มเหศวรตามพญชนะเป็น & หนยดงน กถาว
ตามอรรถ คือ ชื่อความเป็น & อย่างเหมือนกัน คือ เป็นไปในอรรถ
ว่า อโรคฺย ความไม่มีโรค ๓ อนุวัชชาหาโทษมิได้ ๓ เณระ ฉลาด ๓
สุวิปาก มีผลเป็นสุข ๓

กุศฺลที่ตั้งในอรรถว่า อโรคฺย นั้น ได้ในบาติว่า “กจฺจินุโกโต
กุศฺล กจฺจิโกโต อนามย” ความไม่มีโรค ยังมีแก่ท่านผู้เจริญแต่หรือ
ความดีบดียังมีแก่ท่านผู้เจริญแต่หรือ ดงนเป็นต้น กุศฺลที่ตั้งใน
อรรถว่า อนุวัชชะ ได้ในบาติว่า “กตโม ปน ภนฺเต กายตฺมาจาโร
กุศฺลโต” ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็กายตฺมาจารอันหาโทษมิได้เป็นใน
ดงนเป็นต้น กุศฺลที่ตั้งในอรรถว่า เณระ ได้ในบาติว่า “กุศฺลโต ตฺว
รตฺตํ อองฺคปจฺจกานํ” ท่านเป็นผู้ฉลาดในองค และ องคอาศัยแห่งรต
ดงน เป็นต้น กุศฺลที่ตั้งในอรรถว่า สุวิปาก ได้ในบาติว่า “กุศฺลตํ
ภิกฺขเว ชมนํ ด้มาทานเหตุ กุศฺลตฺตํ กมฺมตฺตํ กตตฺตา” ดูก่อนภิกษุ
ทงหลาย เพราะทำกุศฺลกรรม เพราะเหตุด้มาทานธรรมทเป็นกุศฺล
(มีผลเป็นสุข) ดงนเป็นต้น กุศฺลศัพท์ย่อมดงในอรรถ & ประการดงน
แต่ในติกกะนประดงค์เพียง ๓ คือ อโรคฺย อนุวัชชะ สุวิปากะ
อโรคฺย หมายความไม่มีโรค คือ กิเลต อนุวัชชะ หมายธรรมทไม่มี
โทษ คือ กิเลต สุวิปากะ หมายถึงธรรมทมีผลเป็นสุข

เมื่อเข้าใจทางพญชนะแะอรรถแห่งกุศฺลเช่นนี้แล้ว ก็ไม่
เป็นการยากที่จะเข้าใจอกุศฺลศัพท์ เพราะเพียงเติม อ อักษร ซึ่งเป็น
คำปฏิเสธเข้าข้างหน้าเท่านั้น ในอรรถกล่าวว่ สภาพทเป็นกุศฺล ห้ามมิได้
ชื่อว่าอกุศฺล อธิบายว่า เป็นขาคักแก่กุศฺล ดงอมิตรเป็นขาคักแก่มิตร

อโถงระ เป็นคน เป็นชาติกแก่อโถงระ เป็นต้นณะนน นามศัพท์ว่า อกุศต
จึงไม่มีอธิบายโดยยดยาว ก็เพราะเหตุดังกล่าวมานี้

นามศัพท์ว่า อพยากต นน ได้แก่กรรมที่พระผู้มพระภาคไม่
พยากรณ์ คือ ไม่ตรัสโดยชื่อว่า กุศตและอกุศต

กุศต อกุศต อพยากต ๓ ประการนี้ ย่อมมีลักษณะเครื่องหมาย
สำหรับบอกให้รู้ได้ว่าเป็นเช่นนั้น เหมือนเครื่องหมายที่ใช้เป็น
ลักษณะ เครื่องกำหนดหมายให้รู้ได้ว่าเป็นทหารบก ทหารเรือ หรือ
อื่น ๆ ฉะนั้น กุศต มีนวัชระและสังขวิปากะ เป็นลักษณะ อกุศตมี
สังขวิชระ คือสังภาพเป็นไปกับด้วยโทษ และทุกขวิปากะคือ สังภาพวิปาก
เป็นทุกข เป็นลักษณะ อพยากต มีวิปากะคือไม่มีผล เป็นลักษณะ
เพราะอพยากตนั้นต้องเข้าประสมไม่ว่าทางดีทางชั่วจึงจะให้ผล ยังคง
ตัวเป็นอพยากตอยู่เฉย ๆ จึงไม่ให้เกิด เช่นตาเห็นรูปเกิดจักขุวิญญาณ
เป็นต้น เพียงเท่านั้นก็ยังไม่เกิดผล เมื่อเกิดประสมชนกับกเกิดดี
ต่อไปอีกจึงจะคลายจากอพยากตเป็นกุศตหรืออกุศตชน อนทาหนาท
ให้ผลต่อไป ด้วยเหตุนี้ อพยากตจึงมีวิปาก เป็นลักษณะ

ในกุศลคติกัน คงได้ความตามมาดีกว่า ท่านแต่ตั้งกรรม ๓
ประเภท คือ กุศลกรรม ๓ อกุศลกรรม ๓ อพยากตกรรม ๓ ดังนี้

กุศลธรรมมาตืออาทิสหุทปญหา

ปัญหาปรารภศัพท์ว่ากุศตและกรรม เป็นต้น

คือนทานตั้งปัญหาชนว่า คำว่า กุศต อกุศต อพยากต
กรรมนตนเอง และกรรมนนกกอกุศต อกุศต อพยากตตนเอง

ถ้าถือเอาความเนือความต่างกัน ก็จะได้กลายเป็นผิดกันกับข้อปัจฉาตพระ
 มุมพระภาคตรีศิวในบทภาชนยข้างหน้าว่า กตเม ชมมา กุตฺตา ทจฺริง
 ขอนเบนบทมถมถัมพนชเกยวของมาแต่บทตนว่า กุตฺตา ชมมา นน
 ออกอย่างหนึ่ง ถานามคัพทมกคฺตเตระชรรมเบนตนเหตฺตาน มเนอ
 ความอย่างเดียวกันแต่ แมกคฺตเบนตน กิตองกตายเป็นอย่างเดียวกัน
 เพราะเหตุว่าชรรมทง ๓ คัพท เบนอย่างเดียวกัน ทจฺริงบทว่ากคฺต
 เบนตน ย่อมกตายเป็นอย่างเดียวกันได้ ก็เนื่องจากชรรมทง ๓ คัพท
 เบนอย่างเดียวกัน โดยชื่อว่า ชรรมเด่มอกัน เพราะฉะนั้นแมกคฺต
 เบนตน กับชรรมทง ๓ คัพท ซงมเนือความไม่ต่างกัน ทางความรวม
 เบนอย่างเดียวกันด้วยไคกเบนการคัมควร เช่น ชรรมชาติไดชอว่ากคฺต
 ชรรมชาตินนกพตชอว่าอกคฺตด้วย ชอว่า อพยากฤตด้วย แมก
 ท่านจะไม่รับรองว่าชรรมทง ๓ คัพทนนเนือความอย่างเดียวกัน ท่าน
 ก็จะต้องกล่าววว่าชรรมนอกจากกคฺตเบนอย่างหนึ่งต่างหาก นอกจาก
 อพยากฤตก็ตองเบนออกอย่างหนึ่ง เมือเบนเช่นนถภาวาทชอว่าชรรม
 เพราะอรรถวาทรงถภาพของตน นอกจากมอยชอว่าอภาวคอไมม
 เพราะฉะนั้นชรรมนอกจากอกคฺตเบนอย่างหนึ่งต่างหากจากชรรม กถาว
 คอ ความมนอกจากกคฺตควรเบนอภาวชรรม แมนอกจากอพยากฤต
 นอกจากกคฺตคกเหมอนกัน แมกคฺตเบนตน เบนออกอย่างหนึ่งต่างหาก
 จากชรรมอนถถึงความเบนอภาว คอไมม ก็ควรเบนอภาวชรรมด้วย
 เหมอนกันนะซี

ขอทท่านกล่าวเช่นนทงหมดยังไม่ถกเพราะเหตุไร เพราะ
 ดำเรจแห่งโวหาร (การตงชอ) ตามอนุมต ทจฺริงการตงชอสำหรับ

ร้องเรียกดังนั้นดังนั้น ย่อมดำไว้ได้โดยประการที่นักปราชญ์ยอมตาม
 คอรับรองแล้ว ส่วนนามศัพท์ว่า ชมมะ ซึ่งมีค่าว่ากุศลอยู่ที่ตน และ
 ศัพท์ว่ากุศล ซึ่งมีค่าว่าชมมะอยู่เบื้องปลาย ในคำว่า กุศลตา ชมมา
 เบนตนนั้น นักปราชญ์ยังไม่รับรองเหมือนกับคำว่า กุศลตา กุศลตา (ไม่
 ใช้กุศลตา ชมมา) ซึ่งนักปราชญ์คงแล้ว เพราะไม่มีเนอความพิเศษ
 ของตน และเพราะมอรรถไม่แต่งตั้งกันแต่กัน ดุจศัพท์ว่า กุศล รูป
 จกฺขุม ฉะนน ส่วนนามศัพท์ว่ากุศล ทนฺกปราชญ์รับรองแล้ว กิดวย
 เหตุที่ศัพท์นั้นต้องขอความกล่าว คือ อนวชชะ และ สุขวิปากะเท่านั้น
 นามศัพท์ว่า อกุศล ที่ได้ความรับรองเช่นนั้น ก็เพราะต้องขอความ
 ว่าดาวชชะ และ สุขวิปาก นามศัพท์ว่า อพยากต ที่ได้ความรับรอง
 เช่นนั้น ก็เพราะต้องขอความว่า อวิปาก และนามศัพท์ว่า ชมม ที่ได้
 ความรับรองเช่นนั้น ก็เพราะลักษณะที่ตรงใจซึ่งสภาพะของตน
 เบนตน ชมมะ ศัพท์นั้น เมื่อถูกประกอบเข้ากับกุศล อกุศล และ
 อพยากต ย่อมบอกข้อความอันเต็มอกับอรรถของตน แปลว่า กุศล
 ประกอบด้วยธรรม ธรรมนั้นกพอยเบนกุศลด้วย ดังนเป็นตน ที่
 จริงกุศล อกุศล อพยากต เรียกธรรมทั้งหมด เพราะลักษณะที่ตรง
 สภาพะของตน ๆ เป็นต้น แม้กุศลเป็นตน ถูกประกอบเข้าข้างหน้าชมมะ
 ศัพท์ ก็ยอมบอกข้อความพิเศษของตนแก่ชมมะศัพท์นั้น เพราะธรรม
 นั้นแยกเบนกุศลบาง อกุศลบาง อพยากตบาง นามศัพท์มกุศล
 เบนตนเหล่านี้ เมื่อแยกกล่าวเป็นศัพท์ ๆ นักปราชญ์ทั้ง โดกกรรับรอง
 แล้ว โดยความเป็นศัพท์แต่ตั้งเพียงแต่ข้อความของตน ๆ ถ้าพูดรวม
 กันก็ได้ความรับรองเหมือนกัน โดยความเป็นศัพท์แต่ตั้งข้อความ

ได้มอกัน หรือพิเศษของคน ๆ ตามนัยที่แต่ดั้งมาฉะน

เพราะฉะนั้น ปัญหาที่ยกขณถามในเบื้องต้นว่า กัด กับ ขรรณ
 เบนตน มนุษย์ความอย่างเดียวกันหรือต่างกนหน เป็นอันแยกตอบ
 ให้ตายตัวไม่ได้ ท่านจึงตอบเพียงว่า ถ้าเหมือนกันต้องเป็นอย่าง
 นน ๆ ถ้าต่างกนก็ต้องเป็นอย่างนน ๆ ดังกล่าวมาข้างตน จึงเบนอน
 ตอบปัญหาข้อนี้ได้ว่า เหมือนกนก็ได้ ต่างกนก็ได้ ที่จะหาเหตุยกโทษ
 ฝ่ายผู้ตอบว่า เหมือนกน หรือฝ่ายผู้ตอบว่าต่างกนหน ย่อมเป็นการ
 ไม่ได้สมควรทั้งต้น ขอให้ปราชญ์จงพิจารณาด้วยวิจาร์ณญาณตุเกิด ๆ

กุสลตติก ที่ ๑ จบ

(นิพนธ์ไว้เพียงเท่านั้น)

นิพนธ์ต่างเรื่อง

นิพนธ์ครั้งเป็น พระธรรมไตรโลกาจารย์

๒๔๓๘-๒๔๘๘

๑. เรื่องวิธินับถือพระพุทธศาสนา
๒. สงฆโสภณกถา เรื่องความงามของหมู่
๓. ภาวนาโกศลกถา เรื่องภาวนาอบรมจิตต์
๔. ขรรวาสชมมกถา เรื่องธรรมของผู้ครองเรือน
๕. พุทธอุทานคาถาเทศนา เรื่องพุทธอุทาน
๖. จตุราริยสัจจกถา เรื่องอริยสัจจ ๔

พระธรรมไตรโลกาจารย์ (ช้อย จานตฺโต)

๒๔๓๘ - ๒๔๘๘

เรื่องนบถอพระพุทธศาสดา

เรียบเรียงพิมพ์ในงานศพ เอี่ยม อิ่มอาหาร นื่องสาว

เมื่อเดือน มีนาคม ๒๔๘๐

พวกเราที่ปฏิญาณตนว่าเป็นคนนบถอพระพุทธศาสดา จำจะต้องรู้จักพระพุทธศาสดาด้วย และจะต้องรู้จักวชิรนบถอด้วย พระพุทธศาสดาจึงจะคุ้มครองเรา รักษาเราให้ได้รับความดีความเจริญ และให้พ้นจากการเบียดเบียนพวชนกันและกัน เพียงแต่ความนบถอด้วยปากเท่านั้น แต่ไม่ปฏิบัติตามแล้ว ก็ไม่ยังประโยชน์ให้สำเร็จ จะต้องมีความปฏิบัติพร้อมกันไปกับความนบถอด้วยจึงจะสำเร็จประโยชน์ เพราะฉะนั้นจะได้อธิบายวชิรนบถอพระพุทธศาสดา เพื่อก่อกู้แก้ความผิดต่อไป

คำว่า "พระพุทธศาสดา" นั้น หมายความว่าอย่างไร แปลว่าอย่างไร? ขอนตองเข้าใจให้แจ่มแจ้งเสียก่อน พระพุทธศาสดาแปลว่าคำสั่งหรือคำสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าคือท่านผู้ใด ผู้ศึกษาแต่เรียนทางประวัติศาสดา ย่อมเข้าใจคิดว่าพระพุทธเจ้าคือใคร แต่เพื่อจะชัดเจนให้แจ้งชัด จะยกประวัติของพระองค์ท่านมาถว้แต่เพียงย่อ ๆ ก่อนเพื่อจะได้จำได้ง่าย พระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์อย่างเราๆ นีเอง พระองค์เป็นพระโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะผู้เป็นกษัตริย์ครองกรุงกบิลพัสดุ์ และพระนางสิริมหามายาราชเทวี เมื่อพระองค์ยังทรงพระเยาว์ ก็ได้ทรงศึกษาในด้านกษัตริย์มาเป็นอย่างดี แต่ต้องเข้าใจในทันทีเสียด้วยว่า พระองค์เป็นตถุเจ้า ความเป็นอยู่ตลอดถึง

ขนบธรรมเนียมของพระองค์จึงเป็นชนสูงเป็นชนผู้มาแต่กำเนิด ครั้น
 พระองค์ทรงเจริญวัยพอจะมคฺครองได้แล้ว จึงได้ทรงทำการดมฺรดกับ
 พระนางพิมพา จนมีพระโอรสองค์หนึ่งชอฺรราหุต์ พระองค์ทรงดำรงเพศ
 ฆราวาสครองเรือนอยู่ถึง ๒๘ ปีจึงได้ทรงผนวช เมื่อพระองค์ทรง
 ผนวชแล้ว ก็ได้ทรงศึกษาเล่าเรียนเพอหาทางพ้นทุกข์ ในสำนักครู
 อาจารย์หลายท่าน แต่ก็ไม่ดมฺประดังค ในที่สุดพระองค์จึงได้ทรงค้น
 ความซาพนทุกข์ ตามดำพงพระองค์เอง ชนตนได้ทรงทตตองคนควา
 ตามตทชวรทเขานยมกนโหนดมยन्ह เช่นการบำเพญทุกกกรกิริยาเป็นตน
 แต่ก็ไม่ดำเรจอกเหมอนกัน แลวจนเห็นมาคนควาตดวยวชอยางใหม่ คอ
 ทำการบำเพญจิตต์ให้เป็นดมาธิ จนใจมั่นคงแน่วแน่แล้ว จึงบำเพญ
 วิบัสสันดาตอไป ในที่สุดก็เห็นแจจแทงตตอดชงชรรวมทยงไมม่ใครได้
 เคยพบเคยเห็นเคย แมพระองค์เองก็ยงไม่เคยเห็น เพิงเห็นคราวนเอง
 ชรรวมทพระองค์จึงเห็นจรงน เรียกกันควา “อริยัสจ” แปรตว่าชอง
 จริงอนประเสร์ฐ ซึ่งดำมารททาปุกุชนให้เป็นอริยชนได้ เพราะ
 พระองค์เบนผวจรงเห็นจรงชงชรรวมอยางแทจรงน โดยไมม่ครูอาจารย์
 เบนความรูทพระองค์คตโตเองเชนน พระองค์จึงโตพระนามควา
 “พุทโธ” แปรตว่า พระพุทฐเจ้า หมายความว่าผู้รู เพราะความรูท
 พระองค์โตมานนเบนความรูชนสูง พระองค์จึงโตชอความรูนนอบรม
 ตวงจิตต์ จนจิตต์บริดฐฐแจม่ได้ หมตจตจากเครองเคร์ว้าหมองใจ มี
 โดธา โกรธ หตง เป็นตน พระองค์จึงโตทรงพระนามอยางเคยวกนหน
 อิกควา “พุทโธ” แปรตว่าผู้คินเค่มท หมายความว่า เมอพนกเดต์เดต์
 ใจคตนเบกบานไมม่หตบเหมอนคนมกเดต์ เมอมนาพระทยคตนเบกบาน

เช่นน พระองค์จงทรงปลดปล่อยตัวโลกให้ตนบ้าง ด้วยพระกรุณาตาม
 ความรู้ของพระองค์ เพราะฉะนั้นคำว่า พุทฺโธ จึงแปลว่าผู้รูปร่าง ผู้
 ตนบ้าง ผู้ปลดปล่อยบ้าง แต่ธรรมดาค้นมีความรู้ย่อมมีน้อยต่าง ๆ กัน
 บางคนมีความรู้แต่เพียงหวังความรู้ ไม่อยากให้ความรู้แก่ใครก็มี
 บางคนให้แต่ก็ให้ไม่หมดพุงก็มี ส่วนพระพุทธเจ้าของเราไม่ใช่อย่าง
 นั้น พระองค์ต้องการให้ความรู้จนหมดสิ้น ไม่ปิดบังอำพรางความรู้ไว้
 เดย เพราะพระองค์เป็นผู้จริง ๆ เป็นผู้ตนจากหัดได้จริง ๆ จึง
 ต้องการให้ความรู้เป็นการปลดปล่อยตัวโลกให้ตนจากหัดด้วยพระมหา
 กรุณาจริง ๆ ขอเถ้านักเป็นจริงอย่างนั้น นับแต่พระองค์ได้ตรัสรู้
 แล้วมา ก็เริ่มปลดปล่อยใจเวไนยสัตว์ด้วยวิธีทรงแสดงธรรมให้มีความรู้
 ตนแต่พระบัญญัติคอยตลอดจนผู้ภิกษุทั้งหลายเป็นอวดอ้าง ครั้นเมื่อ
 พระองค์จะเสด็จนิพพาน พระองค์ก็ทรงตั้งผู้แทนไว้สำหรับเป็นบรมครู
 สอนพวกเราตลอดมาจนถึงทุกวันนี้ ผู้แทนของพระองค์นั้นคือ
 พระธรรมวินัยเอง พระองค์ได้ทรงตั้งไว้เป็นผู้แทนคราวเมื่อพระองค์
 จะเสด็จนิพพาน ได้ตรัสแก่พระสงฆ์ผู้มีพระอานนท์เป็นประธาน โดย
 พุทธภาษิตว่า “โย โว อานนท ชมฺโม จ วินโย จ เทสิโต
 ปญฺญตฺโต โส โว มมจฺเจเน สตฺถา” ความว่า ต่อก่อนอานนท์
 ธรรมกถ วนยกถ ทเวตถาคตฺตทฺรงแ่ดตฺงแ่ดวบญฺญตฺโตแ่ดว แ่ทพวก
 เชอทงหตฺตาย เมื่อเราตวงดับไปแ่ดว พระธรรมวินัยทง ๒ ประการ
 นั้นจักเป็นคำลัดดา คือครูสอนของพวกเชอทงหตฺตาย ดังน ตามพระ
 พุทธภาษิตนเป็นพระยานหตฺกฐานที่แ่ดตงให้เห่นวว่า แม้พระพุทธเจ้าจะ
 นิพพานไปนานแ่ดวก็ดแ่ดมพระธรรมวินัยเป็นผู้แทนพระองค์ ก็เทากบ

พระองค์ยังอยู่เหมือนกัน ตามที่กล่าวมาตั้งแต่ต้นจนถึงตอนนี้ก็จะ
 ชี้ให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าคือใคร? คำตั้งชื่อของพระองค์คืออะไร
 ฝนบถพระพุทธศาสนามากคงเข้าใจตามกล่าวมานี้แล้ว แต่เพื่อจะ
 ตอบปัญหาข้อนี้ให้ชัดเจนออกวาระหนึ่ง จึงขอกล่าวอีกว่า พระ
 พุทธเจ้าคือท่านผู้จริง ๆ ไม่ใช่รูปร่าง ๆ ปรากฏ ๆ เป็นตัวตนจริง ๆ ไม่ใช่
 หตบ ๆ คน ๆ แต่สามารถปลดปล่อยตัวใดก็ได้ให้ตนตามไปด้วย คำตั้งชื่อ
 ของพระองค์นั้นมากมาย กล่าวโดยย่อคือพระธรรม ๓ วินัย ๓
 ที่เรียกกันว่าพระธรรมวินัย หรือโดยนามกรเรียกกันว่า "ศีลธรรม"
 ศีลคือวินัยนั่นเองเมื่อพวกเราทราบกันว่า พระธรรมวินัยเป็นคำสอน
 ของพระพุทธเจ้าและเป็นผู้แทนพระพุทธเจ้าด้วยเช่นนี้แล้ว พวกเรา
 เป็นผู้บถพระพุทธศาสนาจะปฏิบัติอย่างไร จึงจะชื่อว่าเป็นผู้บถ
 พระพุทธเจ้าได้ จะอธิบายพอเข้าใจดังต่อไปนี้

วินัยบถพระพุทธศาสนา

เมื่อเราเป็นเด็ก มารดาบิดาหรือผู้ใหญ่มาให้เราประณมมือชน
 กราบพระบ้าง ไหว้พระบ้าง หรือเมื่อเห็นพระสงฆ์ก็ต้อนรับให้ไหว้หรือ
 ถวาย หรืออุปัชฌาย์ หรือพระบาง นบนกรยาหรือพชทมารดาบิดาซึ่งจูงนิตสัยใจคอ
 ให้เขาตั้งพระพุทธศาสนา ให้รู้จักเคารพพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
 แต่เยาว์มา แต่พอเติบโตขึ้นบางคนก็ลืมเสียก็มี เห็นการกราบ
 ไหว้เคารพนบนอบเช่นของเดี๋ยวนี้ ที่จริงเป็นของดีแท้ ๆ แต่โตขึ้น
 ก็เคยดีไป ก็ลืมไปก็ทอดทิ้งไม่คอบอย่างนงม เพราะฉะนั้น วิชทมารดาบิดา
 สอนให้บุตรธิดารู้จักกราบไหว้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เช่นนี้
 จึงเป็นวิธทชกจุงเขาตั้งพระพุทธศาสนา อันแท้จริงการเขาตั้งพระพุทธ

คำสอนานน พวกเราเกิดมามีวาทกามาแล้วตั้งแต่เป็นเด็ก จนกระทั่ง
เติบโตเป็นผู้ใหญ่ แต่ทำไป ๆ ในที่สุดก็ตายไปเลยไม่รู้ว่าตัว
ทำอะไร เพราะการไม่รู้ว่าทำอะไรนั้นแหละเป็นเหตุให้จิตใจหย่อน
ลง จนกตายเป็นจุดจบและห่างออกไป เมื่อจะหวนระลึกถึงทไต่ทำ
มาแล้วแต่ปางหลัง ก็จะได้เห็นได้ว่าวชิรชนถือพระพุทธคำสอนานน พวก
เราได้ทำมาแล้วแทบทุกคน แต่ททำกนนั้นทำกนอย่างไร จะชอกตัว
เป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. เมื่อเราจะเข้าวัดพระพุทธคำสอนานน ชนตนเราต้องไหว้ครูก่อน
เป็นการแสดงคารวะต่อท่านผู้เป็นเจ้าของพระพุทธคำสอนานน แต่วชิให้
ครของเราไม่ต้องมอชมากมาย ไม่ต้องมีหวหมบายศรีอย่างไร เพียง
แต่นงเรยบรอย แล้วกราบเรยบรอย ๓ ครั้ง กราบอย่างเบญจางค
ประดิษฐ์ คือ ให้เขาทง ๒ ศอกทง ๒ ศัษะ ๓ จุดพนกแล้วกน เมื่อ
กราบไป ๓ ครั้งแล้วกตงใจไหว้คร เอาใจไปตงไว้ทครจริง ๆ แล้ว
ปากกัว่าใจกนไปตามปากกัว่า ดังน

“ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ”

แปลว่า ขอนอบนอมดมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้พระอรหันต
สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นนั้น ว่าอย่างน ๓ ครั้ง นเรียกว่าไหว้คร
พระพุทธเจ้าเป็นครใหญ่ เพราะเป็นเจ้าของพระพุทธคำสอนานน

๒. เมื่อเราไหว้ครเรยบรอยแล้ว ตอนเรากัปฏิญาณตัว (หรือ
ทเรียกว่าให้สัตยคำบานนเอง) วิชปฏิญาณตัวแล้วพระพุทธคำสอนานน
เชื่อว่าได้กระทำกนทุกท่านแล้ว และได้ทำมาตงแต่เด็กแล้วเหมือน
กน แต่เพราะไม่รู้จักกัตัวปฏิญาณนเอง ความนบถือจึงไม่ตง
วิชปฏิญาณนหน้าดังน

พุทฺธิ สรณิ คจฺณามิ แปลว่า ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะที่พึ่ง
ธมฺมิ สรณิ คจฺณามิ แปลว่า ข้าพเจ้าถึงพระธรรมว่าเป็นสรณะที่พึ่ง
สงฺฆิ สรณิ คจฺณามิ แปลว่า ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะที่พึ่ง

ว่าอย่างน ๓ ครั้ง คือ เต็ม ทุคฺคยมฺปิ ตตฺถยมฺปิ เขามา

เมื่อปฏิญาณอย่างนเสร็จแล้ว ขอของเราที่เปิดนใหม่เป็นขอ

อย่างเดียวกันหมด ชายเรียกว่าอุบาสก หญิงเรียกว่าอุบาสิกา จะเด็ก

หรือหนุ่มสาวหรือแก่เฒ่าก็เรียกอย่างนทงนน คำว่า อุบาสก อุบาสิกา

น แปลว่าผู้นั่งใกล้พระรัตนตรัย เพราะว่าเราปฏิญาณเช่นนแล้ว

ย่อมมีพระรัตนตรัยอยู่ใกล้กับใจ และใจนั้นก็ถึงท่านอยู่เต็มอ เราจะ

ไปไหนท่านก็ตามไปด้วย จะไปไร่ไปนาไปป่าไปเขา ท่านก็ตามไป หรือ

จะอยู่บ้านท่านก็อยู่กับเราด้วย เพราะเราคบถือท่านนถึงท่าน ท่านก็

นถึงเรา จึงเรียกว่าเป็นทพองของเรา เรามทพองอย่างน ใจเราก็ไม่

เศร้าหมอง เมื่อใจเราผ่องใสไม่เศร้าหมอง เราจะคิดทำมาหากิน

อย่างไรก็ไม่ขัดข้อง คิดเห็นหนทางได้ง่าย ๆ ถ้าเราไม่นั่งถึงท่าน ๆ

จะมาอยู่กับเราอย่างไร คือให้เอาท่านมาผูกแขวนคอไว้ ก็เหมือน

กับอยู่ห่างท่าน เพราะใจไม่นั่งถึงไม่เคารพนับถือท่าน เพราะฉะนั้น

เมื่อพวกเรามาปฏิญาณตัวดั่งว่ามาแล้วน แล้วทำใจให้อยู่กับท่าน

เต็มอ ท่านก็จะได้ช่วยคุ้มครองและให้ความสุขสวัสดิ์แก่เราอยู่ทุกเมื่อ

อย่างนเรียกว่าเป็นผู้เขาดูพระพุทธศาสดนา เป็นอุบาสก อุบาสิกาใกล้ชิด

สนิทสนมกับ พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฺฆ

เมื่อพวกเราให้ว้กรุและปฏิญาณตัวแล้ว ถ้าตบนจะตองม

ธรรมเป็นเหตุ ถ้าหรมขตถือและปฏิบตตามทปฏิญาณมา และตอง

ประพฤติกให้ด่่มกับที่ใ้ปฏิบัติญาณไว้ด้วย ถ้าปฏิบัติญาณมาแต่ัวไม่ทำ
 ตามปฏิบัติญาณ เขาเรียกว่าเป็นคนเดี้ยด่ย์ ใจไม่ซื่อตรงต่อพระพุทธ
 พระธรรม พระสงฆ์ ถ้าเป็นเพื่อนกันก็คบยาก เพราะฉะนั้น เมื่อ
 ปฏิญาณมาแต่ัวก็ต้องปฏิบัติตามปฏิบัติญาณ หลกทจะปฏิบัติคนนก็ขอ
 เมื่อปฏิบัติญาณว่า เรานบถพระพุทธเจ้า ก็ต้องปฏิบัติตามคำสั่งสอน
 ทพระองค้ทรงสั่งสอนไว้ไม่ผาฉน นบถพระพุทธธรรม ก็ต้องปฏิบัติ
 ตามธรรม นบถพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ช่วยปกครองพระพุทธศาสนา ก็
 ต้องปฏิบัติตามอย่างพระสงฆ์ เมื่อไม่ปฏิบัติตามที่ขอว่าไม่นบถน
 เอง เหมือนเรานบถมารดาบิดา เราก้ต้องปฏิบัติตามโอวาทของ
 ท่านเป็นตน จึงจะชื่อว่านบถท่าน เราผาฉนโอวาทของท่านเด้อม
 จะเรียกว่าเรานบถอย่างไร เมื่อเรานบถพระพุทธเจ้า เราก้ปฏิบัติ
 ตามโอวาทของพระองค้เช่นเดียวกัน จึงจะชื่อว่านบถ ก็เหตเหตุ
 แห่งความปฏิบัติที่เราตองทำด้วยความนบถนนั้นมมาก สดแต่จะเดือก
 ให้เหมาะแก่อดตภาพแแต่ความดำมารถ ถึงจะปฏิบัติตามอย่างใด ๆ
 ก็ใ้คุณใ้ประโยชน์ทงน จะยกมากถ่าวไนทน เรียกว่า "มนุ่ด่ธรรม"
 แปลว่าธรรมของมนุษย์.

มนุษย์ธรรม

เราเกิดมาเป็นมนุษย์ ถือว่าเป็นผู้มาต้งดีดกว่าสัตว์เดย-
 รัจฉาน แต่ความจริงถ่าจะเกิดเป็นมนุษย์ใ้ก็เด้นยาก ต้องอาศัย
 บุปเพกตบุญญตา คือบุญเกาททำไว้อุปถัมภด้วย จึงจะเกิดเป็นมนุษย์
 ใ้ได้ แแต่ถอกันถ่าชาติมนุษย์นแแต่เป็นทตงแห่งการบำเพญบุญกุ่ด
 จนถขนาด ตงแต่เบองตาคตอดถึงพระนพพานทเดยว เพราะชาติ

กำเนิดอื่น ๆ ไม่มีโอกาสพอที่จะทำบุญได้ เช่นกำเนิดแห่งสัตว์ที่ไป
เกิดในอบายภูมิ มนรก เป็นต้น ก็ไม่มีโอกาสที่จะมาคิดว่าเพ็ญบุญกุศล
เพราะมัวแต่ครองวาทะทุกขกรรมมานะ เนื่องด้วยผลแห่งอกุศลกรรมด้วย
หรือกำเนิดแห่งเทวดาที่สูงไปกว่ามนุษย์ก็เหมือนกัน มัวเพ็ดเพ็ด
ด้วยแต่ทิพย์สมบัติจนลืมบุญกุศล จึงไม่มีโอกาสได้ทำเพิ่มเติม
ต่อไป ส่วนชาติมนุษย์เป็นชนไม่ต่ำไม่สูง เป็นชนที่พอมีโอกาส
บำเพ็ญกุศลจนถึงขนาดได้ แม่แต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือ
พระอริยสาวก ถึงท่านจะเกิดอยู่ในกำเนิดเทวดาแต่ก็ยังคงขยันทน
กตบมาเป็นมนุษย์อีก เพื่อบำเพ็ญบุญกุศลให้สำเร็จเป็นพระพุทธรเจ้า
เป็นพระอริยสาวก เพราะฉะนั้น กำเนิดแห่งมนุษย์ จึงถือว่าเป็นสิ่ง
ด้วยประการดังนี้ ก็เมื่อพวกเราได้เกิดมาเป็นมนุษย์กับเขาชาติหนึ่ง
เพราะอำนาจแห่งบุพเพกตบุญญาตาเช่นนั้นแล้ว ก็ควรจะปลงใจว่า
เป็นบุญญาตาของเราแล้ว ในระหว่างที่ยังไม่ตายก็ควรบำเพ็ญบุญ
กุศล เพื่อต่อหน้าที่ที่เคยมีมาแล้วแต่เห็นหลัง อย่าให้ทุนเดิมต้องขาด
ไปหมดไป แต่คนเราเมื่อเกิดเป็นมนุษย์แล้วบางคนก็ยังไม่ค่อยรู้ตัว
ว่าเกิดมาเพราะอำนาจบุพเพกตบุญญาตา จึงเสียดัมบุญเก่า กตบ
สร้างบาปสร้างอกุศลตบต่างบุญเก่ากม ด้วยเหตุนี้ท่านจึงได้เป็น
มนุษย์เป็น ๕ จำพวกด้วยอำนาจแห่งความประพฤติก คือ

- ๑. มนุสฺสํเปโต   มนุษย์ดังเปรต
- ๒. มนุสฺสํติรจฺจนาโน   มนุษย์ดังสัตว์เดรัจฉาน
- ๓. มนุสฺสํเนรยิกโก   มนุษย์ดังสัตว์นรก
- ๔. มนุสฺสํภฺภูโต มนุสฺสํโส   มนุษย์จริง ๆ

อธิบายว่า ผู้ใดที่มร่างกายพิการ เทียบขอทานเขาเพียงชีพ
 ความเป็นอยู่ของเขาทุก ๆ อย่าง ๆ มีอาการดั่งเปรต ผุพ่นทานเรียก
 ความมนุษย์ดั่งเปรต ผู้ใดเป็นคนอนาถา คอยแต่อาศัยนาพภนาแรงคน
 อนเดียงชีวิต ไม่คิดที่จะทำมาหากินด้วยนาพภนาแรงของตน เทียบ
 เบียดเบียดเขาเกินเบนนตย มีอาการอย่างสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งมีแต่จะ
 แย่งกันกิน ไม่มีเมตตากรุณาต่อกัน ผุพ่นทานเรียกความมนุษย์ดั่งสัตว์
 เดรัจฉาน ผู้ใดมีหัวใจร้ายกาจเหี้ยมโหดร้ายทำแต่การทุจริต
 เช่นรังแกเขา ประหัตประหารเขา ฆ่าฟันเขาข่มเหงเขา เทียบดั่งชะโมย
 ฌอโองปถนัตตมภเขา เหลืองานเบนตน เมื่อถูกจับต้องติดคุกติดตะราง
 ต้องเล็ดลอดแห่งกรรมหน ต้องทนทุกข์ทรมานอยู่ในคุกตะรางเบนตน
 ดุจดั่งตัวนรก คนเช่นนี้เรียกความมนุษย์ดั่งตัวนรก ผู้ใดรู้สึกตัวว่าเกิด
 เป็นมนุษย์เพราะอำนาจบุญกุศลเก่าอุปถัมภ์แล้ว อุตด้าห้หาโอกาส
 บำเพ็ญบุญกุศลเต็มอ เพื่อเพิ่มเติมสัมพันธ์กับบุญเก่า บำรุงน้ำใจให้
 มีเมตตากรุณาต่อคนทั่วไป บำรุงความประพฤติให้ตั้งอยู่ในศีลใน
 ธรรม ผุพ่นแต่เรียกความมนุษย์จริง ๆ เพราะฉะนั้น เมื่อพวกเขาต้องการ
 จะเป็นมนุษย์จริง ๆ แตะไม่ต้องการเป็นมนุษย์ชนิด ๓ จำพวกดั่ง
 กตาวแล้ว ก็ต้องอุตด้าห้หาบำเพ็ญกรรมของมนุษย์ไว้ได้มาก จึงจะได้
 ขอว่าเป็นมนุษย์บุญกุศลสำหรับเบนตนเพิ่มเติมต่อไปในเบื้องหน้า แตะ
 มนุษยกรรมหน ก็คือศีล ๕ ประการนเอง เพราะศีล ๕ นเบนหตก
 แห่งความประพฤติอันดีคณิทจะทำคนให้เป็นคนทตชนไป จนเป็นชน
 อริยะ หรือจะเรียกว่าอริยธรรมก็ได้ นักปราชญ์ทงหตายมพระพุทธช
 เจ้าเบนตน ได้บัญญัติไว้โดยความประสงค์เพอบองกันความเบียด

เบียดกันเป็นใหญ่ และจะให้มีความประพฤติต่อกัน แต่ขอที่จะ
ปฏิบัติในศีล ๕ นั้น ต้องมีศีลมาทาน เรียกกันว่ารับศีลเพื่อให้ใจมั่นคง
จน หรือจะตั้งใจให้เป็นวัตรเองก็ได้ แต่ชนตน ๆ ย่อมไม่ขจัดเท่า
กับศีลมาทาน เมื่อตั้งนโมหรือไหว้ครุ และรับพระไตรสรณคมน์ตั้ง
กล่าวมาข้างต้นเสร็จแล้ว ถ้าตนมีศีลมาทานศีล ๕ หรือศีลอุโบสถ
ตามลำดับไป สุดท้ายจะพอใจศีลมาทาน

ศีล ๕ นั้น คือ

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี	เว้นจากการฆ่าสัตว์
๒. อทินนาทานา เวรมณี	เว้นจากการถือเอาสิ่ง ของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้
๓. กาเมสุมิฉุจจา วา เวรมณี	เว้นจากความประพฤติ ผิดในกาม
๔. มุสาหวาธา เวรมณี	เว้นจากการกล่าวคำเท็จ
๕. สุราเมรยมชฺชพมาทญฺจานา เวรมณี	เว้นจากดื่มสุราเมา คือ สุราและเมรัย

แต่วิฆเนศวรมาทาน เต็มคำว่า ดิग्ขาปทํ ศีลมาทียามิ ทุกภท ชิง
แปลว่า ข้าพเจ้าศีลมาทานดิग्ขาปท คือ เว้นจาก . . . . . ๖ ศีล ๕
ประการเราตรวจดูแต่จะข้อก็จะเห็นได้ว่าตัวนทำใจคนให้เป็นมนุษย์ที่
ดีดงาม ถ้าเราไม่มีศีล ๕ เป็นหลักแห่งความประพฤติแล้ว ก็จะเดือด
ร้อนไม่ใช่น้อย

ศีลข้อตนคือเว้นจากการฆ่าสัตว์
เขียมโหดดูร้ายจนถึงตางผลตายชีวิตกัน

๕ เป็นหลักป้องกันความ
คนทไม่มศีลชอนกาทบ

แล้ว น้ำใจก็จะปราศจากเมตตากรุณา และจะเหี้ยมโหดร้าย ไม่
 คิดถึงความเดือดร้อนของกันและกัน จะข่มเหงกัน ตักกัน ชำกัน ประหัด
 ประหารกันโดยง่าย จึงตองนึกว่า ถ้าเราไปทำอย่างนั้นจะบาป
 ใหม่ เมื่อเขาชอนมานก ก็จะได้เห็นแบบบาปหนัก เพราะชีวิต
 ของเรา ๆ ก็รักและอยากให้อยู่นาน ๆ ร่างกายของเรา ๆ ก็รักไม่
 อยากให้ใครมาประทุษร้ายเดินรังแกเรา คนอื่นเขาก็เหมือนกับเรา
 นนแหละ เมตตัสต์ดีตัวเดียวจรณานมก็รักชีวิตร่างกายเหมือนกับเรา
 เช่นเดียวกัน ถ้าเราไปทำกับเขาเช่นนั้น ถ้าไม่ถึงตายเพียงแบบแผล
 เดี่ยว โฉม แบบแผลแบบ หรือพิการลงไป เขาก็ทำมาหากินต่อไปไม่ได้
 ก็เท่ากับตัดประโยชน์ครอบครัวของเขาไปด้วย บุตรภรรยาที่เคยพึ่ง
 พากอาศัยเขาก็กิน ก็อดยออดอยาก ตกทุกข์ได้ยากลงไป ถ้าเขาถึง
 ตายลง ก็ชารายใหญ่ เท่ากับตัดชีวิตของคนทพึ่งพากอาศัยเขาตั้งอีก
 มากนัก ถ้าหากเขามชีวิตอยู่ต่อไปแล้วเขาจะได้ทำมาหากินเพียง
 ครอบครัวตลอดถึงญาติมิตร และยังช่วยประเทศบ้านเมืองอีกหลาย
 ทาง และยังเป็นเพื่อนของเราต่อไปอีกนาน ถ้าเขาตายเพราะตัว
 ก็ไม่สำคัญอะไร แต่ไม่ใช่ออย่างนั้น เมื่อเขาตายแล้วก็ปล่อยให้คน
 อื่นทพึ่งพากอาศัยเขาก็อดยออดเดือดร้อนตามไปอีกไม่ใช่น้อย เราทำ
 แก่เขาอย่างนั้น เราจะเบียดเบียนหรือ เขาก็ต้องเดือดร้อนใจอีก นกถึง
 เรื่องททำแก่เขาเช่นนั้นก็กตบทไหวรอนมากจน ถ้ายิงถูกจับถูกคุมขัง
 ด้วยกยิงรายใหญ่ ต้องเดี่ยวเวดทำมาหากิน ต้องททุกข์ตรากตรำ
 และต้องปล่อยให้บุตรภรรยาญาติพี่น้องปล่อยให้คนทพึ่งพาเดือดร้อนไป
 ตามด้วยอีกเหมือนกัน เป็นนการก่อเวรแก่กันทงต้องผาย เพราะฉะนั้น

การเบียดเบียนพวคทหารวางกายตางผดตัญจน ท่านจึงจัดเบนาการ
 เบียดเบียนพอนตาคัญแตะเบเนนทจจรตเบเนนบาปตงกตาวมา นักปราชญ
 มพระพุทศเจาเบเนนตน จึงไดเบญญตศัดต ๓ ใวเพือบองกนมิให้
 เบียดเบียนพวคกน เบเนนใหอภยแกกนทงตองฝาย เพราะผุม
 ศัดชอนยอมมเมตตากรณารจกรกโครกน รุจกตงตารเพอนมนุษย์
 ตตอดตงตควทวไป เมอมศัดชอนประจาทกคนทกบ้านแตว เวาจะ
 ไปบ้านไหนกมแตมตริไมมศัดตริ เมื่อไมมศัดตริ เวาก้ไมตองระวง
 ใจเวาก้สบายปตอดไปรงอยเยเนเนนตงช ฉะนนศัดชอนตงเจเนนหตค
 ตาคัญของมนุษย์ประการหนง

ศัดชอท ๒ คือห้ามการตกระโสมย ชอนกเบเนนตาคัญอกเหมอน
 กน เพราะคนเราชาดศัดชอนหรือไมมศัดชอนกาทบใจแตว ใจเวา
 ก้จะคิดเอาแตไดฝายเตยว ไมมองเห็นความทกชยากของคณอื่นไต
 เตย เวาตองนกดตควเรเองกอนเบเนนอทาหรณ เวาเกิดมาไมมีอะไร
 ติตตควมาเตย ตองมาหาเอาทหตงทงนน คือตองทามาหากน ตองท
 การงานอวเบงอตางนา ใชนาพกนาเรงทนตราคตราดาบากกวาจะ
 หาไดมาเตยงปากเตยงทอง เตยงมารดาบิดาเตยงบุตรภรรยา ตตอด
 ตงจบบจ่ายใส่ตอยจนกะทงทาบญ ทาทาน กิเบเนนการแต่นยากดาบาก
 ทรพยตงเงินทองตตอดตงของใส่ตอยทเวาหามาไดนน เวาก้ใหม่ ถ่า
 เวาก้ เขาคอคณอนกรกไมนอยไปกวาเรเตย ถ่าเชนนนมโครเขามา
 ตกระโสมยของ ๆ เวาทหามาไดตวชนาพกนาเรงเชนนน เวาโกรชเขา
 ใหม่ ถ่าเวาโกรชเขา เมื่อเวาไปทากับเขาเชนนนบาง เขาก้ตองโกรช
 เวาเชนเตยวกน นักแตเห็นเบเนนบาปแตวมไซหรือ ยงกวานนของ

ที่เราหามาได้เนี่ย ยังจะเป็นประโยชน์อีกมากมาย ยังจะต่อชีวิตครอบครัว
 มารดาบิดาญาติมิตรตลอดจนได้อุปถัมภ์พระเจ้าข้าหรือทำบุญ
 ทำทานด้วย ถ้ามีใครมาตักเขาไปเดี๋ยก็เป็นการตัดทอนชีวิตและการ
 พระเจ้าข้าให้สดง เช่นเรามีควายสำหรับทำนาสักตัว ๓ ควายตัว
 เดียวเท่านั้นบหนึ่งจะช่วยทำนาหาข้าวให้เรากินได้อย่างน้อย ๒ เกวียน
 ถ้ามีน้อยนานกับเราถึง ๓๐ ปี มันก็ของทำข้าวให้เราได้ถึง ๒๐ เกวียน
 ต้องนึกดูหรือว่าข้าวเกวียนหนึ่งจะนำมาเปลี่ยนแปลงเป็นอะไรได้บ้าง
 เป็นข้าวสารสำหรับหุงกินเพียงชีวิตคนได้หลายคน เป็นกับข้าวเป็น
 ผาหุง ผาห่ม เป็นเครื่องใช้ไม่ด้อยค่าๆ ตลอดเป็นค่าเด้าเรียนของ
 ลูกหลาน ทั้งเป็นการเจือจานอุทิศบุญชาติ คำสอนตามลำดับ ถ้ามาก
 เกวียนไปก็ได้อาศัยช่วยคอกออกไปอีก ถ้าหากมีใครมาตักควายเราไป
 สักตัวหนึ่ง ก็เหมือนตักชะโมยเอาชีวิตเอาผาหุงผาห่มเอาข้าวสุก
 ข้าวสาร เอาการทำบุญทำทาน เอาค่าเด้าเรียนของลูกหลาน เอา
 ชาติคำสอนของตัวไปด้วย ถ้าเขามาตักของเราไปเราก็ต้องเสีย
 ประโยชน์อย่างนี้ แม้เราไปตักชะโมยเขาก็เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น
 นักปราชญ์มพระพุทธรเจ้าเป็นตนจึงบัญญัติศีลข้อนี้ไว้ เพื่อบอกกัน
 ความเบียดเบียนพรพยสันของกันและกันเช่นนี้ และเพื่อบอกกันไม่ให้
 แยงคของเขา ให้รู้จักนบถอดศีลในพรพยสัมมตของเขาเป็นทง เมื่อ
 มศีลข้อนี้ประกาศแล้วจะมอชยาคัยเออเพื่อแผ่แผ่เจือจาน ทำให้
 เห็นทุกข์ของคนอื่นเหมือนกับของตัวเอง ไม่ยกยกออกนอกโงงรุกทไร่นาบ้าน

ห้องของเขา เพราะเห็นแก่จะได้ เมื่อเห็นเขาตงเนอตงตวไตก็พดอย
อนุโมทนาสาธุไม่คิดอิจฉาริษยาเขา จึงจัดเป็นหตกแห่งความประพฤติ
อันสำคัญของมนุษย์ออกประการหนึ่ง

คัดขอท ๓ คือเว้นจากความประพฤติผิดในกาม ชอนกนบเบน
สำคัญอกเหมอนกน เพราะคนเรายังอยู่ในโลกตราบไต ก็ยังต้อง
เกี่ยวของอยู่ในกามตราบนน แต่เมื่อรูว้างตองเกี่ยวของกับกามเช่น
กตองรุจกว่าประพฤติอย่างไรเป็นผิดกาม ประพฤติอย่างไรเป็นชอบ
ไม่ผิดกาม เมื่อประพฤติชอบต่อกามแล้วจึงจะยังความเป็นอยู่ให้
ดำเนินไปเรื่อยเรื่อย ไม่แตกแยกกันเป็นหมู่เบนนก แต่คำว่ากามๆน
กินความกว้าง ควรจะรุจกว้างๆ สักหน่อย ถ้าจะแปลก็แปลว่าอารมณ์
ที่รักใคร่ที่ชอบใจนั่นเอง อารมณ์เช่นนกคือ รูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ เรียกกันว่ากามารมณ์ เรายังอยู่ในโลก เราก็ต้องประสพ
กามารมณ์ เช่นนเล่มอไป เมื่อเรายังเกี่ยวของอยู่ เราก็ต้องประพฤติ
ต่อกามารมณ์ให้ชอบ ให้ถูก จึงจะสมแก่ความเป็นมนุษย์ที่ดี ประพฤติ
อย่างไรได้เรียกว่าประพฤติชอบ ถ้าจะตอบง่าย ๆ ก็ว่า ต้องชอบตรง
ต่อหน้าที่ของตนเอง เพราะหน้าที่ไม่ว่าของใคร ก็ต้องเกี่ยวของกับ
กามารมณ์ทงน เช่นเป็นมารดาบิดาก็ต้องชอบตรงต่อบุตรีธิดา ท่าน
บารุงด้วยเมตตากรุณาเป็นต้น เป็นบุตรีธิดาก็ต้องชอบตรงต่อมารดา
บิดาด้วยตั้งใจปฏิการะตอบแทน บุญคุณท่านด้วยความกตัญญูกตเวที
เป็นครูอาจารย์ก็ต้องชอบตรงต่อศิษย์ด้วยการให้โอวาทานุศาสน์และ
อบรมสั่งสอน เป็นศิษย์ก็ควรต้องชอบตรงต่อครูอาจารย์ด้วยการตั้งใจรับ
โอวาทานุศาสน์ และประพฤติตนให้มั่นคงในความปฏิบัติชอบต่อท่าน

เบนด้ามภรรยาของตนตรงต่อกัน ไม่นอกใจหรือเอาใจไปนอก
 ด้วยการทำตามหน้าที่ของตนฐานเบนด้ามภรรยา เบนญาติเป็นมิตร
 กตของซอตรงต่อกันตามฐานทเป็นญาติเป็นมิตร เบนผู้ปกครองเขา
 กตของซอตรงต่อกันที่อยู่ในปกครอง โดยการช่วยบรรเทาทุกข์บำรุงสุข
 ให้เขา เบนผู้อยู่ใต้ปกครองท่าน กตของซอตรงต่อกัน โดยความ
 ประพฤติตนให้เป็นพดเมองดี การประพฤติซอตรงต่อหน้าที่ของตน ๆ
 ดังกล่าวมาเป็น อุทาหรณนแต่เรียกว่าประพฤตชอบต่อกัน ถ้า
 ประพฤติผิดตรงกันข้าม คือไม่ซอตรงต่อหน้าที่ของตน ๆ ท่านก็เรียกว่า
 ประพฤตผิดในกาม แต่คำว่าประพฤตผิดในกามในที่นี้ เมื่อจะกล่าว
 โดยตรงแล้ว ก็คือการล่วงเกินหญิงที่มีผู้ปกครองหรือคู่ครองของตน
 เพราะการประพฤตเช่นนั้นเป็นการแฉ่งดงความไม่ซอตรงต่อกัน อันที่
 จริงคู่ครองเรียกว่าเป็นทองแผ่นเดียวกัน ถือกันว่าเป็นคน ๆ เดียวกัน
 ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน ต่างฝากกายมอบหมายชีวิตแก่กันแล้ว ถ้า
 คู่ครองใดทำทองแผ่นเดียวกันนั้นให้กตายเบนนทองแดงขน หรือให้
 แแตกแยกกันชน คู่ครองนั้นอย่าหวังความสุขเลย มีแต่จะระแวงกัน
 ราวไป ไม่เป็นอันคงหน้าตามากันโดยสวัสดิ์ ในที่สุดก็แตกกันแต่
 ราวรานกันไปจนกระทั่งญาติมิตรทั้งต้องฝ่าย อีกประการหนึ่ง โดก
 ยงนับถือเชื่อด้ายกันอยู่ยาวนานเป็นดกเบนนหาดานเบนนเหตุของผู้นนผู้น
 ผู้นนผู้นเป็น บู้ ยา ตา ยาย เมอมบุตรชดากตของการใหม่คู่ครองที่
 ด่มควรวกัน และต้องการปลดกฝังให้เป็นหลักฐาน ไม่ต้องการให้ใคร
 มาดอบดักข่มเหงเอาไปโดยพดการ อันเบนนเหตุทำเชื่อด้ายให้สืบด้น
 กัน ถ้ามีใครเขามาทำแก่เราเช่นนั้นก็เบนนเรื่องชดใจกันทั้งฝ่ายเราฝ่าย

เขา หรือเราไปทำแก่เขาเช่นนั้นบ้าง เขาก็ไม่ชอบเช่นเดียวกัน
 เพราะฉะนั้นนักปราชญ์มพระพุทฺธเจ้าเบ็นคน จึงบัญญัติศีลชอนไว
 เพื่อบองกนมิให้เบียดเบียดพกนในทางกาม เบนการตคตคเหตุแห่ง
 ความทะเลาะวิวาทและการแตกด้ามคคกนเดี่ยแต่ในชนตน เมอมา
 ตงอยู่ในศีลชอนเดว จะไดมความด้ารวมในกาม คือจะมีความ
 ซอตรงตอกนตามหนาท และโดยณะเพะก็จะไดบาเพญ์ถารตั้นโดย
 และปตวตริไดบริบรณ เบนการเพมด้ามคคไหยงชนไป จึงนับเบ
 หลกแห่งความประพฤตอินด้าคณของมนุษย์ยกประการหนง

ศีลชอท & คือเวณจากกถาวคาคาเทจ ชอนเบนการตคตบาปตค
 ทจจวิตทางปาก เพะระปากเรวมหนาทพุด ถาพุดไมมคตคกบกกม
 เบนทจจวิต เบนเหตุให้ตองเดี่ยชวตรางกาย เดี่ยทรพยเดี่ยเงินทอง
 ตองคตคคทระวางกม ปากทพุดออกไปกตายเป็นทจจวิตจันรวมเบ
 & คือ พุดโกหกหลตอกตวงเขาให้หลงว่าเบ็นจรง ๓ พุดจาหยาบคาย ๓
 พุดล่อเดี่ยคยุงเขาให้แตกราวกน ๓ พุดเพอเจอเหตุวโหดไมมหลก
 ฐานอ้างอิง ๓ รวมเบเนวจทจจวิต & ประการ จคเบเนความประพฤตชว
 ทางปาก นักปราชญ์มพระพุทฺธเจ้าเบ็นคน จึงไดบัญญัติศีลชอนไว
 เพื่อบองกนความเดี่ยหายทางวจา และเมอตงอยู่ในศีลชอนเดว
 จะมวจาด้วรวมระมคระวงคชน จะพุดกพุดตรงจ ไม่มีเคด็อบคตม
 ไมมเดหเหตุยมพุดกเพดงหรือหลตอกกน พุดแต่คาคาทออนหวานจับใจ
 ไมบาดหระคายได้ค พุดแต่ถอยคาคาทจะชกจุงให้ด้ามคคปรงตองกน
 เห็นทางใดจะแตกราวกนชน กชแจงปรับความเข้าใจกนให้ถูกตอง
 พุดแต่ถอยคาคาทมหลกฐานอ้างอิง ให้มุงได้ประโยชน์ เหตุอันถวน

ของนกขาง ๆ โดยรอบอีกด้วย ที่เรียกกันว่าเป็นคนรอบคอบ ดัดคือ
 ความหนักแน่นแหวะเป็นธรรมชาติสำหรับแก้เมาให้ร่าง ดงจนไม่เมาอีก
 เมอหายเมาแหวะก็จะหนักถึงคุณความดี หนักถึงบุญกุศลได้ และจะได้มี
 กำตั้งอุทิศสำหรับทำต่อไป แต่คนเราบางคนเมาในยังไม่ทันจะร่าง ดง
 กذبเอาเมานอกเขามาแถมอีก เมอเป็นเช่นนั้นอกกับ กษาคจจะร่าง
 เมาดับเป็น คนไม่เมาได้เด้า มันเป็นของน่าประหลาดเหลือเกิน ดู
 ข้างไม่รักตัวเลย แต่ปากก็ว่ารักตัว ถ้ารักตัวแหวะจะยอมให้ตัวเป็น คน
 เดวเช่นนั้นได้หรือ เพียงร่างกายของเราโดยปกติต้องกินข้าวสำหรับ
 บำรุงเลี้ยงเพื่อให้มีชีวิตเบนนอยู่ จะได้ประกอบการทำงาน ละดวง ด้บาย
 แทนที่จะให้มันด้บายกذبไปหาเหล่าให้มันกินแทนข้าว พอเหล่าเขา
 ไปแหวะมันเมา เมอมันเมาแหวะมันกตมกน ดมนอน พอเหล่ามันหน
 ไปแหวะมันกบ่นว่าปวดหัวละ เมอยดะ อ่อนเพลียดะเหี้ยใจละ บางคน
 กินหนักเขาจนกะเพาะไม่ม่อาหาร มีแต่เหล่า พอมันหนไปหมด กะเพาะ
 กว้าง คราวนตมกมาดะ ในที่สุดเป็นตมตายก็มี บางทีเดิน โดหิตแตก
 ตายก็มี บางทีเหล่านมนกกคกะเพาะบ้าง ถ้าได้บ้าง กตายเป็นโรค
 ภายในตายก็มี ที่ไม่ตาย กำตั้งก็อ่อนแอตงไป จะคิดอ่านทำมาหากิน
 กัดเขาไม่ได้ ดัดบุญญาภพันเพื่อนกตายเป็นคนเดี่ยวจิตต์ไปก็มาก
 ที่จริง อาการบวักปรากฏชนตงแต่เริ่มกินแล้ว เช่นไม่เป็นคนขาง
 พุดกพุดได้จจจนฟังไม่ทัน เรื่องที่พุดแหวะกพุดออกอยนนแหวะไม่รู้จัก
 จบ เคยเป็นคนด้ภาพกตตายเบนนตมทะเล่ ยงมคนห้ามกเหมอนยงยุ
 อดเป็นคนเก่งกาจชน ขยอกครนพนแทงเขา ในที่สุดก็เกิดเบนนเรื่อง
 ชน พอเบนนเรื่องชนแหวะ คราวนกตของเตรียมเงินทองไว้สำหรับค่าทำ

ขวัญ คำชน โรงชนคำต คำตคคคตระวางค่อไปอีก บางคนไม่เคยฆ่าเขา
 ไม่เคยดกชะโมย ไม่เคยผิดในกาม ไม่เคยพุดปด ครั้นเหต่าเข้าไประดับ
 เป็นทำได๋หมต และทำร้ายแรงยิ่งกว่าคนปกค็อก บางคนเคยทกทก
 เอาว่า เหต่ามนเบนเพื่อนคืด ทจรงไม่ใช่เพื่อนเคย เพราะมนเบน
 แแต่ค่วยให้ทำชวแทนน พอมันนยให้ทำเด็จแแต่มนกทงหนไปเด็ย
 พอมันหนไปแแต่ควกกตบกตวใหญ่ กตวความผิดททำไว๋จะปรากฏ
 ชน กตวเขาจะรุ กตวเขาจะเห็น เพราะกตวมนนเหต่าจิงเคยหนคตต
 เบ็ดเบ็งไปตามยถากกรรมหนเขาบาเขาตง ไปบ้านโนนพกบ้านน ไม่
 เบนอนกนอนนอน หิวหนกเขากเทยวหากนกตางคิน กตางวนกกตว
 เขาเห็น ชนทลัดชอชองคตวทมารดาบิดาตงให้กพตอยหดบหนไปคตว
 คตงเป็ดยนใหม่เป็นคนใหม่รำไป เด็ยชอแดงไปบ้านโนนเป็นค้ำ ไป
 บ้านนเบนเชยว ชอชองพวกนจิงยวคตงหต่า นเวรเท่ ๆ ทวาร์ก
 คตวแต่ปาก กตบหากความยากได้คว จะเรียกว้าเป็นคนรักคตวอย่างไร
 แแต่ยังพตอยให้ญาคัพนองคตบคตวเด็ชคตวอนไปคตม ๆ กนอิกคตว
 เพราะฉะนน เรองเหต่าจิงไม่ใช่เพื่อน แแต่บางคนกกว่าค้ำหรบเก้ทุกช
 นกไม่จรง กตบเบนเรองเพมทุกชหนกเขาอก เช่นเบนทุกชอะไรมา
 กมากนเหต่า เหต่าเขาไปแแต่มนกเมมา เมมาแแต่มนกตมทุกช ทุกช
 มนกไม่หนหรือหายไปไหน มนกตบหดบชอนอยู่โนนเอง แต่พอ
 คตวแแต่มนกมาหาอก ทนทุกชใหม่กเพมชนอก ทุกชใหม่กเพม
 มานนคคตททุกชตงกตวแแต่ชวางคตนนเอง แแต่ยังจะแแต่คตงเด็ย
 เงินค้ำเพมทุกชอก ถ้าไม่มกถงกบกเขา จ้านาเขากนจนหมตคต
 ถาทากนเองกตคกฏหมายคตงคตบปรบ มนมแแต่เรองเด็ยทงนน โทษ

ของเหตุนานมากนัก แต่สรุปกล่าวเป็น ๖ ประการตามทพระพุทธรเจ้ากล่าวไว้ คือ ๑. ต้องเดี่ยทรพย์ ๒. ก่อการทะเลาะวิวาท ๓. ให้เกิดโรค ๔. ต้องถูกตีเตียน ๕. ไม่มีเมียชอายุ (คือเป็น คนหน้าด่าน) ๖. ทอนกำลังดีปัญญา และยังทรงแค้นดั่งว่าเป็น อบายมุข คือ ประทุแห่งความนิบหนวยอีกด้วย ถ้าใครชนทำ ชน ประพฤติ ถึงจะไม่มีใครแข่งก็ต้องตกอยู่ในคำดำปของพระพุทธรเจ้า ว่า นิบหนวย นนเอง และนิบหนวยจริง ๆ ด้วยดงเห็นปรากฏอยู่แล้ว

ทำไมคนเราจึงชอบ ก็เพราะมันส์นุกบ้าง ติดรด์เมาบ้าง เพราะ มนเบนของเล็ดพิศ ดงได้คิดแค้นดะได้ยากนัก บางคนคิดจนงอมแงม แลว ถึงเวดาเขาพรรษา ๓ เดือนออกด้าให้เวนไมคม พอออกพรรษา แลวก็ดงหนาคมไปอก ๘ เดือน คนเซนนงยงมหนามาคุยกับเขาด้วย ว่า ฉนอดเหตาได้ ๓ เดือน ถ้าจะเทียบดแลวเขาฉนนได้กาไรหรือขาด ทุน ก็เห็นได้ชัด ๆ ว่าได้กาไรถึง ๖ เดือนแล้ว ถ้าขาดทุนแล้วคงไม่ ปฏิญาณอดถึง ๓ เดือนออก ถ้าจะให้ดแลวอด ๘ เดือน กินเดี่ย ๓ เดือน อย่างนกวรด์วรเด็ริญเบนอย่างยง เพราะค่อไปอาจอดได้ถึง ๓๐ เดือน ๓๓ เดือน หรือ ๓๖ เดือน แลจะไดบุญกุศดแรงชนอก เรองเหตุน มีโทษมากมายเดี่ยหายก็มากดงกดาวมาชางตน นักปราชญมพระ พุทธรเจ้าเบนตน จึงทรงบัญญัติชอนไวเบนหดกแห่งความประพฤติ ชนด้าคณอกประการหนง เมอรกษาคัดชอนแลวจคตใจก็จะแซมชน แจ่มได้ มีดคึดมปชญญะรอบคอบ เมื่อใจได้สอาดแล้ว จะคิด ตริตรองทำมาหากินก็เบ็นดีวดดี ร่างกายก็ผ่องได้ไม่ทุพพดภาพ แลจะ ชอวาเบนอนรักษาดวรด์มกบทวาควเบนทรก แลจะเบนอนบดประทุแห่ง

ความนิบหนายทรัพย์สินและข้อดีของวงศ์สกุลทุกด้าน สัมควรที่พวกเราจะ
พิจารณาไตร่ตรองดูแล้วปฏิบัติตาม จะมีแต่ความดีสุดดีดีดีเป็นของ
หน้าด้วยประการฉะนี้

คดี & ประการนเมอหม่นรภษาดวยนาใจจริงแล้ว จะช่วยบีด
ประตูแห่งความทุกข์ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตด้วย และเป็นหนทาง
เจริญแห่งทรัพย์สินเงินทอง เป็นการเพิ่มพูนรายได้ที่มั่งคั่งให้เจริญ
ยิ่งขึ้น จุดเป็นคนมอริยทรัพย์คอทรัพย์ภายใน ทั้งเป็นทางสู่คติและ
นิพพานต่อไปในเบื้องหน้า เพราะฉะนั้น ท่านจึงกล่าวอานิสงค์ไว้ว่า
“สี่เลน สุกตี ยนต์สี่เลน โภคสมปทา สี่เลน นิพพตี ยนต์” ดังนี้
เพราะฉะนั้น พวกเราผู้หวังผลดังความาน ควรชำระคดีให้บริสุทธทุกเมื่อ
เทอญ

ข้อเตือนบทสุดท้าย

ขอตักเตือนท่านผู้อ่านทั้งหลายในโอกาสด้วย เมื่อพวกเรารู้จัก
วชิรบถอพระพุทธศาสดาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสดา
เช่นนี้แล้ว ทำอย่างไรจึงจะให้ความนับถือและความปฏิบัติตนนมนคง
อยู่ได้เสมอไปได้ ขอนตองแต่ใจ เพราะอะไร ๆ ใจเป็นใหญ่
ถ้าใจจริงแล้วก็ไม่ยาก ถ้าไม่จริงแล้วเห็นเป็นยากทั้งนั้น เพราะฉะนั้น
จึงตองตั้งใจให้จริงและรักษาจริงไว้ตลอดเดยวเท่านั้น ที่เราจะรักษาจริง
นตองมีอธิษฐานใจก่อนว่าเราจะทำอย่างนั้น ๆ จนดำเร็จ แล้วจึง
จะทำอย่างนั้น ๆ ต่อไป ถ้าตั้งนยงไม่ดำเร็จเรากก็ไม่เริ่มทำดังอื่นต่อไป
นเรียกว่าอธิษฐานใจ บัดนี้เราจะอธิษฐานใจอย่างไรจึงจะให้มันคง
เสมอและให้ได้ความสงบใจเสมอ ขอนพวกเราโดยมากก็ทราบแล้ว

ว่าวัดเป็นที่พักประชุมทำบุญทำกุศลประจำตำบลและบ้านเมืองของเรา
 และทั้งเป็นที่ประชุมอยู่แห่งพระรัตนตรัย คือพระพุทธเจ้า พระธรรม
 พระสงฆ์ ด้วย เมื่องวันพระ ๘ ค่ำหรือ ๑๕ ค่ำ พวกเราก็ออกไป
 ประชุมที่โบสถ์หรือศาลา ในชั้นต้นก็ได้เห็นพระพุทธ พระธรรม
 พระสงฆ์ อันจักเป็นที่ตั้งนาคูตรยี่ถ้วนหนึ่ง แดงคือนักจัดการบูชา
 พระรัตนตรัย ทำวัตรถ้วนมนตร์ไหว้พระแลวดนาคูธานต์ จะเป็นที่ตั้ง &
 หรืออุโบสถศักดิ์ก็ได้ ตอนนั้นเมื่อพระเทศน์ก็ได้ฟังเทศน์ออกด้วย เทศน์
 จบแล้วจะกลับบ้านทำกาารงานต่อไปก็ได้ หรือว่าจะขยู่วัดจนตลอด
 คณิกบวชก็ได้ แต่ถาได้รักษาอุโบสถด้วย ก็ต้องเว้นกาารงานที่เป็นเหตุ
 เบียดเบียดพลัดตัว เรามาพากันทำอย่างนทุกวันพระไม่ได้หรือ เพราะ
 เวลาคาเราต้องเสียดไปเพียงมาวดนอย่างมากก็เพียง ๒-๓ ชั่วโมงคอดัง
 แแต่ตอน ๓ โมงเช้าถึงตอนเพดเท่านั้นดูก็ไม่มากมายอะไรเลย เอาเวลา
 ไปเสียดโดยไม่มีประโยชน์อย่างอื่น ๆ มากกว่านออก แต่บางคนพูดว่า
 เวลาชาวแกตองเกยว เวลาฤดูไถนาหรือหว่านข้าวก็ตองไถตองหว่าน
 ทวานกถก แต่เราตองเวลาเพียง ๒-๓ ชั่วโมงเท่านั้น แล้วไปทำตอไป
 ก็ได้ ชาวมนจะทนแกหรือนามนจะเสียดเพราะเวदानนทเดียวหรือ ใน
 ดมัยโบราณ เมื่องวันพระเขาตองให้วให้ควายหยุดพักทำกาารงาน
 ก็เพื่อจะปลัดอยให้มันหาความสงบใจบ้าง ส่วนเจ้าชตงก็ตองเขาวัด
 ถอดศีลฟังธรรมไป นนบเบนคตอนด แม่ในบตนเขากยงปฏิบตเช่นน
 อยู่กยงมี ถาเราได้อธิษฐานใจเป็นการทตตองดูเสียดก่อนว่า ใน ๔ วัน
 พระเราจะพรอมกันใจกันไปวัด แล้วเราก็ออกไปให้พรกพรอมกัน
 ทุกคน ทงหนุ่มทงสาว ทงเฒาทงแก ทงเด็กทงผู้ใหญ่ แล้วพากันทำตาม

วิชาดังกล่าวแล้ว พอพวกเราทำได้ครบกำหนด ๔ วันพระตามที่อธิษฐาน
 ไว้ ชื่อว่าเห็นหน้าใจเราจริงเขาแล้ว ทนท้ออธิษฐานต่อเบนครึ่งท๒-๓
 ตามลำดับไปอีก เมื่อครบ ๓ ครั้งแล้ว ใจก็จริงแฉะมันคงที่เดียว ทำให้
 ใจคิดคำนายอยู่ได้ อย่างนี้เป็นวัชปฏิบัติคำนายได้มั่นคงแฉะ
 ได้มอด้วย แต่ว้ออธิษฐานน่อยากกำหนดวันให้มาก เพราะเห็นว่า
 มากทำให้เกิดเบองาย ต้องเอาที่ระน้อยๆ ไป หนักเข้าก็มากเข้าเอง
 เช่นเดียวกับเรากับอนชาวเด็ก ถ้าเขาชวโตกว่าปากเด็ก ๆ ก็เบอเฉย
 ไม่กิน ต้องบ่นให้พอเหมาะกับปาก จึงจะไม่เบอแฉะกินง่ายด้วย
 ฉะนั้น เราต้องนึกคทหรือว่าวันพระมีเท่าไร บัหนึ่งก็ ๔๘ วันพระเท่า
 นั้น เราจะเขาวัดกันเพียง ๓ เดือน หรือ ๓๒ วันพระนะเพราะเขาพรรษา
 แฉะเหลดออก ๘ เดือนหรือ ๓๒ วันพระเราไม่เข้ากัน ก็น่าเดี่ยตาย
 เวลายังนี้ เพราะดวงไปเปด้า ๆ ถ้าเราจะเขาวัดเพียง ๓๒ วัน จับ
 ท้องทำวัตรดวดมนตร์พอไต่บาง ก็พอตัดออกพรรษาแล้วต้องหยุดไปอีก
 ๘ เดือน ความรททองไว้กตมหมด ใจก็พอสงบคูนอยู่กับศีลกับธรรม
 ก็ห่างไปอีก ครนมาถงเขาพรรษาใหม่ก็ตงคทใหม่อก เมื่อไรจึงจะดี
 ได้ เพราะการงานไม่ว่าอะไรทงหมดต้องคิตคอกันได้มอ ใจจึงจะไม่
 จดไม่เบอ ยงนาน ๆ ไปทำครงหนึ่งใจก็เบอแฉะเฉาไม่เข้มชันแจ่มได้
 เมื่อเราอธิษฐานใจจนใจจริงชนได้แล้ว ใจก็่องแผ้วเตอมได้ศรัทธา
 ยงชน ใจก็รุกจกอนนอมตอปุชนยวตฤ เป็นคทว่า เมื่อเราเขาวัดเราก
 รกษากิริยากายเรยบรอย นุ่งห่มเรยบรอย มอกถอเครื่องดีกการะค
 คอกไม้ชูปเทียน น้เห็นใหม่คอเครื่องหมายแห่งบุญกุศตทงน ถา
 นาน ๆ ได้เข้าไป ใจก็ห่างเห็น การเคารพคารวะกันอยไป บางคทถึง

กบตมตวณุงฉากไมเรียบรอย   ซ่าแถมเอาเมาเข้าไปด้วยก็ไปพาด
 เกะกะต่อหน้าพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บางคราวก็ถือตะพดบ้าง
 ตะบองบ้าง ดาบบ้าง ศัสตราอาวุธอื่น ๆ บ้าง แทนดอกไม้รูปเทียนก็มี
 นินาเกดียดไม้ไผ่น้อย เป็นการดูหมิ่นพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
 ที่เรานับถือตนเอง ถ้าได้หมั้นไปอย่างว่ามาข้างตนหมดแล้ว ภิรยาเช่นนี้
 จะไม่เกิดเลย เพราะมีดวงใจเต็มได้ศรัทธาแล้ว ฉะนั้นจึงขอชักชวน
 ปฏิบัติกิจทางพระพุทธศาสนาโดยนัยที่กล่าวมา ตามกำลังแต่ละความ
 ดำารถพร้อมด้วยความตั้งใจจริง   จะได้รับผลคือความสงบใจ
 ความสุขใจ   อันนับเป็นผลแห่งการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ดัง
 พรพรรณามาฉะนแด.

สงฆ์โสภณกถา

แสดงในวันงานพระราชกุศล ๕๐ วัน
พระศพสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราธิบดี
ณ วัดราชบพิธ
วันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๐

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส.
โย โหติ พฺยตฺโต จ วิสารโท จ
พหุสฺสุโต ฐมฺมธโร จ โหติ
ฐมฺมสฺส โหติ อนุฐมฺมจารี
ส ตาทีโส วุจฺจตี สงฺฆโสภณเณตี.^๑

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิดีชชนาพระกรรมเทศน์นาถของ
พระเดชพระคุณพระดับพระบัญชาบารมี ด้วยบดินถึงอภิธกษิตต์มัย
เนื่องในกาดนิยมนับแต่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราธิบดีวิวัฒน์
สมเด็จพระสังฆราชเจ้าต้นพระชนมายุกำหนดได้ ๕๐ วัน สมเด็จพระ
บรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการ
บำเพ็ญพระราชกุศล โดยมีคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้จัด
มาประทับเป็นประธานในมหาศาลมาคม บำเพ็ญให้เป็นไปตามพระราช
ประสงค์ ทรงอุทิศถวายในสมเด็จพระสังฆราชเจ้าพระองค์นั้น โดย
อุปนายธรรมกถิตยาณวตร ต้องตามความปฏิบัติของวงศ์บัณฑิต
ทั้งเป็นอันได้ทรงทำหน้าที่แห่งพุทธมามกะและอัครศาสนูปถัมภให้
บริบูรณ์ เป็นการเพิ่มพูนบิตปราโมทย์แก่คณะสงฆ์และเหล่าพุทธ-
ศาสนิกชนในยามที่ของคูนยเดี่ยวองค์ประมุขตั้งมคราวนอภักดิ์ดทรงด้วย

ดมเด็จพระสังฆราชเจ้าพระองค์หนึ่ง ได้ทรงบำเพ็ญกิจจนเป็น
 ประโยชน์ของชาติดมมตและปรดมมต จดว่าเป็นอัครบัณฑิตใน
 ดมณมณฑลพระองค์หนึ่ง ได้ทรงอบรมพระองค์ด้วยการศึกษา ทรง
 พระธรรมวินัยทรงพระปริยตธรรมมาเป็นอย่างดี ทรงพระปรีชาเฉียบ
 แดดมดอดดองทรงอรรถพญชณะแตกฉานในพระปริยตธรรม ทรง
 บากบันในกิจการไม่ย่อหย่อน ทรงบำเพ็ญดมณธรรมปฏิบัติมั่นคง
 จนตอดอดวสาน แม่เมื่อได้ดำรงอยู่ในฐานะเป็นผู้นำดมณฑลโดย
 ตำแหน่งเป็นดกตมหาดังฆปริณายก ก็ได้ทรงทำนุบำรุงดมบรัชให้
 มความเจริญรุ่งเรืองทรงการศึกษาและการปฏิบัติ เต็มตามภูมิของ
 พระองค์ จดว่าได้ทรงอุปถัมภพระพุทธศาสนา ให้รุ่งเรืองไพโรจน์
 ชชวต ดำรงแวดด้วยพระคุณดมมต มพระปรีชาญาณ เป็นต้น
 ดองตามพระนิพนธ์พุทธภาษิตว่า

โย โหติ พุยตโต จ วิสารโท จ
 พหุสสุโต ชมมชโร จ โหติ
 ชมมสส โหติ อนุชมมจารี
 ส ตาทีโส วุจติ สงฆโสภโณติ.

ความว่า บุคคลใดเป็นผู้ฉลาด แดงวถำ เป็นพหุสสุต เป็น
 ผู้ทรงธรรม ทรงประพฤติธรรมตามธรรมด้วย บุคคลนั้น เป็นผู้คงท
 บันตคกถำว่าเป็นผู้บำรุงหมู่ให้งาม ดงน

พระพุทธภาษิตตรัสเทศนาโดยบุคคลาธิษฐาน ยกบุคคลผู้
 ดมบรรณด้วยคุณธรรมชณะดนนว่า เป็นผู้นำหรือเป็นหัวหน้าหมู่ดมมต
 ดต ซึ่งดำมารถทำนุบำรุงหมู่ดมมตให้เจริญไพศาลได้ แต่เมื่อแดดง

ถึงคุณธรรมอันจะทำให้เป็นเช่นนั้น ด้รูปความดีคุณธรรมเป็น ๔
ประการ คือ พุยตุตตา ความเป็นผู้ฉลาด ๓ เวสธารชย์ ความ
เป็นผู้เกิดวอกตา ๓ พาหุสัจจ์ ความเป็นผู้ศึกษามาก ๓ และ
ธมมานุชฌมปฏิบัติ ปฏิบัติตามธรรม ๓

ความเป็นผู้ฉลาด เรียกตามศัพท์ว่า พุยตุตตา คุณขोनยอม
เป็นสำคัญทางโลกทางธรรม เพราะเป็นทอบรมความคิดให้ถูก
ทาง คือเปลี่ยนจากความเขลาให้เป็นความฉลาด เปลี่ยนจากความ
ไม่รู้อะไรให้กลับเป็นความรู้อะไรได้กว้างขวาง ตลอดจนให้รู้จัก
เปลี่ยนแปลงแก้ไขสิ่งที่ไม่เจริญให้เจริญชนทนกาตทนดัมย กถาว
โดยประเภทเป็น ๓ ประการ คือความฉลาดรอบรู้เหตุเป็นเครื่องเจริญ
เรียกว่า อายโกศตอย่าง ๓ ความฉลาดรอบรู้เหตุเป็นเครื่องเสื่อม เรียกว่า
อปายโกศตอย่าง ๓ ความฉลาดในอุบายที่จะประกอบกิจ หัก
ทางเสื่อม ดำเนินทางเจริญ เรียกว่า อปายโกศตอย่าง ๓ ย่นดงก็คือ
ความรู้จักเหตุทงความเจริญทงความเสื่อม และด้ามารถประกอบกิจ
ให้สำเร็จผลเป็นอนคนนเอง คุณขอนหมในท่านผู้ใด ท่านผู้นนขอว่า
พุยตุโต ผู้ฉลาดเฉียบแหลม อาจดำริการดัมเหตุดัมผล ผอนปรน
โดยอุบายที่ชอบรมม ประกอบกิจน ๆ มิให้อากูต ยังประโยชน์
ตนประโยชน์ท่านให้สำเร็จบริบูรณ์โดยด้ามารถ เป็นที่สรรเสริญ
ของนักปราชญ์ทงคตโลกคตธรรม แม้ในทางพระพุทธศาสนา ก็ทวง
ยกภิกษุผู้ทวงคุณดัมบตเช่นนว่า เป็นสำคัญในที่ชุมนุม เช่นในเวดา
พระดงฆ์จะประชุมทำกิจอันใดอันเนื่องในดงฆกรรม โดยมีพระพุทธา-
นุญาตให้เป็นผู้เด่นอนุคตติประกาศให้พระดงฆ์ทราบ ดงมีแจ้งในบาดี

ส่วนพระวินัยทั่วไปว่า “ พยุตเตน ภิกขเว ภิกขุณา ปฏิพเลน
 สงโฆ ฉาเปตพโพ ” ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุผู้ฉลาดเฉียบ
 แหตม ผู้ดำมารถ พึงประกาศให้พระสงฆ์ทราบ ดั่งน แต่ความเป็น
 ผู้ฉลาดอาจให้ผิดคิดดั่งนนั้น ต้องอาศัยความแก้ตัวเข้าประกอบ
 ด้วย เพราะถ้าขาดคุณชอนแวง เมื่อมีเหตุการณ์เกิดต่อภยันตราย
 ใจก็จะหวาดหวั่นท้อถอยไม่อาจทำกิจของตนให้ตูดวงได้ ส่วนคน
 กต้าย่อมไม่อาศัยแม่ใน ชีวิตจึง อาจทำ กิจให้ ดำ เร็วได้ ตาม ความ
 ดำมารถของตน แม้สมเด็จพระทศพลก็ได้ทรงอาศัยคุณชอนแวงเป็นหลัก
 บำเพ็ญพุทธกิจสำเร็จเป็นชน ๆ มาโดยลำดับ แต่เมื่อตรัสรู้ใหม่ ๆ
 ประทับที่โพธิบัลลังก์ก็ดั่งตถพลฤกษ์ ท่านว่าสมัยนั้นพระยามาราภิราช
 ยกทัพมาประชิดจะชิงบัลลังก์เป็นสงครามใหญ่ พระองค์มิได้หวั่นไหว
 ตงพระทัยเด็ดเดี่ยวต่อผู้ศัตรูด้วยพระบารมีธรรม และได้ตรัสประกาศา
 รับกองทัพมาร ซึ่งแสดงความกล้าหาญของพระองค์อันท่านนิพนธ์ไว้ใน
 ในมหาปทานสูตรว่า

สมนตา ชชินี ทิสฺวา   ยุตฺติ มารี สวาหนิ
 ยุทฺธาย ปจฺจุคฺคจฺฉามิ   มา มิ จิฉานา อจาวยิ.

ความว่า   เราเห็นกองทัพมารพร้อมด้วยพาหนะยกมาประชิด
 อยู่โดยรอบ   ได้เตรียมรบไว้เพื่อต่อยุทธด้วยหวังความให้ศัตรูย้ายเรา
 ให้เคลื่อนจากบัลลังก์นได้   ดั่งน จนมารผู้ศัตรูนั้นปราชัย   พระองค์
 จึงได้ทรงพระนามว่าสมเด็จพระพิชิตมาร   แต่ณนมาก็ได้ทรงบำเพ็ญ
 สัตตบุปการสัมปทาตั้งเคราะห์ไว้ในยศศักดิ์   ฝ่ายอุปสรรคอุปัทวันตราย
 มิได้ทรงหวาดหวั่น   หวังความสู่ความเจริญแก่ประชาชนนด้วย

พระมหากรุณาตอดอดจนอดด้าน ความฉลาดและความกล้าหาญจะ
 เป็นปฏิปทาอันวยผลโตดเช่นนน ก็เพราะพาหุสัจจะเบ็นดัมภูฐาน
 คุณชอบบารุงความรู้ให้กว้างขวาง ชักจูงให้อาจหาญที่ถูกทาง โดย
 อรรถกถาคอความเป็นผู้แตกฉานในอรรถธรรมเพราะการคักษา คุณ
 ชอบนมในผู้ใด ท่านผู้นนเรียกว่าพหุสัจจ ผู้มการดัดบมาก เพราะความรู้
 ความสามารถให้ไฟบูดยชนได้เพราะเหตุนน ทำชวดของคณมีให้
 ว่างเบด้าจากประโยชน์ ทำคณให้ตั้งอยู่ในดัมมาปฏิบัตและประกอบ
 บริษทไว้ในด้ารประโยชน์ แต่บคคตผู้มความรู้ถึงชนพหุสัจจแล้ว
 นน ไม่ประพฤคคณให้ดัมกับทฤกยงนับว่าบกพร่อง คอได้ทางหน่ง
 เดียทางหน่ง ไม่เบ็นที่ดรรเดริญชของบณคคต พังเห็นตามบาดัใน
 อปปีดัดคคตคคต ที่ท่านยกความรู้และควมประพฤคคของบคคตมา
 แสดงเบ็นคู้กัน แด้วตรัสโดยนิพนชคาถาว่า

อปปสสุโตปี เจ โหติ   สีเสสุ อสม่าหิโต
 อุกเขน นี ครหนติ   สีโต จ สุตเน จ.

เบ็นอาทิ ความว่า ถาบบคคตโตเมเบ็นผู้ดัดบน้อย ทงไม่ม
 คงดในคัด ท่านคิบบคคตนนทง ๒ อย่างคอทงคัดทงดุดะ ถาแม่เบ็น
 ผู้ดัดบน้อย แต่มนคงดในคัด ท่านดรรเดริญชเพราะคัด ด้วนดุดะ
 ชของผู้นนไม่ด้าเรัจประโยชน์ ถาเบ็นผู้ดัดบมากแต่ไม่มนคงดในคัด
 ท่านกคคชเพราะคัด ด้วนดุดะของผู้นนยงประโยชน์ให้ด้าเรัจ ถาแม่
 เบ็นผู้ดัดบมากทงมนคงดในคัด ท่านกัสดรรเดริญทง ๒ ประการ คอ
 ทงคัดทงดุดะ คงดน   ท่านผู้มปรีชาด้ามารถทรวเหตุผลได้วองไว
 อาคัยความกล้าหาญทำการให้ลุดวงได้   เบ็นพหุสัจจแตกฉานใน

อรรถธรรม ซึ่งจริงปรีชาและความคิดหาญหนักให้เป็นที่ถูกต้องตาม
 คตของธรรม แต่ต้องประพฤติตนให้เป็นที่ไปตามหนด้วย จึงจะเป็นที่
 ด้รรเดรัญของบัณฑิต เพราะฉะนั้น การปฏิบัติธรรมตามธรรมจึงเป็น
 คุณธรรมอันสำคัญอย่างประเสริฐสุด ธรรม ๔ ประการ คือ ความ
 เป็นผู้ฉลาด ๓ ความเป็นผู้กล้า ๓ ความเป็นผู้หัดดี ๓ และการ
 ปฏิบัติธรรมตามธรรม ๓ ซึ่งมีเนื้อความดังถวายเป็นวิสัยชานามาน มอญ
 ในท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นชื่อว่าเป็นผู้หาอย่างประเสริฐ เพราะด้มารภ
 ใช้ความรู้ความปฏิบัติตนท่านุบำรุงหมุ่คณะของตนให้รุ่งเรืองไพศาล
 ยอมด้ยด้ดะทุกอย่างเพื่อประโยชน์แก่หมุ่ด้มาคมโดยมุ่งหวังความด้ช
 ความเจริญของเขาเป็นที่ตั้ง ไม่พริ่นพริ้งค้ออนิฏฐารมณอันตกอยู่ใน
 วิสัยแห่งคติธรรมดา จริยาของท่านต้องด้วยลักษณะของพุทธาภิ
 บัณฑิต ต้อง ด้วย ธรรม ภาษิต ของ ท่าน ผู้ เต็ด เดียวใน ทาง ธรรม
 ประพันธ์เป็นคาถาไว้ว่า

ธนี จเช อังควรสสุ เหตุ
 อังคิ จเช ชีวิติ รกขมาโน
 อังคิ ธนี ชีวิตญจาปี สพพิ
 จเช นโร ฐมมมนุสฺสรนโต^๑

ดังนี้ ความว่า นรชนพึงด้ดะทรพยเพราะเหตุแห่งอวยวะอันประเสริฐ
 เมื่อจะรักษาชีวิตไว้พึงด้ดะอวยวะด้ย เมื่อหนักถึง ธรรม พึงด้ดะ
 ทุกอย่างทงอวยวะทงทรพยเมชงชีวิต ภาษิตนพรรณนาถบยวตถ
 ควรด้งวน ยกธรรมเป็นยอด ชีวิตเป็นที่ ๒ อวยวะเป็นที่ ๓ ทรพย

๑ ข. ชา. อสตี. ๒๘/๑๔๓

๕ ๕ อธิบายว่า ทรมยเป็นทรมกของประชาชน เพราะให้ดำเรัจมด
 บำรุงความดีขในบัจจุบัน ทั้งเป็นทานวัตถุให้บรรตุทางด้วรรค แต่ยัง
 ไม่ดำคณเฑาอวยวะน้อยใหญ่ซึ่งประด้พด้ชทุกขอยู่โดยตรง ถ้าพิการ
 ดงหรือโรคภัยบบคน ความด้ชอนเกิดแต่ทรมยจะมมาแต่ไหน มีทาง
 ที่จะบำรุงแะแก้ไขด้ด้ด้วยการจ่ายทรมย ก็จาคองจ่าย เพราะร่างกาย
 เป็นด้ชโรคภัยไม่บ้ทา ทรมยมีทางที่จะหาได้ไม่อบจน ทั้งจะด้
 ประกอบกิจให้เกิดผลแก่ตนแก่ท่านค่อไป แต่เมื่อไม่มีทางจะหาด้
 ด้ด้วยการจ่ายทรมย ถ้าทงไวก็จะเกิดอันตรายถึงชีวิต มีทางที่จะปติ
 ออกด้กคองจำใจด้ละ แะความเป็นอยู่ของบุคคล ถ้าด้ทำกิจ
 ให้เกิดผลที่เป็นประโยชน์แะเป็นธรรมด้วย ท่านว่าชีวิตของผู้น
 ประด้ริฐด้สุด ถ้าประพฤคิทุจจริตผิดธรรม ชีวิตนั้นหาประโยชน์มิได้
 แะความด้บแห่งชีวิตคองอยู่ในคคิแห่งธรรมดาแะจำเพาะด้ว ด้ว
 ธรรมเป็นคุณอันวยด้ชอิฐวิบุตผล ทั้งตนทงท่าน ทงภพภพหน้า
 คดอดถึงวมุคิ อนเป็นด้ด้แห่งภพชาติ จงเบนทรมกของนคปราชญ์
 ด้ยงกว่าชีวิต จะด้ยทรมยหรืออวยวะ เมลถึงชีวิตท่านกยอมด้ละ แต่
 ไม่ยอมถะธรรม ดงน

ด้มด้จพระด้งฆราชเจ้าพระองค้ณ ได้ทงอบรมพระองค้มา
 ด้ด้วยการค้กษาเบนอนคิ มีพระปรีชาเฉยบแะหมในเหตุผล มีนาพระ
 หฤทัยไม่ยอทัคค่ออุปด้รรคอุปด้วันตราย มุ่งบ้ำเพ็ญด้มณิกิจโดย
 ธรรมด้มาด้มอมา พระจิริยากคงทตามมรรควิถของพุทฐาทับณคคิ
 ปกครองด้งฆมณฑลให้ก้าวหน้าด้ความเจริญ ทั้งการค้กษา แะการ

ปฏิบัติ นับเป็นเจตยของสิ่งมีชีวิตและพุทธมามกชนทั่วไป ขอว่า
ได้บำเพ็ญปฏิบัติทานุวรรตตามพระพุทธานุชาต ซึ่งมอรรธาธิบาย
ดังถวายเป็นวิสัยชานา

ขอผลแห่งพระราชกุศลที่ทรงบำเพ็ญถวาย ณ บดิน งามดำไว้
แก่สมเด็จ พระดังมราช เจ้าพระองค นน โดยฐาน นิยมดมดัง พระราช
ประสงคทุกประการ

ในอดานแห่งพระธรรมเทศนา^๕ พระเปรียญ ๔ รูป จะได้รับ
พระราชทานสดกคาถาธรรมบรรยาย เพื่อเพิ่มพูนอุปมาทธรรมแก่
สมาคมโดยสมควรแก่เวลา ณ กาดบดิน^๕ ขอถวายพระพร.

ภาวนาโกศลลกลา

แสดงในงานบำเพ็ญกุศลเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ

พระมงคลราชมุนี วัดสุทัศน์เทพวราราม

วันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมนาสมฺพุทฺทสฺส.

สุปฺพุทฺธํ ปุพฺพชฺฌนํ

สทา โคตมสาวกา

เยสํ ทิวา จ รตโต จ

ภาวนาย รโต มโนติ.^๑

อนัน เป็นอันเริ่มบำเพ็ญกุศลอันเป็นด้วยบุพพกิจแห่งการพระ
 ราชทานเพลิงศพท่านเจ้าคุณพระมงคลราชมุนี (ผิ่ง ปุพฺพก) เจ้าภาพ
 ทงบรรพชิตและคฤหัสถ์ พร้อมด้วยท่านทศความเคารพนับถือในท่าน
 เจ้าคุณนั้น ได้มาประชุมพร้อมกันทำดีการะศัพ ด้วยขามัดพิ
 ธรรมพดบรรณาการ อุตคักัดปนาแผ้วบากดมบคณตองคุณท่านด้วย
 กตัญญูตาคตเวทิตาธรรม และดัมมานะขอปจายนธรรม ตามวิสัย
 แห่งดีคบุรุษ ณ โอกาสนี้ ดัมเด็จพระดังมราช ก็ได้มาประทับเป็น
 ประธานในสัมาคม เพื่อบรรณเกียรติแก่ศัพและเพื่อบรรณความช
 านแก่ศิษยานศิษยอกไดคหนึ่ง เพราะท่านเจ้าคุณพระมงคลราชมุนี
 นัน เป็นทงศษยเบทงพระครูฐานานุกรมในพระองค์ เริ่มคณด้วย
 เป็นพระครูดัมหัจจนเป็นพระครูปดตโดยลำดับมา จดเป็นพระเถระ
 ผู้ช่วยภารกิจทงสวณการปกครองทงสวณพระองค์รูปหนึ่ง ดัมเด็จพระ
 พระดังมราชททรงพระเมตตาประธานพระอุปถัมภเอาเป็นพระชระไม
 เปกเฉย ทงในยามอาพาชทงในยามมรณภาพคตอดถึงการศัพ ดัง

๑ ธ. ขุ. ๒๕/๕๔

เช่นได้จดมาเป็นประธานในทุก ๆ อภิตกขิตกาดตอดจนบัดนี้ พระ
 จริยาน อนุวรรตน์ตามพระปฏิปทาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่
 เคยทรงบำเพ็ญมาแต่อดีต เช่นคราวท่านพระพาหิยะทาสีจิระเถระ และ
 ท่านสันตติมหาอำมาตย์นพพาน พระองค์ก็ทรงเป็นพระธุระในการศรั
 ะบงให้พระสงฆ์จัดเรื่องธำเนาปณิกกิจศพ ได้เสร็จแล้วให้ทำพระสถูปบรรจุ
 อัฐิธาตุไว้ พระจริยาวัตรนิจเป็นตัวอย่างอันดีของท่านผู้เป็นประมุข
 แห่งสมาคม

ท่านเจ้าคุณพระมงคลวชิรมุนี เป็นพระเถระผู้ใหญ่ในคณะ
 ดังรูปหนึ่ง ซึ่งได้บำเพ็ญศาสนิกกิจตามฐานะของท่านมาเป็นอย่างดี
 ท่านได้บรรพชาอุปสมบทเป็นสามเณรและเป็นพระภิกษุ ประพฤติ
 พรหมจรรย์อยู่ในพระพุทธศาสนาคัดตอดอด่าน ท่านได้เป็นกาดังใหญ่
 ช่วยการคณะ และการพระศาสนาในอาวาสในแขวงนอกและแขวง
 ในพระนครเรียบร้อยมาโดยลำดับ คุณงามความดีเป็นที่เลื่อมใสสำหรับท่านก็
 คือ เป็นผู้หนักอยู่ในภาวนา คืออบรมใจให้มั่นคงแก่ภูมิพระเถระ
 ที่จัดเป็นฝ่ายสมถยานิก และวิปัสสนายานิก จนได้รับยกย่องเลื่อน
 สมณศักดิ์จากตำแหน่งพระญาณโพธิ เป็นพระภาวนาโกศลเถระ
 และพระมงคลวชิรมุนี ตำแหน่งภาวนาโกศลเถระนั้น เป็นตำแหน่ง
 พิเศษสำหรับพระราชทานแก่ท่านที่ทรงคุณคุณิหนักอยู่ในภาวนาใน
 ดังสมณศักดิ์ตำแหน่งหนึ่ง เมื่อก่อนจะได้เลื่อนสมณศักดิ์ดังกล่าวไปเป็น
 ตำแหน่งพระมงคลวชิรมุนีก่อน แต่บัดนี้คงคงมพบชาวเบ็นต์ครอง
 หมายแห่งเหล่าสมถยานิก และวิปัสสนายานิกอยู่นั่นเอง
 บัดนี้จะแต่งตั้งเรื่องภาวนา เพื่อเกอูกุดแก่ผู้สนใจในการปฏิบัติ

การภาวนานั่น ย่อมเป็นกิจอันสำคัญสำหรับคนเรา เพราะเป็นหลัก
 ธรรมบำรุงใจให้สงบ ในพระพุทธศาสนาดูเป็นข้อสำคัญ ชอนจะ
 พงเห็นได้เช่นเมื่อกุศลบุตรที่จะเขามาบรรพชาอุปสมบท เบื้องต้นต้อง
 ปรนนิบัติพระภิกษุสามเณรอันเป็นหลักสำหรับภิกษุมาก่อน จึงจะ
 บรรพชาอุปสมบทต่อไปได้ แต่พระภิกษุสามเณรที่ได้อุปสมบทมานั้น
 บางท่านก็เรียนมาพอเป็นพิธี บางท่านก็ตั้งใจศึกษาตะบ่าเพ็ญปฏิบัติ
 พอที่พอใจให้สงบระงับดำรงกิจแห่งภิกษุได้ บางท่านก็ชวนชวาย
 พยายามบำเพ็ญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ล้วนท่านผู้ใดได้บำเพ็ญจนสามารถปราศ
 ใจจากกิเลสให้จิตตั้งมาอยู่กับภิกษุได้สม่ำเสมอแล้ว จิตว่าเป็นผู้
 ปลุกใจของตนให้ตนพ้นจากอำนาจกิเลส เพราะจิตตั้งอยู่กับภิกษุ
 เช่นนั้น เป็นจิตที่เข้มขันแจ่มใจบริสุทธิ์ อันก็เกิดได้ ๆ ไม่อาจจูง
 ไปทำให้เกิดความทุกข์อื่นได้ จึงนับว่าท่านเป็นผู้ตั้งอยู่ในนิตย
 ไม่ต้องถูกครหาว่าเป็นคนหัดบตา ปล่อยให้กิเลสชักจูงได้ตามชอบใจ
 ต้องด้วยเทศน์นัยพุทธภาษิตซึ่งได้ยกขึ้นตงเป็นนิกเขปบทไว้ว่า

สุปปพุทธัง ปพฺพชฺฌนฺติ   สทา โคตมสาวกา
 เยสิ ทิวา จ รตฺโต จ   ภาวนา ย รโต มโน.

ความว่า พระสาวกของสมเด็จพระโคตม มีใจยินดีแต่ใน
 ภาวนาทงกตางวนกตางคนทุกเมื่อ ชอบว่ายอมตน ๆ อย่างดี ดั่งน.

พระพุทธภาษิตนี้ ตรัสเป็นปุคคลาธิษฐาน โดยใจความก็ทรง
 แสดงหลักธรรมสำหรับปลุกใจภิกษุภิกษุเป็นประธานนั่นเอง คำว่า
 ภาวนา ๆ นั้น เป็นนามศัพท์ที่รู้จักกันโดยมาก ว่าเป็นหลักธรรมฝ่าย
 คืออย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ถ้าจะแปลตามศัพท์ก็ว่า ทำให้เกิด ทำ

ให้เป็น ทำให้มี ตามอรรถแห่งภูชาตุ เมื่อแปลตามศัพท์ได้ความดังนี้
 เดว บัญหาจึงมีต่อไปว่า จะต้องทำอะไรให้เกิด ให้เป็น ให้มีชนเดา
 ขอนมพระบาตรบรองอยู่ข้อหนึ่งว่า “ภาวํ กสลิ ฌมฺมิ โยคกฺโขเจมสฺส
 ปตฺตติยา” ยิ่งกศฺตรรมให้เกิดใหม่ให้เป็นชนเพอบรรตฺตรรมอนเป็น
 เตนเกษมจากโยคะ ดังนี้ นับขตว่าตองทำกศฺตรรมอย่างเดี่ยวเท่า
 หนให้เกิดใหม่หรือให้เป็นชน กศฺตรรมแนมมากมาย พระดำริ
 บุคตเถรเจ้าได้รวบรวมมาบรรยายแก่พระภิกษุทั้งหลาย ดังแจ้งใน
 ทศฺศตรรุตฺตทํสนิกาย บำฏิกวรรคในพระสุตฺตรนันทานจิตเป็นหมวด ๆ
 รวม ๓๐ หมวดด้วยกัน เรียกว่าภาเวตฺตพพชรรม หมวดที่ ๑ ยกกาย
 คตาดตี หมวดที่ ๒ ยกสมณะกับวิปัสสนา หมวดที่ ๓ ยกสมาธิ ๓
 หมวดที่ ๔ ยกศีลปฏิฐาน ๔ หมวดที่ ๕ ยกมมมาตฺตมาธิที่ประกอบ
 ด้วยองค์ ๕ หมวดที่ ๖ ยกอนุตฺตติ ๖ หมวดที่ ๗ ยกโพชฌงค์ ๗
 หมวดที่ ๘ ยกอัฐฐังกิกมรรค ๘ หมวดที่ ๙ ยกองค์ที่เป็นประธาน
 แห่งความบริสุทฺธิ ๙ หมวดที่ ๑๐ ยกกถินายตนะ ๑๐ ทุก ๆ หมวด
 ดวณเป็นหตฺถกชรรมสำหรับภาวนา คือเป็นชรรมสำหรับผู้ปฏิบัติมุ่งต่อ
 ความสุข ความสงบ ความบริสุทฺธิ จะพึงทำให้เกิดให้เป็นใหม่ชนทงน
 จะยกมาวิดิชชนา ณบดินเพียงหมวดหนึ่ง คือสมณะกับวิปัสสนา สมณะ
 แปลว่าความสงบ ได้แก่การทำจิตต์ให้แน่วแน่ในพระกัมมปฏิฐานข้อใด
 ข้อหนึ่งจนใจเป็นสมาธิ เพราะโดยปกติ จิตต์ต้องมีอารมณ์สำหรับ
 หน่วงหรือเป็นอาหารทงตทงชวทงน จะอยู่ตามดำฟังไม่ได้ เมื่อได้
 อารมณทต จิตต์ก็ถองได้ เมื่อได้อารมณ์ทชว จิตต์ก็เค้ราหมอง

แต่กรรมตาจิตตที่ยังเป็นโลกียก็มักคิดโลก ไม่ค่อยคิดกรรม เพราะ
 คุ่นเคยกับโลกอยู่กับโลกมานาน โลกมีอารมณ์ด้าหรับให้เกิดรัก ชัง
 หดง แดะต้นุกด์นานเพ็ดตเพ็ดนอยุ่ท่วไป จิตตใจของคนเรายังอยู่
 ในโลกจึงจำต้องประดัพอารมณ์ทวามนอยุ่เบนนิตย แต่ก็ไม่คิดอยู่กับ
 อารมณนณะเพราะอย่างเดยวได้นานเท่าใด ต้องเป็ดยนอารมณ์อน
 ต่อไป คือจากรกเบนชัง จากระงเบนหดง จากระงหดงแดวก็กดบมาเบนรก
 วนเวยนกนอยุ่เชนน และในขณะเดยวกนน อารมณทจิตตหดงคดอยุ่
 นน ยงนาเอาทกชรอนแเดะความไม่ดังบมาให้ด้วย จิตตเบนชรมชาติ
 ทคนรนกวัดแกว่งแदैหาแต่อารมณ์ทวนให้เกิดแต่อนิฐมต ทงเบน
 ชรมชาติทผกไดยากอย่างยง ถายังไม่มีชรมก่ากับควบคุมบ้างแดว
 ก็ไปกนใหญ่ แต่ก็ไม่เหตอวิดยของนกปฏูปต ผู้เพียรพยายามอบรม
 ผกฝนจนด้ามารถทำจิตตเชนนไทกดบมาอยุ่กับอารมณ์อนเดยว ไม่
 ให้ไปเกยวเกาะกับอารมณ์อนทเรยกวาด้ามาชชนไต้ ด้วยวิเจริญ
 พระกम्मฏฐาน เพราะพระกम्मฏฐานอย่างเดยวเท่านนทจะเบนเรอน
 อยุ่อนเยนดังบของจิตต จิตตมพระกम्मฏฐานเบนเรอนอยุ่แदैว ไม่
 ต้องเรวเรอนหดงคดอย เรยกวาจิตตมหดงคดแदैง คนเรามหดงคดแदैง
 ย่อมเบนลุ่มในการครองเรอนนนไต้ จิตตใจมหดงคดแदैงม้นคดงกเบนลุ่ม
 เบนความดังบคดนนน พระกम्मฏฐานนน ท่านจำแนกไว้ ๔๐ ประการ
 ด้าหรับนกปฏูปตจะไต้เดือกน้ามาบ้าเพญภาวนาให้เหมาะแก่ชชยาศัย
 อนุรูปแก่จริตของคน ถ้าเดือกทไม่เหมาะแदैวกไม่ยงประโยชน์ให้
 ด้าเรย ชากดบให้โทษอ๊กด้วย เท่ากับกนของแदैง เมอมุปฏูปตเดือก
 พระกम्मฏฐานเหต่านอย่างใดอย่างหนงด้าหรับเบนหดงภาวนาของคน

ทำให้เกยจกราน เพราะไม่มีอะไรดึง เมื่อทั้งสองอย่างเท่ากัน ต่าง
ก็ช่วยกันประคองไว้ไม่ให้ตกไปในฝ่ายผู้รื้อร้าง และเกยจกรานได้
ด้วยดี จำต้องบรารรนาในทุกหมวด ถ้าเว้นเสียแล้ว ก็ไม่มี
ธรรมอะไรที่จะประคองหรือข่มจิตต์ได้ดีกว่าการรู้จักประกอบอินทรีย์
มาปฏิบัติให้เท่า ๆ กัน เช่น จัดเป็นอุปปนาโกศดอกรประการหนึ่ง
ความฉลาดในนิมิตตกรประการหนึ่ง นิมิตตกร ท่านแบ่งเป็น ๓ ชั้น
คือปริกมมหมตต์ อุกคหนมตต์ และปฏิภาคนิมิตต์ ปริกมมหมตต์
นั้น เบนบทเรียนเบองตน เบนตวแบบสำหรับปากว่าใจนึกควบกนไป
สุดแต่จะเอาอารมณ์อะไรสำหรับปริกรรม เมื่อปริกรรมจนคตองถึง
กับถอดแบบออกถตบให้อารมณ์นหมายูทใจได้ เป็นอุคคหนมตต์
แบบถถอดมานนเอามาขยายให้เชองได้ หรือย่อให้เด็กได้ แต่ไม่ให้
เสียด้วยดีของรูปเดิม เรียกว่าปฏิภาคนิมิตต์ ความฉลาดในเรื่อง
นิมิตต์ คือฉลาดทำทงไม่เคยทำ ที่ทำได้แล้วฉลาดในการเก็บไว้
อบรมไว้ และฉลาดในการรักษานิมิตต์ ที่ได้แล้วให้คงที่ไม่ให้เสื่อม
คตาย นแบบอุปปนาโกศดอกรประการหนึ่ง การรู้จักประคองจิตต์ใน
ดมยทจตต์หตตุ รู้จักข่มจิตต์ในดมยทจตต์พุง รู้จักปลดอบจิตต์ในดมย
ทจตต์หมคตต์ด้าทระ และการเพ่งดูจิตต์ในดมยทจตต์กาดงเดินดูวก
แห่งดมกะโดยไมตองมีพรทททอย่างไร & ประการนจัดเบนอุปปนา
โกศดแต่ดะอย่าง การเว้นไม่เสดงะกับบุคคลทหมจตต์ไม่มั่นคง และ
การเสดงะกับทหมจตต์มั่นคง ก็จัดเบนอุปปนาโกศดแต่ดะอย่าง ๆ
อกเหมองกัน การน้อมจิตต์ไประเพาะในดมาธิ คือทำใจให้หนักอยู่ใน
ดมาธิ ไม่ปด้อยให้ใจไปเกยวเกาะในอารมณ์อื่น ๆ ในขณะทำดมาธิ

ก็จัดเป็นอุปปนาโกศตอกประการหนึ่ง อุปปนาโกศต ๓๐ อย่างนี้ เป็น
 หตักแห่งความปฏิบัติสำหรับท่านที่ได้บำเพ็ญภาวนาเพื่อบรรลุดมคติ
 จนถึงชนอุปปนาแฉะยังชนไป อันธมคติภาวนานี้ ถ้าได้อบรมให้เกิด
 ให้มันจนแล้ว ก็จะได้ประดัพทานิสังส์ ๔ ประการตามที่สมเด็จพระผู้
 พระภาคตรัสไว้ในจตุกกนิบาต อังกุตรนิกาย โดยบาติว่า “อติ
 ภิกขเว สมาธิภาวนา ภาวิตา พหุลีกตา ทิฏฐิธมมสุขวิหาราย
 ล้วตติ” ดังนี้ เป็นต้น ความว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สมาธิภาวนาที่
 ภาวนาให้เกิดแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความดีในภพ
 ปัจจุบัน ๓ เพื่อได้ญาณทัตตนะ ๓ เพื่อตัดตัณหา ๓ และเพื่อตัด
 อาสวะทั้งห้า ๓ มียุดังนี้ การได้ความรู้ความเห็นซึ่งเรียกว่าญาณ-
 ทัตตนะ ซึ่งเป็นผลอันดีอย่างหนึ่งแห่งสมาธิภาวนานี้ เป็นอัน
 แด่คงว่าสมาธิเป็น บัญญัติแห่งวิปัสสนาบัญญัติ เพราะเมื่อใจเป็น
 สมาธิแล้ว ย่อมรู้เห็นได้ตามความเป็นจริง มีบาติรับรองอยู่ว่า
 “สมาหิตो ภิกขเว ยถาภูตัง ปชานาตี” ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคล
 ที่มีใจตั้งมั่นเป็นสมาธิแล้วย่อมรู้เห็นตามความเป็นจริง ดังนี้ เพราะ
 ฉะนั้นสมาธิจึงเป็นเหตุให้เกิดวิปัสสนาบัญญัติตามลำดับไป

วิปัสสนานี้ แปลว่าความรู้แจ้ง รู้แจ่มใส รู้ตามความเป็น
 จริงซึ่งสภาพธรรมทั้งหลาย รวมอยู่ในความรู้ปัจจุบันตลกขณะ เช่น
 รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ว่าอย่างใด
 ตลกขณะที่เป็นจริงอย่างไรเป็นต้น ๆ ไป หรือเพราะอย่างใด
 ประมวลลงในสามัญตลกขณะที่เรียกว่าพระไตรตลกขณะอันหนึ่ง

หมายความว่าเบญจขนขนน แม้จะต่างกันโดยลักษณะก็จริง แต่ใน
 ที่สุดก็รวมอยู่ในพระไตรลักษณ์ คือไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา
 เด่มอเหมือนกันหมด ความรู้ในเรื่องไม่เที่ยงเป็นทุกข์พอจะพิจารณา
 ให้เห็นได้โดยไม่ง่าย แต่ส่วนอนัตตาเห็นได้ยากกว่าเขา เพราะคน
 เราติดอึดตายกันอยู่ แต่จะพิจารณาให้เห็นตามเป็นจริงเพื่อกอน
 อดตายแล้ว ควรถือหลักตามพระพุทธภาษิตที่ตรัสสอนแก่พระปัญจ-
 วคคยว่า “เนติ มม นนหรือหนีไม่ใช่ของเรา เนโสหมสมิ นน
 หรือหนีไม่เป็นของเรา เนโส เม อดตา นนหรือหนีไม่ใช่ตัวของเรา”
 แต่จะมีความรู้เพียงว่าไม่ใช่ของเรา หรือเป็นเรา หรือเป็นอนัตตา
 ตัวตนของเราเท่านั้น ความรู้หนักข้อว่ายังไม่แจ่มแจ้งจริง จำต้อง
 รู้ให้ยิ่งกว่านั้นต่อไปอีก ปัญหาจึงเกิดมีว่า ที่ว่าไม่ใช่ของเรามันเป็น
 ของใครเล่า แต่ก็ไม่ใช่ของกลาง เพราะบ่งว่ามีเจ้าของ ใครเป็น
 เจ้าของ ก็เบญจขนขนนเองเป็นเจ้าของ เพราะฉะนั้น คำว่า
 ไม่ใช่ของเรา ก็ต้องเป็นของชนน คือของใครก็ของใคร รูปก็ของ
 รูป รูปไม่ใช่ของเวทนา เป็นต้น ที่ว่าไม่เป็นเรา เมื่อเป็นเราไม่ได้
 ก็ต้องเป็นชนนอีก ที่ว่าไม่ใช่ของตตาคตัวตนของเรา ก็ต้องเป็นชนนของ
 ชนน การพิจารณารูเรื่องของเบญจขนนด้วยความเป็นอนัตตาม
 ความเป็นจริงเช่นนี้ จึงตักเบอหน่ายออกจากความกำหนดชนิดที่
 เรียกว่า นิพพิทา ได้ แต่ชนนพิพทายังเป็นโดถกยอยู่ เพราะเมื่อเบอ
 หน่ายออกจากความกำหนดชนิดแล้ว อาจกลับมาก็ดูได้ไม่เป็นการ
 เด็ดขาด แต่พิพทานนเอง เป็นเหตุให้ได้วิระคะตามลำดับไป ดังใน
 บาลีว่า “นิพพิทํ วิรัชชติ” เมื่อเบอหน่ายยอมปราศจากความ

ขร่าวาฉัรรมกกา

แสดงทางวิทยุกระจายเสียง

วันเสาร์ที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๔

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส.

ยสฺเสเต จตุโร ธมฺมา สทฺธสฺส ขรเมสฺสิโน

สจฺจํ ทโม^๑ จิตฺติ จาโค สเว เปจฺจ น โสจตฺตี.^๒

วณฺหน เป็นวณฺหนธรรมด้วยตามปกติกาต และทั้งเป็นศุภวารดิถี
 ตรงกับวันเฉลิมพระชนมพรรษาแห่งสมเด็จพระบรมบพิตรพระราช
 ธรรมเจ้า ธรรมเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พระมหากษัตริย์แห่ง
 ประเทศไทย ซึ่งเวียนมาบรรจบครบรอบโดยสุริยคติ เมื่อถึงวัน
 อภินิหารธรรมด้วยตามปกติกาตเช่นนี้ บรรดาประชาชนชาวไทยต่างร่วม
 ใจกันถวายการวันบังการด้วยวชิรขงและตามประทีปเป็นตน เป็น
 การร่วมปิติได้มณฺฑล และเพื่อเป็นเครื่องหมายแห่งความจงรักภักดี
 เพราะถือว่าพระองค์เป็นประมุขของตน ตามคติพิเศษพุทธภาษิตใน
 เตตตฺตฺรตฺตํยุตตนิกาถว่า ราชา มุขํ มนุสฺसानํ พระราชาเป็นประมุข
 ของมนุษย์ทั้งหลาย ดิถฺน อนการการจะต่อพระองค์ท่านซึ่งเป็นประมุข
 ของประเทศชาติเช่นนี้ จดเป็นการรวมกำลังใจให้ร่วมด้ามคค เพื่อ
 ดำเนินการปฏิบัติปฏิบัติชอบมุ่งอยู่ในความประสงค์อันเดียวกัน ทั้ง
 เป็นการปฏิบัติตามอภิธานิธรรมซึ่งเป็นธรรมเป็นไปเพื่อความเจริญ
 อย่างเดียวไม่มีความเด้อมด้วย แม้สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชธรรมเจ้า

๑ บางแห่งเป็น ธมฺโม แต่ก็หมายความเป็น ทมะ อย่างเดียวกัน ๑ จิตฺติ
 บางแห่งเป็น ธิติ ๑ ๒ ส. ส. ๑๕/๓๑๖

เจ้าจะเด็ดจทรงศึกษาอยู่ในประเทศอันใดก็ดี แต่พระองค์ยกยงมดงน
 ได้ทรงบำเพ็ญทศพิธราชธรรม และตั้งคหกรรม ด้วยก่าดงพระเมตตา
 พระกรุณาในอาณาประชาราษฎร์ โดยมีคณะผู้สำเร็จราชการแทน
 พระองค์ และรัฐบาลของพระองค์ได้ร่วมมือกันกับสภาผู้แทนราษฎร
 เป็นผู้ดำเนินการบริหารราชการแผ่นดินอนุโตตามหลักกรรมน้อย
 แต่เมื่อประชาชนทั้งหลายตั้งใจว่าดีถึงพระคุณของพระองค์และน้อม
 เกดถวายพระพรชัยมงคลในสมัยแห่งอภิธกชตกาตเช่นนั้น ก็เต็มอน
 ว่าพระองค์เด็ดจประทับอยู่ณที่ใด ได้ในพระพุทธานุภาพในกรรมบท
 ชุททกนิกายว่า ทูเร สมนโต ปกาเสนติ หิมวันโตว อพพิโต ตัตบุรุษ
 ทงหตาย ย่อมปรากฏได้ในที่ใด ดุจภูเขาหิมพานต์ฉะนั้น แต่ถ้าได้
 พร้อมใจกันปฏิบัติตวดทาต และน้อมตนมาเป็นเครื่องอชชฐาน
 จิตต์ เพื่อถวายชัยมงคลแก่พระองค์ด้วยแถว ก็จักสำเร็จเป็น
 อธิมบุญผลอันยิ่งใหญ่ ทงจะเป็นทตงแห่งสัตว์ดีตมกตแก่ตนด้วย

ส่วนคุณธรรมความดีที่จะถือเป็นหลักสำหรับประพฤตให้เป็น
 อย่างเดียวกันและในขณะเดียวกัน ทงเป็นกรรมเหมาะสำหรับประเทศ
 และชาติดวยนั้น ท่านเรียกว่า “ฆราวาสธรรม” เป็นกรรมสำหรับผู
 ครองเรือนทุกชนจะพึงปฏิบัติตงดีมเด็ดพระผู้มีพระภาคผู้บนบุรุษรัตน
 ตรดีแก่อำพถยกษ แจงอยู่ในยักขตั้งยุคในตั้งยุคตนิกาย ตาม
 นิกเขปบทที่ยกมาตงไว้ในเบื้องตนั้นว่า

ยสเสเต จตุโร ธมมา สทุชสส ขรเมสโน
 สจจิมโ ทโม จิตติ จาโค สเว เปจจ น โสจติ
 ธรรมทง ๔ ประการ คือ ความสัตย์ ๑ ความข่มใจ ๑ ความ

อดทน ๓ และความให้ ๓ ของบุคคลผู้ใด เป็นคุณที่สุดประกอบด้วย
ศรัทธามืออยู่ บุคคลนั้นจะได้อะไรไปแต่ด้วยมือไม้เท้าโคกเถย ดังนี้

ในพระคาถานี้ ทรงยกศรัทธาว่าเป็นธรรมสำหรับคุณที่สุด
จะพึงยึดถือเป็นคัมภีร์ประเสริฐเป็นนิตย์ เพราะคุณที่สุดเป็นบุญเกียร
ติด้วยการครองเรือน ซึ่งมีหน้าที่จะต้องพึงบังคับบัญชา ตลอดจน
โอวาทและคำแนะนำของผู้ใหญ่ตามลำดับขึ้นไป แล้วแต่ประเพณี
ตามคำบัญชาและโอวาทในทางที่ชอบ เป็นการรวมกำลังกายและ
กำลังใจให้เป็นอันเดียวกันในการดำเนินกิจการนั้นๆ เพื่อให้ได้บรรลุ
ผลตามประสงค์ ดังนศรัทธาจึงเป็นอาหารธรรมของบุคคล ถ้าขาด
ศรัทธาคือการเชื่อต่อกันแล้ว การปกครองก็ไม่เรียบร้อย บังคับ
บัญชากันไม่ได้ เมื่อกล่าวถึงศรัทธากับความเชื่อแล้ว ย่อมมีการ
เข้าใจความมุ่งหมายผิดกันอยู่บ้าง สักควรจะรู้จักลักษณะให้แน่นอน
เสียก่อนจึงจะใช้ได้ถูกต้อง คำว่าศรัทธาเป็นภาษาบาลี แปลเป็นภาษา
ไทยดีกว่าความเชื่อตนเอง ศรัทธากับความเชื่อ ความก็อย่างเดียวกัน
แต่ต่างกันโดยความหมายกว้างและแคบ คำว่าความเชื่อ หมายความว่า
กว้างเป็นไปไต่ทั้งข้างดีข้างชั่ว เช่นคนทหาการศึกษาอบรมขาดปัญญา
ความรู้ความคิดแล้ว เมื่อได้ยินได้ฟังอะไรหรือได้ยินคำที่เขาพูดแต่ถือ
กัน หรือคำกล่าวโกหกหลอกลวงต่างๆ แม้จนข่าวอกุศลก็มักจะตั้ง
ความเชื่อเอาง่ายๆ เพราะขาดความพินิจพิจารณาเพราะขาดความค้นคว้า
หาเหตุผลนั้นๆ อย่างนทานก็เรียกว่าความเชื่อ แต่ความเชื่อเช่น
เป็นส่วนชั่ว เพราะจะพาตัวผู้เชื่อให้หลงมกมาย ทำให้ถูกฉ้อโกง
ถูกหลอกลวงได้ง่าย ต้องเสียทรัพย์สิ้นเงินทอง ต้องเสียชื่อเสียงตลอด

ถึงต้องได้ประเทศและชาติเป็นที่ดี ความเชื่อเช่นนี้เรียกว่าอหิมอกซ์
 แปลว่าน้อมใจไปตาม ไม่จัดเป็นความเชื่อที่เรียกว่าศรัทธา ส่วน
 ความเชื่อที่เบงตอศรัทธา นกคือเชื่อต่อเหตุผลที่ควรเชื่อ คอเมื่อได้
 ยินได้ฟังอะไรมาแต่ก็ใช้ปัญญาความรักรู้ความคิดไตร่ตรองจนจับเหตุ
 ผลให้ได้เสียก่อนแล้วจึงเชื่อ อย่างนี้จัดเป็นความเชื่อผายติ เป็น
 ผายกัศศีลด้วย เพราะความเชื่อเช่นนี้เบงเครื่องประภนความได้ย
 หายดังกล่าวมา เพราะฉะนั้นผู้ทอการศึกษาอ่อนความรู้งยังไม่สามารถ
 จะใช้ปัญญาความคิดของตนให้ทราบเหตุผลได้ตระหนักแล้ว จึงต้อง
 เชื่อผู้ใหญ่ที่เบงผู้ปกครองตนไปก่อน ในทางพระพุทธศาสดาน่าทำนก็
 ให้เชื่อต่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าก่อนที่เรียกว่า ตถาคตโพธิ์ดีทศา
 ความเชื่อเช่นนี้แหละเบงศรัทธา เมื่อพูดถึงความเชื่อที่จะให้ถึงขนาด
 เบงศรัทธาแล้ว ท่านก็ประดังคความเชื่อดังกล่าวมา และหมาย
 ความจากดดังกล่าวแล้ว แม้จะเรียกว่าศรัทธาก็ประดังคความเช่นนั้น
 เพราะดงนในพระคาถาน ท่านจึงยกศรัทธาว่าเบงคุณทฤหัดถชน
 จะพึงหวังก่อนโดยความเป็นธรรมดามีญ และทรงจัดเบงคุณบทของ
 ผู้ครองเรือน จึงไม่ทรงยกชนดงเบงประการ ทรงแต่ดงจำเพาะ
 อก ๔ ประการ มีความดีดยเบงตน โดยความเบงธรรมของผู้ครอง
 เรือน ดงระบู่ไว้ในพระคาถาน

ความประพฤติอะไรด้วยน้ำใจจริง เรียกว่าความดีดย โดย
 อรรถกถาคอความประพฤติเที่ยงธรรมในหน้าท ความชอตรงต่อมิตร
 ความภักดีในผู้บังคับบัญชาของตน และความกตัญญูต่อท่านผู้
 อุปการคุณ อ่อนความดีดยเบงคุณด้าคัญในการคบหาด้มาคมของ

ความข่มใจ เรียกว่า ทมะ คุณชอบยกย่องว่าเป็นสำคัญสำหรับให้
เกิดถ้อยถ้อยอาศัยกัน สำหรับยับยั้งในการกระทำอันเป็นเหตุให้เสีย
ศีลธรรม เพราะว่าคนเราเมื่ออยู่รวมกันในตระกูลในหมู่ในคณะ
สมาคมหรือในถิ่นฐานเดียวกัน ย่อมมีกิจการของถึงกัน และกิจการ
นั้นจะดำเนินไปได้ดี ก็เพราะความสามัคคีปรองมตรึงกัน ถ้าเกิด
แก่งแย่งกันกิจการย่อมไม่สำเร็จ เสียประโยชน์ตนด้วยกันทั้งนั้น การ
ที่จะร่วมสามัคคีกันได้ก็อาศัยต่างคนต่างรักษาน้ำใจกัน แต่คนเรา
ย่อมมีอหิชาอาศัยต่างกัน บางคนมักหุนหันด้วยอำนาจโทสะ บางคน
ใจเย็นมีอะไรมากระทบกระทั่งกันได้ สำหรับคนที่มีอหิชาอาศัยร้าย ถ้า
ไม่มัดคือนจะเห็นยวรงค์ ก็จะไปประพฤติไปตามดังกิเลสธรรมชาติเกิดชน
เมื่อเบียดเบียน สามัคคีก็ไม่มีแต่ความเดือดร้อน หากความเจริญมิได้
เพราะฉะนั้นพุทธบาทบดินทจึงตั้งสอนให้มอบายข่มใจ ในเมื่อตั้งกิเลส
ธรรมเกิดขึ้นครอบงำ มิให้หุนหันหรือทำไปโดยอำนาจโทสะ อูบาย
เครื่องข่มใจนั้นสำเร็จด้วยคุณธรรม คือศีลศีลัมปะชัญญะ ความนึก
เรียกว่าสติ ความรู้ตัวเรียกว่าศีลัมปะชัญญะ สตินั้นสำหรับใช้นึกดวงหน้า
ก่อนที่จะทำอะไรจะพูดจะคิด คนที่ทำอะไรมักพลาดพลัดผิด คิดผิด ก็เพราะ
ขาดศีลัมปะชัญญะนั้น สำหรับใช้ในเวดากำดังทำ กำดังพูด กำดัง
คิด คุณธรรมค้ำมอูปการะมากในกิจการทุกสิ่งทุกอย่าง เป็น
ประโยชน์แก่บุคคลทุกจำพวกทั้งคดีโลก คดีธรรม ใจอันหาสติ
ศีลัมปะชัญญะควบคุมมิได้ ย่อมดำเนินไปตามอารมณ์ต่าง ๆ สุดแต่ใคร
ถ้าได้ศีลัมปะชัญญะเข้ากำกับ ย่อมรู้จักเพื่อจะยังแต่เดือกแต่ด้วน
ทศวรรตติ เปรียบเหมือนรถหาธำรณมิได้ ม้าพาวังไปตามตาพั่งยอม

คบาง ขวบาง หยาบบาง ดะเอียดบาง ราบาง ไม่ราบาง เด่มอกนบาง
 ไม่เด่มอบาง เมื่อเบนตงน ผายหนึ่งแต่ดงกรยากายวาจาอันไม่เบนท
 พอใจแกอกผายหนึ่ง และถาผายทลกกอกผายหนึ่งทานนจะบนคาด
 โทณะขบาง ก็ะเกิดความบาดหมางวิวาทกันชนโดยไม่ดั่งดัย ความ
 ผิดใจกันยอมเบนไปเพื่อแตกด้ามคกรรม อนจะนำมตมใดเบน
 ประโยชน์มาให้แก่กันและกันทงดองผาย ถามัดคเห็นโทษทเกิดชน
 เพราะผอนเบนเหตุ น้อมใจในชนตอดกถนความด่วงเกินนเดี่ยได้
 อนนเบนบัจจยอาจคตคณเหตุแห่งผดร้ายให้ดงบตงได้ เหตุดงน
 พุทธาทบณฑคผยนคในความดงบจงดงดองให้ดงอยในชนคกรรมเพื่อ
 รักษาตนและผอนทงดองผาย ชนคณนเมอจะกถาวโดยดกษณะเบน ๓ คอ
 ทนตราครว้า ทนถ่าบาก และทนเจ็บใจ ความอดทนต่อความหนาว
 ความรอนเบนตน ได้ชื่อว่าทนตราครว้า ความอดทนต่อทุกขเวทนา
 ในเวดาบ่วยไซ ไม่ทำใจให้กระดึบกระด้ายไปตามเวทนานน ชื่อว่าทน
 ถ่าบาก ความอดทนต่อความหม่นประมาทผอนกระทำ มคากถาว
 เดียดดีเบนตน ชื่อว่าทนเจ็บใจ ชนคทง ๓ ประเภทน ให้ผดคตาม
 แผนก ความทนตราครว้า ย่อมเบนบัจจยให้กระทำการงานดำเรัจ
 ความทนถ่าบาก ย่อมเบนบัจจยไม่ให้เดียดดีคดัมปชญญะซงเบนคณ
 คองประดงคในมรณดัมย ความทนเจ็บใจ ย่อมเบนบัจจยไม่ให้
 ประพฤตผิตพตงด้วยกำลังโทณะ ความทนตราครว้าและทนถ่าบาก ได้
 ชื่อว่าชนคคแต่โดยปริยาย ผายความทนเจ็บใจ ได้ชื่อว่าชนคคโดยตรง
 เรียกว่าอชิวาสนชนคค แปลว่าความอดกถน แต่คองอดได้ดวยน้ำใจ
 ที่เป็นกรรม ผู้ใดถูกเขาตมหม่นดวยแต่ดงอากาศกายหรือกถาววาจา

สนโต ส่วนผู้ใดอดกตณอยค่าของคนต่ำกว่าได้ ดัดบุรุษทง
หทัยกตาวความอดกตณของบุคคลนั้นว่า เป็นชนตอย่างสูงดีด ดงน
ชนตมอานตั้งดีคุณ ดงน ดมเด็จพระดมมาดมพุทธเจ้าจรงจรดเบน
ฆราวาดีธรรมประการที่ ๓

ความใหนเรียกชอตามบาดเบนหทัยประการ โดยมากเรียก
ว่าทาน ในทนวาจาคะ เบนกิจดำคณูประการหนึ่งของบุคคลผู้เอนใน
หมู่ เพราะในระหว่างครอบครวั ตดอดถึง หมู่ คณะ ดมาคมเช่น บิดา
มารดาภบบุตร ดมัมกับภรรยา ญาติกับญาติ มิตรกับมิตร ยังตอง
เจอจอนกันดวยการให้เข้าชอง การให้ชองนบว่าเบนการดังเคระที่
เพราะเบนเคระชดเหนยวนาใจกัน จดเข้าในวจนประพนษพุทธภาษิต
ว่า ทท มิติทานิ คนถติ บุคคลผู้ให้ชอมผูกไมตรีไว้ได้ คนผู้มี
ชยาศัยเผอแผ่มเมตตาแก่คนชดสัน สดะทรพยชองตนเพื่ออุปถัมภ
โดยฐานทเบนเพื่อนมนุษย์ดวยกัน ดงนจดว่าทาน การให้แก่คนชด
ชงไม่มกาดงทจะหาเดยงชัพและอดหนุนเพื่อให้ดความเจริญ เช่น
รักษาโรคภัยไข้เจ็บชองคนทงหทัย เพื่อบารุงกาดงกายให้บริบูรณ์
ชัวงเกอภูตให้ได้ความรูความดำมารถ อุปถัมภพระคำดำนาอันตั้งดอน
คนให้ประพฤติชอบ การให้ประกอบดวยประโยชน์เช่นนี้ จดว่าจาคะ
ในพระคาถาน ดมเด็จพระดมมาดมพุทธเจ้าจรงจรดเบนฆราวาดีธรรม
ประการที่ ๔

ธรรม ๔ ประการนี้ ชองบุคคลใดผู้เบนคฤหัสถ์คณผู้ครองเรือน
มอชบบริบูรณ์ไม่มกพรออง บุคคลนชอว่าชดถอคุณอนเบนดำระแห่ง
ชัวตและทรพยชองตน เกิดบติปราโมทย์ชอบรมใจให้ชบบาน ว่าได้

ทำการเป็นคุณประโยชน์ เมื่องงเวดจาจะทำดาชชนชด์นชวต ย่อมได้
 ความอันจิตต์ไม่หวนหวาด ครนจากโถกนไปแต่ย ย่อมมีศุคคิเป็น
 ทถงในเบองหน้า ด่มเด็จพระบรมค้ำดคำจิงตรร็ดว่า สเว เปจจ น
 โสจติ บุคคตนนระโถกนไปแต่ยยอมไม่เค้ร่าโศก ดิงน

เมื่อสาชชนต่างร่วมใจกันปฏิบัติตามชราวาดชธรรม ๔ ประการ
 ดิงกถาวมานใดม่นคง กถาวคอกชอดศยตอกน รุจกช่มใจไดในเมื่อ
 ใจจะไปเกาะในอารมณทไม่ชอบ รุจกอดกถนไดในเมื่ออารมณทไม่
 ชอบเขามากรทบดวงใจแต่ยรุจกเออเพอเผอแผ่ดวยมอชยาศัยไมตรี
 ดตอกนเชนนแต่ย ชื่อว่าได้ร่วมใจกันด้ร่างคนให้อยู่ในหตกแห่ง
 ความคทบณทคตส์รรเดริญ แต่ยแต่ยร่วมใจกันยดความตนนเบนหตก
 เพอชษฐานจิตต์ ถววยพระพรชย่มกคดในวันเจดิมพระชนมพรรษา
 วนน แต่ยด่มเด็จพระบรมพิตรพระราชดมภารเจ้า องค์ประมุขแห่ง
 ประเทศชาติและประชาชนชาวไทย เพอทรงพระเจริญด้วยอิฐมนุญผด
 ทรงพระเกษมล้ำวัญเป็นชงชัยแห่งประเทศคตอดกาดนาน และใน
 อดด้านแห่งพระธรรมเทศนาน ชอพุทศค้ำดนิกชนทงหตายจงร่วมใจ
 กันยดคคุณพระรัตนตรยเบนหตกเพอถววยพระพรชย่มกคดตั้งค่อไปน

อรหิ สมมาสมพุทโธ

โลกานิ อนุกมโปโก

สุวากุขาโต อุตตโม ทมโม

โลกานิ ตมทาลโก

สุปฏิปนโน มหาสงโฆ

โลกานิ ปุณณมากโร

อิจเจติ รตนํ เสฏฺฐิ

โลเก สรณมุตฺตมํ

รตนตฺตยานุภาเวน

รตนตฺตยเตชสา

จิรัญชีวี महाराजा

สุขปฺปตฺโต อนามโย

ยสสา เตชสา จาปี

วทุฒยนโต นรุตตโม

สทา ภทรานิ สมปสสิ

จิริ รชเช ปติฏฺจตุ.

พระอรหันต์ผู้มีมาดัมพุทธเจ้า เป็นผู้เอ็นดูกรุณาแก่สัตว์โลก
พระธรรมอุดม อันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ทำตายความมืดของ
สัตว์โลก พระสงฆ์หมู่ใหญ่ผู้ปฏิบัติและเป็นนาบุญของชาวโลก พระ
รัตนตรัยประเสริฐอย่างนี้ จึงเป็นสรณะอันสูงสุดในโลก ด้วย
เดชานุภาพแห่งพระรัตนตรัย ขอตั้งเศียรบรมพิตรพระราชดำริ
เจ้า ผู้สูงสุดในหมู่ชนชาวไทย ทรงพระชนมายุยืนนาน ทรงพระดำริ
หาพระโรคมิได้ ทรงพระเจริญด้วยราชอิสริยยศ และพระบรม
เดชานุภาพ ทอดพระเนตรเห็นแต่กิจการอันเจริญเป็นนิตยกาล ทรง
พระเจริญได้ดีจลิตในราชมไหศวรรยยั่งยืนนาน และจงมีพระหฤทัย
ปลอดโปร่งชุ่มชื้นด้วยรดแห่งธรรมปฏิบัติทุกทีพาราตริกกาล ดังรับ
ประทานวิเศษชานามา ดมควรแก่กาลเวตา เอวัง กัมตวยประการฉะน.

พุทธชอกทานคาถาเทศนา

แสดงในวันทำบุญทักษิณานุสรณ์ อุทิศแก่ทหารที่เสียชีวิตในสงคราม
ของกองทัพไทยและกองทัพญี่ปุ่นร่วมกัน

ณ พระอุโบสถ วัดมหาธาตุ
วันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ชมฺมา

อาตาปีโน ฉายโต พฺราหฺมณสฺส

วิธูปยํ ติฏฺฐจฺติ มารเสนํ

สุโรว โอภาสยมนตฺลิกฺขนฺติ.

บัดนี้ กองทัพไทยและกองทัพญี่ปุ่น ซึ่งมีท่านแม่ทัพทั้งสองเป็น
ประธาน มาปรารภถึงทหารที่เสียชีวิตไปในสงครามเป็นอารมณ์ว่า
สมควรที่จะตั้งเครื่องเกียรติของเขาให้ยิ่งใหญ่ไพศาล จึงได้มีความ
สมัครพรกพรอมกันถอยเอา วันที่ ๓๑ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๙๔๕ เป็น
วันอภิถาศึกษาร่วมกันบำเพ็ญกุศลเป็นพิเศษ ให้ดำริ่ใจเป็น
ทักษิณานุสรณ์ เพื่ออุทิศส่วนกุศลนั้นแก่เหล่าทหารที่เสียชีวิตไป
เป็นการเพิ่มพูนเกียรติคุณของเขาให้ไพศาล ในท่ามกลางแม่ทัพนาย
กองแห่งกองทัพทั้งสอง ดำริ่ใจแต่ด้วยความกตัญญูและไมตรีจิตต์
ซึ่งมีต่อกันตามคติแห่งพระพุทธศาสนา เพราะการมีมิตรดีและซื่อตรง
ต่อมิตรนั้น เป็นรากฐานที่ควบคุมหมู่คณะตลอดถึงประเทศชาติให้
มั่นคงในด้ามก๊กอันเป็นทางเจริญรุ่งโรจน์ เพราะฉะนั้น สมเด็จพระ
บรมศาสดา จึงได้ตรัสขอปฏิบัติสำหรับมิตรต่อมิตรจะพึงประพฤติคือ

ไม่เสื่อมศูนย์ ยังจักปรากฏต่อไปอีกต้นกาดนาน อนุรูปเข้าในคาถา
อันสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงภาษิตไว้ว่า

รูปี ธีรตี มจจانی   นามโคตตี น ธีรตี

รูปของสัตว์ทั้งหลายย่อมย่อยยับไป ส่วนชื่อและโคตรหายย่อย
ยับไปไม่ ดงน อธิบายว่า บรรดาสัตว์ทั้งหลายดงนมอันจะตายเป็น
สภาวะ ชีวิตของคนผู้หนึ่ง ๆ ไม่เป็นไปได้อีกไหน เพียงไม่ก่ดับบักจก
ถึงความไม่มัจฉิต คือจักเป็นอะไร อยู่ที่ไหน ไม่มีใครรู้ ส่วน
สัตว์ที่ดับตายลงไปหลายชวอายุ ยังจักคงอยู่ได้นานกว่าอายุของคน
ผู้เดียว คนเราจึงควรหนักถึงและรักษาประโยชน์ของสัตว์เป็นใหญ่กว่า
ประโยชน์ส่วนตน แม้สัตว์เล็กก็เป็นเพียงด้าซาอันหนึ่ง ๆ ของชาติ
แห่งคนเรา เชื่อด้ายยังมีความสามารถ ก็ยังอาจรักษาให้ดับลงไป
เชื่อด้ายต้นความสามารถเดวก็อาจดับศูนย์ ดจชีวิตของคนผู้เดียว
ไม่ยงนเหมือนชาติดั่งเควระให้สัตว์หลายตายเขาไว้ เพราะอย่างนั้น
เราจึงควรหนักถึงและรักษาประโยชน์ของชาติเป็นใหญ่กว่าประโยชน์
ส่วนสัตว์ สัตว์ก็ดี ชาติก็ดี จะทรงอยู่ได้โดยสัตว์ดี ก็เพราะ
ถอธรรมเป็นทดก ดจเดียวกับบุคคล ถ้าปราศจากธรรมเดว แม้
ชาติก็อาจดับศูนย์หรือร่วงโรยไป เพราะอย่างนั้น อันจะรักษาสัตว์
รักษาชาติ ต้องรักษาธรรมเป็นคู่กัน นี้ได้แก่การนับถอพระคำดนา
สนใดได้ทำประโยชน์ให้แก่ชาติของตน เป็นผู้นอยได้เข้าร่วมด้ามคค
เป็นกาดงของหัวหน้า เป็นผู้นอยได้นำผู้นอยในวิถีแห่งธรรม และ
ในด้ามคค เพื่อกิจการของชาติ ได้บำรุงพระคำดนาอันคุ้มครองตน

ชนนใดชื่อว่าเบนอนุญไม่ปราศจากประโยชน์ แม่เขาดั้นชีวิตไปแล้ว
ก็ย่อยยับไปแต่เพียงรูปกายอันเบณสังขตธรรม คือสภาพอันบังจาย
แตงชน ซึ่งไม่เป็นของคงทนถาวร ส่วนข้อและโคตรยังจักไม่ดับ
ศูนย์ ยังจะปรากฏแก่ใจของคนร่วมชาติตลอดกาลที่ชาติยังตั้งอยู่
อนรูปเขาในพระพุทธภาษิตที่กล่าวแด่นน

อนดีระของสัตว์ทงหลายเบณสังขตธรรม คือของทธรรมดา
แตงชน ย่อมเป็นไปตามสังขตลักษณะ เกิดชนแต่ด้วยยอมแปรไป
ในที่สุดยอมสลายจากกัน ไม่ได้ถาวรของชนชนไร เป็นเหมือนกัน
ทงน แต่ต่างดีระเบณอพยพกรรม ยังไม่จัดว่าเป็นบุญเป็นบาป
กรรมทมิในดินแดนเท่านั้นยอมบันคนให้วิเศษกว่ากันเป็นชน ๆ ผู้ใด
ประพฤติกความดี ผู้นั้นชื่อว่ายอมถือดีระแห่งดีระไว้ได้ ไม่ทำชีวิต
ของตนให้เป็นหมัน ต้องด้วยวจนประพันธพุทธภาษิต มีใจความว่า
คุณธรรมอันไดนามว่า ทพย คือสติปัญญา ความเชื่อเหตุผลทควรเชื่อ
คือ รักษากายวาจาให้เรียบร้อย หิริ ความละอายแก่ใจไม่กล้าทำ
ความชั่ว โอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อความผิด ดุตะ ความได้
เดาเรียนคึกษาจรุกมตรุกชอบ จาคะ ความเผื่อแผ่เกอภูกความดีช
แก่บุคคลอน บัญญา ความรู้เหตุผลน ๆ โดยถ่องแท้ เหตุอัน
มอยู่แก่ผู้ใด เบณสัตว์กรก เบณบุรุษกรก บุคคลนบนนทตยอม
กล่าววว่า เป็นผู้ไม่ขัดสน ชีวิตของเขายอมไม่ว่างเปล่า ดงน สัมเดจ
พระบรมศาสดาได้พระปรัชากาจตมคคอมารแตงเส่นามารทจคดาเป็น
ญาณของพระสัพพัญญู สำเร็จด้วยพระอุตสาหะ และความเพ่งตั้งใจ
เป็นบังจาย อาคัยพระคุณสมุทัยได้ความสว่างด้วยพระองค์เอง จึง

ทรงเปล่งพระอุทานด้วยความเบิกบานพระหฤทัยในขณะนั้น โดย
วจนประพนธ์ภาษิตว่า

ยथा หเว ปาตฺถวานฺติ ชมฺมา
อาตาปีโน ฉายโต พฺรหฺมณฺสฺส
วิรูปยํ ติญฺจติ มารเสนํ
สุโรว โสภาสยมนตฺตลิกขํ.

ความว่า เมื่อใดแต่ ชรรวมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้เพียร
พินิจอยู่ เมื่อนนยอมกำจัดมารและเด่นามารได้ ดุจพระอาทิตย์อุทัย
ยังท้องฟ้าให้สว่าง ฉะนั้น ถ้าพอนมเหตุผลเนื่องถึงกันชื่อว่าชรรวม
ในตน สัมเด็จพระชินสีห์บรมศาสดาได้ตรัสธรรมดानीยม ว่าดัง
ทงปวงต่างเป็นเหตุและผลเกี่ยวเนื่องเป็นด้ายกันไป แล vetrung แลตั้ง
แก่เวไนยให้ทราบชัด เพื่อได้ปฏิบัติถูกต้องทางแลถอไว้ได้ซึ่งประโยชน์
พระธรรมเทศนาที่ทรงแลตั้งเหตุผลนั้น เช่นครัดแก่นาถบิณฑิกะ
คฤหบดี ว่า อริสมุข ๕ ประการ คือ อายุ วรรณะ ฐานะ ยศ ทรัพย์
หาได้สำเร็จด้วยดำฟังความปรารภณา และบนบานไม่ แต่สำเร็จด้วย
ปฏิบัติอันเป็นเหตุแห่งผลนั้น ๆ เอง อีกประการหนึ่ง ทรงแลตั้ง
ความประพฤติดด้วย กาย วาจา ใจ ของสัตว์ทั้งหลาย ทงข้างดีข้าง
เลว ว่าเป็นกรรม และกรรมนั้นเป็นเหตุให้เกิดผลอันเป็นที่ปรารภณา
บ้าง ไม่เป็นที่ปรารภณาบ้าง กรรมข้างดีเป็นเหตุแห่งความดีความ
เจริญ กรรมข้างเลวเป็นเหตุแห่งความทุกข์ความเสื่อม เมื่อบุคคล
บากบนเพ่งพินิจสภาพกรรมนั้น ๆ อยู่ว่า เป็นของทชรรวมตาแต่งชน
อย่างไร เป็นของตตบกำบังบัญญัติเป็นเหตุชวนหลงอย่างไร เป็น
ของได้จริงเท่าไร เกิดบัญญัติต้องสภาพกรรมนั้นให้กระจ่าง กำจัด

โมหะที่ทำให้มตมถ ซึ่งได้นามว่ามาร และเกิดอันเป็นบริวารซึ่ง
ได้นามว่าเสนามาร ได้ จิตต์ใจก็เบิกบานได้รับความสว่างได้ ดุจ
พระอาทิตย์อุทัยยังท้องฟ้าให้สว่าง เป็นอันได้ชัยชนะด้วยอาวุธ คือ
ปัญญา เพราะฉะนั้น ปราชญ์จึงสรรเสริญปัญญาว่า เป็นยอด
กุศลธรรม โดยวจนประพันธ์ภาษิต ความว่า บันฑิตทงหลาย
ย่อมกล่าวกันว่า ปัญญาเป็นคุณประเสริฐสุดดุจพระจันทร์อันประเสริฐ
กว่าดวงดาวทั้งหลาย คัดกต ดีกต ธรรมของสัตว์บุรุษทั้งหลายก็
ย่อมไปตามท่านผู้มปัญญา ดั่งน้ ส้มเด็จพระบรมครูไตรสรณาคม
พระองค์แถวทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่เวไนยชนให้ได้ปัญญาหยั่ง
เห็นธรรมดานิยม ฉะนั้น เมื่อใดความรักความเห็นตามเป็นจริงแล้ว
จึงสามารถหลุดจากสิ่งอันให้โทษ ถ้อยเขาสิ่งอันจะเป็นประโยชน์แก่
ตนแก่ท่านตลอดถึงได้ความสงบระงับเป็นอย่างดี ความเป็นไป
แห่งสังขตธรรมตามลักษณะ คือเกิดขึ้นแต่ด้วยยอมแปรไป ในอวด้าน
ยอมมีความแตกดับเป็นที่สุด ย่อมคกอยู่ในธรรมดานิยม ส้มเด็จพระ
บรมทศพดตรัสให้ทราบกเพื่อจะได้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท แล้ว
แต่รับเร่งประพฤติคุณงามความดีทำชีวิตของตนให้เป็นประโยชน์แก่
กันและกัน ไตขอว่าถ้อยเขาแก่น้ำแห่งชีวิตแต่ร่างกาย มอรรภา
ธิบายดังวิสัยชชนามาฉะน

ขออศตบญวราศีถ้วนทักษิณานต์สรณ ซึ่งกองทัพไทยและ
กองทัพญบุนบาเพญร่วมกัน อุกีศแก่ทหารผู้เสียชีวิตในสงครามน
จงเป็นวิบากดำมารถอำนาจความทุกข์ความเจริญ ด้วยอิฐวิบถผลโดย
ส้มควรแก่คติวิสัยในส้มปรายภพทุกประการ รับประทานวิสัยชชนา
พระธรรมเทศนาส้มควรแก่กาตเวตาเพียงเท่านั้น.

จตุราริยส์จุกกา

แสดงในพระราชพิธีเทศนามหาชาติหลวง

ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

วันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส.

จตุตาริ อริยสจฺจานิ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ทุกฺขสมฺมุทโย อริยสจฺจํ
ทุกฺขนิโรธอ อริยสจฺจํ ทุกฺขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสจฺจนฺติ.

บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิดิชันนาพระธรรมเทศนาใน
จตุราริยส์จุกกาของพระเดชพระคุณพระคฤนระดับพระบัญชาบารมี เพิ่ม
พูนพระราชกุศลด่วนหมัดด่วนมัย เนื่องในดมัยแห่งพระราชพิธี
เทศนามหาเวดส์นตรชาตก ซึ่งผู้ดำเร้จราชการแทนพระองค์ ใน
พระปรมาภิไธยดมเด็จพระบรมบพิตรพระราชดมภารเจ้า ได้จัดให้มชน
เพื่อกษาพระราชประเพณีนิยมอันเคยมีมาแต่กาดก่อนให้คงเป็น
ธรรมเนียมราชประเพณีดดับต่อไป และในการพระราชกุศลดน ก็ได้
ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเบ็ด โอกาสให้พระบรมวงค่านวงศ์
และกระทรวงทบวงกรมตอดตอดพุทธค่านิกชนทุกชนได้มด่วนร่วม
โดยเดด้จพระราชกุศลดด้วย ดุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดให้เป็น
เจ้าของกณทใดเป็นกณท ใดไป จัดเป็นพระมหากุณวาริคุณอีก
ด่วนหนึ่ง ฉะเพาะกณททรงพระกรุณาโปรดพระราชทานแกด้ภา
ผู้แทนราษฎรเท่ากับทรงพระกรุณาโปรดแก่พุทธค่านิกชนทั่วประเทศ
ให้ได้มด่วนกุดร่วมเด่มอหนาและทวนหากน

๕ ๕ ๕ ๕
กตธรรมเป็นอย่างดด้วยประการฉะนี้

๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
ก็แต่พระจตุราริยส์จจน เบนด้ามุกังตักเทศนา อินดมเด็จพระบรมศาสดาทรงคนควหาได้ดวยพระองค์เอง เพราะทรงทราบ
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
อริยส์จจน จึงได้พระนามว่า สมมาสมพุทโธ เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
ธรรมนแฉวงจนามาแฉดงโปรดพุทธรบิษท นับตงแต่พระบัญญัติจวคคย
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
เป็นต้นไป ดังปรากฏในปฐมเทศนาธรรมจักกปปวัตตนตฺตร เป็นต้น
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
แม้ในเวดาทรงแฉดงอดคินทานไม่ว่าเรื่องใด ๆ เช่นในเรื่องมหาเวดต้นต
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
ชาดกน ในตอนจบก็ได้ทรงประกาศจตุราริยส์จจคิดคอกันไป เพื่อ
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
จงใจพุทธรบิษทให้ชนตฺตรวมชนตฺตรตามตาดับ นับว่าจตุราริยส์จ
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
เป็นหตถกตาคัญในธรรมวินัยคาคัดอนของดมเด็จพระดมมาดมพุทธรเจ้า
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
แฉดเมตมาในบาดหตยตถาน จนถึงพระดงคตกาจารย์ จดไว้ใน
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
พระไตรปิฎกเป็นหมวดหนึ่ง เรียกตจจตงยุดคินกาย บตนจะรบ
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
พระราชทานถวยวิตฺตชชนาโดยบรยายหนึ่งตามแนวบาดทยกตงเบ
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
กะทุไว้ในเบอง ตน ว่า จตตาริ อริยสจจานิ ทุกขํ อริยสจจ
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
ทุกขสมุทโย อริยสจจํ ทุกขนิโรธอ อริยสจจํ ทุกขนิโรธคามินี
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
ปฎิปทา อริยสจจํ ตงน แเปดควมว่า อริยตจจ ๔ คคือ ทุกขอริย
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
ตจจ ๓ ทุกขตมุตยอริยตจจ ๓ ทุกขนิโรธอริยตจจ ๓ ทุกขนิโรธคามินี
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
ปฎิปทาอริยตจจ ๓ ถาจะเรียกชอดน ๆ ตามทเขาใจกันอยแฉดกว่า
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
ทุกข ตมุตย นิโรธ มรรค หรือจะเรียกชอดนถอกนว่าเบนหัวใจอริยตจจ
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
ก็ว่า ท. ต. น. ม.

๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
คาคว่าอริยตจจ แเปดควมจริงททาบุกคตให้เป็นอริยะ คือ
๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕ ๕
เป็นผู้ห่างไกลจากกิเตด หรือเป็นผู้ตงนกิเตด ควมจริงนแฉดถา

ได้เกิดแก่บุคคลผู้ใดแล้ว ผู้นั้นต้องเป็นอริยะ จะแปลว่าดีใจของ
อริยะก็ได้ คือพระอริยะต้องมรรคมคอัสดีใจจะ ถ้าไม่มดีใจจะ จะเป็น
อริยะไม่ได้ ฉะนั้น อริยดีจจธรรมจึงได้เป็นเหตุสำคัญในพระธรรม
วินัยคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า จำแนกออกได้เป็น ๔ ประการตาม
พระบรูชอมาแตวแต่เบองตน

คำว่าทุกข์ขอตนนั้น ก็คือความไม่สบายกายไม่สบายใจ ทรง
จำแนกไว้ในนิเทศแห่งอริยดีจจ ว่าความเกิดเป็นความทุกข์ ความแก่
ความตาย ความโศก ความรำไร ความไม่สบายกาย ความไม่
สบายใจ ความคับใจ แค้นใจ เหตุอันแต่ละอย่างเช่นทุกข์ทงน
แต่จัดเป็นทุกข์โดยตรง ความพบปะกับคนหรือสิ่งของซึ่งไม่เป็นทรก
แต่ระ ความพุดต พราวจากคนหรือสิ่งของอันเป็นทรก นักเป็นทุกข์
ความปรารถนาในสิ่งใด ๆ ถ้าไม่สมหวัง นักเป็นทุกข์ ทุกข์ตอนหลัง
นจัดเป็นทุกข์โดยอ้อม เมื่อจะกล่าวรวบยอด ค่อยยอสงทงหมดแล้ว
ก็ค้ออุปาทานชนธ & นเบนตวทุกข์ บदनจะอธิบายทุกข์เหตุตาม
ลำดับไป ความเกิดเป็นทุกข์ หรือทุกข์เกิดจากความเกิด ขอน เขา
ใจยากดักหน้อย เพราะความเกิดเป็นทุกข์แอบแฝง ๆ เขาแก่ เขา
เจ็บ เขาตาย มาพร้อม ๆ กันด้วย แต่เมื่อเทียบความเกิดกับตายแล้ว
จะรู้สึกว่ามีผิดกันมาก นักถึงความเกิดแล้วก็มีความรำเรงบนเทิงใจ
แต่ระคิดอยากจะเกิดต่อไปอีก คนเราจึงไม่เห็นเป็นทุกข์ แต่ในอริย-
ดีจจจัดเป็นทุกข์ เรียกว่าเกิดเป็นทุกข์ หมายความว่าเกิดมาต้อง
ลำบาก ขอนผู้เคยกำหนดโดยถูกทางแล้ว ก็จะได้เห็นว่าเกิดมาต้อง
ลำบากตงแต่อยู่ในครรรภมา ตอดอดจนถึงเวาที่คอดอดจากครรรภ และ

โลกต้องประัดพความทุกข์เหตาดวยกนทงน จะต่างกน กเพียงมาก
 หรือนอย หรือข้มได้ไม่ไดเทาน ทานทมธรรมประจาใจเพราะ
 ได้ศกษาอบรมมาดีแล้ว เมื่อประัดพความทุกข์เหตาด กพอมัดค
 ต้มปชญญะข้มใจได้ ไม่ปดอยไปตามทุกข์จนกบเดี่ยวกฤษาทางกาย
 วาจา ขงมธรรมชนตั้ง กขงเดดขาดจากทุกข์ มนาใจบริดุทธเดมอ
 ทุกข์เหตาดจนครอบงาไม่ได้ ล้วนผู้ไม่มีธรรมดำหรัข้มใจ เมื่อ
 ประัดพเข้าเดว ก็เดดงอาการแห่งทุกข์เหตาดอกมาจนเดี่ยวกฤษา
 ปรากฏอยู่เดมอ จึงจิดเบนทุกข์แต่ตะประการ

การพบปะกับคนหรือดงของทไม่เป็นทรก มักทำให้เกิดความ
 ฉุนเฉียว ความขงเคียด ความอาฆาต ความมุงร้าย นกทุกข์
 การพดตพรากจากคนทรกหรือของทรกทให้เกิดความรัก หรือเมอคน
 หรือของทรกมาจากไปหายไไปเดี่ยวหรือเลออมไปเดี่ยว เหตาดกมกจะทำ
 ใหวุ่นวายใจมาก นกทุกข์เกิดแต่ความรัก

การทำอะไรๆไม่ลัมประดงค ก็ยอมทำให้เกิดทุกข์เหมอนกน
 กิจการททำดงไปน บางครั้งลัมความประดงคกม ที่ไม่ลัมประดงค
 กม แมทได้ลัมประดงคเดว ก็ขงโดภไม่รู้จักพอกกับความประดงค
 กม การทำอะไรไม่ได้ลัมกับความประดงค ขอนนกเบนทุกข์ ทงน
 ก็เพราะโมหะความหลง ไม่รู้จักกรรมดาของโดก เพราะตามกรรมดา
 ของโดก คนเราจะทำอะไรให้ได้ลัมความประดงคไปทุกดงทุกขอย่าง
 ไม่ได้ ดงนนผู้ทไม่หลง รู้จักกรรมดาของโดก เมื่อปรารณาลังได
 ไม่ได้ลัมหวัง จึงไม่เบนทุกข์เบนรอนจนเกินไป เพราะหยงเห็น
 กฏกรรมดาเช่นน

ทุกขทางหลายดั่งทพรรณนาแดวณน รวบรวมยอดดงมาอยู่ชนชทง
 ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ย่อให้สั้นยดงอีกให้เห็น
 ใต้โดยง่าย ๆ ก็อยู่ที่กายกับใจนี้เอง เช่นกายร้อน ใจร้อน เรียกว่าไม่
 ด้บายกายไม่ด้บายใจ ซึ่งจิตว่าเป็นทกข กายกับใจ จะเรียกว่าเป็น
 ทกขกเพราะเกยวเกาะยึดถือว่า เป็นตัวเบตนน เป็นเราเป็นเขาจริงจรง
 ทเรียกว่าอุปาทาน แปลว่าความเกาะเกยว ความเกาะเกยวณนงเกิด
 ชนทชนช หรือเพราะชนชงเกิดชน ชนชคือ รูปธรรม นามธรรม ท
 เกิดชน ทด้มมตเรียกว่าคนหรือด้ตว นแต่เป็นเหตุให้บังเกิดความ
 เกยวเกาะพวพน จึงเรียกว่าอุปาทานชนช แปลว่าชนชเป็นทตงแห่ง
 อุปาทาน หรือเป็นเหตุแห่งอุปาทาน เพราะคนเรามาปรารภชนช คือ
 กายใจนเกิดทุกขรอนชน เกิดความเกยวเกาะพวพนกนยุงชน จึงเรียก
 ว่าอุปาทาน รวบรวมยอดทุกขอยู่ชนชตวณ ทกขทงหมตดงกถาวณน จิต
 เป็นตัวจริงของพระอรียะ เป็นอรียด้จจปรกการตน

ทุกชนเป็นผลเกิดแต่เหตุ เหตุณนเป็นธรรมอนหนึ่งเรียกว่า
 ด้มุทย แปลว่า เหตุให้เกิดทุกขเป็นอรียด้จจอกชอหนึ่ง เป็นชอท ๒
 เหตุให้เกิดทกชนนงได้แก่คณหานนเอง คณหาโดยอรรถ แปลว่า
 ความอยากได้นนอยากได้น อยากมนน อยากมน อยากเป็นนน อยาก
 เบนน อยากไม่เบนน อยากไม่เบนน อยากไม่พบนน อยากไม่พบน
 อยากไปเกยวของกบด้งน อยากไม่เกยวของกบด้งน หรือความ
 เบอความจิดในด้งทคณมอยู่दैว หรือทคณไม่พอใจมนกเบอมน กจิด
 ไป อยากควณมชนนใจ ทำให้ด้งด้ง ทำให้หวาดदैยว เพราะฉนน จึง
 เรียกว่าคณหา โดยพยัญชนะแปลว่าทำให้ด้งด้ง ทำให้หวาดदैยว ทำ

ให้ทะเยอทะยานอยาก ตณฺหฺนแดเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ทกฺขตงทกฺกาว
 มาแล้ว ซึ่งรวมยอดได้แก่อุปาทานความเกาะเกี่ยวตนเอง และ
 อุปาทานนี้ ก็เกิดเพราะตณฺหาคือความอยากได้นั้น อยากได้นั้น เมื่อ
 อยากได้อะไรก็ไปเกาะดังนงฺขน อยากมนนอยากมนกไปเกาะน
 เกาะน อยากเบนนอยากเบนน ก็ไปเกาะความเบนนเบนน เบอ
 อะไรขึ้นมา อยากจะไม่เบนนอยากจะไม่เบนน มวเบออยู่ใจก็ไปเกาะ
 ทเบอนนเกาะทเบอน ถ้าไม่เกาะก็ไม่เบอ ถ้าไม่อยากได้แล้วทงเดย
 เดยก็แล้วทงไป มนกไม่เบอไม่จิดเหมอนกัน เพราะไปเกาะมันเขาจ
 เบอจจิดชน กตายนทกฺขชนออก เพราะฉนจเห็นได้ว่า ความ
 อยากตวนเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ นเรียกว่าตณฺหา แจกตามประเภท
 เป็น ๓ ประการ คือความอยากเกี่ยวดวยกาม เป็นกามตณฺหาอย่าง ๓
 ความอยากเกี่ยวดวยความมคความเบน เป็นภวตณฺหาอย่าง ๓ ความ
 อยากเกี่ยวดวยความอยากไม่มไม่เบน เป็นภวตณฺหาอย่าง ๓ ตณฺหา
 ๓ ประการนี้ เป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ จิดเป็นอริยตจจชอท ๒
 ตณฺหาตวนจะดับได้ตองอาศัยทตบชองมจจจะดับได้ ถ้า
 ใจตงไปมั่งอยู่ในทตบชองมจจจะดับได้ทเดียว ทตบตณฺหาตวนเรย
 ว่า นิโรช เปดว่าทตบทกฺขชงได้แก่นิพพาน หมายความว่าตณฺหาเกิด
 ชนแล้ว เมอมาทจธรรมอนนเขาแล้วทตบไปได้ทท แต่ด้ามญชน
 เมื่อทำกตจกรรมอะไร จะหน่วงเอาทตบทกฺขเป็นอกรรมให้แจ่มแจ้ง
 ไม่ได้ ก็เพราะอริยมรรคยงไม่เกิด เช่นอย่างการบ้ำเพญ คัด ดมาช
 บัญญาโดยด้าตบชนไป คตอดถงเกิดญาณอนนทงเรียกว่า โคตรก
 เปดว่า ญาณครอบโคตร คือ เป็นญาณที่อยู่ในระหว่างความเบน

ปลูกชนแต่ความเป็นอริยะ โคตรภฏาณน หน่วงเอาอิโรช คือธรรม
 เป็นทศบทุกขเบเนอรัมณ เกิดชนแต่อดบไป อริยมรรคยงเกิดขึ้นใน
 ดาดบนน โคตรภฏจิงตงอยู่ในฐานะแห่งอวัชชนะของมรรค คือนำหน้า
 มรรค พอมรรคเกิดขึ้นหน่วงธรรมเบเนทศบทุกขเบเนอรัมณแต่เว เบเน
 อนัตตคิเดัดได้ คัตตคณาไคเดัดชาตทเคียว เบเนอนพนจากการท
 จะบังเกิดขึ้นในภพในชาติอกค่อไป นเรยกนิโรช ตามแนวปฏิบัต
 เพราะฉะนหนิโรชจิงเบเนอริยส์จจอกประการหนง เบเนชอท ๓

แต่โรชจะบังเกิดขึ้นได้นน ตองอาศัยมุ่งหาทาง คือทางที่จะ
 ดำเนินถึงความดับทุกข ทางนหมองค ๘ มีความเห็นชอบเบเนตน แต่
 เมอจะย่อเขาแต่เวกเบเน ๓ อย่าง คือ คัด ด้มาธิ บัญญา วาจาชอบ ทำ
 การงานชอบ หมายความว่าประพฤติชอบด้วยกายวาจา และการหา
 เดยงชีพโดยชอบธรรม รวมเขาเบเน ๓ อย่าง ด้วยกนหนจิดเขาในคัด
 เพราะเบเนเครื่องรักษากายวาจาให้ตั้งบเรียบร้อย ตั้งบกิเดัดอย่าง
 หยาบที่จะพงผุดชนทางกายแต่ละทางปาก และบงคบการหาเดยงชีพ
 ให้เบเนไปแต่ในทางที่ชอบ มิให้เกี่ยวของแก่การทุจจวิตถอดวงบคคต
 ผุอน เบเนความตั้งบทางกายวาจา ความเพียรชอบ คอเพียรเพอดะ
 บาปบาเพณบุญ ความนถชอบ คือ กำหนดนกรูวรูปธรรมนามธรรม
 ซังดำเนินไปอย่างไร เบเนย้อย่างไร รูด้กเด่มอ ความตั้งใจชอบ
 หมายความว่า จิตตเบเนด้มาธิ เบเนเอคคคตา จิตตนถอยในอรัมณ
 อนเคียว ความเพียรชอบ ความระดถชอบ และความตั้งใจชอบทง
 ๓ อย่างน ดังเคราะห์เข้าในด้มาธิ ความเห็นชอบเห็นถกตามความ
 เบเนจริง ความเห็นชอบนเบเนหดก้าคณ ถามความเห็นชอบแต่เว

การทำ การพูด การคิด การนึก และอื่น ๆ ก็ชอบไปหมด ถ้ามีความ
 เห็นผิด เห็นไม่ถูกต้องธรรมแล้ว อื่น ๆ ก็พลอยผิดไปหมด และความ
 เห็นผิดนั้นแหละทำให้เกิดทุกข์ เพราะคนเราเห็นผิด ทุกข์จึงเกิดขึ้น
 ได้มอ ๆ ทุกข์เป็นศัตรูแท้ ๆ แต่เพราะความเห็นผิด คนเราจึงยึดถือ
 เข้าไว้ได้มอ ๆ ไม่ปล่อยวางได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น ทุกข์ก็บังเกิดขึ้น
 เนื่อง ๆ ความเห็นชอบเป็นเหตุให้ดำรงชอบ ความดำรงจะชอบ หรือ
 ผิด พัง รุดลง ความดำรงดีหรือของอะไรทุกอย่าง ถ้าดำรงดีหรือ
 เกี่ยวกับความรักความซิง ความหลง แต่เป็นความดำรงดีหรือ
 ทนดี ส่วนความดำรงดีหรือที่ชอบ หมายความว่าไม่เกี่ยวกับอารมณ์
 ทำให้รัก ให้ซิง ให้หลงเช่นนั้น แต่เกี่ยวกับอารมณ์ที่อาศัยทำให้
 ชุ่มชื้น ไม่ทำให้ร้อน นั่นจึงเป็นความดำรงดีหรือที่ชอบ ความเห็น
 ชอบและความดำรงชอบนั้น ดังเคราะห์เขาในปัญญา มรรคมีองค์ ๘
 ประการนั้น ดังเคราะห์เขาในไตรสิกขา คือ ศีล ด้มาธิปัญญาจัดเป็น
 มรรคอรยดีจจขอท ๔

อริยดีจจ ๔ ประการดังพรรณนามาน แยกเป็นวิภูฏะพวก ๓
 เป็นวิภูฏะพวก ๓ ชนิดที่เป็นวิภูฏะ หมายความว่า เป็นของจริง
 มีแต่ความจริง ๆ สำหรับกำกับตัวคนที่เกิดมาในวิภูฏะดังด้าร์ คือทุกข์
 กับด้มทุกข์ เพราะเกิดมาจึงต้องมทุกข์ และทุกข์ทมมากเพราะเหตุคือ
 ด้มทุกข์ แต่ทั้ง ๆ ทมของจริง ๆ ประจาดตอเช่นนั้น คนเรากยังไม่เห็น
 จริง ๆ ที่เป็นดังนั้น ก็เพราะขาดตอปัญญาที่จะคนควา จึงไม่รู้ของจริง
 เมื่อรู้ว่าทกขมทตอจริง ๆ ด้มทุกข์กมทตอจริง ๆ เช่นนั้น บรรารถนา
 เพื่อหนทุกข์ และตัดตอเหตุแห่งทุกข์ควบกันไปด้วยพยายามหา
 อริยดีจจเพิ่มชนอก ๒ คือ นิโรธกับมรรค ซึ่งเป็นฝ่ายวิภูฏะให้ได้อีก

จึงจะพ้นทุกข์ เพราะอริยสังข๑๒ เบื้องปลายนบนขอปฏิบัตหนานอกจาก
 วิชฺฐะได้ เพราะฉะนหนการปฏิบัตคามอริยสังข๑๑ จึงกล่าวตามหนาทเบน
 ๕ เรียกว่ากิจ คือทุกข์เบนปริญญากิจ เพราะทำหนาทกำหนดให้รู้ด้วย
 ปัญญา สัมมทยเป็นปหาคัพพกิจ เพราะทำหนาทละให้เต็ดชาติ นิโรธ
 เป็นสังคิกาคัพพกิจ เพราะทำหนาททำให้แจ้งแก่ใจ มรรคเบน
 ภาเวตัพพกิจ เพราะทำหนาทให้เกิดใหม่ให้เบนชน เมอตางทำหนาท
 ในขณะเดียวกันพรอมกัน คือทกำหนดรกรทเดียว ทละกละทเดียว
 ททำให้แจ้งกททำให้แจ้งไปทเดียว ททำให้เกิดมกททำให้เกิดมทเดียว
 เช่นนแตว ซอว่าททำให้แจ้งซงพระนพพาน หรือเรียกว่าออกจาทกข
 ๒ ได้ ดวงจิตตักม้องได้เบนธรรมบริตท หมดจาทกเดต์ทจะเบนเชอ กอ
 ให้เกิดภพชาติอีกต่อไป เช่นเดียวกันดวงไฟ พอจลด์ว่างชน กทากิจ
 ๕ อย่าง ในขณะเดียวกันพรอมกัน ไม่ก่อนไม่หลังกัน คือชบมดออก
 ให้เกิดแสงสว่าง ๓ ให้เห็นรูปต่าง ๆ ๓ และเผาเชอมอดไป ๓ ฉะนหน
 เพราะฉะนหน อริยสังขธรรมจึงเบนหลักแห่งพระพุทศคำณาทาปฏิบัต
 ให้เบนอริยบุคคลได้ มนยคิงรบพระราชทานถวายวิตัสชนามาฉะน

ขออำนาจแห่งพระราชกุศตบุญราศี ถ้วน ชัมมัสถ์ถ้วนมั พรอม
 ด้วยบรมเดชานุภาพแห่งคุณพระรัตนตรัย อินเบนนรตศัยบุญเขตต์
 ขอตั้งมเตจบรมบพิตร พระราชตั้งมภารเจ้าองค์พุทศนามกะ และอคร-
 คำณูปถมภทงผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พรอมด้วยคณะรัฐบาด
 และตั้งมาชิกัดภามแทนราษฎร ตตอดพศกนกรทุกถ้วนหน้า จงปดอด
 ด้รรพภยพบตอุมทวะทงปวง จงประสพแต่ความสุขเกษมด้วาราย จง
 บรรตอัฐมบุญผล เจริญด้วย อายุ วรรณะ ด้ชะ พละ ปฏิภาณ ทุก
 ทพาราตริกาด ตั้งรบพระราชทานถวายวิตัสชนามาด้วยประการฉะ
 เอิวิ กิมด้วยประการฉะน.

นิพนธ์ต่างเรื่อง

นิพนธ์ครึ่งเป็น พระพิมลธรรม

๒๔๘๘-๒๔๙๑

-
๑. เรื่องไม่รู้จักเก่าในปีใหม่
  ๒. เรื่องโลก
  ๓. บุษากถา เรื่องบุชา
  ๔. จตุราริษธรรม เรื่องอรិษธรรม ๔
  ๕. สุขุบายกถา เรื่องอุบายเกิดสุข
  ๖. เรื่องอ่านฆ่าเวลาแต่มีคติ
  ๗. วรรณนาพุทธจักร

พระพิมลธรรม (ช้อย จานทตฺโต)

๒๔๘๘ - ๒๔๙๑

เรื่องไม่รู้จักเก่าในปีใหม่

[นิพนธ์นี้ เป็นคำอำนวยพรในวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๔๕๑
มอบให้แก่ "พุทธจักร" แห่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย]

วันหนึ่งคนหนึ่งดวงไป ก็เบนอันดวงไปเพียงวันเดียวคนเดียว
เท่านั้น ถ้าเบนวันหนึ่งคนหนึ่งหลาย ๆ หนจนครบ ๒๘ หรือ ๓๐ - ๓๓
วัน ก็เบนเดือนหนึ่ง เมอครบ ๓๒ เดือนก็เบนปีหนึ่ง ใน พ.ศ. ๒๔๕๐
นับแต่ວนต์ ๓ มกราคม มาจนถึงວนต์ ๓๓ ธันวาคม ก็เบนอันดวง
ไปบรรจบครบปีแล้ว พอขณວนต์ ๓ มกราคม ก็เบนวันเริ่มดวงตน
ปีใหม่เป็นปี ๒๔๕๑ ต่อไปอีก วันเดือนปีผ่านเราไปอย่างนั้น จึงเป็น
จำนวนบวกลอายุของสังขารทั้งที่มีใจครองทั้งที่ไม่มีใจครองเพิ่มชนอก
สังขารเป็นอันหมดความใหม่ กลายเป็นเก่าไปอีกปีหนึ่ง ถ้ายังผ่าน
ไปมากเพียงใด ก็ยิ่งเก่ามากขึ้นเพียงนั้น เพราะวันเดือนปีผ่าน
ไปนั้น จะร้องเรียกเขาค้นมาอีกไม่ได้ เมื่อผ่านไปแล้วก็ผ่านไป
ไป แต่ไม่ใช่มันจะผ่านไปเพราะความมัน มันกดดับตั้งเอาความใหม่ของ
สังขาร ความหนุ่มสาวของสังขารไปด้วย เพราะฉะนั้น สังขารทุก
ประเภททุกชนิดจึงต้องถูกวันเดือนปีดูดครว่าเขาไปตามลำดับพร้อมกัน
ด้วย ได้ในพระพุทธานุญาตว่า

อจเจนฺตึ กาลา ตรยณฺตึ รตฺตึโย
วโยคฺฉนา อนุปุพฺพิ ชหนฺตึ
เอตํ ภยํ มรเณ เปกฺขมาโน
โลกามิสํ ปชเห สนฺตึเปกฺโข^๑

๑ ส. ส. ๑๕/๕๐

มีสภาพรู้จักเท่ารู้จักแก่ ให้กลับเป็นของไม่รู้จักเท่าไม่รู้จักแก่ ให้
 เป็นของคงที่แต่ละต้นต้นมีทุกกระยะภาคมาด้วยเครื่องปรับปรุง คือกรรม
 ของสัตว์บุรุษ เพราะกรรมของสัตว์บุรุษเท่าไม่เป็น คงใหม่เดิมเมื่อ
 เทียบเคียงกับสังขารซึ่งไม่ปรับปรุงด้วยกรรมแล้ว ก็ตรงกันข้าม
 เพราะสังขารเช่นนั้นแม่จะเป็นภายในภายนอก ก็ต้องเท่าต้องแก่
 ไปตามวันเวดา มีคาถาพุทธภาษิตรับรองไว้ว่า

ชีรนต์ วิ ราชรถา สจฺจิตฺตา
 อโถ สรীরมปี ชรี อูเปติ
 สตณฺจ ชมฺโม น ชรี อูเปติ
 สนฺโต หเว สพฺภี ปเวทยนฺติ°

รถทรงขององค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งนายช่างได้ประดิษฐ์อย่างวิจิตร
 ดงามก็ยิ่งเท่าคร่ำคร่าได้ อนึ่ง แม่สัตว์ระก็ยิ่งเข้าถึงความชำรุด
 ทรวดโทรมเหมือนกัน ส่วนกรรมของสัตว์บุรุษ ไม่ถึงความชำรุด
 ทรวดโทรม สัตว์บุรุษต่อสัตว์บุรุษพูดเข้าใจกันง่ายแท้

พระพุทธภาษิตนทรงยกสังขารทั้งภายในภายนอกจนเทียบเคียง
 กัน แล้วทรงแสดงให้เห็นว่าต่างก็เป็นของแก่ได้ แก่ได้ ชำรุด
 ได้ เหมือนกันทั้งคู่ แต่ทรงแสดงสิ่งที่เท่าไม่เป็น ก็คือกรรมของ
 สัตว์บุรุษ เพราะกรรมของสัตว์บุรุษแต่ไหนแต่ไรมา ก็คงรูปเป็นกรรม
 ของสัตว์บุรุษอยู่นั่นเอง ไม่เปลี่ยนสภาพเป็นเท่า เป็นแก่ เป็นชำรุด
 ทรวดโทรมเหมือนสังขาร กรรมของสัตว์บุรุษ ก็คือกรรมของคนดทม
 สันดานดีบระงับ มีหลายอย่างด้วยกัน แต่จะกล่าวเป็นหลักปฏิบัติ
 พอเป็นอุทาหรณ์ ได้แก่สี่ปรีดิ์ธรรม ๗ คือ ชมนฺนญฺจตา ความ

^{๕ ๒๒๐} ^{๕ ๒๒๐}
 เป็นผู้จากเหตุ ๓ อุตถลณฺญา ความเป็นผู้จากผล ๓ อุตถลณฺญา
^{๕ ๒๒๐}
 ความเป็นผู้จากคน ๓ มตฺถลณฺญา ความเป็นผู้จากประมาณ ๓
 กาลลณฺญา ความเป็นผู้จากกาล ๓ ปรีสลณฺญา ความเป็น
^{๕ ๒๒๐}
 ผู้จากบริษัท ๓ ปุคฺคลณฺญา ความเป็นผู้จากเดอกคบบุคคล ๓
^{๕ ๒๒๐}
 รวมทง ๗ ประการเรียกว่า ^{๕ ๒๒๐} ดีปรีดีชรรม แปลว่า ชรรมของ
 ดีตบุรุษ คือคนดี เป็นชรรมไม่มีวันเก่า เป็นชรรมทันสมัย
 เสมอ เพราะเป็นชรรมให้ผล คือความเป็นคนดีทุกสมัยทุกโอกาส
 และทุกวันเวลา ไม่ว่าจะประพฤติในโอกาสเป็นเด็กเป็นผู้ใหญ่
 ก็ให้ผลเป็นคนดีในโอกาสนั้น และไม่ว่าจะประพฤติวันใด เดือนใด
 ปีใด ก็ให้ผลเป็นคนดีวนน นเดือนน บินน ในครั้งก่อนเคย
 เป็นชรรมทำคนให้มาแต่อย่างไร เดยวนกคงเป็นชรรมให้ผล
 เป็นคนดีอย่างนั้นไม่รู้จักเปลี่ยนแปลงเลย เพราะความเป็นคนดีนั้นเป็น
 คุณสมบัติที่ปรารถนาดีของทุกคน ไม่ว่าจะเด็กชนผู้ใหญ่ ไม่
 ว่าจะเป็นพระเป็นเณร เป็นเด็กกตองการเป็นคนดี เป็นผู้ใหญ่
 กตองการเป็นผู้ใหญ่ดี เป็นพระกตองการเป็นพระดี เป็นเณรกตอง
 เป็นเณรดี ถ้าเพียงแต่ต้องการเฉย ๆ ก็จะเป็นคนดีชนไม่ได้ ต้องทำ
 ด้วยและต้องทำให้ถูกหลักของคนดีด้วย คือต้องเรียนคึกษาให้รู้จัก
 เหตุผล ให้รู้จักควมชาติดีกุดอย่างไร มีความรู้ความสำมารถ
 เพียงใด ให้รู้จักพอดีในการใช้จ่ายและการงานททำ ให้รู้จักกาล
 เวลาที่ตนประกอบกิจให้ทันสมัย ให้รู้จักประชุม ให้รู้จักเลือกคน
 ที่จะคบเป็นมิตรดีหาย นตวนเป็นการดีวางตนให้เป็นคนดี ที่เรียก
 ว่าดีตบุรุษทงน จึงจัดเป็นชรรมทไม่รู้จักเก่า

บคณบ ๒๔๘๐ ต่วงไปแต่เดว ชนบใหม่ ๒๔๘๓ แต่ว อายุตั้งชาร

ของเราเป็นอนธกไปอกบหนึ่งแล้ว เริ่มชีวิตใหม่อีกแล้ว จง
 หันมาตรวจตราพิจารณาระหว่างขอบบ่เก่าที่ผ่านมานั้น เรามีของดี
 อะไรบ้างพอจะเป็นของอดตัวเราว่าเราได้ทำดี ซึ่งเป็นเครื่องเตือน
 ใจให้เราหมั่นคิดโสมนัสพอแก่การที่เราจะโหมโรงฉลองชีวิตเก่าแต่ละตั้ง
 ต้นชีวิตใหม่ต่อไป หรือเพียงชีวิตของเราผ่านอุปสรรครอดมาโดย
 ด้รอดอกบหนึ่งแล้ว เราก็จะยินดีปราศควรแก่การฉลองอายุด้วย
 ดารุกิพา ถ้ายังไม่เคยทำดีอะไรไว้เป็นเครื่องระตักบ้างแล้วก็จงอย่า
 ประมาทรีบเร่งสร้างความคิดให้แก่ชีวิตตั้งต้นบ่ใหม่หนีไปเกิด เวทนา
 ยังไม่ตาย ตะวันก็ยังไม่บ่าย พอจะทำได้เท่าที่จะทำด้วยความ
 ไม่ประมาท และเป็นอันปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าว่า ขโม
 มา โว อปฺจจกา ขณะอย่าล่วงท่านทั้งหลาย ถ้ามีอุปถัมภ์ให้
 วันเวตามันล่วงไปเปล่า ๆ หนึ่งเช้า ชีวิตก็เป็นโมฆะ จะไปเสียใจ
 เมื่อภายหลัง ดังพระพุทธภาษิตว่า

ขณาคิตฺตา หิ โสจันติ นิริยมฺหิ สมปปีตา.

เพราะผู้ผ่านขณะสมัยอันดีไปแล้ว จะแน่นหนักอยู่ในนรก เคี้ยวไค้
 อยู่ ดงน

ในที่สุดนี้ ขออวยพรบ่ใหม่แก่ท่านผู้อ่านหนังสือพุทธจักรพร้อม
 ด้วยบริวารของท่าน ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยจงปกคุ้มรักษา
 ให้ท่านปลอดภัยในทุกสถาน ให้ท่านเจริญวิมุตติด้วยจตุรพิธพร
 ให้ท่านมีธรรมของสัตว์บุรุษเป็นเครื่องประดับสำหรับสร้างศรัทธาให้เป็นผู้
 มั่นชื่อว่า เป็นคนดีทนสมยอมของประเทศ ของชาติ ของพระพุทธ-
 คำสอน เทอญ.

โลก

[นิพนธ์นี้ ได้มอบให้ “พุทธจักร” แห่งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย]

เราอยู่ในโลกจะต้องรู้จักว่า โลกคืออะไร จึงจะปฏิบัติตนไม่ขัด
ต่อโลกหรือชนโลก เมื่อไม่รู้จักโลก ก็จะไปปฏิบัติตนผิดโลก เป็นเหตุ
นำมาแต่ความขัดข้อง ไม่สะดวกแก่การประพฤติปฏิบัติ แม้สมเด็จพระ
บรมครูของเราจะได้ทรงแสดงธรรมแก่คนทั้งหลายของอยู่ในโลก
ให้ปฏิบัติตามโลกไว้หลายแห่ง เช่นในลัทธิปริยัติธรรม เป็นต้น คำว่า
โลก ๆ นั้น เป็นศัพท์กว้าง กล่าวตามพยัญชนะ แปลว่า สภาพที่รู้จัก
ชำระได้ รู้จักแตกทำลายได้ เป็นสภาพไม่ยั่งยืนคงที่เปลี่ยนแปลงไป
อยู่เสมอ ดั่งมีแจ้งในบาลีในคัมภีร์คฤศนวรรคสังยุตตนิคาย เรื่องพระ
สัมมัตติ ซึ่งเข้าไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า โลโก โลโกติ ภนฺเต
วุจฺจติ กิตฺตาวตฺตา น โข ภนฺเต โลโก วา อสฺส โลกปฺลณฺตติ วา^๑
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกกันว่า โลก โลก นั้น ด้วยเหตุ
เพียงไรหนอ จึงเป็นโลกหรือบัญญัติว่าโลก ครั้นลึกลับใจความว่า
ดูก่อนพระสัมมัตติ ในที่ใดและมีอายตนะภายใน ภายนอก วิญญาณ
และธรรมที่พึงรู้แจ้งด้วยวิญญาณ ในที่นั้นแหละมีโลกและมีบัญญัติ
ว่าโลก ส่วนในที่ใดไม่มีอายตนะภายใน ภายนอก วิญญาณ และ
ธรรมที่พึงรู้แจ้งด้วยวิญญาณ ในที่นั้นไม่มีโลก ไม่มีบัญญัติว่าโลก
ตามพระพุทธภาษิตน

เรื่องพระภิกษุองค์ใดองค์หนึ่งไม่ปรากฏชื่อ กราบทูลถาม
พระพุทธเจ้าว่า โลโก โลโกติ ภนฺเต วุจฺจติ กิตฺตาวตฺตา น โข
ภนฺเต โลโกติ วุจฺจติ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ที่เรียกว่าโลก ๆ ดังนี้

ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแต่จึงเรียกว่าโถก ครัดตอบว่า สุขชาติดี โข
ภิกขุ อสุมา โลโกติ วุจจติ ดูก่อนภิกษุ ด้ภาพที่ทำได้ ท่าน
เรียกว่าโถก ทูตถามค้อยไปว่า อะไรเป็นตัวทำตาย ครัดตอบโดย
ใจความว่า อายคนะภายใน ภายนอก วิญญาณ ด้มผัสด้แตะเวทนา
เกิดแต่ด้มผัส ด้แตะ เป็นตัวทำตายได้ เพราะฉะนั้น ด้ภาพที่ทำได้
เช่นท่านจึงเรียกว่าโถก คิงน

อีกเรื่องหนึ่ง พระอานนท์ กราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า อะไร
ที่เรียกว่าโถก ครัดตอบเหมือนดังกล่าวมาแต่เดิ ทงด้องเรื่องนแต่ด้ง
ให้เห็นว่า ด้ภาพที่รู้จักแตกทำตายได้ ด้้อมไปได้ ทรุคโทรมไปได้
จัดเป็นโถกทงน แต่ทไม่รู้จักทรุคโทรม ไม่รู้จักทำตาย ไม่รู้จัก
ด้้อม ไม่เรียกว่าโถก ท่านเรียกว่าเป็นกรรมะ คิงนแจ้งในพระ
พุททภาษิตที่ครัดไว้ ในชราวรรคกรรมบทชุกททกนิกาย ว่า

ชีรนต์ิ เว ราชรธา สุจิตฺตา

อโถ สรรมปี ชริ อูเปติ

สตนจ ฌมโม น ชริ อูเปติ

สนโต หเว สพฺถิ ปเวทยนฺติ°

ราชรถทงทวจิตรงดงาม ย้อมชำรุดทรุคโทรมได้ แม้ด้ร้ระก็
ย้อมถึงความชำรุดทรุคโทรมได้เหมือนกัน ด้วงกรรมของด้คบุรุษย้อม
ไม่เข้าถึงชำรุดทรุคโทรมไป พวกด้คบุรุษค้พวกด้คบุรุษด้ยกันย้อม
พุดเขาใจกันไค พระพุททภาษิตชอน ท่านยกโถกภายในคอด้ร้ระ กับโถก
ภายนอกค้อราชรถ มาเทียบเคียงกัน แต่ด้แต่ด้งให้เห็นผลว่า ตกอยู่
ในความชำรุดทรุคโทรมท่านองด้ยกัน แต่ทงยกกรรมของด้คบุรุษ
ว่าไม่ชำรุดเหมือนอย่างน เพราะเป็นกรรมทคงทไม่เปด้ยนเปด้ง

หมายความว่าประพาศเมื่อใดก็ได้ผลเหมือน ทงแต่คงว่า เหน่าตบบุษ
 พดเข้าใจง่าย เพราะท่านเป็นผู้มีความคิดเห็นร่วมกัน ไม่ขัดคอกัน
 ไม่วิวาทกัน ความประพาศปฏิบัติมุ่งไปในทางเดียวกัน ดังนั้น
 ธรรมที่แสดงว่าไม่ตายนั้น คงมีแจ้งในวงศ์สังยุตต์ ในสังยุตตนิคาย
 ซึ่งพระวงศ์เถระ กล่าวในทนะเพราะพระพักตร์พระพุทธเจ้าว่า สัจ
 เว อมตา วาจา ความสัตย์แต่ เป็นวาจาไม่ตาย นั้นแสดงถึงความ
 ซอตรงว่าเป็นคุณธรรมไม่รู้จักตาย มีอยู่ในผู้ใด แม้ผู้นั้นจะตายไป
 ตามกรรมดาของสังขาร แต่คุณคือความสัตย์ไม่ตายไปตาม คง
 ประกาศเกียรติคุณซอแต่ยังอยู่ทุกเมื่อ ดังนั้น อภรรยาหนึ่งมีแจ้ง
 ในชาดกว่า

ขมฺหิ สจฺจจฺจ ชมฺโม จ อหิสา สลฺลโม ทโม
 เอตฺรียา เสวนตี เอตํ โลเก อนามตํ^๑

สังจะ ธรรมะ อหิสา ความไม่เบียดเบียน ตัญญุมะ ความระวัง
 ใจและทมะ ความฝึกใจ & ประการนี้ มีในผู้ใด พระอริยเจ้าทางหลาย
 ย่อมคบหาสมาคมกับผู้นั้น ธรรมมสังจะ เป็นคนน เป็นอนามตะ
 เป็นคุณที่ไม่ตายในโลก ดังนั้น ตามคาถาน ก็แสดงถึงลักษณะแห่ง
 ธรรม อันเป็นคุณที่ไม่รู้จักตายเหมือนกัน โดยบรรยายน เป็นอัน
 แสดงให้เห็นว่า สภาวะที่ชำระหลุดโรรมได้ แดกทำลายได้ เป็นโลก
 ที่ไม่ชำระไม่ทรุดโทรม ไม่แตก ไม่ตาย เป็นธรรม และโลกที่มี
 ลักษณะดังนี้ ท่านแสดงโดยประเภทเป็น ๓ คือ สังขาร โลก ๓
 สัตตโลกหรือสัตตวโลก ๓ และโอกาสโลก ๓ สภาวะที่เป็นส่วนย่อย
 ยังไม่คูกกันเป็นก้อนเป็นชน ท่านเรียกว่าสังขารโลก ที่คูกกันชน

๑ ขุ. ชา. พุท. ๒๗/๕๘

เบนกอน เบนชน เบนอนแดว ที่มีใจครองเรียกว่าสัตว์โลก ที่ไม่มี
 ใจครองเรียกว่าอโกลาโลก สภาวะส่วนย่อย ๆ ที่ยังไม่คุมกันเช่น
 รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ส่วนย่อยเหตุอันจุดเบนกอน ๆ
 หรือทเป็นเครื่องทพพสัมภาระเช่นเครื่องเรือนที่ยังไม่ได้ควบคุมกัน
 เรียกกันว่าเบนส่วนแยก นีเบนโลกอันหนึ่งเรียกว่าสังขารโลก
 เพราะเบนของมตลักษณะเปลี่ยนแปลงได้เสมอไม่คงที่ เช่นโลกใหม่
 เกิดขึ้นมา เก่าดับไป หรือเคิบโคชน เดื่อมตง เวทนา กรูจกเปลี่ยน
 แปลง ด้วยสุข ด้วยทุกข์ อเบกขา แม้สัญญา สังขาร วิญญาณ
 ก็เบนเช่นน ส่วทเป็นเครื่องทพพสัมภาระก็ยกจรกเก่าไป พังไป
 ญไป ตามอายุกาต สังขารโลกนเหตละ เมอคุมกันชนเบนกอน เบน
 ชน เบนทวเบนตนแดว ถ้ามีใจครอง เช่นเบนมนุษย์ เป็นสัตว์
 ตริจฉาน ท่านเรียกว่าสัตว์โลก ที่ไม่มีใจครอง เช่นเป็นต้นไม้ ภูเขา
 ป่า แม่น้ำ เป็นต้น ท่านเรียกว่าอโกลาโลก สัตว์โลกแะอโกลา
 โลกทงสองน ก็ตกอยู่ในลักษณะที่ซำรุดทรุดโทรมเช่นเดียวกัน
 เพราะเบนของปรุงมาจากเครื่องทซำรุด จึงตองซำรุดไปด้วยกัน แต่
 โลกทงสามนโดยปกติ เบนของงตงาม เบนของทหน้าดู น่าชม แม้
 ส้มเด็จพระทศพต ก็ยังได้ตรัสชักชวนประชาชนให้มาดู โดยนิพนธ์
 พระพุททภาษิตว่า

เอถ ปสสณิมิ โลกั จิตตัง ราชรูปมิมิ

ยตถ พาลา วิสีทนติ นตถิ สงโค วิชานตัม°

จงมาดูโลกน ซึ่งวิจิตรตระการตา เปรียบด้วยราชรถทรง
 เบนทจมตงแห่งชนเซดา แต่เบนจิตผู้รู้แจ้ง ไม่มีการเกยวข้อง
 พระพุททภาษิตชอน แ่ดงถึงความสวยงามของโลกอนวิจิตรตระการ

๑ ธ. ขุ. ๒๕/๓๘

คา ที่จริงโลกเรา^๕ เป็นของลี้ลับงามอยู่ตามธรรมชาติ ยิ่งได้ถูก
 ตกแต่งขนด้วยความวิเศษความฉลาดของโลก ก็ยิ่งเพิ่มความลี้ลับงาม
 มากขึ้น คนที่เขตกก็เคยคิดอยู่ในความลี้ลับงามนั้น ๆ ที่เรียกว่าหลง
 เพติดเพติดมัวเมาอยู่ในโลก จึงไม่อาจทำตนให้พ้นจากโลกไปได้
 เพราะฉะนั้น ดมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ทรงชักชวนให้มาดู
 ข้อที่ทรงชักชวนให้ดูเช่นนั้น ก็เป็นการเตือนให้ดูให้รู้ตามความเป็น
 จริงของโลก เพราะคนที่ตามความเป็นจริงจึงไม่ข้องในโลกลคือไม่
 คิดโลก เพราะเครื่องทำให้คิดไม่มี เครื่องที่จะทำให้คิดโลกหรือข้อง
 อยู่ในโลก ท่านเรียกว่าสังคะ กถาวโดยประเภที่ ๕ ประการ คือ
 ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ ราคะทำให้ข้องอยู่ในอารมณ์ที่รักใคร่
 ด้วยอำนาจความกำหนัดยินดี โทสะทำให้ข้องอยู่ในอารมณ์ที่ไม่ชอบ
 ด้วยอำนาจแห่งความขัดใจ ความไม่พอใจ โมหะทำให้ข้องอยู่ใน
 อารมณ์ที่ด้อยให้หลง ด้วยอำนาจแห่งความเขลา มานะทำให้ข้องอยู่
 ในตน ด้วยอำนาจแห่งความถือว่าเป็นเราเป็นเขา ทิฏฐิทำให้ข้องอยู่
 ในความเห็นผิด เพราะถือความเห็นของตนเป็นใหญ่ เครื่องของทั้ง
 ๕ ประการนี้ ย่อมดักคนเขตกให้คิดอยู่ในโลก ไม่อาจถอนออกจาก
 โลกได้ ส่วนท่านที่รู้เรียกว่าบัณฑิต ไม่อาจดักให้คิดอยู่ในโลกได้
 เพราะท่านมีความรู้ตามความเป็นจริงของโลกว่าเป็นอย่างไร แล้ว
 ประพฤติตนดมกับที่อยู่ในโลก ไม่ค่นไปตามโลกที่ชักจูงให้งาม ให้
 โทมนัดน้อยใจในคราวที่เปลี่ยนแปลงไปหรือทำลายไป ไม่หลงงมงาย
 ถือว่าเป็นของเราของเขา เห็นโดยความเป็นจริงเป็นธรรมชาติอย่าง
 เดียว ความรู้ของท่านเช่นนั้นจึงไม่ทำให้ท่านคิดโลก แม้ดมเด็จพระ
 พระบรมครูของเราได้พระนามว่าโลกวิทู ก็เพราะทรงรู้แจ้งโลกทุกถง
 เพราะพระองค์ถึงที่สุดโลก พ้นโลก ทุกอย่างแล้ว.

ประกาศ

บ

แสดงในงานพระราชกุศลวันที่ระลึกรัชกาลที่ ๕
วันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๕

นมตฤ รตนตตยสส.

ปฐา จ ปุชนิยานิ เอตมมมงคลมุตตมนติ.

บัดนี้กรบพระราชทานถวายวัดซึ่งหาพระธรรมเทศนาของพระ
เดชพระคุณประทับพระบัญชาบรมมี โดยควรแก่พระราชกุศลวันที่
ระลึกในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงปิยมหาราช
ในการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิ
แห่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง พร้อมด้วยพระบรมอัฐิแห่ง
สมเด็จพระพันปีหลวง กับพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าฯ ขนประดิษฐานบนพระแท่นใต้พลูตเค็ดฉัตร ประดับด้วย
เครื่องอิสริยยศราชูปโภคและราชสักการะเต็มตามพระเกียรติยศ
จงคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้เสด็จมาทรงเป็นประธานใน
มหาสมาคมพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาททงฝ่าย
หน้าและภายใน ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทานกิจ อธิศีล
กถปนาแผ้วบาค้อมบศถวายฉดของพระเดชพระคุณในสมเด็จพระพุทธ
เจ้าหลวงและสมเด็จพระพันปีหลวง กับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าฯ ในวาระเดียวกัน ด้วยพระกตัญญูตากตเวทิตาธรรมและ
อุปถายนธรรมสัมมาปฏิบัติตามวิสัยแห่งดีปบุษ พระบาทสมเด็จพระ
พุทธเจ้าหลวงนั้น พระองค์มีบุญญาธิการยิ่งใหญ่ สามารถจัด

ราชกิจเหมาะแก่เวลาดำเนินมาในโอกาสเพื่อความดีของประชาชน
 ดั่งสมเด็จพระทศพรรัตนบุรีศรีวิบูลย์ความอุปถัมภ์ของพระเจ้าจักรพรรดิ
 ธิเรชน พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในทางปกครองพระ
 ราชอาณาจักร โดยได้ทรงจัดการป้องกันรักษาทำนุบำรุงรักษา
 กับความเปลี่ยนแปลงอันเป็นไปในสมัยนั้น ยังผลอันงามให้เกิดแก่
 รัฐมนตรีและประชาชนชาวสยามอันดีมา จนพระราชอาณาจักร
 ด้กลดลพิษพระนครมั่งคั่งสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ ประชาชนได้
 รับความดีความงามและความเป็นไทยทวชนโดยลำดับมา พระองค์จึง
 ทรงเป็นทศพรจักรพรรดิของมหาชน จนได้รับสมัญญาว่าพระปิยมหา
 ราช แม่พระองค์เสด็จสวรรคตด้วยมา ๓๖ ปีแล้วทุก ห่มประชาชน
 กิ่งมัจฉาในพระคุณสมบัติฝังอยู่ในใจ ครั้นเมื่อถึงวันที่ ๒๓
 ตุลาคมทุก ๆ ปี อันกำหนดว่าเป็นวันพระตถาคตของพระองค์ ต่างก็พากัน
 มาเป็นหมู่เป็นคณะบ้าง มาเดี่ยวเดี่ยวบ้าง ประชุมเป็นมหาสังฆนิบาต
 ทูลถวายพระบรมรูป ถวายสักการะอันได้จัดกันมาอย่างวิจิตร ถวาย
 บังคมแทบฝ่าพระบาทยุคลดทหน้าพระบรมรูป เดิมอนพระองค์เสด็จ
 ประทับบนองค์ราชคฤหาสน์รับสักการะ เมื่อได้ถวายสักการะเคารพแล้ว
 ต่างก็พากันย่นนงหน่วงพระคุณสมบัติของพระองค์ อันได้มีมาแต่
 แต้ปางหลังด้วยนาใจอันจงรักภักดีเป็นอารมณ์ แม้มสมเด็จพระพันปี
 หดวงและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทั้ง ๒ พระองค์นั้น ก็ได้
 ทรงทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติบ้านเมืองในยศของพระองค์เหลือ
 ที่จะพรรณนาเช่นเดียวกัน นับว่าพระมหากษัตริย์ทั้ง ๓ พระองค์เป็น
 ปุณนิษะของอาณาจักรสยามราชรัฐ สักควรได้รับสักการบูชาโดยสันติ

เบนปฐนยะควรวบุชาทางน การบุชาแก้บุคคลทควรวบุชาดังพรรณนามา
 น ขอวาเบนมกคต เพราะเป็นบัจจยให้เจริญด้วยกุศลธรรมและความ
 ดำคคคแห่งหม้คณะ เพราะจุงใจคนแตะบุคคลอนใหม่อยู่ในบุคคล
 หรวคตฤทตนบถอ พวกทนบถอพระพุทศำคณา นบวาววมด้มาคม
 เดยวกัน เพราะนบถอพระพุทศเจองคเดยวกัน ดั่วนยอยตงมากคอ
 คนทรวมพระอุปชฌายะแตะอาจารย์เดยวกัน ก็นบวาอยู่ในคณะหรือ
 ด้ากเดยวกัน เพราะนบถอพระอุปชฌายะแตะอาจารย์เบนหตกรวม
 กน ชุมนุทนบถอพระมหากษตริยองคเดยวกัน กเป็นชาติเดยวกัน
 เพราะเคารพตักการะในพระมหากษตริยองคเดยวกัน ดั่วนยอยตงมา
 ในตักฤตโดยงนบถอผู้หตกผู้ใหญ่ในตักฤตเป็นหตก ตักฤตนหมคค
 เจริญรุ่งเรืองไฟคต การบุชาเบนเหตุแห่งความเจริญด้วยอิฐูวิบุตต
 ทงคคตโตกคตธรรมดงพรรณนามาน แตะเบนอปริทานยธรรม ทตง
 แห่งความเจริญไม่เตอมทราม ดงมพุทศบริหารในอปริทานยธรรมตุง
 เบนขออว แต่การบุชานนคองให้เบนไปดวยกุศลเจตนาตงใจชอบ
 ดวย จุงจะยงหิตตุงให้บังเกิดเป็นตักฤตมกคต ถ้าเบนแต่ตักกว่าทำ
 ตามประเพณนยมชาตักฤตเจตนาหาให้ด้าเรจหิตตุงเช่นนไม่ กตบ
 เป็นการให้เกิดความจตจางเกยจคราน ทงกรียาททากไม่น้าดู ไม่น้า
 เตอมได้ เช่นการบุชาพระตวยเควองบุชาคอคอกไม้รูปเทยน ถ้าทำ
 ดวยกุศลเจตนาความตงใจชอบแต่ กจะพงแแต่วงหาแตะทำดวย
 ความตงใจ แม้จะเบนวคฤทไม่ประณต ก็เป็นเควองตักการะอนต
 ดวยเจตนาเบนกุศล กรียาตักการะของผูนนกรยบรอยน้าตุน้าเตอมได้
 ถ่าตักแต่ว่าทำตามประเพณนยม กรียาตักการะของบุคคลผูนนไม่

ด้วยของหอมและดอกไม้ อุบัติฐากมารดาบิดาและดมณพราหมณ์
 ประพฤติชอบ ชื่อว่าปฏิบัติธรรมตามธรรม นบนเอกเทศแห่ง
 ธรรมานุธรรมปฏิบัติ ดมเด็จพระบรมศาสดาทรงดำรัสตรัสสั่งปฏิบัติ
 บุษยา ก็เพราะว่าความปฏิบัติเป็นเหตุสำคัญของพระศาสดา ย่อมยัง
 หิตสู่ใจให้สำเร็จแก่ผู้ปฏิบัติโดยตรง และความปฏิบัติยังดำรงอยู่เพียง
 ใด พระศาสดาของพระองค์ก็ดำรงอยู่เพียงนั้น แมแต่ทกระทำอัม
 บุษยา ก็เพราะความปฏิบัติชอบเป็นเหตุ เพราะฉะนั้น บุษยาทั้งสอง
 จึงจัดว่าเป็นมงคล เป็นเหตุใหม่จนดมบรมณด้วยอิฐวิบุตผลทั้งโลก
 นและโลกหน้า ตลอดจนมรรคผลและนิพพาน

ส่วนท่านที่ควรบูชา น บางท่านควรบูชาเพราะมอุปการคุณ
 โดยณะเพาะแต่ชาติคุณธรรมก็มี บางท่านควรบูชาโดยตรงคุณธรรม
 ก็มี บางท่านควรบูชาเพราะดมบรมณทั้งสองอย่างก็มี สำหรับอัม
 บุษยา ไม่มปัญหา บุษยาได้ทุกท่าน เช่นมารดาบิดามอุปการคุณยิ่งใหญ่ แม
 ชาติคุณธรรมก็ควรบูชาด้วยอัมหรือปฏิบัติชอบในท่าน ส่วนปฏิบัติ
 บุษยาของสำเร็จด้วยวิม่งสำเร็จพิจารณาโดยรอบคอบ ถ้าปฏิบัติตามใน
 ทางที่ผล ย่อมจะได้รับผลอันวิปริตเพราะปโยคปฏิบัติ พระเจ้าอชาตศัตรู
 บุษยาพระเทวทัตต์โดยปฏิบัติตามคำแนะนำ จนถึงได้ทำบิคุฆาตกรรม
 เกิดเป็นปโยควิบัติตคตอุปนิสัยแห่งมรรคผล นบนตัวอย่างในบุษ
 ยาคนที่ไม่ควรบูชา เพราะฉะนั้น จึงควรดว่าบุษยาบุคคลที่ควรบูชา จึง
 เป็นมงคลอันสูงดังถวายนวดีชชามา

ดมเด็จพระมพิตรพระราชดมภารเจ้า ได้ทรงบูชาดกการะพระ
 มหาฤษตราชราชเจ้าทั้ง ๓ พระองค์ในวณที่ระถกน แดวทรงบำเพ็ญ

พระราชกุศตอุทิศถวายบังคมทูลด้วยพระกตัญญูตาคดเวทิตาธรรม
และอุปถัมภ์ธรรมเช่นนี้ จิตว่าได้ทรงบูชาพระองค์ผู้ประเสริฐตามหลัก
ธรรมในพระพุทธศาสนา อันเป็นเหตุให้ได้รับศุภศีลวิบัติดีดีพัฒนามงคล
อันยิ่งใหญ่ ดังนัยพุทธภาษิตซึ่งมีอรรถาธิบายดังถวายวิดีชชานามา

ขอพระราชกุศตบุญญวราศ์ทกษณานุประทาน จงเป็นบุญนิต
อันอวยวิบากดีมตแต่เดิมแต่จพระมหากษัตริราชเจ้าทั้ง ๓ พระองค์
นี้ โดยฐานนิยมดังพระราชประสงค์ทุกประการ และจงสำเร็จเป็น
อุปถัมภ์บังจายอภิบาตเดิมแต่จบรมพิตรพระราชดำภารเจ้า ให้ทรง
พระเกษมสำราญ ไร้พระโรคพิบัติ คดอาดแคล้วจากด้รพพิบัติอุบ้ท-
วันตราย ทรงพระเจริญด้วยอิฐวิบุตผลดมพระชนมายุเป็นตน ทุกทีพา
ราตรีกาต ดังรับพระราชทาน ถวายวิดีชชานามาด้วยประการฉะ
. ๘๘๖
เอน กมด้วยประการฉะ

พระธรรมเทศน์นำสมควรแก่กาตเวธา ขอถวายพระพร.

จตุรารยธรรม

แสดงในงานทำบุญ ๕๐ วัน
ศพระศาสนาโสภน (ภาณโก ภา) วัดราชบพิธ
วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๕

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสมพุทฺธสฺส.

จตุตา ปตฺนตี ปตีตา กิฑุชา จ ปุณฺราคตา

กตกิจจํ รัตฺตมมํ สุขเณนาโนวาคตี สุขนตี.

บัดนี้ ดั่งวาระดิถีบุญญาดมวาร นับแต่วันท่านเจ้าคุณพระคำสอน
โสภน (ภาณโก ภา) ถึงมรณภาพมา จัดเป็นอภิตกขัตติมัยพิเศษ
ที่ควรบำเพ็ญกุศลทักษณาราวหนึ่ง บรรดาศิษยานุศิษย์พร้อมด้วย
ผู้มีความเคารพนบถอภายบรรพชิตทางฝ่ายคฤหัสถ์ มพระราชกวีเป็น
ประธาน จึงได้ร่วมใจกันบำเพ็ญอุทิศถวายแก่ท่านอนุรูปแก้ววาระดิ
ถี นั้น ดำรงด้วยความกตัญญูกตเวทิตะขอปัจจัยนธรรม ทั้งเป็น
การเพิ่มพูนสาธารณธรรมอีกส่วนหนึ่งด้วย และในการน้อมเศ
พระสังฆราชก็ได้ทรงพระอนุเคราะห์เด็ดจมาเป็นประธานของสมาคม
เป็นการประทานเกียรติแก่ศัพและสมาคมอย่างสูง ทั้งเป็นการปลุก
ความซนบานแก่ศิษยานุศิษย์ทวหน้า

ท่านเจ้าคุณพระคำสอนโสภน (ภาณโก ภา) นั้น เป็นผู้สร้างตน
เป็นองค์พระสัมบูรณ์ด้วยหลักพระธรรมวินัยครบไตรทวาร มมรพยายาม
ทางกายวาจาตั้งบเด็งยมเรียบร้อย เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาปล้ำทะของผู้ได้
เห็นได้สมาคม ปลุกความนิยมทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นผูปฏิบัติ

เครื่องคิดในธรรมวินัยตามแบบดกตถาคต แม้จะมีภูมิเปรียญเพียง
 ๓ ประโยค แต่ก็ได้สร้างความร่ำเรียนภูมิเพราะท่านเป็นนักฟัง นักคิด
 นักคนคว้า นักวิจารณ์ จึงเป็นผู้แตกฉานในปริยัติ ยังได้ด้อมเต๋จ
 พระมหาดมณเจ้า และกรมหลวงชินวรสิริวัฒน์มเด็จพระสังฆราชเจ้า
 เป็นพระบรมครูด้วยแล้ว ก็ยังทำให้ท่านโอบอุ้มด้วยหัตถ์ธรรมวินัย
 และหัตถ์การบริหารคณะสงฆ์ตลอดจนบวรรมเนียมแห่งการคณะสงฆ์
 ดยงชนไปอีก เมื่อท่านด้อมบรรณด้วยภูมิ และปฏิบัติเครื่องคิดใน
 ธรรมวินัยเช่นนี้ จึงเป็นที่พอพระทัยและไว้วางใจแห่งด้อมเต๋จพระ
 มหาดมณเจ้ากับด้อมเต๋จพระสังฆราชเจ้าเป็นพิเศษ ท่านได้เป็นพระครู
 ฐานาของด้อมเต๋จพระสังฆราชเจ้าตั้งแต่ต้นมาโดยลำดับ จนถึงทรง
 พระกรุณาโปรดให้เป็นพระมหาคณิสรตำแหน่งพระราชาคณะปลัดสังกต
 มหาสังฆปริณายก เมื่อท่านได้ดำรงตำแหน่งปลัดด้อมเต๋จพระสังฆราช
 เจ้านั้น ก็ได้รับภาระธุระกิจของด้อมเต๋จพระสังฆราชเจ้าให้ดำเนินไป
 ด้วยความเรียบร้อยเป็นที่พอพระทัย และเป็นด้อมมณฑลสำหรับติดต่อกับ
 เจ้าคณะทุกชั้นให้ร่วมบริหารการคณะสงฆ์ด้วยความสมัครดีมาน
 ด้ามัคคเป็นอย่างดี ท่านได้มีอุตสาหะวิริยะประกอบพุทธศาสนิกกิจเป็น
 อุตสาหะปฏิบัติประโยชน์ไพศาลทางการศึกษาและการบริหาร เพราะ
 ท่านเป็นพระเถระที่ทรงเกียรติคุณเห็นปานนี้ จึงได้ทรงพระกรุณา
 โปรดเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาภิ พระเทพกวี พระธรรมปาโมกข์
 และสถาปนาเป็นพระศาสนโศภนตามลำดับ ในฝ่ายการบริหารนั้นได้
 ก็ได้โปรดให้เป็นเจ้าอาวาส เป็นเจ้าสำนักสังฆสภา เป็นสังฆมนตรี
 และเป็นเจ้าคณะจังหวัดพระนคร เมื่อท่านได้รับตำแหน่งหน้าที่ใด ๆ
 ก็ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งหน้าที่นั้น ๆ ให้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธ

คำสั่งโดยสัตว์ดีดมา จดเป็นพระมหาเถระทมนคงและไพบุดยทหน้าบชา
 องค์กรหนึ่งในธรรมวินัย อันธรรมตามที่จะดำรงตนมั่นคงในธรรมวินัย
 อยู่ได้เช่นนี้ กตของเบญญูปฏิบัตเครื่องครัดในไตรสิกขา จนได้รับผลแห่ง
 การปฏิบัติตนตามคจรรมาแล้ว ใจจึงจะซ้นบานไม่จัดจางในการปฏิบัติ
 นั้น ถ้าย่อหย่อนไม่ปฏิบัติตามแล้ว จดว่าเป็นผู้ตจจากธรรมวินัยไม่
 ตงมณอยู่โต ขอนพงเห็นตามกระแสแห่งพระธรรมเทศนาที่ด่มเตจพระ
 ธรรมคำสดาตรัดแก่พวกภิกษุตั้งมีแจ้งในจตุกกนิบาตอังกุตตรนิกาย
 ว่า จตุหิ ภิกขเว ชมเมหิ อสมนนาโคโต อิมสฺมา ชมมวินยา
 ปปตฺติโตติ วุจจตี° ตงนเบตนัน ใจความว่า ตุก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุ
 ผู้ไม่ประกอบด้วยธรรม & ประการ เรากด่าว่าเป็นผู้ตจจากธรรมวินัย
 ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม & ประการ เรากด่าว่าเป็นผู้ไม่ตจจาก
 ธรรมวินัย ธรรม & ประการนคคือ คัดเบนนอริยะ° ดมฺมาชเบนนอริยะ
 บัญญาเบนนอริยะ° แดระวมุคเบนนอริยะ° นเบนนชอความย่อในพระสูตร
 นั้น บคนจะอธิบายความในพระสูตรนั้น โดยควรแก่เวลา พระสูตร
 นทานยกคัด ดมฺมาช° บัญญาเบนนหตคปฏิบัต° ยกวิมุคเบนนผลดำเรจมา
 แตการปฏิบัติตน การทำ การพูดที่ตั้งบ เว้นจากอาการของโถภ โกรช
 หตง เรียกว่าคัด ใจที่ตั้งบจากนวิรณเรียกว่าดมฺมาช° ความรู้แจ้งแทง
 ตดอดซึ่งคคธรรมดา โดยความเป็นของไม่เที่ยง เบนนทุกข° เบนนอนตดา
 เรียกว่าบัญญัติ° จิตตทพนจากกิเตดคือโถภ โกรช หตง อันเป็นผล
 ดำเรจมาแต่คัด ดมฺมาช° บัญญา เรียกว่าวิมุค° ทง & ประการน ทยง
 ไม่เบนนอริยะกม ทเบนนอริยะกม ทยงไม่เบนนอริยะนน กคอยงอยู่ในความ
 ครอบงำของกิเตด° เช่นผู้รชาคัดเมอภกิเตดครอบงำแล้วกยอมเบนน
 เหตุให้คัดเศรำหมอง ทำให้คัดขาด ให้ต่างพรอัยไม่ดมฺมบุรณ° แม

๐ ข. ชา. จตุกก. ๒๑/๒

เจริญต์มาธิ บัญญา ก็ทำให้สัมบุรณ์ไม่ได้ เพราะกิเตด็กรอบงำแต่ัว
 ทำให้เด็กลง ใให้เบ็องาย วมุคกทานองเด็ยวกัน จดเบ็นคัถดตมตก เบ็น
 ตัมาธิ บัญญา แตะวมุคตมตกไม่มนคง แมผู้ทประกอบด้วยคัถ ตัมาธิ
 บัญญา วมุคตอหนมตกษณะเช่นน ทานกักถำวว่าเบ็นผู้ตกไปจากกรรม
 วนัย ค่ำวำกรรมวนัยในทหนักค่อ คัถ ตัมาธิ บัญญา วมุคิ หนเอง
 รัทษาคัถไว้ไม่ได้กัถตกจากคัถ เจริญต์มาธิให้ใจด่งบจากนิวรณ์ไม่ได้
 กัถตกจากตัมาธิ เจริญบัญญาให้เก็ดคความรูตามกฎกรรมตาของโลก
 ไม่ได้กัถตกจากบัญญา เมออยากได้วมุคช่งเบ็นผลของการปฏิบัตนหน ก
 เบ็นอื่นไม่ได้เรยกว่าตกจากวมุคตนเอง เมอเบ็นเช่นนใจจ่งเบ็นกรรม
 บ้างไม่เบ็นกรรมบ้าง กิริยากายวำจาเบ็นวนัยบ้าง ไม่เบ็นบ้าง ย่อม
 ตมตกไปตามกัน เพราะฉะนนั้น ทานจ่งถำวว่า เบ็นผู้ตกจากกรรมวนัย
 ตัวหนททานจดเบ็นอริยะนหน หมายควมว่าบริตุทช คอผู้ปฏิบัตไม่ได้
 อยู่ในอาณตของกิเตด็ เช่นรัทษาคัถเจริญต์มาธิตะบัญญา ชนตน
 ต่ำเรจคด้วยเจตนา มุงควมด่งบระงบเบ็นทตง ถำปฏิบัตเบ็นตวจริงชน
 เวดาใด ก็ได้บวรตผลคือ วมุคิหลุดจากกิเตด็ได้ในเวदानน จะหลุดได้
 ชวขณะ หรือตดอดไปจนถงชนอริยภมกจถวำเบ็นอริยะ ถำคัถ ตัมาธิ
 บัญญา วมุคิ เบ็นอริยะแต่ัว ใจก็เบ็นกรรม กิริยากายวำจาก็เบ็น
 วนัย ค่ำรงคทไม่แปรผัน เพราะฉะนนั้น ทานจ่งถำวว่า ผู้ประกอบ
 ด้วยคัถ ตัมาธิ บัญญา แตะวมุคิ เบ็นอริยะ ชอว่าไม่ตกจากกรรมวนัย
 ตามทวดีชชนามานเบ็นกระแต่คความไนพระสุตฺรตะเรในท่ายพระสุตฺรน
 ใต้ตรัดเบ็นนิคคมาถาดตงทยกมาตงเบ็นนิกเชปบทไว้ว่า

จตุตา ปตฺนตี ปตฺตีตา   กิฑฺธา จ ปุณฺราคตา
 กตฺตกิจฺจํ รัตฺตรมมํ   สุเขนานวาคตํ สุขํ.

แปลว่า ผู้ที่เดือดร้อนไป ชื่อว่าย่อมตกไป ผู้ที่ตกไป ชื่อว่า
 ย่อมเดือดร้อนไป ผู้ที่กำหนดแล้ว ชื่อว่ากลับมากอีก จุดตกหมกจอนทา
 แล้ว ย่อมยินดีในคนชาติที่ควรยินดี จุดตกเช่นนั้นยอมมาสู่ผู้จากผู้
 ดึงน คำว่าการเดือดร้อนไปกับการตกไปนั้น เป็นไปในลักษณะอน
 เดียวกัน โดยเนื้อความก็คือเดือดร้อนจากกรรมวินัยและตกจากกรรม
 วินัย ซึ่งมอรรธาธิบายดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนั่นเอง

ชื่อว่า ผู้ที่กำหนดแล้ว ย่อมมาอีกนั้น อธิบายว่า ผู้ที่ยังม
 ความกำหนด ต้องมีความซัดเคืองและความหึงหวงประกอบด้วย เพราะ
 ๓ ประการนี้เกี่ยวข้องกัน โดยความเป็นรากเง้าแห่งอกุศลธรรม
 คนที่ยังมีความกำหนดอยู่เช่นยอมกลับมากอีก คือกลับมาสู่ความ
 เกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตายอีก ยังไม่พ้นจากความเกิด
 ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ไปได้ ความเกิดแห่งเบ็ญจันช
 เป็นต้นเหตุสำคัญแห่งความทุกข์ทั้งหมด เพราะชนที่เกิดชนแล้วต้อง
 บำรุงเลี้ยงให้เบญชอยู่ ด้วยการให้อาหารแกหิว ให้เครื่องดื่มแก้
 กระหาย ให้เครื่องบรรเทาความร้อน ความหนาว แม้เพียงได้เห็น
 ปานนั้น ชนชกยังเปิดขนแปรงจากสภาพที่สมบูรณ์ไปอยู่ในอำนาจ
 ชรา ความซำรุดทรุดโทรมไป ได้รับทุกข์เพราะเหตุนี้ นอก และยัง
 มพยาบาลคนทงกายใจอยู่เป็นนิตย์ ทั้งยังอยู่ในความครอบงำแห่ง
 ทุกข์จรรอีก เช่น ไล่กปรিতেว ทุกข์โหมนัต์ อุปายาต์ อันเกิดแต่ความคิด
 วิปลาด์ เพราะปรารภสภาพของคนบ้าง เพราะการงานที่ตนทำบ้าง
 เพราะคนท่เกยวข้องกับตนบ้าง เพราะลัษมบตวบตของตนและคนอน
 บ้าง ในที่สุดก็แตกดับไปตามธรรมดา ความกำหนด ความซัดเคือง
 และความหึง เป็นเหตุให้กลับมากสู่ทุกข์ต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว และยัง

เป็นปัจจัยให้เกิดทุกข์ในสังขารวฏฏต่อไปอีก ท่านจึงกล่าวว่า ผู้มีความ
กำหนดแล้วเป็นผู้ถัดมาอีก ดังนี้

ขอว่า จิตตทมกจอนทาแล้ว ย่อมยินดีในคุณชาติทศควรยนิค
นน อธิบายว่า จิตตทได้ทำกิจแห่ง คัด ดัมาธิ บัญญา จนได้ประด้พ
ผล คือ วมุตตามภุมตามชนของตนแล้ว ย่อมยินดีอยู่แต่ในคุณชาติท
ควรยนิค คือ ธรรมทตั้งบอนไม่เจือด้วยอามิด์เครื่องด้อยใจ อารมณ
ทเกี่ยวกับอามิด์นน เป็นเพียงเครื่องด้อยใจให้เกิดความดำราญชั่วขณะ
แล้วเกิดเป็นพิษเผือดวงจิตตให้เคียดรอนเมอภายหลัง ดจอาหาร
ทเจือด้วยยาพิษ รุ้ด้กว่ามรด์ในเวดาบรีโลก เมอบรีโลกแล้วกักตาย
เป็นพิษเบียดเบียดพร่างกายแะระดวงจิตต ตตอดถึงทาดายชีวิตให้แตก
ดับ จิตตทได้รบอบรมจนได้รบผลตตถึงกถาวมานน ย่อมรุ้ด้กอารมณ
เหต่านใดดี จึงไม่ยินดีในอารมณเช่นนน แต่กดับไปยินดีณะเพาะ
อารมณทตั้งบ คือ อารมณทเป็นธรรมเทานน อารมณทเป็น โดก
หรืออารมณทเป็นธรรมก้อย่างเดียวกัน ต่างกันก็แต่ความเข้าใจผิด
แะระเข้าใจถูกเทานน ความเข้าใจผิดคิดเห็นอารมณทปรากฏทางตา
หู จมูก ดน กาย ใจ หรือเห็นตนเองแะระ โดกทตนอาศัยโดยความ
เป็นของเที่ยง เป็นด้ข เป็นอดตา เป็นของจริงจิง ติดอยู่ในด้มมติ
เช่นนจุดเป็นโดก ถ้าเห็นว่าเป็นแต่ด้มมติ ตกอยู่ในคคิธรรมดา คือ
ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนตดา จดเป็นธรรม ผู้ทมีความเห็นเป็นธรรม
เช่นน แม้จะปรารภตนหรือบุคคลอื่นหรือ โดกทตนอาศัย จิตตใจัก
ไม่กะดับกะด้ายคนรพพพนเกยวเกาะอยู่ในอารมณนน ๆ กดับได้
ความชุ่มชอนนเป็นผลเกิดแต่ธรรมคือความเห็นถูก เหตุนนท่านจึง

กล่าวว่ จิตตทมกจอนทาแถวยอมยนต์ในคุณชาตททวรยนต์ ดย
 ฐว จิตตเชนนยอมมาถุ้จจากฐนน อธิบายว่ ดวงจิตต
 ทโคบรมตแถวคงกล่าวมาในเบองตนนน ย่อมนำถุ้มาใหตาม
 ฐาคบชนแถงฐมปฏิบต ฐนนมหตายประภทโดยอาการทฐุงค้
 กวากัน เมอจะกล่าวตามจนวนนแถตามฐาคบชนแถวกเบน ๗ ฐุง
 คอ ฐุงของมนุษย์ ฐุงทิพย ฐุงในฉาน ฐุงเกิดเทววิปถุ้ธนา ฐุงใน
 มรรค ฐุงคอผล แถะฐุงคอนพพาน ฐุงมนุษย์ไถแกคความถัมบวรน
 ดวย ทวพยถัมบต อถุ้ถุ้รยยค บรจวรายค เกยรตคคุณแถะความถัมบาย
 ภายไมม่โรคภยบบคน ประกอบดวยค้ถธรรมพอประมาณ จะเรียก
 ว่ ฐุงของคนถัมบุญก็ไถ ถ้ประณตแถะถุงไปกว่ฉนน จิตเบนฐุงทิพย
 หรือฐุงของคณชนถุง ฐุงทง ๒ ประภทนยงอยในคความครอบงำของ
 กิถลตที่เข้าไปเร้วรวมอย่ภายใน ถ้เจริญถุ้มาธิเพ่งเตงนิมิตคอน!คอน
 หนงเบนอรรมณ จนนจิตตแถวเนในนิมิตคนน นีวรณถุงบเข้มา
 ครอบงำอกไมม่ไถ อย่างหนอว่ ฐุงในฉาน แม้ฐุงเชนนกเบนไปชว
 ขณะทเขาฉาน เมอออกจากฉานคอเพ่งเตงนิมิตคตถุงบนนแถว ก็
 กถัมบมาอย่ในครอบงำของกิถลตได้อีก เพราะชาตคความรู้เห็นตาม
 คความเบนจริง เมออบรมบัญญัติเกิดคความรู้ชคว่ ฐุงชาตคอย่ใน
 คคธรรมดา คค คความเบนของไมม่เทยง เพราะเกิดแถวถบไป เบน
 ทุททเพราะถูกคความเกิดคความถบบบคนเบนนคย เบนอนคตา เพราะ
 ว่างเปถ้าจากถุ้คว บคคต ควคณ เรวเขา เบนถุ้ภาวธรรมเกิดชนเพราะ
 บจจย ถันบจจยแถวถบไป เมอรู้เห็นตามคความเบนจริงเชนน จิตต
 ใจก็ไมม่เกยวเกาะในถัมมคเพราะคความถง ย่อมตงอย่ในคความถงบ
 ฐุงเกิดเทววิปถุ้ธนา เมอวิปถุ้ธนาคความรู้เห็นตามคความเบนจริงนน

เจริญแก่กล้าปรากฏเป็นต่อกรรมอนิจจัง คือ อริยสัจจธรรมในใจ เกิด
 อริยมรรคตัดกิเลสได้เด็ดขาดเป็นขั้น ๆ หนึ่งขในมรรค ก็เด็ดทมรรค
 ตัดได้เป็นขั้น ๆ นั้น จะกลับมาเกิดอีกไม่ได้ ใจก็บริสุทธิทุกขณะไป
 เพราะพ้นจากกิเลสที่ให้เกิดความเคঁร่าหมองแล้ว หนึ่งขคือผล ถาถึง
 อรหัตตมรรคอรหัตตผลแล้ว จิตตกับบริสุทธิหลุดจากกิเลสโดยประการ
 ทั้งปวง จิตตดวงนั้นดับไป ไม่มีปัจจัยอุดหนุนให้เกิดอีก เป็นสภาวะ
 ธรรมทบริสุทธิ พ้นจากความเกิด ความแก่ ความตาย เป็นอันพ้น
 จากความเบียดเบียนแห่งทุกข์ทั้งกายทั้งใจ หนึ่งขคืออนุปพาน จิตตท
 ใต้บรมมตแล้ว ย่อมมาสู่สุขจากสุขเป็นลำดับจนถึงขั้นอุกฤษฏ ม
 หนึ่งขตั้งพรรณนามาด้วยประการฉะนี้

ท่านเจ้าคุณพระคำสอนไค้ภน (ภาณโก ภา) ท่านได้ขอบรมตน
 ของท่านด้วยไตรสิกขาบท คือ ศีล ด้มาธิ บัญญา อย่างดี จึงเป็นผู
 มั่นคงไม่ตกจากธรรมวินัยจนตลอดชีวิต จัดว่าท่านดำเนินปฏิปทา
 มาสู่สุขจากสุขตามหลักแห่งพระธรรมวินัย อนุวรรตน์ได้กับพุทธภาษิต
 ชงมอรรภาชบายดังวิถ้ชชนามา

ขอกุศลบุญราศ้ทักษณานุปทาน ที่คณะศิษยานุศิษย์แต่ละผู้มี
 ความเคารพนับถือในท่าน พร้อมใจกันบำเพ็ญอุทิศถวายด้วยความ
 กตัญญูกตเวท้แต่ละคราวระเนิบจักรา จึงเป็นวิบากอำนาจศุภกัรรถอิฐ
 มบุญผลแก่ท่านโดยสมควรแก่คติภพทุกประการ

ในที่สุดนี้ พระสังฆราชาคณะจะได้รับประทานถวดศรัทธาทศพรต
 คาลา เพื่อเพิ่มพูนอุปมาทธรรมแก่มหาด้าคม ด้สมควรแก่กาด
 เวตาดด้วยประการฉะนี้ เหว่ กมดด้วยประการฉะนี้.

ลัชยาลัยกถา

แสดงในงานสัตตมวาร พระศพสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

วันที่

พ.ศ.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส.

อตฺถมฺหิ ชาตมฺหิ สุขา สหaya

ตฺถุจฺจि สุขา ยา อิตฺริตฺเรน

ปฺญณฺนิ สุขํ จีวิตฺสงฺขมฺหิ

สพฺพสฺส ทฺถุขสฺส สุขํ ปหานนฺติ.

๖๕
บทนี้

จักรับประทานถวายวิดิชันนาพระธรรมเทศนาของ

พระเดชพระคุณพระคัมภีร์พระบัญชาบรมมหาราชูปถัมภ์

ทักษิณานุประทาน ซึ่งขณะท่านบพิตรผู้เป็นพระโอรสพระธิดาและ

นัดดาในราชสกุลติดติด ทรงบำเพ็ญอุทิศตนของพระเดชพระคุณใน

สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เนื่องในอภิศักดิ์กาล

สัตตมวารนี้ ดำเริญด้วยพระกตัญญูกตเวทิตาคุณ และญาติ

สังคหธรรมิกกตยาณวัตร ตามประเพณีแห่งวงศ์บรรพต และได้ขอ

ว่าบูชาพระคุณของพระองค์ท่านอีกได้หนึ่ง เพราะสมเด็จพระเจ้าฟ้า

กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ พระองค์นั้นพระคุณสมเด็จพระคุณ

อนัญญาจารย์มากหลาย เหลือที่จะบรรยายให้สั้นสุดด้วยกลาภมรรค

๖๕ นี้ แต่เมื่อจะสรุปกล่าวโดยฉะเพาะ ก็ขอพระองค์สมบูรณด้วยคุณ

สมเด็จพระคุณไม่มบกพร่อง กล่าวคือพระองค์ทรงกำเนิดในราชสกุลมหา

แดเห็นเหตุอันอนเมออย่างหนึ่ง อันจะเป็นไปเพื่อความเสียหายอย่าง
 ใหญ่เหมือนความเบญผู้มมตวรรษนเดย ออกผายหนึ่ง เราย่อมไม่แดเห็น
 เหตุอันอนเมออย่างหนึ่งเหมือนกัน อันจะเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่าง
 ใหญ่ เหมือนความเบญผู้มมตวรรษนเดย ความเบญผู้มมกถยาณมิตร
 ย่อมถือเบญสำคัญในพระคำสอน ในสังคาโตวาทสูตร สัมเด็จพระบรม
 คำสอนตรัสเรียกปามิตรว่ามิตตปฏิรูป คอมิตรเทยม ตรัสเรียก
 กถยาณมิตรว่า สู้หัท คอคนใจตจจตวาเบญมิตรเท ทรจงจำแนก
 ตกษณะมิตรเทยมแะมิตรเทไวผายตะ & พวก มิตรเทยมนนคอ
 เบญผู้ปกถอก เบญผู้พดไม่ไคจริง เบญผู้ประจบ เบญผู้ชกนในทาง
 หนีหาย มิตรเทนน คอ เบญผู้ปกการะเกอหนนกันจริง เบญผู้ร่วมสุข
 ร่วมทุกชกนได้ เบญผู้แนะนในทางที่เบญประโยชน์เบญผู้เอ็นตริกใคร
 จริง ครนทรจงแะตงตกษณะแห่งมิตรเทยมแะมิตรเทตงนแะ
 ตรัสให้เวญมิตรเทยมเดยห่างไกล เหมือนคนเดินทางเวนทางทมภย
 อนตราย ออกผายหนึ่งตรัสให้เข้าหามิตรเท เหมือนมารดาไม่ทงบุตร
 ณะน ในมิตตามิตตชาตก แะตงตกษณะมิตรไว้ ๓๖ ประการ
 คอมิตรไม่อยู่ยอมคิตถ กถบมาถึงยอมยนิคิ ย่อมเดญหัวดด้วย ย่อม
 ดนทนาปราศรัย ผู้ใดเบญมิตรของมิตร ย่อมคบด้วย ผู้ใดเบญ
 ศักตร ย่อมไม่คบด้วย ผู้ใดดำวามิตรยอมห้าม ผู้ใดพุดชกคุณยอม
 สรรเดริญ ย่อมบอกความตบชงตนแก่มิตร ย่อมบีดความตบชง
 เขาไม่ให้แพรงพราย มิตรทำอะไรยอมพุดชกย่อง ย่อมพุดเขาใจ
 สรรเดริญบัญญัติความคิดชงมิตร มิตรมมีความเจริญ ย่อมพุดชก
 ยนิคิ มิตรมความเดอมเดยยอมพุดชกเบญทุกช ใดชงกินเปตงมา

ย่อมหนักถึงมิตรคิดจะเผื่อแผ่ฉะนั้น ดั้หายมตกษณะดงน ย่อมเป็นมิตร
 ในกิจธุระเพิ่มพูนหิตศุขเนื่อง ๆ มา ดั้มเด็จพระโถกนาถบรมศาสดา
 ครัดประทาน พระโอวาทไว้ให้เข้าใจในอุบายสังเคราะห์มิตรโดยพระ
 พุทธภาษิตว่า ปณฺหิ โข คหปติปุตฺต กุลปุตฺเตน อุตฺตรา ทิสา
 มิตฺตามจฺจา ปจฺจุปฏิจา ตพฺพา ตุก่อนคฤหคัมบุคร มิตฺรอำมาตย์
 ผู้เปรียบด้วยทศก์ของชาย อินฺกุดบุครบํารุงด้วยฐานะ & ประการ
 คื่อ ทาเนน ด้วยการให้พัสดุงของเกอ กุด เปยยวชฺเชน ด้วยกล่าว
 ถ้อยคำที่จับใจ อตฺถจริยา ย ด้วยความประพฤติกิจที่เบนประโยชน์
 สมานตตตาย ด้วยความเบนผู้มตคนเต็มอ ไม่แต่ดงความแปรผัน
 ในกาตนั้น ๆ อวิสํวาทนตาย ด้วยความซื่อตรงไม่ด้อดงกัน มิตฺร
 อำมาตย์ผู้เปรียบด้วยทศก์ของชาย อินฺกุดบุครบํารุงด้วยฐานะทง &
 เหล่านี้แล้ว ปณฺหิ ชาเนหิ กุลปุตฺติ อนุกมฺปนฺติ ย่อมอนุเคราะห์
 กุดบุครด้วยฐานะ & ประการ คื่อ ปมตฺตํ รกฺขติ กุดบุครนฺนเงินเด้อ
 แผลอสติ ย่อมเอาใจได้ระวังรักษาเขา ปมตฺตสฺส สาปเตยฺย
 รกฺขติ ย่อมบ้องกันรักษาทรพยัสมบคของเขา ภูตสฺส ปฏิสรณํ
 โหติ เมอมีทกขรอนยอมเป็นทพึ่ง อาปทาสฺส นวิหติ ย่อมไม่
 ดะทงในยามวิบค อปริ ปชมปีสฺส ปฏิปุเชติ ย่อมนับถือคอบ
 คดออดวงศํวานของเขา ดงน ความเบนผู้ม พวกพอง เบนผลท
 ควรจะต้องประดงค้ประการหนึ่ง ในส่วนทิจฐฐัมมิกคตประโยชน์
 ถ้าหาพวกพองมิได้แต่ก็ไม่ได้สามารถจะทรงคนอยู่ได้ เหมือนคั้นไม้
 ไร้รากไร้กทนพายุไม่ได้ จะด้มฉะนน เพราะฉะนน ดั้มเด็จพระ
 บรม ศาสดา เมอ ครัด ด้อน ด้วย ทิจฐฐัมมิกคต ประโยชน์

จึ่งทรงแต่งตั้งหนาทของพระอริยสาวกผู้ครองฆราวาส เนื่องด้วยการ
 ดังเคราะห์มิตรไว้ประการหนึ่ง ถึงจะเปิดองโปกทรพยทจบจ่ายไป
 กิจน กจคิดว่าจ่ายไปดวยดี ซอว่าได้ออประโยชน์อนเกิดแต่โปกทรพย
 ไวได้ แต่มิตรนนต่างชนกันตามบุคคล วจดังเคราะห์กจจาทอง
 ต่างไปตาม คนเดียวกันความต้องการก็ยงต่างไปตามขณะ การ
 ดังเคราะห์มิตร จังควรจะทำดวยรู้จักเดออกอุบายให้เหมาะแก่บุคคล
 แดะสมัย ผู้ทเข้าใจทำยอมได้พวกพ้องเป็นกำลังในกิจจระ หัตถก-
 อุบาสกเป็นตัวอย่างดำชกในเรื่องนี้ ครวงหนงในเวลาเมอดัมเดจ
 พระชินศร์เดัดจอยุ ณ เมืองอาพาว หัตถกอุบาสกไปตั้งที่เฝ้า มีพวก
 อุบาสกตามไปดวยเบนอนนมาก พระองค์ตรัดถามว่า หัตถกะ บรवार
 ของท่านเป็นหมู่ใหญ่ ท่านดังเคราะห์หยดเหนยวหน้าใจของเขาไวได้
 ดวยอย่างไร หัตถกอุบาสกกราบทลว่า ข้าพระองค์ดังเคราะห์
 บรชทหมุนดวยตั้งคหวตฤดีประการ ซง พระองค์ตรัดประทานเบ
 อนค่าสนี้ไว เห็นว่าผู้ใดควรได้รับดังเคราะห์ดวยอาการเช่นใด ก็
 ดังเคราะห์ผู้นนดวยอาการเช่นนน ดังเคราะห์ดวยให้พัดศุเกอกุดบาง
 ดวยถ้อยคำพูดเขาใจบ้าง ดวยประพฤติประโยชน์แก่เขาบ้าง ดวย
 ประพฤติคี่มาเด่มอในทางผูกไมตรีบ้าง ดัมเดจพระบรมค้ำดดาทรง
 ดำชการว่าทำอย่างนนชอบเดวถูกเดว ครัดดรรเดริญว่า หัตถกะ
 ท่านเกิดมาเพื่อดังเคราะห์บรชทหมู่ใหญ่แท้ ในอดีตกาลผู้ใดได้ควบคุม
 บรชทไวไคมาก ผู้นนได้ดำเรจเดวด้วยตั้งคหวตฤดีประการนแด
 แม่ในอนาคตกาดกจกเบนเช่นเดยวกัน ถึงในบัจจุบันนเดากเป็นอย
 อย่างน เมอหัตถกอุบาสกกดบเดว พระองค์ตรัดดรรเดริญแก่ภิกษุ

ทั้งหลายว่า หิตถกอุบาสกเป็นคนประหัดาคอศักรรย์ให้เชอทั้งหลายจำ
 ไว้เกิด บุคคลผู้เข้าใจในอุบายดังเคราะห์ให้เหมาะแก่บุคคลแต่ละเวลา
 ย่อมเจริญด้วยบริวารมพวกพ้องมาก เป็นกาดังเครื่องตั้งมนแห่งตน
 และเป็นที่พึ่งของชนทั้งหลายด้วย ความเบนผมกตยานมิตรย่อมเป็น
 นากกรณธรรม คือคุณทำใหม่ทพง และเป็นที่พึ่งในโตกสันนิวาด
 ด้วยประการฉะนี้ เมอกล่าวถึงผู้ส่มบุรณด้วยตักษณะแห่งมิตร
 ภรรยาตจจดเบนกตยานมิตรอย่างสำคัญ ต้องด้วยวจนประพันธพุทช
 ภาษิตว่า ภริยา ปรมมา สขา ภรรยาเบนัดหลายร่วมดุษร่วมทุกช
 อย่างเยี่ยม พระพุทชภาษิตนังความให้เห็นว่า ส่ามตตกเบนัดหลาย
 ร่วมดุษร่วมทุกชอย่างเดียวกัน มิตตส่มบัตเบนคุณให้เกิดดุษด้วย
 กันทั้งสองฝ่าย สกุกตวา สกุกโต โหติ ครุ โหติ สकारโว สักการะ
 เขาแदैว ก็ยอมเป็นผู้ที่เขาดักการะตอบ เคารพเขาแदैว ก็ยอมเป็น
 ทเคารพของเขา

วิธีดังเคราะห์มิตร อันจะยัง สังกหิกให้ส่าเรัจผตดังกล่าวมา
 จำต้องให้เป็นไปตามภูมิตามชนของบุคคล และโดยควรแก่กาดังทรพษ
 และความส่ามารถของคน ถ้ายิ่งหรือหย่อนไปก็เบนเหตุให้เกิดความ
 เดือดร้อนเมอภายหลัง ต่อประพฤติพอเหมาะแก่กาดังของคนและ
 ตามภูมิของบุคคล จึงจะยังอิฐวิบุตผตให้ส่าเรัจได้อย่างดี เพราะ
 ฉะนั้น ส่มเตจพระชินศัรบรมค้ำดดา จึงตรัดความยินดีตามมตามได้
 เบนเหตุให้เกิดดุษ เบนขอทั้งสองในพระคาถาน และความประพฤติ
 นั้นต้องให้เป็นไปในทางสุจริต จึงจะเบนกตยานกิจ อำนวยส่มบัต
 เป็นอรทเป็นธรรม ผตนนยอมด่ารงมน ปตูกความชนบานตอดอดอวสาน

เพราะฉะนั้น ส้มเด็จพระพรตมารจึงตรัสว่า บุญเป็นสุขในเวลาสั้นชพ
 เป็นชอกตามตามลำดับ คำว่าบุญโดยพยัญชนะแปลว่าเครื่องชำระใจ
 ให้สะอาด โดยอรรถได้แก่กรรมที่ทำได้ด้วยไตรทวาร มีอโธมะ อโธสะ
 อโหมะ เป็นสัมมุฐฐาน ขอนเบนการทวนกระแสยากที่จะบำเพ็ญ แต่ก
 ยังไม่เป็นอันพวยด้วยของผูกอบด้วยปรีชา เห็นผลแล้วมีความกล้าหาญ
 อดทนกระทำ ขอนแต่เป็นเหตุให้สัตว์โลกพิเศษและดำช้าไม่เต็มอ
 ทวกันไป ส้มเด็จพระบรมศาสดาตรัสสอนให้ปลูกฉันทุจิในบุญกรรม
 นนแต่และอดทนกระทำ เพราะบุญนั้นยอมอำนาจผลพิเศษแก่ผู้
 บำเพ็ญ นำความเย็นมาให้ทุกขณะถึงถึง เป็นคุณบ่อองกันความ
 พรุนพรองต่อผลของทุกข์จรต ตลอดจนเวลาที่จะสั้นชีวิตทำลายชนน เมอ
 จิตตบริสุทธิตงนพวงหวงสุคติในเบื้องหน้า บุญจรรยาเป็นเครื่องพอก
 ใจให้คลายจาก โธมะ โธสะ โหมะ อันเป็นมตทิน เมื่อสั้น โธมะ โธสะ
 โหมะ ก็เป็นอันสั้นทุกข นจตเป็นสุขอย่างออกฤษฏ ส้มเด็จพระธรรม-
 สัมมัสการบรมศาสดา จึงตรัสไว้ในที่สุดว่า ตะทุกข์ได้หมดเป็นสุขดังนี้
 พระกฐตบุญราศัทบพตทรวงบำเพ็ญน พระประดั่งคอกุศัคตคตทาน
 แก่ส้มเด็จพระพรตพระยานริศรานวดวงศ์ ของงเป็นบุญนธชานวย
 สุขส้มบตตามฐานนิยม ส้มควรแกวปากดำมารณน ๆ ในที่สุด
 พระธรรมเทศนาน ท่านทงส์จะไตรบประทานลวดคากาธรรมบรยาย
 โดยสรภัญญวิธี เพิ่มพูนอุปปมาท ธรรมแก่ส้มมาคม ณ กาดบดิน
 ขอลถวายพระพร.

เรื่องอ่านฆ่าเวลาแต่มีคติ

[เรียบเรียงและรวบรวมเขียนด้วยลายมือของท่าน แล้วมีวันด้วยลูกบิดซึ่งประดิษฐ์ทำเอง ลูกบิดนั้นอยู่ภายในตู้กระจกเล็กๆ แล้วแขวนไว้ภายในห้องรับแขก เพื่อประสงค์แขกไปใครมา จะได้อ่านฆ่าเวลาและได้คติ]

๑. ซาดตกรกตบตทองงาม

๒. ถ้าโง่ก็ให้โง่อย่างน่ากรูณา ถ้าฉลาดก็ให้ฉลาดอย่างน่าบูชา

๓. กินข้าวตูกอย่ำให้เสียข้าวด้วาร์ กินนาตาตอย่ำให้เสียนาออย

๔. ไปไม้กตบ หตบไม้คตบ ฟันไม้มี หน้ไม้พัน (คืออะไร)

๕. ถ้าไปกินชกก่อนหมาได้ เป็นเอาตวรอดได้

๖. คตบเซาไตเวยกหตาย คตบด้ายไตเวยกกนอย

๗. ไม่ใช่ดีแต่เรา เขาก็ดี ไม่ใช่ดีแต่เขา เขาก็ดี (จงหมั่นนึกไว้)

๘. เรื่องระวัง — ระวังตวเรังกตวจน ระวังคตบเรังกตวยาก

ระวังจิตตอยาคิตตมาก ระวังปากเมือพูดไป ระวังตาเมือตาดู ระวังหู

ออย่ำไถด ระวังมือออย่ำมือไถ ระวังเท้าก้าวไคดคตบ ระวังฆานเมือ

ตูกกตบ ระวังคตบมรต่า ระวังกายออย่ำพตงท่า ระวังหน้าจะเกอออย

ระวังชอออย่ำให้เสีย ระวังเมียนอกใจคตบ ระวังทพยจะตตาย

ระวังนายจะคตบ ระวังกฏหมายเมืออง ระวังเคเรือราชทตบ ระวัง

ตังกองมหน้ค ระวังเซาเนาไในกรง ระวังพาดจะพาดตบ ระวังกัจ

ออย่ำตมตต ระวังชนระวังตง ระวังรักจะระธา ระวังในออย่ำนำออก

ระวังนอกออย่ำนำมา ระวังไต้สาวให้กา ระวังช่าจะไจทยนาย ระวัง

บั้งบั้งจันตบ ระวังจับจับอย่าคตาย ระวังคนคนให้ตาย ระวังหมาย
 หมายแน่นอน ระวังหญิงจะตงปอก ระวังหดอกชายจะหตอน ระวัง
 มิตรจะทำปอน ระวังออนเนอรั้งดี ระวังใช้กิริยา ระวังทำคตอง
 ให้ฟรี ระวังซึ่งไปตช ระวังมีซึ่งเหตุการณ ระวังเดินในถนน
 ระวังชนจักรยาน ระวังรถที่บวายปราณ ระวังผ่านทางรถไอ ระวัง
 การบริโภค ระวังโรคเกิดภายใน ระวังแก้โรคภัย ระวังใช้ซึ่ง
 หยุกยา ระวังอย่าหุเบา ระวังเขากดำวมุดำ ระวังคนยุเหยี่ยว
 ระวังอย่าเชอผายเดยว ระวังยงจิตตตรอง ระวังตองนงเงตยว ระวัง
 เฟงความจริงเจยว ระวังเดยวคตายครว ระวังด้ตางคเก ระวังเดห
 ของคนชว ระวังเงินตะกว ระวังกตวถูกเบงกปดอม ระวังคนตวง
 กระเป่า ระวังเขาพูดหตอหตอม ระวังเราจะถูกมอม ระวังยอมอย่า
 ด้ยท ระวังยงมากมาย ระวังร้ายระวังดี ระวังกตวยาวมากม
 คตองจับทเรองระวัง ฯ

๕. ใบผ้าคือใบเรือ ใบเป็นเนื้อคือใบหู ผมหงอกใช้นอกครุ
 พันโยกหักเมื่อแกตว เพรียงปดวกอาศัยเด้า หม่พวกเหออาศัยหว
 คนชตาดคตอคนกตว ทอชนนุมนุ่นด้าต เวจพระกคตอถาน บ้าชานาน
 กปาม ของชอบคตอชองดี จวาทกนเพราะผิดใจ ตมเขาคตอตมนอก
 ตมทอออกคตอตมใน ของหนกยกไม้ไหว คตอทหนกเกินแรงคน ผตยอ
 ใช้เบเหนยา ทำไร่นาอาศัยฝน นอนหตบคตอตมตน ถ้าไมตนกเดยตาย
 ทรพยด้นตงนานา มราคาเตเมอหาย เกิดมาเบนผู้ชาย ถาคกม้า
 คตงเหมอนกน เคาะห่งางห่งคตอระมิง ทหมุนตงคตอกตงน อยุยงคตง
 กะพิน คตอว่าเหนยวไม่ให้ใคร คนไคคตออยากอวด คนทบวชคตอ

คนได้ ^๕เนอความหวังโย ถูกจริงแท้แน่ตำรา ฯ (อ่านต้องคิดจึงจะเป็นคติ)

๓๐. ลูก, ดาก, เดอก, แดก, เดิก (เป็นตามลำดับน)
๑   ๒   ๓   ๔   ๕

๓๑. เรื่องอย่า — คนชอบกิน อย่าพุดยุ, คนเมาคู อย่าพุดยว, คนชดาดกถว อย่าหดอนหดอก, คนตะคอก อย่าข่มขู่, คนมองดู อย่ากนบง, คนเกดยดขง อย่าเข้าไถ่, คนเป็นใบ้ อย่าชวนพุด, คนชอบปุด อย่าได้บอก, คนหัวหงอก อย่าพุดต้อ, คนเพียงพอ อย่าเพิ่มเติม, คนพุดเด่ริม อย่าพุดต่อ, คนชอบดอ อย่าขงโกจร, คนใจโหด อย่าร่วมคบ, คนเคารพ อย่าเมินเฉย, คนพุดเปรย อย่าหดเชอ, คนช่วยเหตอ อย่าดูตาย, คนมักได้ อย่าอดของ, คนจองหอง อย่างอนง้อ, คนชอบพอ อย่าขัดใจ, คนอยู่ไถ่ อย่าให้ววน, คนหน้าคาน อย่าชวนเที่ยว, คนขเหนียว อย่าบอกบุญ, คนมีคุณ อย่าลบหลู่, คนศัทรุ อย่าร่วมทาง, คนเบนอ้าง อย่าพุดเวียน, คนคิดเคียน อย่าร่วมงาน, คนด่ามานัย อย่าร่วมหอ, คนหงอยหงอ อย่าดูหมิ่น, คนต่างถิ่น อย่าดูแคลน, คนขาดแคลน อย่าประมาท, คนขาดะวาด อย่าดอเวียน, คนผู้เขยน ขอจบเขย ฯ

๓๒. เกิดเป็นชายไว้ลาขเลลิมชาติ
ทุกคำค้นต้นลึกหมั่นฝึกปรน
สารกิจน้อยใหญ่เมื่อใจมั่น
คงสถยภูมิลผลิตเพราะฤทธิ์เพียร

มัวประมาทคนเห็นไม่เป็นผล
เพียรไปจนชีพสลาขอย่าคลายเพียร
ทำทวันตงหน้ามีพาเหียร
ผู้รักเรียนรักทำเร่งรำพึง ฯ

๓๓. เรื่องไม่ประมาท —

ใครจะไว้ใจอะไรตามใจเกิด

แต่อย่าเกิดไว้ใจในสิ่งห้า

หนึ่ง, อย่าไว้ใจทะเลทเวลา
สาม, ผู้ถืออาวุธสุดจกัร้าย
ห้า, พระมหากษัตริย์ทรงฉัตรชัย

สอง, สัตว์เขี้ยวเล็บงาย่าวางใจ
สี่, ผู้หญิงทั้งหลายอย่ากลายใจ
ถ้าแม่นใจโรประมาทอาจตายเอย ฯ

๓๔. เรื่องควรเอาเป็นคติ -

๑. คนเรามักตาบอดในความบกพร่องของตัวเอง แต่
กลับแจ่มใสในความผิดของคนอื่น

๒. ชีวิตของคนที่ไม่ทำอะไรเลย จัดเป็นความตายก่อน
กาลปริจเฉท

๓. พึงเคารพบนอบผู้ให้กำเนิดแก่ท่าน ทั้งในเวลาท่าน
มีชีวิตหรือหาไม่แล้ว นเหนอะเบน หนัดน อน แรกและจาเบนที่สุด
ของเรา

๔. บรรดาความสู้รบสู้รบทั้งหลาย ไม่มีความสู้รบสู้รบ
ชนิดไหนที่น่าคดีย่างแรงเท่ากับความสู้รบสู้รบเวดา

๕. รุเนื้อจริงเห็นแน่ ต้องเรียนแก้ดีระกาม
กอบงักหงงงาม ยังคิดแ่งเพราะงมงาย
ของดีไม่มมาก แต่ก้อยากจะชวนชวาย
ถือตนว่าไม่ตาย จะอดตัวกตามท
รุเจ็บไม่รุจา ใ้แกกอกกรรมดีมากม
รุดีไม่ทาด จะเดอดาดฮาดูไรโต ฯ

๓๕. ถ้าต้องการให้เป็นคนมีหัวสมองดี ต้องทำดังนี้ -

- ๑. ต้องซื่อตรงต่อตัวของตัวเอง
- ๒. ต้องเป็นคนไม่ใจเร็ว
- ๓. ต้องฝึกฝนโดยไม่หยุดหย่อน

๓ ประการทำให้หัวสมองดี ๆ ถ้าจะรู้อาตมหัวสมองดี กรุโติดังนี้—

๑. คิดอะไรได้เร็ว

๒. คิดได้ถูก และ

๓. ตนเองทำได้สำเร็จตามคตินั้นด้วย

จิตตานุภาพสามารถบังคับคนอื่นได้ดี มีลักษณะดังนี้ —

๑. มีสายตาแข็ง มีอำนาจในตัว

๒. เดียงซัดเจนแจ่มใส

๓. ทำทางดั่งเบญจยมตเป็นดั่งว่า และ

๔. รู้จักชักจูงหัวใจคนให้หันเข้ามาในคตของความคิดของตน

จิตตานุภาพของคนเป็นชนิดอื่นที่บังคับคนอื่นได้ ส่วนจิตตานุภาพ

ที่บังคับตนเองได้นั้น ควรหัดทำอย่างนี้ มีลักษณะ ดังนี้ —

๑. ต้องบังคับความหัดและความทนได้

๒. ทำความคิดให้ปลอดโปร่งว่องไวเมื่อคนชน

๓. เปลี่ยนความคิดได้ตามความต้องการ

๔. ดั่งบใจได้ในเมื่อตกอยู่ในอันตราย

๕. เปลี่ยนนิสัยด้วยความเคยชินของตัวเองจากร้ายเข้าหาดีได้

๖. ตรวจตราตนเองเป็นครั้งคราวโดยสม่ำเสมอ

๗. บำรุงรักษาตัวด้วยจิตตานุภาพ ๆ

ถ้าอยากเป็นคนฉลาด ไม่อยากเป็นคนโง่แล้ว ต้องทำตามหลัก ดังนี้

๑. แสวงหาความคิดของตนเอง

๒. แสวงหาคุณสมบัติอันดีจากสิ่งทุกอย่าง อย่างที่เราเห็น

๓. ให้ได้รูปภาพแก่ความคิดของตัวเอง

๔. หัดทำความเปรียบเทียบ ๆ

๑๖. คัพทเดยวแปดไต่ตงวอย คนรุน้อยมกเห็นผด คนเห็นผด
มกต๋ยดแนม คนตั้นแต่มกนุญเฉยว คนบัญญัติยวมกรูไต่เร้วว

มรณานุสสรณ์

รอนรอนอ่อนน้อตัง
ทฤษฏีศรีธำอาง

งามแด้งอรุณทอง
งามเหต้อจะบรรยาย
งามเมือจะตั้นชยา
ไต่ผอนพักกัจคน

ค่างคนตู่เดาระตติ
หายเหนอยเมือยวาคาญ
ยามคากยาสอง
หมดเขตตทวาวาร

ต้วตมนตตถาพร
ขอเดชพระมหา

ค่างแด้งบรมสุข
เด็วจชวองมหามนต์
บางเทยวกนเบนหมุ
บางเดยวดตบทจร

ยามคกตังตเต็ยง
ฝุงชนค่างตตอังก

พระสุริยงค์อ่องแด้งจาง
งามอร่ามอเรื่อกราย

งามกุกอองประกายพราย
งามระยิบชักชวอนยต
งามนั๊กหนาประชาชน
ซึ่งทำตตอดทิวาวาร

เดินมุงกตบยงตถาน
ดำวาวญรินทุกคั่นวัน
ต้องเต็ยงกอองชองเต็ยงหวาน
ชานข้าวให้ชาวงประชา
ตังวรคัตตอภิญญา

คำตดาวรักษาคน
นฤทุกชทวตถากต
ชาวงประชาครวไตจร
บางวงพรตตะคร

บ้างตงนอนผอนหญัตย
ต่าเน็ยงแจ้วแ้วจางตง
ยงบรรจกรณผอนนทรวา

ค่อยคัด้อยหดบด้นิท
 บันดาดคุ่มรักษา
 ยาจกกิดมจน
 ทุจจริตอนนชพาด
 ฮาดตยตมกถาวเทจ
 โดภตมคิตม้งม
 ครนเดร์จกิจภวงคเทเวศร์
 จงชวณพระอนชธา
 ด้ององคจิงแปตงเพศ
 เบนมมนุษย์งามตระการ
 ทุกหนทุกแห่งด้าว
 ครนเดร์จการกฏเกณท์
 ปรทบบนยอดเขา
 เชฐฐาอนชธา
 ท้าวภวงคเทเวศร์
 ทรงฤทธิเดชเดชา
 พรางปรารภกถ้าวถ้อย
 โดยตามความจริงไป
 กิจทพกระทำ
 ค้อมมนุษย์ต่าง ๆ มี
 เพราะฤทธิเดชของพิ
 ต้มทุกช้ทุกตั้งไป

ดวยฤทธิเดชท้าวเทวา
 ชนทงผองแค้นดำราญ
 ทพพตภาพตมว้าคาญ
 ตมด้นตานหยาบกาดี
 เจตนา رایทกตั้งตั้ง
 แค้นปรดาทวทงมวด
 จอมสุเรศร์ราชเทวา
 นองยอตรกเพอตรวจการ
 ดวยฤทธิเดชอนชเยวชชาญ
 เทยวประพาส์ดาตตระเวน
 ท้าวตรวจตราจนจบเงิน
 ทงด้ององคเด็ดจมา
 เพอบรรเทาเหนอยเมอยดา
 เผาหยอกเยาเซาชกน ฯ
 จอมสุเรศร์ราชเทวา
 ด้นนชอเกวิกกรุงไกร
 แก่นองน้อยยอดชยาใจ
 ว่าพนแค้นเปรมปรดิ
 ทุกจำพวกด่วนแต่ดี
 ด้รับสู้ชด์บายใจ
 ที่ทำให้ชนหดับไหด
 บมีเวณเดยด้กคน ฯ

พระยามัจจุราช
ทรงฟังซังสุนทร
ต้องเนตรก็กดอกลง
ทรงระอนและได้กา
“โอ้ ว่าพระเชษฐา
พินิจดูนอกกระวี
ทำตายซังความดุช
เป็นคำอันลัดคิด
เหตุชนทงแดน
มีแต่ว่าประจาร์
ภวังคเทเวศร์เอกอมร
จึงตอบซังพจนา
“จริงอยู่ในเรื่องน
ขาดนุกทุกสิ่งไป
เพราะน้องกยงได้
คือใครททำด
ช่วยตั้งชนดวรค
เช่นนกดปาน
เชอเกิดอย่าพะวง
หมั่นคิดเอาใจได้
พระยามัจจุราช
ดัดบซังพจนดาร์

ผู้ของอาจราชอดีศร์
ให้เค้รำดัดตพระอรุา
ชดหดงไหดตงอาบหน้า
พรางฝันตอบสุนทรไป
คือน้องยาซ่างเดี่ยวใจ
ด้วยกิจนงมีแต่คิด
คดความด้นุกเตดชีวิต
เอาไตเปรียบมาเทียบปาน
แค้นเกิดยดซังกถวนองราน
โอ้ น้องซาร์ระกำใจ” ๑
ดัดบสุนทรพระอนุชา
เพื่อโดมเด้ากถาวเอาใจ
ที่ทำให้ชนบวรดิย
แต่มีใช้ไม่มีดี
ทำชนให้กมดปรัต
นงกมีใจเจออาน
ชนเมองแมนแค้นดำราญ
กิจพิแฉวแก้วกตอยใจ
จงออกด้าห้กอบกิจไป
ดูจนรนครเบนด์พอ” ๑
แค้นองอาจกดำหาญราญ
คำสั่งสอนของเชษฐา

เห็นถูกตของแน่ชัด
 ขอขอบคุณพระเจ้า
 ด้วยตนกมด
 มนุษย์เกิดแล้วต้องตาย
 ใครดีเราก็ได้
 ดันทุกขเกษมสันต์
 ต่างหยอกเยาเซาซ
 จนดวงฤทิวา
 ความหมายในเรื่องน
 มนุษย์เกิดแล้วต้องตาย
 ตายชวหรือตายค
 ดชวแล้วแตคน
 เหตุคนควรรบรต
 ทำแต่ความดีให้
 จบเรื่องแต่เท่านั้น
 เกินเคยไปโปรดอย่าว่า

จึงได้มนต์เด่นพรรษา
 ช่วยทักท้วงอธิบาย
 มิใช่จะชวเห็ดออดาย
 กิจเราด้วยต้องทำกัน
 ดั่งเขาให้ไปสัตว์รค์
 ต้องดูเรศราชเทวา
 ระริกเปรมปรีดา
 ต่างก็ระดับหายไป ๆ
 แด่ดงชออธิบาย
 ดั่งด้าวอฎวายเวียนวน
 จะมแต่เพียงหนึ่งหน
 จะประพฤติให้เป็นไป
 มัจจุราชไม่เข้าใคร
 ด่มกบที่ใดเกิดมา
 ประพันธช โดยเนคตาร
 ไหนผิดพลาดเชิญแก้เฮย ๆ

จบมรณานุสสรณ์

ถ้าข้าพเจ้าเป็นผู้ชาย

๓. จะไม่เด็ดปลูรา เทียบบำรุงช่องได้ภณี่เพาะเชื้อโรค และ
 เล่นการพนัน จะเอาเงินค่าปลูรา ๆ ต ๆ มาบำรุงมารดาบิดาหรือ
 ครอบครว หรือถาษา ๆ รวยจะบำรุงการกุศลและทำสาธารณ
 ประโยชน์

๒. ข้าฯ จะไม่เหยียดศัตรูผู้คุมคุณดั่งมดเป็นมารดา จะพยายาม
ยกย่องเชิดชูเด่มอ
๓. ข้าฯ จะรู้สึกผิดชอบตนเอง ไม่ต้องให้ผู้บังคับบัญชาเรียกไป
ตักเตือนบ่อย ๆ
๔. ข้าฯ จะไม่วิรกัศตรีในเมื่อข้าฯ ยังเป็นนักเรียน แดะข้าฯ
จะไม่ระรานแก่นักเรียนดตรี
๕. ข้าฯ จะไม่ยิงตัวตายในเรื่องเดี่ยหึงคนรักหรือเดี่ยออกเดี่ยใจ
ข้าฯ จะคิดแต่ทางยาว ทางสั้นอเปหิ
๖. ข้าฯ จะไม่โกงเวลาทำงานของรัฐบาล ของนายจ้าง มาทำงาน
ส่วนตัวหรือประกอบกิจอันไร้สาระ
๗. ข้าฯ จะไม่พงผู้หึงเพราะข้าฯ ก็มิได้บ่นวเท่า ๆ ผู้หึง
๘. ข้าฯ จะรู้จักคุณของมารดาบิดา ครูบาอาจารย์ รัฐบาลมี
นายจ้างทเดยงข้าฯ ข้าฯ จะไม่โกงเงินหรือโกงบุญคุณของ
ผู้มอบการะเบเนอนชาติ
๙. ข้าฯ ได้บวชในพระพุทธศาสนาแล้ว ข้าฯ ก็จะไม่ทำกรรม
อันลามกเพื่อทำลายความเจริญของศาสนา
๑๐. ข้าฯ จะบำรุงเดยงมารดาบิดาจนกว่าชีวิตข้าฯ จะดับคูนัย
๑๑. ข้าฯ จะดีโทษของข้าฯ ก่อนที่จะดีโทษผู้อื่น
๑๒. ข้าฯ จะรักษาความเป็นผู้ชาย ข้าฯ จะไม่ทำกรัฎกรายแต่ง
จริตให้เหมือนผู้หึง หรือคดจริตเขาอย่างผู้หึง เช่น ทาเล็บ
ติดผม เขียนคว ทาปาก (นำหมันได้)
๑๓. ข้าฯ จะถ้อยคิตุ่ภษิต หรือมีโอวาทคิตุ่ดำหรับสอนพวกผู้ชาย

ให้รักษาความเป็นผู้ชายใหม่ นามส้มกับเป็น ตุ๊กตุ๊กชายและเป็น
มนุษย์ชาติ

๓๔. ข้าฯ จะนึกว่า ข้าฯ จะเป็นคนทนายรักของสัตว์ทงหทัย จะเอา
กตัญญูของความซื่อตรงแท้ให้หมด จะเอ็นดูดังดั่งดาว และช่วย
เห็ดอเชอให้เดินทางถูก

ถ้าข้าฯ เป็นผู้หญิงแก้วก้นหา

๑. ข้าฯ จะไม่เอาวิชาตบมือของอุตดำที่เสียเงินเสียทองให้ได้รับ
การศึกษาดี ๆ นหมาเป็นความรู้ในทางแต่งตัวสวยงามและเย่อ
หยิ่ง
๒. ข้าฯ จะไม่ยอมให้ใครนินทาผู้บังเกิดเกล้าหรือตัวข้าฯ เอง
ตบหลังว่า ข้าฯ ดัดแต่งตัวกริดกราย ขวดยวน ไม่รู้จักหม้อข้าว
หม้อแกง และผจญเงินของผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวอย่าง
น่าเกลียด
๓. ข้าฯ จะไม่ตมนามนระกำ หรือหอบผ้าหอบผ่อนตามผู้ชายไป
เสีย เมื่อถูกผู้ใหญ่ตำหนิและตักเตือนข้าฯ ในเรื่องสุรุ่ยสุร่าย
ในทางการเงิน หรือมขยสัตถความอยาก
๔. ข้าฯ จะไม่รักผู้ชายหรือทำเป็นคนติดคนจริตกิริยากับชาย
ในเมื่อข้าฯ ยังหวักระเป่าหนังสือเรียนและเครื่องแบบนักเรียน
ยังสวมร่างข้าฯ อยู่ เพอรักษาเกียรติยศ
๕. ข้าฯ เมื่อเวदानงรตราง รถยนต์ หรือรถม้า ข้าฯ จะไม่นั่ง
ตัวตรงยึดคอกออกไปยาว ๆ อย่างผิดเพี้ยนผู้แฉกใหญ่โต สละบัด

หน้ากตอกตูกตา ๆ ต ๆ ขณะทขา ๆ ถูกผู้ชายมอง เพราะข้า ๆ
ไม่ใช่เจ้าของถนน ใครเห็นก็ไม่งาม

๖. ข้า ๆ จะระดึกไว้เด่มอว่า ในชีวิตข้า ๆ ไม่ได้ทำประโยชน์
อะไรให้แก่ชาติ คำนวณของข้า ๆ ทหารก็ไม่ได้เป็น บวชก็ไม่
ได้บวช ๆ ต ๆ ดังนั้น ข้า ๆ จะไม่ยอมให้ชื่อข้า ๆ มีส่วนร่วม
ออกตัญญูต่อมารดาบิดา และที่ทำงานของชาติให้รั่วไหลออก
กับพวกนอกประเทศเลย

๗. ข้า ๆ เมื่ออยู่บ้าน ข้า ๆ จะอยู่ในโอวาทของผู้ปกครอง เชื่อฟัง
คำสั่งสอนจากครูเมื่ออยู่ในข้อบังคับของโรงเรียน ข้า ๆ จะไม่
โกหกครูผู้สอนว่า ผมบนศีรษะทขา ๆ ไปจ้างเขาตัด ปากแดง
ทขา ๆ ทามาโรงเรียนนห ธรรมชาติสร้างมาให้ข้า ๆ

๘. ข้า ๆ จะไม่มองเห็นความรกรเบเนเกมเด่น ๆ

กิเลสล่อ

มนุษย์นอนาถนอ

ผจกรกตมครเพียร

กมรปุเทรก

เพราะเหตุกามอุบตใน

ประมาทหลงระเริงจิตต

กุศตตั้งจะนำมา

ดะตมตินตังวนคักค

ณ คราวเมอชพจร

ประหนงนอนนหมตคณ

กิเลสดอกกระดเบยพ

ตงบจิตตเต็งยมใจ

พิชแตกปราชัย

มโนน้อมภริมยา

มิได้คิดแแต่วงหา

ประเดริฐูตฐตถาวร

นิยมรักนวันดร

ตักถแตกกคูนัยหาย

เกษมตันทถตุวาย

ผวาตหนักเป่าตาย

ประดาทำนอคมทรพย

พระราชานุภาพตั้ง

ก็ค้ำชูหม่อมโตเหตอ

ก็เหตอชยักนามตน

ฉะนคกรรมมนุษย์คิด

พิราตยจะได้ครอง

ฉะนคกรรมมนุษย์คิด

จะตั้งตงนรกแดน

ฉะนคกรรมมนุษย์คิด

ฉะนคกรรมมนุษย์คิด

อนาจตตอนิจจัง

อนเนกนบอนันตัง

จะเหิรเห็จพโยมหน

ฉะนคกรรมมนุษย์คิด

ฉะนคกรรมมนุษย์คิด

ประกอบกิจกุศลของ

บรมสุข ฉะนคกรรมมนุษย์คิด

พระทรงทราบพิโรธเด่น

ฉะนคกรรมมนุษย์คิด

ฉะนคกรรมมนุษย์คิด

อุตดำให้ทำกุศลเฮย ฯ

ภาษิตนาคำนี้

๓. อันพฤษภาคราวแรกเจริญศรี ไซ้จะมีต้นใหญ่เมื่อโรหนา
 ทุกคนตงตนแต่เด็กมา หมายวรัสสำจิ่งใหญ่คุ่มฉะนคกรรมมนุษย์คิด
 คนเราทชวดแถมทรพย ไซ้เกิดกับกายามาแต่ไหน
 เพราะความเพียรประกอบกิจสุญญได้ เบนนลัดยให้เห็นเช่นมีจน ฯ
๒. ของทุกอย่างตงตนแต่นอย ๆ แดวจิ่งค้อยใหญ่โตเมื่อภายหลัง
 เป็รียบควยปดวกเต็กสุดชุดดินพง ชนทาวรงตงทพนบใหญ่โต
 นิตคั้นเป็รียบไตไวเบนหดก เพราะด้ามคคกนอออกไซ
 กิจทุกตั้งจะเด็ร็จเผ็ดตผลไซว เพราะมโนร่วมพ้องปองกระทำ ฯ
๓. อนเกิดอเค็ม ๆ คมกัสมชอ เขาเดองดอวาเกิดอเค็มกเค็มดม

แม่จตปนตั้งโตกเคมคม
อนมนุษย์ดุดคเพราะมัตตย
รักษาดัตตยตั้งจนัตตยตงชวา

ช่างคมดัม ๆ เชอชาติเกิดอนา
เบนบรทตเรองยศเปรองยศถาน
ให้ดมชอตตอชาดงชชาติเกิดอ ๆ

๔. เกิดมาเป็นคนอย่าจนจิตตคิตตพงเขา
อนคนอนหมนแเด่นในแดนโกถ
คิตตงตนพงตนชองตนเกิด
เบนทพงดาวรงคองการ

ผิดแบบเคาคาบราณเขียรว่าไซ
พงไม้ไตด้กกวณภพตนมรณ
เบนตเด็คเทยงแท้มแปรตอน
แตะแน้นอนพงไตด้งใจปอง ๆ

๕. ค้อย ๆ เรียนคีตปัดดา
ค้อย ๆ แด่วงทรวพยทุน
ค้อย ๆ โกรชอย่าผดุน
ค้อย ๆ รักอย่าเว้า

เดอคุณ
ก้อเคา
ผด้นโกรช
ตั้งคอรประตังค ๆ

๖. คุณครู & จำพวก คือ ครูต้อน
ครูหนึ่งนามกดำวอ้าง
ครูทตองนามกร
ครูทต้ามตงนามกร
ครูทตัมเกยรตตวง

ครูทก ครูตัก ครูจำ
ครูต้อน
ทกทวง
วาร์อบ เรียนนา
เด็คดำจำเขา ๆ

ครูต้อนครูทกทวง
อกทงครูตักทา
ภาษตนิคำชา
หากตบครบเจนตวน

ครูจำ
ครบถวน
ควรไตรี ตรองเทอญ
คัชยนน มครู ๆ

ครุใดคอยทักท้วง
 ผดถูกกว่าวอน
 ชักเหตุอุทาหรณ์
 หวงเพื่อให้หดกุด

กิจใดเราไม่รู้
 เห็นอนเขาทาเดียน
 อย่าดักแต่คิเดียน
 หากดงเช่นนไซร์

ความจำมักเกิดด้วย
 เห็นอยู่เป็นอาจณ
 ครุนนแดเรื่องคิตรี
 นแดภาษิตตวน

๗. เกิดเป็นชายไว้ตายชายส้มช้อ ช้อส้มชายตายระบอช้อชายส้ม
 ส้มช้อชายไว้งามหนามเหตมคม คมเหตมหนามอคุมจิงส้มชาย ฯ

๘. เรื่องกิน ฯ —

๑. กินแต่วนึ่ง อ้วนดี
๒. กินแต่วยน ก้างแข็งแรง
๓. กินแต่วเดิน อายุน
๔. กินแต่วนอน ทอนก้าง ฯ

๙. คนเกยครานจะมคิตรีที่ไหน คนไม่มคิตรีจะหาทรทขที่ไหน
 คนไว้ทรพยจะมเพื่อนที่ไหน คนไว้เพื่อนจะมคู่ขที่ไหน
 คนไว้คู่ขจะมบุญที่ไหน คนไว้บุญจะได้นพพานแต่ไหนมา ฯ

หวังด่อน
 ช้องช
 มากดาว เคือนพ้อ
 เรื่องรายเบนครู ฯ

รักเรียน
 แบบไว้
 คนอนเขา เดยพ้อ
 นนแดครูเรา ฯ

เคยชิน
 ถนวน
 จงไตรี ครอบเทอญ
 เด็คแท้ทางครู ฯ

๓๐. รมไม้กเบนทด์บาย รมเงาของญาตยงด์บายกว่าน
ของอาจารย์และพระราชายังยงชนไปอก คำสอนของพระชินศรี
ยงดกกว่านมากนั ก

๓๑. ในโลก ไม้จันทน์เบนของเย็น แดงจันทน์เย็นกว่านนี้ ด่วน
ถอยคำดฤภาษิตของดำชุนยงเย็นกว่าไม้จันทน์และแดงจันทน์

๓๒. คนทงทา คอ นายมือ นายเท้า นายศรีษะ นายหลัง และ
นายท้อง จะต้องเข้าไปประจบนายปาก ต้องรับใช้นายปากใน
กาดทุกเมื่อ

๓๓. เกิดมาแต่วกตายแต่ครั้งเดียว ถ้าตายไม่ด้จะขอแก้ตัว
ใหม่อีกไม่ได้ ฉะนั้น ถ้าจะตายก็ควรตายดี คอรับททาความด
ไว้แต่เมื่อยังไม่ตาย เมอมดแต่ดวงจะตายก็ขอว่าตายดี

๓๔. ทางดำเนินชีวิตของคนเรามดงน —

ขวา — ก. ทำจริงในของที่ไม่จริง ทางนเบนออกตกิดม-
ถานุโยค ทำไม่ด้สำเร็จ

กตาง — ข. ทำจริงในของจริง ทางนเบนทงกตาง ทำ
ไปเถอะต้องด้สำเร็จแน่ ๆ

ซ้าย — ค. ไม่ทำจริงในของจริง ทางนเบนกามดุดัด-
ถิกานุโยค ทำไปก็ไม่ได้สำเร็จ

คนเราจะทำอะไรด้สำเร็จและไม่ได้สำเร็จ ดูตามแผนผังน

๓๕. ว่างเพราะว่าง ไม้ว่างก็ไม่ว่าง เมอว่างไตก็เบนดุด

๓๗.

ศีล ๕ กรรมบถ ๑๐

ประพฤติกิเลสชอบเว้น	ปาณา ตีบาตเฮ
บ่เบียดเบียดพัว	สัตว์ไซ้
ตตะเด็กอกทินนา	รุกรโทษ
มตะมิจนาคารไค	ดูชแท้เวียงสัตว์รค์ ฯ
วาจาทเท็จถ้อย	ไป้แดง
ไม่พูดต่อเสียดแต่ดง	ชุนช้อง
คำมรุตถกจากแต่ดง	ฎากถ้าว
ปรายประโยชน์ห่อนพร้อง	พรั้าให้เลื่อมผด ฯ
ความรักภมตะโทษถ้วน	เบ้นกุด
ความนิกแข่งชงชน	งดแต่
ความระดกเชอกรรมผด	บุญบาป มินา
ความประพฤติกิเลสจิตแผ้ว	จิตตเปิดองเวรจอง ฯ
ผู้ใดจิตตตงมน	ในคึด
เสัพสัจเบ้นฮาจิณ	อยู่แต่
กตัญญูเพิ่มผดภิญ-	โงยั้ง
ความสุชนนไม่แคดัว	คดาคนผู้เพียรผดุง ฯ

๓๘.

วิเคราะห์ตัวเองเป็นประเสริฐ

คนเราโดยมากชอบไปสนใจในเรื่องของคนอื่น ๆ เสีย จน
 ต้มตัวของตัวเอง และจนไม่ทราบว่าในตัวของตัวเองมีข้อดี
 ข้อช้อยอยู่อย่างใดบ้าง การหันมาสำรวจตัวเองบ้างเป็นบางครั้ง

บางคราว จะเกิดประโยชน์ในการดำเนินกตวชนได้เป็นอย่างดี
ท่านควรรหาโอกาสสัก ๓ ชั่วโมงพักในที่ ๆ สงัด แล้วตอบถาม
ข้อซักขางตางนเบนขอ ๆ ตามลำดับไป ดังต่อไปนี้ -

๑. คุณมีจุดหมายแน่วแน่สำหรับชีวิตแถวหรือยัง, หากมี
คืออะไร?
๒. คุณยังคงมุ่งต่อประศษยนนอยู่เรื่อย ๆ ไปหรือไม่?
๓. คุณแสวงหาความรอนมคಾಯู่หรือเปล่า?
๔. คุณมีความพอใจในงานของคุณใหม่, และจะพอใจให้
ยงชนได้ออกหรือไม่?
๕. คุณต่อสู้กับความท้อถอยได้ใหม่?
๖. คุณจะยืนเผชิญกับอุปสรรคได้อีกนานเพียงไหน?
๗. คุณจะม่ก่าตั้งใจจนจะบากบั้นเข้าทำงานซึ่งคนอื่น ๆ ทำ
ไม่ได้หรือไม่?
๘. คุณกล้าท้าต่งทคนอื่น ๆ พากันขยาดกถวหรือไม่?
๙. คุณงดตั้งทพมเพอยได้หรือไม่?
๑๐. คุณทำโดยไม่ตองอาศัยต่งซึ่งคนอื่น ๆ เขาเห็นกันว่าจำ
เป็นได้หรือไม่?
๑๑. คุณอดทนไม่ย่อท้อต่อความเย้ยหยันได้หรือไม่?
๑๒. คุณจะเข้มแข็งเมอตอนต้าเรจ เทากับเมอตอนเรมตน
ได้หรือไม่?
๑๓. คุณจะม่ด้มาชแนวแน่ณะเพาะเรื่องเดียวทก่าต่งทำโดย
ด้ามารถตอต่านกับต่งจูงใจอื่น ๆ ซึ่งจะมาตคทอนความ
ต่งใจต่งได้หรือไม่?

๓๔. ฉันเต็มใจได้ในคุณสมบัติอะไรมากที่สุด ในบุคคลอื่น ๆ
ฉันมีคุณสมบัติเหล่านั้นหรือไม่?
๓๕. ฉันเกิดยดขงความซวตั้งใดในบุคคลอื่น ๆ ฉันมีความ
ซวตั้งนบางหรือไม่?
๓๖. ฉันยังมีความมั่นคงที่จะพยายามต่อไป หลังจากพ่าย
แพ้มาหลาย ๆ ครั้งแล้วหรือไม่?
๓๗. ฉันยอมพักผ่อนในโอกาสอันควรหรือไม่?
๓๘. ฉันมีความเชื่อถือตนเองมากเพียงไร?
๓๙. ฉันสามารถรับผิดชอบได้ไหม?
๔๐. ฉันคิดนิสัยเสียใด ๆ อย่างใดบ้าง?
๔๑. ฉันนอนหลับและออกกำลังกายตามสมควรหรือไม่?
๔๒. ประสิทธิภาพของฉันยังปกติดีอยู่หรือไม่?
๔๓. ฉันชอบหรือชังการדםมาก?
๔๔. วันหนึ่ง ๆ ฉันได้ทำอะไรให้ก้าวหน้าออกไปเป็นที่เห็น
ได้บ้าง?
๔๕. ฉันได้ทำอะไรให้ดำเร้จเป็นชั้นเป็นอันมาบ้างหรือไม่
ในชีวิต?
๔๖. ฉันเต็มบุญคุณของท่านที่มีอุปการคุณบ้างไหม?
๔๗. ในการตอบคำถามเหล่านี้ ฉันควบคุมตนเองให้ตอบ
อย่างสุจริตใจและพิจารณาโดยเที่ยงธรรมหรือไม่?

ดูซีท่าน ๔๗ ขอน นำใคร่ครวญพิจารณาเพื่อเป็นทางสร้าง

วรรณนาพุทธจักร

[นิพนธ์นี้ได้มอบให้ “พุทธจักร”

เป็นฉบับปฐมฤกษ์แห่งมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย]

คณะกรรมการกองวิชาการแผนกเผยแผ่ของธรรมสภามหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย จะออกหนังสือรายเดือนชื่อพุทธจักร กำหนดวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๔๙๐ เป็นฉบับปฐมฤกษ์ เพื่อเผยแผ่พระพุทธานุศาสน์เป็นต้นธรรมทาน และเพื่อนำรายการต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการพระพุทธานุศาสน์ ตลอดจนรายการของมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยมาเสนอแก่ท่านสาธุชน ตามวัตถุประสงค์ของระเบียบแห่งมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยข้อ ๘ อันได้แจ้งขอให้ข้าพเจ้าเขียนเรื่องสำหรับลงในหนังสือดังกล่าวนี้ ข้าพเจ้ายินดีที่จะทำและที่จะหาเรื่องที่ดีที่สุดเท่าที่จะหาได้มาลงในฉบับนี้ด้วย แต่เมื่อคนคิดว่าเขาจริง ๆ ก็หาดีที่พอใจไม่ค่อยจะได้ จึงต้องหันมาหาขอหนังสือชื่อพุทธจักรนามาตั้งเป็นกระทู้เพื่อเป็นการวิเคราะห์ศัพท์ของคำว่า “จักร” นั้นมาแต่ดั้งเดิมเป็นต้นเรื่องเป็นการขอไปที เพราะคำว่าจักรเป็นคำที่ไซ้มาแต่โบราณแล้ว และเป็นไปในความหมายต่าง ๆ กัน ดังท่านได้วิเคราะห์ไว้ในอัฐฐกถาจากทุกกนิบาต อังคุตตรนิกายถึง ๓๐ อย่าง คือ

๑. จักรหมายถึงสมบัติ เช่นจักร &
๒. จักรหมายถึงเพียงเป็นรูปลักษณะที่ปรากฏในร่างกาย เป็นเครื่องหมายบอกว่าเป็นคนมีบุญหรือไม่บุญ เช่นรอยจักรในฝ่ามือฝ่าเท้า เป็นต้น

๓. จักรหมายถึงเครื่องประกอบรถ ที่เรียกว่าตุกถ้อย สำหรับพาหุมนไปได้

๔. จักร หมายถึงอริยาบถทั้ง ๔ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน สำหรับหุมนเวียนเปลี่ยนอริยาบถ

๕. จักรหมายถึงทาน การบริจาคทาน

๖. จักรหมายถึงจักรวรรดิ เช่น จักรของพระเจ้าจักรพรรดิ

๗. จักรหมายถึงธรรม เช่นธรรมจักร

๘. จักรหมายถึงจักรกรวด ที่เรียกว่าขจรจักร

๙. จักรหมายถึงเครื่องประหาร ที่เรียกว่าปหฺรณจักร หรือ

กงจักร

๑๐. จักรหมายถึงด้ายฟ้า เรียกว่า อสนิจักร

จักรตามทกถาวน ถ้วนมีความหมายต่าง ๆ กัน แต่ที่เกี่ยวข้องเป็นหตุกกรรมของพระพุทธเจ้าต้งนาทางนหฺน ส่วนที่เราถูกนโดยมาก จักรก็คือเป็นวงดอกลม ๆ สำหรับหุมนได้อย่างหนึ่ง กับเป็นกงจักร สำหรับเป็นเครื่องประหารได้อย่างหนึ่ง ชนิดที่เป็นวงดอใช้สำหรับรองเครื่องทพดัมภาระที่ตอชนเป็นเกวียน เป็นรถสำหรับบรรทุกคนโดยด้ารหรือสินค้ำ ทำให้ทันเวลาในการขนส่งและเบาแรงในการลากเช่น ธรรมของพระพุทธเจ้ากเป็นจักรชนิดหนึ่งเรียกธรรมจักร สำหรับบรรทุกคนที่ปฏิบัติได้โดยด้ารไปถึงจุดประสงค์โดยรวดเร็วเช่นเดียวกัน และจักรคือธรรมนหฺนเมื่อเดินไปถึงไหนก็ยิงประกาศตัวเองให้โลกทราบว่าเป็น ธรรมทำผู้ทราบซึ่งให้โดยด้ารไปสู่จุดประสงค์ได้แม้จะมีผู้โดยด้ารบรรทุกไปเท่าใด ๆ ก็ไม่เกินอัตรา เช่นพระธรรม-

จักรทพระพุทธเจ้าทรงประกาศทบาอดีตมฤคทายวัน ซึ่งเป็นการ
 เบ็ดเตล็ดแห่งพระพุทธศาสดาครูเดียวเท่านั้น ทราบกันทั่วโลก นอก
 จากพระบัญญัติคฤศนุโตตมรต์ธรรมน โดยณะเพาะแล้ว ยังมีคนอื่น
 อีกนับด้วยโกฏฐิ (ตามนัยอรรถกถา) ได้โดยด่าวไป พดอยไตตมรต์
 แห่งธรรมต่าง ๆ กันอีกด้วย เมตทานจิตธรรมทง ๔ คือการอยู่ใน
 ประเทศที่ตมควร ๓ การคบสัดบบุรุษ ๓ การตงคนไว้อชอบ ๓ การ
 ทำบุญไว้ในปางก่อน ๓ ว่า เป็นจักรทด้วยนนี้ ก็แสดงว่าผู้ปฏิบัติตาม
 ธรรมทง ๔ นข้อความจักรทสำหรับโดยด่าวไป สัดมบตถึงความตมบรณ
 ด้วยตาทฤษศเป็นตม และเมตทจตอริยมรรค ๘ อริยตจจ ๔ อนมใน
 ธรรมจักร (ธรรมจักรกัปปวัตตตสูตร) เป็นตวจจักร ก็แสดงว่า จักท
 อนนตาคณยงในพระพุทธศาสดา เพราะด่าวมาธนำผู้ปฏิบัติโดยด่าวไป
 จนถึงวมตไตทเดียว เพราะณะน เมอมาตงชอหนงตอนอวาพุทธจักร
 ก็เหมาะต เพราะหมายถึงธรรมของพระพุทธเจ้าทพุทธบรชทจะพง
 โดยด่าวไปได้ โดยไม่มกำหนดอตราทงราคาทงจนวน และเป็นการ
 เผยแผ่พระธรรมของพระพุทธเจ้าให้ถึงกาย วาจา ใจ ของผู้รับโดย
 รวดเร็ว ตจทหนงตวจจักรทหมุนไปณะน

ต่วนทว่าจักรเป็นเครื่องประหารชะนิตหนงน ก็เพียงเป็น
 เครื่องทำโทษแก่ผู้ละเมิดศีลธรรม ตงกต่างไว้ในชาตกว่าจักรกรต
 พดเอาศัรชะนายมตตวจนทุกะ ถึงอย่างนทกยงบอกชตว่า อนคนผู้
 ทุกจวิตदैวกัจะตองถูกลงโทษ แม้จะไม่มีใครตงโทษ ตัวเองกัจะ
 ตองตงโทษตัวเอง ตงदैตงเรองอาทนพของทุกจวิตไว้ในกรณียา
 กรณยสูตรเป็นตม โทษทตวไ้ตรบเองเพราะตวทำทุกจวิตเองนนี้ ก็

เท่ากับจักรกรวดคอยพัดเอาเหมือนกัน   หนังสือสอนโตชอพุทธจักรก
หมายถึงการประกาศธรรมให้ทราบชัดว่าอะไรเป็นเหตุจริตควรทำ อะไร
เป็นเหตุจริตควรละ ที่เป็นเหตุจริตธรรมจะได้โดยดั่งให้ถึงจุดประสงค์
แห่งความดี ที่เป็นเหตุจริตก็จะไม่ประมาทในการละ และจะระมัด
ระวังมิให้ธรรมจักรกลายเป็นจักรกรวดงโทษได้ต่อไป

และในสมัยนั้นเป็นสมัยจักร   มนุษย์ผู้บัญญัติเอาแบบจักร
นั้นมาเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้เป็นเครื่องจักรสำหรับใช้แทนแรงงาน
ประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ได้แทบทุกอย่าง   ให้ดำเร็วเป็นเครื่องอุปโภค
บริโภคได้อย่างรวดเร็ว   ตลอดจนทำเป็นเครื่องจักรเคลื่อนที่และอยู่
กับที่ แม้จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ก็คงอยู่ในหลักว่าจักรนั้นย่อม
พัฒนาไปสู่ความดำเร็วได้อย่างรวดเร็ว

ขออธิบายให้หนังสือของประดพความดำเร็ว   และจงดำรง
อยู่ต้นกาดนานเทอม ๆ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ ทำพระจันทร์ พระนคร
นายสนั่น บุญยศิริพันธ์ เจ้าของ ผู้พิมพ์
ผู้โฆษณา ๔/๕/๒๔๘๐
